

กฎหมาย เล่ม ๑

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์

ทรงรวบรวม

พิมพ์เป็นอนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ณฯ พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์

ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์

วัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ ๑๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๓

กฎหมาย เล่ม ๑

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์

ทรงรวบรวม

พิมพ์เป็นอนุสรณ์
ในงานพระราชทานเพลิงศพ
ฯพณฯ พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์
ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์
วัดเทพศิรินทราวาส
วันที่ ๑๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๓

กฎหมาย เล่ม ๑

พิมพ์ครั้งแรก (ยังไม่พบฉบับ)

พิมพ์ครั้งที่สอง ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔)

พิมพ์ครั้งที่สาม ๓,๐๐๐ เล่ม พ.ศ. ๒๕๑๓

ในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯ พณ ฯ พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์

คำนำ

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กำหนดวันที่ ๑๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๓ คณะรัฐมนตรีปรารภเรื่องจัดพิมพ์หนังสือแจกเป็นอนุสรณ์ในงานนี้ กรมศิลปากรจึงได้เสนอหนังสือกฎหมาย ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงรวบรวมจัดพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ และเป็นที่รู้จักกันในนามว่า "**กฎหมายราชบุรี**" หนังสือนี้มี ๒ เล่มจบ แต่เนื่องจากมีเวลาจัดพิมพ์จำกัด จึงเสนอให้จัดพิมพ์เฉพาะเล่มที่ ๑ ซึ่งคณะรัฐมนตรีก็ได้อนุมัติให้จัดพิมพ์เรื่องดังกล่าว

หนังสือกฎหมายนี้ เป็นหนังสือที่รวบรวมตำรากฎหมายเก่าซึ่งถือเป็นหลักในการพิจารณาตัดสินความมาแต่โบราณ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เมื่อทรงดำรงพระยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ทรงรวบรวมและจัดระเบียบขึ้น แล้วโปรดให้ตีพิมพ์เผยแพร่เพื่อใช้เป็นคู่มือสำหรับผู้พิพากษาและทนายว่าความ

ในรัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปฐมกษัตริย์แห่งบรมราชวงศ์จักรี ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ชำระกฎหมายเก่าที่มีมาแต่ครั้งโบราณ แล้วรวบรวมเป็นประมวลกฎหมายขึ้นเมื่อ จ.ศ. ๑๑๖๖ (พ.ศ. ๒๓๔๗) เรียกว่า **กฎหมายตรา ๓ ดวง** โปรดให้อาลักษณ์ชุบเส้นหมึกสามฉบับ ไว้ ณ ห้องเครื่องฉบับหนึ่ง หอหลวงฉบับหนึ่ง และศาลหลวงอีกฉบับหนึ่ง นอกจากฉบับตรา ๓ ดวงที่กล่าวแล้ว ยังมีฉบับรองทรงซึ่ง

ไม่ได้ประทับตราราชสีห์ คชสีห์ และบัวแก้ว กฎหมายทั้งฉบับตรา ๓ ดวง และฉบับรองทรง เขียนไว้ในสมุดไทย ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ พระยากสาปนกิจโกศล (โหมด อมาตยกุล) ได้นำมาตีพิมพ์ขึ้นไว้เพียงเล่มหนึ่งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๒ แต่ถูกพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวกริ้วว่าเอากฎหมายของหลวงมาพิมพ์เผยแพร่ จึงมิได้พิมพ์ให้ตลอด ครั้นถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๖ หมอบรัดเล ได้ตีพิมพ์จำหน่ายรวมเป็นฉบับพิมพ์ ๒ เล่ม เรียกว่า **กฎหมาย ๒ เล่ม** หรือ **กฎหมายหมอบรัดเล** ต่อมาพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ได้ทรงจัดบทขึ้นใหม่และทรงอธิบายหมายเหตุไว้บ้าง แล้วโปรดให้ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ในการพิมพ์ครั้งนั้นมีข้อความบนใบปกว่า

กฎหมาย เล่ม ๑
สำหรับผู้พิพากษาแลทนายว่าความ
พระเจ้าลูกยาเธอ
กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์
เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม
โรงพิมพ์กองลหุโทษ กรุงเทพ ฯ
พิมพ์ครั้งที่ ๒
ปี ๑๒๐

ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๗๓ โรงพิมพ์นิติสาส์น ได้ถ่ายทำแม่พิมพ์จากสมุดไทย พิมพ์เผยแพร่ไว้ในชุด "ประชุมกฎหมายไทย" และต่อมามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ได้ให้ ม. เอร์. แลงกาต์ ดอกเตอร์กฎหมายฝรั่งเศสเป็นผู้ชำระโดยละเอียดถี่ถ้วน และได้พิมพ์ออกเผยแพร่

เป็นฉบับพิมพ์ ๓ เล่ม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑–๒๔๘๒ เรียกว่า "ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ ๑ จุลศักราช ๑๑๖๖" พิมพ์ตามฉบับหลวงตรา ๓ ดวง

แม้ว่าปัจจุบันนี้จะได้มีประมวลกฎหมายใหม่ประกาศใช้จนครบถ้วนแล้ว กฎหมายเล่ม ๑ ที่ได้จัดพิมพ์ขึ้นในครั้งนี้ก็ยังคงเป็นประโยชน์แก่นักนิติศาสตร์ นักประวัติศาสตร์ และนักโบราณคดี เพื่อศึกษาเปรียบเทียบวิวัฒนาการทางด้านกฎหมายของไทย นอกจากนี้ ยังให้ความรู้ทางด้านภาษาศาสตร์และสังคมศาสตร์ และอาจถือได้ว่าเป็นวรรณคดีที่มีค่าน่าสนใจยิ่งเล่มหนึ่งด้วย

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ (พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์) ผู้ทรงรวบรวมกฎหมายราชบุรีนี้ เป็นผู้ที่ได้รับยกย่องว่าเป็นพระบิดาแห่งกฎหมาย และเป็นองค์ปฐมาจารย์ของนักนิติศาสตร์แห่งประเทศไทย มีอนุสาวรีย์ประกาศพระเกียรติคุณของพระองค์ประดิษฐานอยู่ ณ หน้ากระทรวงยุติธรรม พระองค์เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติเมื่อวันพุธ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ปีจอ ตรงกับวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๗ เมื่อทรงพระเยาว์ได้เสด็จไปทรงศึกษาที่วิทยาลัยไครส์ตเชิช ในมหาวิทยาลัยออกซฟอรด (Christchurch College, Oxford) ณ ประเทศอังกฤษ สำเร็จปริญญา B.A. (Oxon.) ทางกฎหมายของมหาวิทยาลัยนั้น แล้วเสด็จกลับมารับราชการครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้รับสถาปนาเป็นกรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมเมื่อปี ร.ศ. ๑๑๕ (๒๔๓๙) ครั้นถึงรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ เลื่อนเป็นกรมหลวงเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ

สิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ สิริพระชนมายุ ๔๗ พรรษา

ในระหว่างที่ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมนั้น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงเป็นกรรมการร่างกฎหมาย และได้ทรงตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้นเมื่อ ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐) เปิดสอนวิชากฎหมายเป็นครั้งแรกในประเทศไทย นอกจากนั้น ยังได้ทรงตรากฎและคำสั่งเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติราชการฝ่ายการศาลยุติธรรมไว้หลายฉบับ ทั้งยังได้จัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับกฎหมายหลายเล่มออกเผยแพร่แก่บรรดานักศึกษา และผู้สนใจทางกฎหมายทั่วกัน

กฎหมายเล่ม ๑ ที่ได้จัดพิมพ์ครั้งนี้นับเป็นการพิมพ์ครั้งที่ ๓ ได้รักษาตัวสะกดการันต์ตามต้นฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒ เมื่อ ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔) ทุกประการ และเมื่อมีโอกาสต่อไป กรมศิลปากรจะพยายามให้จัดพิมพ์เล่มที่ ๒ ขึ้น เพื่อให้ครบชุด

อนึ่ง ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ เจ้าภาพได้เรียบเรียงประวัติ ฯพณฯ พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม ให้พิมพ์ไว้ต่อจากคำนำนี้

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลราศีทักษิณานุปทาน ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้จัดบำเพ็ญอุทิศ แด่ ฯพณฯ พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์ และได้ให้พิมพ์หนังสือนี้แจกเผยแพร่เป็นกุศลวิทยาทาน ขอจงเป็นมหากุศลดลบันดาลให้ ฯพณฯ พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์ ได้สถิตในสุคติภพประสบแต่ความสุข พรั่งพร้อมด้วยทิพสมบัติอิฏฐารมณ์ สมดังมโนปณิธานทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

๘ ธันวาคม ๒๕๑๓

คำรำลึก

พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม ได้ร่วมงานกับข้าพเจ้าในฐานะเจ้ากรมพระธรรมนูญและที่ปรึกษากฎหมาย กองบัญชาการทหารสูงสุด เป็นเวลาหลายปี แล้วได้มาร่วมงานในคณะรัฐมนตรีเมื่อข้าพเจ้าได้เป็นนายกรัฐมนตรีในครั้งที่ ๓ นี้ แม้ระยะเวลาจะสั้น ก็เป็นที่ประจักษ์ในความสามารถของท่านฐานนักวิชาการและผู้ชำนาญกระบวนการฝ่ายศาลและความยุติธรรม มีเกียรติประวัติอันเด่น ท่านเป็นนักวิชาการฝ่ายพลเรือนที่เปลี่ยนมารับหน้าที่ทางทหารได้เป็นอย่างดี ประสบการณ์ในหน้าที่ครูและนักกฎหมายทำให้ท่านสามารถช่วยราชการธำรงระเบียบวินัย รักษาระบบความยุติธรรมแห่งสังคมทั้งในยามศึกและยามปกติ ชีวิตของท่านเป็นชีวิตแห่งการประกอบกรณีย์อย่างเข้มแข็งและตรงต่อคุณวุฒิดียิ่ง ผลงานของ พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์ คงจะเป็นอนุสรณ์คู่เกียรตินามของท่าน ให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักตลอดไป

คณะรัฐมนตรีและข้าพเจ้า มีความเสียดายอาลัยถึงท่านผู้ล่วงอนิจกรรมไปแล้ว ขออานิสงส์แห่งบุญกรณีย์ที่ผู้ปรารถนาดีได้ประกอบอุทิศแด่ พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรมในครั้งนี้ จงอำนวยกุศลวิบากให้ท่านบรรลุซึ่งสุคติในสัมปรายภพโดยควรแก่วิสัยเทอญ.

จอมพล [signature]

(ถนอม กิตติขจร)

นายกรัฐมนตรี

๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๓

ฯ พณฯ พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์ ม.ป.ช., ม.ว.ม., ท.จ.

ประวัติ

พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์ ม.ป.ช., ม.ว.ม., ท.จ.
อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม

เกิด

เมื่อวันอังคาร แรม ๕ ค่ำ เดือนยี่ ปีวอก ตรงกับวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๔๕๑ ที่ตำบลหัวรอ อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นบุตรของนายอำนาจ ศรีไชยยันต์ และนางเชย ศรีไชยยันต์ ได้ทำการสมรสกับคุณหญิงสมสมัย ศรีไชยยันต์ ตม., จ.จ. ธิดาอำมาตย์เอก พระยาภูมิพิไชย และคุณหญิงแก้ว ภูมิพิไชย มีธิดา ๒ คน คือ

๑. นางสาวทิพย์ ศรีไชยยันต์

๒. นางสาวอุ้มพร ศรีไชยยันต์

วุฒิการศึกษา

๒๔๖๖ สอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่ ๘ โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์

๒๔๗๐ สอบไล่ได้ชั้นเนติบัณฑิต โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม

๒๔๗๒ สอบชิงทุน "ระพีมูลนิธิ" ได้ เดินทางไปศึกษาวิชากฎหมาย ณประเทศเยอรมนี สอบไล่ได้ปริญญาเอกมหาวิทยาลัยแฟรงค์เฟิท เป็นคนไทยที่ได้รับปริญญาดอกเตอร์กฎหมายเยอรมันคนแรก

๒๕๑๙ สอบไล่ได้ปริญญาบัตร วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (รุ่นที่ ๓)

ขึ้นทะเบียนทหารกองประจำการ

เมื่อ ๒๙ มกราคม ๒๔๗๙ เครื่องหมาย กบ. ๒๔๗๙ พ.น. ๙๖๔

ยศทหาร

๑๕	มกราคม	๒๔๗๙	ว่าที่พันตรี
๑	เมษายน	๒๔๘๐	พันตรี
๑	เมษายน	๒๔๘๓	พันโท
๑๕	กันยายน	๒๔๘๖	พันเอก
๑	มกราคม	๒๔๙๓	พลตรี
๑	มกราคม	๒๕๐๓	พลโท

ตำแหน่ง

๒	กันยายน	๒๔๗๐	เป็นพนักงานอัยการ สำนักงานกรมอัยการ กระทรวงมหาดไทย
๑	มิถุนายน	๒๔๗๒	เป็นกรมอัยการ สำนักงานอัยการ กระทรวงมหาดไทย
๒๘	สิงหาคม	๒๔๗๒	ย้ายจากกระทรวงมหาดไทยไปอยู่กระทรวงยุติธรรม เพื่อเดินทางไปศึกษาวิชากฎหมายเพิ่มเติม ณ ประเทศเยอรมนี สำเร็จการศึกษาแล้วเดินทางกลับถึงกรุงเทพ ฯ
๓๐	กรกฎาคม	๒๔๗๙	กระทรวงกลาโหมขอย้ายจากกระทรวงยุติธรรม มารับราชการตำแหน่ง ประจำกองบังคับการกรมพระธรรมนูญ

๑๖	พฤศจิกายน	๒๔๗๙	เป็นปลัดกรมพระธรรมนูญ
๑๙	เมษายน	๒๔๘๐	เป็นปลัดกรมพระธรรมนูญ และรักษาราชการแทนเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม อีกตำแหน่งหนึ่ง
๓๐	กันยายน	๒๔๘๑	เป็นผู้สื่อข่าวต่อสำนักงานโฆษณาการ
๒	มกราคม	๒๔๘๑	เป็นเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม (ครั้งที่ ๑)
๑	ตุลาคม	๒๔๘๒	เข้าสำรองราชการกองบังคับการกรมพระธรรมนูญ และรักษาราชการปลัดกรมพระธรรมนูญ
๒๒	มีนาคม	๒๔๘๔	เป็นเจ้ากรมพระธรรมนูญ (ครั้งที่ ๑) และคงเป็นเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ตามเดิม
๑๙	สิงหาคม	๒๔๘๔	พ้นตำแหน่งเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเพราะเปลี่ยนรัฐมนตรีฯ ใหม่
๔	มีนาคม	๒๔๘๕	เข้าสำรองราชการกองบังคับการสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม
๑	ธันวาคม	๒๔๘๖	ไปรับราชการในหน่วยโยธาธิการ ตำแหน่งผู้สั่งราชการเกี่ยวกับโยธาธิการ แทนปลัดกระทรวงกลาโหมอีกตำแหน่งหนึ่ง
๑๔	กรกฎาคม	๒๔๘๘	ไปช่วยราชการทางกองทัพบกอีกตำแหน่งหนึ่ง

๑ มกราคม	๒๔๘๙	ออกจากประจำการเป็นนายทหารกองหนุนมีเบี้ยหวัด สังกัดกองทัพบก จังหวัดทหารบกกรุงเทพ ฯ
๑๑ มกราคม	๒๔๘๙	เป็นนายทหารกองหนุนไม่มีเบี้ยหวัด (เพื่อรับบำนาญ) สังกัดกองทัพบก จังหวัดทหารบกกรุงเทพ ฯ
๑๓ กุมภาพันธ์	๒๔๘๙	เป็นเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม (ครั้งที่ ๒)
๑๔ มิถุนายน	๒๔๙๐	เข้ารับราชการประจำแผนกที่ ๓ กรมเสนาธิการทหาร
๒๓ กุมภาพันธ์	๒๔๙๑	ประจำแผนกสภากรมเสนาธิการกลาโหม (ในอัตราผู้เชี่ยวชาญเฉพาะวิชา)
๑ มกราคม	๒๔๙๒	เป็นผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายกรมเสนาธิการ
๑๕ เมษายน	๒๔๙๒	เป็นเจ้ากรมพระธรรมนูญ (ครั้งที่ ๒)
๑๙ เมษายน	๒๔๙๒	รักษาราชการผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายกรมเสนาธิการกลาโหมอีกตำแหน่งหนึ่ง
๔ กรกฎาคม	๒๔๙๓	เป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายประจำกรมเสนาธิการกลาโหม
๑ มกราคม	๒๕๐๔	เป็นที่ปรึกษาการกฎหมาย สำนักผู้บัญชาการทหารสูงสุด (กองบัญชาการทหารสูงสุด)
๑๑ มีนาคม	๒๕๑๒	ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม

ตำแหน่งหรือราชการพิเศษ

	๒๔๗๘	ระหว่างศึกษาอยู่ในประเทศเยอรมนี เป็นผู้แทนไทยในการประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยกฎหมายอาญา และการราชทัณฑ์ ณ กรุงเบอร์ลิน
๗ ตุลาคม	๒๔๗๙	เป็นตุลาการประจำศาลทหารกลาง ทำหน้าที่เป็นผู้รักษาพระธรรมนูญ
๑๐ กุมภาพันธ์	๒๔๘๑	เป็นกรรมการศาลพิเศษ
๑๓ กันยายน	๒๔๘๒	เป็นกรรมการอำนวยการสำรองป้องกันภัยทางอากาศ
๒ มกราคม	๒๔๘๔	เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายกรมพระธรรมนูญ ประจำกองทัพบก และเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายกรมพระ-ธรรมนูญประจำกองบัญชาการเขตภายในอีกตำแหน่งหนึ่ง
๑๓ ตุลาคม	๒๔๘๔	เป็นกรรมการสภาพิจารณาภาพยนตร์
๑๘ ตุลาคม	๒๔๘๔	เป็นกรรมการในองค์การช่วยราชการทหาร
๑๑ ธันวาคม	๒๔๘๔	เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายกรมพระธรรมนูญประจำกองทัพบก มณฑลทหารบกที่ ๑, ๒ และที่๕
๑๔ กุมภาพันธ์	๒๔๘๕	เป็นกรรมการควบคุมและจัดการกิจการหรือทรัพย์สินของคนต่างด้าว
๑๐ มีนาคม	๒๔๘๕	เข้าประจำ บก. ทหารสูงสุด ในตำแหน่งเจ้าหน้าที่เกี่ยวแก่กฎอัยการศึก และข้อบังคับซึ่งออกตามกฎอัยการศึกอีกตำแหน่งหนึ่ง

๑๔ กรกฎาคม	๒๔๙๐	เป็นที่ปรึกษากฎหมายองค์การทหารผ่านศึก
๑๕ พฤศจิกายน	๒๔๙๐	เป็นกรรมการพิจารณาระเบียบข้าราชการทหาร
๘ มกราคม	๒๔๙๕	เป็นที่ปรึกษาป้องกันภัยทางอากาศแห่งราชอาณาจักร
๑๗ กันยายน	๒๔๙๕	เป็นกรรมการพิจารณาปรับปรุงร่างพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการทหาร
๑๓ กันยายน	๒๔๙๗	เป็นกรรมการประจำศาลทหารสูงสุด และเป็นผู้รักษาพระธรรมนูญประจำศาลทหารสูงสุด
๑๗ เมษายน	๒๔๙๙	เป็นตุลาการศาลทหารสูงสุด และเป็นตุลาการพระธรรมนูญด้วย
	๒๕๐๑	เป็นผู้แทนไทยไปเข้าร่วมประชุมในการประชุมว่าด้วยกฎหมายทะเล ณ นครเจนีวา ประเทศสวิส
๑๕ กันยายน	๒๕๐๒	เป็นกรรมการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร
๑๕ กุมภาพันธ์	๒๕๐๓	เป็นผู้ช่วยราชการในสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี
๘ กรกฎาคม	๒๕๐๓	เป็นกรรมการร่างกฎหมาย

๓๐ เมษายน	๒๕๐๔	เป็นอนุกรรมการอพยพจีนคณะชาติออกจากประเทศไทย
๘ กุมภาพันธ์	๒๕๐๕	เป็นกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
๒ กรกฎาคม	๒๕๐๕	เป็นที่ปรึกษากองอำนวยการกลางรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ
๑ มกราคม	๒๕๐๗	เป็นกรรมการร้อยกรองงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ
๒๗ เมษายน	๒๕๐๗	เป็น ผู้แทน กระ ทรวง กลาโหมใน คณะกรรมการอำนวยการควบคุมการหยุดยิงระหว่างอินโดนีเซียกับมาเลเซีย
๒๖ มีนาคม	๒๕๐๗	เป็นกรรมการในคณะกรรมการการเมืองภายนอกของคณะกรรมการรับผิดชอบงานในสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ
๒๐ สิงหาคม	๒๕๑๑	เป็นกรรมการพิจารณาสนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือระหว่างประเทศไทยกับประเทศฝรั่งเศส
๗ กุมภาพันธ์	๒๕๑๒	เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการทหาร
๑๙ พฤษภาคม	๒๕๑๒	เป็นที่ปรึกษาในคณะที่ปรึกษากฎหมายของนายกรัฐมนตรี

ตำแหน่งผู้บรรยาย

เป็นผู้บรรยายกฎหมายใน วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
วิทยาลัยการทัพบก
โรงเรียนเสนาธิการทหาร
โรงเรียนเสนาธิการทหารบก
โรงเรียนเสนาธิการทหารเรือ
โรงเรียนเสนาธิการทหารอากาศ
โรงเรียนรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ
โรงเรียนสงครามจิตวิทยา
โรงเรียนนายอำเภอ กระทรวงมหาดไทย
โรงเรียนนายทหารเหล่าพระธรรมนูญ

ราชการสงครามหรือปราบปรามการจลาจลหรือในเวลามีเหตุฉุกเฉิน

๑. เป็นกรรมการอำนวยการป้องกันภัยทางอากาศแห่งราชอาณาจักร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒
๒. เป็นเจ้าหน้าที่ควบคุมการศาลทหารในยามไม่ปกติทั่วราชอาณาจักร เมื่อสงครามอินโดจีนฝรั่งเศส และสงครามมหาอาเซียบูรพา (๒๔๘๔)
๓. เป็นกรรมการควบคุมและจัดการกิจการและทรัพย์สินของคนต่างด้าว (๒๔๘๕)
๔. เป็นเจ้าหน้าที่กฎหมายอัยการศึกในกองบัญชาการทหารสูงสุด (๒๔๘๕)

๕. เป็นผู้สั่งราชการหน่วยโยธาธิการสนาม (๒๔๘๖)

๖. ได้นับเวลาราชการเป็นทวีคูณในคราวกรณีพิพาทกับอินโดจีนฝรั่งเศส ตั้งแต่ ๗ มกราคม ๒๔๘๔ ถึง ๓๐ เมษายน ๒๔๘๔ และในกรณีฉุกเฉินเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ (คราวสงครามมหาอาเซียบูรพา) ตั้งแต่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๕ ถึง ๑ มกราคม ๒๔๘๙

๗. ได้นับเวลาราชการเป็นทวีคูณคราวประกาศใช้กฎอัยการศึกในจังหวัดพระนคร – ธนบุรี เมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๔๙๔ ในกรณีประจำปฏิบัติหน้าที่อยู่ในเขตประกาศใช้กฎอัยการศึก ตั้งแต่ ๓๐ มิถุนายน ๒๔๙๔ ถึง ๕ กันยายน ๒๔๙๔

๘. ได้นับเวลาราชการเป็นทวีคูณในคราวประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร เมื่อ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐ ในกรณีประจำปฏิบัติหน้าที่ในเขตประกาศใช้กฎอัยการศึก ตั้งแต่ ๑๗ กันยายน ๒๕๐๐ ถึง ๙ มกราคม ๒๕๐๑

เครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญ

๒๘ มกราคม	๒๔๗๕	เหรียญเฉลิมพระนคร ๑๕๐ ปี
๒๐ กันยายน	๒๔๘๓	ตริตาภรณ์มงกุฎไทย
๑๙ กันยายน	๒๔๘๔	ตริตาภรณ์ช้างเผือก
๑๔ กรกฎาคม	๒๔๘๖	เหรียญช่วยราชการเขตภายใน (คราวสงครามมหาอาเซียบูรพา)
๔ ธันวาคม	๒๔๙๑	ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย
๕ พฤษภาคม	๒๔๙๓	เหรียญบรมราชาภิเษก (ทอง) รัชกาลที่ ๙
๕ ธันวาคม	๒๔๙๔	ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก
๕ ธันวาคม	๒๔๙๖	เหรียญจักรมาลา

๕ ธันวาคม	๒๔๙๗	ประถมาภรณ์มงกุฎไทย
๕ ธันวาคม	๒๔๙๙	ประถมาภรณ์ช้างเผือก
๕ ธันวาคม	๒๕๐๒	มหาวชิรมงกุฎ
๘ ธันวาคม	๒๕๐๕	เหรียญชัยสมรภูมิ (กรณีสงครามมหาอาเซียบูรพา)
๓๑ ธันวาคม	๒๕๐๕	เหรียญกาชาดสมนาคุณ
๕ ธันวาคม	๒๕๐๗	มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก
๕ พฤษภาคม	๒๕๑๒	ทุติยจุลจอมเกล้า
๑๒ เมษายน	๒๕๑๓	เหรียญดุษฎีมาลาเข็มศิลปวิทยา (เนื่องในการใช้วิชาชีพทางกฎหมายให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ ทั้งทางราชการฝ่ายทหารและพลเรือน ซึ่งมีแพรแถบริ้วแดงริ้วขาว)

ถึงแก่อนิจกรรม

พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์ มีอาการป่วยด้วยโรคความดันเลือดสูงและเส้นเลือดอุดตันที่หัวใจมาประมาณ ๕ ปีกว่า ได้ให้แพทย์ตรวจร่างกายเป็นครั้งคราวตลอดมา มีอาการอ่อนเพลียอยู่ ๓ – ๔ วัน ก่อนที่จะต้องไปเป็นประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารศาลจังหวัดสมุทรปราการ ในวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๑๓ แพทย์ได้ขอร้องให้เข้าพักรักษาตัวในโรงพยาบาล แต่พลโท อัมพร ขอผัดไปก่อน เพราะจะต้องไปเป็นประธานพิธีดังกล่าว ทั้งนี้ ก็โดยที่ พลโท อัมพร ได้ปรารภอยู่เสมอว่า การเปิดที่ทำการศาลก็ดี การประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารศาลก็ดี มีความจำเป็นและสำคัญยิ่ง ทั้งถือเป็นเกียรติอย่างสูงในภาระหน้าที่นี้ เพราะศาลเป็นที่ประสิทธิประสาท

ความยุติธรรมให้แก่ประชาชน เป็นสถานที่ที่ประชาชนจะมาขอความยุติธรรมเป็นที่พึ่ง โดยเฉพาะที่ทำการศาลจังหวัดสมุทรปราการนี้ พลโท อัมพร ปรารภว่า เป็นศาลในจังหวัดที่มีหน่วยทหารตั้งอยู่ จึงมีเจตจำนงที่จะไปทำหน้าที่ด้วยตัวเอง ทั้งนี้ ก็ด้วยประสงค์ในนโยบายที่จะสร้างความสามัคคีระหว่างข้าราชการทุกฝ่าย ประชาชนกับทหาร ให้มีความเข้าใจร่วมมือกันกำจัดทุกข์สร้างความผาสุกร่มเย็นให้แก่ประชาราษฎร สมกับที่ศาลเป็นที่พึ่งแหล่งสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรมทั้งปวง แต่ครั้นถึงเช้าวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๑๓ พลโท อัมพร มีอาการช็อคขึ้นอย่างกระทันหัน โดยสภาพของแขนและขาหมดแรง คุณหญิงสมสมัย และธิดา จึงรีบนำตัวส่งโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า นายแพทย์ได้ให้การเยียวยาจนสุดความสามารถ แต่ไม่อาจช่วยได้ พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์ ได้ถึงแก่อนิจกรรมด้วยโรคหัวใจวายเฉียบพลัน ในวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๑๓ เวลา ๑๙.๓๐ น. ณ โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้านั้นเอง สิริรวมอายุได้ ๖๒ ปี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานน้ำอาบศพ และพระราชทานโกศไม้สิบสอง กับทรงพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้า ฯ ให้อยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ตั้งแต่ถึงอนิจกรรมจนถึงวันบำเพ็ญกุศล ๗ วัน พระราชทาน ณ วัดธาตุทอง อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร

อุทิศดวงตา

พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์ ได้แสดงความจำนงอุทิศดวงตาให้กับสภากาชาดไทย เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๑๑ เมื่อ พลโท อัมพร ถึงแก่อนิจกรรม

คุณหญิงสมสมัย ศรีไชยยันต์ จึงได้โทรศัพท์แจ้งศูนย์ดวงตาสภากาชาดไทยทันที ทางสภากาชาดไทยได้มอบให้นายแพทย์ ม.ร.ว. พรสวัสดิ์ นันทวัน จักษุแพทย์ แผนกจักษุวิทยา โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ไปผ่าตัดนำเอาดวงตาของ พลโท อัมพร ไปเก็บไว้ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เพื่อรอการผ่าตัดเปลี่ยนดวงตาให้แก่คนไข้ตาพิการที่รอรับการรักษาอยู่ ครั้นรุ่งขึ้นวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๑๓ คณะจักษุแพทย์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ อันมีศาสตราจารย์ นายแพทย์กอบชัย พรหมินทะโรจน์ หัวหน้าคณะจักษุวิทยาเป็นหัวหน้า ประกอบด้วยแพทย์หญิงจวงจันทร์ กุลวานิช และนายแพทย์ ม.ร.ว. พรสวัสดิ์ นันทวัน ได้ทำการผ่าตัดเปลี่ยนดวงตาดำให้แก่คนไข้ ๒ คน คือ นายณรงค์ ศรนุวัตร ซึ่งเป็นโรคตาดำเสื่อมถ่ายทอดมาทางกรรมพันธุ์ กับเด็กหญิงอัมพร เผือกน้อย ซึ่งถูกสะเก็ดไม้กระเด็นเข้าตาดำข้างซ้าย เป็นเหตุให้ตาข้างนั้นพิการมองไม่เห็น การผ่าตัดได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างดีทั้ง ๒ ราย

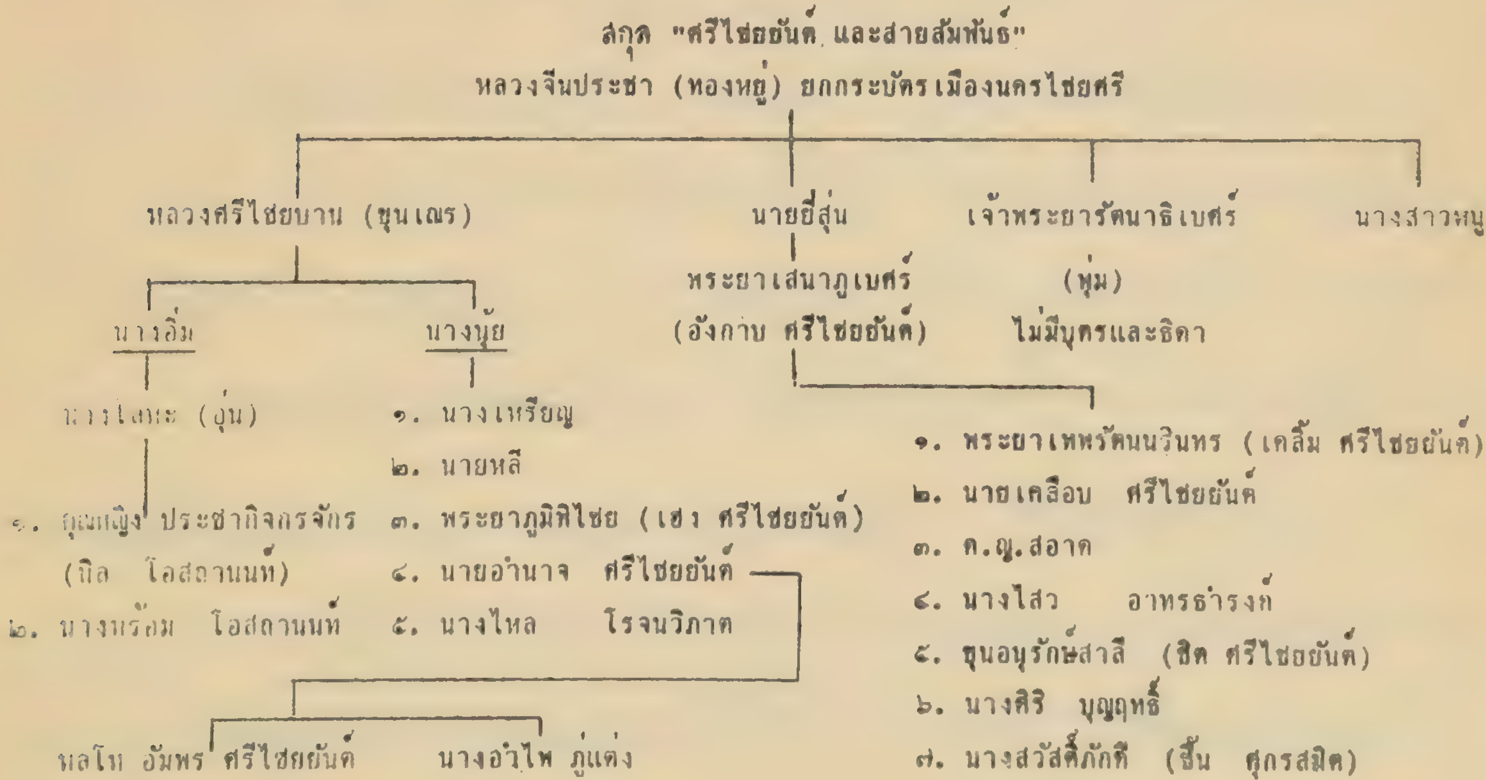
นอกจากนั้น คณะจักษุแพทย์ยังได้ใช้เยื่อตาขาวไปเย็บหนุนตาขาวของ นายสุธี เสียงวิสุทธิกุล คนไข้ ซึ่งเศษเหล็กกระเด็นเข้าไปในดวงตา เพื่อไม่ให้ประสาทตาหลุดออกจากกันหลังจากผ่าตัดเอาเศษเหล็กออกแล้ว ทั้งยังได้ใช้เยื่อตาขาวไปหนุนตาขาวของ นางฮวย กิตติโกวิทย์ คนไข้อีกคนหนึ่งซึ่งประสาทตาหลุดออกจากกัน ให้กลับเชื่อมติดกันได้อีกด้วย

เมื่อชีวิตยัง มันสมองของ พลโท อัมพร ก็สร้างคุณประโยชน์ไว้แก่ชาติบ้านเมือง และอบรมสร้างสรรให้แสงสว่างแก่ศิษยานุศิษย์ ตลอดถึงข้าราชการและประชาชนผู้รักความยุติธรรมไว้มากมาย ครั้นชีวิตสิ้นแล้ว ดวงตาของพลโท อัมพร ก็ยังได้ให้แสงสว่างแก่บุคคลผู้มืดบอดได้ถึง ๔ คน ทั้งนี้ ย่อมเป็นที่น่าอนุโมทนาสาธุเป็นอย่างยิ่ง.

สายสัมพันธ์ของสกุล "ศรีไชยยันต์"

เนื่องจากว่า พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์ เป็นผู้สืบเชื้อสายผู้หนึ่งแห่งสกุลศรีไชยยันต์ จึงเป็นการสมควรที่จะได้กล่าวถึงประวัติแห่งสกุลศรีไชยยันต์ไว้ ณ ที่นี้โดยสังเขป สกุลศรีไชยยันต์ เป็นสกุลใหญ่และทรงเกียรติคุณสกุลหนึ่งในประเทศไทย มีบุคคลสำคัญและมีชื่อเสียงในสกุลนี้เป็นอันมาก ได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณองค์พระมหากษัตริย์ รัฐบาล ตลอดจนได้บำเพ็ญกรณียกิจที่สำคัญอันเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติมาหลายสมัยตราบจนขณะปัจจุบัน อาทิ เจ้าพระยารัตนาธิเบศร์ (พุ่ม ศรีไชยยันต์) สมุหพระกลาโหม และอรรคมหาเสนาบดีในรัชกาลที่ ๕ ซึ่งเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้รับราชการมาด้วยความสามารถในราชการ ก่อรปด้วยวิริยะ อุตสาหะ และความซื่อตรงจงรักภักดีเป็นอย่างยิ่ง ดังปรากฏเป็นหลักฐานในหนังสือเรื่องตั้งเจ้าพระยา ฉบับมีรูป ๒๔๙๔ และราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓ ร.ศ.๑๑๕ หน้า ๑๖ และ ๒๒ , มหาอำมาตย์ตรี พระยาเทพรัตนนรินทร์ (เคลิ้ม ศรีไชยยันต์) เจ้ากรมธนบัตร กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ และองคมนตรีในรัชกาลที่ ๖ และที่ ๗ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีผู้สืบสกุลศรีไชยยันต์ ทั้งที่วายชนม์ไปแล้ว และที่ยังมีชีวิตอยู่อีกหลายท่าน ที่ดำรงตำแหน่งหน้าที่ทางราชการที่สำคัญ ๆ ในระดับสูงของรัฐบาล และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ หรือยศ เป็นเกียรติเหล่านี้ ล้วนเป็นประจักษ์พยานแห่งเกียรติคุณอันสูงส่งของสกุลนี้ทั้งสิ้น

สกุล "ศรีไชยยันต์ และสายสัมพันธ์"

๒๗๐ ถนนประดิพัทธ์ พระนคร

วันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๓

ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ในวาระที่ พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม ถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๑๓ นั้น ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานน้ำอาบศพ และโกศไม้สิบสองประกอบศพ พร้อมด้วยเครื่องสูงประกอบเกียรติยศ และยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์บำเพ็ญพระราชกุศลศพครบ ๗ วัน ทั้งพระราชทานพวงมาลาวางที่ศพอีกด้วย เมื่อถึงวาระพระราชทานเพลิงศพยังได้ทรงพระอุตสาหะเสด็จพระราชดำเนินไปยังพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ทั้งสองพระองค์ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณ และเป็นเกียรติอย่างสูงแก่ พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์ และวงศ์ตระกูลโดยแท้

ข้าพระพุทธเจ้า บรรดาครอบครัวของ พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์ ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส กราบถวายบังคมใต้เบื้องพระยุคลบาท ทั้งสองพระองค์ ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ หาก พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์ มีญาณวิถีทางใดทางหนึ่งที่จะทราบเกล้าทราบกระหม่อมแล้ว คงจะมีความปลาบปลื้มโสมนัสและซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณที่ได้รับพระราชทานเกียรติอย่างสูงสุดในวาระสุดท้ายนี้

ควรมิควรประการใดสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า คุณหญิงสมสมัย ศรีไชยยันต์
ข้าพระพุทธเจ้า นางสาวทิพย์ ศรีไชยยันต์
ข้าพระพุทธเจ้า นางสาวอุ้มพร ศรีไชยยันต์

กฎหมาย เล่ม ๑

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์

ทรงรวบรวม

คำนำ

ผู้ ใด จะ คิด ตี พิมพ์ กฎหมาย ๒ เล่ม แล้ว ต้อง มี ความ หวาด หวั่นว่า จะ สู้ ฉบับ ที่ หมอ ปรัดเล พิมพ์ ไว้ ไม่ ได้ ด้วย เหตุ ว่า คน ทั้ง หลาย ได้ ใช้ หนัง สือ ฉบับ นั้น มา นาน จน ชิน มือ แต่ มี ขัด ข้อง อยู่ บ้าง เช่น ว่า ทราบ ไม่ ได้ ว่า บท ไร เลิก แล้ว ไม่ เปน กฎหมาย บท ไร ยัง คง เปน อยู่ แล อิก ประการ หนึ่ง จะ ค้น หา บท มาตรา ที่ ต้อง การ ก็ เปน การ ยาก ข้าพเจ้า ได้ เพียร พิมพ์ กฎ หมาย เล่ม นี้ ขึ้น โดย มี ความ ประสงค์ ๒ อย่าง ๆ หนึ่ง เพื่อ จะ ให้ รู้ ว่า บท ไร ใช้ บท ไร เลิก อิก อย่าง หนึ่ง ให้ มี เครื่อง มือ สำหรับ ค้น บท ต่าง ๆ ได้ โดย เร็ว ตาม แต่ ต้อง การ แล หวัง ว่า ตาม ที่ ได้ ทำ มา นี้ จะ สม ประสงค์ สาร บาน สำ หรับ ค้น บท กฎหมาย ที่ อยู่ ท้าย เล่ม ๒ นั้น ข้าพเจ้าได้ ใช้ มา ใน โรง ศาล แล ใน โรง เรียน กฎหมาย ถึง ๕ ปี แล้ว ไม่ ได้ รู้ สึก ติด ขัด อย่างไร ใช้ ได้ใน เวลา ว่า ความพิจารณา ตัด สิน ความ แล ใน เวลา สอน นักเรียน ฤๅ ตอบ ข้อ ถาม ต่าง ๆ ได้

เมื่อได้ เปน ประ โยชน์ แก่ ข้าพเจ้า ดัง นี้ มา จึง มี ความ มั่น ใจ ว่า จะ เปน ประโยชน์ แก่ ผู้ อื่น ด้วย กระ ทำ ให้ ข้าพเจ้า มี ใจ กำเริบ คิด ตีพิมพ์ จำหน่าย

ก่อน นี้ มา ได้ ตี พิมพ์ กฎหมาย ฉบับหนึ่งเรียกว่ากฎหมายบางลักษณ ที่จริงเปน แต่ ลอง มือไม่ได้ตรวจ อย่างไร เมื่อ พิมพ์ แล้ว รู้ สึก ว่า ผิด มาก

กว่าถูก ข้าพเจ้าขอถอนทั้งสิ้น แลขอให้ถือว่าฉบับใหม่นี้ เปนการแก้ตัว

วิธีที่จะดูหนังสือฉบับนี้นั้นคือ

(๑) ถ้ากฎหมายบทไร ได้มีประกาศยกเลิกแล้ว หาได้ตีพิมพ์ไว้ไม่

(๒) ถ้ากฎหมายบทไร ยังไม่ได้ยกเลิกก็ดี แต่มีกฎหมายอื่นทับฤๅเปนคำสั่งสำหรับกาลสมัยในครั้งหนึ่ง ได้วงเล็บไว้เปนสำคัญ

(๓) ในกฎหมายบทไร ที่พรรณาโทษอาญา หาได้ยกหาได้ถอนออกไม่ แต่ที่จริงในเวลานี้โทษอาญาไม่เหมือนตามบท เพราะเหตุว่าเมื่อปี ๑๑๕ ได้มีประกาศให้ทำโทษอย่างอื่นแล้ว คือประกาศลงวันที่ ๑๑ ตุลาคม แลที่ ๑๐ มีนาคม เรียกชื่อว่า ประกาศกำหนดโทษผู้แพ้คดีมีโทษหลวง

(๔) อนึ่ง มีกฎหมายอยู่ ๒–๓ ลักษณที่ตามธรรมดาไม่ได้อ้างในโรงศาล คือ มูลคะดีวิวาท กฎมณเฑียรบาล แลลักษณขบถศึก แต่ที่จริงยังเปนกฎหมายอยู่ได้พิมพ์ไว้

(๕) วิธีที่จะค้นบทกฎหมายตามสารบานท้ายเล่ม ๒ นั้นต้องเรียนไว้บ้างจึงจะค้นได้โดยสดวก สารบานที่ได้ทำไว้นั้นแปลกกว่าสารบานธรรมดา เพราะแบ่งความเปนหมวดหมู่ คือแบ่งสารบานเปน ๓ แผนก ๆ แพ่ง แผนกอาญา แลแผนกพิจารณา จะค้นข้อไร

ใน กฎหมาย ต้อง ตกลงในใจ ว่า จะค้นใน แพ่ง ฤๅอาญา ก่อน ถ้าต้องการ แพ่ง ต้อง ค้น ใน แผนก แพ่ง ต้อง การ อาญา ต้อง ค้น ใน แผนก อาญา ถ้า ต้อง การ จะ รู้ ข้อ บังคับ กฎหมาย ทั้ง ๒ อย่าง ก็ ให้ ค้น ทั้ง ๒ แผนก ทั้ง ๓ แผนก ใน สาร บาน นั้น มี กระดาษ สี คั่น กันไว้ เปน สำคัญ

(๖) เมื่อ ต้อง การ ค้น ข้อ ความ อย่างไร ใน แพ่ง ก็ ดี อาญา ก็ ดี แลได้ เปิด สารบาน แผนก แพ่ง ฤๅ อาญา แล้ว ให้ ดู น่า ต้น ของ แผนก สารบาน นั้น ๆ จะพบ บาญชี แบ่ง หมวด ต่าง ๆ ข้อ ความ ที่ จะ ค้น นั้น ลงใน หมวด ใด ก็ ให้ พลิกไป น่า นั้น ตรง กับ เลข ที่ มี แจ้ง อยู่ เปน ต้น พลิก สารบาน แผนก แพ่ง ลง หมวด ผัว เมีย มีเลข ๒ ต้อง พลิกไป ดู น่า ๒ ของ สารบาน นั้น จะ เห็น ได้ ว่าใน กฎหมายเรื่อง ผัว เมีย มี ข้อบังคับ อย่างไรบ้าง แล เลข ที่ มี อยู่ เช่น อย่าง ที่ว่า ผัว เมีย ๑, ๓๘, ๔๖, นั้น คือให้ พลิก ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑ แล ที่ ๓๘ แล ที่ ๔๖ จะ พบ ความ ที่ ต้อง การ

(๗) บท นั้น คือ เลข ที่ อยู่ บน มาตรา ไม่ใช่ มาตรา เอง เพราะใน ลักษณ เดียว กันมาตรา มี ซ้ำ ๆ กันมาก เช่น อย่างใน ลักษณ เบ็จเสร็จ จึ่ง เป็น การ ใช้ ไม่ ได้ นำเบอร์ บทไม่ ซ้ำ กัน ใน ลักษณ เดียว กัน เลย

ฟั่ง ๆ ดู เหมือนว่า วิ ธี ที่ จะใช้ สารบาน นั้น ยาก แต่ ถ้าได้ นั่งตรวจ วิธี ที่ ทำ สารบาน นั้น สัก วัน หนึ่ง แล้ว จะเข้าใจได้ดี จะ มี ประโยชน์ แก่ ตน สม ประสงค์ ต้อง เสีย เวลา เรียน เพียง วัน หนึ่ง เท่า นั้น คุ้ม ความ ลำบาก ที่ได้ เคย รู้ สึก เปน แน่ ข้าพเจ้าได้ เคย เห็น

สารบาน ที่ ทำ อย่าง แบบ อื่น ที่ไม่ ต้อง เรียน แต่ รู้ สึก ว่า ค้น อะไรไม่ได้ เสมอ แล ถึง จะค้นได้ ก็เปน แต่ บท ที่ ตรง ๆ สารบาน ที่ ข้าพเจ้า ทำ นี้ ถึงแม้ ว่า ข้อ ความ ที่ ต้อง การ จะ ไม่ มี กฎหมาย ที่ ตรง ก็ดี ก็ คง จะค้น บท อื่น ที่ คล้าย กัน มา คิด เทียบ วินิจฉัย ว่า กฎหมายไทย เปน อย่างไรได้

หวัง ว่า จะ เปน ประโยชน์ แก่ ผู้ พิพากษา แล ทนาย ว่า ความ ใน โรง ศาล เหมือน อย่าง ที่ได้ เปน ประโยชน์ มา แล้ว แก่ ศาล ฎีกา ที่ได้ เคยใช้มา กว่าปี

ถ้า ใน สมุด นี้ มี ข้อ ใด ผิด บ้าง แล้ว ข้าพเจ้าจะมี ความ ยินดี ขอทราบ เพื่อ จะได้ แก้ ไข เมื่อ พิมพ์ คราว น่า

รพี พัฒนศักดิ์

บาญชีลักษณ

บานแผนก

ศุภมัสดุ ๑๑๖๖ มุสิกะสังวัจฉระมาฆะมาศ ศุกปักษปาติบทตฤษถี คุรุวารบริเฉทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามาธิบดี

กฎหมาย ๒ เล่ม ซึ่ง เปน แบบ อย่าง ใช้ กัน มา อัน ถือ ว่า เปน กฎ หมาย สำ หรับ บ้าน เมือง ฤๅ ซึ่ง ได้ เปน ต้น ฉบับ ของ กฎ หมาย เล่ม นี้ นั้น ตาม ที่ ได้ อ่าน สัง เกต ดู ใน บาน แผนก แต่เดิม กระจัด พรัดพรายไม่เปนหมวดหมู่ ครั้น มาเมื่อวัน พฤหัศบดี เดือน ๓ ขึ้นค่ำ ๑ ปีชวด ศักราช ๑๑๖๖ ทรงพระกรุณา โปรด เกล้า ฯ ให้ ตั้ง กรรม การ ๑๑ นาย เปน ผู้ ตรวจ ชำระ พระราชกำหนด กฎหมาย เก่า ใหม่ แล้ว รวบรวมเข้าเปนพระราชบัญญัติอันเดียวกัน

ใน ลักษณ เหล่า นั้น บางบทก็ซ้ำกัน แลบางบทก็ขัดกันใน ลักษณเดียวก็มี ลักษณอื่นก็มี ทำให้ ผู้อ่านสงไสยว่า บทหลัง ยก บท ก่อน เสีย แล้ว ฤๅ ใน ลักษณ นี้ ยก ใน ลักษณ นั้น เพราะบทนั้น อยู่ น่า บท นี้ อยู่ หลัง ปี เดือน ที่ ออกประกาศ ก่อน หลัง กว่า กัน แต่ ที่จริงหาควร มี ความ สงไสยไม่ เพราะเหนได้ว่า ตาม บาน แผนก ได้ รวม เปน ประ กาศ ฉบับ เดียว กัน แล้ว เหมือน อย่าง ว่า ลักษณ ทั้ง หลาย ได้ ประ กาศ ให้ ไว้ ใน วัน เดียว กัน หมด วัน คืน ที่ ลง ไว้ ต้น ลักษณ แต่ เดิม นั้น ไม่ เปน สำ คัญ

ศรี สินทรบรมมหาจักรพรรดิราชา ธิบดินทรธรณินทราธิราช รัตนากาศ ภาสกรวงษ์องค์ปรมาธิเบศร์ ตรีภูวเนศวรนารถนายกดิลกรัตนราชชาติอาชาวไศรย สมุทัยดโรมนต์ สกลจักรวาฬาธิเบนทร สุริเยนทราธิบดินทร หริหรินทราธาดาธิบดีศรีสุวิบุลย์คุณ อักขนิตฤทธิราเมศวร ธรรมิกราชาธิราช เดโชไชยพรหมเทพาดิเทพตรีภูวนาธิเบศร โลกเชษฐวิสุทธิมกุฎประเทศคะตามหาพุทธางกูร บรมบพิตร พระพุทธเจ้า อยู่ หัว อันเสด็จปราบดาภิเศกผ่านพิภพ กรุงเทพทวาราวดีศรีอยุทธยามหาดิลกภพนพรัตนราชธานีบุรีรมย์ เสด็จออก ณ พระ ที่ นั่งบุศบกมาลามหาจักรพรรดิพิมาน พร้อมด้วยหมู่มุขมาตยามนตรีกระวีชาติ ราช สุริ ยวงษพงษพฤฒาโหราจาริย์ เฝ้า เบื้อง บาท บงกชมาศ

จึ่ง เจ้า พระ ยา ศรี ธรรม ราช เดช ชาติ อำมาตยานุชิต พิพิธวรวงษพงษภัดยา ธิเบศ วรา ธิบดี ศรี รัตน ราช โกษา ธิบดีอภัย พิริยบรา กรม พา หุ กราบบังคมทูลพระกรุณา ด้วยข้อความนายบุญ ศรี ช่าง เหล็ก หลวง ร้อง ทุกข ราษฎร์ กล่าวโทษพระเกษม นายราชาอรรถ ใจความ ว่า อำแดงป้อม ภรรยา นาย บุญ ศรี ฟ้อง อย่า นาย บุญ ศรี ๆ ให้ การ แก่ พระ เกษม ว่า อำแดง ป้อม นอก ใจ ทำ ชู้ ด้วย นาย ราชา อรรถ แล้ว มา ฟ้อง อย่า นาย บุญศรี ๆ ไม่อย่า พระเกษมหาพิจารณาตามคำให้การ นายบุญศรีไม่ พระเกษม พูดจา แพะ โลม อำ แดง ป้อม แล พิจารณาไม่เปนสัจเปนธรรม เข้า ด้วย อำแดง ป้อม แล้ว คัด ข้อ ความ มา ให้ ลูก ขุน ศาล หลวง ปฤกษา ๆ ว่า เปน หญิง อย่า ชาย ให้ อำ แดง ป้อม กับ นาย บุญศรี ขาด

จาก ผัว เมีย กันตาม กฎหมาย จึ่ง ทรง พระ กรุณา ตรัส ว่า หญิงนอก ใจ ชาย แล้ว มา ร้อง ฟ้อง อย่า ชาย ลูกขุนปฤกษา ให้ อย่า กัน นั้น หาเปนยุติธรรมไม่

จึ่งมี พระราช โองการตรัสสั่งให้เจ้าพระยาพระคลังเอากฎหมาย ณ ศาล หลวง มา สอบ กับ ฉบับ หอ หลวง ข้าง ที่ ได้ ความ ว่า ชาย หา ผิด มิได้ หญิง ขอ อย่า ท่าน ว่า เปน หญิง อย่า ชาย อย่า ได้ ถูก ต้อง กัน ทั้ง สาม ฉบับ จึ่ง มี พระราช โองการ มาร พระบัณฑูรสุรสิงหนาทดำรัสว่า ฝ่าย พุทธจักร นั้น พระไตรบีฎก แปดหมื่น สี่ พัน พระธรรม ขันธ์ อัน สมเด็จ พระพุทธ เจ้า ทรงพระมหา กรุณา ประดิษ ฐานไว้ ต่าง พระ องค์ ได้ เปน หลัก โลกย์ สั่ง สอน บรรพชิต บริษัทยแล ฆราวาศบริษัทย ได้ ประฏิบัติรู้ ซึ่ง ทาง ศุคติภูมิ แล ทุคติภูมิ แล พระ ไตรบีฎก ธรรม นั้น พื้น เฟือน วิปริต ผิดเพี้ยน ไป เปน อันมาก ยาก ที่ จะ เล่า เรียน เปน อายุ พระพุทธ สาศนา สืบไป ก็ ได้ อาราธนา ประชุมเชิญ พระราชาคณะ ทั้ง ปวง มี สม เด็จ พระสังฆราชแลพระธรรมอุดม พระ พุทธโฆษาจาริย์ เปน ประธาน ฝ่าย ราช บัณฑิตย์ นั้น พระยา ธรรมปฤชา เปน ต้น ให้ ทำสังคายนาย ชำระ พระ ไตร บีฎก สอบ ใส่ ด้วย อรรถ กะถา ฎีกา ให้ ถูกต้องตามพระพุทธ

เรื่อง อำแดงป้อม ฟ้อง นาย บุญศรี นั้น , ให้ ดู กฎหมาย ลักษณ ผัวเมีย บท ที่ ๑๐ แล ที่ ๒๕ แล ฎีกา เจ้าหมื่นไวยวรนารถ ที่ ๑๕ ปี ๑๑๘ คำ พิ พากษา ฎีกา ฉบับ นี้เข้า ใจ ยาก เพราะ อ้าง กฎ หมาย ลักษณ ผัว เมีย มาตรา ๖๗ แล ๑๘ ซึ่งดูไม่ ลง กับ คดี

บัญญัติ พระไตรบีฎก จึงค่อย ถูก ถ้วน ผ่อง ใส ขึ้น ได้ เปน ที่ เล่า เรียน ง่าย ใจ แก่ กุลบุตร สืบ ไป ภาย น่า ก็ เปน พุทธ การ กรรม ของ การ กุศลอันประเสริฐแล้วฯ

แลฝ่ายข้างอา ณาจักรนี้ กระษัตริย์ ผู้ จะ ดำรง แผ่นดินนั้นอาไศรย์ซึ่ง โบราณราชนิติ กฎหมาย พระไอยการ อัน กระษัตริย์ แต่ ก่อนบัญญัติไว้ ได้ เปน บัน ทัด ถาน จึ่งพิพากษา ตรา สิน เนื้อ ความ ราษฎร ทั้ง ปวง ได้ โดย ยุติ ธรรม แล พระราช กำหนด บท พระไอยการ นั้น ก็ฟั่น เฟือน วิปริต ผิด ซ้ำ ต่างกันไปเปน อัน มาก ด้วย คน อัน โลภ หลง หา ความ ละอาย แก่ บาป มิ ได้, ดัด แปลง แต่ง ตาม ชอบ ใจ ไว้ พิพากษา ภา ให้เสีย ยุติธรรม สำหรับ แผ่น ดิน ไป ก็ มี บ้าง จึ่ง ทรง พระ กรุณาโปรดเกล้า โปรด กระ หม่อม จัด ข้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท ที่มี สติ ปัญญา ได้

อาลักษณ์

๑ ขุน สุนทรโวหาร ผู้ ว่า ที่ พระ อา ลักษณ์

๒ ขุน สารประเสริฐ

๓ ขุน วิเชียร อักษร

๔ ขุน วิจิตร อักษร

ลูกขุน

๑ ขุน หลวงพระไกรสี

๒ พระราช พินิ ไจย ราชปลัด

๓ หลวง อัถยา

ราชบัณฑิตย์

๑ พระ มหาวิชาธรรม

๒ ขุน ศรีวรโวหาร

๓ นาย พิม

๔ นาย ด่อน บาเรียน

๑๑ คน ชำ ระ พระราชกำหนด บท พระไอยการ อันมีอยู่ ในหอ หลวง ตั้งแต่ พระธรรมสาตรไป ให้ ถก ถ้วน ตาม บาฬีแล เนื้อ ความ มิ ให้ ผิด เพี้ยนซ้ำกันได้ จัด เปน หมวด เปน เหล่าเข้าไว้ แล้วทรงพระอุสาห ทรง ชำ ระ ดัด แปลง ซึ่ง บทอันวิปลาศ นั้นให้ ชอบโดยยุติธรรมไว้ ด้วยพระไทย ทรง พระ มหา กรุณา คุณ จะ ให้ เปน ประ โยชน์ แก่ กระษัตริย์ อัน จะ ดำรง แผ่นดินไป ใน ภ่าย น่า ครั้น ชำ ระ แล้ว ให้ อาลักษณ์ ชุบ เส้น หมึก สาม ฉบับ ไว้ ห้อง เครื่อง ฉบับ หนึ่ง ไว้ หอ หลวง ฉบับ หนึ่ง ไว้ ณ ศาล หลวง สำหรับ ลูก ขุน ฉบับ หนึ่ง บิด ตรา พระ ราช สีห์ พระ คช สีห์ บัว แก้ว ทุก เล่ม เปน สำคัญ ถ้า พระ เกษม พระไกรสี เชิญ พระ สมุด พระ ราช กำหนด บท พระ ไอยการ ออก มา พิ พากษา กิจ คดี ใด ๆ ลูก ขุน ทั้ง ปวง ไม่ เหนบิด ตรา พระ ราชสีห์ พระคชสีห์ บัว แก้ว สาม ดวง นี้ ไซ้ อย่าให้ เชื่อพึ่งเอาเปนอันขาดทีเดียว

พระธรรมสาตร

นัตวาพุทธัง โลกาทิจจัง ธัมมัญจาทิจจมัณฑะลัง จักขุมา ปุริสัง สังฆันตรายัง เตนะฆาฏยิง วิฆาฏิตันตรายัสสะ โสตถิเม โหตุสัพพทา ยัญจโลกหิตังสัตถัง ธัมมะสัตถันติปากะฏัง ภาสิตะมนุสาเรน มูละภาสายะอาทิโต ปรัมปราภะตังทานิ รามัญเญสุปฏิฐิตัง รามัญญัสสจะภาสายะ ทุคคาหหังปุริเสนิห ตัสมาตังสามะภาสายะ ระจิสสันตัง สุณาถะเมติ

อหัง อันว่าข้า นัตวา ถวายนมัศการแล้ว พุทธัง ซึ่งสมเด็จพระพุทธเจ้า อันตรัสรู้พระอริยสัจ ๔ โลกาทิจจัง อันยังโลกย์ทั้งสามให้สว่างดุจดวงพระอาทิตย์อันส่องโลกย์ ธัมมัญจะ ซึ่งพระโลกุตรธรรม ๙ ประการ ๑๐ กับ พระปริยัติก็ดี อาทิจจมัณฑะลัง อันมีปริมณฑลแห่งพระคุณประดุจปริมณฑล แห่งพระอาทิตย์ สังฆัญจะ ซึ่งพระอัษฎาริยสงฆ์ แล สมมติสงฆ์ ก็ดี จักขุมาปุริสัง อันเปนอริยสัปรุษ ผู้มีญาณเจักษุ วิฆาฏะยิง ขจัดแล้ว อันตรายังซึ่งอันตราย เตนรตนัตตยัปปณามานุภาเวนะ ด้วยอานุภาพแห่งประณามซึ่ง พระรัตนไตรยนั้น โสตถี อันว่าความศิริสวัสดิ์ โหตุจง มี เม แก่เรา วิฆาติตันตรายัสส อัน มี อันตราย อันประณาม พระรัตนไตรย์ ขจัดแล้ว สัพพะทา ในการ ทั้งปวง ยัญจะสัตถัง อันว่าคำภีร์อันใด โลกหิตัง เปนประโยชน์แก่สัตว์โลกย์ ปากะฏัง ปรากฏ ธัมมะสัตถัง อิติ ชื่อว่า คำภีร์พระธรรมสาตร มนุสาเรนะ อันพระมโนสารฤๅษี ภาสิตัง กล่าว อาทิโต ในต้น มูละภาสายะ ด้วย มคธภาษา ปรัมปราภตัง อัน ปรัมปราจาริย์นำสืบกันมา ปติฏฐิตัง ตั้งอยู่ รามัญเญสุ ในรามัญประเทศ ภาสายะ ด้วยภาษา รามัญญัสสจะ แห่งรามัญก็ดี อิทานิ ในกาลบัดนี้

ปุริเสนะ อันบุรุษผู้เปนวินิจฉัยอำมาตย์ ทุคคาฬหัง จะหยั่งรู้เปน อันยาก อิหะสามะเทเส ในสยามประเทศนี้ ตัสมา เหตุดังนั้น อะหัง อัน ว่าข้า ระจิสสัง จักตกแต่ง ตังธัมมะสัตถัง ซึ่งคำภีร์พระธรรมสาตรนั้น สามะภาสายะ ด้วยสยามภาสา ตุมเห อันว่าท่านทั้งหลาย สุณาถะ จงฟัง ตังสัตถํ ซึ่งคำภีร์พระธรรมสาตรนั้น สันติกา แต่สำนักนี้ เม แห่งเรา

ตั้งแผ่นดิน

ตัตรายามะนุปุพพิกะถา อยังอนุปุพพิกะถา อันว่ากล่าวแต่ต้นให้เปน ลำดับไปนี้ ปัณฑิเตนะ อันนักปราชญ์ ผู้ วินิจฉัยคะดี เวทิตัพพา พึงรู้ ตัตระธัมมะสัตเถ ใน คำภีร์พระธรรมสาตรนั้น. อิติ ด้วยประการอัน กล่าวไปนี้ กิระ ดังจะได้ฟังมาในปถมกลัปแรกตั้งแผ่นดินนั้น

มีกำแพงจักรวาฬ แลเขาพระสุเมรุราชแลสัตตะปริภัณฑะบรรพต ทั้ง ๗ ทวีปใหญ่ ๔ ทวีป น้อย ๒๐๐๐ มหาสมุท ๔ แลไม้ใหญ่ประจำ ที่ทั้ง ๗ คือ ศิริศะพฤกษ อันประจำในบุพวิเทหะ แลไม้กระทุ่มประจำใน อะมระ โคญา นะ แลไม้กรรมพฤกษประจำทวีปอุดรกาโร แลไม้หว้า ประจำชมพูทวีป แลไม้แคฝอยประจำในอสูรพิภพ แลไม้งิ้วประจำ ทวีปสุบรรณราชพิภพ แลไม้ปาริกชาติอยู่ในดาวดึงษาสวรรค์ แลใน ปถมกัลป เกิดกอบัวมีดอกห้า บอกสัญญานิมิตรอันจะอุบัติแห่ง สมเด็จพระพุทธเจ้าทั้ง ห้าพระ องค์ อัน จะได้ตรัส ใน ภัทร์กัลป นี้ แล พรหม ทั้ง ปวง หอม อาย ดิน ลง มา กิน พระสุธารศ ครั้น นาน มา ทิพยระสาหาร ก็ อัน ตระธาน ถอยรศ รูป ทิพยที่ ปราก ฎก็ เสื่อม ลง ๆ มิได้คงโดยเพศวิไสย์พรหม ครั้นนานมาก็ บริโภคชาติสาลีเปน

อาหาร สรรพอันตระธานเสื่อม สิ้น ศักดา เดช เพศพรหม ก็หายกลาย เปนเพศบุรุษเพศสัตรี บัง เกิด มี ฉัน ทราค ส้อง เสพย์ อสธรรม เกิดบุตรนัดาสืบ ๆ กันมา แล้วจึ่งตั้งเปนคามเขตรเคหา ในทิศานุทิศ ประเทศต่าง ๆ

ครั้งนั้น สมเด็จ พระบรม โพธิสัตว์ เจ้า ได้มาบังเกิด เปน พระมหา บุรุษ ใน ต้น ภัทร์กัลป ครั้น อยู่ มาก็ เกิด วิวาท แก่ กัน หา ผู้ ใด จะบังคับ บัญชา มิได้ ฝูงชน ทั้ง หลาย มาสะโมสร ประ ชุม พร้อม กัน จึ่ง ตั้ง สมเด็จ พระ มหาบุรุษ ราชเจ้า ขึ้น เปน อธิบดี มี พระนามกร ชื่อ ว่า พระเจ้า มหาสมมติราช กอบไปด้วยสัตะพิธรัตน ๗ ประการ ได้ผ่านทวีปทั้ง ๔ แลอยู่มา เกิดพระราช กุมาร ๔ พระองค์ แลเชษฐ โอรสนั้น ได้ เสวย ราช สมบัติในชมพู ทวีป แล พระราช กุมาร องค์ หนึ่ง เสวยราช สมบัติ ใน อุดร กาโร แลพระราช กุมารองค์หนึ่งได้เสวยราชสมบัติ ในอมร โคญานะ แลพระราช กุมารองค์ หนึ่ง นั้นเสวยราชสมบัติ ในบุพพวิเทหะ แลพระราช กุมารทั้งสี่พระองค์ก็ย่อมเหาะมาเฝ้าพระราชบิดาทุก ๆ วัน ครั้นนาน มาพระราช บิดา นั้น ทิวง คต แล พระราช กุมาร ทั้ง ๔ พระองค์ ก็ ต่าง องค์ ต่าง อยู่ ย่อมมีไมตรีจิตรไปมาหากัน ครั้นนานมาๆต่าง องค์ ต่างนานไปนานมา ทาง พระราชไมตรี สำพันธญาติก็ ค่อย ขาดสูญ ไป ตราบ เท่า ทุก วัน นี้ แล พระเชษฐา ธิราช ผู้ เสวย ราชสมบัติในชมพู ทวีป นั้น ก็ มี พระราช กุมาร สิบ พระองค์ แล ใน ชมพูทวีปแบ่งเปน สิบ เอ็ด ส่วน ๆ หนึ่ง พระองค์ อยู่ สิบ ส่วน นั้น ให้ พระราช โอรส อยู่ องค์ ละส่วน พระราชกุมาร ผู้ ใหญ่ นั้นเปนมหาอุปราช อยู่ จำเนียร

นาน มา พระราชบิดา ถึง ทิวงคต พระ มหา อุปราช ก็ ได้ เสวย ราช สมบัติ แทน พระบิดา นั้น แล พระ ราช กุมารทั้ง ๑๐ พระองค์ ก็ไป มา หา กัน เปน นิจ ครั้น นาน มา พระ ราช กุมาร ทั้ง ปวง มิ ได้ ไป มา หา กัน ต่าง องค์ ต่าง อยู่ แล อยู่ มา พระ นัดา พระ เจ้า มหา สมมุติราช ทั้ง ๑๐ พระ องค์ มี พระราช กุมาร องค์ ละ ๑๐ พระองค์ เล่า แลเชษฐ กุมาร นั้น ตั้ง เปน อุปราช แล กุมาร อัน ดับ นั้น ก็ แต่ง ให้ เสวย ราช ใน ประเทศ ต่าง ๆ กัน ครั้น นาน มา พระ ราช บิดา ถึง ทิวงคต แลพระยา อุปราช ได้ มุรธาภิ เศก เอกราช สมบัติ แทน พระ บิดา ก็ ยัง ไป มา หา กัน เปน นิจ แล พระ มหา กระษัตริย์ ทั้งร้อย เอ็ด พระองค์ นั้น เปน สำ พันธญาติราช สุริยวงษ์ เดียว กัน ครั้น นาน มา ต่าง องค์ ต่าง ทรง พระ ชรา ภาพ จะไป มา หา กัน นั้น มิ ได้ ต่าง องค์ ต่าง ใช้ ให้ แต่ มหา อำมาตย์ ไป มา จำ ทูล ทาง พระ ราช ไมตรี สำพันธญาติ แล อำมาตย์ ผู้ ใหญ่ เคย ใช้ ไป มา นั้น ก็ถึง กาละทุพลภาพ เจ็ด วัน จึ่ง ไป มา ที หนึ่ง ครั้น อยู่นาน มา ต่อ ปี หนึ่ง จึ่ง ไป หน หนึ่ง ตราบ เท่า จน ไป มา หา กัน มิ ได้ จึ่ง พระ ราช บุตร แล พระ ราช นัดาอัน สืบ มานั้น ก็ มิ รู้ ว่า เปน พระ บวร ญาติ ร่วม ราช สุริยวงษ์ เดียว กัน ต่าง องค์ ต่าง อยู่ ใน ประ เทศ นั้น ๆ อนึ่ง เครื่องศิริ ราชูประโภค ก็ ต่าง กัน วิไสย์ เพศภาษา ก็ ต่าง กัน ทั้ง ร้อย เอ็ด พระ องค์ จึ่ง เปน ร้อย เอ็ด ภาษา ตราบ เท่า ทุก วัน นี้ เมื่อ แรก ตั้ง มหา สมมุติราช สุริยวงษ์ นั้น อายุ แห่ง มนุษย์ ได้ อสงไขย์ หนึ่ง

นโมสาร

ครั้งนั้นท้าวมหาพรหมองค์หนึ่งชื่อว่าพรหมเทวะ จุติจากพรหมโลกย์ แล้วลงมาปฏิสนธิกำเนิดในตระกูลมหาอำมาตย์ ซึ่งเปนข้าบาทสมเด็จพระเจ้ามหาสมมุติราช ครั้นวัฒนาอายุสิบห้าบีก็ได้ที่แทนบิดา นานมาเห็นสัตว์ทั้งหลายได้ความทุกข์ยากลำบากด้วยวิวาทกันบังเกิดความฉิบหายต่าง ๆ มีปราถนาจะให้สมเด็จพระเจ้าสมมุติราชตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมอันประเสริฐ จึ่งถวายบังคมลาออกไปบวชเปนฤาษีอยู่หิมวันตประเทศ ใกล้บรรพตคูหา จำเริญเมตาภาวนาได้อภิญา ๕ อรรฐสมาบัติ ๘ บริโภคผลพฤกษาเปนอาหาร มีบริวารคือ เทพกินรกินรี คนธรรพ สุวรรณปักษี วาสกุกรี นาคา มาบำเรอพระดาบศด้วยทิพยสังคีตเปนนิจกาล

อยู่มาวันหนึ่งบังเกิดลมพยุห์ห่าฝนใหญ่ตกลงมา แลเทวบุตรเทวธิดา กินรากินรีทั้งหลายต่างคนปลาศนาการหนีไปสิ้น แต่นางเทพคนธรรพกินรีคนหนึ่ง เข้ามาใกล้ยังสำนักนิ์แห่งพรหมเทวะฤาษีนั้น พระพรหมเทวะฤาษีมีใจรักใคร่ในนางกินรเทพคนธรรพนั้น จนมีครรภ์ได้บุตรคนหนึ่งประกอบด้วยรูปโฉมโนมพรรณอันงาม นามกรชื่อภัทระกุมาร ครั้นนานมานางกินรเทพคนธรรพนั้นมีครรภ์บุตรคนหนึ่งอิกเล่า นามกรชื่อว่าเจ้ามโนสารกุมาร บุตรทั้งสองนั้นย่อมประกอบด้วยสติปัญาญา บิดามารดาว่ากล่าวสั่งสอนให้บวชเปนฤาษีก็บวชเจริญฌานได้อะภิญา ๕ อรรฐสมาบัติทั้งแปด ประฏิบัติบิดามารดามาตราบเท่าจนบิดามารดาทั้งสองกระทำกาลกิริยาตาย ครั้น

อยู่มาเวลาวันหนึ่ง พระภัทระดาบศนั้น ก็เหาะไปยังขอบจักรวาฬ ไปเขียนเอาอักษรอันเปนเพทางค์ประกรณ์แลอาคมเวททั้งปวง ได้แล้วกลับมาภามโนสารดาบศผู้น้องชาย ไปยังสำนักนิ์สมเด็จพระเจ้ามหาสมมุติราช ถวายคำภีร์เพทางค์ประกรณ์แลอาคมเวทนั้นไว้ ส่วนตัวภัทระดาบศก็ละเพศฤๅษีออกเปนราชปโรหิต สั่งสอนสมเด็จพระเจ้ามหาสมมุติราช ฝ่ายมโนสารดาบศก็ตามพี่ชายออกทำราชการด้วย จึ่งสมเด็จพระเจ้ามหาสมมุติราชตั้งมโนสารนั้นให้เปนใหญ่ในที่บังคับบัญชากิจคดีมนุษย์ทั้งปวง แลมโนสารอำมาตย์บังคับเนื้อความทั้งปวงโดยยุติธรรม แลเทวดาทั้งหลายก็ปรายสุวรรณรัชฎะเข้าตอกดอกไม้เปนเครื่องสการบูชาแก่มโนสารอำมาตย์นั้น

ครั้นอยู่มาบุรุษย์สองคนกระทำไร่แตงใกล้กัน เมื่อปลูกแตงนั้นเอาดินพูนเปนถนนกลาง แตงก็เลื้อยพาดผ่านข้ามถนนเข้าติดเนื่องเปนอันเดียวกัน เมื่อเปนผลนั้นบุรุษย์ทั้งสองต่างคนต่างเก็บแตงจึ่งเกิดวิวาทวาทาภากันมายังมโนสารอำมาตย์ให้บังคับคดีนั้น มโนสารอำมาตย์จึ่งบังคับว่าไร่แตงมีถนนกลาง แลแตงอยู่ในไร่ของผู้ใด ก็เปนของผู้นั้น มโนสารอำมาตย์บังคับคดีไม่เปนธรรม บุรุษย์ผู้หนึ่งมิเต็มใจจึ่งเอาคดีไปกราบทูลแก่พระยามหาสมมุติราช ๆ จึ่งใช้อำมาตย์ผู้หนึ่งไปพิจารณาต้นแตงอันข้ามถนนนั้น จึ่งอำมาตย์ผู้นั้นเลิกต้นแตงขึ้นดูไปตามปลายยอด จึ่งกลับเอายอดมาไว้ตามต้น บุรุษย์ทั้งสองก็สรรเสริญสมเด็จพระเจ้ามหาสมมุติราชว่า พระองค์บังคับบัญชาเปนธรรม

แล มนุษย์ ทั้งหลาย ติฉินนินทา มโนสาร อำมาตย์ ว่า ถึง แก่ อะคติ สี่ ประการ บังคับ คดี มิ เปน ธรรม เทวดา จึ่ง ไม่ สการ บูชา ดัง แต่ ก่อน นั้น ด้วย มโนสาร อำมาตย์ ประกอบ ด้วย อกุศล จิตร มโนสาร อำมาตย์ จึ่งดำริห์ ว่า เรา นี้ มี สัน ดาน ประ กอบ ด้วย โมหา คติ ครั้น รำพึง ดัง นั้น ก็ สังเวชสลด จิตรคิด อับ ประ ยศอดสู แก่ หมู่ มนุษย์ ทั้ง หลาย แล้ว หนี ออก ไป บวช เปน ฤาษี จำ เริญภาวนา ก็ ได้อภิญา ๕ อรร ฐสมา บัติ ๘ รู้ วาระ จิตรแห่ง มนุษย์ ทั้งปวง เหตุ ดัง นั้น มนุษย์ ทั้ง ปวงก็ ยิน ดี ด้วย มโน สาร ฤาษี ๆ มี ความ วิตกที่ จะ ให้ พระ มหา กระษัตริย์ เจ้า ประกอบ ด้วย ทศ พิธราช ธรรม ๑๐ ประ การ จึ่ง เหาะ ไป ยัง กำ แพง จักระวาฬ เหน บาฬีคำภีร์พระธรรมสาตร อันคำภีร ภาพ เปนลาย ลักษณอักษร ปรากฎอยู่ใน กำ แพง จักร วาฬ มี ปริ มณฑล ที่ เท่า กาย คชสาร ม โน สาร ฤาษี จึ่งกำหนด บาฬี นั้น แม่นยำจำ ได้ แล้ว กลับ มา แต่ง เปน คำ ภีร์ พระ ธรรม สาตร เหตุ ดังนั้น คำภีร์ พระธรรม สาตร นี้ เปน สมุห บดี ธรรม ชื่อ มโน สาร ๆ ฤาษี สั่ง สอง พระ เจ้า มหา สม มุติ ราช ๆ ก็ ตั้ง อยู่ ใน ราชธรรม ๑๐ ประการ ทรง เบ็ญจาง คิกะ ศีลเปน ปรกติศีล แลอัษฎาง คิกะศีล เปน อุ โบถศีล เมตา กรุณา แก่สัตว์ ทั้ง ปวง แล้ว ทรง พระ อุสาหมนะ สิการะ ซึ่ง คำ ภีร์พระธรรมสาตร เปนนิจการ ทรงประพฤติ ธรรม ๔ ประ การ คือ พิจารณา ซึ่ง ความ ชอบ ความ ผิด แห่ง ผู้ กระ ทำ ให้ เปน ประ โยชน์ แลมิได้ เปน ประโยชน์ แก่ พระองค์ ๑ ทนุบำรุง ซึ่ง บุทคล ผู้มีศีล สัจ ๑ ประ มูลมา ซึ่ง พระราช ทรัพย์ โดย ยุติธรรม ๑ รักษาพระนคร ราช เสมา ให้ ศุข เกษม โดย ยุติ ธรรม ๑ เปน ๔ ประการ แล ตั้ง อยู่ ใน

ราชกิจประเพณีมิได้ขาด คือเวลาสันทโยบาตทรงฟังสัทสังคีตดุริยดนตรี แล้วทรงฟังนิตินิยายโบราณราชประเพณีในปถมยาม ครั้นมัชฌิมยามทรงฟังยุติธรรมประเพณี ครั้นปัจฉิมยามเสด็จเข้าที่พระกระลาประธมบรมศุขไสยาศน์โดยควรแก่เวลา ครั้นตื่นจากที่พระประธม ชำระพระทนต์ บ่ายพระภักตรไปโดยบูรพทิศ มิได้ดำรัสตรัสพระราชบริหารด้วยประการใด ๆ อนึ่งไม้สีพระทนต์นั้นยาวประมาณสิบสององคุลี แลเอาไม้พรรณอันมีหนามอันมียาง ครั้นชำระพระทนต์เสร็จแล้ว ให้เอาไม้สีพระทนต์นั้นไปไว้ยังภูมิ์สฐานอับเปนที่บริสุทธิ์ อนึ่งครั้นสรงพระภักตรแล้วเสด็จเข้าที่นมัศการพระศรีรัตนไตรย์ แลเทพยดาผู้วิเศษแลพระบิตุเรศราชชนนีเสร็จแล้ว ทรงเครื่องพระราชปิลันธนาลังการะวิภูสิต แย้มพระโอษฐ์ตรัสบริหารสำราญราชหฤไทย์แล้ว เสด็จสถิตย์ยังพระราชอาศน์อันประเสริฐ ทอดพระเนตรบุทคล ๔ จำพวก คือ แพทย์แลโหราราชสุริยวงษ์ แลบัณฑิตย์ผู้มีปัญญา ตรัสปราไสย์ด้วยตระกูลทั้ง ๔ โดยสมควรแล้วเสด็จยังศาลพินิจไฉย พร้อมด้วยหมู่มุขมนตรีกระวีราชประโรหิตาโหราจาริย์ผู้อยู่ในศีลสัจ ดำรงพระไทย์ฟังอรรถคดีซึ่งตระลาการพิจารณาโดยยุติธรรมนั้นเปนแว่นแก้วแล้วเอาพระคำภีร์พระธรรมสาตรเปนพระเนตร ดูเทศกาลบ้านเมืองโดยสมควรแล้ว จึ่งเอาพระกรเบื้องขวา คือพระสติสัมปะชัญญะทรงพระขรรค์แก้ว คือพระวิจารณะปัญญาวินิจไฉย ตัดข้อคดีอาณาประชาราษฎรทั้งปวงโดยยุติธรรม

กล่าว พระ ราชพงษาวดาร สมเด็จ พระ เจ้า มหาสมมุติราช แล อุบัติ เหตุ แห่ง คำภีร์ พระ ธรรม สาตร โดย สังเขป ก็ ยุติ แต่ เท่า นี้

ตระลาการ

แต่ นี้ จะ กล่าว ลักษณ ผู้ จะ เปน ตระลา การ โดย บาฬี คำภีร์ พระ ธรรม สาตรว่า

ฉันทาโทสาภะยาโมหา โยธัมมังอติวัตตะติ นิหิยะติตัสสะยะโส กาฬะปักเขวะจันทิมา ฉันทาโทสาภะยาโมหา โยธัมมังนาติวัตตะติ อะภิวัฑฒะติตัสสะยะโส สุกกะปักเขวะจันทิมาติ แปล เนื้อ ความ ว่า โยปุคคะโล อันว่า บุทคล ผู้ใด ผู้เปน ตระลาการ อะติวัตตะติ ล่วงเสีย ธัม มัง ซึ่ง ยุติ ธรรม ฉันทา โทสา ภะยา โมหา ด้วย อะคติ ๔ ประการ คือ รักษ์ แล โกรธ แล กลัว แล หลง แล้ว พิจารณา ความ ผิด จาก พระ ธรรม สาตร แล ลำเอียง เข้า ด้วย ฝ่ายโจทย์ ฝ่าย จำ เลย อัน ว่า เกียรติยศ แล โภคศิริสวัสดิ์ แห่ง ตระลาการ นั้น ก็ จะ ถอย เสื่อม สูญ ไป ประ ดุจ พระจันทร์ ใน วัน กาฬปักข์ จะ ถึง ซึ่ง เดือด ร้อน เปน อัน มาก โยปุคคะโล อันว่า บุทคล ผู้ใด ผู้ เปน ตระลาการ นาติวัตตะติ บ มิ ได้ ล่วง เสีย ธัม มัง ซึ่ง ยุติธรรม ด้วย อะคติ ๔ ประการ ดัง กล่าว แล้ว แล ประกอบ ด้วย ศีล สัจ แล พิจารณา ข้อ คดี แห่ง ราษฎร ทั้ง ปวง ถูก ต้อง ตาม พระ ธรรม สาตร กล่าว ไว้ นั้น อัน ว่า เกียรติยศ แล โภคศิริ สวัสดิ์ มงคล แห่ง ตระลาการ ผู้ นั้น ก็ จะ จำเริญ ขึ้น ทุก วัน ดุจ พระ จันทร ใน วัน ศุก ปักข์

อธิบาย ว่า เมื่อ คู่ ความ ทั้ง สอง ข้าง มา ถึง แล้ว อย่า ให้ พิจารณา บังคับ บัญ ชา ข้อ คดี โดย ริศยา อาสัจ ให้ มี เมตา แก่ คู่ ความ ทั้ง สอง

ข้างด้วยจิตรอันเสมอ ให้เอาคดีนั้นเปนกิจธุระกังวลแห่งตน ถ้าตระลาการผู้ใดให้กำลังแก่คู่ความ ผู้เท็จกินสินจ้าง มิได้บังคับบัญชาโดยพระธรรมสาตร อันว่าตระลาการผู้นั้น ครั้นกระทำกาลกิริยาตายแล้ว ก็จะไปไหม้อยู่ในอบายภูมิ์ทนทุกข์เวทนาอยู่จิรังกาล เปนเปรต มีเล็บมือใหญ่เท่าใบจอบ มีเปลวไฟลุกรุ่งเรือง ควักเอารุธิระมังษะแห่งตนบริโภคเปนภักษาหาร ครั้นพ้นจากอบายภูมิแล้วมาบังเกิดเปนมนุษย์ ปาปะกาวะเสศนั้นจะตามสนอง มีองค์อวัยวะวิกลทุพลภาพ มีปากเหมนเปนต้น นับด้วยชาติเปนอันมาก

สำแดงลักษณะอะคติ ๔ ประการ สำหรับตระลาการพิจารณาความโดยสังเขปก็ยุติแต่เท่านี้

ทีนี้จักสำแดงเหตุแห่งตระลาการ ๒๔ ประการ โดยพระบาฬีมีในพระธรรมสาตรดังนี้ ติมูลโต ติถานะโต ติอัตถะโต ตินาลัสยะโต ติทัพหะโต ติอิสสะโร ติธัมมะโต ติมัคคะโต จตุวีสติ เหตุโย มโนสาเรนะ กิตติตา

เหตุโย อันว่าเหตุแห่งตระลาการทั้งหลาย จตุวีสติ ๒๔ ประการ มโนสาเรนะ อันมโนสาราจาริย์ กิตติตา สำแดงไว้ อิติ ดังนี้ ติมูลโต คือ มูลคดีมีสามประการ ติถานะโต คือ ถานคดีมีสามประการ ติอัตถะโต คือเจรจาความมีสามประการ ตินาลัสยะโต คือมิได้เกียจคร้านในความมีสามประการ ติทัพหะโต คือให้มั่นในความมีสามประการ ติอิสสะโร คือเปนอิศรภาพในความมีสามประการ ติธัมมะโต คือกล่าวความโดยธรรมมีสามประการ ติมัคคะโต

คือ อุบาย แห่ง คดี มี สาม ประการ เปน อรรถติกะมาติกา ครบเหตุ ๒๔ แห่ง ตระลาการ ดัง นี้

แต่นี้จะ ตั้ง บทภาชนีย์ แจก ตาม อรรถ ติกะ มาติกา ใน บาฬี พระ ธรรม สาตร นั้น ติมูละโต มูล คดี สาม ประการ นั้น อะฏฐะมูโล คือคำ ร้อง ฟ้อง แล คำ ให้ การ เปน มูล คดี ๑ อะฏฐะคาโห คือ ผู้ รับ คำ ร้อง ฟ้อง แล ให้ การ เปน มูล คดี ๑ สามิมูโล คือ โจทย์ จำเลย มิได้วิบัติ เปน มูลคดี ๑ ติถานะโต ถานะคดีสามประการนั้น ทเวปะติสวา คือ โจทย์ จำเลย รับ กัน ใน สำ นวน เปน ถานะ คดี ๑ ทเวอัตตะวิ โสธะนา คือ โจทย์ จำเลย มิ รับ กัน ต่อพิสูทธิ์ เปน ถานะ คดี ๑ ทเวสักขูปะเทสา คือ โจทย์ จำเลย มิ รับ กัน แล อ้างพยาน เปน ถานะ คดี ๑ ติอัตถะโต เจรจา ความสามประการนั้น สังคะหะกาโร คือข้อความที่ควรจะสงเคราะห์ ให้แล้ว แล เปรียบ เทียบ ให้ แล้ว ๑ สัทเธยยะวัจจะสา คือ กล่าวถ้อยคำ ให้ คู่ ความ ควร จะ เชื่อ ฟัง ๑ นิคคะโห คือ กล่าว ถ้อย คำ ควร จะ ขู่ ข่ม ให้ ขู่ ข่ม ๑ ตินาลัสยะโต มิได้ เกียจคร้าน ใน ความ มีสามประการ นั้น วิรุทธะโจทะนัง คือ ผู้พิพากษา ผิด สำนวน เอา ใจ ใส่ ทัก ท้วง ๑ สัตตาหัพภันตะระปุจฉะนัง คือ ถาม ความ ใน ภาย ใน เจ็ด วัน ๑ อนาลัสยะคะทะตัง คือ ตระลาการ เร่ง พิ จารณา ว่า กล่าว ให้ เสร็จ ตาม พระ ราช กำหนด ๑ ติทัฬหะโต ให้ มั่น ใน ความ มีสาม ประ การ นั้น อักขะระทัฬโห คือ มั่น ใน ลิขิตเขียน สำนวน ๑ พากยาธาโร คือ มนะสิการะ ให้ มั่น ใน ถ้อย คำ สำ นวน ๑ พันธิทัฬโห คือ ผูก ถ้อย คำ สำ นวน แล้ว รักษา ไว้ ให้ มั่น ๑ ติอิสสะโร เปน อิศรภาพ ใน ความ มี สาม ประการ นั้น อนุยุญชะกิสสะโร คือ

ตระลาการตั้งตนให้เปนอิศระภาพ ๑ โจทะจุทิตะกิสสะโร คือเอาตัวโจทย์เอาตัวจำเลยเปนอิศระภาพในคดี ๑ เตสังวาทิสสะโร คือให้ฟังเอาแต่ถ้อยคำสำนวนโจทย์สำนวนจำเลยเปนอิศระภาพในคดี ๑ ติธัมมะโต กล่าวความโดยธรรมมีสามประการ สัจจะธัมมัง คือวินิจฉัยคดีโดยสัจตามพระธรรมสาตร ๑ อุชุธัมมัง คือวินิจฉัยคดีโดยซื่อตามพระธรรมสาตร ๑ สัมมะจาริธัมมัง คือวินิจฉัยคดีโดยอันเสมอตามพระธรรมสาตร ๑ ติมัคคะโต อุบายแห่งคดีมีสามประการนั้น มหามัคคะคมะนัง คือดำเนินตามทางใหญ่ คืออุบายวินิจฉัยโดยคำภีร์พระธรรมสาตร ๑ กุมัคคะวิวัชนัง คือเว้นจากทางผิด คืออุบายวินิจฉัยมิได้เห็นแก่โลกามิศ ๑ สาตะมะธิคะตะธัมมัง คือพิจารณดูทางใหญ่ คือศึกษาตามคำภีร์พระธรรมสาตรให้ชำนาญ ๑ อันว่าเหตุแห่งตระลาการ ๒๔ กึยุติโดยอรรถติกะมาติกา ดังพรรณามานี้

มูลคดี

ทีนี้จักวิสัชนาซึ่งมูลคดีซึ่งสาขะคดี ตามคำภีร์พระธรรมสาตร มีพระบาฬีดังนี้ ตัตถะอัตถาทะวิธาวุตตา มูละสาขัปปะเภทะโต มูลัตถาทวิธาวุตตา สาขัตถาจะอเนกะธา อัตถา อันว่าอรรถคดีทั้งหลาย วุตตา อันมโนสาราจาริย์กล่าว ตัตถะคัณเฐ ในคำภีร์พระธรรมสาตรนั้น มูลสาขัปปะเภทะโต โดยประเภทมูลอรรถแลสาขะอรรถ มูลัตถา อันว่ามูลคดี อาจริเยนะ อันมโนสาราจาริย์ วุตตา กล่าว ทวิธา ด้วยประการสอง สาขัตถา อันว่าสาขะคดี อาจริเยนะ อัน

มโนสาราจาริย์ วุตตา กล่าว อะเนกะธา ด้วยประการเปนอันมาก แล มูลคดี ๒ ประการนั้นมีบาฬีดังนี้ อักขะถัสสาทะสัญเจวะ วิวาทาเอกุณติงสะ ทุพพิธาบีจะมูลลัตถา อาจะริเยนะกิตติตา แปลเนื้อความว่า มูลัตถา อันว่ามูลคดีทั้งหลาย ทุพพิธาบีจะ มีสองประการ อักขะทัสสาจะ คือ มูลคดีแห่งผู้พิพากษาแลตระลากาลก็ดี ทะสะมี ๑๐ ประการ วิวาทาจะ คือ มูลคดีแห่งบุทคลอันเกิดวิวาทกันก็ดี เอกุณติงสะ มี ๒๙ ประการ อาจริเยนะ อันมโนสาราจาริย์ กิตติตา สำแดงไว้ อิติ ด้วยประการดังนี้ แล มูลคดีแห่งผู้พิพากษา แล ตระลาการ ๑๐ ประการนั้น มีบาฬีในพระธรรมสาตรว่า อินทะภาโส ธัมมานุญโญ สักขีจะสักขิเฉทโก อัญญะมัญญะปะฏิภาโส ปฏิภาณัญ จะเฉทโก อัฏฏะคาโหอัฏฏะกุโต ทัณโฑโจทะกะเฉทะโก อักขะทัส สาทะสัญเจวะ เอเตมูลาปกิตติตา แปลว่า เอเตมูลา อันว่ามูลคดี ทั้งหลายนี้ อักขะทัสสา คือ มูลคดีแห่งผู้พิพาษา แล ตระลาการ ทะสัญเจวะ ๑๐ ประการ อินทะภาโส คือ ลักษณแห่งหลักอินทภาษ ประการ ๑ ธัมมานุญโญ คือลักษณพระธรรมนุญประการ ๑ สักขีจะ คือลักษณแห่งพยานประการ ๑ สักขิเฉทะโก คือ ลักษณ ตัดพยานประการ ๑ อัญญะมัญญะปฏิภาโส คือ ลักษณแก้ต่างว่าต่าง กันประการ ๑ ปติภาณัญจะเฉทะโก คือ ลักษณตัดสำนวนประการ ๑ อัฏฏะคาโห คือ ลักษณรับฟ้องได้มิได้ประการ ๑ อัฏฏะกูโฏ คือ ลักษณประวิงความไว้ให้ช้าประการ ๑ ทัณโฑ คือ ลักษณ กรมศักดิ์ประการ ๑ โจทะกะเฉทะโก คือลักษณตัดฟ้อง

ประการ ๑ อาจริเยนะ อันมโนสาราจาริย์ ปกิตติตา สำแดงไว้ใน ลักษณ อันชื่อ ว่า อินทภาษนั้น มี บาฬีว่า อินโทวาเทบีวิญญูนัง ฐิตานังสัจจะสีลัสมิง ตุลานังมัชฌภูตานัง อะคตานัมบีอัคคะติง ลักขโณอัคคะทัสสานัง อินทภาโสติวุจจเร แปล เนื้อ ความ ว่า ลักขโณ อัน ว่า ลักษณ อักขทัสสานัง แห่ง ผู้พิพากษา แล ตระลาการทั้งหลาย วิญญูนัง อันรู้สิ้น อินโทวาเทบี แม้นในโอวาทแห่งสมเด็จอินทราธิราช ฐิตานัง ตั้งอยู่ สัจจสีลัสมิง ในสัจแลศิล ๕ ศิล ๘ ตุลานัง มี อาการอัน เที่ยง ตรง ดังตราชูแลบันทัด มัชฌภูตานัง มี จิตรมัทยมอย่างกลาง อะคตานัมบี มิได้ถึง อัคคะติง ซึ่งอคติธรรม ๔ ประการ วุจจเร อันมโนสารอาจาริย์กล่าว อินทภาโส อิติ ชื่อว่าหลักอินทภาษ

ในลักษณอันชื่อว่าพระธรรมนูญนั้น มีบาฬีว่า โยกิญจาบีวิจารโณ ธัมมานุรูปะลัญจะนัง อวะหาราทยัตถานังโส ธัมมานุญโญติวุจจเร

แปลว่า โยสะภาโว อันว่า สภาวะอันใด วิจาระโณ พิเคราะห์ดู ธัมมานุรูปะลัญจะนัง ซึ่งกิริยาอันประทับฟ้องโดยสมควรแก่กระทรวง แล้วแลส่งไป อะวะหาราทยัตถานัง แก่กระทรวง ความ ทั้ง หลาย มีกระ ทรวง นคร บาล เป็น ต้น กิญจาบี แม้นโดยแท้ โสสะภาโว อัน ว่า สะภาว ประทับ ความ ควร แก่ กระทรวง โดย ธรรม นั้น วุจจะเร อันมโน สาราจาริย์ กล่าวไว้ ธัมมานุญโญอิติ ชื่อว่าพระธรรมนูญ

ในลักษณ อันชื่อ สักขี นั้นมี บาฬีว่า โยจายังบีสัจจังภูโต ยุตโต สักขีติ นามะโก โสบีธัมโมวิวาทานัง กังขฉินทนิทัสสะโน แปลว่า โยจะอยังบี

ธัมโม แม้น อัน ว่า สภาวะ อันใด สังจภูโต มีสภาวะรู้ เห็น ได้ยิน โดยจริง กังขฉินทะนิทัสสะโน อันสำแดงซึ่งข้อความให้ขาดสงไสย์ วิวาทานัง แห่งชนทั้งหลายอันวิวาท กัน โสบีธัมโม แม้น อันว่า สภาวะนั้น สักขีตินามะโก มีชื่อ ๆ ว่าสักขี ยุตโต สมควร ฯ ในลักษณ อันชื่อว่าสักขีเฉทกะนั้น มี บาฬี ว่า วิมหาปนาทิโกธัมโม สักขีฉินโน ติกิตติโต ปฏิบักขะสภาโวโส สักขีโนบีวิธังสโน แปลว่า โยธัมโม อัน ว่า สภาวะอันใด วิมหาปนาทิโก มีสภาวะจะยัง พยานให้ สดุ้งตก ใจแล จะให้ พิศวง งงงวย เปนต้น สักขีฉินโนติกิตติโต อันมโนสาราจาริย์ สำแดง ชื่อว่า สักขีเฉทกะ โสธัมโม อัน สภาวะ นั้น ปฏิบักขะสภาโว เปน ฆ่าศึก แท้ สักขีโน แก่บุทคลอันเปนพยาน วิธังสโน จะกำจัดเสีย สักขีโน ซึ่งพยาน

ในลักษณอันชื่อว่า อัญญะมัญญะปฏิภาษ นั้น มีบาฬีว่า โยปฏิกะถะนสีโล ปฏิวะจะนะวัจจะโน อัญญะมัญญะปฏิภาโส บีตาปุตตาทิโกจะโส แปลว่า โยชะโน อัน ว่า บุทคล ผู้ ใด บีตาปุตตาทิโก มี บิดา แลบุตร เปนต้น ปฏิกะถะนะสีโล มี ปรกติ ร้อง ฟ้อง ต่าง กัน ก็ดี ปฏิวะจะนะวัจจะโน มี ปรกติ ให้ การ แก้ ความ ต่าง กัน ก็ดี โสชะโน อัน ว่า บุทคล ผู้ นั้น อัญญะมัญญะปฏิภาโส ชื่อ ว่า อัญญะ มัญญะ ปฏิภาษ ภวะติ มี

ในลักษณอันชื่อว่า ปฏิภาณะเฉทกะนั้น มีพระบาฬีว่า ยังโจจุทะกะวะจะนัง ปฏิวากยัสสะฉินทะนัง ตัมบีเยวะปฏิภาณ เฉทะโกติปกิตติตัง แปล ว่า ยังโจทะวะจะนัง อัน ว่า ถ้อย คำ แห่ง โจทย์ แห่ง จำ เลย อัน ใด

ฉินทะนัง มีกิริยาอันตัดเสีย ปติวากยัสสะ ซึ่งสำนวน ตังปีเอวะ วะจะนัง แม้นอันว่าคำนั้นแท้จริง ปกิตติตัง อันมโนสาราจาริย์สำแดง ปฏิกาณะเฉทะโกอิติ ชื่อว่าปฏิภาณะเฉทกะ ฯ ในลักษณอันชื่อว่าอรรถ คาหะนั้น มีพระบาฬีว่า มูละอัตถัปปฏิคาโห โยยุตตายุตตะชานะโก โสคะหิตัตถะมูโล อัฏฏคาโหติวุจจะเร แปลว่า โยชะโน อันว่า บุทคลผู้ใด ยุตตายุตตะชานะโก มีปรกติรู้ซึ่งลักษณอันควรแลมิได้ควร มูละอัตถัปปฏิคาโห รับเอาซึ่งคำฟ้อง โสจะชะโน อันว่า บุทคลผู้นั้น คหิตัตถะมูโล มีฟ้องอันควรจะรับแลรับไว้ วุจจเร อันมโนสาราจาริย์ กล่าว อัฏฏะคาโหอิติ ชื่อว่าลักษณรับฟ้อง

ในลักษณอันชื่อว่าอรรฏกูฏ คือประวิงความนั้น มีพระบาฬีว่า โยจายังอัฏฏะปวัตโตอัฏฏะเมวะปวัตตะเย โสนะโรอัฏฏะปวัตโต อัฏฏะ กูโฏติวุจจเร แปลว่า โยจะอะยังนะโร อันว่าบุทคลผู้ใด อัฏฏปวัตโต ประวิงความไว้ ปะวัตตะเย ประวิง อัฏฏังเอวะ ซึ่งเนื้อความแท้จริง โสนะโร อันว่าบุทคลผู้นั้น อัฏฏะปะวัตโต แกล้งประวิงความไว้ให้ช้า วุจจเร อันมโนสาราจาริย์กล่าว อัฏฏะกูโฏอิติ ชื่อว่า อรรฏกูฏ ฯ ในลักษณอันชื่อว่าทัณฑนั้น มีพระบาฬีว่า ทัณฑาภิปัตติ การะณัง ยังสัพเพสังปราชินัง ตัมปีปะติตะทัณฑัง ทัณโฑมานาติกิตติตัง แปลว่า ยังทัณฑาภิปัตติการะณัง อันว่ากิริยาทอดซึ่งอาญาแลสินไหมแลพิไนย์อันใด สัพเพสังปราชินัง แก่บุทคลทั้งหลายผู้แพ้คดี ตัมปีปะติตะทัณฑัง อันว่าลักษณอันทอดซึ่งอาญา แลสินไหม แล พิไนย์นั้น กิตติตัง อันอาจาริย์กล่าว ทัณโฑนามะอิติ ชื่อว่าลักษณ

ทัณฑฯ ในลักษณอันชื่อว่าโจทะกะเฉทะกะนั้น มีพระบาฬีว่า ปริหาระวะจะนัง ยังโจทะกานะมุกโกฏิกัง สัพพันตังธัมมสาเตนะ โจทัจเฉทะกะมุททิเส แปลว่า ยังปริหาระวะจะนัง อันว่าคำแห่งจำเลยอันใด อุกโกฏิกัง มีปรกติตัดฟ้อง โจทะกานัง แห่งบุทคลทั้งหลายอันเปนโจทย์ อาจริโย อันว่ามโนสาราจาริย์ อุททิเส สำแดง ตังวะจะนัง ซึ่งคำนั้น สัพพัง ทั้งปวง โจทัจเฉทะกัง ชื่อว่า โจทะกะเฉทะกะ ธัมมสาเตนะ โดยคำภีร์พระธรรมสาตร ลักษณกล่าวบทภาชนีย์แห่งมูลคดี ผู้พิพากษาแลตระลาการมี ๑๐ ประการ โดยสังเขปก็ยุติแต่เท่านี้

ทีนี้จะสำแดงเอกุณติงสะมูลคดีวิวาท ๒๙ ประการ โดยบาฬีมีในพระธรรมสาตรดังนี้ อิณณัญจะรัญโญธะนะโจระหารัง อธัมมทายัชชะวิภัตตะภาคัง ปรัสสทานังคะหะนังปุเนวะ ภัตติกกะอักขัปปติจาระธูตาภัณฑัญจะ เกยยาวิกะยาวะหารัง เขตตาทิอารามะวะนาทิถานัง ทาสีจะทาสังปะหรัญจะขุงสา ชายัมปะติกัสสวิปัตติเภทา สังคามโทสาปิจะราชะทุฏโฐ ราชานะสุงกาทิวิวาทะปัตโต ปรัมปะเสยโหปิจะอัตตะอาณัมอิติยะกาโรวิวิโธปะเรสัม ถานาวิติกกัมมะพะลากะเรนะ ปุตตาทิอาทาคะมะนาสะเหวะ เหตุมปะฏิจจะอะธิการะณังวา อัคฆาปะนายูจะธะนูปะนิกขาอาถัพพะนิกาปิจะภัณฑะเทยยัง เตตาวะกาลีกะคะณีวิภาคัง ปัญจูทรันตังตุวิวาทะมูลา เอกุณติงสาทิวิธาปิวุตตา โปรากะวีนาวะระธัมมะลาตเถติ

แปลเนื้อความว่า สัพเพปิวิวาทะมูลา แม้นอันว่ามูลคดีวิวาทอันให้บังเกิดความทั้งปวง เอกุณติงสาทิวิธาปิ แม้นมีประการ ๒๙ เปนต้น อิณณังธะนัญจะ คือ ลักษณวิวาทด้วยกู้หนี้ถือสินกันเปน

มูลประการ ๑ รัญ โญธะนะโจระหารัง คือ ลักษณ วิวาท ด้วยลัก ฉ้อ บัง กระบัด ผลัด เปลี่ยน พระราช ทรัพย์ เปนมูล ประการ ๑ อะธัมมะทายัชชะวิภัตตะภาคัง คือ ลักษณวิวาท ด้วย แบ่ง ปัน มรฎก มิ ได้ เปนธรรม เปน มูล ประการ ๑ ปะรัสสะทานังคะหะณังปุเนวะ คือ ลักษณวิ วาท ด้วย ให้ ทรัพย์ แก่ ท่าน แล้ว กลับ คืน เปน มูล ประการ ๑ ภัตติกาจะ คือ ลักษณ วิวาท ด้วยเปน ลูกจ้าง ท่าน แลวาน ท่าน ใช้ เปน มูล ประการ ๑ อักขัปปะติจาระธูตาจะ คือ ลักษณ วิวาท ด้วย เปนนัก เลง เล่น เบี้ย เล่น สกา เปน ต้น เปน มูล ประการ ๑ ภัณฑัญจะเกยยาวิกะยัญจะ คือ ลักษณ วิวาท ด้วย ซื้อ ขาย กันเปนมูล ประการ ๑ อะวะหารัญจะ คือลักษณ วิวาทด้วยโจรเปนมูลประการ ๑ เขตตาทิถานัญจะ คือลักษณ วิวาทด้วยที่บ้านที่นาเปนมูลประการ ๑ อารามะวะนาทิถานัญจะ คือลักษณ วิวาท ด้วย ที่ ไร่ ที่ สวน แล ป่า ผึ้ง เปน มูล ประการ ๑ ทาสีทาสัญจะ คือ ลักษณ วิวาท ด้วย ทาษ สินไถ่ แล ทาษ เชลย ชาย หญิง เปน มูล ประการ ๑ ปะหะรัญจะขุงสา คือ ลักษณวิวาท ด้วย ตบ ด้วย ตี ด้วย ด่า แล สบ ประมาทท่าน เปนมูลประการ ๑ ชายัมปติกัสสะวิปัตติเภทา คือ ลักษณวิวาท ด้วยอธิกรณ์ ผัวเมียเปนมูลประการ ๑ สังคาม โทสาปีจะ คือ ลักษณวิวาทด้วยการณรงค์ สงครามเปนมูล ประการ ๑ ราช ทุฏโฐจะ คือ ลักษณ ขบถ ต่อ แผ่น ดิน เปนมูลประการ ๑ ราชาณัญจะ คือลักษณ วิวาท ด้วยล่วง พระราชบัญญัติเปนมูลประการ ๑ สุงกาทิวิวาทะปัตโตจะ คือ ลักษณ วิวาท ด้วย พระราช ทรัพย์ อากร ขนอน ตลาด เปน ต้น เปน มูล ประการ ๑ ปะรัมปะเสยโหปีจะอัตตะอาณัม คือ ลักษณ วิวาท

ด้วยข่มเหงท่านเปนมูลประการ ๑ อีติยะกาโร คือ ลักษณวิวาทด้วยกระหนาบคาบเกี่ยวให้เปนเสนียดแก่กัน เปนมูลประการ ๑ ถานาวิติกกัมมะพลากะเรนะ คือ ลักษณวิวาทด้วยอุกรุกกันเปนมูลประการ ๑ ปุตตาทิอทาคะมะนาสะเหวะ คือลักษณวิวาทด้วยภาบุตรท่านไปเปนต้นเปนมูลประการ ๑ เหตุมปฏิจจะอธิการณังวา คือลักษณวิวาทด้วยความสาเหตุเปนมูลประการ ๑ อัคฆาปนายูจะคือลักษณวิวาทด้วยขาดค่าตามเกษียณอายุชายหญิงเปนมูลประการ ๑ ธะนูปนิกขา คือลักษณวิวาทด้วยฝากทรัพย์ไว้แก่ท่านเปนมูลประการ ๑ อาถัพพนิกาบีจะ คือ ลักษณวิวาทด้วยกระทำกฤติยาคม มีชะมบจะกละเปนต้นเปนมูลประการ ๑ ภัณฑเทยยังจะ คือ ลักษณวิวาทด้วยเช่าของท่านไปเปนมูลประการ ๑ ตาวะกาลิกัญจะ คือ ลักษณวิวาทด้วยยืมของท่านไปใช้เปนมูลประการ ๑ คะณีวิภาคัญจะ คือ ลักษณวิวาทด้วยปันหมู่ชาเปนมูลประการ ๑ ปัญจูทะรันตัง คือ ลักษณวิวาทเกิดความด้วยรื้อความขึ้นว่าใหม่ คืออุทธรณ์เปนมูลประการ ๑ โปรากะวีนา อันนักปราชญ์ในก่อน วุตตา กล่าวไว้ วะระธัมมะสาตเถ ในคำภีร์พระธรรมสาตรอันประเสริฐ นิจจังตุ เที่ยง สำแดง ซึ่งเอกุณติงสมูลคดีวิวาท ๒๙ ประการ โดยสังเขปก็ยุติแต่เท่านี้

ทีนี้จักสำแดงสาขะคดีมีประการเปนอันมาก โดยพระบาฬีดังนี้ สาขัตถะนาเมนะปะเภทะภินนา อเนกะธาสาวะระปุญญะวันเต นาจาระวีจาระณะสัมปะชัญเญ นะรัฐฐวัฑเฒนะหิตัตถินาวา โปราณราเชนะรินทรามา ธิบัตติเยนาภิปะรักกเมนะ ญาณานุสาเรนบีธัมมสาตถัง มาตราภิธัยเย

นะปะติฏฐิตาเตแปลเนื้อความว่า สาอัตถา อันว่าสาขะคดีนั้นปะเภทะภินนา ต่าง ๆ กันโดยประเภทชื่อว่าสาขะคดีมีประการเปนอันมากคือ ลักษณ พระ ราช กำหนด บท พระ อัย การ แล พระราชบัญญัติ ซึ่ง จัด เปน พระ ราช สาตร ทั้ง ปวง เตอัตถา อัน ว่า สา ขะ คดีทั้ง หลาย ดัง พรรณา มานี้ โปราณราเชนะ อันบูราณราชกระษัตริย์ วระปุญญะวันเตนะ มีบุญญา ภินิหาร สมภาร บารมี เปน อธิบ ดี ประ ชา กร ผจญ ข้า ศึก เสร็จ แล้ว แล เปน อิศรภาพ ใน บวรเสวตรนัตร ประ กอบ ด้วย ศีล สัจ วัต ประฏิบัติ เปนอันดี มีสติสัมปะชัญญะ แลพระวิจารณ์ญาณ มีพระราชหฤไทย ประสงค์ จะให้ พระ นคร ขอบ เขตร ขันธ เสมา ใน พระ ราช อาณาจักร จำเริญศุข สถาพร เกษม สำราญ หิตัตถินา มี ความ ปรารถนา จะ ให้เปน หิตานุหิตะประโยชน์ทั่วทวยราษฎรทั้งปวง ปะรักกะเมนะ ทรงพระ อุสาหพิจารณาคำนึงตามคำภีร์พระธรรมสาตร มาตราภิเธยเยนะ แล้ว มี พระ ราชบัญญัติ ตัด แปลง ตก แต่ง ตั้ง เปนพระ ราช กำ หนด บท พระ ไอยการไว้ โดย มาตรา เปน อัน มาก ทุก ทุก ลำ ดับ กระ ษัตริย์ มา ตราบ เท่า ทุก วัน นี้ ตัสมา เหตุ ดัง นั้น ปัณฑิโต นัก ปราชญ์ ผู้ มีปัญ ญา เปน ตระลา การ ผู้ พิจารณา ตัด สิน ข้อ คดี ทั้ง ปวง พึง มี อุสาห ดูตาม พระ ราช บัญ ญัติ แห่ง บูราณราช กระษัตริย์ ซึ่ง ตั้ง ไว้ โดย มาตรา เปน อัน มาก นั้น เถิด กล่าว สา ขะ คดี ตาม บาฬี พระ ธรรม สาตร โดย สังเขปแต่เท่านี้

๔

คำสั่งสอน

เยโมหะมูเหนะตะเมนะฉันนา โลภาธิมุตตาหินวิริยาจะ คัณฐังอิมัง ธัมมะสัตถาภิเธยยัง โลเกปุเรอัคคะติลักกะภูตัง ปติฏฐะถัมภังระตะนามะยังวะ อสิกขยันตาปะคุณังธุวังจะ อัฏฏังชะนานังปีวินิจฉยันติ อชานะมานาผะละถานุปัตติ โมหันติตัมหิภะณะเนปีสัพเพ อันธาวะคัชชาวิจะราวะเนเต นาสังคะตาเสอิธะชาตุโมหา ตัสมาหิโปโสกุสะโลมะติมา รัญโญภะโฏปากะฏะนามะเธยโย สัจเจปติฏฐายะมะหากุลัชโช สัทโธตุสีโลประเมตตะจิตตัง ปะวัตตะยันโตสะกะโลปีนิจจัง สิกเขยยะมิมังมะหะตาคุเณนะ อุเปตะรูปังธัมมะสาตถวะหะยันติ แปล เนื้อความตามอรรถาธิบายว่า เยนะรา อันว่านรชาติ จำพวก ใด ผู้จะ เปนแว่นแก้ว อันวิเสศฉลอง พระ เนตร พระ มหา กระษัตริย์ ตัด สิน ข้อคดี อาณาประชาราษฎร์ คือเปนผู้พิพากษาแลตระลาการ โมหะมูเหนะตะเมนะฉันนา มีมืดคือโมหะหาวิจารณะปัญญามิได้ กำบังซึ่งปัญญาจักษุมิได้เห็นซึ่งประโยชน์ในอิธโลกย์แลประโลกย์ ประโยชน์ตนแลผู้อื่น มีเจ้าแห่งตนเปนต้น โลภาธิมุตตา มีจิตรกำหนัดในลาภะสการสิโหลกโลกามิศต่าง ๆ แลมิได้วินิจฉัย ข้อคดีโดยยุติธรรมประเพณีตามคำภีร์พระธรรมสาตร ลุอำนาจแก่อะคติ ๔ มีฉันทาคติเปนต้น โดยนัยดังพรรณามานั้น หินะวิริยาจะ แล้วสิ้นอุสาหะมิได้พากเพียรที่จะร่ำเรียนไต่ถาม คัณฐังอิมังธัมมะสัตถาภิเธยยัง ซึ่งคัมภีร์พระธรรมสาตรอันอาจให้มีปัญญาจักษุเปนยอดคำภีร์ โมพีเฉลิมโลกย์ ปะติฏฐะถัมภังระตะนามะยังวะ ประดุจดังหลักแก้ววิเชียรมณีอันเทพยดาผู้วิเศศ

คือพระมะโนสาระฤาษี มีเมตตาเปนปุเรจาริก นำมาแต่ขอบเขาจักรวาฬ ประดิษฐานไว้ เพื่อจะให้เปนหิตานุหิตะประโยชน์ แก่ประชาชนทั้งหลาย อัน บัง เกิด มูล ค ดี วิ วาท กันต่าง ๆ ตัส มา เหตุ ดังนั้น บุท คล ผู้เปนตระลาการ อะสิกขะยันตาปะคุณัง ธุวังจะ มิ ได้ ศึก ษา ให้ รู้ เหตุ ๒๔ ประการซึ่งจัดเปนอรร ถติ กะมาติกา แลมูลคดี ๑๐ มีลักษณ อิน ทภาษ เปนอาทิ มี พรหม ธรรม คือ กรม ศักดิ์ บท ปรับ เปนปริ โย สานสำหรับตระลาการ แล มูล คดี วิวาท แห่ง ราษฎร ทั้งหลาย อัน จะ บังเกิด เปน ข้อความ ขึ้น มี ๒๙ ประการ แล สาขะคดี คือ กิ่ง ความ มี ตามคำภีร์ พระธรรมสาตร อัน บูราณ ราชกระษัตริย์ บัญญัติ เปน บท มาตรา ไว้มี ใน เปน อัน มาก นั้น ให้ แม่นยำ ชำนาญ ขึ้น ปาก ขึ้นใจ เมื่อ มิ ได้ รู้ เหตุ ผล ต้น ปลาย แห่ง คุณโทษ ผล ประ โยชน์ อัน ควร มิควรดังนี้ แล จะ วินิจฉัย คดี แห่ง ประ ชา ชน ทั้ง ปวง มี แต่ โม หันธ การ หาก หุ้ม ห่อ ไว้ มิ ให้ บัง เกิด ประ สาท จักษุ คือ วิจารณปัญญา อันธาวะคะชาวิจะราวะเนเต อัน ว่า กุลบุตร ทั้งหลาย ผู้ เปนตระลาการ จำ พวก นั้น ถึง แม้น มาท ว่า จะ มี อายุ ร้อย ปี ถึง จะ มีโว หาร ว่า กล่าว แต่ ภอ พาล ชน นับ ถือ ก็ดี นัก ปราชญ์ ผู้มี ปัญญา จะ สรรเสิญ หามิได้ เหตุ วิ นิจ ฉัย นั้น พื้นเพือ น เหมือนคชา ตาบอด อัน เที่ยว อยู่ใน ป่า ถึง ซึ่ง กาล พิ นาศ ฉิบหาย เหตุโมหาคติ ตัสมาหิโปโสกุสะโลมะติมา เหตุ ดัง นั้น นักปราชญ์ ผู้ เกิด กอบ ด้วย สกุลวงษ์ อะภิชาติ เปนข้า บาท มุ ลิ กา กร มี ถานันดร อัน ปรา กฏ เลื่อง ชื่อ ฦๅ นามใน สำ นักนี้ พระ มหา กระษัตริย์ พึง ตั้ง ตน ไว้ ให้ พระ องค์ วาง พระไทย ต่าง พระ

เนตรพระกรรณ ด้วย มี สันดาน อัน ซื่อ แลตั้งอยู่ในศีล ๕ ประการ ศีล ๘ ประการ แล วะจีสัจ สุจริต คิด กลัว บาป ละอาย แก่ บาป เปนหิริโอตปะธรรมโลกยบาลราศรี มีศรัทธาเชื่อผลศีล ผลทาน การกุศล แล คุณพระ ศรี รัตน ไตรย์ ปะวัตตะยันโต สะกะโลบีนิจจัง พึงตั้งเมตาจิตรเปนปุเรจาริกในสัตว์ทั้งปวง แลมีกะตัญญุตาสวามิภักดิ์ จงรักษ์ ใน พระ มหา กระษัตริย์ ซึ่ง เปน เจ้า แห่งตน อัน ทรง บำเพญ ผล โพธิ ญาณ สิก เขยยะ มิมังมะหะตาคุเณนะ เมื่อ มี สัน ดาน จิตร คิดถึง พระคุณ พระ มหา กระษัตริย์ ดังนี้ แล้ว พึงอุสาหะ ศึกษาเล่า เรียน ให้ รอบรู้ ดูแล เอาใจ ใส่ ใน คำภีร์ พระธรรม สาตร อัน อาจ ให้ มี คุณวิเสศ คือ เปน พระ เนตร แห่ง พระมหากระษัตริย์ จะ ได้ ตัด ข้อ คดี แห่ง อา ณา ประชา ราษฎร ใน ขอบ เขตร ขันธเสมา พระ ราช อาณา จักร ให้ ปราศ จาก หลัก ตอ เสี้ยน หนาม คือ ความ มูล วิวาท แห่งพาล ชาติ บุทคล อัน มีสันดานเปนทุจริต ให้ เปน หิตานุหิตะประโยชน์ สิ้น มูล วิวาท ทุกข์ ประกอบศุข สถาพร เกษม สาร ใน กาล ทุก เมื่อ

บทพระไอยการลักษณ พระธรรมสาตร จบแต่เพียงนี้

อินทภาษ

นัตวาชินาหังปรวะรังมุนินทัง ธัมมัญจะสังฆังวะระอัฏฐะสาธัง วักขามิ เสฏฐังวะระอินทะภาสัง ปรัมปราภัตตะกะฐานุสารัง ฯ อะหัง อันว่าข้า พระพุทธเจ้า นัตวา ถวายนมัศการแล้ว ชินัง ซึ่งสมเด็จพระพุทธเจ้าอัน ชะนะ แล้ว ซึ่ง มาร ทั้ง ๕ มี เทว บุตร มาร เปน ต้น มุนินทัง อันเปนนักปราชญ์ เปน ใหญ่ ยิ่ง กว่า หมู่ นักปราชญ์ ทั้ง ปวง เสฏฐังประเสริฐ ปะวะรัง มีพระสันดาน อันอุดม ด้วยศีลคุณเปนต้น กว่าไตรยโลกย์ จะปะนะเกวะละเมวะ ใช่ข้าจะไหว้แต่สมเด็จพระพุทธเจ้าเท่านั้นหามิได้ แลข้านั้นโสด นัตวา ถวายนมัศการแล้ว ธัมมัง ซึ่งพระนพโลกยกุตรธรรม ๙ ประการ ๑๐ กับทั้งปริญัติ จะปะนะเกวะละเมวะใช่ ข้า จะไหว้ แต่ พระธรรมเจ้า เท่านั้น หามิ ได้ นัตวา ถวายนมัศการ แล้วสังฆัง ซึ่ง หมู่ พระอริยสงฆ์ วะระอัตถสาธัง อันสำเร็จ ซึ่ง ประโยชน์อันประเสริฐ วักขามิ จะกล่าว บัด นี้ คัณฐัง ซึ่ง พระคำภีร์ อินทภาสังอันมีนามชื่อว่าอินทภาษ เสฏฐัง อันประเสริฐ ปรัมปราภัตตะกะถานุสารังอันรฦกตามถ้อยคำ อันอาจารย์ นำ สืบ ๆ กันมา วะรัง อันกระทำให้เปน คุณ แก่บุทคล ผู้ พิพากษา แล เรื่อง ราว ใน คำภีร์ อินทภาษนี้ มี เนื้อความ ตาม อธิบาย อันโปราณาจาริย์ รจนาลิขิต ไว้ว่าดังจะรู้ มา มีทิพย์ วิมานอัน หนึ่ง ประดิษ ฐาน อยู่ ในชั้นจาตุมหาราชิกเทวโลกย์ เปนอากาศวิมานแล วิมาน นั้น แล้วไป ด้วย ทอง ประดับ ทิพรัตน มียอดได้ แลพัน งามไปด้วย บุศบก บันใบ ระกาแก้ว แล มุขมาศบราลี มี ระเบียบไพร ทีทองเปนท่องแถว แนวเสาโสม กาบกาญจนขจิตร ชวลิตไป ด้วย แสง ศรี สัตต มณีโอภาษ สว่าง รุ่ง เรือง ใช่แต่ เท่า นั้น เพริด เพราะ ไป ด้วย เสียง กระ ดึง

พรวน ทอง ทิพย์ แล วิมาน นั้น บริบูรณ์ ไป ด้วย นาง เทพ อักษร ดรุณิศร์ นารี อันทรง ซึ่ง วิจิตร วิลาศมี กายอันประดับไปด้วย ทิพยอาภรณ์ สังวาล วิภูษิตได้ละหมื่นนาง บ้างขับขานประสานสัพท์ ดุริยางค์ดนตรี มี่ สนั่น มิ ได้ สงัด เปน นิจการ ทุก เมื่อ แลทิพยวิมาน นั้น งาม ไป ด้วย สวน สระ โบกขรณี มีกระแสสินธุ สิต บริต ยาใจ เดียรดาษ ไป ด้วย เบญจพิธ ประทุม เบิกบาน ผะกา กาญจน์ เกสร โรยร่วง เสาวคนธ์ พึ่ง ตระหลบ ริม รอบ ขอบ สระนั้น มี พรรณธุมามาศ มิ่งไม้ พื้น ดรุณรุ่น ขึ้น เรียง เรียบ เปน ระเบียบ ใบ ก้านกิ่ง ยอด อรชร บานแบ่ง ซึ่ง เกสร กลีบ กลิ่น ทิพย์ บุบผา หอมขจร ระรื่น รอบบริเวณ ทิพยวิมาน สถาน ควร จะทัศนาการ จำเริญใจ แลวิมาน นั้น จะได้มี มเหสักข์เทพบุตร พระองค์ ใด เปนใหญ่อยู่ เสวย ทิพารมย์ สมบัติ หามิได้

อยู่มาไสมย คาบ หนึ่ง สมเด็จ อำมรินทร์ เทวราช เสด็จส ถิตย์ เหนือ บัณฑุ กำพล สิลาอาศน์ ใต้ ร่มไม้ปาริกชาติ พร้อมไปด้วย หมู่ เทพนิกร เทว บุตร เฝ้า เปน ปริมณฑล เดียรดาษ สมเด็จ อำมรินทร์ ทอด พระ เนตร โดย อำพร วิถี ก็ เห็น วิมาน นั้น ประภัศร โอภาษ สว่าง มา ปรากฏ ดัง ดวง พระจันทร์ เทวบุตร์ จึ่ง มี เทว โอง การ ตรัส แก่ ฝูง เทพย์ ทั้งปวง ว่า ดูกร ท่าน ทั้ง หลาย ผู้ นฤทุกข์ ท่าน จง เลงดู ซึ่ง วิมาน อันโน้น มีรัศมี อัน สว่าง รุ่งเรือง งามยิ่งนัก

ขณะนั้น มีเทพบุตร์ พระองค์ หนึ่ง มีนาม มิ ได้ปรากฏ อยู่ในระหว่าง เทพยดา ทั้งหลาย จึ่ง ยอกร กราบบังคม ทูลว่า ข้า แต่ พระองค์ ผู้เปน เจ้าแห่งเทพย ทั้งสองชั้น ฟ้า ดัง ข้า พระองค์ คำนึง ข้า พระพุทธเจ้า

นี้ มี ความ ปราถนา ซึ่ง ทิพย พิ มาน นั้น ประ การ ใด จะ พึง ได้ ซึ่ง พิ มาน โพ้น ขอ พระ องค์ จง โปรด ให้ สำ เร็จ มโน รถ ข้า พระ องค์ นี้ เถิด สมเด็จ อำ มรินทร์ จึ่ง มี เทวบัญชา ตรัส ว่า ดู กร เทพบุตร แม้น ท่าน ปราถนา จะ ได้ ซึ่ง วิ มาน นั้น จง ไป บัง เกิด ในมนุษย์ โลกย์ เปน คน บัญชา ความ ของ มนุษย์ หญิง ชาย ให้ ซื่อ สุจริต เปน ยุติธรรม บมิ ได้ ผิด แล้ว เมื่อ ใด ดับ ชีวิตร์ จาก ชาติ มนุษย์ นั้น แล้ว ท่าน ก็ จะ พึง ได้ ซึ่ง วิ มาน โพ้น สำเร็จ ความ ปราถนาเปน เที่ยง แท้ เทพบุตร เมื่อ ได้ สดับ เทวบรรหาร ตรัส ดัง นั้น มี ความ โสมนัศ ยิ่ง นัก ภอ เปน บุญ ไขย จะ ขาด ชีวิตร์ ตินทรีย์ จากเทว อาตมาภาพ ก็ รับเทวบัญชา ว่า สาธุ แล้ว กรวบ ถวาย บังคมลา มายัง เทวสถาน ของตน แล้ว ก็ แวด ล้อม ไป ด้วย เทวบุตร เทวธิดา เปน บริจาริก เสด็จ ไป ยัง สวน อุทยาน ฝ่าย ฝูง เทพ บริวาร นาง ทั้ง หลาย ก็ ชวน กัน บำเรอ ให้ เทวบุตร์ พระองค์ นั้น พิศวง ด้วย ทิพารมย์ ต่าง ๆ เทพบุตร์ นั้น ก็ จุติ ลง มา ถือ เอา ซึ่ง ปฏิสนธิ ใน ครรภ์ ภรรยา มหา อำมาตย์ ผู้ หนึ่ง เปน ผู้ พิ พาก ษา ความ ใน เมือง พาราณสี ถ้วนทศมาศ ก็ คลอด จาก ครรภ์ มารดา ค่อย จำเริญไวย วัฒนา มี ปฤชา อัน ฉลาด ใน เหตุ แล ใช่ เหตุ ครั้น บิ ดา มหัลกะกาล ชรา แล้ว ก็ ได้ ที่ แทน บิดา บัญชา ความ อาณา ประชา ราษฎร โดยยุติธรรม มิ ได้ วิปริต อยู่ มา อำมาตย์ ผู้ นั้น จึ่ง ดำริห์ ว่า ทำ ไฉน อาตมา นี้ จะ พิพากษา คดี การ ของ อาณา ประชา ราษฎรให้ ถ่อง แท้ เปนธรรมโดย สุจริต โดย พระ ราช สาตร ธรรม สาตร ให้ บริสุทธิ์ ได้ อาตมา จะ ได้ ธรรม สิ่ง ไร เปน ฐานหัด

ตัด สิน คดี การ จึ่ง หมู่ พฤฒาพราหมณ์ มหา อำมาตย์ ผู้ พิ พาก ษา ความ แต่ ก่อน นั้น จะ เห็น ซึ่ง สุจริต ของ อาตมา ขณะ เมื่อ อำ มาตย์ ปริวิตกดังนั้น จึ่ง บันดาน ดล พระ ไทย สมเด็จ อำมริน ทราธิราช ให้ทรง พระ อนุชร คำ นึง ถึง เทพบุตร์ ซึ่ง จุติ ลง ไป นั้น จึ่ง ทรง พระอาวัชนา การ พิ จารณา ด้วย ทิพ จักษุ ก็ แจ้ง ว่า ลง ไป บัง เกิด เปน บุตร์ มหา อำมาตย์ ได้ พิพากษา ความ ของ ประ ชา ราษ ฎร ทั้ง ปวง บัด นี้ มี ความ ปราถนา จะ ใคร่ ได้ ซึ่ง คลอง ธรรม อัน ประเสริฐ ให้ เปน หลัก ช โลง จิตร แล้ว จะ ได้ พิจาร ณา ความ ให้ เปน ยุติธรรม บริสุทธิ์ ผิฉนั้น อาตมา จะ ลง ไป ช่วย บำรุง ใจ ให้ วิ สารท ชาญฉลาด ใน ธรรม อัน เปน ของ สปรุษ ให้ตั้ง อยู่ ใน สัน ดาน ประ ดุจ หลัก ทิพยมณี อัน บริสุทธ์ เปน ที่ ยุด หน่วง แล้ว จะ ยัง บุรุษ นั้น ให้ ได่ตาม หลัก กล่าว คือ อุเบกขา ธรรม อัน ประเสริฐ ทรง พระ ดำริห์ ดัง นั้น แล้ว ก็ เสด็จ จาก ไพชยนต์ ทิพยพิมาน ลง มา ประดิษ ฐาน เฉพาะ หน้า มหา อำมาตย์ นั้น ด้วย เพศ อัน เปน มนุษย์ จึง มี เทว โอง การ ตรัส ว่า ดูกร มานพ ผู้ จำ เริญ ตัว ท่าน มี ปราถนา จะ ใคร่ ได้ ซึ่ง คลองธรรมอัน สุจริต ประดุจ หลัก ปักไว้ ให้เปน บันทัดถาน สำ หรับ ผู้ จะพิพากษาคดีการ อาณาประชากรสืบไป ใน อนาคตกาลนั้น ตัว เรา นี้ มี ความ ยิน ดี ด้วย มา บัด นี้ ปราถนา จะ ช่วย ท่าน บำ รุง ซึ่ง คลอง ธรรม อัน สุจริตไว้ ให้เปน หลัก ชะ โลงใจ มิ ให้ ผู้ พิพากษา เอียง เอน ไป ใน อคติธรรม ได้ เมื่อ สมเด็จ อำมรินทร์ มี เทว บัญชา ดัง นั้น ฝ่าย บุตร มหาอำมาตย์ ฟัง สุรเสียง เกลี้ยง กลม ไพเราะห์ พิจารณา ดู รูป ก็ ประหลาด มี จักษุ มิ ได้

พริบ เงา กาย ก็ ไม่ ได้ ปรา กฎ เหมือน มนุษย์ ทั้ง ปวง ก็ แจ้ง ด้วย ปัญญา ของตนว่า บุรุษ ผู้ นี้ ใช่ มนุษย์ ชรอย จะ เปน เทพยดา ผู้ ทรง มเหศรศักดิ์ ภาพ เที่ยง แท้ จึง ถาม ตอบ ว่า ข้า แต่ ท่าน ผู้ จำ เริญ ท่าน มา ด้วย ความ กรุณา ว่าจะช่วยเรา แต่ง ซึ่ง หลัก กล่าว คือ ธรรม อัน เปน จัตุรัศ เที่ยง สำหรับ โลกย์ นั้น เรา นี้ มี ความ ยิน ดี ยิ่ง นัก ดัง ข้าพเจ้า ถาม ท่าน นี้ มี วา จา อัน อง อาจ ปราศจาก ย่อ ท้อ ท่าน มี ชาติ เปน ดัง ฤๅ เทว โอง การ จึ่ง ตรัส ว่า ดู กร มาณพ เรา นี้ คือ อำ มรินทร์ เทว ราช เปน ใหญ่ ใน สอง ชั้น ฟ้า ลง มา หวังจะเอา นาม แห่ง เรา ใส่ เข้า ใน คลองธรรม ให้ มี นาม ชื่อ ว่า หลัก อินทภาษ ปรากฎไป ชั่ว กัลปาวสาน เมื่อ มี เทว โอง การ ดัง นี้ แล้ว จึ่ง ตรัส ประ กาศ แก่ หมู่ เทพยดา ทั้ง ปวง ด้วย พระ สุร เสียง อัน ดัง ว่า ดุกร ฝูง เทพยนิ กร ทั้งหลาย ท่าน จง มา ประ ชุม กัน ใน ที่ นี้ เล็ง แล ดู เรา จะ ประดิษฐาน ซึ่ง คลอง ธรรม อัน บริสุทธิ์ ให้ เปน หลักไว้ สำหรับ ผู้ พิ พาก ษาคดี การ แห่ง หมู่มนุษย์ทั้งหลาย ขณะนั้น พระ สุร เสียง สม เด็จ อำมรินทราธิราช แผ่ ผ่าน ได้ ยิน ไป ทั่ว หมื่น จักรวาฬ ฝ่าย ฝูง เทพ นิ กร ทั้ง ปวง ก็ มา ประ ชุม พร้อม กัน ยัง สำ นักนี้ สม เด็จ อำมรินทราธิ ราชมีกาย มิ ได้ ปรากฎ แก่ ฝูง ชน มนุษย์

ขณะนั้น สมเด็จ ท้าวสหัสไนย์ เทวราช จึ่ง มีเทว บรร หาร ดำรัส แก่บุตร มหาอำ มาตย์ ว่า ดู กรมาณพ ซึ่งบุทคล จะ แสวง หา ซึ่ง คลอง ธรรม อัน จัตุรัศ เปน หลักชะโลงใจไว้ สำ หรับ ผู้ พิ พาก ษา ตัดสิน คดี การ แห่ง ฝูง มนุษย์ นิกร ให้ บริสุทธิ์ มิ ให้ กอง กรรม ทุจริต แซก เข้า ในสันดานได้นั้น

พึง มาเะ สิ การ เรียน เรา ซึ่ง อุปเทศ วิ ธี อัน เรา จะ กล่าว นี้ ไว้ ให้ สถิตย์ ใน สันดานอย่ารู้มะละลืม กระทำ ประดุจ หลัก อัน เปน ที่ ยึด หน่วง ก็จะ นำ ให้ ดำเนิน ไป มิ ได้ พลั้ง พลาด เมื่อสมเด็จท้าวเทวราชจะตรัส ซึ่งธรรมอันเปนหลักสำหรับผู้พิพากษา จึ่ง ตรัส ด้วยพระคาถาดังนี้

ฉันทาโทสาภะยาโมหา โยธัมมังนาติวัตติ อภิวัฑฒะติตัสสะยะโส สุกะปั๊กเขวะจันทิมา ฉันทาโทสาภะยาโมหา โยธัมมังอะติวัตตะติ นิหิยะติ ตัสสะยะ โส กาฬปั๊กเขวะจันทิมา เอวมปิโปโสอะคติงคัจฉันโต สนิคะะโหโสอะยะโสอะลาโภ ตัสมาวินิจฉัยยะธิโรสะปัญโญ กาเรยยะเส นัสสะปะทาวะอัตตัง คัณเหยยะมัจฉังวะสะมุทธะมัชเฌ อาหามินันตัง อะติเรวะทัพหัง ใน เทวะอรรถาธิบาย นั้น ว่าดูกร มาณพ โยปุคคะโล อัน ว่า บุทคลผู้ ใด จะ เปนผู้พิพากษา ตัดสิน คดี การ แห่งฝูง มนุษย์ นิกรทั้งหลาย นาติวัตตะติ บมิได้ ล่วง เสีย ธัมมัง ซึ่งสุจริตธรรม อัน เปน ของ แห่ง สัปรุษ ฉันทา โทสาภะยาโมหา เหตุโลภ แลโกรธ แล กลัว แล หลง ยะโส อัน ว่า อิศิริยศ แลบริวารยศ ตัสสะปุคคะลัสสะ แห่ง บุทคล ผู้ นั้น อะติ วัตตะติ ก็ จะ จำ เริญ ยิ่ง ขึ้น อิวะจันทิมา ประดุจ ดัง พระจันทร์ อะภิวัฑฒะติ อัน จำ เริญ ขึ้น สุกปั๊กเข ในวันศุกปั๊กษ์ โยปุคคะโล อัน ว่า บุทคล ผู้ ใด อะติวัตตะติ ล่วง เสีย มอะ ว่า ละ เสีย ธัม มัง ซึ่ง สุจริต ธรรม อันเปนของแห่ง สัปรุษ ฉันทาโทสาภะยาโมหา เหตุ โลภ โกรธ กลัว แลหลง ยะโส อัน ว่า อิศิริยศ แล บริวารยศ ตัสสะปุคคะลัสสะ แห่งบุทคลผู้นั้น นิหิยะติ ก็จะเสื่อมสูญไป อิวะจันทิมา ประดุจ พระจันทร์ นิหิยะติอันเลื่อนลับไป กาฬะปั๊กเข ในวันกาฬะปั๊กษ์

ในเทวะอรรถาธิบายว่า บุทคล ผู้ใด จะ เปน ผู้พิพากษา ตัดสิน คดี การ แห่ง มนุษย์ นิกร ทั้งหลาย พึง กระ ทำ สันดาน ให้ นิราศ ปราศ จาก อะคติธรรมทั้ง ๔ คือ ฉันทาคติ ๑ โทสาคติ ๑ ภะยาคติ ๑ โมหาคติ ๑ ทั้ง ๔ ประการนี้ เปน ทุจริต ธรรม อัน มิ ได้ สอาด มิ ได้ เปน ของ แห่ง สัปรุษ แล ธรรม ทั้ง ๔ เรียกว่าอะคติ นั้น ด้วย เหตุ เปน ดัง ฤๅ อะคติ นั้นแปลว่า มิ ได้เปน ที่ ดำเนินแห่งสัปรุษ แลฉันทะ ๑ โทสะ ๑ ไภยะ ๑ โมหะ ๑ ธรรม ทั้ง ๔ นี้ นัก ปราชญ์ มิ ควร ถึง มิ ควร ดำเนิน ไป ตาม

แล ฉันทะ นั้น ถ้า จะว่า ตาม ภูมิ์ ก็ เปน สะมานะราษี เจตสิก กุศล ก็ เกิด ได้ ฝ่าย อะกุศล ก็ เกิด ได้ แต่ ทว่า เอา มา จัด เข้าใน อะคตินี้ ฉันทะ นั้น เปน อะกุศล จิตร โดย แท้ แลโทสะ ไภยะ โมหะ สาม ดวง นี้ เปน อะกุศลเจตสิกฝ่ายเดียว แล ซึ่งว่าให้ผู้พิพากษาปราศจาก ฉันทาคตินั้น คือ ให้ ทำ จิตร ให้ นิราศ ขาด จาก โลภ อย่า ได้ เห็น แก่ลาภ โลกามิศสินจ้าง สินบน อย่าได้ เข้า ด้วย ฝ่ายโจทย์ ฝ่าย จำ เลย เปน เหตุ จะ ได้ วิญญาณพัสดุ แล อวิญญาณพัสดุ ให้ กระ ทำ จิตร ให้ เปน จัตุรัศ เที่ยง แท้ เปน ท่าม กลาง ดัง ตราชู อัน ยก ขึ้น อย่า ได้ กด ขี่ ฝ่าย โจทย์ ยก ยอ ฝ่ายจำ เลย ยก ข้าง ฝ่าย โจทย์ กด ขี่ ฝ่าย จำเลย ให้ พ่าย แพ้ แก่ กัน ลง ด้วย อำ นาจ ของ ตน ถึง มาทว่า ผู้ ต้อง คดี นั้น จะ เปน เผ่าพนธ์ เปน ต้น ว่า บิดา มารดา ตน ก็ ดี อย่า พึง เข้า ด้วย สามารถ ฉันทาคติ อัน มิควรจะพึง ไป จง ทำ จิตร ให้ ตั้ง อยู่ ใน อุเบกขาญาณ จึ่ง ได้ ชื่อ ว่า เปน องค์ตุลา การ มี อาการ อันเสมอ เหมือนด้วย ตราชู ให้ พิจารณาไต่ไปตามพระธรรมสาตร

ราช สาตร อันโบราณ บัณฑิตย์ ชาติ แล กระษัตริย์ แต่ ปาง ก่อน บัญญัติ ไว้ อย่า ให้ พลั้ง พลาด แล ผู้ พิพากษา ตระลา การไต่ ไป โดย คลอง ธรรม ดัง กล่าว มา นี้ ได้ ชื่อ ว่า ปราศจาก ฉันทาคติ คือ อะคติ เปน ปถม ๑ แล ให้ ปราศจาก โทษา คติ นั้น คือ ให้ ผู้ พิพากษาตระ ลาการ กระทำ จิตร ให้ เสมอ อย่า ได้ ไต่ ไป ตาม อำนาจ โทษา พยา บาท จอง เวรว่า ผู้ นี้ เปน คน ปฏิปักษ์ ข้าศึก ผิด กันกับ อาตมา อย่า กระทำ ซึ่ง ความ โกรธ แล เวร พยา บาท เปน เบื้อง น่า แล้ว แล พิจารณา กดขี่ ให้ พ่าย แพ้ ถึง มาท ว่า ฝ่าย โจทย์ ฝ่าย จำ เลย ก็ ดี จะ เปน คน ข้าศึก ผิดกัน กับตน อยู่ ใน กาล ก่อน ก็ อย่า ได้ ปล่อย ซึ่ง จิตร ให้ ไต่ ไป ตาม อำนาจ โทสาคติ พึงดำเนิน ไป ตาม พระธรรม สาตรราชสาตร แล ตั้ง จิตร ไว้ ใน มัชฌตุ เบกขา ให้ แน่ แน่ว แล้ว จึ่ง พิจารณา ตัด สิน เปน ท่าม กลาง อย่าให้ฝ่ายโจทย์ฝ่ายจำเลยแพ้ชนะกัน ด้วยอำนาจโทสะจิตรจอง เวร แห่ง ตน เมื่อ ตระลา การ ผู้ พิพากษาผู้ ใด ประพฤติ ได้ ดัง กล่าว มา นี้ ได้ ชื่อ ว่า พิพากษา ตระลาการ ผู้ นั้น ปราศ จาก โทสาคติ มิ ได้ ไป ตาม อะคติ เปน คำรบ สอง

ซึ่งว่า ให้ ตระ ลาการแล ผู้ พิพากษา ปราศจาก ภะยา คติ นั้น คือ ให้ ผู้ พิพากษา ตระ ลา การ กระทำ จิตร ให้ มั่น คง อย่า ได้ หวั่นไหว แต่ ไภย์

ตระลาการกับ ผู้ พิพากษา แต่เดิม นั้น ผิด กัน ตระลาการ เปน ผู้ ชำระ ความ เท็จ จริง ผู้ พิพากษา เปน ผู้ วางบท กฎหมายเมื่อได้ ความ จริงขึ้น มา แล้ว ตั้ง แต่ เลิก ใช้ วิธี พิจารณา ตาม กฎหมาย ๒ เล่ม ตระลาการ ก็เปนสูญ เดี๋ยว นี้ ผู้ พิพาก ษา กระ ทำ การ ซึ่ง แต่ เดิม แยก เปน ๒ น่าที่

ความกลัวฝ่ายโจทย์แลฝ่ายจำเลย อย่าสดุ้งหวาดเสียวว่า ผู้นี้เปนอธิบดีมียศถาศักดิ์ แลเปนราชตระกูลประยูรอันใหญ่ยิ่ง ถ้าอาตมาพิพากษาควรแพ้แลแพ้ลงบัดนี้ ก็จะทำให้อาตมาถึงซึ่งความฉิบหาย ด้วยเหตุอันใดอันหนึ่งเปนมั่นคง อนึ่งอย่าพึงกลัวว่าผู้นี้มีวิทยาคมแลฝีมือกำลังกายแกล้วกล้า ถ้าพ่ายแพ้ลงก็จะเคียดโกรธอาตมา แล้วจะทำความพินาศอันใดอันหนึ่งให้ถึงเรา เพราะเหตุเราบังคับบัญชาให้พ่ายแพ้ในที่อันควรจะแพ้ พึงกระทำจิตรให้องอาจ อย่าให้หวาดไหว แต่ไภย์ความกลัวอธิบดีตระกูลแต่เหตุอันใดอันหนึ่ง พึงยึดหน่วงซึ่งหลักคือสุจริตธรรม แล้วได่ไปตามพระธรรมสาตรราชสาตรอันเปนบันทัดถาน อย่าให้นิกรชนฝูงปราชญ์ผู้ดำเนินด้วยญาณคติดำริห์ติตนได้ว่าเปนคนมารยาสาไถย์ ถึงมาทว่าผู้ต้องคดีการจะเปนอธิจจะตระกูล ประกอบไปด้วยยศศักดิ์อันสูงประการใด ก็อย่าพึงกลับคดีการอันแพ้ให้ชนะด้วยสามารถภยาคติ คือความกลัว แลผู้พิพากษาตระลาการผู้ใดประพฤติได้ดังกล่าวมานี้ ก็ได้ชื่อว่าผู้พิพากษาตระลาการผู้นั้นปราศจากภะยาคติ มิได้ดำเนินไปตามอะคติเปนคำรบสาม

แลให้ปราศจากโมหาคตินั้น โมหะเจตสิกดวงนี้ คือตัวอวิชามีลักษณอันมืดไปในที่ทั้งปวง มิได้รู้จักกองทุกข์ แลทุกข์สมุทัย ทุกข์นิโรธ ทุกข์นิโรธะคามินี ฝ่ายโลกีการเล่า โมหะตัวนี้ถ้ามากอยู่ในสันดานผู้ใดแล้วก็ให้มืดมัวหลงใหลไป มิได้รู้จักบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์แลใช่ประโยชน์ มิได้รู้จักผิดแลชอบ

มี แต่ ให้ มืด คลุ้มหุ้มไปด้วยโมหันธ การ เปน นิจ ดัง นี้ เปน ลักษณ แห่ง โมหะ แลผู้พิพากษาตระลาการพึงมละเว้นเสียซึ่งโมหะนั้น ให้ปราศจาก สันดาน จะ พิพาก ษา คดี การ ประชา ราษฎร นั้น พึง พิจารณา ด้วย อุบายปฤชา อัน บริสุทธิ์ อย่าให้ทุจริต เข้าระคนได้ คดี ใด ควร แก่ แพ้ ก็ พึงพิ จาร ณาให้ เห็น ด้วย ปัญญา ว่า ควร แพ้ คดี ใด จะ พึง ชนะ ก็ สอด ส่องให้เห็นด้วยปัญญา โดยแท้ว่าควรจะชนะ อย่าบังคับบัญชาด้วย โมหา คติอันมืดหลงใหล ถ้าเหลือสติ ปัญญาตนก็พึง เทียบทานถาม ซึ่งบัณฑิตย์ เสวกามาตย์ผู้มี ปัญญา ชาญ ฉลาดใน ราช บัญญัติ แล เคย ในกิจ คดีตัดสิน พิ พากษามา ใน กาล ก่อน อย่า ทอึง อวดตน ด้วยอุณตมานะ อัน โมหา เห็น เปล่า ล้วน แต่ หลงใหลพึง ยึดหน่วง ซึ่ง หลัก คือสุจริตธรรม อันมีลักษณละ อายบาป กลัวบาป แล้ว พึง ไต่ไป ตามธรรมสาตร ราชสาตร อย่า กลับซึ่ง คดีอันแพ้ให้ชนะกลับคดี ชนะให้แพ้ด้วย อำนาจแห่ง โมหะ คือความหลง ถ้าผู้พิพากษาตระลาการผู้ใดประพฤติได้ดังกล่าวมานี้ ตระลาการผู้นั้นได้ ชื่อ ว่า ปราศจาก โมหา คติ มิ ได้ ไต่ ไป ตาม อะ คติ เปน คำ รบ สี่ แล เสว กามาตย์ หมู่ ใด ละ เสีย ซึ่งอะ คติ ธรรม ทั้ง สี่ นี้ ให้นิราศขาดจาก สันดาน ได้ ตัส สะยะ โสภิ วัฑฒะติ อัน ว่า อิศริ ยศ แล บริวารยศ แห่ง เสวกามาตย์ หมู่ นั้น ก็จะวัฒนา การ จำเริญ ภิญโญ ยิ่งรุ่ง เรือง ไป สุกกปักเขวะ จันทิมา ประดุจ พระ จันทร์อัน เพ็ญผ่อง รุ่งเรือง สว่าง ใน นภางค์วิถีใน วันศุก ปักษ์ นั้น

สมเด็จอำ มรินทรา ธิราช เมื่อจะ ตรัส สำ แดง ซึ่ง คลองธรรมอันเปน ฝ่าย ข้าง ทุจริต แห่ง บุทคล อันไป ตาม อะคติให้ พิศดาร ยิ่ง ขึ้นไป จึ่งตรัส

ว่าดูกรมาณพ อันว่า บุทคลอัน ไป ตาม ฉันทาคติ นั้น คือ พิจารณาความ ถึงซึ่งอำนาจแห่งโลภ เห็น แก่ ลาภ โลกามิศยินดีใน สิน จ้าง สินบน เข้าด้วยฝ่ายโจทย์ฝ่ายจำเลย เปนเหตุจะ ได้ ซึ่ง วิญญาณ กะทรัพย์ แล อะวิญญาณกทรัพย์ ถ้าผู้ต้องคดีฝ่ายใดบนบานให้ทรัพย์แก่ ตนแล้ว ถึงคดีผู้นั้นจะแพ้ ก็ ไม่ ละอาย แก่ บาป เบือนหน้าเสีย จาก สุจริตธรรม กดขี่ ผู้ที่ ไม่ บน นั้น กลับ เอา คดี อัน ชนะนั้น เปน แพ้ เอา แพ้ เปน ชนะ มิได้ ไป ตาม ธรรม สาตร ราชสาตรดังนี้ ชื่อ ว่า ไป ตาม ฉันทา คติ ตั้ง อยู่ ใน อะคติ เปนปถม

แล ประพฤติ โดย โทสา คติ นั้น คือ บุทคล มาก ไป ด้วย ความ โกรธ พิจารณา ความฟุ้งซ่าน ไป โดย อำนาจ โท โส อันมีลักษณ อันร้าย ถ้าผู้ต้อง คดี ผู้ใด เปน คน ผิด กับ ตน ใน ก่อน แล้ว ถึง มาท ว่า ผู้ นั้น จะชนะ ก็กดขี่ ให้ พ่าย แพ้ ด้วย กำลังพยาบาทจองเวร มิ ได้ คิด ลอาย เกลียด กลัว แต่บาป ละเสีย ซึ่ง โบราณ ราช นิติ สาตร อัน เปน บันทัด ถาน ทำ ได้ ด้วย สามารถ แห่ง โทสะ จิตร ดัง นี้ ได้ ชื่อ ว่า ตั้ง อยู่ ใน โทสา คติ ประพฤติ ตาม อะคติ เปน คำรบ สอง แล บุทคล อัน ถึง ซึ่ง ภะยา คติ นั้น คือพิจารณาความมีจิตรอันหวาดไหวแต่ไภย ความ กลัว ฝ่าย โจทย์ ฝ่าย จำเลย ถ้า ผู้ ต้อง คดี ผู้ ใด เปน คน อธิบดี มี ยศ ถาศักดิ์ แล คน มี วิทยาคม กำลัง กาย แล มี ฝี มือ กล้า แล้ว ก็ เข็ด ขาม คร้าม กลัว ถึง มาท ว่า คดี ผู้ นั้น จะ แพ้ ก็ กด ขี่ ผู้ น้อย นา ศักดิ์ แล ผู้ หา วิทยาคม กำ ลัง กาย มิ ได้ ซึ่ง มี คดี ควรช นะ นั้น กลับ ให้ อับ ประภาค พ่าย แพ้ แก่ ผู้ มี ยศ ศักดิ์ มิ ได้ ดำ เนิน โดย ธรรม สาตร ราช สาตร

อันเปนหลัก ทำด้วยสามารถความสดุ้งกลัวดังนี้ ชื่อว่าประพฤติตามภะยาคติตั้งอยู่ในอะคติเปนคำรบสาม แลบุทคลอันถึงซึ่งโมหาคตินั้น คือพิจารณาความมีโมหะหลงเลมอเปนเบื้องน่า มีแต่มืดโมหันธการ ครอบงำโดยรอบคอบ มิได้รู้จักว่าสิ่งนี้เปนบาปบุญคุณโทษ สิ่งนี้เปนประโยชน์แลใช่ประโยชน์ ทั้งธรรมสาตรราชสาตรแลราชนิติคดีใดก็มิได้รอบรู้ เมื่อพิพากษานั้นผู้ใดจะแพ้ผู้ใดจะชะนะก็มิได้รู้ บัญชาไปตามอำนาจโมหะคืออวิชา เอาแพ้เปนชะนะกลับเอาชะนะเปนแพ้ จะเห็นแก่ทรัพย์สินจ้าง แลกลัวเกรงโกรธผู้ใดก็หามิได้ ก็กระทำด้วยกำลังหลงดังนี้ ชื่อว่าประพฤติตามโมหาคติ ตั้งอยู่ในอะคติธรรมเปนคำรบสี่ ธรรมที่กล่าวมานี้ชื่อว่ากัณหะธรรม มิควรบุทคลอันสอาดจะพึงถึง ถ้าผู้ใดเสพย์สนนิจยาการประพฤติเนือง ๆ แล้วเมื่อใด ตัสสะยะโสนิหิยะติ อันว่าอิศิริยศแลบริวารยศแห่งบุทคลผู้นั้นก็จะเสื่อมสูญไปประดุจดังพระจันทร์ เมื่อวันกาฬะปักษ์ แลผู้นั้นครั้นดับชีวิตตินทรีย์แล้ว ก็จะไปเสวยเวทนาสาหัศ อยู่ในอบายภูมิ์อันหาโอกาศแห่งความศุขมิได้

เอวมบีโปโสอะคติงคัจฉันโต ดูกรมาณพ อันว่าบุรุษ เมื่อไปสู่อะคติธรรมด้วยประการดังกล่าวมานี้ สะนิคะโหโสอะยะโสอะลาโภ อันว่าบุรุษผู้นั้นประกอบไปด้วยโทษ คือเปนที่ติเตียนแก่ผู้มีปัญญา จะนิราศขาดจากยศจากลาภในทิฐธรรมอันเห็นประจักษ ดับชีวิตร์สังขารแล้ว ก็มีแต่จะไปเสวยทุกข์ในอบายเปนเบื้องน่า ตัสมาวินิจเฉยยะธิโรสะปัญโญ เหตุดังนั้นบุทคลผู้เปนปราชญ์ มีพยายาม

แล ปัญญา อัน มาก จะ เปน ผู้ พิพากษา ตระลาการ พึง แวะ เว้น เสีย ซึ่ง อะคติธรรมทั้ง ๔ อย่า ให้ มี ใน สัน ดาน ได้ แล้ว พึง วินิจฉัยคดี การ ของ ประชา ราษฎร ให้ ต้อง โดย คลอง ยุติธรรม ตาม ธรรม สาตร ราชสาตร

เมื่อสมเด็จอำมรินทร์ จะตรัสสำแดงซึ่งโทษแห่งบุทคล อันบังคับ ความ อัน มิ ได้ ซื่อสุจริตว่ามีผลเปนอันหนักสืบไป จึ่งตรัสด้วย พระคาถาว่า

โยขัตติ โยเจปิ่มหาปุริโส อิทธานุภา โววะระเตชวัน โต สัท โธปะ สัน โนวะระสาสนัมหิ กาเรติ โสวัณณะมะเยจะถูเป ชัมพูทิปั่สมิงสะกะ เลประตริเม วัชชีระวะเรนะจะมัณฑิเตเต วะสูหิปูเชวิวิเธหิสัตตะ สัท โธนิ กัง โขพะหุการิธัมเม นานัปปะกาเรนะทะทาติทานัง ปุญญาภิสันทังปะนะ อัปปะเมยยัง นะสักขิปาปั่ง อคตีหิชาตัง หันตินารีสะหัสสานิ หันติพราหม สตานิจะ หัตถิคะวะสหัสสานิ นะสะมังตัสสะปั่สสะติ

ใน อรรถา ธิบาย แปล ตาม พระบาฬี นั้นว่า ดูกร มานพ อัน ว่า บุทคล ผู้ ใด แม้น เป่น มหา บุรุษ อัน อุดม ถึง ที่ บรม กระษัตริย์ ประ กอบ ด้วย พระฤทธิ์ศัก ดานุภาพ แลวรเด โชพล มีพระสัน ดาน อัน ประกอบ ด้วย ศรัทธา เลื่อม ใส ใน บวร พุทธ สาศนา กาเรติ โสวัณณะมะเยจะถูเป ให้ กระทำ ซึ่ง พระสถูป ทอง เปน ท่อง แถว เต็มติดกันไปในสกลชมภูทวีป แล้วก็รจนาซึ่งพระบรมปฏิมากรแก้ว ประดับ ด้วย วิเชียร รัตน บัญจุ ใส่ ใน พระสถูป วะสูหิปูเชวิวิเธหิสัตตะ กระทำ สการบูชา ด้วย สัตตพิธมณีรัตน มีประการ ๗ ต่าง ๆ กัน แลมีพระราชหฤทัย นั้นปราศจาก

กังขาสงไสยในการกองกุศล ทรงบริจาคทรัพย์บำเพญ ทานมีประการต่าง ๆ อันว่าผลานิสงษ์อันไหลมาแต่บุญอันพระองค์ ทรง สร้าง นั้น จะ นับ จะ ประมาณ มิ ได้ นะสักขิ ก็ไปบมิอาจจะกลบลบได้ซึ่งกองบาปกองกรรม อะคะติหิชาตัง อัน เกิด แต่ บังคับ ความ บมิตรง เหตุ อะคติ ทั้ง ๔

หันตินารีสะหัสสานิ อนึ่ง แม้นบุทคลใจ บาป จะ พิฆาฏ ฆ่า เสีย ซึ่ง หมู่ นิกร นารีนาง อันเหาผิด มิได้ ๆ แลพัน ฆ่า พราหม อันทรง พรตพรหมจรรย์ได้ แล สิบร้อย ฆ่า คชสารโคคาวี ก็ ได้ ถึง พัน แล กอง บาป กองกรรม นั้น ก็ เปน อัน หนัก นะสะมังตัสสะ ถึง ฉนั้น ก็ ไม่ ทัน เท่า บาปกรรม อัน บุทคล บังคับ ความ มิ ได้ เที่ยง ตรง เหตุ ดัง นั้น นักปราชญ์ ผู้ประกอบด้วย ปฤชาญาณ พึงเว้น เสีย ซึ่ง อะคติ คะมะนะ อันเรา กล่าว มานี้ แล้ว พึงเล็งแลดูซึ่งราชสาตร อันวินิจฉัยมหาอำมาตย์แต่บูราณดำริห์ ตริกรองด้วยปฤโชบายแล้ว แลตั้งไว้เปนบันทัด ตัดสินความ สืบ ๆ มาโดยบริยายโวหารว่า ผู้พิจารณาคดีการแห่งหมู่ นิกร ชน ทั้ง ปวง นั้น เมื่อ โจทย์ จำ เลย พร้อม กัน แล้ว ให้ตระลาการ เอาพระธรรมสาตร อันม โนสารอำมาตย์ นำมา แต่ เขาจักรวาฬมาส่อง ต่าง แว่น เมื่อ จะพิจารณา นั้น พึง ตั้ง จิตรไว้ ในการุญภาพแก่ คู่ ความ ทั้ง สอง ให้ เสมอ กัน ประดุจบิดาอัน เห็น ซึ่ง บุตร แห่ง ตนแล้วพึง คำนึง ดูหลัก อินทภาษ อันกล่าวไว้ นั้นต่าง เนตร จึ่งเปรียบ เทียบซึ่ง ข้อความ แห่งโจทย์ แห่งจำเลย ตามผิด แล ชอบ ถ้าโจทย์ ถ้าจำเลย เปนคนมากไป ด้วย โมหะมิ ได้ รู้ ซึ่ง ผิด แล ชอบ คุณ แล โทษ ไม่ ประนอมยอมกัน ก็ ให้ อำมาตย์ ผู้ พิจารณา ถาม จำเลยตามฟ้อง แล้ว สอบ โจทย์

สอบ จำ เลย ต่อ กัน เปน สอง สฐาน จึ่ง เอา ข้อ ฟ้อง ที่ จำ เลย มิ รับ มา ถาม จำ เลย ถ้า จำ เลย มิรับ กลับ สอบ โจทย์ ๆ มี แต่ อ้าง แล ต่อ ถึง พิ สูทธิ์ แล้ว จึ่ง เอา คำ ซึ่ง จำ เลย ให้ การ มาถาม โจทย์ ถ้า โจทย์ มิ รับ กลับ สอบ จำเลย ๆ มี แต่ อ้าง แล ต่อ ถึง พิ สูทธิ์ ครั้น ถาม แล้ว จึ่งให้ ผู้ พิจารณา บังคับ ใน ชี้ สอง สฐาน โดย พระ ธรรม สาตร ว่า ข้อ โจทย์ หา จำเลยแก้โจทย์รับจำเลยรับคำหาคำแก้แก่กันในสำนวนฟังได้ ที่ข้อโจทย์ หา จำ เลย ให้ การ มิ รับ กัน โจทย์ อ้าง จำ เลย อ้าง ให้ นำ ไป ท้าว ถามคำ พยาน มาประ กอบ กับ สำ นวน จงทุกข้อ ๆ โจทย์ หาจำเลยให้การมิรับกัน โจทย์ ขัน พิ สูทธิ์ จำ เลย ขัน พิ สูทธิ์ ต่อ กัน ให้ งด ไว้ เมื่อ จะ ไป ท้าว ถามพยานนั้น ให้ผู้พิจารณาแช่งชักพยานแลให้สาบาลตัวจำเภาะ พระรัตนไตรย ตาม คำ ภีร์ พระ ธรรม สาตร แล ให้ เร่ง พิจารณา เอา ความ เท็จ แล จริง แห่ง โจทย์ แห่ง จำ เลย จงได้ ดุจ หนึ่ง พราน เนื้อ อัน ยิงเนื้อ มีบาฬีว่า ยะถาบีสัลเลนะมิคโคจะวิทโธ ปะลายิโตนิลลิ ยิกานะนัสมิง ลุทโธจะโลหิตะมะนุคคะเมนโต เอวัมบีธอัตตาธิการันนิสัมเม วากยานุสาเรนะปะธาระยันโต อัตตาวิจาโรวะระเปกขะธีโร ทัณฑังกะ โรนโต วูปะสันตะรุทโธ ยุตโตสะเมเววิสะเมวิวัชเช

มี เนื้อ ความ ตามบาฬีว่า นาย พราน เมื่อ เห็น ตัว เนื้อ แล้ว ปล่อย ซึ่ง ปืน ไป ต้อง เนื้อ เข้า บางทีต้องที่สำคัญตายกับที่ บาง ที มิ ได้ ต้อง สำ คัญ เนื้อ นั้น ปลาศ หนี ไป เร้น อยู่ ใน ราว ป่า แล นาย พราน นั้น ก็ สกด ตาม ไป โดยรอยเท้า แล สาย โล หิต อัน หยด ย้อย ไป กว่า จะ สุด รอย เท้า แลสุดสายโลหิต ก็ พบ ซึ่ง ตัว เนื้อ อัน ยิง ลำ บาก ไป นั้น

มีอุประมาประดุจใด วากยานุสาเรนะปะธาระยันโต ให้สุภาตระลาการ ตั้งใจหมายมั่นพิจารณา ให้ถูกต้องตามท้องสำนวน เอาความเท็จแลจริงให้ได้ถ่องแท้ ถ้าได้ความจริงความเท็จแต่ในข้อโจทย์หาจำเลยให้การ แลคำสักขีพยานนั้น ก็ให้คัดเอาสำนวนไปชี้แก่ผู้พิพากษา ถ้าพิจารณาในสำนวนยังหาได้จริงได้เท็จไม่ ก็ให้เร่งไต่สวนตามท้องสำนวนโจทย์จำเลย ให้สิ้นสุดเงื่อนสายกระแสความก็จะได้จริงได้เท็จเปนอันแท้ ดังนายพรานตามเนื้อไปแลพบซึ่งตัวเนื้อนั้น ครั้นได้สำนวนแล้ว จึ่งเรียงคำโจทย์คำจำเลยแลคำสักขีพยานขึ้นชี้แก่ผู้พิพากษา ๆ เห็นว่าจะเด็ดสำนวนขาดยังมิได้ จึ่งจะให้โจทย์จำเลยพิสูทธิ์ต่อกันสืบไป

อนึ่งอำมาตย์ผู้พิพากษาตัดสินคดีนั้น พึงพิเคราะห์สอดส่องสำนวนความแห่งโจทย์แห่งจำเลยจงเลอียด ให้รู้ว่าข้อหาแลให้การข้อนั้นพิรุธข้อนั้นมิได้พิรุธ ข้อนั้นเปนใจความข้อนั้นเปนพลความ ถ้าใจความพิรุธ แลสำนวนอั้นอยู่ บมิแจ้งจริง ควรซักให้ซัก ควรสืบให้สืบ เอาความจริงมาประกอบสำนวนจงได้ อนึ่งให้พิเคราะห์ดูคำพยานจะต้องในมูลความประเด็นข้ออ้างฤๅไม่ต้อง ที่ต้องนั้นจะพิรุธฤๅไม่ จะเปนทิพยานอุดรพยานอุตริพยาน ต้องค้านต้องติง ฟังได้มิได้ประการใด ก็ให้พิพากษาชำระให้ต้องที่ ตามคำภีร์พระธรรมสาตร

อนึ่งให้ผู้พิพากษา จัดเอาฟ้องแห่งโจทย์ แลคำให้การแห่งจำเลยเปนที่ตั้งแห่งต้นไม้ เอาข้อหาให้การซึ่งรับกันในสำนวนนั้นเปนรากแก้ว ข้อที่มิรับกันเปนใจความ โจทย์จำเลยระบุอ้างนั้นเปน

ค่า คบ อัน ใหญ่ ที่ ข้อ มิ รับ กัน เปน พลความ โจทย์จำเลยระบุอ้างนั้นเปน สาขากิ่งก้านเล็กน้อย เอา คำ สัก ขี พยาน ซึ่ง สม ใน มูล คดี ข้อ อ้าง นั้น เปนแก่น เอา กระ แส ความ ซึ่ง มีใน สำ นวน นั้น เปน ใบ เอา ถ้อย คำ ติง ทุเลา เปนที่ จะ อุดหนุน เพิ่ม เติม สำนวน ควร จะ ซักจะ สืบนั้น เปน เปลือก เอา ถ้อย คำ ติงทุเลานอกสำนวน มิ ควร จะ ไต่ สวน นั้น เปน ไม้ กา ฝาก แล ข้อ หา ให้ การ มิ รับ กัน โจทย์ จำ เลย ต่อ พิสูทธิ์ นั้นดุจ ไม้อันผุให้งด ไว้ ต่อ เมื่อ ใด สำ นวน มิ แจ้ง จะ พิ พาก ษา ให้ ไต่ สวน สืบ เอาความ จริง มิได้ แล้วจึ่งให้ พิสูทธิ์ ต่อกัน อนึ่ง ให้ อำ มาตย์ผู้ พิพาก ษา ใคร่ ครวญ ดู สำนวนแห่งโจทย์แห่งจำเลย ให้ เห็น ข้อแพ้ ข้อ ชนะ จง ประ จักษ์ แจ้ง แล้ว จึ่ง พิ พาก ษา ตัด สิน ข้อคดี นั้นประดุจ อาการ แห่ง เสนะ คือเหยี่ยว อันร่อน อยู่ ใน อา กาศ คอย แล ดูหมู่ มัจฉา ชาติใน มหานที แล เหยี่ยว นั้น ครั้น เห็น ปลา อัน ว่าย อยู่ ประ จักษ์ แก่ จักษุ แล้ว ก็ ร่อน ลง มา โฉบ ฉาบ เอา ปลาได้ ด้วย ตรง เล็บ ของตน เหยี่ยว นั้น ก็ ได้ บริ โภค เปน ภักษาหาร แล มี อุประมา ฉันใด ให้ ผู้ พิพากษา เลงดู กระทงใจ ความ ซึ่ง จะ แพ้ แล ชนะ หมาย ให้ แม่น แท้ แก่ ใจ แล้ว ให้ จับ เอา กระ ทง ความ นั้น ขึ้นวินิจฉัย แล ข้อ ความ อัน ใด เปน แต่ ใบ กิ่ง ก้าน กา ฝาก สา ขา ให้ พิ พาก ษา ชำ ระ ตัด รอน เสีย ให้ ย่อย ยับ แล้ว จับ เอา แต่ ใจ ความ แล สถาน ราก แก้ว ยึด ได้ แล้ว จึ่ง พิ พาก ษา ฆ่า ความ นั้น ตายได้ อนึ่ง ให้ ผู้ พิพาก ษา ถือ เอาซึ่ง แว่น แก้ว คือ หลัก อินท ภาษ นี้ แล้ว เอา พระ ธรรม สาตร เปน จักษุ ซ้าย จัก ษุ ขวา เอา พระ ราช กฤษฎีกา เปน เขา พระ สุ เม รุ ราช หลัก โลก อัน มั่น คง จง มี ใจ อง อาจ

สิโหยะถา กระทำอาการประดุจพระยาไกรษรสีหราชอันออกจากสุวรรณคูหาธรรมดาพระยาราชสีห์เมื่อออกไปภายนอก ยืนอยู่ยังน่าถ้ำแก้วแล้ว ย่อม เล็งแล ดูทิศานุ ทิศ น้อย ใหญ่ หยัด กาย สบัด ซึ่ง เกษร แล้ว ก็ เปล่ง ออก ซึ่ง สุร สิง หนาท แผด ผาด สำ เนียง เปน อัน ดัง ยัง สัตว์ ให้ สยด สยอง แล้ว ก็เผ่น โผน โจนไป จับ เอา สัตว์ เปน ภักษา หาร ได้ โดยฤทธิอำนาจ แลมีอุประมาประดุจใด ให้อำมาตย์ผู้วินิจฉัย เล็ง แล ดู ถ้อย คำ สำ นวน จง ทั่ว หยิบ ใจ ความ แล กล พิ รุธ อัน เปน มล ทิล นิล โทษ แห่ง โจทย์ แห่งจำ เลย นั้น ให้ ได้ อา ไศรย เขา พระ สุ เมรุ คือพระราชกฤษฎีกา แล้ว จึ่ง พิ พาก ษา จับ เอา จริง เอา เท็จ แห่ง โจทย์ จำ เลย ออก สำ แดง ให้ ปรากฎ แจ้ง แก่ คน ทั้ง หลาย ให้ เห็น ผิดแลชอบโดยสำนวน จะ ควร ทอด สิน ไหม ทอด พิไนยแล ลงโทษ แก่ผู้ กระทำผิดฉันใด ก็ให้พิพากษาเด็ดขาด ดังสีหนาทแห่งพระยาราชสีห์ ให้ ตัด สิน คดี โดย พระ ธรรม สาตร อัน ว่า เสวกา มาตย์ เมื่อ ประ พฤติ ตั้งอยู่ในคลองยุติธรรม แลตัดเสียซึ่งอะคติทั้งสี่ มีฉันทาคติเปน ต้น ให้ ขาด แล บัญ ชา ความ ดัง ใน อัน เรา กล่าว มา นี้ อัน ว่า ความ ศิริสวัสดิ์ สถาผล มงคล ประโยชน์ แล อิศิริยศแล บริ วาร ยศก็ อุบัติ วัฒนา การจำเริญมีแก่เสวกามาตย์ผู้นั้นประดุจพระจันทร์เมื่อวันศุกปักษ์ ๑๕ ค่ำ

ดู กรมา นพ อัน ว่าธรรม ทั้งสี่ ประ การ คือ ให้เสวกา มาตย์ เว้น เสีย จาก ฉันทา คติเปนต้น อัน เรา กล่าว ใน ประ ถม กับ ทั้ง ปริ ยาย โวหาร อัน พรรณา นี้ ได้ ชื่อ ว่า เปน หลัก อัน ประ เสริฐ สำ หรับ ผู้ พิพาก ษา ตระ ลา การ แล นาม ของ เรา ชื่อ ว่า อิน ทะ กับ ทั้ง ถ้อย คำ อัน เรา

กล่าวนี้ ประกอบ กันเข้า ชื่อ ว่า หลักอินทภาษ จงถาววัฒนา ยืด ยืน ไป ตราบ เท่า กัลปาสาน

ฝ่าย มานพ บุตรมหา อำมาตย์ เมื่อได้ สดับซึ่งเทว โองการ ดำรัส ดังนั้น มีความ ประสัน โสมนัศ ยิ่ง นัก จึ่ง ยอ กร กราบ ถวาย บังคม รับเอา ซึ่งเทวโอวาท ด้วย สุจริต ภักดี ปฏิบัติ สมเด็จ อำมรินทร์ เสด็จ นิวัตร ยังเทวนิเวศน์ ไพชยนต์ทิพยพิมานสถานชมสมบัติ แสนสุรางค์ บริวาร บรมศุข ฝ่ายบุตรมหาอำมาตย์นั้นตั้งอยู่ ในเทว โอวาทพิพากษาบัญชาความ ทวยนิกร ประชา ราษฎร โดย ยุติธรรม ตามกระบิล แบบ ท้าวสหัสไนย์ ประสาท มิได้ พลาดพลั้ง ตราบเท่าอายุ ศะมาวะสานสิ้น ชีวิตร เดชะ ด้วยผล สุจริต บัญชา ความ อัน ซื่อ ตรง แลผลทานการกุศลต่าง ๆ ก็ได้ ไปบังเกิด ในทิพรัตนพิมานมาศ นั้น อันแสนสนุกนิ์ ด้วย มหัศดาทิพารมย์ รูปรศกลิ่น เสียง สำผัศ อันโอฬาริก ประณีตเกษม ศุข สมมโนรถที่ปราถนาไว้ใน ชาติเมื่อเปนเทพยดา นั้น

บทพระไอยการ ลักษณ อินทภาษ จบ แต่ เพียง นี้

พระธรรมนูญ

ในลักษณพระธรรมนูญ เปนมูลคดีแห่งตระลาการ มีพระบาฬีในพระธรรมสาตรดังนี้ โยกิญจาปีวิจาระโณ ธัมมานุรูปลัญจะนัง อะวะหาราทะยัตถานัง โสธัมมานุญโญติวุจจะเร แปลว่า โยสภาโว อันว่าสภาวะอันใด วิจารโณ พิเคราะห์ดู ธัมมานุรูปลัญจะนัง ซึ่งกิริยาอันประทับฟ้องโดยสมควรแก่กระทรวงแล้วแลส่งไป อะวะหาราทะยัตถานัง แก่กระทรวงความทั้งหลาย มีกระทรวงนครบาลเปนต้น กิญจาปี แม้นโดยแท้ โสสะภาโว อันว่าสภาวะประทับความควรแก่กระทรวงโดยธรรมนั้น วุจจะเร อันมโนสาราจาริย์กล่าวไว้ ธัมมานุญโญอิติ ชื่อว่าพระธรรมนูญ

๑

ที่นี้จะแก้เปนสาขะคดีมีโดยพระราชบัญญัติ อันโบราณราช

คำที่ว่าพระธรรมนูญนั้น แปลว่ากฎหมายที่กำหนดศาลแลอำนาจศาลต่าง ๆ วิธีแลแบบที่ศาลจะทำการนั้น เรียกว่าพิธีพิจารณา

พระธรรมนูญนี้ได้มีประกาศยกเลิกเสียมาก แลผิดกับกาลสมัยก็มาก เหลืออยู่ที่เปนเนื้อน้อย ที่เกี่ยวกับศาลแท้คงมีอยู่เพียง ๒ บท คือบทที่ ๑ กับบทที่ ๑๔

๑

วัน ๑ เดือน ๗ ข้างขึ้น ปีชวดศักราช ๑๕๔๔

ที่ว่าทุกกรมอันหาโรงศาลมิได้นั้นคือ แต่เดิมกระทรวงแล

(ต่อให้ดูน่า ๔๙)

กระษัตริย์ คำนึง ตาม คำภีร์ พระธรรมสาตร แล้ว ตั้ง เปน บท กำหนด

กรมใด ๆ ที่ เปน ใหญ่ มี ศาล ชำระ ความใน เรื่อง ที่เกี่ยว กับ กระทรวง แล กรม นั้น ๆ คือ อำนาจ ธุระการ แล ตุลาการ รวม กัน จน ถึง ศก ๑๑๐ จึ่ง ได้ ตั้ง กระ ทรวง ยุติ ธรรม ขึ้น ยก ศาล ต่าง ๆ มาจาก กระทรวง แล กรม หลาย ศาล ยัง เหลือ อยู่ คง เดิม ก็ คือ สุรัสวดี ฤา สัศดี แลศาล หัว เมือง เดี๋ยวนี้ ขึ้นใน ข้า หลวง พิเศษ พระธรรมนูญ สมัยนี้ ให้ ดู

๑ ประกาศ ตั้ง กระทรวง ยุติธรรม ๒๕ มินาคม ๑๑๐

๒ พระราชบัญญัติจัดการศาลในสนามสถิตย์ยุติธรรม ๓๑ มินาคม ๑๑๑

๓ พระ ราช บัญญัติ ตั้ง ศาล โบริสภา ๓๑ มินาคม ๑๑๑

๔ ประ กาศ ตั้ง ศาล โบริสภา เพิ่ม เติม ๒๕ ธันวาคม ๑๑๓

๕ ประ กาศ ว่า ด้วย แบ่ง แขวง ศาล โบริสภา ๒๖ กุมภาพันธุ์ ๑๑๓

๖ ประ กาศ เลิก ศาล โบริสภาที่ ๔, ๑๑ สิงหาคม ๑๑๔

๗ พระ ธรรม นูญ ศาล หัว เมือง ๒ มกราคม ๑๑๔

๘ ประ กาศ ยก ศาล ราช ทัณฑ์ พิเฉท ฯ ล ๔ มกราคม ๑๑๔

๙ พระ ราชบัญญัติ ตั้ง ข้าหลวง พิ เศษ จัด การศาล ใน หัว เมือง ๒๑ กันยายน ๑๑๕

๑๐ พระ ราช บัญญัติ ว่า ด้วย น่า ที่ กระ ทรวง นครบาล แลกระทรวง ยุติ ธรรม ๑ เมษายน ๑๑๖

๑๑ ประ กาศ ตั้ง กรรมการ ศาล ฎีกา ๒๙ พฤษภาคม ๑๑๗

(ต่อให้ดูน่า ๕๐)

กระทรวงสืบ ๆ กันมาดังนี้ ฯ ศุภมัสดุ ๑๕๔๔ ศกชวดนักสัตว์เชฐมาศ ศุกปักษ์ ดฤษถี อาทิตยวาร พระบาท สมเด็จ เอกาทธรฐ อิศวร บรมนารถ บรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จ ใน พระ ที่ นั่ง มงกุฏ พิมาน สถาน ภิมุข ไพชยนต์รัตนมหาปราสาท จึ่งมีพระราชโองการมารพระ บัณฑูร จำเภาะ พระศรี ภูริ ปรีชา ธิราช เสนาบดีศรี สาลักษณ์ ให้ตรา พระราชบัญญัติ แก่ ศาล กำหนด การทั้งปวงเหตุกระทรวงการว่า ตั้ง แต่ นี้ ไปเมื่อ น่า ซึ่งผู้ ใด ว่า ราชการ ทุก กรม อัน หา โรง ศาล มิได้ ใช่ ตระลาการ ที่ จะ พิจารณา ความบังคับ อรรถคดี อาณา ประชาราษฎร ผู้ เปน ข้า แผ่นดิน แล อย่า ให้ ผู้ หา โรง หา ศาล มิได้ นั้น รับ หนังสือ เอา มาไถ่ ถาม เอง ถ้า แล ราษฎร

---

๑๒ กฎ เสนาบดี กระทรวงยุติธรรม ว่าด้วย อำนาจ ศาล โบริสภาที่ ๘ ปี ๑๑๙

ส่วน กรมสุรัสวดี นั้น เมื่อศก ๑๑๕ ได้ ยกไปขึ้นกระ ทรวง กระ ลา โหม ให้ดู ประกาศวันที่ ๓ ตุลาคม ๑๑๕

ศาล กรมวัง ซึ่ง แต่ เดิม เมื่อตั้ง กระ ทรวงยุติธรรมปี ๑๑๐ ยกมา อยู่ใน สนาม สถิตย์ยุติธรรม นั้น ปรากฎว่า เมื่อปี ๑๑๔ ได้มี ลาย พระราช หัตถ เลขา ให้กระ ทรวง วัง ตั้งขึ้น ใหม่ ให้ดู ฎีกา จีน ฟุก ที่ ๑๖ ปี ๑๑๗ อีก ๒ ศาล ที่ ไม่ขึ้น อยู่ ใน กระทรวงยุติธรรม นั้นคือ ศาล ทหาร บก แล ศาล ทหาร เรือ ให้ดู กฎ เสนาบดี กระทรวง ยุติธรรมที่ ๓ ปี ๑๑๙

นอก จาก นี้ มี ศาลพิเศษ ฤๅ ศาล รับสั่ง เปนครั้ง เปน คราวไม่ เปนศาล ประ จำ เช่น อย่าง ศาล ข้า หลวง พิเศษ จัด การ ที่ นา ใน ตำบล ทุ่ง หลวง แล คลอง ประ เวศ บุรีรมย์ ตาม ประกาศ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๑๑๘

จะร้อง ฟ้อง ไซ้ ให้มูล นาย อาณาพยา บาล นำ เอามา ว่าตาม กระทรวง รูป ความ ซึ่ง บันดา มี โรง ศาลจะ ได้ พิจารณา เนื้อ ความ ทั้ง ปวง นั้น ให้ พิจารณาตามกระทรวง

๒

มาตรา ๑

๓

มาตรา ๒

๔

มาตรา ๓

๕

มาตรา ๔

๖

มาตรา ๕

๗

มาตรา ๖

๒

บท ที่ ๒ ไปจนถึงบทที่ ๑๓ แลบทที่ ๑๕ บทที่ ๑๖ นั้นมีประกาศบอกเลิก เมื่อ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ อยากดู ให้ ดู ใน กฎหมาย หมอ ปลัด เล น่า ๔๑ เปน ต้น ไป บท ทั้ง นี้ เปน กฎ หมาย แบ่ง น่า ที่ แล อำนาจ ศาล กระ ทรวง ต่าง ๆ ชำระ ความ ก่อนที่ ศาล นั้น ๆ ได้ยก มา รวม อยู่ ใน กระ ทรวง ยุติธรรม

๘

มาตรา ๗

๙

มาตรา ๘

๑๐

มาตรา ๙

๑๑

มาตรา ๑๐

๑๒

มาตรา ๑๑

๑๓

มาตรา ๑๒

๑๔

มาตรา ๑๓ อนึ่ง มี พระธรรมนูญไว้ว่า ถ้า พิพาท กัน ด้วย เบ่า ไพร่ เลวข้า เลว ไทยแล บั่น หมู่ ไซ้ กรม สัศดี ได้ พิจารณา บาน พะแนก ถ้า หัว เมือง เปน พนักงาน ขุนสัศดี รอง สัศดีได้ พิจรณาว่ากล่าว

๑๕

มาตรา ๑๔

๑๔

เรื่อง เลข แล ไพร่ หลวง กรม สัศดี ฤๅ สุรัสวดี นั้น เมื่อ ศก ๑๑๕ ได้ ยก ไป ขึ้น กระทรวง กระลา โหม ให้ ดู ประกาศวัน ที่ ๓ ตุลาคม ๑๑๕

๑๖

มาตรา ๑๕

กล่าวใน ลักษณะพระ ธรรมนูญใส่ กระทรวง ความ สังเขปสิ้น แต่ เท่านี้

๑๗

ศุภมัศดุ ๑๕๕๕ ศกกุน นักสัตว์ อาสุชมาศกาฬ ปักษ์ ทัศ มี ดิถีพุทธวาร พระ บาท สมเด็จ เอกาทธรฐ อิศวร บรม นารถ บรม บพิตร พระพุทธ เจ้า อยู่ หัว เสด็จ ใน พระ วิหารสม เด็จฝ่ายบูรพ อิศาล ทิศ แห่ง ไพชยนต์ มหาปรา สาท จึง มี พระราช โองการมาร บัณฑูร จำเภาะ แก่ พระศรีภูริปรี ชา ธิราช เสนาบดีศรี สาลักษณ์ ให้ตรา พระราชกฤษฎีกา ประหยัด ประเดียง แก่ เจ้าพระยา แลพระยา พระหลวง หัวเมือง มนตรีมุขลูกขุนราช นิกูล หัว หมื่น หัวพันสรรพกำนัน ทั้งปวงทุก กระทรวงฝ่าย ทหาร พลเรือน ซ้าย ขวา ตั้ง แต่ นี้ ไป เมื่อ น่า ถ้า แลกรม ใดแล จะ ใช้ ตรา ด้วย ราชการ แก่ กิจ การส ฐาน สุพมาตรา แล ตั้ง ขุน หมื่น แล เรียก ค่าไร่ นา อากร สมภักษร ขนอนตลาด น้ำลหานหัว ป่า ค่า ที่ เชิงเรือน ให้ ใช้ ตาม กระทรวง ซึ่ง ได้ ใช้ คือ ตรา มหาดไทย ตรา กระลา โหม แลตรา

๑๗

วัน ๔ เดือน ๑ แรม ๑๐ ค่ำ ปีกุนศักราช ๑๕๕๕

ท้อง ตรา เดี่ยว นี้ ต้อง เซ็น ชื่อ เจ้า กระทรวง ข้าง ท้าย ด้วย ให้ ดู ประกาศวัน ๑ เดือน ๔ ขึ้น ๒ ค่ำ ปีชวดสำฤทธิศกจุลศักราช ๑๒๕๐ ตรา กระทรวงต่าง ๆ ให้ดูประกาศตราสำหรับตำแหน่ง วันที่ ๑๗ มกราคม ๑๑๓ แลอิกฉบับหนึ่ง วันที่ ๒๘ มีนาคม ๑๑๔

จัตสดมภ์ทั้งสี่ ตราพระยาพระเสด็จ ตราพระยาเดโช ตราพระยาท้ายน้ำ ตราพระอาลักษณ์ ตราพระโหราธิบดี ตราพระยาราชภักดี ตราพระศรีพิพัฒ ตราพระราชสุภาวดี ตราพระสุรัศวดีซ้ายขวา ตราสารพากรใน ตราสารพากรนอก ตราหลวงอำมาตย์ ตราหลวงธรรมไตรโลก ตราขุนหลวงพระไกรสี ตราขุนกระเษม ตราขุนเทพวรชุน ตราขุนราชนิกูล ตราขุนธรเนน ตราขุนเทเพน ตามกระทรวงซึ่งมีในพระธรรมนูญ

๑๘

มาตรา ๑ (ตราพระราชสีห์ เจ้าพระยาจักรีศรีองครักษ์สมุหนายกอัคมหาเสนาธิบดีอะไภยพิริยบรากรมพาหุได้ใช้ คือผู้มีอรรถคดีมิเต็มใจในคำพิพากษาณะกรมใด ๆ แลตระลาการณะโรงศาลทั้งปวง มาฟ้องหาอุทธรณ์แก่ตระลาการกรมใด ๆ ก็ดี ในโรงศาลทั้งปวงก็ดี ว่าตระลาการยังมิได้ถามเปนสำนวนก็ดี ถามแล้วตระลาการยังมิได้พิพากษาสำนวนนั้นให้สำเร็จก็ดี แลทำอุบาทว์ขาดเหลือแก่สำนวนเขาประการใด ๆ ก็ดี แลพิจารณาพิพากษามิเปนสัจมิเปนธรรมก็ดี เปนใจด้วยลูกความก็ดี แลเรียกค่าฤชาล้ำเหลือก็ดี อำยวนความไว้ให้เนิ่นนานก็ดี ให้เรียกตระลาการแลเบิกสำนวนมาพิจารณา ถ้าโจทย์จำเลยอยู่ ณ หัวเมือง

๑๘

เปนตรากระทรวงมหาดไทย ในส่วนที่จะวินิจฉัยความ เสนาบดีไม่มีอำนาจบังคับผู้พิพากษา เว้นไว้แต่ดำเนินกระแสพระบรมราชโองการ

ทั้ง ปวง แล แขวง จังหวัด ก็ ได้ ใช้ ตรา พระราชสีห์ ไป เอา คู่ ความ อนึ่ง หาว่า ตระลาการ บังอาจ เอาทรัพย์ สิน ท่าน มา เปนประโยชน์ แห่ง ตน แลยื้อ ชัก ฉุด คร่า ลูกเมีย ข้า คน ท่าน มา เปน ข้า คน ตน ก็ดี มัด ผูก ตบ ถอง ตี ด่า จำใส่ ตรวน ขื่อ คา ใส่คลัง เอา เชือก เอา ผ้า เอา เถาวัลลิย์ เอา หนัง มัดผูก ใส่ ปลอก ผูกเท้า ผูก มือ ลง เอา เงิน ทอง ก็ได้ ใช้ ตรา พระราชสีห์ ไป ให้ กรม การ แล แขวง ส่ง มา พิจารณา อนึ่งถ้า โจร ตี ปล้น สดมภ์ ก็ ดี ตี ด่า ฟั่น แทง กันตาย ก็ ดี ลัก วัว ควาย ช้าง ม้า ข้า คนเรือ เกวียน ก็ ดี ข้า หนี เจ้า ไพร่ หนี นายกู้ หนี้ มร ฎก ว่า กัน ประการใด ๆ ก็ ดี แลมี หนังสือ ร้อง ฟ้องไซ้ ก็ ได้ ใช้ตราพระราชสีห์ ไป เอา คู่ ความ มา พิจารณา

๑๙

อนึ่ง ถ้า มี พระราช โองการ ให้ ข้า ราชการ ผู้ มี ความชอบไป รั้ง เมืองไปครอง เมือง ณหัว เมือง ทั้งปวง บันดา ขึ้น แก่ เจ้าพระยาจักกรี คือเมืองพิศณุ โลกย์ เมือง สวรรค โลกย์ เมืองศุก โขไทย เมืองกำแพงเพชร์ เมือง พิไชย เมือง นครสวรรค์ เมืองพิจิตร เมืองมโนรม เมืองไชยนาท เมือง อุไทย์ธานี เมืองอินทบุรี เมืองพรมบุรี เมืองสิงค์บุรี เมืองสรรค์บุรี เมือง ลพบุรี เมือง สระบุรี เมือง วิเสศไชยชาญ กรุงเก่า เมือง นครนายก เมือง ปาจิณ เมือง ฉเชิงเทรา เมือง สุพรรณบุรี เมือง นคร ไชย ศรี

๑๙

สาร ตรา ให้ ประหาร ชีวิตร์ ต้อง ดำเนิน กระแสพระ บรม ราชโอง การ

เมือง ราชบุรี เมือง กาญจนบุรี เมือง เพชร์บูรณ์ เมือง ท่า โรง เมือง บัวชุม เมือง ไชยบาดาน เมือง กำพราน เมืองนครราชสีห์มา ก็ ได้ใช้ตรา พระราชสีห์ แลใช้ไปให้หัว เมือง ทั้ง ปวง บันดา ขึ้น แก่มหาดไทย ส่ง คู่ ความ มา พิจารณา แลไป ด้วย กิจ ราชการ ทั้ง ปวง แล มี ตรา พระราชสีห์ ไป ตั้ง เจ้า เมือง แล ปลัด รอง ปลัด นำ ตรา เจ้า พนักงาน ซึ่ง ตั้ง กรมการ แล ตั้ง นายอากร ขนอนทั้งปวง บันดา ขึ้นแก่ กรมมหาดไทย แลตรา พระราชสีห์ เจ้า พระยา จักกรี ได้ ใช้แต่ เท่า นี้ อนึ่ง ตรา จักร เจ้า พระยา จักกรี นั้น ได้ใช้ ประทับ ตรา พระราชสีห์ พระคชสีห์ บัวแก้วไป ลง พระราชอาญา ประหารชีวิตร กรมการ แลผู้ต้อง โทษ ถึงตาย ณหัว เมือง ทั้งปวง บันดา ขึ้นแก่ มหาดไทย แลกระลาโหม แล กรม ท่า ตรา จักร เจ้า พระยา จักรีได้ใช้แต่ เท่า นี้

๒๐

มาตรา ๒ (ตรา พระคชสีห์ พระยา มหา เสนา ธิบดีวิริย ภักดี บดินทรสุรินท ฤๅไชยอไภยพิริยบรา กรม พาหุ สมุห พระกลาโหมได้ใช้ คือ โจทย์ หาว่า มิได้ มี หนัง สือ ร้อง ฟ้อง หาสม พัก นักการ มิได้ แลเกาะ กุมไป ลง เอาทรัพย์ สิ่งของ สิ่งใด ๆ เปนอุก เข้า ระวาง ข่มเหง ก็ได้ ใช้

๒๐

เปนตรา กระทรวงกระลาโหม เดี๋ยว นี้ บังคับ ได้แต่ ในเรื่องทหารแล สุรัสวดี ให้ ดู ประกาศ จัด น่าที่กระทรวงกระลาโหม แลมหาด ไทย วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๑๑ แลประกาศ ยก กรม สุรัสวดี มา ขึ้น กระ ทรวง กระลา โหมวันที่ ๓ ตุลาคม ๑๑๕

ตรา พระคชสีห์ ไป เอาลูก ความ มา พิจารณา อนึ่ง ถ้า มีพระราช โองการ ให้ข้า ราชการ ผู้มี ความชอบไปรั้ง เมือง ไป ครอง เมือง ณหัว เมือง บันดา ขึ้น แก่ กรม พระกลา โหม คือ เมือง นครศรี ธรรมราช เมืองพัทลุง เมืองสงขลา เมืองไชยา เมืองชุมพร เมืองเพ็ชรบุรี เมืองกุย เมืองปราน เมืองคลองวาน เมืองบางตพาน เมืองถลาง เมืองตกั่วทุ่ง เมืองตกั่วป่า เมืองตะนาวศรี เมือง มฤต เมืองทวาย แลเมืองสามโคก ก็ได้ใช้ ตราพระคชสีห์ ไป ให้กรม การ ส่ง กระทง ความ หมู่ แล ไพร่ ใน กรม วิวาท แก่ กัน แล เรียก เงินหา ทรัพย์ มร ฎก มาพิจารณา ตาม กระทรวง อนึ่งใช้ ตราไป ตั้ง เจ้าเมือง ปลัด รอง ปลัด แล นำ ตรา เจ้า พนักงานไปตั้ง กรม การ แล ตั้ง นาย อากร นาย ขนอน ทุก หัว เมือง บันดา ขึ้น แก่ กรม พระกลา โหม แล ตรา พระคชสีห์ เจ้าพระยากลา โหมได้ ใช้แต่เท่านี้

๒๑

มาตรา ๓ (ตรา เจ้า พระยา ธรรมราช เดชชาติ อำมาตยานุชิต พิพิธวรวงษ์ พงษ์ภักตยาธิเบศวะราธิบดี ศรี รัตนราช โกษาธิบดี อะไภยพิริย บรา กรมพาหุ ได้ ใช้ ตรา บัว แก้ว ถ้า มี พระ ราช โองการ ให้ ข้าราชการ ผู้ มี ความ ชอบ ไป รั้ง เมือง ไป ครอง เมือง ณ หัว เมือง ขึ้น แก่ โกษา ธิบดี

๒๑

ตรา บัว แก้ว เปน ตรา กระทรวง ต่าง ประเทศ ซึ่งไม่ ได้ บังคับ หัว เมือง แล ศาล แล้ว ตาม ประกาศ จัด บัน น่า ที่ กระทรวง กระ ลาโหม แล มหาดไทย วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๑๑๓

คือ เมืองจันทบูรณ์ เมืองตราษ เมืองระยอง เมืองบางลมุง เมืองนนทบุรี เมือง สมุทปราการ เมือง สมุทสงคราม เมือง สาครบุรี มีตราไป ตั้ง เจ้า เมือง ปลัด รอง ปลัด ณ หัว เมืองซึ่งขึ้น แก่โกษาธิบดี นั้น แล มี ตราไป เอา กิจ ราช การ แล กิจ ศุข ทุกข์ ถ้อย ความ ณ หัว เมือง ซึ่ง ขึ้น แก่ โกษาธิบดี นั้น แล นำ ตรา เจ้าพนักงานไป ตั้ง กรมการ แล ตั้ง นาย อากร นายขนอน ทั้งปวง แล มี ตรา ไป เอา กระทง ความ อัน วิวาท ด้วย อากร ขนอน หัว บ่า ค่า ที่ เชิง เรือน น้ำ ลหาน ทั้งปวง แก่ผู้ใด ได้ ใช้ตรา โกษาธิบดี แล นำ ตราพระ อุเทน ไป พระ ราชทาน อากรให้นั้น อนึ่ง ฝรั่ง อังกฤษ วิลันดา จีน ญวน ยี่ปุ่น แขก ประเทศ มลายู แล ต่าง ประเทศ ทั้งปวง ซึ่ง บันดา ขึ้น แก่ โกษา ธิบดี แล มี กิจ ถ้อย ความ โรง ศาล ใด ๆ ณหัว เมือง ขึ้น แก่ โกษา ธิบดี ทั้ง ปวง โจทย์ ก็ดี จำเลย ก็ ดี มิ ยอมให้ว่า แล ทำ หนังสือ ร้องฟ้องให้ เบิก มาว่า ณกรม พระ คลัง ตาม กระทรวง ได้ใช้ เบิก สำ นวน แล คู่ ความ มา อนึ่ง พระ ราช ทาน จัง กอบ ขนอน แก่ ผู้ ใด ๆ ไซ้ มี ตรา โกษา ธิบดีไป ห้าม มิ ให้ เอา จัง กอบขนอน ตาม พระราช ทาน นั้น ตรา โกษา ธิบดีได้ ใช้แต่ เท่านี้ อนึ่ง เบิก สำเภา เรือใหญ่ ทั้ง ปวง ไป มา ณ ปากใต้ แล มี ตรา พระ จุฬา ราช มนตรี แล ตรา พระยา โช ฎึก ราช เสรษฐี เบิก ไป มา ตามได้ พนักงาน นั้น

๒๒

มาตรา ๔ (ตรา พระ ยมราช ขี่ สิงห์ พระยา ยมราช อินทรา ธิบดี ศรี โลกากร ทัณฑรา ธร กรม พระนครบาล อะไภยพิริย บรา กรม พาหุได้

ใช้นั้น ตั้งขุนจ่าเมือง หมื่นรองจ่าเมือง ณ เมืองปากใต้ฝ่ายเหนือทั้งปวง ประการหนึ่งได้ตั้งขุนแขวงหมื่นแขวงสิบร้อยอายัดณแขวงจังหวัด แลมีตราไปเอาโจรโทษถึงตาย แลข้าหนีเจ้า แลเรียกส่วยหัวเมืองเล็กทั้งปวง แลมีตราไปเอาโจรผู้ร้ายแลกระทรวงความโจรผู้ร้าย ณหัวเมือง แลหากันว่าเปนจะกละขบกันให้ตายก็ดี เปนกระสือกินกันให้ตายก็ดี สรรพกระทำให้ตายก็ดี หากันว่าจับหอกดาบฆ่าฟันแทงกันถึงตายตีกันตายกลางวันกลางคืนก็ดี ใช้ไป ณหัวเมืองเล็กทั้งปวง แลแขวงจังหวัดเอามาพิจารณา ประการหนึ่งตราขุนเทพนารายน์ใช้ไปเรียกสุภมาตราหญ้าช้าง แลทำเรือใช้จำนำเมือง แลขุนจ่าเมืองแลหัวเมืองทั้งปวง แลขุนแขวงจังหวัดทั้งสี่ ตราขุนเพ็ชฎาใช้ไปเรียกส่วยอาญาศัก มาจ่ายลวดหนังพัทการขุนจ่าเมือง ณหัวเมืองเล็กทั้งปวงแขวงจังหวัด ตราพระยายมราช ตราขุนเทพนารายน์ ตราขุนเพ็ชฎาได้ใช้แต่เท่านี้

๒๓

มาตรา ๕ (ตราเทพยดาขี่พระนนธิการ เจ้าพระยาธรรมาธิบดีวิริยภักดีบดินทรเดโชไชยมไหยสุริยาธิบดี รัตนมณเฑียรบาล อรรคมหาเสนาธิบดีอไภยพิริยบรากรมพาหุได้ใช้ คือเรียกหัวป่าค่าที่ซึ่งขึ้นสำหรับพลับพลาไชย มีตราออกไปเอากระทรวงความ แต่ในกรมพระเจ้าลูกเธอ พระเจ้าหลานเธอ กรมฝ่ายใน แลกรมพระแสงใน กรมพระแสงนอก แลพระคลังใน พระคลังวิเสศ แลสิบสองพระกำนัลซ้ายขวา แลดาบเกยซ้ายขวา แลครัวเข้าต้น แลกรมพระสนมพลเรือน

ซ้าย ขวา ตำรวจ ใน ซ้าย ขวา แล กรม รักษาองค์ ซ้าย ขวา แล กรม สาร พา กร ใน แล กรม ช่าง ทอง กรม ช่าง สนะ แล ข้า สำหรับ วัด พระ ศรี สรรเพ็ช และ ข้า วัด พระ เชตุพน แลโยม วัด พระ ราม วาศ วัด ธรรม มิกราช วัด สังกธา วัด วัง ไชย วัด สวน หลวง วัด พระเมรุ วัด ราชประดิษฐาน วัด กุฎีทอง วัด โลกสุธาวาศ วัด สพสวรรค์ วัด อินทา ราม ถ้า แล ทวย ราษฎร ผู้มี คดี ร้อง ฟ้อง กัน ด้วย กระ ทรวง ความแลศาลอาญาในก็ดี แลนครบาลในก็ดี แพ่ง ใน ก็ ดี มร ฎก ก็ ดี ศาล กลาง ขุน ยศเส ก็ ดี ถ้า แล กรม ทั้ง นี้ เปน จำเลยไซ้ จึ่ง มี ตรา ออก ไป แก่กรม การแล แขวง จังหวัด ทั้งสี่ ให้ส่ง คู่ ความ นั้น เข้า มา พิ จารณา แลมีตราไปแก่ กรม การ ตั้ง ขุนยก กระ บัตร หัว เมือง โท หัว เมือง ตรี หัว เมือง จัตวา แล หัว เมือง เล็ก แล มี ตรา ไป ตั้ง ขุน สุภ มาตรา รอง สุภ มาตรา ขุน วัง รอง วัง ณหัว เมือง แขวง จังหวัดปากใต้ฝ่ายเหนือ แล มีตรา ไป เรียก ส่วย สนอง คนใช้แก่ขุนวัง ขุน สุภมาตรา ณหัวเมือง ทั้งปวง ตรา พระยา ธรรมา ใช้ เท่านี้ ตรา จมื่น จง ซ้าย ขวา ได้ ตั้ง ธำมรงค์ ณ หัวเมือง ทั้งปวง ตาม ตำ แหน่ง ซ้าย ขวา ตรา จมื่น จง ซ้าย ขวา ได้ ใช้ แต่ เท่า นี้

๒๔

มาตรา ๖ (ตรา พระ ยา พลเทพ เสนาบดี ศรีไชย นพรัตน์ กระเษตรา ธิบดี อไภย พิริยบรากรม พาหุ ได้ ใช้ ๙ ดวง ตรา พิทยาธร ถือ ดอก จงกลนี ดวง ๑ สำหรับใช้ ไป เปน ตรา นำสัตว์ แล ใช้ ไป จ่าย นา ซึ่งพระราชทาน นั้น อนึ่ง ใช้ ไป ตั้ง ขุน หมื่น เสนา หมื่น นา พัน

นา ทั้ง ปวง แล ใช้ ไป เอา ลูก ความ ซึ่ง วิวาท กัน ด้วย นา แลใช้ ไป เร่ง เข้า หลวง เบี้ย หลวง แล ใช้ ไป ตั้ง กรม การ ใน กรม นา ตรา พระ ไพสพราช ทรง เครื่อง ยืน บนแท่น ดวง ๑ สำหรับใช้ไป ด้วย พระ ราช ทาน ที่ กัลปนา ตรา พระ พิรุณ ขี่ นาค ทรง เครื่อง ยืน หลัง นาค ราชดวง ๑ สำหรับ ใช้ ไป วิด น้ำ เข้านา ใช้ ไป ขุด บึง บาง คลอง ไข น้ำ ตรา เทพยดา ทรง เครื่อง ยืน บน แท่น ถือ เส้น เชือก ใช้ ไป รัง วัด นา แล ชณสูตร นาซึ่ง วิ วาท กัน แล ใช้ ไปพระ ราชทาน นา ให้ แก่ ผู้ มี บำเหน็จ ความ ชอบ ตรา นัค ลี อังคล รูป พราหม ทรง เครื่อง แบกไถ ดวง ๑ สำหรับ ใช้ ไป เลิก รั้ง ป่า ดง พง แขม ตรา เทพยดา ทรง เครื่อง ถือ ไม้ กตัก ยืน บน แท่น ใช้ ไป เอา โค ใช้ไปเอา กระ บือ จ่าย หญ้า ตรา เทพยดา ทรง เครื่อง นั่ง ใน บุศบก หลัง หงษ์ ใช้ ปลงกฎ เรียก หาง เข้า เร่ง เข้า ค้าง บันดา เข้า เบี้ย ๔ แขวง หัว เมือง ตรา พระ กาฬ ทรง เครื่อง ขี่ นาค ราช มือ ขวา ถือ จักร์ มือซ้าย ถือ พระ ขรรค์ ใช้ ไป ประ หาร ชีวิต กรม นาเสนา หัวเมือง ตรา ดอก จงกลนี บีด ประจำ ปากบอก ตราเจ้าพระยาพลเทพได้ใช้แต่เท่านี้

๓๙

มาตรา ๗ (ตรา พระ เสด็จ สุรินทรา ธิบดีศรี ศุภราช พิริยพาหุ ได้ ใช้ ตรา เสมา ธรรมจักร ไป ด้วย พระ สังฆะ ราช คาม วาสี อรัญวาสี เอาสงฆ์ รูปใด เปน สังฆ ราช แล เปน สังฆราชา แล พระ ครูหัวเมือง ก็ได้ใช้ ไป แก่ กรม การ หัว เมือง ใหญ่ หัว เมือง เล็ก ทั้ง ปวง อนึ่ง ด้วย พระ

ราชทาน สวน แล อากร แล มี ตรา พระอุเทนทร ประกับ ไป ถึง กรมการ แล หลวง แก้ว คฤหบดี รัตน มีตรา เสมา ธรรม จักร ไป แก่ กรม การ ตั้ง ขุน หมื่น ธรรมการ อนึ่ง คฤหัษฐ์หา ความ แก่ ภิกษุ ก็ดี ราษฎร วิวาท แก่ กัน ด้วย ภิกษุ ก็ ดี อนึ่ง ภิกษุ ต้อง อธิกรณ์ ด้วย สัตรี ภาพ ก็ ดี ก็มี ตรา เสมา ธรรม จักร ไป แก่ กรมการ แล แขวง จัง หวัด ให้ ส่ง มา พิจารณา ตรา พระ เสด็จ ได้ ใช้ แต่ เท่า นี้

๒๖

มาตรา ๘ (ตรา หนุมาน แผลง ฤทธิ์ พระ ยา สีห ราช เด โช ไชย อไภยพิริยบรากรม พาหุ ได้ ใช้ ไป ตั้ง ขุนพล ณ หัว เมือง เอก เมือง โท เมือง ตรี หัว เมือง เล็ก แต่ ฝ่าย ขวา ตรา พระ ยา สีหราช เดโช ได้ ใช้ แต่ เท่า นี้

๒๗

มาตรา ๙ (ตรา องคต ถือ พระขรรค์ พระยาสีหราช เด โช ไชย พระยา ท้ายน้ำ ได้ ใช้ ไป ตั้ง ขุนพล ณหัวเมือง เอก เมืองโท เมือง ตรี หัว เมือง เล็ก แต่ ฝ่าย ซ้าย ตรา พระยา สีหราช เดโชไชย ได้ ใช้ แต่ เท่านี้

๒๘

มาตรา ๑๐ (ตราเทพยดาถือจักรถือพระขรรค์ พระศรีภูริยปรีชา ธิราช เสนา ธิบดี ศรีสาลักษณ ได้ ใช้ ถ้า พระ ราชทานให้ ไว้ พระ ตำรา แล ข้าพระ โยม สงฆ์ ไร่ นา อากร แก่ ผู้ ใด ๆ ใช้ ให้บิดตราใน ต้น พระตำรานั้น บิด งบ ครั่ง ประจำนอกพระลุ้งพระราชสาสนไปกรุงปากกิ่ง แลตั้งอักษร เลข ณะหัวเมืองทั้งปวง ตราพระศรีภูริยปรีชา ได้ใช้แต่เท่านี้

๒๙

มาตรา ๑๑ (ตราทวาทศราศรี พระโหราธิบดีศรีจันทรภารได้ใช้นั้น คือจะเบิกบ่าวไพร่เข้าใช้ราชการหลวง จะเอาคู่ความโจทย์จำเลย เปนบ่าวไพร่กรมเองก็ดี จะตั้งขุนหมื่นโหราสำหรับหัวเมืองเล็กแลแขวงจังหวัด ตราพระโหราได้ใช้แต่เท่านี้

๓๐

มาตรา ๑๒ (ตราราชสีห์ หลวงอำมาตยาธิบดีได้ใช้ไปเอาบ่าวไพร่ลูกหมู่ หมายหมู่ณกรมมหาดไทยนอกไปแก่กรมการหัวเมืองเล็กทั้งปวงแลแขวงจังหวัด ตราหลวงอำมาตย์ได้ใช้แต่เท่านี้

๓๑

มาตรา ๑๓ (ตราคชสีห์ หลวงธรรมไตรโลกเสนาบดีศรีสมุหพระกลาโหม ได้ใช้ไปเอาบ่าวไพร่ณหมู่องครักษแลลูกหมู่หมายหมู่ตำรวจนอกซ้ายขวา แลกรมพระกลาโหมนอกทั้งปวงไปแก่กรมการแลหัวเมืองทั้งปวงแลแขวงจังหวัด ตราหลวงธรรมไตรโลกได้ใช้แต่เท่านี้

๓๒

มาตรา ๑๔ (ตราปักษาวายุภักษ พระยาราชภักดีศรีรัตนราชสมบัติบดีพิริยพาหะได้ใช้ไปตั้งนายระวางหัวเมือง แลได้มีตรากำกับตราเจ้าจำนวน ตั้งนายอากรในกรุงแขวงจังหวัดแลหัวเมืองสุราบ่อนเบี้ยสมพักษรขนอนตลาดค่าน้ำ เตาน้ำตาลเรือจ้างแลเร่งเงินติดค้างนายอากร ณ หัวเมืองปากใต้ฝ่ายเหนือทั้งปวง

ตรา พระยา ราช ภักดีได้ ใช้ แต่ เท่า นี้

๓๓

มาตรา ๑๕ (ตรา พระยา ศรี พิพัฒ รัตนราช โกษา ได้ ใช้ สอง ดวง คือ เทพยดา ถือ พระขรรค์ นั่ง แท่น ได้ ใช้ ไป จัด ซื้อ ฝาง แล สิน ค้า ใน หัว เมือง ปาก ใต้ ฝ่าย เหนือ แล เมืองเล็ก ทั้ง ปวง ตรา คนถือ คัน ชั่ง ใช้ ไป เบิก สิน ค้า แล สิ่ง ของ ใน กรุง ตรา พระ ยา ศรี พิ พัฒ ได้ ใช้ แต่ เท่า นี้

๓๔

มาตรา ๑๖ (ตราพระสุภาวดี ทรง เครื่อง ยืน บน แท่น มือ ซ้าย มือ ขวา ถือ สมุด พระ ราช สุ ภาวดี ศรี สัจ เทพ นา รายน์ สมุหะ มาตยา ธิบดี ศรีสุเรนทรา เมศวร พระ สุรัศวดี กลาง ได้ ใช้ ไป ตั้ง สัศดี กลาง ณ หัว เมือง ปาก ใต้ ฝ่าย เหนือ แล มี รับ สั่ง ให้ ไป เอา เลข ณ หัว เมือง ได้ มี ตรา กำกับ ไป ด้วย ตรา พระราช สุภาวดี ได้ ใช้ แต่ เท่า นี้

๓๕

มาตรา ๑๗ (ตราพระศรีสุเรนทรา ธิบดี พิริยพรหม เทพ ราช มาตยา ธิบดี ศรี กะลาสมุหะ พระสุรัศวดี ได้ ใช้ ตรา ห้า ดวง ตรา คน ถือ หนัง สือ มือ ขวาไป เบิก เชิง เรือน ทหาร พล เรือน ตาม พระราชกำหนด แล ทหาร พล เรือน ร้อง ฟ้องพิพาท บ่าวไพร่ เลว ไทย เลว ทาษ ซึ่ง อยู่ ณ เมือง โท เมือง ตรี แล เมือง เล็ก แล แขวง จัง หวัด แล มี ตรา ไป เอา มา พิจารณาบาน แผนก ตาม กรม แล ตั้ง ขุน สัศดี รอง สัศดี ภู ดาษ แต่ ฝ่าย ขวา แล นำ พระราช โองการ ไป มอบ หัวเมืองใหญ่ แล มี ตรา ไป มอบ เมือง โท แล เมืองตรี เมือง เล็กด้วย กิจราชการ ทั้ง ปวง ถ้า มี ตรา ไป ส่ง คน ประกับ ด้วยตรา พระคชสีห์ ตรา พระราชสีห์ ไป เบิก หญ้า ช้าง

สุภมาตรา ณ หัว เมือง ทั้ง ปวง ตรา วิ ชิพ เทพยดา ทรง เครื่อง นั่ง แท่น มือ ขวา ถือ ฉัตร นำ ตรา พระ ราชสีห์ ตรา พระ คชสีห์ ตรา บัว แก้ว ไป พระ ราช ทาน ให้ ไว้ พระ ตำ รา ข้า พระ โยม สงฆ์ แล ใช้ ปิด ขนบ พระ ตำรา นั้น แล ตรา หาบ โพล่ บ่า ขวา นั้น เบิก ด่าน ขนอน ผู้ ไป ทาง เรือ นอก ด่าน แล ตรา หงษ์ มี มรฎบ ได้ เบิก ขนอน ไป ทาง เรือ ชาว ด่าน ตรา บัว นั้น ได้ เบิก สิ่ง ของ ซึ่ง บัน ดา ได้ เรียก ส่วย ราช การ แล ได้ ใช้ ตรา ทั้ง นี้ แต่ บัน ดา ขวา ตรา ออก พระ ศรี กะ ลา สมุท ได้ ใช้ แต่ เท่า นี้

๓๖

มาตรา ๑๘ (ตราพระ เทพา ธิบดี ศรี เทพนารายน์ สมุหะ มาตยา ธิบดี ได้ ใช้ ตรา ๕ ดวง คือ ตรา คน ถือ หนัง สือ มือซ้าย ไป เบิก เชิง เรือน ทหาร พล เรือน ตาม พระ ราช กำ หนด แล ทหาร พล เรือน ร้อง ฟ้อง พิ พาท บ่าวไพร่ เลวไทย เลว ทาษ แก่ กัน ซึ่ง อยู่ ณ หัว เมือง โท หัว เมือง ตรี แล เมือง เล็ก แขวง จัง หวัด แล มี ตรา ไป เอา มา พิจารณา บาน แผนก ตาม กรม แล นำ พระ ราช โองการไป มอบ เมือง ใหญ่ แล มี ตรา ไป มอบ หัว เมือง โท หัว เมือง ตรี แล เมือง เล็ก ไป ตั้ง ขุน สัศดี รอง สัศดี แล ภู ดาษ แต่ ฝ่าย ซ้าย แลไป มาด้วย กิจ ราชการ ทั้ง ปวง ถ้า มี ตรา ไป ให้ ส่ง คน ประกับ ตรา พระ ราชสีห์ ตรา พระ คชสีห์ ตรา บัว แก้ว แล เบิก หญ้า ช้าง สุภมาตรา ณ หัว เมือง ทั้ง ปวง แล เบิก ขนอน เรือ ตรา พิชิพเทพยดาทรงเครื่อง นั่ง แท่น มือ ซ้าย ถือฉัตร นำตรา พระราชสีห์

ตรา พระคชสีห์ ตรา บัว แก้ว ไป พระ ราช ทาน ให้ ไว้ พระ ตำ รา ข้า พระ โยม สงฆ์ แล ได้ บีด ขนบ พระ ตำ รา นั้น ตรา คน หาบ โพล่ บ่า ซ้าย นั้น ได้ เบิก ขนอน ด่าน ผู้ ไป ทาง บก นอก ด่าน ทั้ง ปวง นั้น ตรา เรือ หงษ์ มี มรฎบ นั้น ให้ เบิก ขนอน ด่าน ผู้ ไป ทาง เรือ นอก ถ้า นอก ด่าน นั้น ตรา บัว นั้น ได้ เบิก สิ่ง ของ ซึ่ง บัน ดา ได้ เรียก ส่วย ราชการ แลได้ ใช้ตรา ทั้ง นี้ แต่ บัน ดา ฝ่าย ซ้าย ตรา ออก พระเทพาได้ ใช้ แต่ เท่านี้

๓๗

มาตรา ๑๙ (ตรา พระ อุเทนทราธิราชกุมารดีดพิณสามสาย หลวง อินทร์มนตรี ศรีจันทกุมาร สมุหะพระสำหรวจ สารพากร นอก ประกับด้วย ตรา เพทยาธร แล ตรา บัว แก้ว ไป แก่ กรม การ แล เสนา นาย อากร แล แขวง จังหวัด ด้วย พระ ราช ทาน ไร่ นา อากร สมภักศร ขนอน ตลาด น้ำ ลหาน หัวป่า ค่า ที่ เชิง เรือน แล หัว จังกอบ อนึ่ง พระ ราช ทาน ไร่ นา อากรแล สั่ง ให้ ทำ ตำรา ไว้ ไป เมื่อ น่า ใช้ ตรา พระ อุเทนท์ ได้ บีดตรา ประจำ พระ ตำรานั้น อนึ่ง มี ตรา ไป แก่ กรม การ แล เสนา อากร แล แขว่ง จังหวัด ด้วย กิจ ไร่ นา อากร ซึ่ง สั่ง ให้ เรียก แล สั่ง ให้ เบิก คู่ ความ ซึ่ง วิ วาท ด้วยไร่ นา อากร ทั้ง ปวง อนึ่ง มี ตราไป แก่ กรม การ ตั้ง ขุน หมื่น แล เรียก พิไนย ใน ศาล แล หัว เมือง เล็ก มา จ่าย ราช การ สุภมาตราในกรมสารพากร นอก แลตราหลวงอินทร์ มนตรีได้ ใช้ แต่ เท่า นี้

๓๘

มาตรา ๒๐ (ตราพระอุเทนทราธิราชนั่งแท่นดีดพิณสามสาย หลวง มงคล รัตนราช มนตรี ศรี สมุหะพระสำหรวจ สารพากรใน ใช้ไป แก่ หลวง

แก้ว คฤหบดี รัตน ด้วย พระราช ทาน อากร สวน แล มี ตรา เสมา ธรรม จักร ไป ประกับ ด้วย อนึ่ง ใช้ ไป เร่ง เงิน อากร สวน แก่ หลวง แก้ว คฤหะบดี รัตน อนึ่ง ถ้า พระ ราช ทาน อากร สม ภักศร หัว ป่า ค่า ที่ เชิง เรือน น้ำ ละหาน ซึ่ง ประมูล คง สารพากรในไซ้ มี ตรา ไป แก่ กรม การ อนึ่ง ตั้ง ขุน หมื่น นาย รวาง แล นาย กำนัน ต้อง พิจารณา ด้วย สวน ไซ้ มี ตรา ไป แก่ หลวง แก้ว คฤหบดี รัตน ให้ ส่ง อนึ่ง พระราช ทานไร่นา อากร สมภักศร น้ำ ละหาน หัวป่า ค่าที่ เชิง เรือน ซึ่ง ประมูล ใน พระคลัง ใน ก็ดี แล จะ ไป ถึง ขุน หมื่น พขนอน ห้าม แล มี ตรา นาง พระธรณี พระรา ไชย สวรรค์ รักษา ก็ ดี แล ตรา คน ชู โคม ขุน สมบัติ บาล นั้น ก็ ดี แล มี ตรา พระ อุ เทนท์ ไป ด้วย อนึ่ง พระราชทาน ประมูล สารพากร ใน นั้น มี ตรา เพทยาธร แล กระเษตรา ธิบดี แล ตรา พระ อุเทนท์ ไป ด้วย ตรา หลวง มงคลรัตน ราช มนตรี ได้ ใช้ แต่ เท่า นี้

๓๙

มาตรา ๒๑ (ตรา เทพยดา ถือ ดุลย์ ขุน หลวง พระ ไกร สี ราช สุภาวดี ได้ ใช้ ไป ตั้ง แพ่ง ผู้ ปรับ ณ เมือง โท เมือง ตรี ตาม พนักงาน แล ตั้ง หมื่น แพ่ง หมื่น สุภา แล เรียก ค่า หญ้า ช้าง สุภมาตรา แก่ หมื่น แพ่ง หมื่น สุภา ตรา ขุน หลวง พระไกร สี ได้ ใช้ แต่ เท่า นี้

๔๐

มาตรา ๒๒ (ตรา สิงห์ ทรงเครื่อง ยืน บนแท่น ขุน กระเษมราชสุภาวดี ได้ ใช้ ไปตั้ง แพ่ง ผู้ ปรับ ณ เมือง เอก เมือง โท เมืองตรี ตาม พนักงาน แล ตั้ง ขุน แพ่ง ขุน สุภา แล เรียก ค่า หญ้า ช้าง สุภมาตรา แก่ ขุน แพ่ง ขุน สุภา

ณ เมืองปากใต้ ฝ่ายเหนือ ตราขุนกระเษม ได้ใช้แต่เท่านี้

๔๑

มาตรา ๒๓ (ตราม้าขุนราชนิกุลนิตยภักดี ได้ใช้ด้วยหญ้าช้าง สุภมาตรา ณ หัวเมืองเล็ก แลแขวง ขุนศรี มงคล ตามอัตรา แต่ก่อน แลคนเร็ว ถือหนังสือ ไปด้วยกิจราชการ แล ให้ กรมการ แขวง เลี้ยง ดู คนเร็ว แล ส่ง ไป เบิก ด่าน ขนอน ไป มา ตรา ขุน ราชนิกุลนิตยภักดีได้ ใช้ แต่ เท่า นี้

๔๒

มาตรา ๒๔ (ตรา เลียงผาขุนเทพวรชุนราชปลัด ได้ใช้ด้วยหญ้า ช้าง สุภมาตรา ณ หัว เมืองเล็ก แล แขวง จัง หวัด ตาม อัตรา แต่ ก่อน แล คน เร็ว ถือ หนังสือไปด้วย กิจ ราชการ แล ให้ กรรมการ แขวง เลี้ยงดูคนเร็ว แล ส่งไปแล เบิก ด่าน ขนอนไป มา ตราขุน เทพวรชุน ได้ ใช้ แต่ เท่านี้

๔๓

มาตรา ๒๕ (ตรา คน มือ ขวา ถือ ฆ้อง ระวัง ขุน เทเพนทร เทพบดีศรี สมุหะพระ ตำ หรวจ กลาง ได้ ใช้ ไป แก่ กรมการ แล หัว เมืองเล็ก เรียก สิ่ง ยา สิ่ง ดี เลือด มัน ตับพุง แล ยางแต้ว หาง ยูง รางบึ่น หวายพะโอง แล หนัง หมี หนัง กระ บือ แล ส่วย สนอง คน ใช้ ส่วย หมัน ชัน น้ำมัน สำหรับเรือใช้ แล มอบเลข แลเรียก ส่วยหลวง ทั้งปวง ตาม ธรรมเนียมแต่ในอัตรา ตรา ขุน เทเพนทร์ ได้ ใช้ แต่ เท่า นี้

๔๔

มาตรา ๒๖ (ตรา คน มือ ซ้าย ถือ ฆ้อง ระวัง ขุน ธรเนนทร เทพบดี ศรี สมุ หะ พระ ตำรวจ กลางได้ ใช้ ไป แก่ กรม การ แล หัว เมือง เล็ก

เรียก สิ่งยา สิ่งดี เลือดมัน ตับ พุง แล ยาง แต้ว หางยูง ราง บึน หวายพะโอง แล หนัง หมี หนัง กระบือ แล ส่วย สนอง คนใช้ ส่วย หมัน ชัน น้ำ มันสำหรับ เรือ ใช้ แล มอบ เลข แล เรียก ส่วย หลวง ทั้งปวง ตามธรรม เนียม แต่ ใน อัตรา สารพากร แล สิ่ง ของ ซึ่ง จะ ได้ เปน ราชการ ทั้งปวง ตรา ขุนธร เนนทร์ ได้ ใช้ แต่ เท่า นี้

๔๕

มาตรา ๒๗ (ถ้า แล เจ้า กรม ไป ราชการ ก็ ดี หา ตัว มิ ได้ ก็ ดี แล ฝาก ที่ แก่ ผู้ ใด ๆ ไซ้ ให้ พึ่ง ตรา ผู้ นั้น แต่ ตามธรรม เนียม เจ้า กรม นั้น ได้ ใช้ อนึ่ง ทวยราษฎร ผู้ มีคดี ทำ หนังสือ อุทธรณ์ แก่ ท้าวพระยามหา เสนาราช มนตรี แล ตระลาการ ใน กรม ใด ๆ มิใช่ พนักงาน กระทรวง ได้ พิจารณา แล อย่า ให้ ท้าว พระยามหามนตรี แล ขุน โรง ศาล ใน กรม ใด ๆ รบ เอา ความ อุทธรณ์ นั้นว่า

๔๖

มาตร ๒๘ (อนึ่ง แขวง ทั้ง สี่ จะ ได้ ว่า อรรถ คดี ทั้งปวงไซ้ แต่เบี้ย ต่ำ แสน ลง ไป แล ทวย ราษฎร ผู้ มี คดี เอา อรรถ คดี เบี้ย พ้น แสนไปให้ แขวง ทั้ง สี่ ว่า อรรถ คดี นั้น ไซ้ อย่าให้ แขวงว่า แต่ ว่า ให้ คุมไว้ ถ้า แล กรมใด ๆ มี โรง ศาล แลได้ จ่าย หญ้า ช้าง สุภมาตรา แล ขุน ราช นิกุล นิตยภักดี ซึ่งได้ จ่าย ญ้า ช้าง เถื่อน นั้น จึง ให้ เบิก ความ เบี้ย พ้น แสน นั้นไป พิจารณา ตามกระทรวง ถ้า แล อรรถ คดี ผิด กระทรวงไซ้ อย่าให้ เบิก อรรถ คดี นั้นไป พิจารณา ถ้า แล กรม ใด ๆ ซึ่ง หา โรง ศาล มิ ได้ จะ เบิก เอา อรรถ คดี มา พิจารณา อย่า ให้ แขวง ส่ง ถ้า มี ตรา กรม ใด ๆ

ซึ่ง มีใน พระธรรม นูญ ให้ ใช้ นี้ แลใช้ตรา ล่วง กรม บังคับ บัญชาไป มา แปลกพระธรรม นูญ นี้ ไซ้ อย่า ให้ พึ่ง ให้ บอก เข้า มา ยัง มหาด ไทย ถ้า มี ตรามหาดไทย ใช้ ตรา ล่วงกรม บัง คับ บัญชาไป แปลก พระธรรมนูญ อย่าให้พึ่งให้ บอก ถึง พระศรี ภูริยปรีชา อนึ่ง ถ้า มี ตรา กรมใด ๆ นอก พระธรรมนูญ นี้ ไป แก่ กรม การ แล แขวง จังหวัด ให้เรียก ส่วย สาอากร สม ภักศร ขนอน ตลาด น้ำ ละหาน หัว ป่า ค่า ที่ เชิง เรือน แล ผู้ คน ซึ่ง มี อรรถ คดี แล ตั้ง ขุน หมื่น แล ด้วย สรรพ ประการใด ๆ อย่าให้พึ่ง แลให้ กรมการ แลแขวง จังหวัด คุม เอา ผู้ ถือ ตรา แล ตรา นั้น เข้า มา ยัง มหาดไทย แลให้ ทำ ตาม บัญญัติไว้ นี้ แล รับ ตรา นอก พระธรรม นูญ นี้ ก็ ดี ใช้ ตรา ล่วง พระธรรม นูญ นี้ ไซ้ จะ ให้ ลง พระราช อาญา แก่ ผู้ นั้น จน สิ้น ชีวิตร ศักราช ๙๙๗ กุนสัปตศก

๔๗

มาตรา ๒๙ (อนึ่ง ถ้า จะ เอา ตราไป วาง นั้น ให้ ไป ดู ขุน หมื่น กรมการ ผู้ จะ รับตรา พร้อม กัน อยู่ ณ ศาลากลาง แล้ว จึ่ง ให้ ข้า หลวง ผู้ ถือ ตรา เอา เสื้อเกี้ยว พุง ถือตรา นั้น สอง มือ ชู เพียง นม วาง ต่อ มือ พระ หลวง ขุน หมื่น ผู้ รับ ตรา นั้น วาง ไว้ ที่ อื่น ถ้า นั่ง เรือน แห่ง ใด ๆ อย่า วาง ตรา นั้น ถ้า ยัง มิ ได้ วาง ตรา อย่า ให้ ไหว้ ขุน หมื่น ผู้ นั้น มิ ชอบ ต่อ วาง ตรา แล้ว ถ้า จะ ไหว้ ก็ ตาม เถิด ถ้า กรม การ ผู้ รับตรา นั้น จะต้อง ว่า ความ เมือง ใด ให้ ว่า เมือง นั้น ตาม พระราช กำหนด แล ตอบ ว่า ประ การ ใด ๆ มิ ส่ง นั้น ถ้า จะ รับ เอา ไป มิ ได้ ด้วย มี สารตรา มา นั้น จะ ให้ ข้า รับ ตอบ นั้น มิได้ ถ้า ตอบ ส่ง จะ รับ ไป ถ้า จะ ตอบ

ให้ เจ้า จอม รู้ ก็ ให้ แต่ง ทนาย ถือ ตรา ตอบ ซึ่ง มิ ส่ง นี้ ขึ้น ไป จึ่ง จะชอบ ด้วย ราชการ แล ให้ ว่า กรม การ จง ดี แล เกาะ เอา คน กรมการ นั้น มา จำ เอา คู่ความ ถ้า แล จำ มิ ออก ให้ เอา ตัว คน นั้น ขึ้น มา จงได้ แล

ลักษณ พระธรรมนูญ ใช้ ตรา สังเขป สิ้น แต่ เท่า นี้

ลักษณวิวาท

อันว่า ลักษณวิวาท ตี ลักษณวิวาท ด่า กัน แล ลักษณ รุกไป ตี รุกไป ด่า ท่าน เปน มูล คดี พระบาฬีใน คำภีร์ พระธรรมสาตร ว่า ปะหะรัญจะขุงสาถานาวิติกกัมมะพะลากะเรนะ เปน อาทิ ดัง นี้ จึ่ง มี อรรถาธิบาย สาขะคดี อัน โบราณ ราชกระษัตริย์ บัญญัติ สืบ ๆ มา โดย มาตรา ดัง นี้

ศุภมัสดุ ๑๒๖๙ ศกสัปสังวัจฉรเชฐมาศศุกปักษ์ ตติยดิถีครุวาร มีพระราชโองการ บัญญัติ พระราช อาญา สมเด็จพระเจ้า รามาธิบดี ศรีสุธรรมราชบรมจักรพรรดิศวรบรมบพิตร พระพุทธเจ้า อยู่ หัว มีพระ ราชหฤไทยกรุณา ปราถนา จะ ระงับ ดับ ทุกข์ ธุระ ราษฎร จึ่ง ให้ ตรา พระราชกฤษฎีกา โฆษนา แก่ ชาว เจ้า เหล่า ราชนิกูล ขุน หมื่น พฤฒามาตย์ ราชมนตรี พิริ โยธา สม สัง กัด พัน อัน มี ใน พระราชอาณาจักร ประชาราษฎร ทั้งปวง ตั้ง แต่ นี้ สืบ ไป เมื่อ น่า

๑

มาตรา ๑ วิวาท ด่ากัน วิวาท ตี กัน โทษ ๙ กระทง โทษ ๑๐ กระทง

วัน ๕ เดือน ๗ ขึ้น ๓ ค่ำ ปี มะ โรง ศักราช ๑๒๖๙

๑

ด่า นั้น กล่าว กัน ว่า ใน แผ่นดิน พระบาท สมเด็จ พระ จอม เกล้า หลวง ศรี สังข์กร ได้ รับ พระ บรมราชโอง การ ห้ามไม่ให้ ศาล รับฟ้อง แต่ หา มี เปน กฎหมาย ลง พิมพ์ ไม่ อย่าง ไร ก็ ดี ศาล ได้ ประพฤติ ตาม ๆ กัน มา จน กาล บัด นี้ ถ้า ผู้ ใด ฟ้อง ว่า จำเลย ด่า ขอ ให้ ศาล ปรับ

(ต่อ ให้ดู น่า ๗๓)

มิ ให้ เรียง กระทง ไหม	โทษ สิ่ง ใด หนัก ให้ เอา แต่ สิ่ง หนึ่ง ตั้ง ไหม

แล้ว ไม่ เปน ฟ้อง แต่ ถ้า ฟ้อง กัน ถึง เรื่อง ทำ ร้าย ร่าง กาย มี แผล จำเลย ให้ การ แก้ ตัว ได้ ว่า โจทย์ ด่า ก่อน ศาล ต้อง ฟัง เพราะ เปน เหตุ ที่ จะ ปรับ จำเลย น้อย ลง ไป ตาม กฎหมาย ใน ลักษณวิวาท นี้ เปน ต้น ข้าง หนึ่ง ด่า ข้าง หนึ่ง ตี ข้าง ด่า มา ฟ้อง ว่า เขา ตี ศาล รับ ฟ้อง ได้ แต่ ข้าง ที่ ตี จะ ฟ้อง ว่า เขา ด่า นั้น ไม่ ได้ ถ้า ข้าง ที่ ถูก ตี ฟ้อง แล้ว ศาล ต้อง ตั้ง ไหม ทั้ง ๒ ฝ่าย หัก กลบ ลบ กัน ข้าง ที่ ถูก ตี แล ที่ เปน ผู้ ด่า นั้น ถูก ปรับ น้อย กว่า ผู้ ที่ ตี หัก กลบ ลบ กัน แล้ว คง ยัง เหลือ เงิน ไหม ที่ จะ ได้ อยู่ เงิน ที่ เหลือ นี้ เปน สิน ไหม กึ่ง พินัย กึ่ง ใน พระ บรม ราช โอง การ รัชการ ที่ ๔ ไม่ ให้ รับ ฟ้อง เรื่อง ด่า นั้น ไม่ มี ความ กิน ถึง ว่า ไม่ ให้ จำเลย แก้ ตัว ว่า เขา ด่า เปน แต่ ไม่ ให้ ฟ้อง ร้อง กัน เรื่อง ด่า อย่าง เดียว เท่า นั้น ซึ่ง เปน การ หยุม หยิม ด่า ผู้ มี บันดาศักดิ์ ให้ ดู ลักษณ อาญา หลวง บท ที่ ๕๘ ใน บัด นี้ ด่า จะ ฟ้อง ว่า หมิ่น ประมาท ได้ ฤๅ ไม่ นั้น ให้ ดู พระราชกำหนด ลักษณ หมิ่น ประหมาท เมษายน ๑๑๘

กระทง แปล ว่า ถาน ปรับ ตามกรม ศักดิ์ ซึ่ง ตั้ง เบี้ยปรับตามแผล ว่า ร้าย กาจ อย่าง ไร ทำ ด้วย มือ ฤๅ อาวุธ อย่างไร บ ช้ำ ตาม ธรรมดา จะ ไม่ เรียก ว่า แผล ก็ จริง แต่ ตาม กฎหมาย เรียก ว่า แผล เรียง กระทง ไหม นั้น แปล ว่า ถ้า จะ ปรับ ตาม กรมศักดิ์ ได้ หลาย อย่าง เพราะ มี

(ต่อ ให้ ดู น่า ๗๔)

ให้เอาบันดาศักดิ์ผู้สูงนาฝ่ายเดียวตั้งไหม ให้แก่ผู้ชะนะ ถ้อยทีถ้อยด่าตีกัน ให้ไหมกลบลบกัน เหลือนั้นเปนสินไหมกึ่งพิไนยกึ่ง

๒

มาตรา ๒ สิบคนตีคนเดียวบาดเจ็บก็ดี คนเดียวตี ๑๐ คนบาด

หลายแผลแล้ว ต้องให้เอาแผลอันร้ายขึ้นตั้งปรับ แผลอันร้ายนั้นคือ ที่กรมศักดิ์ตั้งเบี้ยปรับอย่างสูงที่สุด ที่ว่าสิ่งหนึ่งตั้งไหมนั้นไม่เกี่ยวไปถึงปรับทวีคูณๆ หาใช่ปรับ ๒ กระทง เพราะเอากระทงเดียวขึ้นปรับ แต่เพิ่มเงินขึ้นอิกเท่าหนึ่ง ปรับ ๒ กะทงนั้นให้ดูตัวอย่างในฎีกาจีนเต๋งที่ ๒๑๐ ปี ๑๑๙ ที่เปนความตีกับมัดศาลฎีกาปรับถานมัด

เดิมในระหว่างคำที่ว่า ตั้งไหม กับคำที่ว่า ให้เอาบันดาศักดิ์นั้นมีความดังนี้แซง ต่ำนา ๔๐๐ ลงมาให้เอาบันดาศักดิ์ผู้เจ็บผู้ได้ตั้งไหมแต่นา ๔๐๐ ขึ้นไป แต่คำแซงนี้ได้ประกาศยกเลิกเสียเมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๙

กลบลบกันให้ดูลักษณวิวาทบทที่ ๓ แล ๑๔

จะปรับ ๑๐ คนตีคนเดียวตามบทนี้นั้น มิใช่เปนการง่ายเพราะจะแจกว่าคนใดตีแลทำแผลไรนั้นไม่ค่อยได้ความชัด แผลมีน้อยกว่าคนตี คนที่นอกจำนวนแผลนั้นต้องปรับเปนพรรคพวก ให้ดูลักษณวิวาทบทที่ ๖ แลที่ ๘

เจ็บ ก็ ดี ใช่ มัน จะตี แต่ ที เดียว หา มิได้ มัน ย่อม ตี กัน คนละ ที ให้ไหม มัน ผู้ เดียว ให้ แก่ เขา จง ทุก คน โดย ยศถาศักดิ์ ๑๐ คน ตี มัน คน เดียวมี บาด เจ็บ นั้น ท่าน ให้ไหม ๑๐ คน ให้ แก่ มัน ผู้ เดียว ถ้า มัน ๑๐ คน ตี มัน คน เดียว แตก ช้ำ บาด เจ็บ หลาย แห่ง ให้ ไหม มัน ผู้ บันดาน โกรธ เปน ต้น เหตุ นั้น ไว้ แห่ง แตก แล บาด เจ็บ ทั้ง นั้น ให้ ไหม ราย ตัว ผู้ ตี ถ้า บาด เจ็บ แต่ แห่ง หนึ่ง สอง แห่ง ให้ เอา คน ทั้ง นั้น เปน แต่ พวก มิ ได้ ลง มือ ถ้า มัน คน เดียว ตี ๑๐ คน บาด เจ็บ หลาย แห่ง ให้ ไหม ผู้ เดียว ให้ แก่ เขา จง ทุก คน ตาม บาด ตาม แผล มาก แล น้อย

๓

มาตรา ๓ โจทย์ หา ว่า จำเลย ตี ด่า จำเลย ฟั่น แทง ตน เจ็บ ปวด เปน โทษ ถึง ๙ กระทง ก็ ดี เปน โทษ ถึง ๑๐ กระทง ก็ดี ฝ่าย จำเลย ให้ การ เกี่ยว แก้ กล่าว โทษ โจทย์ ว่า โจทย์ ตี ด่า ฟั่น แทง มี บาด เจ็บ ถึง ๙ กระทง ก็ ดี ๑๐ กระทง ก็ ดี ท่าน ว่า โทษ อัน ใด ใหญ่ โทษ อัน ใด หนัก ให้ เอา แต่ สิ่ง หนึ่ง ตั้ง ไหม กลบ ลบ กัน เหลือ นั้น เปน สิน ไหม กึ่งพิไนยกึ่ง

๔

มาตรา ๔ ทวย ราษฎร ทั้ง หลาย วิวาท ตี ด่า กัน ฝ่าย ข้าง หนึ่ง วิ่ง แล่น

๓

ให้ ดู ลักษณ วิวาท บท ที่ ๑ ที่ ๑๔

๔

เปน กฎหมาย อาญา ใน ส่วน ปรับ ไหม นั้น บท นี้ ใช้ ได้แต่ เมื่อ ได้

(ต่อ ให้ ดู น่า ๗๖)

หนี ขึ้น บน เรือน ท่าน ฝ่าย ข้าง หนึ่ง บัง อาจ ขึ้น ไป ตี บน เรือน ท่าน แลผู้ ต้อง ตี นั้น ตาย ไซ้ ให้ ฆ่า ผู้ ตี นั้น ตาย ตก ไป ตาม กัน ถ้า ทรง พระ กรุณา บ ให้ ฆ่า ตี ก็ ให้ ไหม โดย ขนาด ให้ ทำ สิน ไหม เปน สอง ส่วน ให้ ได้ แก่ เจ้า เรือน นั้น ส่วน หนึ่ง ได้ แก่ พ่อ ได้ แก่ แม่ พี่ น้อง ผู้ตาย นั้น ส่วน หนึ่ง ให้ ไหม ปลุก ตัว ผู้ตาย ด้วย ถ้า ตี กัน ตาย พ้น ชาย คา เจ้า เรือน จะ กล่าว เอา สิน ไหม นั้น มิ ได้ เลย สิน ไหม นั้น ให้ ได้ แก่ พ่อ แก่ แม่ พี่ น้อง ผู้ ตาย

๕

มาตรา ๕ พ่อ ตา แม่ ยาย ด่า ตี ลูก เขย ๆ ด่า ตี พ่อ ตา ด่า ตี แม่ ยาย

ทรง พระ กรุณา โปรด พระราชทาน โทษ ประหาร ชีวิต เท่า นั้น ถ้า ผู้ ร้าย ต้อง ประหาร ชีวิต แล้ว จะ ปรับ ตาม บท นี้ ไม่ ได้ ไหม โดย ขนาด นั้น คือ ตาม กรมศักดิ์ บท ที่ ๑๘ ปลุก ตัว นั้น ตาม กรมศักดิ์ บทที่ ๔ แล ที่ ๕ ค่า เดียว ตาม พิกัด กระเษียณ อายุ เหตุ ที่ ให้ เบี้ย ปรับ แก่เจ้า เรือน นั้น เกี่ยว ถึง เรื่อง การจังไร ให้ ดู ลักษณวิวาท บทที่ ๑๙

๕

แตก หัก สาหัศ ใน บท นี้ แปล ว่า ทำ กัน ถึง ร้าย กาจ เท่า นั้น ไม่ใช่ สา หัศ ตาม ที่ อธิบาย ใน ลักษณ วิวาท บท ที่ ๓๐ อนึ่ง ใน กรมศักดิ์ มี เบี้ย ปรับ ถาน พี่ น้อง เปน พิ เศษ ผิด กัน กับ เบี้ย ผู้ อื่น ทำ ร้าย เบี้ย พี่ น้อง น้อย กว่า เบี้ย ธรรมดา เดิม คง ปรับ คน ละ อย่าง แต่ ได้ แก้ กฎหมาย นั้น เสีย คง เปน ให้ ปรับ ดัง ฉัน ผู้ อื่น เช่น ที่ กล่าว ไว้ ใน บท นี้ เพราะ เหตุ ฉนั้น ใน สมัย นี้ พี่ น้อง แล ญาติ ที่ พรรณา ทำ ร้าย แก่ กัน ถึง ร้าย กาจแล้ว ต้อง ปรับ เหมือน อย่างว่า ผู้ อื่น ทำ ให้ ดู ลักษณ ผัวเมีย บทที่ ๓๔ แล ๑๑๑

ลูก สะใภ้ ด่า ตี พ่อ ผัว ด่า ตี แม่ ผัว พ่อ ผัว แม่ ผัว ด่า ตี ลูก สะใภ้ เมียหลวง ด่า ตี เมีย น้อย ๆ ด่า ตี เมีย หลวง ปู่ ย่า หลาน ตา ยาย หลาน ลุง ป้า หลาน อาว น้า หลาน ด่า ตี กัน ก็ ดี พี่ เมีย น้อง เขย ด่า ตี กัน ก็ ดี ถ้า ถึง แตก หัก สาหัศ จึ่ง ให้ ปรับ ไหม ให้ แก่ กัน ดัง ฉัน ผู้ อื่น ถ้า มิ ถึง แตก หัก สา หัศ ไซ้ ให้ นาย ร้อย แขวง นาย บ้าน นาย อำเภอ บังคับ ว่า กล่าว กัน ตาม ผิด แล ชอบ ตาม ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ให้ ตก แต่ง เข้า ตอก ดอก ไม้ ธูป เทียน สิน นุ่ง ห่ม เหล้า เข้า เปด ไก่ ไป แปลง ขวัญ กัน เพราะ เขา เสีย กัน มิ ได้

๖

มาตรา ๖ ผู้ ใด วิ วาท ตี ด่า กัน แล ผู้ ใด อยู่ ใกล้ รู้ เห็น มิ ได้ ห้าม ปราม ถ้า ตี กัน ถึง มรณภาพ ไซ้ ให้ ไหม ผู้ มิ ได้ ห้าม ปราม นั้น เปน ข้อ เลมิด พระ ราชอาญา เหตุ ตัว รู้ เห็น แล้ว นิ่ง เสีย จึ่ง เสีย ไพร่ ฟ้า ข้า แผ่นดิน ท่าน ถ้า ผู้ มิ ได้ ห้าม ปราม นั้น เปน ญาติ พี่น้อง พรรคพวก ผู้ ตี ไซ้ ให้ ไหม ญาติ พี่ น้อง พรรคพวก นั้น ทำ ๓ ส่วน ยก ๒ ส่วน เอา ส่วน หนึ่ง

๖

พรรคพวก ให้ ดู ลักษณ วิวาท บท ที่ ๒ ที่ ๘ แล ที่ ๑๐ ที่ ๑๓ ที่ ๔๐ ที่ ๔๑ พรรคพวก ตาม บท ที่ ๖ เปน พรรค พวก โดย นิ่ง ไม่ ห้าม จน ถึง ฆ่า กัน ตาย จึ่ง ปรับ เปน เลมิด ซึ่ง เปน โทษ อาญา

๗

มาตรา ๗ เขาทั้งสองวิวาทตีกันวิวาทด่ากัน แล้วจับหอกดาบ เครื่องสรรพสาตราวุธ แลไม้ค้อนก้อนดินอวดกล้าหาญ ไปอยู่ในตรอกแลตลาดถนนแห่งใด ๆ คอยทำร้ายแก่ท่าน ๆ มีบาดเจ็บประการใด ให้ไหมทวีคูณ ถ้าถึงตายให้ฆ่าคนร้ายตกไปตามกัน

๘

มาตรา ๘ ถ้าผู้ใดวิวาทด่าวิวาทตีฟันแทงกัน แลสมัคพรรคพวกญาติพี่น้องร้องว่าให้ด่าร้องว่าให้ชกตี ร้องว่าให้ฟันแทงท่าน ๆ ว่าผู้นั้นยุความ ให้ไหมดุจพวกกึ่งต้นเหตุ

๙

มาตรา ๙ บุรุษก็ดี ษัตรีก็ดี เปนผู้ใหญ่ บันดานโทโสตีทารกท่าน ให้ไหมทวีคูณโดยโทษานุโทษ เหตุมิควรจะโกรธจะตี

๗

ลอบทำร้าย จะได้มีข้อวิวาทก่อนก็ดี ฤๅไม่มีก็ดี ให้ดูลักษณวิวาทบทที่ ๔๓ แลที่ ๔๔ แต่ตามบทนี้เปนแพ่งได้เหมือนกัน

๘

พรรคพวกให้ดูลักษณวิวาทบทที่ ๒ แลที่ ๖ ยุให้ดูลักษณวิวาทบทที่ ๑๒

๙

ปรับให้แก่พ่อแม่เด็กฤๅตัวเด็ก ให้ดูลักษณวิวาทบทที่ ๑๐ บทนี้กินถึงพ่อแม่เด็กทำโทษบุตรเหลือเกิน ๆ ถานทำโดยสั่งสอน

มาตรา ๑๐ เด็ก ต่อ เด็ก วิวาท ตี กัน ให้ พ่อ ให้ แม่ ห้า ม ปราม ถ้า พ่อ ถ้า แม่ เด็ก ฝ่าย ข้าง หนึ่ง ไป ตี บุตร์ ท่าน ฝ่าย ข้าง หนึ่งไซร้ ให้ไหม ผู้ ตี นั้น โดย กรม ศักดิ์ ทวี คูณ เหตุ ว่า เด็ก มิรู้ ผิด แล ชอบ ถ้า เด็ก ตีกัน มี บาด เจ็บไซ้ ให้ พิ เคราะห์ดู เด็ก ผู้ตี ผู้เจ็บ นั้น ถ้า เท่า กัน อย่า ให้ มี โทษ แก่ มัน เลย เหตุ เปน เด็ก ด้วย กัน ถ้า เด็ก ผู้ ตี ใหญ่ไซ้ ให้ ทำ ขวัญ เสีย ค่า น้ำ มันให้ แก่ มัน ผู้น้อย อนึ่ง เด็ก ๗ เข้า เถ้า ๗๐ เปน คน หลงไหล ไปด่า ไป ตี ท่าน ๆ มิ ให้ ปรับไหม มีโทษ แต่ ให้นาย บ้าน นาย เมือง ช่วย ว่า กล่าว ให้ สมัค สมา ผู้ เจ็บ นั้น โดย ควร

๑๑

มาตรา ๑๑ เด็ก ๗ ขวบ เล่น ด้วย กัน ผลัก ไส กัน ตก เรือน ตก ศาลา ตก ต้น ไม้ ตก ร้าน ตก น้ำ ตายไซ้ ให้พ่อ ให้ แม่ แห่ง เด็ก ผู้ ผลัก นั้น ปลุก ตัว ลูก ท่าน ถ้า มิ ถึง ตาย แต่ บาด เจ็บช้ำ หักโค่น บอดไซ้ ให้ ช่วย

๑๐

ให้ดู ลักษณ วิวาท บท ที่ ๙ ให้ ทำ ขวัญ เสีย ค่า น้ำ มัน เข้า ใจ ว่า ให้ พ่อ แม่ เปน ผู้ทำ ขวัญ ค่า น้ำ มันคือ ค่า ยา เด็ก วิวาท กัน ให้ดู ลักษณ วิวาท บท ที่ ๑๑ ให้ห้าม ให้ ดู บท ที่ ๖ ที่ ๑๓

๑๑

ให้ดู ลักษณ วิวาท บท ที่ ๑๐ ปลุก ตัว มิให้ ไหม โดย บันดา ศักดิ์ นี้คือ ปรับ ตาม กระเชียณ อายุใน กรม ศักดิ์ บท ที่ ๔ แล ที่ ๕ ค่า เดียว

เสีย ค่า น้ำ มัน โดย ควร แก่ บาด เจ็บ ท่าน มิ ให้ ไหม โดย บันดา ศักดิ์ เพราะ ต่าง คน ต่าง น้อย มิ รู้ ถ้อย ความ เสมอ ใจ บ้า

๑๒

มาตรา ๑๒ ผู้ใด ยุ ให้ เด็ก ตี กัน ศีร์ษะ แตก ข้าง หัก ก็ ดี แขน หัก ก็ ดี เท้า หัก ก็ ดี มือ หัก ก็ ดี ท่าน ให้ ไหม ผู้ยุ นั้น ตาม บาด แผล เด็ก ซึ่ง เจ็บ นั้น ถ้า ถึง ตาย ให้ ไหม โดย ตี ตาย

๑๓

มาตรา ๑๓ ทาษ ตน ตี ด่า พึ่น แทงท่าน นาย เงิน อยู่ นั่น ด้วย มิได้ ห้ามให้ ไหมทั้งนาย ทั้งทาษเสมอกัน เหตุนึ่งเสีย ให้เกิดความใน เมืองท่าน

๑๔

มาตรา ๑๔ ผู้หนึ่งตี ผู้หนึ่ง ด่า สวน สับ ขับ แท้ ดังนี้ ไซ้ ท่าน ให้ ทอด

๑๒

ยุให้ดู ลักษณ วิวาท บท ที่ ๘ ๆ ยุ ผู้ ใหญ่ บท นี้ ยุเด็กปรบ เหมือน อย่าง ว่า ได้ทำ เอง ไหม โดย ตี ตาย นั้นคือ ใน กรม ศักดิ์ บท ที่ ๑๘

๑๓

ไม่ ห้ามให้ดู ลักษณ วิวาท บท ที่ ๖ ที่ ๑๐ ไหม เสมอ กัน คือไหม ตาม ศักดิ์นา ผู้ตี ตาม ลักษณ วิวาท บท ที่ ๑ ไม่ ใช่ นาของนายทาษ

๑๔

กลบ ลบ ให้ ดู ลักษณ วิวาท บท ที่ ๑ แลที่ ๓ ผู้ ตั้ง ก่อ กร ณี นี้ แปล ว่า ผู้ ก่อ เหตุ วิวาท ปรับเพิ่ม อิกคูณหนึ่ง แล ตาม ที่ ศาล ทำ มา ไม่

(ต่อให้ดูน่า ๘๑)

สินไหม พิไนย โดย เบี้ย กรม ศักดิ์ กลบ ลบ กัน ที่ หนึ่ง เพราะ ตี มัน ก่อน มัน จึ่งด่า ด่า มัน ก่อน มัน จึ่ง ตี ถ้า ผู้ ใด ก่อ ตี ก่อน ก็ ดี ก่อ ด่า ก่อน ก็ ดี ให้ ไหม ผู้ ตั้ง กรณี นั้น อิก โสด หนึ่ง เปน สิน ไหม กึ่ง พิไนย กึ่ง เหตุ มัน ก่อ ความ ให้ ยาก แก่ เมือง ท่าน

๑๕

มาตรา ๑๕ คน บ้า เข้า บ้าน ท่าน ตี ฟัน แทง คน ดี ตาย จะไหม บ้าไซ้ ท่าน ว่า มิ ชอบ เพราะ ว่า บ้า หา ตำแหน่ง แบ่ง สัจ มิได้ ท่าน ว่า ให้ ไหม พ่อ แม่ พี่ น้อง เผ่า พันธุ์ บ้าไซ้ กึ่ง เบี้ยปลุก ตัว ผู้ ตาย ให้ เวน บ้า นั้น ไป ให้ แก่ พ่อ แม่ พี่ น้อง เผ่า พันธุ์ บ้า นั้น จึ่ง ชอบ ถ้า มัน ตี มี บาด เจ็บ ไซ้ หา โทษ มิได้ ถ้า ที่ เปนที่ไร่ นา ป่า ดง พง แขม เปน ที่ อยู่ แห่งคน ผู้ สูงอายุ แล คน พิ กล จริต บ้า ใบ้ ผู้ ใด เข้าไป ใน ที่ มัน อยู่ ฟัน แทง มี บาด เจ็บ แล ตาย ก็ ดี ถ้า พบ ปะ มัน กลาง ถนนหน ทาง มิได้ หลีก แล มัน ฟัน แทง มัน เจ็บ ถึง ตาย ก็ ดี จะ เอา โทษ แก่ มัน มิได้ เลย ให้ โฆษนา แก่ นคร บาล ให้ จับ เอา ตัว มัน จำ จองไว้ กว่า จะ สิ้น กรรม

๑๖

มาตรา ๑๖ (ผู้ ร้าย ตี ฟัน แทง คน บ้า ตายไซ้ ให้ ทอด ราง วัด

ใช่ แต่ ใน เรื่อง ที่ ข้าง หนึ่ง ด่า ข้าง หนึ่ง ตี อย่าง เดียว ต่าง ทำ ร้าย แก่ กัน โดย ประการใด ๆ ปรับ ต้น เหตุ ทวี คูณ เหมือน กัน เพราะ วินิจฉัย กฎหมาย บท นี้ อย่าง กว้าง

๑๖

ไม่ เคย ได้ เห็น ทอด ราง วัด แล จะ ทอด กัน อย่างไร ทราบไม่ ได้

เปน เบี้ย ปลุก ตัว ผู้ ตาย โดย ขนาด ให้ แก่ ญาติ พี่ น้อง แห่งบ้า ถ้า บ้า หา ญาติ พี่ น้อง มิ ได้ ให้ เอา ราง วัด เปน ค่า หญ้า ช้าง หลวง

๑๗

มาตรา ๑๗ ผัว เมีย วิ วาท กัน ชาย ผัว ทุบ ตี ฟัน แทง หญิง ผู้ เมีย ตาย ให้ ลง โทษ ดัง ฉันผู้ อื่น ถ้า หญิง ทุบ ตี ฟัน แทง ชาย ผู้ ผัว ตาย ให้ ลง โทษ ดุจกัน ถ้า บ แกล้ง ตี ฟัน แทง ให้ ตาย ท่าน ว่า ให้ ไหม โดย ศักดิ์ มือ ศักดิ์ ไม้ศักดิ์ เหล็ก สิน ไหม ให้ เอา เข้า พระ คลัง หลวง จน สิ้น

๑๘

มาตรา ๑๘ คน ทั้ง หลาย มี ครรภ ก็ ดี สัตว์ ของ เลี้ยง มี ครรภ ก็ ดี

๑๗

ฆ่า กัน ตาย โดย บ แกล้ง นี้ ไม่ ได้ แปล ว่า ทำ โทษ ได้ เพียง ปรับ การ ที่ จะ วินิจฉัย ว่า โทษ จะ เปน อย่างไร นั้น ตาม กฎหมาย อาญา เพราะ การ ที่ จะ กำหนด โทษ เดี๋ยว นี้ ตาม บท พระ อัยการ ให้ ดู ประกาศ วัน ที่ ๒๑ ตุลาคม ๑๑๕ แล ประกาศ วัน ที่ ๑๐ มีนาคม ๑๑๕ แต่ ถ้า จะ ปรับ แล้ว ต้อง ปรับ ตาม บท นี้

๑๘

บท นี้ เปน กฎหมาย นอก จาก โทษ อาญา ถ้า จะ ปรับ ให้ ปรับ เหมือน อย่าง ว่า ทำ ร้าย ต่อ คน ๒ คน ฤๅ สัตว์ ๒ ตัว ใน ส่วน คน นั้น ปรับ สำหรับ ลูก กึ่ง ค่า แม่ ตาม กรมศักดิ์ บท ที่ ๑๘ ให้ ดู ลักษณ เบ็ด เสร็จ บท ที่ ๑๕๖ ใน ส่วน สัตว์ นั้น ค่า โค มี อยู่ ใน ลักษณ โจร บท ที่ ๘๐ แต่

(ต่อให้ดูน่า ๘๓)

มี ผู้ ตี ฟัน แทง ให้ ตาย ไซ้ ท่าน ให้ พิกัด ค่า แม่ มัน เท่า ใด ใช้ ค่า ลูก ใน ท้องกึ่ง ค่าแม่ มันด้วย แลจะ บาดไหมนั้นให้ไหม โดยพระราชกฤษฎีกา

๑๙

มาตรา ๑๙

๒๐

มาตรา ๒๐

๒๑

มาตรา ๒๑ ทวยราษฎรวิวาทด่าตีกัน มายังแพ่งให้กฎหมายบาดเจ็บไซ้ ให้ นาย พะ ธำมรงค์ ดู บาดเจ็บ จง ถ่องแท้ ถ้า แลเจ็บปวด ด้วย มือด้วย ไม้ ด้วย เหล็ก ด้วย อิฐ แคลง ประ การใด ก็ดี ให้ดู จง ถ่องแท้ ถ้า มิ เข้า ใจ ไซ้ ให้ บอก กล่าว ร่ำ เรียน ถ้า อวด รู้ ดู ผิด ไซ้ บาด เจ็บเขานั้นตก

เปน ค่า โค ที่ โจรลอบลัก บางที ศาล ปรับ ตาม ราคา ใน ตลาด ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๑๒๖ ซึ่ง มี ถึงเรื่อง ฆ่า สัตว์

๑๙ แล ๒๐

ได้ มี ประ กาศ ยก เลิก ลง วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ จะ ดู ให้ ดู กฎหมาย หมอ ปรัดเล น่า ๖๔

๒๑

กฎ หมาย บาด เจ็บ นั้น คือ กฎหมาย ตราสินแล ชันสูตร์ บาดแผล ไม่ ได้ เปน น่า ที่ นาย พะ ธำมรงค์ ผู้ คุม แล้ว เปน น่า ที่ กำนัน แล อำเภอ ให้ ดู ลักษณ ปก ครอง ท้อง ที่ มาตรา ๒๖ แล ๔๗ ซึ่ง ประกาศ วัน ที่ ๒๐ พฤศภาคม ๑๑๖ แล ลักษณ รับ ฟ้อง ๑๘ ตระ ลาการ ๗๑

อยู่แก่นายพะธำมรงค์ผู้คุมนั้น สองส่วน ตกแก่ภูดาษผู้ตราคำนั้นส่วน หนึ่ง ถ้า ตี พื้น แทง กัน มิ ตาย ให้นาย ธำมรงค์ เอา ตัว มา ตรา บาด เจ็บไว้ ถ้าตาย ไซ้ให้ ไป ดู ถึง ที่ นั้น

๒๒

มาตรา ๒๒ สอง ชกตี กัน แล ข้าง หนึ่ง มี บาด เจ็บ เอา มา ให้ ตระลา การ ตรา บาด เจ็บ ไว้ ข้าง หนึ่ง หา บาด เจ็บ มิ ได้ สัก อันสรรพ ทำ เอา ให้ มี บาด เจ็บ แล้ว จึง เอา มา ให้ ตรา บาด เจ็บ ไว้ ด้วย ว่า มี บาด เจ็บ บ้าง เมื่อ พิจารณา มิ สม อ้าง ก็ ดี แล มัน ต่อ ถึง พิสุทธ์ แพ้ แก่ บน จนแก่ พิจารณา ก็ ดี ท่าน ให้ ไหม มัน เท่า ใส่ โทษ ท่าน แล ส่วน บาด เจ็บ ข้าง ผู้ บาด เจ็บ จริง นั้น สิ่ง ใด หนัก เอา แต่ สิ่ง หนึ่ง ตั้งไหม มัน ผู้ ชก ตีให้ แก่ผู้ เจ็บ นั้นอิกโสด หนึ่ง โดย ขนาด

๒๓

มาตรา ๒๓ วิวาท ชก ตี ทุบ ถอง ตบ บิด ข่วนด้วย มือ ก็ ดี เอา ถุง เอาผ้าฟาดตีท่าน ก็ดี แล ผลักไส ท่าน ให้ กระทบกระเบื้อง ไม้ หนาม อิฐ ศิลา แลง ก็ ดี ประ การ เท่า นี้ ให้ ไหม เสมอ ศักดิ์ มือ

๒๒

สรรพ ทำ เอา แปล ว่า แกล้ง ทำ แผล มา แกล้ง ฟ้อง ถึง พิสูทธ์ แปลว่าสืบได้ความว่าดังนั้น โสดหนึ่งแปล ว่า อิก เท่าหนึ่ง คือปรับทวีคูณ

๒๓

ผลัก ให้ ดู ลักษณ วิวาทบท ที่ ๒๗ แล ๓๑ ศักดิ์ มือ ให้ ดู กรมศักดิ์ บทที่ ๑๘

๒๔

มาตรา ๒๔ วิวาทกัน จับ เอา ดิน เปียก เข้า เปียก ชิ้น เนื้อ ชิ้นปลา สด ทราย เปียก ทิ้ง ซัด ท่าน ก็ ดี ให้ ไหม เสมอ ศักดิ์ มือ ถ้า สาด ซัด ท่าน ด้วย น้ำ ผึ้ง น้ำ อ้อย น้ำ มัน แล เม็ด เข้า เปลือก ก็ ดี ให้ ไหม กึ่ง ศักดิ์ มือ

๒๕

มาตรา ๒๕ วิวาท ด่า ตี กัน แล มัน เอา สิ่ง อัน โส โครก ทิ้งซัด ต้อง ท่าน ก็ ดี ถ่ม น้ำ ลาย รด ท่าน ต้อง ท่าน ก็ ดี ให้ ไหม เสมอ ศักดิ์ ไม้

๒๖

มาตรา ๒๖ ชก ตี กัน บ ช้ำ แล ฟก ช้ำดำ ซับ แตก ฉลาย โค่น หัก บอด ตาย ก็ ดี ถ้า ตี ด้วย ไม้ ให้ บวก กึ่ง มือ ถ้า ฟัน แทง ด้วย เหล็ก ให้ ไหม สอง เท่า มือ

๒๗

มาตรา ๒๗ วิวาท ตี กัน จับ เอา สันมีด สันพร้า สันหอก สันดาบ ก้อน

๒๔

ซัดให้ ดู ลักษณ วิวาท บท ที่ ๒๕ ๒๗ แล ๒๘ ศักดิ์ มือ ให้ ดู กรม ศักดิ์ บท ที่ ๑๘

๒๕

ซัดให้ดู ลักษณ วิวาท บท ที่ ๒๔ แล ๒๗ แล ๒๘

๒๖

ตี ด้วย ไม้ ให้ บวก กึ่ง มือ นั้น เปน ศักดิ์ ไม้ ให้ ดู กรม ศักดิ์ บท ที่ ๑๘

๒๗

ซัด ให้ ดู ลักษณ วิวาท บท ที่ ๒๔ ๒๕ แล ๒๘ ผลัก ให้ดู บท ที่ ๒๓ แล ๓๑ ยิง ให้ ดู บท ที่ ๒๘ ศักดิ์ ไม้ ให้ ดูกรม ศักดิ์ บท ที่ ๑๘

อิฐ ก้อน ดิน กระ เบื้อง เม็ด กรวด หิน ศิ ลา แลง นอ งา เขี้ยว กระดูก หอย เอน ก็ ดี เข้า ก้อน แห้ง ขนม แห้ง เข้า ตัง แห้ง น้ำตาล บี๋า น้ำอ้อย งบ แล สรรพ ฟอง แล ต้น เข้า ต้น หญ้า หยาก เยื่อ ก้อน เนื้อ แห้ง ปลา แห้ง ตัว ปลา สด เบี้ย ชัน หนัง ได้ เข็ด จุก กะ เทียม จุก หอม ข่า ขิง กล้วย ท่อน อ้อย แล ขี้ ม้า ขี้ วัว ขี้ ควาย ขี้ ช้าง ลูก ไม้ ใบ ไม้ ทั้ง กิ่ง กะลา เชือก เถาวัลย์หวาย ฟาดตี ทิ้ง ซัด ท่าน ก็ ดี แล จำ ท่าน ให้ ตาย ด้วย ขื่อ คา โซ่ ตรวน ก็ ดี ผลัก ท่าน ให้ กะ ทบ หอก ดาบ มีด พร้า ขวาน สิ่ว แหลน เหล็ก หลาว เหล็ก ฉมวก กะตัก มี บาด เจ็บ ก็ ดี แล ทำ ท่าน ให้ จม น้ำ ก็ ดี เอา กะสุน ยิง ท่าน ก็ ดี หยิก ด้วย เล็บ กัด ด้วย ฟัน ก็ ดี ประ การ เท่า นี้ ให้ ไหม เสมอ ศักดิ์ ไม้

๒๘

มาตรา ๒๘ วิวาท กัน จับ เอา ไฟ จุด น้ำ ร้อน รด สาด ท่าน ก็ ดี เอา ทอง คำ เงิน ทอง แดง สัมฤทธิ์ ทอง เหลือง ทอง ขาว สัง กะ สี ดี บุก ชัน ร้อน หอก ดาบ มีด พร้า ขวาน สิ่ว แหลน เหล็กหลาว เหล็กฉมวก อัน มิ ได้ คม มิ ได้ แหลม ฟัน แทง ท่าน ต้อง เนื้อ หนัง แตก ภังค์ บาด เจ็บ ก็ ดี เอา ปืน ยิง ท่าน ก็ ดี ประการ เท่า นี้ ให้ ไหม เสมอ ศักดิ์ เหล็ก ถ้า เอา หนัง สือ ตี ท่าน ให้ ไหม เท่า เหล็ก เหตุ ทำ ให้ เปน จัญไร แก่ ท่าน ถ้า เอา บาตร์ โขก เอา บาตร์ ตี ท่าน ให้ ไหม สอง เท่า เหล็ก อนึ่ง เอา เหล็ก มี คม มี

๒๘

สาด ให้ดู ชัด ใน ลักษณ วิวาท บท ที่ ๒๔ ๒๕ แล ๒๗ ยิง ให้ ดู บท ที่ ๒๗ ศักดิ์เหล็กให้ดูกรมศักดิ์บทที่ ๑๘ ศักดิ์เหล็กมีคมนั้น ๔ เท่าศักดิ์มือ

แหลม แล เครื่อง สาตราวุธ เปนไฟ ไป ต้องไป ตี ฟัน แทงท่าน ให้ ไหม สอง เท่า เหล็ก

๒๙

มาตรา ๒๙ วิวาท ตี กัน ถูก ที่ สำคัญ ตาย นั้น มี ๘ แห่ง คือ ตี ถูก ที่ กำด้น ๑ ต้นคอ ๑ จมูกหัก ๑ แสก หน้า ๑ เพรียง หู ๑ ปลาย คาง ๑ ชาย โครง ๑ ขา กันไตร ๑ ฟัน แทง กัน ถูก ที่ สำคัญ ตาย นั้น มี ๘ แห่ง คือ คอ ๑ คอ หอย ๑ ไหล่ รวบ ๑ รักแร้ ๑ ราวนม ๑ ทรวงอก ๑ พุง ๑ ไข่ ดัน ๑ ถ้า ตีกัน ด้วยไม้ตะบอง ไม้ คลี ไม้ ด้าม จอบไม้ ด้าม ขวานไม้ ศอก แล สรรพไม้ อัน ใหญ่ ก็ ดี ต้อง ที่ สำคัญ ที่ ตายให้เอา เปน ตี ตาย ด้วย เหล็ก ถ้า ผิด ที่ สำคัญ ที่ ตาย แล ตาย นั้น ให้ เอา เปน ตี ตาย ด้วยไม้ ต่ำ นา ๔๐๐ ลง มา ให้ ไหม ปลุก ตัว แล้ว ให้ เอา บันดาศักดิ์ ผู้ ตาย ตั้งไหม โดย ตี ฟัน แทง ท่าน ตาย เปนสินไหม กึ่ง พิ ไนย กึ่ง

๓๐

มาตรา ๓๐ วิวาท ตี ฟัน แทง กัน ถูก หู ขาด ทั้ง สอง ข้าง ก็ ดี ตาบอด

๒๙

ไหม ปลุก ตัว นั้น คือ ค่า ตาม กระเษียณ อายุใน กรม ศักดิ์ บท ที่ ๔ แล ๕ ค่า เดียว ปลุก ตัว ให้ ดู ลักษณ โจร ๖๖ ๑๒๗

๓๐

สา หัศ นอก จาก ที่ เข้า ใจ ว่า ร้าย กาจ นั้น มี ดัง ที่ กล่าว ใน บท นี้ เพราะ เหตุ ฉนั้น จึ่ง แปลได้ ๒ อย่าง ใน กฎหมาย

ทั้ง สอง ข้าง ก็ ดี ข้อ มือ หัก ข้อ แขน หัก ทั้ง สอง ข้าง ก็ ดี ลิ้น ด้วน จมูก ด้วน ก็ ดี ได้ ชื่อ ว่า สา หัศ ให้ ไหม จัตุรคูณ ถ้าขาด ข้าง หนึ่ง วิ่น ข้าง หนึ่ง ลิ้น แหว่ง ก็ ดี ได้ ชื่อ ว่า สาหัศ ให้ ไหม ตรีคูณ ถ้า ช้ำ บวม ทั้ง ตัว ลำบากปาง ตายก็ดี หนังตา ขาด วิ่น จมูก ขาด แหว่งก็ดี ให้ ไหม ทวี คูณ ถ้า ที่ แจ้ง เปน แผล เสีย โฉม ให้ ไหม ทวี คูณ ถ้าบาด เจ็บ แตก ที่ ลับ มิได้ เปน ที่ แจ้ง เสีย โฉม ให้ ไหม แต่ ลา หนึ่ง

๓๑

มาตรา ๓๑ วิวาทชกตี พั่น แทง ถองถีบตบถูกท่านให้ไหมโดยศักดิ์ มือ ศักดิ์ไม้ ศักดิ์ เหล็ก ถ้า ชก ตี พั่น แทง ถอง ถีบ ตบ ท่าน ผิด ก็ดี แล่น หนี รอด ก็ ดี มี ผู้ ชิงได้ ก็ ดี ให้ ไหม โดย ชก ตี พั่น แทง ถอง ถีบ ตบ ถูก ตาม พระราชกฤษฎีกาเดิม แล้วทำ ๔ ส่วน ยก เสีย ส่วน ๑ เอา ๓ ส่วน ถ้าเงือด เงื้อ จะ ชก จะ ตี จะ ถอง จะ ถีบ จะ พั่น จะ แทง ท่าน ไซ้ ให้ ไหม กึ่ง ชก ตี พั่น แทง ถูก ถ้า ว่า แต่ วาจา จะชก จะตี จะถอง จะ ถีบ จะ พั่น จะ แทง ท่าน ให้ ไหม กึ่ง เบี้ย เงือด เงื้อ ถ้า ฉุด คร่า ผลัก ไส กัน ใน ลักษณ วิวาท นั้น หา บาดแผล มิได้ ให้ ไหม โดย เบี้ย บ ช้ำ

๓๒

มาตรา ๓๒ ผู้ ใด วิวาท ตี ด่า พั่น แทง สมณ พราหมพฤฒาจาริย์ แล

๓๑

ผิด แล่น หนี ฤๅ มี ผู้ ชิง นี้ เปน พยายาม พระ ราชกฤษฎีกา เดิม นั้น แต่ แรก คง มี กำหนด เบี้ย กรมศักดิ์ เก่า อิก ฉบับ หนึ่ง ซึ่ง สูญ เสีย เดี๋ยว นี้ ใช้ กรมศักดิ์ อัน เดียว กัน พยายามใน ทาง อาญา ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๖๕

บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย แห่ง ตน มี บาดเจ็บ ด้วย เหล็ก สาหัศไซ้ ให้ เฆี่ยน สาม ยก ทะเวน บก สาม วัน ทะเวน เรือ สาม วัน ตัด นิ้ว มือ เสีย ให้ สิ้น นิ้ว ทั้งสอง ข้าง ให้ ทำ แพ ลอย มัน เสีย ให้ ปรากฎ แก่ ตา คน ทั้งหลาย ถ้า ตี เจ็บปวด ด้วยไม้ สาหัศไซ้ ให้ เฆี่ยน สาม ยก ทะเวน บก สาม วัน ทะเวน เรือ สาม วัน ให้ ตัด นิ้วมือ ขวา เสีย จง สิ้น นิ้ว แล้ว ให้ ทำ แพ ลอย เสีย ถ้า ตี เจ็บปวด ด้วยมือ สาหัศ ไซ้ ให้ ปอก เล็บ มือ เสีย ทั้ง สิบ นิ้ว จำไว้ หก เดือน แล้ว เอา ขึ้น ขาหย่าง ประจาน สาม วัน ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง ๓๐ ที แล้ว ให้ สัก อก ไว้ ว่า ตี พ่อ ตี แม่ ถ้า ตี ด้วยไม้ เจ็บ ปวด มิได้ ถึง สาหัศ ให้ ปอก เล็บ มือ เสีย ทั้ง ๑๐ นิ้ว แล้ว ให้ จำไว้ หก เดือน เอาขึ้น ขาหย่าง ประจาน สาม วัน แล้ว ให้ ทวนด้วย ลวด หนัง ๓๐ ที ถ้า ตี ด้วย มือ มิ ได้ ถึง สาหัศ ให้ ปอก เล็บ เสีย ห้า นิ้ว จำไว้ สาม เดือน แล้ว ทวน ด้วย ลวด หนัง ๒๕ ที ถ้า ตาย ไซ้ ให้ ฆ่า มัน ตก ไป ตาม กัน

๓๓

มาตรา ๓๓ วิวาท ด่า ตี กัน แล แก้ ผ้า นุ่ง ท่าน เสีย ให้ เปน ทุรา จาร

๓๓

เบี้ย ๗๐๐๐๐ ทวี คูณ เปน เงิน ๑๗ บาท ๒ สลึง เบี้ย ๘๐๐๐๐ ทวี คูณ เปน เงิน ๒๐ บาท เบี้ย ๑๗๐๐๐๐ ทวี คูณ เปน เงิน ๔๒ บาท ๒ สลึง โดย พระราช กฤษฎีกา คือ โดย กรม ศักดิ์ แล กฎหมาย ลักษณ วิวาท

ถ้า หญิง สาว หา ผัว มิ ได้ ให้ ไหม ผู้ ทำ เปน เบี้ย ๗๐๐๐๐ ทวีคูณ ถ้า ชาย ดุจ หญิง สาว นั้น ถ้า แก้ ผ้า นุ่ง หญิง หม้าย ให้ ไหม เปนเบี้ย ๘๐๐๐๐ ทวีคูณ ถ้า หญิง นั้น มี ผัว ให้ ไหม เปน เบี้ย ๑๗๐๐๐๐ ทวีคูณ เหตุ มัน ทำ ทุราจาร แก่ ท่าน ให้ ได้ อาย ถ้า แล มี เจ็บปวด สาหัส ด้วย ไซ้ โทษ อัน ใด หนัก ให้ เอา แต่ สิ่ง หนึ่ง ตั้ง ไหม โดย พระราชกฤษ ฎีกา

๓๔

มาตรา ๓๔ วิวาท ถุ้ม เถียง กัน ด้วย เนื้อความประการใด แล เอา ตีน ชี้ หน้า ท่าน ให้ เอา เบี้ย บช้ำ ทำ สาม ส่วน ยก ส่วน หนึ่ง ไหม สอง ส่วน ถ้า เอา มือ ชี้ หน้า ท่าน ให้ ไหม ส่วน หนึ่ง ยก สอง ส่วน

ลักษณวิวาท ชก ตี ฟัน แทง ให้ ปรับไหม โดย สังเขป แต่ เท่า นี้

๓๕

มาตรา ๓๕

๓๖

มาตรา ๓๖ (ด่า ท่าน ว่า ไอ้ อี ขี้ ตรุ ขี้เมา ขี้ขะ โมย ขี้ฉ้อ ขี้ ฉก ลัก ขี้ลวง คน ขาย ขี้ โซ่ร ขี้ตรวน ขี้ ขื่อ ขี้คา ขี้ ถอง ขี้ ทุบขี้ ตบ ขี้คุก ขี้ เค้า ขี้ ประจาน

๓๕

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะ ดู ให้ ดู กฎหมาย หมอ ปรัดเล น่า ๖๘ ซึ่ง มี ความ ว่า ด่า ลับ หลัง ไม่ ให้ ฟ้อง ร้อง ได้

๓๖

ให้ ดู คำ อธิบาย ลักษณ วิวาท บท ที่ ๑ แล ลักษณ อาญา หลวง บท ที่ ๕๘ ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๓๔ แล ๑๑

คน เสีย ขี้ ขาย คน กิน ทั้ง โคตร์ ขี้ ครอก ขี้ ข้า ขี้ ถ้อย แล ด่า ว่า ไอ้ อี่ คน เสีย คน กระยา จก คน อัปลัก คน บ้า คน ไบ้ ก็ ดี แล ด่า ว่า ไอ้ อี่ สับ ปลับ อี่ มัก ชู้ อี่ มัก ผัว มึง ทำ ชู้ เหนือ ผัว กู ก็ ดี แล ด่า ท่าน ว่า อี่ แสน หก แสน ขี้ จาบ อี่ ดอก ทอง อี่ เย็ด ซ้อน ก็ ดี สรรพ ด่า กัน แต่ ตัว ประการใด ๆ ท่าน ให้ ปรับ ไหม โดย ยศถา ศักดิ์ ลา หนึ่ง ถ้า ด่า ถึง โคตร์ เค้า เถ้า แก่ ให้ ไหม ทวี คูณ

๓๗

มาตรา ๓๗ (ด่า สบ ประมาท ท่าน ให้ ได้ ความ อาย ว่า มึง ทำ ชู้ ด้วย แม่ มึง มึง ทำ ชู้ ด้วย พ่อ มึง มึงทำ ชู้ด้วย ลูก มึง มึง ทำ ชู้ ด้วย หลาน มึง ถ้า เปน สัจ ดัง มัน ด่า อย่า ให้ มี โทษ แก่ ผู้ ด่า นั้น เลย ให้ ลง โทษ แก่ มัน ผู้ ทำ กระลี ลา มก นั้น โดย บท พระ ไอย การ ถ้า พิจารณา เปน สัจ ว่า มัน แกล้ง ด่า ท่าน ให้ ได้ อาย ให้ ไหม กึ่ง ค่า ตัวตาม กระเชียณ อายุ ผู้ ต้อง ด่า อนึ่ง ด่า ท่าน ว่า มึง เปน ชู้ กู ก่อน มึง เปน ข้า กู ก่อน ก็ ดี พิจารณา เปน สัจ ว่า มัน แกล้ง ด่า ท่าน ให้ ได้ ความ อาย อดสู ดัง นั้น เปน สบ ประ มาท ให้ ไหม กึ่ง ค่า ถ้า จริง ดุจ มัน ด่า ไซ้ ก็ให้ ไหม กึ่ง นั้น ลง มา เล่า ถ้า ด่า สิ่ง อื่น เปรียบ เทียบ ท่าน พิจารณา เปน สัจ ท่าน ว่า มัน ด่า หมู ประทา มัน ด่า หมา ประเทียบ ให้ ไหม โดย เบี้ย ค่า ตัว เอา แต่ กึ่ง หนึ่ง

กล่าว ลักษณ วิวาท ด่า กัน ให้ ปรับไหม โดย สัง เขป แต่ เท่า นี้

๓๗

ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๓๕ แล ๓๖ ลักษณ เบ็ด เสร็จ บท ที่ ๑๔๑ ๑๔๗ แล พระราช กำ หนด ลักษณ หมีน ประมาท เมษายน ๑๑๘

๓๘

มาตรา ๓๘ รุกไปด่าตีท่านก็ดี สองรุกด่ากันรุกตีกันก็ดี ให้พิจารณาจงรู้ทางบกทางน้ำ ห้วยบางทางลุ่มดอน ขี่ขอนไม้ ขี่เรือขี่แพขี่ช้าง ผู้อยู่หัวมาท้าย ผู้อยู่ท้ายมาหัว อยู่เรือขึ้นบก อยู่บกลงมาเรือ อยู่เรือลำหนึ่ง ข้ามไปเรือลำหนึ่งก็ดี ข้ามฟากคลองที่แดนตนไป ถึงที่แดนบ้านเรือนท่านก็ดี แลอยู่เรือนทับทิม แลบนต้นไม้ก็ดี ผู้อยู่ใต้ต้นไม้ขึ้นไปถึงบน ผู้อยู่บนลงมาถึงล่างก็ดี ปักกันปันแดนไว้ล่วงเข้าไปก็ดี อยู่เหนือน้ำลงมาใต้น้ำ อยู่ใต้น้ำขึ้นไปเหนือน้ำก็ดี ท่านว่าให้เอาเปนรุก

๓๙

มาตรา ๓๙ วิวาทร้องด่าเถียงกัน ผู้ใดออกไปจากที่แดนตน รุกเข้าไปถึงที่แดนท่านด่าตีกันไซ้ ท่านว่าผู้นั้นรุก ให้ไหมโดย

๓๘

ให้ดูลักษณวิวาทบทที่ ๓๙ จนถึง ๔๒ บทที่ ๔๔ ๔๕ แล ๔๖ ประกาศรัชกาลที่ ๔ เดือนผู้จะเผ้ากรมหมื่นถาวร วัน ๗ เดือน ๒ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีมะเมียสำฤทธิศก เรือนทับทิมนั้นแปลว่าเรือนทับเรือนทิม ฤๅเรือนสั้นเรือนยาว

๓๙

ให้ดูลักษณวิวาทบทที่ ๓๘ แล ๔๐ จนถึง ๔๒ แล ๔๔ ๔๕ ๔๖ แล ประกาศรัชกาลที่ ๔ เดือนผู้ จะเผ้ากรมหมื่นถาวร วัน ๗ เดือน ๒ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีมะเมีย สำฤทธิศก

พระราชกฤษฎีกา

๔๐

มาตรา ๔๐ วิวาทด่าตีกัน แลบันดานโกรธ พาพวกผู้คนข้าไทย พี่น้องพ้องพันธุ์ญาติลูกหลาน ถือไม้ค้อนก้อนอิฐก้อนดิน แลเครื่องสรรพสาตราวุธ รุกไปตีด่า ไปฟันแทงท่านถึงที่แดน ที่บ้านที่เรือนท่าน เจ้าบ้านบาดเจ็บ ให้ไหมทวีคูณ พวกไปด้วยมิได้ลงมือ ให้ไหมกึ่งต้นเหตุจงทุกคน ถ้าเจ้าบ้านตีผู้รุกนั้นบาดเจ็บไซ้ ให้ยกบาดเจ็บผู้รุกนั้นเสีย ถ้าเจ้าบ้านตีฟันแทงผู้รุกถึงตาย จะเอาโทษเจ้าบ้านเจ้าเรือนนั้นมิได้ เพราะมันสำหาวทนงศักดิ์รุกที่รุกแดนท่าน ท่านว่าตายเสีย อย่าให้คนทั้งปวงดูเยี่ยงอย่างกัน

๔๑

มาตรา ๔๑ วิวาทด่าตีกัน แลมันคุมพรรคพวกก็ดี ผู้เดียวก็ดี รุกไปถึงที่แดนบ้านเรือนท่าน จะด่าจะตีฟันแทงท่าน แลไปยังมิได้ด่าตีฟันแทงท่าน ท่านว่าให้ไหมมันลาหนึ่งเปนพิไนยหลวง อนึ่งวิวาทด่าตีกันแล้ว ต่างคนต่างมาเรือน ยังผูกใจโกรธ

๔๐

คุมพักพวกรุกให้ดูบทที่ ๔๑

๔๑

คุมพักพวกรุกให้ดูบทที่ ๔๐ ปรับได้ถึงตรีคูณในบทที่ ๔๑ นี้ เพราะด้วยว่ามีพยาบาทจนหลายวัน ทวีคูณตรีคูณนั้น ให้แล้วแต่ผู้พิพากษาจะเห็นควร

คุม นุม โทษ ไว้ วันหนึ่ง สอง วัน สาม วัน เดือน หนึ่ง จึ่ง คุม พรรค พวก พี่ น้อง ไป ตี ไป ด่า ท่าน เล่า ให้ พิเคราะห์ ดู โทษ ให้ ไหม ทวีคูณ ตรีคูณ

๔๒

มาตรา ๔๒ ญาติ พี่ น้อง ลูก หลาน เผ่าพันธุ์ อันเขาเปนงานเดียวกัน แล ต่างคน ต่างไป อยู่ ต่าง ที่ ต่าง แดน ต่าง บ้าน ต่าง เรือน รั้ว คั่น กัน แล มี ผู้ ใด ตี ด่า ฟัน แทง มัน มัน แล่น หนี เข้า ไป พึ่ง บ้าน อื่น นั้น แล มัน ผู้ ด่า ผู้ ตี นั้น ตาม เข้าไป ด่า ตาม เข้าไป ตี ฟัน แทง ถึงใน ที่ แดนที่ บ้าน นั้น ท่าน ว่า ใช่ บ้าน ใช่ เรือน มัน อยู่ เอง จะ เอา เปน รุก มิ ได้ ถ้า มัน หนี ขึ้นไป ถึง บน เรือน แล้ว ผู้ตี ตาม ขึ้น ไป ตี ฆ่า ฟัน แทง ถึง บน เรือน ดังนั้น ท่าน ว่า มัน บัง อาจ ให้ เอา เปน รุก

๔๓

มาตรา ๔๓ ลักษณ จะ ลงโทษ ด้วย ลวด หนัง นั้น ถ้า มัน ลัก ฟันแทง

๔๒

ตาม บท นี้ ต้อง เข้า ใจ ว่า คน เข้า มา ด่า มา ตี ใน บ้าน ของ ตน จึ่ง จะ เปน รุก ถ้า ไม่ ใช่ บ้าน ของ ตน แล้ว จะ เอา เปน รุก ไม่ ได้ เว้น ไว้ แต่ จะ ขึ้นเรือน ญาติ งาน เดียว กัน จึ่ง จะ ถือ ว่า เหมือน ได้ หนี ขึ้น บน เรือน ตน เอง หนี เข้า เขตร์ บ้าน ก็ ไม่ พอ ให้ดู ลักษณ วิวาท บท ที่ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ แล ๔๔ ๔๕ ๔๖

๔๓

โทษ ด้วย ลวด หนัง นี้ แปล ว่า โทษ อาญา หลวง ทำ ร้าย ต่อ ร่างกาย จะ เปน อาญา ได้เพียง ไร เปน ไม่ ได้ เพียง ไร ครั้ง หนึ่ง เปน ข้อ เถียง

(ต่อ ให้ ดู น่า ๙๕)

มันลักทรัพย์ แลรุกที่รุกแดนบ้านเรือนท่าน ว่าจะฟันจะแทงท่านก็ดี จึงให้ทวนด้วยลวดหนัง ถ้าวิวาทฉะเลาะทุ่มเถียง ตีด่ากันมาก แลเห็นกันว่ามีข้อฉงนสนเท่ห์ เพราะเหตุว่าแต่เดิมในความอาญา จะวางโทษส่วนอาญานั้น เปนการประดักประเดิด ศาลจึ่งได้ยกลักษณวิวาทพิพากษาปรับเปนพื้น เว้นแต่ที่ทำแก่กันจนถึงตาย แปลคำวิวาทในกฎหมายว่าต่อยตีกันทั้งหลายเช่นอย่างลอบทำร้ายรวมเข้าไว้ด้วย ไม่แต่ในวิวาทแท้ที่เข้าใจกันตามธรรมดา ตั้งแต่นั้นมาคำที่ว่าวิวาทนั้น ในกฎหมายแปลอย่างหนึ่งต่างหากจนเดี๋ยวนี้ ในส่วนที่ว่าวิวาทจะเปนอาญาได้เพียงไรนั้น จะว่ากฎหมายไม่มีชัดนั้นก็พูดไม่ได้ แต่เหตุด้วยวิธีพิจารณาในกาลสมัยครั้งหนึ่งเปนกระไรอยู่ จึ่งชักให้เห็นเขวไปต่าง ๆ ที่จริงวิวาทที่เปนอาญาได้นั้นคือ

๑ ทำร้ายแก่กันจนถึงตายถ้าจะเรียกสินไหมด้วย ก็ต้องรวมกันไป

๒ ทำร้ายแก่กัน บาดเจ็บสาหัสตามลักษณโจรบทที่ ๙๗

๓ ลอบทำร้ายท่าน ถึงจะมีต่อสู้ ก็เรียกว่าป้องกันตนเอง ตามลักษณวิวาทบทที่ ๔๓ นี้

๔ รุกเข้าไป ในแดนบ้านเรือนท่าน ทำร้ายแก่ท่าน ฤๅขู่ว่าจะทำร้าย

๕ ทำร้ายแก่กัน ในที่ทาระกำนัน เช่นในถนนแลคลอง ตามลักษณวิวาทบทที่ ๔๔ แลคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕ ปี ๑๑๗

นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ กฎหมายจึ่งเรียกว่า วิวาทกันเหมือนอย่างช้างต่องา ควายต่อเขา ไม่ให้ลงโทษทางอาญา

พี้น แทง กัน บาด เจ็บ ก็ ดี อย่า ให้ ลง โทษ ทวน แก่ มัน เลย เหตุว่า วิ วาท กัน เหมือน ช้าง ต่อ งา ควาย ต่อ เขา ต่างคน ต่าง ด่า ตี พี้นแทงต่อกัน จะ ลง โทษ ทวน ด้วย นั้น มิ ชอบ ท่าน ให้ ไหม ให้ แก่ กัน แต่ โดย บาด เจ็บ โดย ขนาด

๔๔

มาตรา ๔๔ ราษฎร ทั้ง หลาย วิ วาท ตี ด่า พี้น แทง กัน ใน รัถยา ตรอก ถนน มรรคา ตลาด สพาน ใน สระ ท่าน้ำ ศาลา กลาง ไร่ นา ป่า สฐาน ไพร แห่ง ใด ๆ ก็ ดี ท่าน มิ ได้ ว่า รุก สัก อัน เลย เพราะ แห่ง นั้น ใช่ที่ บ้าน เรือน ตน ให้ พระสุภาวดี พิ พากษา คดี นั้น ดู ถ้า แล จะควร เอา โทษ ให้ เอา เปน สอง ด่า ตี พี้น แทง กัน

๔๕

มาตรา ๔๕ ทั้ง สอง วิวาท ด่า ตี พี้น แทง กัน ใน สฐาน ที่ ใด ๆ แล้ว ต่าง คน ต่าง ย่าง ตีน เดิน ไป จาก ที่ วิ วาท จะ มา เรือน แล ขีด หน ทาง เปน รูป งู เลื้อย บั่น เปน แดน ไว้ มิ ให้ ล่วง แดน เข้า มา ถ้า ผู้ หนึ่ง

๔๔

จะ ควร เอา เปน โทษ ต้อง เข้า ใจ ว่า โทษ อาญา หลวง ตาม คำ พิ พากษา ฎีกา ที่ ๑๕ ปี ๑๑๗ ซึ่ง อธิบาย ว่า วิวาท ใน ถนน เปน อาญา ได้ ก่อน คำ พิ พากษา นี้ ไม่ ได้ มี ใคร อ่าน บท ที่ ๔๓ รวม กับ บท นี้ สอง ด่า ตี พี้น แทง แปล ความ ไม่ ชัด บาง ที จะ เปน ว่า ใน กฎหมาย ตรา ๓ ดวง เขียน ผิด ฤๅ ตก แต่ แรก ฤๅ ให้ เอา โทษ ทั้ง ๒ ฝ่าย

๔๕

อธิ บาย รุก ให้ ดู บท ที่ ๓๘ จน ถึง ๔๒ แล ที่ ๔๖

กลับ ล่วง ข้าม รอย ขีด ฅาม ไป ตี ด่า ฟัน แทง กัน ก็ ดี จะ เอา เปน รุก นั้น มิ ได้ เหตุ ใช่ ที่ บ้าน ที่ แดน ที่ เรือน ตน ขีด รอย บัน แดน เอา โดย ใจ นั้น ไม่ ชอบ

๔๖

มาตรา ๔๖ ผู้ ใด อยู่ บ้าน อยู่ เรือน ใน ที่ ทำเน เปล่า หา รั้ว กั้น เปน สำคัญ มิ ได้ กำหนด เขตร์ บ้าน เขตร์ เรือน ไว้ ให้ รู้ ดัง นี้ คือ ให้ หญิง สกรรจ์ ยืน ตรง ชายคา เรือน เอา น้ำ สาด ออก ไป น้ำ ตก ถึง ไหน ชื่อ ว่า เขตร์ เรือน ถึง นั่น ถ้า นอก จาก เขตร์ เรือน นั่น มี รั้ว วง กั้น เพื่อ จะ ป้องกัน โค กระบือ เข้า ออก เพียงใด ๆ ชื่อ ว่า เขตร์ บ้าน ผู้ นั้น เพียง นั้น อนึ่ง ให้ ชาย สกรรจ์ ยืน ขอบ รั้ว แล ประตู รั้ว ทั้ง สี่ ทิศ ทิ้ง ดิน ไป ตก ถึง ไหน ได้ ชื่อ ว่า แดน บ้าน ถึง นั้น ถ้า ราษฎร อยู่ เรือน ใกล้ กัน หา รั้ว กั้น มิ ได้ ก็ ให้ ตระลาการ พิจารณา กำหนด เอา แต่ ที่ พ้น จาก เรือน ออก ไป เปน ของ เจ้า เรือน เท่าใด ก็ ให้ เอา แต่ เท่า นั้น เปน แดน ถ้า ผู้ มี ชื่อ วิวาท กัน มิ ได้ รุก เข้า ไป ถึง ใน ที่ อัน ท่าน กล่าว ไว้ นี้ จะ เอา เปน รุก มิ ได้ สัก อัน เลย กล่าว ลักษณ มูลวิวาท กัน จะ เอา เปน รุก ได้ มิ ได้ โดย สังเขป แต่ เท่า นี้

๔๖

เมื่อ ได้ ตั้ง บ้าน ไม่ มี เขตร์ เช่น ปลูก เรือน ใน ป่า จึ่ง ต้อง มี กำหนด ว่า เข้า มา เพียง ไร จะ เปน รุก

ลักษณรับฟ้อง

ใน ลักษณ อรรถคาหะ เปนมูล คดี แห่ง ตระลาการมีบาฬีใน พระ ธรรม สาตร ดังนี้ มูละอัตถัปปะติคคา โห โย ยุตตายุตตะชานะโก โส จะ คะ หิตัตถะมูโล อัฏฏัคคาโหติวุจจะเร แปลว่า โยชะโน อันว่าบุทคลใด ยุตตายุตตะชานะโก มี ปรกติ รู้ ซึ่ง ลักษณ อัน ควร แล มิได้ควร มูละอัตถัปปะติคคาโห รับ เอา ซึ่ง คำ ฟ้อง โสจะชะโน อัน ว่า บุทคล ผู้นั้น คหิตัตถะมูโล มี ฟ้อง อัน ควร จะ รับ แล รับไว้ วุจจะเร อัน มโนสาราจาริย์ กล่าว อัฏฏัคคาโหอิติ ชื่อ ว่า ลักษณ รับ ฟ้อง ที่ นี้ จะ แก้ เปน สาขะคดี มี โดย พระ ราชบัญญัติ อันโบราณราชกระษัตริย์ คำนึง ตาม คำภีร์ พระ ธรรม สาตร แล้ว ตั้ง เปน บทมาตรา สืบ ๆ กัน มา ดังนี้

๑

สุภมัศดุ ๑๘๙๙ ศกมะแมนักษัตร์ เดือน อ้าย ขึ้น สองค่ำ ศุกรวาร มี พระราชโองการ สมเด็จพระเจ้ารามาธิบดีศรีสุนทรจักรพรรดิราชาธิราช ราเมศวรธรรมิกราชเดโชไชยเทพตรีภูวนาธิเบศร์ บรมบพิตร์พระ พุทธ เจ้า อยู่ หัว ให้ ตรา พระ ราชบัญญัติ คำนับ ประเดียง โฆษนา แก่ หมื่นขุน มูลนาย ทุก กระทรวง ทบวงการ ใน เมืองหลวงนอกขอบชนบท อิก ทั้ง อาณา ประชา

๑

วันที่ ๖ เดือน ๑ ขึ้น ๑ ค่ำ ปี มะ แม ศักราช ๑๘๙๙

ความ ต่อไปใน บท นี้ ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ได้ ยก เลิก ซึ่ง แต่ เดิม มี ความ ว่า ไม่ ให้ รับ ฟ้อง คน พิการ ต่าง ๆ จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๗๓

ราษฎรทั้งหลาย ในแว่นแคว้นกรุงเทพนครศรีอยุทธยามหาดิลกภพนพรัตนราชธานีบุรีรมย์ตั้งแต่นี้สืบไปเมื่อน่า

มาตรา ๑

๓

มาตรา ๒ (ราษฎรผู้มีคดีมากฎหมายแก่ขุนการ ด้วยเนื้อ

๒

ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ได้ยกเลิกบทนี้ ซึ่งมีความว่ามิใช่คดีของตนเก็บเนื้อความของผู้อื่นมาฟ้องร้องอย่าให้รับฟ้อง แลให้ปรับเลมิดลาหนึ่ง ให้หมอดูปรัดเลน่า ๗๔ ศาลฎีกาได้เคยยกขึ้นใช้ในฎีกาขุนโลกบาลที่ ๘๕ ปี ๑๑๗ ยังมีอิกบทหนึ่งในลักษณรับฟ้องบทที่ ๒๑ ประการที่ ๔ ซึ่งมีความเหมือนกันเว้นแต่ไม่มีข้อให้ปรับเลมิด ให้แต่เพียงยกฟ้อง บทที่ ๒๑ หาได้มีประกาศยกเลิกไม่

๓

ให้เรียกนั้นคือฟ้องขอให้ลงโทษฤๅปรับฤๅบังคับอย่างไรอย่างหนึ่งตามกฎหมาย ไม่ได้มาพูดบ่นเปล่า ๆ ให้ดูลักษณรับฟ้องบทที่ ๙ แลที่ ๒๑ ประการที่ ๑ แย้งกันเปนโจทย์ในความแพ่งไม่เปนสำคัญแล้ว ข้อวิวาทเรื่องเดียวกันต่างคนต่างกล่าวโทษแก่กัน ศาลก็ชำระไปได้ในสำนวนเดียวเรียกว่าฟ้องแย้ง ให้ดู

(ต่อให้ดูน่า ๑๐๐)

ความประการใด ๆ ถ้ามิได้ให้เรียก แลผู้มีคดีข้างหนึ่งมากฎหมายภายหลังให้เรียก ให้เอากฎหมายซึ่งให้เรียกนั้นเปนโจทย์ ถ้าแลผู้มีอรรถคดีภากันมากฎหมายพร้อมกัน ในคำกฎหมายให้เรียกด้วยกัน ให้ขุนการรับเอาไว้เจรจาด้วยลูกขุนให้พิเคราะห์ดู ถ้าข้างหนึ่งเปนความอาญา ข้างหนึ่งเปนความนครบาล ให้เอาข้างนครบาลว่าก่อน ถ้าแลความอาญาด้วยกันทั้งสองใบก็ดี ถ้าเปนความนครบาลด้วยกันทั้งสองใบก็ดี ให้พิเคราะห์ดู ถ้าฟ้องข้างผู้ใดว่า ทำอุกทำฉกรรจ์แก่ตน ให้เอาฟ้องผู้นั้นเปนโจทย์

๔

มาตรา ๓ ผู้มีคดีมาร้องฟ้องในวันเดียวกัน ถ้าฝ่ายข้างหนึ่งมาให้การฟ้องรับเขียนเอาถ้อยคำไว้เสร็จแล้ว แลฝ่ายข้างหนึ่งมาฟ้องเล่า ให้เอาฟ้องก่อนนั้นเปนโจทย์ ถ้าผู้มาฟ้องก่อน

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งศก ๑๑๕ มาตรา๓๖ แล ๔๒ ถ้าข้อวิวาทคนละเรื่อง ก็แยกเปน ๒ สำนวน ๒ โจทย์ แต่ในความอาญายังเปนสำคัญอยู่บ้าง ศาลหาได้ประพฤติตามลักษณรับฟ้องบทนี้ไม่ เพราะศาลนครบาลไม่มีแล้ว วิธีที่ทำกันนั้นก็คือคล้ายกับในความแพ่ง มีข้อสำคัญก็คือควรจะเกาะฝ่ายใดในระหว่างพิจารณา ศาลต้องวินิจฉัยว่าที่ฝ่ายใดจะทำผิดสมควรเกาะ บางทีเกาะทั้ง ๒ ฝ่ายก็ได้ ไม่เกาะทั้ง๒ก็ได้ ให้ดูลักษณรับฟ้องบทที่ ๔

๔

ให้ดูลักษณรับฟ้องบทที่ ๓

ให้การ ยัง หา สิ้น เสร็จ เรื่อง ความไม่ ฝ่าย ข้าง หนึ่ง มา ฟ้อง เล่า ให้ พิเคราะห์ ดู ถ้า ฟ้อง ข้าง ผู้ ใด ว่า ทำ อุก ทำ ฉกรรจ์ แก่ ตน ให้ เอา ผู้ นั้น เปน โจทย์

๕

มาตรา ๔ ราษฎร ทำ หนัง สือ ฟ้อง ร้อง กัน ด้วย เนื้อ ความ ประ การ ใด ๆ แล ตระลาการ เรียก เอา มา พิจารณา ไต่ ถาม ต่อ กัน แล อ้าง ว่า ได้ กฎ หมาย ไว้ แก่ สุภา ตระลาการ นั้น ให้ พิจารณา ดู ใน หนัง สือ ฟ้อง ร้อง แล คำ กฎหมาย ต้อง กัน กับ หนังสือ ร้อง ให้ ตระลา การ เร่ง พิ จารณา ตาม หนังสือร้องแล คำกฎ สืบไป ถ้าคำกฎ มิต้อง กับหนังสือร้อง อย่าให้ พิจารณา เพราะ จะ ให้ ข้าง หนึ่ง เสีย ตัว

๖

มาตรา ๕ ผู้ ใด ๆ ทำ หนังสือ ร้อง เรียน หา ความ แก่ กัน ด้วย กิจ สิ่ง ใด ก็ ดี ให้ ใส่ ชื่อ ผู้ มี คดี ใน หนังสือ ร้อง นั้น จง สิ้น ชื่อ ถ้า แล ใน หนังสือ ร้อง นั้น ขาด ชื่อ ก็ ดี เหลือ ชื่อ ก็ ดี ท่าน ว่า เลมิด ให้ ไหม ลา หนึ่ง เปน แต่ พิไนย หลวง แล้ว ให้ พิจารณา ตาม หนังสือ ร้อง นั้น

๗

มาตรา ๖ ผู้ ใด มี คดี มา ฟ้อง ร้อง เรียน หา ความ แก่ ท่าน แห่ง

---

๕ กฎหมายฤๅกฎ ในบทนี้ แปลว่ากฎหมาย ตราสินฤๅ คำฟ้อง ให้ดูลักษณ รับฟ้องบท ที่ ๒๑ ประการ ที่ ๒ ฟ้อง กับ ตรา สิน ผิด กัน แต่ เศษ ความ ไม่ เข้า อยู่ ใน บท นี้

หนึ่งแล้ว ยังไม่ได้พิจารณาสำเร็จ แลไปพ้องร้องเรียนแห่งหนึ่งเล่า ท่านว่าทำดังนี้เปนสองศาล ให้ไหมลาหนึ่งตามบันดาศักดิ์ เปนแต่พิไนยหลวง แล้วว่าให้ตามคำพ้องร้องก่อนนั้น

๘

มาตรา ๗

๙

มาตรา ๘ ผู้มีคดีทั้งหลายทำหนังสือพ้องร้องเรียนแก่มุขลูกขุน กรมการโรงศาลใด ๆ ด้วยเนื้อความอุทธรณ์นครบาลอาญาแลแพ่ง ด้วยเนื้อความประการใด ๆ ก็ดี แลหากันคนหนึ่งสองคนขึ้นไป

๘

ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก เดิมมีความว่า จำเลยไม่มาแก้ความโจทย์ กลับไปพ้องร้องโจทย์เหนือคดีเขา ให้ไหมลาหนึ่ง

ให้ดูหมอปรัดเลน่า ๗๕ เหตุไรจึ่งยกบทนี้เสียหาทราบไม่ เว้นไว้แต่ผู้ร่างประกาศที่ยกเลิกนั้น ไม่เข้าใจว่าบทนี้แปลว่าอะไร แลไปปนกับพ้องแย้ง พ้องแย้งกับพ้องซ้อนเหนือคดีผิดกันไกล

๙

มิได้ให้เรียก ให้ดูลักษณรับพ้องบทที่ ๓ แล ๒๑ ประการที่ ๑ ให้คืนพ้องนั้นเดี๋ยวนี้ไม่คืนกัน เปนแต่เซ็นสั่งยกพ้อง แลเก็บพ้องเดิมไว้ มิฉนั้นถ้าอุทธรณ์ศาลอุทธรณ์ไม่มีอะไรจะดูว่าในพ้องเรียกฤๅไม่ อย่างเดียวกับพ้องไม่เปนพ้อง

จน ถึง ๙ คน ๑๐ คน ก็ ดี ถ้า แล มิ ได้ ให้ เรียก ท่าน ว่า อย่า ให้ สุภา ตระลาการ รับ เอา ฟ้อง ผู้ นั้น ไว้ พิจารณา ให้ คืน ฟ้อง ให้ แก่ มัน ซึ่ง มิ ได้ ให้ เรียก นั้น

๑๐

มาตรา ๙ ราษ ฎร มา ร้อง ฟ้อง ด้วย คดี ประการ ใด ๆ แล มิ ได้ ตั้ง สังกัด มูล นาย อย่า พึงรับไว้ บังคับ บัญชา เปน อัน ขาด ที เดียว ให้ ส่ง ตัว ผู้ หา สังกัด มูลนาย มิได้ นั้น แก่ สัสดี เอา เปน คน หลวง

๑๑

มาตรา ๑๐ ทวย ราษฎร ทั้ง หลาย วิวาท ด่า วิวาท ตี กัน ด้วย เหตุ ประการ ใด ๆ ก็ ดี ถ้า จะร้อง ฟ้อง พิพาท กล่าว หากัน ให้ มา ร้อง ฟ้องแต่ ใน ๑๕ วัน พ้น กว่า นั้น อย่า ให้ รับฟ้อง ไว้ บังคับ บัญชา เปนอันขาด ที เดียว อนึ่ง รู้ เห็น ว่า โจร ลัก ทรัพย์ สิ่ง ของ ตน ไป ข้อ ความ นั้น พอ เปน แต่

๑๐

ให้ ดู ประกาศ ว่า ด้วย คน ข้อ มือ ขาว เดือน ๑๑ แรม ๘ ค่ำ ปี จอ อัฐ ศกจุลศักราช ๑๒๔๘ ส่ง ไป สัสดี นั้น แล้ว แต่ เสนาบดี กระ ทรวง ยุติธรรม ไม่ เกี่ยว ใน คดี ความ ของ โจทย์ จำเลย

๑๑

ความ โจร ลัก ทรัพย์ โทษ เบา ซึ่ง กล่าว ใน นี้ ว่า ยอม กัน ได้ นั้น คือ ญาติ ลัก ทรัพย์ กัน ตาม ลักษณ โจร บท ที่ ๑๔๖ ยืม นั้น ผิด กับ กู้ หนี้ ยืม เงิน เข้า ใจ ว่า ไม่ ต้อง ให้ดอกเบี้ย ถ้า สัญญา จะ ให้ ดอก เบี้ย เรียก ว่า กู้

สิน ไหม พิ ไนย โทษ เบา ซึ่ง จะ ยอม กัน ได้ นั้น ก็ ดี แลความ เช่า ทรัพย์ แล ความ ฝาก ทรัพย์ แล ความ ยืม ทรัพย์ สิ่ง ของ แก่ กัน ประการ ใด ก็ ดี แล ความ อาญา ผูก มัด จำ จอง กัน เปน ต้น ก็ ดี อนึ่ง มี ผู้ ใด บอก เล่า ว่า เมีย มี ชู้ ผัว รู้ จัก ตัว ชู้ ปรา กฎ แล้ว ก็ ดี แล จับ ชู้ ได้ ก็ ดี ถ้า แล จะ กล่าว หา ร้อง พ้อง กัน ท่าน ให้ พ้อง แต่ ใน สาม เดือน ลง มา พ้น นั้น อย่า ให้ รับ บัง คับ บัญชา ถ้า ป่วย ไข้ แล มี กิจราชการ ไป กลับ มา แล้ว ให้ ร้อง พ้อง คดี นั้น แต่ ใน เดือน หนึ่ง ลง มา พ้น กว่า นั้น อย่า ให้ รับ พ้อง ไว้ พิจารณา เลย

๑๒

มาตรา ๑๑ ถ้า ทาษ แค้น ใจ เจ้า เบี้ย นาย เงิน ด้วย ประ การ ใด ๆ พ้อง ให้ เรียก นาย เงิน ออก มา ยัง โรง ศาล ท่าน ว่า ให้ มัน ส่ง เงิน ค่า ตัว มัน แก่ นาย เงิน เสีย ก่อน จึ่ง ให้ มัน พ้อง อย่า ให้ มัน พ้อง เหนือ เงิน ท่าน ถ้า เจ้า เงิน ทำ ผิด เปน ความ มหันต โทษ ถ้า ไม่ ส่ง ค่า ตัว ก็ รับ พ้อง ไว้ พิจารณา ได้

๑๒

ทาษ พ้อง นาย เงิน ได้ แล ไม่ ได้ นั้น มี อยู่ อิก บท หนึ่ง ใน ลักษณ ทาษ บท ที่ ๘๕ ทั้ง ๒ บท ไม่ กิน ความ ถึง ทาษ พ้อง เรื่อง ค่า ตัว ฤๅ สารกรม ฤๅ เรื่อง กระ เษียณ อายุ ความ มหันต โทษ ใน บท นี้ แปล ว่า ความ อาญา ทั้ง หลาย

มาตรา ๑๒ (ทาษลูกหนี้ส่งเงินแก่เจ้าหนี้ ถ้าเจ้าเงินเจ้าหนี้มิรับถึงสามถ้า ให้ร้องฟ้องประทับส่งไปเจ้ากระทรวงแพ่งเกษม ถ้าเจ้าเงินรู้เนื้อความแล้ว ถ้าติดใจว่าประการใดให้ออกมาว่ากล่าวในเวียงกำหนดสามวัน นอกเวียงเจ็ดวัน ถ้ามันละเงินเสียมิได้ออกมาในสามวันเจ็ดวัน แลมันจะออกมาว่ากล่าวอย่าพึงให้ว่ากล่าวสืบไปเลย

๑๔

มาตรา ๑๓ ผัวเมียวิวาทแก่กันว่า ชายหยาบช้าตีด่าพ่อตาตีด่าแม่ยาย แลญาติแห่งหญิงก็ดี เปนโจรผู้ร้ายแลกระทำผิดเปนมหันตโทษประการใดก็ดี แลทุบถองชกตีฟันแทงถึง

๑๓

สามถ้านั้นแปลว่าสามครั้ง ให้ดูลักษณทาษบทที่ ๘๖ นายเงินต้องมาว่ากล่าวในกำหนด ๓ วัน ๗ วันนั้น มีกฎหมายอื่นทับ คือพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งปี ๑๑๕ มาตรา ๓๖ แลหมวดที่ ๙

๑๔

คือเหตุที่จะฟ้องอย่าทั้งหลาย ตีด่าญาติหญิงให้ดูลักษณผัวเมียบทที่ ๕๗๕๘ ๖๑ ๑๑๘ เปนโจรให้ดูลักษณผัวเมียบทที่ ๑๐๘ ทุบถองภรรยาถึงสาหัศให้ดูลักษณผัวเมียบทที่ ๖๐ ผิดทานบลให้ดูลักษณผัวเมียบทที่ ๑๐๗

สาหัศ ก็ดี แล แพ้ แก่ ปฏิ ญาณ ทาน บล ก็ดี แล พ่อ แม่ หญิง มิ สมัค ให้ ชาย เลี้ยง ด้วย หญิง หญิง มิ สมัค จะ เลี้ยง ด้วย ชาย ให้ หญิง ร้อง ฟ้อง เรียก มา พิ จาร ณา ตาม บท พระ ไอย การ

๑๕

มาตรา ๑๔ หญิง ทา ษ ไถ่ มา เจ้า เงิน ก็ ดี พี่ น้อง ลูก หลาน เจ้า เงิน ก็ ดี เข้า สู่ หา ข่ม ขืน โดย แรง หญิง มิ ยิน ยอม ร้อง แรก มี สัก ขี พยาน แล มัน มา ฟ้อง ร้อง เรียน จะ ส่ง ค่า ตัว มัน ให้ รับ ประ ทับ ส่ง ไป ตาม กระทรวง ถ้า มัน ว่า ชาย นั้น ข่ม ขืน ครั้ง หนึ่ง สองครั้งแล้ว แต่ มิ ได้ ร้องแรก ให้ มี สัก ขี พยาน ต่อ ภาย หลัง จึง ได้ ร้อง แรกนั้น ท่าน ว่า หญิง ร้าย จะแกล้ง ประ บัด สิน ท่าน จึง กล่าว โทษ เจ้า เงิน แล พี่ น้อง ลูก หลาน เจ้า เงิน อย่า ให้ รับ ไว้ บัง คับ บัญ ชา ต่อ ไป

๑๖

มาตรา ๑๕ ทรัพย์ สิ่ง ของ แล ทาษ ทาษี ทาษา ช้าง ม้า โค กระบือ หาย ได้ ตัว คืน มา ถ้า แล เจ้า ทรัพย์ จะ หา ความ แก่ ผู้ ลัก ควร ให้

๑๕

ไถ่ มา ใน บท นี้ แปล ว่า ทาษ ที่ ได้ ช่วย มา ไม่ ใช่ แต่ ได้ วาง ค่า ตัว มา จาก นาย อื่น อย่าง เดียว

๑๖

ลัก ทาษ นี้ ต้อง เข้า ใจ ว่า ลัก ภา ทาษ สิบ วัน เดือน หนึ่ง เข้า ใจ ว่า แปล ว่า เดือน หนึ่ง นับ ตั้ง แต่ วัน ที่ ได้ ของ คืน มา ให้ ดู ลักษณ รับ ฟ้อง บท ที่ ๑๑

ว่า แต่ ใน สิบ วัน ใน เดือน หนึ่ง พ้นกว่านั้นไซ้มิควร ที่ จะ ว่า ความแก่ผู้ ลัก นั้น เลย เพราะ เหตุ มิได้ เอา มา ว่า กฎหมาย แต่ แรก ได้ มา นั้น

๑๗

มาตรา ๑๖ ทวย ราษฎร กล่าว หา พิพาท กัน ด้วย ทรัพย์ สิ่ง ของ สิ่งใด พิจารณา ยัง มิ เสร็จ แล โจทย์ จำเลย เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ ซึ่ง มี ใน กล่าว หา ไป ทำ ประการใด อิก เล่า ท่าน ว่า เปน คดี เพิ่ม เติม ให้ รับ ไว้ บังคับ บัญชา

๑๘

มาตรา ๑๗ ทุบ ตี กัน หัว แตก ฟัน หัก เอา มา กฎหมาย ยัง แพ่ง อาญา ให้ พิจารณา สืบไป ถ้า อยู่ ถึง สาม วัน สี่ วัน มา กฎหมาย จะ รับ ไว้ มิ ได้ ถ้าโจทย์ หา ร้อง ฟ้อง เรียก พิจารณา ได้

๑๙

มาตรา ๑๘ (ผู้ หา ความ ริบ ราช สิ่ง สิน ไปใน อาญา อยู่ มา มี ผู้ หนึ่ง หาใน นคร บาล เล่า จำเลย อัน เดียว เปน สอง ศาล ดังนั้น

๑๗

เรียก ว่า ฟ้อง เพิ่ม เติม ให้ ดู พระราช บัญญัติ วิธีพิจารณา ความ แพ่ง ปี ๑๑๕ มาตรา ๔๐

๑๘

กฎหมาย นี้ คือ กฎหมาย ตรา สิน ให้ ดู ลักษณโจร ๑๗ ๑๘ ตระลาการ ๗๑

๑๙ แล ๒๐

ศาล นครบาลไม่มีแล้ว กฎหมาย ๒ บท นี้ จึ่ง ไม่จำเปน ต้องพิจารณา

ส่งให้ นครบาล สำเร็จ คดี นั้น ก่อน จึ่ง ส่ง มาให้ อาญา ถ้า แพ้ ใน นครบาล โดย ยถา กรรม นั้น แล

๒๐

มาตรา ๑๙ (หาใน นครบาล ว่า เปน โจร ก็ ดี หา ว่า สับ ฟัน ฆ่า ตี ท่าน ตาย ก็ ดี แล ผู้ หนึ่ง หาใน อาญา มัน ผู้ เดียว นั้น ว่า กัน โชก ริบ เอา รูปพรรณ สิ่ง สิน ท่าน ถ้า มี กำลังให้ตัว อยู่ แก้ ใน นครบาล ให้ แต่ง ทนาย ต่าง ตัว แก้ ในอาญา ถ้าหา ทนาย ต่าง ตัว มิ ได้ ให้ เรียก ทรัพย์ นั้นไว้ ในอาญา ให้ มันแก้ ใน นครบาล ถ้ามันแก้ ในนครบาลมันฉิบ หาย จึ่งให้ส่งทรัพย์ นั้น แก่ โจทย์เปน กรรมของโจทย์ ในพระราชอาญาเนั้น สำ แดง โดย ลักษณรับ ฟ้อง ได้ มิ ได้ โดย มูล คดี แห่ง ตระลาการ แลสาขะ คดี คือ บท มาตรา สิ้น แต่ เท่า นี้

ที นี้จะ กล่าวใน ลักษณ โจทะกะเฉทะกะ คือ ตัด ฟ้อง จัด เปน มูล คดี ใน คำ ภีร์ พระ ธรรม สาตร์ มี พระ บาฬี ดัง นี้ ปะริหาระวะจะนัง ยัง โจทะกานะมุก โกฏิกัง สัพ พัน ตัง ธัมมะสาเตนะ โจทัจเฉทะกมุทธิเส แปล ว่า ยัง ปะริหาระวะจะนัง อัน ว่า คำ แห่ง จำเลย อันใด อุกโกฏิกัง มี ปรกติ เพิก เสีย ถอน เสีย วะจะนัง ซึ่ง คำ โจทกานัง แห่ง บุทคล ทั้งหลาย อันเปน โจทย์ อาจาริโย อัน ว่า มะโนสาราจาริย์ วุทธิเส สำแดง ตังวะจะนัง ซึ่ง คำ นั้น สัพพัง ทั้งปวง โจทัจเฉทะกัง ชื่อ ว่า โจทกะเฉทกะ ธัมมะสาเตนะ โดยคำ ภีร์ พระ ธรรม สาตร์

ที นี้ จัก สำแดง สาขะคดี อธิบาย จาก มูล คดี มี มาตรา โดย พระ ราชบัญญัติ เปน อัน มากสืบ ๆ กัน มา ดัง นี้

๒๑

ศุภมัศดุ ๑๕๙๑ ศกสังวัจฉะระเชฐมาเส ศุกปักเข เอกาทศี อาทิตยวาร พระบาทสมเด็จ เอกาทธรฐอิศวรบรมนารถ บรมบพิตร์ พระพุทธเจ้าอยู่หัว คือ องค์ สมเด็จ พระนารายน์ เปนเจ้า ผู้ ทรงทศพิธ ราชธรรม อัน มหาประเสริฐ เสด็จใน พระ ที่ นั่ง พระ วิหาร สมเด็จ โดย ทักษิณาภิมุข สมเด็จบรมนารถบรมบพิตร์ พระพุทธเจ้าอยู่หัว มีพระราช โองการ ดำรัสว่า ถ้า อาณาประชาราษฎร มี คดี แก่กัน ด้วยประการใด ๆ ให้ มุข มนตรี ลูกขุน ผู้ พิพากษา คดี อาณาประชาราษฎรให้แล้ว ให้เร่งเอา มาพิททูล ร่ำเรียน แก่ พระเจ้า อยู่หัว อย่า ให้ ละ ไว้ ช้านาน จึ่ง เสนามนตรี มุข ลูกขุน ผู้ เฝ้า พระบาท สมเด็จ บรมบพิตร์ พระพุทธเจ้า อยู่หัว กราบ บังคม ทูล มูล คดี ซึ่ง มีเหตุ ช้า นั้นให้ ทราบ พระบาท สมเด็จ พระพุทธเจ้า อยู่หัว จึ่ง ดำรัส แก่ มุข มน ตรี ลูกขุน ผู้ ได้พิพากษา ว่า อาณา ประชาราษฎร ผู้ มี อรรถ คดี ลาง คู่ ติดใจ มี ถ้อย คำ มิ ได้ ตัด ฟ้อง ตัด สำนวน ลาง คู่ มี ถ้อย คำ ตัด ฟ้อง ตัด สำนวน แล ผู้ พิพากษา มิ ได้ แจ้งใน บท พระไอยการ ที่ ข้อ ตัด สำนวน นั้น ว่า มิ ได้ ตัด สำนวน ที่ ข้อ มิ ได้ ตัด สำนวน ปฤกษา ว่า ตัด สำนวน อาณา ประชาราษฎร ได้ ความ ยาก แค้น แต่ นี้ สืบไป เมื่อ น่า ถ้า แล อาณา ประชา ราษฎร มี ถ้อย คำ ร้อง ฟ้อง ศาลา แล ฟ้อง ร้อง เรียน กฎหมาย โรง ศาล กรมใด ๆ ถ้าใน ฟ้อง แล กฎหมายนั้น มิได้ ให้ เรียก ก็ดี ๑ ฟ้อง แล กฎหมาย นั้นได้ ให้ เรียก ฟ้อง กับ คำ กฎ นั้น

๒๑

วัน ๑ เดือน ๗ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ศักราช ๑๕๙๑

ประการ ที่ ๑ มิ ได้ ให้ เรียก ให้ ดู ลักษณ รับ ฟ้อง บท ที่ ๕

ข้อใจ ความ มิต้อง กัน ก็ดี ๒ อนึ่ง หา ผู้ มี บันดาศักดิ์ มิได้ ให้เรียกทนาย ต่าง ตัว ก็ดี ๓ อนึ่ง ผู้ มี บันดาศักดิ์ หา เปน เนื้อ ความ แพ่ง อาญาอุทธรณ์ มิได้ แต่ง ทนาย ให้ ว่า ให้ แก้ ต่าง ตัว ก็ดี ๔ อนึ่ง ใน ฟ้อง ร้อง แล กฎหมาย มิ ใช่ ญาติ พี่ น้อง เก็บ เอา คดี เพื่อนฝูง มิตร์ สะหาย มา ฟ้อง มา กฎหมาย ก็ ดี ๕ อนึ่ง ใน ฟ้อง นั้น เปน คน อุทลุม มิได้ รู้ คุณ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย มัน มา หา ความ แก่ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ก็ ดี ๖ อนึ่งมิได้ เปน ญาติ พี่ น้อง กล่าว หาทรัพย์ มรฎก ก็ดี เอาทรัพย์ มรฎก มา ถวาย เสีย ก็ดี ๗ อนึ่ง เปน ญาติ พี่ น้อง กัน มิได้ ช่วย รักษาไข้ปลงศพ เผาผี มา หา ทรัพย์ มรฎก ก็ดี) ๘ (แล หา ทรัพย์ มรฎกให้ ผู้ อื่น แก้ ต่าง ว่า ต่าง ก็ ดี ๙ อนึ่ง ทรัพย์มรฎก

ประการ ที่ ๒ ให้ ดู ลักษณรับ ฟ้อง บท ที่ ๕

ประการ ที่ ๕ ให้ ดู ลักษณรับ ฟ้อง บท ที่ ๑

ประการ ที่ ๖ ให้ ดู ลักษณรับ ฟ้อง บท ที่ ๒๕

ประการ ที่ ๗ เอา มรฎก ถวาย หลวง ให้ ดู ลักษณ มรฎก บท ที่ ๔๘ เพราะ เหตุ ว่าได้ ถวาย หลวง แล้ว ก็ สิ้น อำ นาจ ใน ส่วน ตน

ประการ ที่ ๘ ให้ ดู ลักษณ มรฎก บท ที่ ๕ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๓๐ แล ฎีกา ที่ ๔๖ ปี ๑๑๘ ซึ่ง ว่า บท ทั้ง หลาย นี้ ไม่ กิน ถึง เด็ก

ประการที่ ๙ แก้ ต่าง ว่า ต่าง ได้ แล ตามพระราชบัญญัติ วิธี พิจารณา ความ แพ่ง ปี ๑๑๕ หมวด ที่ ๒๑

พ่อ แม่ พี่น้อง ตาย พ้น ปีหนึ่ง ขึ้น ไป แล้ว มา กล่าว หา ก็ ดี ๑๐ อนึ่ง คดี สุภา ตระลา การ บัง คับ บัญชา แล้ว มิได้ หา คดี ข้อ อื่น แล เก็บ เอา คดี ซึ่ง ยอม สำ เร็จ กัน แล มี สินไหม พิไนย แล้ว มา ฟ้อง ร้อง เรียน แล กฎหมาย ก็ ดี ๑๑ แล คดี ผู้ ประกัน ว่า ความ ต่าง ใจ ความ มิ ต้อง กับ ฟ้อง แล คำ กฎหมาย ก็ ดี ๑๒ อนึ่ง มี พระไอยการ ปรับ มา เปน สินไหม พิ ไนย แลได้ ปฤกษา ให้ เรียก สิน ไหม พิ ไนย ตาม พระไอยการ แล ยัง มิ ได้ เสีย เงิน ตามพิพากษา ก่อน แล ฟ้อง หาอาญา ฟ้อง หาอุทธรณ์ สุภา ตระลา การ จ่า ภูดาษ เสมียน มิ ได้ อุทธรณ์ ถึง ใบ สัจว่า ทำ ข่ม เหง มาก เปน น้อย ๆ เปน มาก แล แปลง ใบ สัจ แปลง พระไอยการ เสีย ก็ ดี ๑๓ อนึ่ง มี เบาะ แส เทบียพ หาง ว่าว โรงศัก ซึ่ง ท่าน แต่งไว้ แล้ว ก็ ดี ๑๔ หนึ่ง เปน กระณี สาเหตุ แก่ กัน มิ ได้ ฟ้อง ร้อง เรียน แต่ ใน เจ็ดเดือน ก็ ดี ๑๕ หนึ่ง เปน พิกล จริต บ้า ใบ้ สูง อายุ หา สติ มิ ได้ มา ร้อง ฟ้อง กฎหมาย เปน เนื้อ ความ แพ่ง อาญา อุธทธรณ์ นคร บาล ก็ ดี

ประการ ที่ ๑๐ แต่ ถ้า ได้ ปก ครอง มา ด้วย กัน กำหนด ปี หนึ่ง ใน บท นี้ กิน ความ ไม่ ถึง ให้ ดู ฎี กา คล้าย ที่ ๑๐ ปี ๑๑๗ แล ฎีกา ที่ ๑๙๘ ปี ๑๑๘

ประการ ที่ ๑๑ ให้ ดู พระราชบัญญัติวิธีพิจารณา ความ แพ่ง ปี ๑๑๕ มาตรา ๖ แล ลักษณ รับ ฟ้อง บท ที่ ๒๖ ลักษณตระลาการ บทที่ ๙ แล ๙๓

ประการ ที่ ๑๕ กรณี สาเหตุ นั้น ให้ ดู ลักษณ เบ็ด เสร็จ บท ที่ ๑๒๕ แล ๑๒๖ แล ลักษณตระลาการ บท ที่ ๒๓

๑๖ อนึ่งวิวาทกัน เมื่อ เปนพระภิกษุ มิได้ กล่าวหากันครั้นศึกออก แล้ว กล่าว หา คดี นั้น ๑๗ อนึ่ง วิวาท ชก ตี กัน เมื่อ เปน ฆรา วาศ มิ ได้ กล่าว หา กัน ครั้น เปน ภิกษุ แล้ว มา กล่าว หา กัน ก็ ดี ๑๘ อนึ่ง มัน เปน โจร ปล้น สดมภ์ รับ เปน สัจ แล้ว แล มัน มา หา อา ญา อุทธรณ์ ตระ ลา การ เจ้า ทรัพย์ ก็ ดี ๑๙ (อนึ่ง เปน สัจ ว่า เปน ฉมบ จะ กละ กระสือ แล มา ฟ้อง ร้อง เรียน แก่ มุข ลูก ขุน ก็ ดี) ๒๐ แล ราษฎร ผู้ ต้อง คดี ถ้อย คำ ตัด ฟ้อง ๒๐ ประการ นี้ ท่าน ให้ มุข ลูก ขุน พิพากษา ตามบท พระ ไอยการ พระราชกฤษฎีกา ถ้า ต้อง ด้วย พระ ไอยการ ห้าม ๒๐ ประการ นี้ แล้ว ให้ ยก ฟ้อง เสีย

๒๒

มาตรา ๑ มี ผู้ ร้อง ฟ้อง กล่าว โทษ กัน ว่า มี ผู้ มา บอก เล่า ว่า ชาย มา ทำ ชู้ ด้วย ภรรยา แล มี ผู้ ทำ ร้าย แก่ ตัว แลวิญญาณกะทรัพย์ แล อวิญญาณกะ ทรัพย์ ด้วย ประการใด ๆ ก็ ดี มิ ได้ เห็น แก่ จักษุ แล มี แต่ ผู้ บอก เล่า ท่าน ว่า ให้ เรียก หา เอา ตัว ผู้ บอก เล่า นั้น มา ถาม ก่อน

ประการ ที่ ๑๖ ให้ ดู ลักษณ รับ ฟ้อง บท ที่ ๑ ที่ ได้ มี ประ กาศ เลิก เสีย ที่ มี ความ เหมือน กับ นี้ อยู่ ส่วน หนึ่ง แล พระราช บัญ ญัติ วิธี พิจารณา ความ แพ่ง ปี ๑๑๕ มาตรา ๑๓๓

ประการ ที่ ๑๙ แปล ความ แต่ เพียง ว่า จะ ปฏิเสธ คำ สาร ภาพไม่ ได้ ส่วน อุทธรณ์ ว่า ลงโทษ หนัก เกิน ไป ได้

ประการ ที่ ๒๐ ให้ ดู ลักษณ เบ็ด เสร็จ บท ที่ ๑๔๑ ไป จน ถึง บท ที่ ๑๔๗ ฉมบ จะกละ นั้นไม่ ถือ ว่า มี กัน แล้ว

ถ้าผู้บอกเล่ารับสมฟ้องจึ่งให้เอาตัวผู้ต้องพิพาทมาพิจารณาว่ากล่าวกับผู้บอกเล่าสืบไป ถ้าผู้บอกเล่ามิรับอย่าพึงให้พิจารณาสืบไปเลย

๒๓

มาตรา ๒ ผู้มีคดีทำหนังสือฟ้องร้องแก่ขุนการในลักษณหนังสือร้องนั้นมีชื่อโจทย์ เข้าชื่อร้องฟ้องหลายคน ให้ขุนการเรียกผู้เข้าชื่อมาถาม ถ้ารับว่าเข้าชื่อร้องฟ้องจริง จึ่งให้ขุนการเขียนโฉนดฎีกาตราสารไปให้ส่งผู้มีคดีออกมาพิจารณา ถ้าถามผู้เข้าชื่อร้องฟ้องมิรับ ว่ามิได้เข้าชื่อร้องฟ้อง ท่านว่าบพึงให้พิจารณา ถ้าคดีเขาร่วมกัน เขาไว้ความให้คนหนึ่งว่า แม้นมันผู้ว่าชนะเขาทั้งนั้นชนะด้วย ถ้าผู้ว่าแพ้เขาทั้งนั้นแพ้ด้วย

๒๔

มาตรา ๓ ผู้ชักนำให้ไถ่ข้าซื้อช้างม้าวัวควาย ชักนำกู้หนี้ถือสิน ชักนำเขามาถามลูกเมีย แลชักซื้อขายสารพัดทั้งปวง ถ้าช้างม้าถ้าโคกระบือ แลทาษลูกหนี้หนีหาย ผัวเมียเกิดวิบัติประการใด อย่าให้ว่าแก่ผู้ชักนำนั้นเลย เพราะให้เปนประโยชน์ทั้งสองฝ่าย

๒๕

มาตรา ๔ ผู้ใดเปนคนอุทลุมมิได้รู้จักคุณบิดามารดาปู่ย่า

๒๕

ให้ดูลักษณรับฟ้องบทที่ ๒๑ ประการที่ ๖ แต่โทษอาญานั้นยังไม่เคยเห็นวาง

ตา ยาย แล มัน มาฟ้องร้อง ให้เรียก บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย มัน ท่านให้ มีโทษ ทวน มัน ด้วย ลวด หนัง โดย ฉกรรจ์ อย่า ให้ มัน คน ร้าย นั้น ดู เยี่ยง อย่างกันต่อไป แล้ว อย่าให้ บังคับ บัญชาว่ากล่าว คดี ของมันนั้นเลย

๒๖

มาตรา ๕ คดี ใด มิ เปน ความ มหันตโทษ ประชา ราษฎร ยอม มิ ว่า กัน สมัค เข้า ถวาย สัตยานุสัตย์ เฉพาะ ศรี รัตนไตรย์ ใน อาราม แล สฐาน ที่ ใด ๆ ก็ ดี มี ผู้ รู้ เห็น สัก ขี พยาน คน หนึ่ง สอง คน ก็ ดี ท่าน ว่า เด็ด ขาด กัน ความ มัน เปน สูญ ถ้า ผู้ ใด รื้อ กลับ เอา ความ มา ฟ้อง ร้อง ว่า กล่าว ท่าน ว่า อย่า ให้ บัง คับ บัญชา ความนั้น เลย

กล่าว ลักษณ ตัด ฟ้อง โดย มูลคดี แล สาขะคดีมี ตาม พระ ราช บัญญัติ จัด เปน บท มาตรา โดย สัง เขป แต่ เท่า นี้

(ที่ นี้ จะ กล่าว ด้วย ลักษณ ตัด สำนวน โดย คำภีร์ พระ ธรรม สาตร์ มี บาฬีว่า ยังโจทะจุทะกะวะจะนัง ปฏิวากยัสสะฉินทะนัง ตัมบีเยวะปฏิภาณะ เฉทะโกติปะกิตติตัง แปลว่า ยังโจทะจุทะกะวะจะนัง อันว่า ถ้อย คำ แห่ง โจทย์ แห่ง จำ เลย อันใด ฉินทะนัง มี กิริยา อัน ตัด เสีย ปฏิวากยัสสะ ซึ่ง สำนวน ตังบีเอวะวะจะนัง แม้น อัน ว่า คำ นั้น แท้ จริง ปะกิตติตัง

๒๖

ความ อาญา ที่ร้าย โจทย์ จำเลย ยอม กัน เสีย เปล่า เพราะ กรม อัยการ ฟ้อง ได้ จำ เลย จะ แก้ว่า ได้ ทำ ขวัญ โจทย์ แล้ว ไม่ได้ อธิ บาย คำ มหันต โทษ ให้ ดู ลักษณ อาญา หลวง

อัน ม โน สาราจาริย์ สำแดง ปะติภาณะเฉทะโกอิติ ชื่อ ว่า ปะฏิภาณะ เฉทะกะ คือ ตัด สำนวน

(ที นี้ จะ กล่าว สาขะ คดี มี โดย พระ ธรรม สาตร์ เปนพระราช บัญญัติ จัด เปน บท มาตรา ดัง นี้

๒๗

มาตรา ๑

๒๘

มาตรา ๒

๒๙

มาตรา ๓ ผู้ มี อรรถคดี เปน ความ กันใน สุภา ตระลาการ โจทย์ ก็ ดี จำเลย ก็ ดี ทำ หนังสือ บน ออก ปาก บน ผู้พิพากษา ผู้พิจารณา ตระลาการ ให้ วิญญาณกะ ทรัพย์ อวิญญาณ กะทรัพย์ แก่ ผู้ พิพากษา ผู้ พิจารณา ตระลาการ ก็ ดี ให้ ญาติ พี่ น้อง พวก พ้อง ไป บน บาน ผู้พิจารณา ตระลาการ ให้ช่วย เนื้อ ความ ของ มัน ไต่ สวน เปน สัจ ให้ เอา ข้าง ผู้มิ ได้ บน เปน จริง ให้ เอา ข้างผู้ บน เอง แล ให้ ไป บน นั้น เปน แพ้ ถ้า ตัวความ มิได้ ใช้ ให้ บน แล ญาติ พี่ น้อง พวกพ้อง กลัว

---

๒๗ แล ๒๘

ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๘๒ เปน ต้น ไป

๒๙

บน ผู้ พิพากษา ให้ดูลักษณตระลาการ บท ที่ ๙๐

เนื้อความจะแพ้ หากไปบนเอง ตัวความมิได้รู้ ให้เอาตัวผู้บนมาปรับไหมตามรูปความ แลคดีซึ่งมันมิได้บนนั้น ให้เร่งบังคับบัญชาสืบไปจนแล้ว

๓๐

มาตรา ๔

๓๑

มาตรา ๕

ทีนี้จะกล่าวลักษณะสักขีเฉทะกะ คือตัดพยานนั้น มีบาฬีโดยคำภีร์พระธรรมสาตร์ว่า วิมหาปะนาทิโกธัมโมสักขิฉิน โนติกิตติโต ปะฏิปักขะสภาโวโส สักขิโนบีวิธังสะโน แปลว่า โยธัมโม อันว่าสะภาวะอันใด วิมหาปะนาทิโก มีสภาวะจะยังพยานให้สะดุ้งตกใจ แลจะให้พิศวงงงงวยเปนต้น สักขิฉินโนติกิตติโต อันมโนสาราจาริย์สำแดงชื่อว่าสักขีเฉทกะ โสธัมโม อันว่าสภาวะนั้น ปะฏิปักขะสภาโวเปนข้าศึกแท้ สักขโน แก่บุทคลอันเปนพยาน วิธังสะโน จะกำจัดเสีย สักขิโน ซึ่งพยาน

ทีนี้จะกล่าวสาขะคดี อันมีในคำภีร์พระธรรมสาตร์ โดยพระราชบัญญัติจัดเปนบทมาตราสืบ ๆ กันมาดังนี้

---

๓๐ แล ๓๑

ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะดูให้ดูหมอปรัดเลน่า ๘๔

๓๒

ศุภมัศดุ ๑๙๒๖ ศกกุกุฏสังวัจฉะระวิสาขมาเส ศุกปักเข ปาฏิบท ดฤษถี ยังเสารวาระ พระบาท สมเด็จ บรมมหา จักรพรรดิ ราเมศวรบรมนารถ บรมบพิตร พระพุทธเจ้า อยู่ หัว ผู้ ทรง ธรรม อัน มหา ประเสริฐ มี พระ ราช บริหาร ดำรัสไว้ ให้ รู้ ลักษณ เผชิญ พยาน ตัด พยาน ดังนี้ (คือ ผู้ มี คดี เปน ความ ด้วย กันใน สุภา ตระลาการ แล มี ถ้อย คำ ติง ทุเลา ตัดพยาน ใน สำนวน ให้ กฎ เอา คดี เปนแพ้ คือว่า ตระลาการ ไป เผชิญ พยาน ถึง กลาง หน ทาง แล้ว พา ตระลาการ กลับ มา ๑ อนึ่ง ผู้ มี คดี ยัง มิได้ นำ ตระลาการ ไป เผชิญ แล ฝ่าย ข้าง หนึ่ง ลัก ลอบ ไป สู่ หา เจรจา ด้วย พยาน ๒ อนึ่ง ผู้ มี คดี นำ ตระลาการ ไป เผชิญ พยาน เมื่อ ลักษณ ตระลาการ ไป เผชิญ พยาน อยู่ นั้น แล ฝ่าย ข้าง หนึ่งไป สู่ หา เจรจา ด้วย พยาน บน เรือน พยาน ก็ ดี ๓ อนึ่ง แนะ นำ ข้อ เนื้อ ความ สอน ให้ พยาน รับ สม อ้าง ก็ ดี ๔ อนึ่ง มัน บัก หน้า ข้า ซื่อ เจรจา ขู่ รู้ คุก คำ ราม กัน โชก สำ ทับ พยาน ว่า จะ ฟ้อง เอา พยาน จะ ให้ต้อง ขับ เฆี่ยน โบย ตี ปรับไหม ประการ ใด มิ ให้ พยานรับ สม อ้าง ๕ อนึ่ง ผู้ มี อรรถ คดี นำ ตระลาการไป เผชิญ พยาน กฎหมาย เอา ชื่อ โดย อ้าง แล มิ ได้นำไป เผชิญตาม ชื่อซึ่ง กฎหมาย แล มัน มา เผชิญ พยานคน อื่น ก็ดี ๖ อนึ่ง ผู้ มี อรรถ คดีมัน อ้าง พยาน ร่วม กัน แล มัน ติด ใจ ค้าน

---

๓๒ จน ถึง ๔๐

วัน ๗ เดือน ๖ ขึ้น ๑ ค่ำ ปี รกา ศักราช ๑๙๒๖

ให้ ดู พระ ราช บัญญัติ ลักษณ พยาน วัน ที่ ๒๒ มกราคม ๑๑๓

พยาน ร่วม กัน ก็ ดี ๗ อนึ่ง ผู้ มี อรรถ คดี มัน อ้าง พยาน มัน มัน มิ รับ มัน จะ ต่อ พิสูทธ์ ด้วย พยาน มัน ก็ ดี ๘ ถ้า ทวย ราษฎร มี อรรถ คดี ถ้อย คำ ติง ทุ เลา ตัด พยาน ต้อง ด้วย บท พระไอยการ ห้าม ประ การ นี้ สืบ สวน เปน สัจ แล้ว ให้ กด เอา คดี เปน แพ้ ตาม พระไอยการ ซึ่ง ท่าน บัญ ญัติ ไว้ นี้ เถิด

๓๓

มาตรา ๑ (ตระลาการ คัด ข้อ ประเด็น ไป โดย อ้าง คู่ ความ นำ ตระลาการ ไป เผชิญ แล คู่ ความ ผู้ อ้าง มิ ได้ นำ ไป ถึง ส ฐาน ที่ พยาน อยู่ ไป ถึง แต่ กลาง หน ทาง ผู้ อ้าง ภา ตระลาการ กลับ คืน มา ท่าน ว่า มิ ชอบ พยาน มัน ผู้ อ้าง มิ ถ่อง แท้ มัน จึ่ง ภา ตระลาการ กลับ คืน มา ให้ กด เอา คดี มัน เปน แพ้

๓๔

มาตรา ๒ (ตระลาการ คัด ข้อ ประเด็น ให้ คู่ ความ นำ ตระลาการ ไป เผชิญ โดย อ้าง แล ตระลา การ ยัง มิ ได้ เผชิญ มัน คู่ ความ โจทย์ ก็ ดี จำ เลย ก็ ดี หลีก หนี ลัก ลอบ ไป สู่ หา เจรจา ซัก ซ้อม ย้อม แปลง บน บาน พยาน ของ มัน ผู้ อ้าง เอง ให้ รับ ก็ ดี แล ฝ่าย ผู้ มิ ได้ อ้าง รู้ ว่า ผู้ ใด จะ เปน พยาน ฝ่าย ข้าง หนึ่ง แล้ว ไป สู่ หา ซัก ซ้อม ย้อม แปลง บน บาน พยาน ข้าง ผู้ อ้าง มิ ให้ รับ ก่อน ตระลาการ มิ ได้ เผชิญ จับ ได้ มา บอก แก่ ตระลาการ ก็ ดี ต่อ หน้า สุภา ตระลาการ ก็ ดี สืบ สวน เปน สัจ จึ่ง ให้ เอา คดี มัน ผู้ ซัก ซ้อม ย้อม แปลง บน บาน พยาน เปน แพ้ แก่ สำนวน ถ้า โจทย์ จำ เลย ให้ ญาติ พี่ น้อง ผู้ คน ลูก เมีย เอา หนังสือ บน ให้ ทรัพย์

สิ่ง ของ ไป ซัก ซ้อม บน บาน พยาน ให้ พยาน หลบ มิ ให้ พบ ตัว ก็ ดี ให้ พยาน รับ โดย อ้าง ก็ ดี มิ ให้ รับ ก็ ดี ทำ กล อุ บาย ว่า ฝ่าย ข้าง หนึ่ง ให้บน บาน ซัก ซ้อม ย้อม แปลง พยาน พิจารณาเปน สัจ ให้ เอา ผู้ ใช้ ให้ บน ผู้ ให้ ทำ กล อุบาย เปน แพ้ แก่ สำ นวน ส่วน พยาน ผู้ รับ สิน จ้าง สินบนนั้น ถ้า เนื้อ ความ ซึ่ง หา กัน เปน แต่ บัจ ฉิม โทษ ให้ ปรับ ไหม พยาน ลา หนึ่ง ตาม บันดา ศักดิ์ ถ้า เปน ความ มหันต โทษ ให้ ปรับ ไหม พยาน ส ฐาน หนึ่ง ทวี คูณ เปน พิไนย หลวง โดย พระราช กฤษฎีกา

๓๕

มาตรา ๓ (ถ้า โจทย์ ถ้า จำ เลย บุตร์ ภรร ยา ญาติ พี่ น้อง พวก พ้อง ฝ่าย โจทย์ จำ เลย ไป สู่ หา เจรจา ด้วย พยาน ฝ่าย โจทย์ ก็ ดี ฝ่าย จำ เลย ก็ ดี ฝ่าย ข้าง หนึ่ง จับ ได้ สืบ สวน เปน สัจ ว่า ไป สู่ หา เจรจา ด้วย พยาน แต่ มิ ให้ ปรากฏ ออก ข้อ ความ ว่า ซัก ซ้อม ประการใด อย่า เพ่อให้ เอา เนื้อ ความ เปน แพ้ ก่อน ให้ สืบ ถาม พยาน ว่า มา เจรจาว่า กล่าว นั้น ประการ ใด ถ้า พยาน สบถ สาบาล ให้ การ ว่า ตัว ความ มา ซัก ซ้อม บน บาน ให้ พยาน รับ ก็ ดี มิ ให้ รับ ก็ ดี ให้ เอา เนื้อ ความ ผู้ ซัก ซ้อม บนบาน เปน แพ้ แก่ สำ นวน ถ้า คู่ ความ มิได้ ใช้ ให้ ลูก เมีย ญาติ พี่ น้อง พวก พ้อง ไป บนบาน ซัก ซ้อม พยาน หาก ว่า ญาติ พี่ น้อง พวก พ้อง กลัว ความ จะแพ้ ไป บนบาน ซัก ซ้อม พยาน แต่ อำ เภอ ใจ เอง ให้ เอา ตัว ผู้ ซัก ซ้อม มา ปรับ ไหม ตาม รูป ความ เปน พิ ไนย หลวง แล พยาน นั้น ให้ ยก เสีย แล คดี ซึ่ง ตัว มิ ได้ ซัก ซ้อม นั้น ให้ เร่ง บังคับ บัญชา จง แล้ว

๓๖

มาตรา ๔ (ผู้มีคดีอ้างสักขีพยาน ตระลาการคัดประเด็นคู่ความนำตระลาการไปเผชิญท้าวคำโดยอ้าง แลตระลาการถามพยานโดยประเด็น พยานให้การขาดข้อเหลือข้อ ประเด็นไม่แจ้งก็ดี พยานให้การแก้แค้น พยานอิดเอื้อนนิ่งอยู่ แลโจทย์ก็ดี จำเลยก็ดี สอนแนะนำข้อความให้พยานฟัง ให้ปรากฎออกข้อเนื้อความว่า ข้อนี้เปนฉนี้ ข้อนั้นเปนฉนั้นประการใด เมื่อลักษณตระลาการสืบเผชิญอยู่นั้น ตระลาการได้ยินแก่โสตรประสาท ก็ให้เอาคดีข้างมันผู้สอนแนะนำเปนแพ้แก่สำนวน

๓๗

มาตรา ๕ (ผู้มีอรรถคดีนำตระลาการไปเผชิญพยานโดยอ้างพยานออกมาถึงสำนักนี้ที่ควรแล้ว มันผู้อ้างก็ดี มันผู้มิได้อ้างก็ดี มิได้ออกอาวุธปากแนะนำข้อเนื้อความสอนพยาน พวกพ้องมันผู้มีคดีซึ่งไปด้วยทั้งสองฝ่าย บอกข้อความว่ากล่าวแก่พยานประการใด เมื่อพยานยังมิได้สาบาลตัวก็ดี ได้สาบาลตัวแล้วให้การอยู่ก็ดี ท่านว่ามันแกล้งจะให้พยานหลงลืม ให้ยุกรบัตรความไสคอมันผู้ว่า แลขับพวกพ้องเสียให้พ้นอย่าให้อยู่ใกล้พยาน ๆ จะได้ลำภุกหาว่ากล่าวแต่ที่อันจริง

๓๘

มาตรา ๖ (ผู้มีอรรถคดีทั้งสองอ้างพยานโดยสุภาพ พยานคนเดียวอ้างร่วมกันทั้งสองข้าง ตระลาการคัดประเด็นขาดข้อจะ

สืบ ตาม อ้าง ทั้ง สอง โจทย์ ก็ ดี จำเลย ก็ ดี ติด ใจ ค้าน พยาน ร่วม กัน ให้ กดเอา คดี มัน ผู้ค้าน เปน แพ้ ให้ เอา คดี ผู้ ซึ่ง มิได้ ติดใจ ค้าน เปนจริง

๓๙

มาตรา ๗ (ผู้ มี คดี ทั้ง สอง นำ ตระลาการ ไป เผชิญ พยาน โจทย์ ก็ ดี พยาน จำเลย ก็ ดี มัน กัน โชก ขู่ รู่ คุก คำราม พยาน ว่า จะ หา ความ พยาน จะ ให้ ต้องจำ จองปรับไหม ขับเฆี่ยน โบยตีริบราชบาทว์ จะ เอา เพลิง เผา เรือน เผา บ้าน ฆ่า ฟัน ขู่ รุ่ สำทับ ต้อง ด้วย ประการ ใด ๆ จะให้ พยาน ของ มัน กลัว รับ สม คำ มัน ก็ ดี แล ขู่ รู่ สำทับ พยาน ฝ่าย ข้าง หนึ่ง จะ มิ ให้ รับ ก็ ดี ท่าน ว่า มัน เท็จ ให้ เอา สำนวน มัน ผู้ ขู่ รู่ กัน โชก พยาน เปน แพ้ แก่ ผู้ มิ ได้ ขู่ รู่ กัน โชก พยาน ตาม พระ ราช กฤษ ฎีกา

๔๐

มาตรา ๘ (ผู้ มี อรรถ คดี ทั้ง สอง คน อ้าง พยาน ตน เอง พยาน มิ รับ สม คำ ตน ๆ ว่า จะ ต่อ พยาน ของ ตน ถึง พิ สูทธ์ อิก เล่า ท่านว่า มิ ให้ มัน พึง พิสูทธ์ ด้วย พยาน ท่าน ให้ กด เอา คดี มัน เปน แพ้ มิ พึง ให้ เผชิญ สืบ ไป เลย เหตุ ใด จึ่ง กล่าว ดังนี้ เหตุ มัน จน แก่ พยาน

กล่าว ลักษณ ตัด พยาน โดย มูล คดี แล สา ขะ คดี มี ใน พระ ธรรมสาตร์ โดย สัง เขป แต่ เท่า นี้

(ที นี้ จะ กล่าว ลักษณ อรรถ กูฏะ คือ ประ วิง ความ มี ตาม มูล คดี ใน พระ ธรรม สาตร์ โดย บาฬี ดังนี้ โยจายัง อักขะปวัตโต อัฏฏะ เมวะ ปะวัตตะเย โสนะโร อัฏฏะปวัตโต อัฏฏะกูโฏติวุจจะเร แปลว่า

โยจะอะยังนะโร อันว่าบุทคลผู้ใด อักขะปวัตโต ประวิงความไว้ ปวัตตะเย ประวิง อัฏฏังเอวะ ซึ่งเนื้อความแท้จริง โสนะโร อันว่าบุทคลผู้นั้น อัฏฏะปวัตโต แกล้งประวิงความไว้ให้ช้า วุจจะเร อันมโนสาราจาริย์กล่าว อัฏฏะกูโตอิติ ชื่อว่าอัฏฏะกุฏะ ฯ ที นี้ จักกล่าว สาขะ คดี อันมี ใน พระ ธรรมสาตร์ โดย โบราณราชกระษัตริย์ จัด เปน บท มาตรา สืบ ๆ มา ดังนี้

๔๑

มาตรา ๑

๔๒

มาตรา ๒

๔๓

มาตรา ๓

๔๔

มาตรา ๔

๔๕

มาตรา ๕

---

๔๑ จน ถึง ๔๖

ประวิง แปลว่าแกล้งชักให้ความเนิ่นช้า ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก แต่ กะถา ที่ นำ หา ได้ ยก เลิก ไม่ จะ ดู บท ที่ เลิก นั้น ให้ดู หมอ ปรัด เล น่า ๘๙

๔๖

มาตรา ๖

กล่าว ลักษณ ประวิง ตาม โดย มูลคดี แล สาขะคดี มี ตาม พระ ธรรม สาตร์ โดย สังเขป แต่ เท่า นี้

ที นี้ จักกล่าว ใน ลักษณ อันชื่อ ว่า อัญญะ มัญญะปฏิภาษ คือ แก้ต่าง ว่า ต่าง นั้น เปน มูล คดี อันมี ใน พระธรรมศาสตร์ โดยบะ พีว่า โยปะฏิกะ ถะนะสี โล ปะติวะจะนะวจะโน อัญญะมัญญะปฏิภาโส บีตาปุตตาทิ โย โส ติ แปล ว่า โยชะโน อัน ว่า บุทคล ผู้ใด บีตาปุตตาทิ คือ บิดา แล บุตร์ เป็นต้น ปะฏิกะถะนะสีโล มีปรกติ ร้อง ฟ้องต่าง ปะติวะจะนะวจะโน มี ปรกติ ให้ การ แก้ ความ ต่าง กัน ก็ ดี โสชะโน อัน ว่า บุทคล ผู้ นั้น อัญญะมัญญะปะฏิภาโส ชื่อว่าอัญญะมัญญะปะฏิภาษ คือ แก้ ต่างว่าต่าง ภะวะติ มี ฯ ที นี้ จะ กล่าว เปน สาขะคดี มี ใน พระธรรม สาตร์ โดย มาตรา อัน โบราณ ราช กระษัตริย์ บัญญัติ ไว้ สืบ ๆ มา ดัง นี้

๔๗

มาตรา ๑

๔๘

มาตรา ๒ ทวย ราษฎร กล่าว หา แก่ กัน คดี แพ่ง อาญา อุทธรณ์ นคร บาล แพทยา ธรรม การ ด้วย ข้อ สึ่ง ใด แล กล่าว มูล เหตุ พิพาทนั้น

๔๗

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๙๑

เหตุ อัน เดียว ถึง กัน แล ผู้ มี มูล เหตุ ด้วย กัน เขา มิได้ ให้ ว่า แล ผู้กล่าว พิพาท นั้น เอา มูล เหตุ ถึง กัน มา กล่าว ใน คำ ร้อง แล คำ กฎ ด้วย ท่าน ให้ สุภา ตระลาการ พิจารณา ให้ เปน สัจ โดย มัน พิพาท ถ้า จะ ตก สินไหม พินัย ให้ ทอด สินไหม พินัย แก่ ผู้กล่าว พิพาท นั้น แล ซึ่ง ผู้ มิ ได้ หา พิพาท เหตุ เรื่อง เดียว กัน นั้น เขา มิ ได้ ประ กัน ให้ว่า ท่าน ว่า มิ ให้ ทอด สิน ไหม พินัย แก่ กัน เลย เพราะ เหตุ เขา อัน เดียว กัน เขา ไว้ คดี กัน ให้ บังคับ บัญชา โดย พระ ราช กฤษฎีกา

๔๙

มาตรา ๓

๕๐

มาตรา ๔

๕๑

มาตรา ๕ หญิง ชาย ทำ หนังสือ ร้อง ฟ้อง นั้น มี ชื่อ หลาย คน พึงให้ ขุนการ เรียก เอา มา จง ถ้วน คน แม้ สอง คน สาม คน ก็ ดี มากเท่า ใด ก็ดี คดี เขา รวม กัน เขา ไว้ ความ ให้ คน หนึ่ง แก้ แม้น มัน ผู้ แก้ ชะนะ เขา ทั้ง นั้น ชนะ ด้วย ถ้า ผู้ แก้ แพ้ เขา ทั้ง นั้น แพ้ ด้วย

๕๒

มาตรา ๖ ถ้า โจทย์ หา พวก จำเลย ชาย หญิง เก้า คน สิบ คน มากเท่า

---

๔๙ แล ๕๐

ประ กาศ วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๙๒

ใด ๆ ก็ดี ได้ มา คน หนึ่ง สอง คน สาม คน แล จะ ประ กัน แก้ ต่าง คน หนึ่ง ก็ ตาม ใจ กัน ถ้า มัน ว่า ซึ่ง มิ ได้ ตัว มา นั้น ไซ้ ใช่เพื่อนมัน ท่าน ให้ เรียก เอาหนัง สือบนไว้ ให้ ถาม โจทย์ ถ้า โจทย์ ว่าจะนำหาตัวมิ ได้ ให้เรียกเอาหนังสือไว้ ถ้า โจทย์ ว่า จะ ประ กัน นำ หา ตัว ให้ ๆ นำ ถ้า ได้ตัว คน นั้น มา มัน ว่า เปน พวก เพื่อน จริง ให้ ไหม มัน ผู้ ปฏิเสธ ให้ ทานบนนั้น เปนแต่ ข้อ เลมิด แล ผู้ มี คดี ซึ่ง ได้ ตัว มา นั้น ให้ เร่ง พิจารณา บังคับ บัญชา จงแล้ว ถ้า มัน ว่า ผู้ ซึ่ง มิได้ ตัว มา ใช่ ข้า ใช่ คน ต่าง บ่าว ต่าง นาย แล จะเอา ออก มา มิ ได้ ท่าน ว่า ให้ มัน ให้ หนังสือ แลให้ ตระลาการ ทอด โฉนด ฎีกา ตรา สารไป เรียกไป หา มัน ซึ่ง มี คดี นั้น ออก มา ถ้า มันหลีก หนี ไปไกล ก็ ดี แล เอาออก มา มิ ได้ ประ การ ใด ๆ ท่าน ว่า ให้ ถาม ผู้ โจทย์ นั้น ดู ถ้า มัน ว่า จะ ประ กัน นำ เอา ให้ ก็ ตาม ใจ มัน ผู้ โจทย์ ถ้า มัน ว่า จะเอา มา มิ ได้ ให้ โจทย์ ให้ หนังสือ

๕๓

มาตรา ๗

๕๔

มาตรา ๘

๕๕

มาตรา ๙

กล่าว ลักษณ อัญญะมัญญะปฏิภาษ คือ แก้ต่าง ว่า ต่างกันได้ มิได้ โดย มูล คดี แล สาขะ คดี มี ใน พระธรรมสาตร์ สัง เขป แต่ เท่า นี้

---

๕๓ จนถึง ๕๕

ประ กาศ วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะดู ให้ ดู หมอ ปรัดเล น่า ๙๓

๕๖

มาตรา ๑๐ ตีรันฟันแทงท่าน หกคน เจ็ดคนก็ดี เท่าใด ๆ ก็ดี ให้ทอด สิน ไหม พิ ไนย ลวดหนังให้ถ้วนตัว ถ้าได้ มัน มา มิ สิ้น มัน หนี บ้าง ท่านให้คิด สินไหม พิไนย ส่วน ตัว ผู้ ซึ่ง หนี มิได้ ตัว มา นั้น ให้ เจ้า ของ นำ หา ให้ อันจะ ให้ คน ผู้ ซึ่งได้ ตัวมาใช้ สินไหม พิ ไนยต่าง มัน ผู้ หนี ซึ่ง มิ ได้ มา นั้น มิควร ถ้า มิ ภบ มัน ผู้ ซึ่ง ที่ หนี เปนกรรมของ เจ้า ของ ถ้า วัน ใด ภบ ผู้ หนี ให้ เจ้า ของ ว่า เอา พิ ไนย แลไถ่ ลวด หนัง เข้า พระคลังหลวง

๕๖

ในส่วน อาญา ให้ ดู ลักษณ โจร บทที่ ๓ ใน ส่วนแพ่ง ให้ดูพระ ราชกำหนดวิธีพิจารณาความแพ่งปี ๑๑๕ หมวดที่ ๙

กรมศักดิ์

จัก กล่าว ลักษณ มูลคดี วิวาท อันเกิดความด้วยพิกัดกระเษียณ อายุ ชาย หญิง อันตั้ง อยู่ ใน ปถมไวย ใน มัชฌิมไวย ใน บัจฉิมวัย โดย บาฬี คำภีร์ พระ ธรรมสาตร ว่า อัคฆาปะนาย เปน ต้น ดังนี้ มี อรรถาธิบาย ดัง กล่าว มา แล้ว แต่ นี้ จะสืบ สาขะคดี คือ กึง ความ ตาม พระ ราชบัญ ญัติอันโบราณราช กระษัตริย์ ทรง พระ ราช วินิจฉัย ตาม คำภีร์ พระ ธรรม สาตร์ จัด เปน บท มาตรา สืบ ๆ มา ดังนี้

๑

จุลศักราช ๙๕๕ ศกกุกุฏสังวัจฉะระเชฐมาศกาฬบักษ์ทศมีดิถีพุฒวารกาลบริเฉท กำหนด จึ่ง พระ บาท สมเด็จ เอกาทธรฐอิศวรบรมนารถบรมบพิตร์ พระ พุทธ เจ้า อยู่ หัว ผู้ ทรง ทศพิธ ราชธรรมอนันตสัมภาราดิเรกเอกอุดมบรมพุทธางกูรจุลจักรพรรดิศวรธรรมิกราชาธิราชเจ้า ผู้ทรง พระคุณ มหา ประเสริฐ เสด็จ ณะ พระที่ นั่ง มงกุฎพิมาน โดย บุรพาภิมุข สุวรรณ มหา ปราสาท จึ่ง พระยายม ราช อินทราธิบดี ศรีโลกากรทัณฑราทร กรมพระ นครบาล อไภยพิริยบรา กรม พาหุ ถวาย บังคม ทูล พระ กรุณา ว่า ข้า พระ พุทธ เจ้า หมื่น ยอด ทอง ใช้อี เกิด ผู้ทาษ นำ แขก ไป พันดิน แล ลูก ชาย อี เกิด อยู่ ณะบ้าน หมื่น ยอด ทอง

ให้ดู กรม ศักดิ์ สำเร็จ ใน ท้าย เล่ม นี้

๑

วัน ๔ เดือน ๗ แรม ๑๐ ค่ำปีระกา จุลศักราช ๙๕๕

เอาลูกอีเกิดใส่เก้าอี้ไปตั้งไว้ ลูกอีเกิดจมน้ำตาย แลอีเกิด ให้ตระลาการพิจารณา แลอำแดงอุ่นสารภาพว่าเอาลูกอีเกิดไป ตั้งไว้ณะบนสะพานแล้วไปงมกุ้ง ครั้นกลับมาจึ่งเห็นลูกอีเกิด ซึ่งใส่เก้าอี้นั้นตกจมน้ำอยู่เอาขึ้นมาประคบผงม แลอยู่ประมาณ ครู่หนึ่งลูกอีเกิดนั้นตาย แลจะลงโทษประการใดจะขอรับ ข้าพระพุทธเจ้าเอาใบสัจไปยังธรรมาธิกรณ์ ปรับด้วยพระราชกฤษฎีกา แลปรับว่าเด็กอายุห้าเดือน เปนค่า ๔๐๐๐๐ เปนเงินหกสลึง แลให้ ไหมอำแดงอุ่นสองค่า เปนเงินสามบาทเปนสินไหมกึ่งพิไนยกึ่ง แลข้าพระพุทธเจ้าจะเอาตามพระราชกฤษฎีกาประการใด ขอเดชะพระ บาทบรมสมภารโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม จึ่งพระบาทสมเด็จ เอกาทธรฐอิศวรบรมนารถบรมบพิตร์พระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงทศพิธ ราชธรรม์อนันตสมภารอันอุดมบรมพุทธางกูรอดุลเดช เสวตร์กุญชร บวรกระหนกกระรัตนมหาปราสาทโอภาษพรรณวิศาล ทรงพระวิจารณ์ บูราณราชบัญญัติ คณะนากลในบัด แลเห็นดูหย่อนจะผ่อนให้ยิ่งกว่า อาทิบุรณ์ เพื่อจะบรบาลตรุณประชาราษฎรเปนทาษกรรมกรบวร ขันธเสมาอาณาเขตร์ บมิให้คิดผิดเภทพาธาแห่งผู้มีศิริยามนุษย์ ประทุฐบังอาจ แลจะให้ประพฤติตามพระราโชวาทโดยนิตยทำนุก จงเกษมศุขประชากรถาวรในปัตยุบันอะนาคตกาล ด้วยเดชะพระ สมภาร พระบรมบาท จึ่งมีพระราชโองการมารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสสั่งแก่มหาราชครู พระราชครูปะโรหิตาพฤฒาจาริย์ ให้แต่ง พระราชกฤษฎีกาพิกัดค่าคนไว้ดังนั้น

๒

มาตรา ๑ ถ้าผู้ใดบังอาจฟันแทงทุบตีกันให้ตายก็ดี (ทำฉมบกฤติยาให้ตายก็ดี) ใส่ยาให้กันตายก็ดี อนึ่งมิได้แกล้งให้ตายก็ดี แลทำให้ตายด้วยหาพิจารณามิได้ก็ดี แลลงสินไหมก็ดี ตามโทษหนักโทษเบานั้นตามค่าคนดังนี้

๓

ถ้าแลมิได้ตายให้ไหมตามพระอัยการเดิม

๔

ถ้าผู้ชายอายุ

เดือนหนึ่ง ๒ เดือน ๓ เดือน	ค่า	๖ บาท
๔ เดือน ๕ เดือน ๖ เดือน		๒ ตำลึง
๗ เดือน ๘ เดือน ๙ เดือน		๑๐ บาท
๑๐ เดือน ๑๑ เดือน		๓ ตำลึง
๑ ขวบ ๒ ขวบ		๔ ตำลึง
๓ ขวบ ๔ ขวบ		๔ ตำลึง

๒

ทำให้ตายโดยหาพิจารณามิได้นั้น คือที่เรียกกันเดี๋ยวนี้ว่าทำโดยเลินเล่อ

๔ แล ๕

ค่าตัวคนทั้งหลายนี้ มิใช่ค่าลูกทาษในกระเซียณอายุ

๕ ขวบ ๖ ขวบ	ค่า	๖ ตำลึง
๗ ขวบ ๘ ขวบ		๘ ตำลึง
๙ ขวบ ๑๐ ขวบ ๑๑ ขวบ ๑๒ ขวบ ๑๓ ขวบ ๑๔ ขวบ ๑๕ ขวบ		๑๑ ตำลึง
๑๖ ขวบ ๑๗ ขวบ ๑๘ ขวบ ๑๙ ขวบ ๒๐ ขวบ		๑๒ ตำลึง
๒๑ ขวบ ๒๒ ขวบ ๒๓ ขวบ ๒๔ ขวบ ๒๕ ขวบ		๑๓ ตำลึง
๒๖ ขวบ ๒๗ ขวบ ๒๘ ขวบ ๒๙ ขวบ ๓๐ ขวบ ๓๑ ขวบ ๓๒ ขวบ ๓๓ ขวบ ๓๔ ขวบ ๓๕ ขวบ ๓๖ ขวบ ๓๗ ขวบ ๓๘ ขวบ ๓๙ ขวบ ๔๐ ขวบ		๑๔ ตำลึง
๔๑ ขวบ ๔๒ ขวบ ๔๓ ขวบ ๔๔ ขวบ ๔๕ ขวบ ๔๖ ขวบ ๔๗ ขวบ ๔๘ ขวบ ๔๙ ขวบ ๕๐ ขวบ		๑๒ ตำลึง
๕๑ ขวบ ๕๒ ขวบ ๕๓ ขวบ ๕๔ ขวบ ๕๕ ขวบ		๑๐ ตำลึง
๕๖ ขวบ ๕๗ ขวบ ๕๘ ขวบ ๕๙ ขวบ ๖๐ ขวบ		๘ ตำลึง
๖๑ ขวบ ๖๒ ขวบ ๖๓ ขวบ ๖๔ ขวบ ๖๕ ขวบ		๖ ตำลึง
๖๖ ขวบ ๖๗ ขวบ ๖๘ ขวบ ๖๙ ขวบ ๗๐ ขวบ		๔ ตำลึง
๗๑ ขวบ ๗๒ ขวบ ๗๓ ขวบ ๗๔ ขวบ ๗๕ ขวบ		๓ ตำลึง
๗๖ ขวบ ๗๗ ขวบ ๗๘ ขวบ ๗๙ ขวบ ๘๐ ขวบ		๑๐ ตำลึง
๘๑ ขวบ ๘๒ ขวบ ๘๓ ขวบ ๘๔ ขวบ ๘๕ ขวบ		๒ ตำลึง
๘๖ ขวบ ๘๗ ขวบ ๘๘ ขวบ ๘๙ ขวบ ๙๐ ขวบ		๖ ตำลึง
๙๑ ขวบ ถึง ๑๐๐ ขวบ		ตำลึงหนึ่ง

๕

ถ้าผู้หญิงอายุ

เดือนหนึ่ง ๒ เดือน ๓ เดือน ค่า	ตำลึงหนึ่ง
๔ เดือน ๕ เดือน ๖ เดือน	๖ บาท
๗ เดือน ๘ เดือน ๙ เดือน	๒ ตำลึง
๑๐ เดือน ๑๑ เดือน	๑๐ บาท
ขวบหนึ่ง ๒ ขวบ	๓ ตำลึง
๓ ขวบ ๔ ขวบ	๔ ตำลึง
๕ ขวบ ๖ ขวบ	๕ ตำลึง
๗ ขวบ ๘ ขวบ	๗ ตำลึง
๙ ขวบ ๑๐ ขวบ	๘ ตำลึง
๑๑ ขวบ ๑๒ ขวบ ๑๓ ขวบ ๑๔ ขวบ ๑๕ ขวบ	๙ ตำลึง
๑๖ ขวบ ๑๗ ขวบ ๑๘ ขวบ ๑๙ ขวบ ๒๐ ขวบ	๑๐ ตำลึง
๒๑ ขวบ ๒๒ ขวบ ๒๓ ขวบ ๒๔ ขวบ ๒๕ ขวบ ๒๖ ขวบ ๒๗ ขวบ ๒๘ ขวบ ๒๙ ขวบ ๓๐ ขวบ	๑๒ ตำลึง
๓๑ ขวบ ๓๒ ขวบ ๓๓ ขวบ ๓๔ ขวบ ๓๕ ขวบ	๑๑ ตำลึง
๓๖ ขวบ ๓๗ ขวบ ๓๘ ขวบ ๓๙ ขวบ ๔๐ ขวบ	๑๐ ตำลึง
๔๑ ขวบ ๔๒ ขวบ ๔๓ ขวบ ๔๔ ขวบ ๔๕ ขวบ	๙ ตำลึง
๔๖ ขวบ ๔๗ ขวบ ๔๘ ขวบ ๔๙ ขวบ ๕๐ ขวบ	๘ ตำลึง
๕๑ ขวบ ๕๒ ขวบ ๕๓ ขวบ ๕๔ ขวบ ๕๕ ขวบ	๗ ตำลึง
๕๖ ขวบ ๕๗ ขวบ ๕๘ ขวบ ๕๙ ขวบ ๖๐ ขวบ	๖ ตำลึง

๖๑ ขวบ ๖๒ ขวบ ๖๓ ขวบ ๖๔ ขวบ ๖๕ ขวบ	๔ ตำลึง
๖๖ ขวบ ๖๗ ขวบ ๖๘ ขจอ ๖๙ ขวบ ๗๐ ขวบ	๓ ตำลึง
๗๑ ขวบ ๗๒ ขวบ ๗๓ ขวบ ๗๔ ขวบ ๗๕ ขวบ	๑๐ บาท
๗๖ ขวบ ๗๗ ขวบ ๗๘ ขวบ ๗๙ ขวบ ๘๐ ขวบ	๒ ตำลึง
๘๑ ขวบ ๘๒ ขวบ ๘๓ ขวบ ๘๔ ขวบ ๘๕ ขวบ	๖ บาท
๘๖ ขวบ ๘๗ ขวบ ๘๘ ขวบ ๘๙ ขวบ ๙๐ ขวบ	ตำลึงหนึ่ง
๙๑ ขวบ ถึง ๑๐๐ ขวบ	๓ บาท

๖

ถ้า จักษุ พิการ ข้าง หนึ่ง ก็ ดี หู หนวก ก็ ดี ให้ ลด ค่า ลง ส่วน หนึ่ง เอา ห้า ส่วน

๗

ถ้า แล มือพิการ ข้าง หนึ่ง ก็ ดี ผิวะ เท้า พิการ ข้าง หนึ่ง ก็ ดี ให้ ลด ค่า ส่วน หนึ่ง เอา สาม ส่วน ถ้า แล จักษุ พิการ สอง ข้าง ก็ ดี มือ พิการ สอง ข้าง ก็ ดี ให้ ลด ค่า ลง สอง ส่วน เอา ส่วน หนึ่ง ถ้า แล เท้า พิการ ทั้ง สอง ข้าง ให้ ลด ค่า ลง ส่วน หนึ่ง เอา ส่วน หนึ่ง ถ้า แล เกิด โรค แล เห็น จะ รักษา หาย พลัน ให้ ลด ค่า ลง ส่วน หนึ่ง เอา แต่ หก ส่วน

๘

ถ้า แล เกิด โรค แล เห็น จะ รักษา นาน หาย ให้ ลด ค่า ลง ส่วนหนึ่ง เอา สี่ ส่วน ถ้า แล ผู้ โรค ลำบาก แล จะ รักษา มิ หาย ให้ ลด ค่า ลง สอง ส่วน เอา สอง ส่วน ถ้า เปน บ้า ละเมอ เปน บ้า หมู เหงา เงื่องให้ ลด ค่า ลง ส่วน หนึ่ง เอา สอง ส่วน ซึ่ง พิการ แล เกิด โรค อัน กล่าว ดังนี้

ถ้า แล สูง อายุ แล เด็ก แล สกน ก็ ดี ให้ เทียบ เอา ตาม อายุ ซึ่ง พิกัด ค่า ไว้นั้น แล้ว แล ให้ ลด ค่า นั้น ลง ตาม พิการ โรค นั้น

๙

มาตรา ๒ (ไพร่ หลวง ทั้ง ปวง ซึ่ง มี ศัก หมาย หมู่ กรม นั้น แล้ว แล ผู้ บังอาจ ฆ่า ฟัน แทง ทุบ ถอง ตีให้ ตาย ด้วย มือ ด้วยไม้ ด้วย เหล็ก ให้ พิกัด ค่า ตัว หมู่ นั้นไว้ โดย ศัก หมาย จง ทุก หมู่ ทุก กรม ตาม พระ ราช กำ หนด ใหม่ไว้ ดัง นี้ ถ้า แล ศัก คอลาย แขนลาย สอง ข้าง ศัก ลำตาล ศัก ดาบ ใน แค่ง ขา สอง ข้าง ค่า ชั่ง หก ตำลึง ถ้า ศัก คอลาย แขน ลาย สอง ข้าง แล ศัก ลำตาล แล ศัก ดาบ ใน แค่ง ขา ข้าง เดียว ค่า ชั่ง ห้า ตำลึง

(ถ้า ศัก คอลาย แขน ลาย สอง ข้าง แล ศัก ลำตาล มิได้ ศัก ดาบ ณ แค่ง ขา ค่า ชั่ง สี่ ตำลึง ถ้า แล ศัก ตอ ลาย แขน ลาย สอง ข้าง แล มิได้ ศัก ลำตาล ค่า ชั่ง สอง ตำลึง

๑๐

(ถ้า ศัก คอลาย แขน ลาย ข้าง เดียว ค่า ชั่ง หนึ่ง ถ้า ศัก แต่ แขน

๙

ค่า หมู่ โดย ศัก หมาย ไม่ มี เปน กำหนด แล้ว ใช้ ค่า ธรรมดา แต่ ศักดิ์นา ทหาร ผิด กับ ศักดิ์นา ไพร่ ราบ

๑๐ แล ๑๑ แล ๑๒

ศัก แห่ง ไร เปน รูป อะไร นั้น เคลื่อน คลาด กับ กาล สมัย ที่ เปน อยู่ บท ทั้ง นี้ จึ่ง ไม่ ใช้

ข้าง เดียว ก็ ดี ศัก แต่ คอลาย ก็ ดี ค่า สิบ แปด ตำลึง ถ้า ศัก แต่หมู่ ไว้ ค่า ๑๖ ตำลึง ถ้า มิ ได้ ศัก หมาย หมู่ แต่ เปน ไพร่ หลวง เอา เสมอ ไพร่ ราบ ค่า ๑๔ ตำลึง

๑๑

มาตรา ๓ (ไพร่ หลวง สิบ สอง พระ กำนัล ทั้ง ปวง ถ้า ศัก ดาบ ใน แค่ง ขา สอง ข้าง ค่า ชั่ง หนึ่ง ถ้า ศัก ดาบ แค่ง ขา ข้าง เดียว ค่า ๑๘ ตำลึง

๑๒

ถ้า ศัก แต่ หมู่ ไว้ ค่า ๑๖ ตำลึง ถ้า มิ ได้ หมาย หมู่ เอา เสมอ ไพร่ ราบ ค่า ๑๘ ตำลึง

กล่าว ลักษณ พิกัด กระ เษียณ อายุ ชาย อายุ หญิง ตาม มูล คดี วิวาท แล สาขะ คดี โดย คำ ภีร์ พระ ธรรม สาตร์ แต่ เท่า นี้

๑๓

จัก กล่าว มูล คดี สำหรับ ตระ ลากาเร อัน ชื่อ ว่า พรหม ทัณฑ์ คือ กรม ศักดิ์ บท ปรับโดย บาฬี ใน คำภีร์ พระ ธรรม สาตร์ ว่า ทัณฑาภิปั๎ตติการะณัง ยัง สัพเพสัง ปราชินัง ตัมปี ปั๎ตติตะทัณฑัง ทัณโฑนา มา ติ กิต ติตง แปล เนื้อ ความ ว่า ยัง ทัณฑาภิปั๎ตติการะณัง อัน ว่า กิริยา ทอด ซึ่ง อาญา คือ สิน ไหม คือ พิไนย อันใด สัพเพสังปราชินัง แก่บุทคล ทั้ง หลาย ผู้แพ้ ก็ดี ตัมปีปั๎ตติตะทัณฑัง อัน ว่า ลักษณอัน ทอด ซึ่ง อาญา คือ สินไหมคือ พิไนย นั้น กิตติตัง อันพระ มโนสา ราจาริย์ กล่าว ทัณ โฑ นาม ชื่อ ว่า พรหม ทัณฑ์ คือ กรม ศักดิ์ บท ปรับ ทสากุสลังถานัง จิตตัง

เอกังวะฌะกัตวา ปัญจินทริยาจะคุณกัง มะโนทุจะริตังนามะ มะโนทุจะริตังถานัง ปัญจินทริยาหานัง เอกาทะสาสัพพัง วะจีทุจะริตังนามะ มะโนทุจริตังถานัง เอกาทสาหานัญเจวะ สัพพังนะวะถานัง กัตวา ปัญจะฉะสัตตะอัฐะนะวะ ทะสะทวาทะสะจุทะสะ เอกะวีสะติคุณัง โหติ ยะถาอะนุกัมเมเนวะ อาจะริเยนะ โยเชตัพพา พระมโนสาราจาริย์เจ้าท่านกล่าวไว้ ถ้า จะ ทำ กรมศักดิ์ ให้ ตั้ง ทศกุศลกรรม บถ ๑๐ ลง เอา เอกะจิตร์ ๑ บวก แล้ว เอา ปัญ จะ อินทรีย์ ๕ คูณ เปน เกน มะโนทุจริต เกน เลมิด ตรา ไว้ แล้ว ตั้ง เกน เลมิด ลง เอา ปัญจะอินทรีย์ ๕ หาร ลัภได้ ๑๑ เปน เกน วะจี ทุจริต ด่า ท่าน จึง ตั้ง เกน เลมิด เอา ๑๑ หาร ลัภนั้น เอา ออก ตั้ง ๙ ถาน ๆ แรก เอา ๕ คูณ เปน เกน กาย ทุจริต ตีบ ช้ำ ตราไว้ถาน ๒ เอา ๖ คูณ เปนเกนกายทุจริต ตีฟก ตราไว้ ถาน ๓ เอา ๗ คูณ เปน เกน กาย ทุจริต ตี ช้ำ ดำตราไว้ ถาน ๔ เอา ๘ คูณ เปน เกน กาย ทุจริต ตี ทรับ ตราไว้ ถาน ๕ เอา ๙ คูณ เปน เกน กาย ทุจริต ตีฉลาย ตราไว้ ถาน ๖ เอา ๑๐ คูณ เปน เกน กาย ทุจริต ตี แตก ตราไว้ ถาน ๗ เอา ๑๒ คูณ เปน เกน กาย ทุจริต ตีโข้นตราไว้ ถาน ๘ เอา ๑๔ คูณ เปน เกน กาย ทุจริต ตี หัก ตราไว้ ถาน ๙ เอา ๒๑ คูณ เปน เกน กาย ทุจริต ตี บอด ตราไว้ ทั้ง ๑๑ ถาน แล้ว เอา สหัสโกรธา ๑๐๐๐ คูณ ทั้ง ๑๑ ถาน เปน เบี้ย ตำ แหน่ง นา ๕ ไร่ แล

๑๔

ถ้าจะทำเบี้ยนา ๑๐ ไร่ขึ้นไปถึงนา ๔๐๐ ไร่ ให้ตั้งเบี้ยตำแหน่งนา ๕ ไร่ลง ถ้านา ๑๐ ไร่เอา ๒ คูณ นา ๑๕ ไร่ เอา ๓ คูณ นา ๒๐ ไร่ เอา ๔ คูณ นา ๒๕ ไร่เอา ๕ คูณ นา ๓๐ ไร่ เอา ๖ คูณ นา ๕๐ ไร่ เอา ๗ คูณ นา ๘๐ ไร่ เอา ๗ กึ่งคูณ นา ๑๐๐ ไร่ เอา ๘ คูณ นา ๑๕๐ ไร่ เอา ๙ คูณ นา ๒๐๐ ไร่ เอา ๑๐ คูณ นา ๒๕๐ ไร่ เอา ๑๒ กึ่งคูณ นา ๓๐๐ ไร่ เอา ๑๕ คูณ นา ๓๕๐ ไร่ เอา ๑๘ กึ่งคูณ นา ๔๐๐ ไร่ เอา ๒๐ คูณ

๑๕

ถ้าจะทำเกนตายแต่นา ๕ ไร่ขึ้นไปถึงนา ๔๐๐ ไร่ ให้ตั้งเบญจะขันธ์ทั้ง ๕ ลง เอาสัตวิบาก ๗ คูณ แล้วเอาสหัสสโกรธา ๑๐๐๐ คูณ เปนเกนตราไว้ จึ่งเอาเกนตายสำหรับตำแหน่งนาคูณ แล้ว ๗๐๐๐๐๐ หารลัภ นั้นเปนค่าตัว ถ้ามีเศษ ๓๕๐๐๐๐ ให้เอาเปนกึ่งค่า ถ้ามีเศษ ๑๗๕๐๐๐ ให้เปนครึ่งกึ่ง ถ้าน้อยกว่าเศษทั้งสองนี้แล้วอย่าใช้เลย

๑๖

แลตายสำหรับตำแหน่งนา นั้น ถ้านา ๕ ไร่ เอา ๓๐ คูณ ถ้า

บทนี้อธิบายเข้าใจได้ แต่ไม่อธิบายว่าเบี้ยนาเกินกว่า ๔๐๐ ขึ้นไปทำอย่างไร

๑๖

เบี้ยพี่น้องให้ดูลักษณวิวาทบทที่ ๕

นา ๑๐ ไร่ เอา ๔๐ คูณ ถ้านา ๑๕ ไร่ เอา ๔๕ คูณ ถ้านา ๒๐ ไร่ เอา ๕๐ คูณ ถ้านา ๒๕ ไร่ เอา ๕๕ คูณ ถ้านา ๓๐ ไร่ เอา ๖๐ คูณ ถ้านา ๕๐ ไร่ เอา ๗๐ คูณ ถ้านา ๘๐ ไร่ เอา ๗๕ คูณ ถ้านา ๑๐๐ ไร่ เอา ๘๐ คูณ ถ้านา ๑๕๐ ไร่ เอา ๙๐ คูณ ถ้านา ๒๐๐ ไร่ เอา ๑๐๐ คูณ ถ้านา ๒๕๐ ไร่ เอา ๑๒๐ คูณ ถ้านา ๓๐๐ ไร่ เอา ๑๕๐ คูณ ถ้านา ๓๕๐ ไร่ เอา ๑๗๐ คูณ ถ้านา ๔๐๐ ไร่ เอา ๒๐๐ คูณ ถ้าจะทำเบี้ยพี่น้องลูกหลานแต่นา ๓๐ ไร่ขึ้นไปถึงนา ๔๐๐ ไร่ ให้ตั้งเบี้ยตัวลงเอา ๒ หาร ลัภนั้นเปนเบี้ยพี่น้องลูกหลาน ถ้าจะทำเบี้ยแต่นา ๔๐๐ ไร่ขึ้นไปถึงนา ๑๐๐๐๐ หาเกนมิได้ ให้ตั้งเบี้ยนา ๔๐๐ ลง แล้วให้บวกเบี้ยขึ้นร้อยละ

	เลมิด	๖๐๐๐๐		๑๕๐๐๐
	ด่า	๑๒๐๐๐		๓๐๐๐
	บช้ำ	๒๗๐๐๐		๖๗๕๐
	ฟก	๓๑๕๐๐		๗๘๗๕
	ช้ำดำ	๓๘๐๐๐	บวก พี่น้อง	๙๕๐๐
เท่านี้	ทรับ	๔๔๕๐๐	ลูกหลาน	๑๑๑๒๕
	ฉลาย	๕๑๐๐๐		๑๒๗๕๐
	แตก	๕๕๐๐๐		๑๓๗๕๐
	โข้น	๖๖๐๐๐		๑๖๕๐๐
	หัก	๗๗๐๐๐		๑๙๒๕๐
	บอด	๑๑๐๐๐๐		๒๗๗๕๐

ตาย กึ่ง ค่า ... ควร บวก จึง บวก เปน เบี้ย ถาน นา ที่ กระ ทำ นั้น แล ถ้า จะ ทำ เบี้ย พี่ น้อง ลูก หลาน แต่ นา ๔๐๐ ขึ้น ไป ถึง นา ๑๐๐๐ ให้ ตั้ง เบี้ย พี่ น้อง ลูก หลาน นา ๔๐๐ ลง แล้ว เอา เบี้ย บวก ออก ตั้ง เอา ๔ หาร ลัภ นั้น เอา ไป บวก เบี้ย พี่ น้อง ลูก หลาน นา ๔๐๐ ร้อย ละ เท่า นั้น แล

๑๗

แล เบี้ย ให้ ตัว ตำแหน่ง นา แล เบี้ย พี่ น้อง ลูก หลาน แต่ นา ๕ ไร่ ขึ้น ไป ถึงนา ๑๐๐๐๐ นั้น แต่ ถาน มือ แล

๑๘

ถ้า ตี ด้วยไม้ ให้ ตั้ง เบี้ย ถาน มือ ลง เอา กึ่ง หนึ่ง บวก เปน ศักดิ์ไม้ ถ้า ตี ฟัน แทง ด้วย เหล็ก ตั้ง เบี้ย ถาน มือ ลง บวก ขึ้น อีก เท่า หนึ่ง เปน ส่อง เท่า มือ เปน ศักดิ์ เหล็กแล

	เลมิด	๕๕๐๐๐
	ด่า	๑๑๐๐๐
นา ๕ ไร่	บช้ำ	๒๕๐๐๐
	ฟก	๓๐๐๐๐
	ช้ำดำ	๓๕๐๐๐

๑๘

ศักดิ์ เหล็ก มี คม นั้น ๔ เท่า ศักดิ์ มือ ให้ ดู กรมศักดิ์ บท ที่ ๑๙ แล ดู กรม ศักดิ์ สำเร็จ ข้าง ท้าย เล่ม นี้ เบี้ย เลมิด คิด เปน เงิน ๑๐๐๐๐๐ ละ ตำลึง เบี้ย อื่น คิด ๑๐๐๐ ละ เพื้อง เลมิด แล ด่า ให้ ดู กรมศักดิ์ บท ที่ ๒๒

	ทรับ	๔๐๐๐๐
	ฉลาย	๔๕๐๐๐
	แตก	๕๐๐๐๐
	โข้น	๖๐๐๐๐
	หัก	๗๐๐๐๐
	บอด	๑๐๕๐๐๐
	ตาย	ค่า กึ่ง

	เลมิด	๑๑๐๐๐๐
	ด่า	๒๒๐๐๐
	บช้ำ	๕๐๐๐๐
	ฟก	๖๐๐๐๐
	ช้ำดำ	๗๐๐๐๐
นา ๑๐ ไร่	ทรับ	๘๐๐๐๐
	ฉลาย	๙๐๐๐๐
	แตก	๑๐๐๐๐๐
	โข้น	๑๒๐๐๐๐
	หัก	๑๔๐๐๐๐
	บอด	๒๑๐๐๐๐
	ตาย	๒ ค่า

	เลมิด	๑๖๕๐๐๐
	ด่า	๓๓๐๐๐
	บช้ำ	๗๕๐๐๐
	ฟก	๙๐๐๐๐
	ช้ำดำ	๑๐๕๐๐๐
นา ๑๕ ไร่	ทรับ	๑๒๐๐๐๐
	ฉลาย	๑๓๕๐๐๐
	แตก	๑๕๐๐๐๐
	โข้น	๑๘๐๐๐๐
	หัก	๒๑๐๐๐๐
	บอด	๓๑๕๐๐๐
	ตาย	๒ ค่ากึ่ง

	เลมิด	๒๒๐๐๐๐
	ด่า	๔๔๐๐๐
	บช้ำ	๑๐๐๐๐๐
	ฟก	๑๒๐๐๐๐
	ช้ำดำ	๑๔๐๐๐๐
นา ๒๐ ไร่	ทรับ	๑๖๐๐๐๐
	ฉลาย	๑๘๐๐๐๐
	แตก	๒๐๐๐๐๐
	โข้น	๒๔๐๐๐๐

	หัก		๒๘๐๐๐๐
	บอด		๔๒๐๐๐๐
	ตาย		๒ ค่ากึ่ง

	เลมิด		๒๗๕๐๐๐
	ด่า		๕๕๐๐๐
	บช้ำ		๑๒๕๐๐๐
	ฟก		๑๕๐๐๐๐
	ช้ำดำ		๑๗๕๐๐๐
นา ๒๕ ไร่	ทรับ		๒๐๐๐๐๐
	ฉลาย		๒๒๕๐๐๐
	แตก		๒๕๐๐๐๐
	โข้น		๓๐๐๐๐๐
	หัก		๓๕๐๐๐๐
	บอด		๕๒๕๐๐๐
	ตาย		๒ ค่ากึ่งครึ่ง

	เลมิด	๓๓๐๐๐๐	๑๖๕๐๐๐
	ด่า	๖๖๐๐๐	๓๓๐๐๐
นา ๓๐ ไร่	บช้ำ	๑๕๐๐๐๐ พี่น้อง	๗๔๐๐๐
	ฟก	๑๘๐๐๐๐ ลูกหลาน	๙๐๐๐๐
	ช้ำดำ	๒๑๐๐๐๐	๑๐๕๐๐๐

	ทรับ	๒๔๐๐๐๐		๑๒๐๐๐๐
	ฉลาย	๒๗๐๐๐๐		๑๓๕๐๐๐
	แตก	๓๐๐๐๐๐		๑๕๐๐๐๐
	โข้น	๓๖๐๐๐๐		๑๘๐๐๐๐
	หัก	๔๒๐๐๐๐		๒๑๐๐๐๐
	บอด	๖๓๐๐๐๐		๓๑๕๐๐๐
	ตาย	๓ ค่า		ค่า กึ่ง

	เลมิด	๓๘๕๐๐๐		๑๙๒๕๐๐
	ด่า	๗๗๐๐๐		๓๘๕๐๐
	บช้ำ	๑๗๕๐๐๐		๘๗๕๐๐
	ฟก	๒๑๐๐๐๐		๑๐๕๐๐๐
	ช้ำดำ	๒๔๕๐๐๐		๑๒๒๕๐๐
นา ๕๐ ไร่	ทรับ	๒๘๐๐๐๐	พี่น้อง ลูกหลาน	๑๔๐๐๐๐
	ฉลาย	๓๑๕๐๐๐		๑๕๗๕๐๐
	แตก	๓๕๐๐๐๐		๑๗๕๐๐๐
	โข้น	๒๔๐๐๐๐		๒๑๐๐๐๐
	หัก	๔๙๐๐๐๐		๒๔๕๐๐๐
	บอด	๗๓๕๐๐๐		๓๖๗๕๐๐
	ตาย	๓ ค่ากึ่ง		ค่า กึ่ง ครึ่ง

	เลมิด	๔๑๒๕๐๐		๒๐๖๒๕๐
	ด่า	๘๒๕๐๐		๔๑๒๕๐
	บช้ำ	๑๘๗๕๐๐		๙๓๗๕๐
	ฟก	๒๒๕๐๐๐		๑๑๒๕๐๐
	ช้ำดำ	๒๖๒๕๐๐		๑๓๑๒๕๐
นา ๘๐ ไร่	ทรับ	๓๐๐๐๐๐	พี่น้อง ลูกหลาน	๑๕๐๐๐๐
	ฉลาย	๓๓๗๕๐๐		๑๖๘๗๕๐
	แตก	๒๗๕๐๐๐		๑๘๗๕๐๐
	โข้น	๔๕๐๐๐๐		๒๒๕๐๐๐
	หัก	๕๒๕๐๐๐		๒๖๒๕๐๐
	บอด	๗๘๗๕๐๐		๓๙๓๗๕๐
	ตาย	๓ ค่า กึ่ง ครึ่ง		ค่า กึ่ง ครึ่ง

	เลมิด	๔๔๐๐๐๐		๒๒๐๐๐๐
	ด่า	๘๘๐๐๐		๔๔๐๐๐
	บช้ำ	๒๐๐๐๐๐		๑๐๐๐๐๐
	ฟก	๒๔๐๐๐๐		๑๒๐๐๐๐
	ช้ำดำ	๒๘๐๐๐๐		๑๔๐๐๐๐
นา ๑๐๐ ไร่	ทรับ	๓๒๐๐๐๐	พี่น้อง ลูกหลาน	๑๖๐๐๐๐
	ฉลาย	๓๖๐๐๐๐		๑๘๐๐๐๐

แตก	๔๐๐๐๐๐	๒๐๐๐๐๐
โข้น	๔๘๐๐๐๐	๒๔๐๐๐๐
หัก	๕๖๐๐๐๐	๒๘๐๐๐๐
บอด	๘๔๐๐๐๐	๔๒๐๐๐๐
ตาย	๔ ค่า	๒ ค่า

	เลมิด	๔๙๕๐๐๐		๒๔๗๕๐๐
	ด่า	๙๙๐๐๐		๔๙๕๐๐
	บช้ำ	๒๒๕๐๐๐		๑๑๓๕๐๐
	ฟก	๒๗๐๐๐๐		๑๓๕๐๐๐
	ช้ำดำ	๓๑๕๐๐๐		๑๕๗๕๐๐
นา ๑๕๐ ไร่	ทรับ	๓๖๐๐๐๐	พี่น้อง ลูกหลาน	๑๘๐๐๐๐
	ฉลาย	๔๐๕๐๐๐		๒๐๒๕๐๐
	แตก	๔๕๐๐๐๐		๒๒๕๐๐๐
	โข้น	๕๔๐๐๐๐		๒๗๐๐๐๐
	หัก	๖๓๐๐๐๐		๓๑๕๐๐๐
	บอด	๙๔๕๐๐๐		๔๗๒๕๐๐
	ตาย	๔ ค่ากึ่ง		๒ ๑/๔ ค่า

	เลมิด	๕๕๐๐๐๐		๒๗๕๐๐๐
	ค่า	๑๑๐๐๐๐		๕๕๐๐๐
	บช้ำ	๒๕๐๐๐		๑๒๕๐๐๐
	ฟก	๓๐๐๐๐๐		๑๕๐๐๐๐
	ช้ำดำ	๓๕๐๐๐๐		๑๗๕๐๐๐
นา ๒๐๐ ไร่	ทรับ	๔๐๐๐๐๐	พี่น้อง ลูกหลาน	๒๐๐๐๐๐
	ฉลาย	๔๕๐๐๐๐		๒๒๕๐๐๐
	แตก	๕๐๐๐๐๐		๒๕๐๐๐๐
	โข้น	๖๐๐๐๐๐		๓๐๐๐๐๐
	หัก	๗๐๐๐๐๐		๓๕๐๐๐๐
	บอด	๑๐๕๐๐๐๐		๕๒๕๐๐๐
	ตาย	๕ ค่า		๒ ค่ากึ่ง

	เลมิด	๖๘๗๕๐๐		๓๔๓๗๕๐
	ค่า	๑๓๗๕๐๐		๖๘๗๕๐
	บช้ำ	๑๓๒๕๐๐		๑๕๖๒๕๐
	ฟก	๓๗๕๐๐๐		๑๘๗๕๐๐
	ช้ำดำ	๔๓๗๕๐๐		๒๑๘๗๕๐
นา ๒๕๐ ไร่	ทรับ	๕๐๐๐๐๐	พี่น้อง ลูกหลาน	๒๕๐๐๐๐
	ฉลาย	๕๖๒๕๐๐		๒๘๑๒๕๐

	แตก	๖๒๕๐๐๐		๓๑๒๕๐๐
	โข้น	๗๕๐๐๐๐		๓๗๕๐๐๐
	หัก	๘๗๕๐๐๐		๔๓๗๕๐๐
	บอด	๑๓๑๒๕๐๐		๖๕๖๒๕๐
	ตาย	๖ ค่า		๒ ค่า
	เลมิด	๘๒๕๐๐๐		๔๑๒๕๐๐
	ค่า	๑๖๕๐๐๐		๘๒๕๐๐
	บซ้ำ	๓๗๕๐๐๐		๑๘๗๕๐๐
	ฟก	๔๕๐๐๐๐		๒๒๕๐๐๐
	ซ้ำดำ	๕๒๕๐๐๐		๒๖๒๕๐๐
นา ๓๐๐ ไร่	ทรับ	๖๐๐๐๐๐	พี่น้อง ลูกหลาน }	๓๐๐๐๐๐
	ฉลาย	๖๗๕๐๐๐		๓๓๗๕๐๐
	แตก	๗๕๐๐๐๐		๓๗๕๐๐๐
	โข้น	๙๐๐๐๐๐		๔๕๐๐๐๐
	หัก	๑๐๕๐๐๐๐		๕๒๕๐๐๐๐
	บอด	๑๕๗๕๐๐๐		๗๘๗๕๐๐
	ตาย	๗ ค่ากึ่ง		๓ ค่ากึ่งครึ่ง
	เลมิด	๙๖๒๕๐๐		๔๘๑๒๕๐
นา ๓๕๐ ไร่	ค่า	๑๙๒๕๐๐		๙๖๒๕๐
	บซ้ำ	๔๓๗๕๐๐		๒๑๘๗๕๐

	ฟก	๕๒๕๐๐๐		๒๖๒๕๐๐
	ช้ำดำ	๖๑๒๕๐๐	พี่ น้อง	๓๐๖๒๕๐
	ทรับ	๗๐๐๐๐๐	ลูก หลาน	๓๕๐๐๐๐
	ฉลาย	๗๘๗๕๐๐		๓๙๓๗๕๐
	แตก	๘๗๕๓๐๐		๔๓๗๕๐๐
	โข้น	๑๐๕๐๐๐๐		๕๒๕๐๐๐
	หัก	๑๒๒๕๐๐๐		๖๑๒๕๐๐
	บอด	๑๘๓๗๕๐๐		๙๑๘๗๕๐
	ตาย	๘ ค่า กึ่ง		๔ ๑/๔ ค่า

	เลมิด	๑๑๐๐๐๐๐		๕๕๐๐๐๐
	ค่า	๒๒๐๐๐๐		๑๑๐๐๐๐
	บช้า	๕๐๐๐๐๐		๒๕๐๐๐๐
	ฟก	๖๐๐๐๐๐		๓๐๐๐๐๐
	ช้ำ ดำ	๗๐๐๐๐๐		๓๕๐๐๐๐
นา ๔๐๐ ไร่	ทรับ	๘๐๐๐๐๐	พี่น้อง ลูก หลาน	๔๐๐๐๐๐
	ฉลาย	๙๐๐๐๐๐		๔๕๐๐๐๐
	แตก	๑๐๐๐๐๐๐		๕๐๐๐๐๐
	โข้น	๑๒๐๐๐๐๐		๖๐๐๐๐๐
	หัก	๑๔๐๐๐๐๐		๗๐๐๐๐๐
	บอด	๒๑๐๐๐๐๐		๑๐๕๐๐๐๐
	ตาย	๑๐ ค่า		๕ ค่า

	เลมิด	๑๑๖๐๐๐๐		๕๖๕๐๐๐
	ด่า	๒๓๒๐๐๐		๑๑๓๐๐๐
	บช้ำ	๕๒๗๐๐๐		๒๕๖๗๕๐
	ฟก	๖๓๑๕๐๐		๓๐๗๘๗๕
	ช้ำดำ	๗๓๘๐๐๐		๓๕๙๕๐๐
นา ๕๐๐ ไร่	ทรับ	๘๔๔๕๐๐	พี่น้อง ลูก หลาน	๔๑๑๑๒๕
	ฉลาย	๙๕๑๐๐๐		๔๖๒๗๕๐
	แตก	๑๐๕๕๐๐๐		๕๑๓๗๕๐
	โข้น	๑๒๖๖๐๐๐		๖๑๖๕๐๐
	หัก	๑๔๗๗๐๐๐		๗๑๙๒๕๐
	บอด	๒๒๑๑๐๐๐		๑๐๗๗๗๕๐
	ตาย	๑๐ ค่า กึ่ง		๕ ค่า
	เลมิด	๑๒๒๐๐๐๐		๕๘๐๐๐๐
	ด่า	๒๔๔๐๐๐		๑๑๖๐๐๐
	บช้ำ	๕๕๔๐๐๐		๒๖๓๕๐๐
	ฟก	๖๖๓๐๐๐		๓๑๕๗๕๐
	ช้ำดำ	๗๗๖๐๐๐		๓๖๙๐๐๐
นา ๖๐๐ ไร่	ทรับ	๘๘๙๐๐๐	พี่น้อง ลูก หลาน	๔๒๒๒๕๐
	ฉลาย	๑๐๐๒๐๐๐		๔๗๕๕๐๐

	แตก	๑๑๐๐๐๐๐		๖๒๗๕๐๐
	โข้น	๑๓๓๒๐๐๐		๖๓๓๐๐๐
	หัก	๑๕๕๔๐๐๐		๗๓๘๕๐๐
	บอด	๒๓๒๒๐๐๐		๑๑๕๕๐๐๐
	ตาย	๑๑ ค่า		๕ ค่า กึ่ง

	เลมิด	๑๓๔๐๐๐๐		๖๑๐๐๐๐
	ด่า	๒๖๘๐๐๐		๑๒๒๐๐๐
	บช้า	๖๐๘๐๐๐		๒๗๗๐๐๐
	ฟก	๗๒๖๐๐		๓๓๑๕๐๐
	ช้าดำ	๘๕๒๐๐๐		๓๘๘๐๐๐
นา ๘๐๐ ไร่	ทรับ	๙๗๘๐๐๐	พี่น้อง ลูก หลาน	๔๔๔๕๐๐
	ฉลาย	๑๐๐๔๐๐๐		๕๐๑๐๐๐
	แตก	๑๒๒๐๐๐๐		๕๕๕๐๐๐
	โข้น	๑๔๖๔๐๐๐		๖๖๖๐๐๐
	หัก	๑๗๐๘๐๐๐		๗๗๗๐๐๐
	บอด	๒๕๔๔๐๐๐		๑๑๖๑๐๐๐
	ตาย	๑๒ ค่า		๕ ค่า กึ่ง

นา ๑๐๐๐ ไร่	เลมิด	๑๔๖๐๐๐๐	๖๔๐๐๐๐
	ด่า	๒๙๒๐๐๐	๑๒๘๐๐๐

	บช้ำ	๖๖๒๐๐๐		๒๙๐๕๐๐
	ฟก	๗๘๙๐๐๐		๓๔๗๒๕๐
	ช้ำดำ	๙๒๘๐๐๐		๔๐๗๐๐๐
	ทรับ	๑๐๖๗๐๐๐	พี่น้อง ลูก หลาน	๔๖๖๕๐๐
	ฉลาย	๑๒๐๖๐๐๐		๕๒๖๕๐๐
	แตก	๑๓๓๐๐๐๐		๕๘๒๕๐๐
	โข้น	๑๕๙๖๐๐๐		๖๙๙๐๐๐
	หัก	๑๘๖๒๐๐๐		๘๑๕๕๐๐
	บอด	๒๗๖๖๐๐๐		๑๒๑๖๕๐
	ตาย	๑๓ ค่า		๕ ค่า กึ่ง ครึ่ง
		~~		
	เลมิด	๑๕๘๐๐๐๐		๖๗๐๐๐๐
	ด่า	๓๑๖๐๐๐		๑๓๔๐๐๐
	บช้ำ	๗๑๖๐๐๐		๓๐๔๐๐๐
	ฟก	๘๕๒๐๐๐		๓๖๓๐๐๐
	ช้ำดำ	๑๐๐๔๐๐๐	พี่ น้อง	๔๒๖๐๐๐
นา ๑๒๐๐ ไร่	ทรับ	๑๑๕๖๐๐๐	ลูก หลาน	๔๘๙๐๐๐
	ฉลาย	๑๓๐๘๐๐๐		๕๕๒๐๐๐
	แตก	๑๔๔๐๐๐๐		๖๑๐๐๐๐
	โข้น	๑๗๒๘๐๐๐		๗๓๒๐๐๐
	หัก	๒๐๑๖๐๐๐		๘๕๔๐๐๐

	บอด	๒๙๘๘๐๐๐		๑๒๗๒๐๐๐
	ตาย	๑๔ ค่า		๖ ค่า
	เลมิด	๑๗๐๐๐๐๐		๗๐๐๐๐๐
	ค่า	๓๔๐๐๐๐		๑๔๐๐๐๐
	บช้า	๗๗๐๐๐๐		๓๑๗๕๐๐
	ฟก	๙๑๕๐๐๐		๓๗๘๗๕๐
	ช้ำดำ	๑๐๘๐๐๐๐		๔๔๕๐๐๐
นา ๑๔๐๐ ไร่	ทรับ	๑๒๔๕๐๐๐	พี่น้อง ลูกหลาน	๕๑๑๒๕๐
	ฉลาย	๑๔๑๐๐๐๐		๕๗๗๕๐๐
	แตก	๑๕๕๐๐๐๐		๖๓๗๕๐๐๐
	โข้น	๑๘๖๐๐๐๐		๗๖๕๐๐๐
	หัก	๒๑๗๐๐๐๐		๘๙๒๕๐๐
	บอด	๓๒๑๐๐๐๐		๑๓๒๗๕๐๐
	ตาย	๑๕ ค่า		๖ ๑/๔ ค่า
	เลมิด	๑๗๖๐๐๐๐		๗๑๕๐๐๐
	ค่า	๓๕๒๐๐๐		๑๔๓๐๐๐
นา ๑๕๐๐ ไร่	บช้า	๗๙๗๐๐๐		๓๒๔๒๕๐
	ฟก	๙๔๖๕๐๐		๓๘๖๖๒๕
	ช้ำดำ	๑๑๑๘๐๐๐	พี่น้อง ลูก หลาน	๔๕๔๕๐๐
	ทรับ	๑๒๘๙๕๐๐		๕๒๒๓๗๕

	ฉลาย	๑๔๖๑๐๐๐		๕๙๐๒๕๐
	แตก	๑๖๐๕๐๐๐		๖๕๑๒๕๐
	โข้น	๑๙๒๖๐๐๐		๗๘๑๕๐๐
	หัก	๒๒๔๗๐๐๐		๙๑๑๗๕๐
	บอด	๓๓๒๑๐๐๐		๑๓๕๕๒๕๐
	ตาย	๑๕ ค่า		๖ $\frac{๑}{๔}$ ค่า

	เลมิด	๑๘๒๐๐๐๐		๗๓๐๐๐๐
	ค่า	๓๖๔๐๐๐		๑๔๖๐๐๐
	บช้ำ	๘๒๔๐๐๐		๓๓๑๐๐๐
	ฟก	๙๗๘๐๐๐		๑๙๔๕๐๐
	ช้ำดำ	๑๑๕๖๐๐๐		๔๖๔๐๐๐
นา ๑๖๐๐ ไร่	ทรับ	๑๓๓๔๐๐๐	พี่น้อง ลูกหลาน	๕๓๓๕๐๐
	ฉลาย	๑๕๑๒๐๐๐		๖๐๓๐๐๐
	แตก	๑๖๖๐๐๐๐		๖๖๕๐๐๐
	โข้น	๑๙๙๒๐๐๐		๗๙๘๐๐๐
	หัก	๒๓๒๔๐๐๐		๙๓๑๐๐๐
	บอด	๓๔๓๒๐๐๐		๑๓๘๓๐๐๐
	ตาย	๑๖ ค่า		๖ ค่ากึ่ง

	เลมิด	๑๙๔๐๐๐๐		๗๖๐๐๐๐
	ค่า	๓๘๘๐๐๐		๑๕๒๐๐๐
	บช้า	๘๗๘๐๐๐		๓๔๔๕๐๐
	ฟก	๑๐๔๑๐๐๐		๔๑๐๒๕๐
	ช้าดำ	๑๒๓๒๐๐๐	พี่น้อง	๔๘๓๐๐๐
นา ๑๘๐๐ ไร่	ทรับ	๑๔๒๓๐๐๐	ลูกหลาน	๕๕๕๗๕๐
	ฉลาย	๑๖๑๔๐๐๐		๖๒๘๕๐๐
	แตก	๑๗๗๐๐๐๐		๖๙๒๕๐๐
	โข้น	๒๑๒๔๐๐๐		๘๓๑๐๐๐
	หัก	๒๔๗๘๐๐๐		๙๖๙๕๐๐
	บอด	๓๖๕๔๐๐๐		๑๔๓๘๕๐๐
	ตาย	๑๗ ค่า		๖ ค่า กึ่ง ครึ่ง

	เลมิด	๒๐๖๐๐๐๐		๗๙๐๐๐๐
	ค่า	๔๑๒๐๐๐		๑๕๘๐๐๐
	บช้า	๙๓๒๐๐๐		๓๕๗๐๐๐
	ฟก	๑๑๐๔๐๐๐		๔๒๖๐๐๐
	ช้าดำ	๑๓๐๘๐๐๐	พี่น้อง	๕๐๒๐๐๐
นา ๒๐๐๐ ไร่	ทรับ	๑๕๑๒๐๐๐	ลูกหลาน	๕๗๘๐๐๐
	ฉลาย	๑๗๑๖๐๐๐		๖๕๔๐๐๐

	แตก	๑๘๘๐๐๐๐		๗๒๐๐๐๐
	โข้น	๒๒๕๖๐๐๐		๘๖๔๐๐๐
	หัก	๒๖๓๒๐๐๐		๑๐๐๘๐๐๐
	บอด	๓๘๗๖๐๐๐		๑๔๙๔๐๐๐
	ตาย	๑๘ ค่า		๗ ค่า
	เลมิด	๒๑๘๐๐๐๐		๘๒๐๐๐๐
	ด่า	๔๓๖๐๐๐		๑๖๔๐๐๐
	บช้ำ	๙๘๖๐๐๐		๓๗๐๕๐๐
	ฟก	๑๑๖๗๐๐๐		๔๔๑๗๕๐
	ช้ำดำ	๑๓๘๔๐๐๐		๕๒๑๐๐๐
นา ๒๒๐๐ ไร่	ทรับ	๑๖๐๑๐๐๐	พี่น้อง ลูกหลาน	๖๐๐๒๕๐
	ฉลาย	๑๘๐๘๐๐๐		๖๗๙๕๐๐
	แตก	๑๙๙๐๐๐๐		๗๔๗๕๐๐
	โข้น	๒๓๘๘๐๐๐		๘๙๗๐๐๐
	หัก	๒๗๘๖๐๐๐		๑๐๔๖๐๐
	บอด	๔๐๙๘๐๐๐		๑๕๔๙๕๐๐
	ตาย	๑๙ ค่า		๗ ๑/๔ ค่า
	เลมิด	๒๓๐๐๐๐๐		๘๕๐๐๐๐
นา ๒๔๐๐ ไร่	ด่า	๔๖๐๐๐๐		๑๗๐๐๐๐
	บช้ำ	๑๐๔๐๐๐๐		๓๘๔๐๐๐

	ฟก	๑๒๓๐๐๐๐		๔๕๗๕๐๐
	ช้ำดำ	๑๔๖๐๐๐๐		๕๔๐๐๐๐
	ทรับ	๑๖๙๐๐๐๐	พี่น้อง ลูกหลาน	๖๒๒๕๐๐
	ฉลาย	๑๙๒๐๐๐๐		๗๐๕๐๐๐
	แตก	๒๑๐๐๐๐๐		๗๗๕๐๐๐
	โข้น	๒๕๒๐๐๐๐		๙๓๐๐๐๐
	หัก	๒๙๔๐๐๐๐		๑๐๘๕๐๐๐
	บอด	๔๓๒๐๐๐๐		๑๖๐๕๐๐๐
	ตาย	๒๐ ค่า		๗ ค่า กึ่ง
	เลมิด	๒๓๖๐๐๐๐		๘๖๕๐๐๐
	ด่า	๔๗๒๐๐๐		๑๗๓๐๐๐
	บช้ำ	๑๐๖๗๐๐๐		๓๙๐๗๕๐
	ฟก	๑๒๖๑๕๐๐		๔๖๕๓๗๕
	ช้ำดำ	๑๔๙๘๐๐๐		๕๔๙๕๐๐
นา ๒๕๐๐๐ ไร่	ทรับ	๑๗๓๔๕๐๐	พี่น้อง ลูกหลาน	๖๓๓๖๒๕
	ฉลาย	๑๙๗๑๐๐๐		๗๑๗๗๕๐
	แตก	๒๑๕๕๐๐๐		๗๘๘๗๕๐
	โข้น	๒๕๘๖๐๐๐		๙๔๖๕๐๐
	หัก	๓๐๑๗๐๐๐		๑๔๕๔๒๕๐

	บอด	๔๔๓๑๐๐๐		๑๖๓๒๗๕๐
	ตาย	๒๐ ค่า กึ่ง		๗ ค่า กึ่ง

	เลมิด	๒๔๒๐๐๐๐		๘๘๐๐๐๐
	ค่า	๔๘๔๐๐๐		๑๗๖๐๐๐
	บช้ำ	๑๐๙๔๐๐๐		๓๙๘๕๐๐
	ฟก	๑๒๙๓๐๐๐		๔๗๓๒๕๐
	ช้ำดำ	๑๕๓๖๐๐๐	พี่น้อง	๕๕๙๐๐๐
นา ๒๖๐๐ ไร่	ทรับ	๑๗๗๙๐๐๐	ลูกหลาน	๖๔๔๗๕๐
	ฉลาย	๒๐๒๒๐๐๐		๗๓๐๕๐๐
	แตก	๒๒๑๐๐๐๐		๘๐๒๕๐๐
	โข้น	๒๖๕๒๐๐๐		๙๖๓๐๐๐
	หัก	๓๐๙๔๐๐๐		๑๑๒๓๕๐๐
	บอด	๔๕๔๒๐๐๐		๑๖๖๐๕๐๐
	ตาย	๒๑ ค่า		๗ ค่า กึ่ง ครึ่ง

	เลมิด	๒๕๔๐๐๐๐		๙๑๐๐๐๐
	ค่า	๕๐๘๐๐๐		๑๘๒๐๐๐
นา ๒๘๐๐ ไร่	บช้ำ	๑๑๔๘๐๐๐		๔๑๑๐๐๐
	ฟก	๑๓๕๖๐๐๐		๔๘๙๐๐๐
	ช้ำดำ	๑๖๑๒๐๐๐	พี่น้อง	๕๗๘๐๐๐
	ทรับ	๑๘๖๘๐๐๐	ลูกหลาน	๖๖๗๐๐๐

	ฉลาย	๒๑๒๔๐๐๐		๗๕๖๐๐๐
	แตก	๒๓๒๐๐๐๐		๘๓๐๐๐๐
	โข้น	๒๗๘๔๐๐๐		๙๙๖๐๐๐
	หัก	๓๒๔๘๐๐๐		๑๑๖๓๐๐๐
	บอด	๔๗๖๔๐๐๐		๑๗๑๖๐๐๐
	ตาย	๒๒ ค่า		๘ ค่า
	เลมิด	๒๖๖๐๐๐๐		๙๔๐๐๐๐
	ค่า	๕๓๒๐๐๐		๑๘๘๐๐๐
	บช้ำ	๑๒๐๒๐๐๐		๔๒๔๕๐๐
	ฟก	๑๔๑๙๐๐๐		๕๐๔๗๕๐
	ช้ำดำ	๑๖๘๘๐๐๐		๕๙๗๐๐๐
นา ๓๐๐๐ ไร่	ทรับ	๑๙๕๗๐๐๐	พี่น้อง ลูกหลาน	๖๘๙๒๕๐
	ฉลาย	๒๒๒๖๐๐๐		๗๘๑๕๐๐
	แตก	๒๔๓๐๐๐๐		๘๕๗๕๐๐
	โข้น	๒๙๑๖๐๐๐		๑๐๒๙๐๐๐
	หัก	๓๔๐๒๐๐๐		๒๑๒๐๑๕๐๐
	บอด	๔๙๘๖๐๐๐		๑๗๗๑๕๐๐
	ตาย	๒๓ ค่า		๘ ๑/๔ ค่า
นา ๓๕๐๐ ไร่	เลมิด	๒๙๖๐๐๐๐		๑๐๑๕๐๐๐
	ค่า	๕๙๒๐๐๐		๒๐๓๐๐๐

	บช้ำ	๑๓๓๗๐๐๐		๔๕๘๒๕๐
	ฟก	๑๕๗๖๕๐๐		๕๔๔๑๒๕
	ช้ำดำ	๑๘๗๘๐๐๐		๖๔๔๕๐๐
	ทรับ	๒๑๗๙๕๐๐	พี่น้อง ลูกหลาน	๗๔๔๘๗๕
	ฉลาย	๒๔๘๑๐๐๐		๘๔๕๒๕๐
	แตก	๒๗๐๕๐๐๐		๙๒๖๒๕๐
	โข้น	๓๒๔๖๐๐๐		๑๑๑๕๐๐
	หัก	๓๗๘๗๐๐๐		๑๒๙๗๗๕๐
	บอด	๕๕๔๑๐๐๐		๑๙๑๐๒๕๐
	ตาย	๒๕ กึ่ง		๘ ค่า กึ่ง ครึ่ง
	เลมิด	๓๐๒๐๐๐๐		๑๐๓๐๐๐๐
	ด่า	๖๐๔๐๐๐		๒๐๖๐๐๐
	บช้ำ	๑๓๖๔๐๐๐		๔๖๕๐๐๐
	ฟก	๑๖๐๘๐๐๐		๕๕๒๐๐๐
	ช้ำดำ	๑๙๑๖๐๐๐		๖๕๔๐๐๐
นา ๓๖๐๐ ไร่	ทรับ	๒๒๒๔๐๐๐	พี่น้อง ลูกหลาน	๗๕๖๐๐๐
	ฉลาย	๒๕๓๒๐๐๐		๘๕๘๐๐๐
	แตก	๒๗๖๐๐๐๐		๙๔๐๐๐๐
	โข้น	๓๓๑๒๐๐๐		๑๑๒๘๐๐๐

	หัก	๓๘๖๔๐๐๐		๑๓๑๗๐๐๐
	บอด	๕๖๕๒๐๐๐		๑๙๓๘๐๐๐
	ตาย	๒๖ ค่า		๙ ค่า
	เลมิด	๓๒๖๐๐๐๐		๕๐๙๐๐๐๐
	ด่า	๖๕๒๐๐๐		๒๑๘๐๐๐
	บซ้ำ	๑๔๗๒๐๐๐		๔๙๖๐๐๐
	ฟก	๑๗๓๔๐๐๐		๕๘๓๕๐๐
	ช้ำดำ	๒๐๖๘๐๐๐		๖๙๖๐๐๐
นา ๔๐๐๐ ไร่	ทรับ	๒๔๐๒๐๐๐	พี่น้อง ลูกหลาน	๘๐๐๕๐๐
	ฉลาย	๒๗๓๖๐๐๐		๙๐๙๐๐๐
	แตก	๒๙๘๐๐๐๐		๙๖๗๕๐๐
	โข้น	๓๕๗๖๐๐๐		๑๑๙๔๐๐๐
	หัก	๕๑๗๒๐๐๐		๑๓๙๔๐๐๐
	บอด	๖๐๙๖๐๐๐		๒๐๔๙๐๐๐
	ตาย	๒๘ ค่า		๙ ค่ากึ่ง
	เลมิด	๓๘๖๐๐๐๐		๑๒๔๐๐๐๐
	ด่า	๗๗๒๐๐๐		๒๔๘๐๐๐
นา ๕๐๐๐ ไร่	บซ้ำ	๑๗๔๒๐๐๐		๕๕๙๕๐๐
	ฟก	๒๐๔๙๐๐๐		๖๖๒๒๕๐

	ซ้ำ ดำ	๒๔๔๘๐๐๐		๗๙๑๐๐๐
	ทรับ	๒๘๔๗๐๐๐	พี่ น้อง ลูกหลาน	๙๑๑๗๕๐
	ฉลาย	๓๒๔๖๐๐๐		๑๐๓๖๕๐๐
	แตก	๓๕๓๐๐๐๐		๑๑๐๕๐๐๐
	โข้น	๔๒๓๖๐๐๐		๑๓๕๙๐๐๐
	หัก	๔๙๔๒๐๐๐		๑๕๘๖๕๐๐
	บอด	๗๒๐๖๐๐๐		๒๓๒๖๕๐๐
	ตาย	๓๓ ค่า		๑๐ ค่า กึ่ง ครึ่ง
	เลมิด	๖๘๖๐๐๐๐		๑๙๙๐๐๐๐
	ค่า	๑๓๗๒๐๐๐		๓๙๘๐๐๐
	บซ้ำ	๓๐๙๒๐๐๐		๘๙๗๐๐๐
	ฟก	๓๖๒๔๐๐๐		๑๐๕๖๐๐๐
	ซ้ำดำ	๔๓๔๘๐๐๐	พี่น้อง ลูกหลาน	๑๒๖๖๐๐๐
นา ๑๐,๐๐๐ ไร่	ทรับ	๕๐๗๒๐๐๐		๑๔๖๘๐๐๐
	ฉลาย	๕๗๙๖๐๐๐๐		๑๖๗๔๐๐๐
	แตก	๖๒๘๐๐๐๐		๑๗๙๒๕๐๐
	โข้น	๗๕๓๖๐๐๐		๒๑๘๔๐๐๐
	หัก	๘๗๙๒๐๐๐		๒๕๔๙๐๐๐
	บอด	๑๒๗๕๖๐๐๐		๓๗๑๔๐๐๐
	ตาย	๕๘ ค่า		๑๕ ค่า กึ่งครึ่ง

๑๙

แล เบี้ย กรมศักดิ์ นี้ เปน แต่ เบี้ย ชก ตี ถอง ถาน มือ ถ้า ตี กัน ด้วยไม้ให้ บวก เบี้ย เข้า อิก กึ่ง มือ ถ้า ตี ฟัน แทง กัน ด้วย เหล็ก ให้ บวก เบี้ย เข้า เปน สอง เท่า มือ

๒๐

มาตรา ๔ ราษฎร หา ความ แก่ กัน ด้วย เนื้อความ ประการใด ๆ ก็ดี จะปรับ ผู้ แพ้ นั้น ถ้า หา กัน มี ทุน ทรัพย์ ให้ เอา ทุน ทรัพย์ ตั้ง ไหม ถ้า หา ทุน ทรัพย์ มิได้ ให้ เอา รูป ความ นั้น ตั้ง ปรับไหม

๒๑

อนึ่ง ฉุด คร่า เอา ผู้ คน ลูก เมีย ท่านไป มิได้ จำ จอง ให้ เอา เบี้ย ถาน เลมิด ทำ ๓ ส่วน เอา สอง ส่วน ตั้งไหม

๒๒

วัน พฤหัศบดี เดือน ๖ แรม ๖ ค่ำ จอ นักษัตร์ ฉอ ศก ออก พระ สร ประเสริฐ รับพระราช โองการ ใส่เกล้า ใส่กระหม่อม สั่งว่า แต่นี้สืบไปเมื่อ น่า ถ้า จะ ปรับ ด้วย พระ ราชกฤษฎีกา ผู้ มี คดี นั้น แต่ศักดิ์นา ๑๕๐ ลง มา ถึง นา ๕ ไร่ อย่า ให้ ปรับ ตาม เบี้ย กรมศักดิ์ ให้ ปรับ ตาม บังคับเลมิดเปนเบี้ย ๕๐๐๐๐ ให้ ปรับ ตาม บังคับ ด่า เปนเบี้ย ๑๑๐๐๐ ถ้าจะ ทำ เบี้ย จำ โซ่ เบี้ย เอา ผ้า ฟาด ศีศะ เอา เท้า ถีบ ศีศะ ให้ ตั้ง เบี้ย เลมิด นา ๒๐ ลง เอา ๑๑ หาร ลัภ นั้น เอา ๑๗ คูณ เปน เบี้ย ใส่โซ่ ตอ แล เบี้ย เอา ผ้า ฟาด ศีศะ ท่าน แล เบี้ย เอา เท้า ถีบ ศีศะ ท่าน ถ้า จะ ทำ

เบี้ย แต่นา ๒๕ ไร่ขึ้นไป ถึงนา ๔๐๐ ให้ตั้งเบี้ยเดิมจำโซร่นา ๒๐ เอา ๑๑ หารลัภนั้นบวกด้วยเบี้ยจำโซร่นา ๒๐ ไร่ ถานละเท่านั้น จนถึงนา ๔๐๐ ถ้าสูงนา ๔๐๐ ขึ้นไป ให้บวก ๑๐๐ หนึ่ง ๔๐๐๐๐

๒๓

ถ้าจะทำเบี้ยจำคาจำกลังท่าน ให้ตั้งเบี้ยเลมิดนา ๒๐ ลงเอา ๑๑ หารลัภนั้นเอา ๑๕ คูณ เปนเบี้ยจำคาจำกลัง ถ้าจะทำแต่นา ๒๕ ไร่ถึงนา ๔๐๐ ให้ตั้งเบี้ยจำคาจำกลังนา ๒๐ ลงเอา ๑๑ หารลัภนั้นบวกด้วยเบี้ยจำคาจำกลังนา ๒๐ ไร่ ถานละเท่านั้น จนถึงนา ๔๐๐ ถ้าสูงนา ๔๐๐ ขึ้นไป ให้บวกนา ๑๐๐ หนึ่ง ๓๘๐๐๐

๒๔

ถ้าจะทำเบี้ยจิกผมทำเบี้ยจำตรวนท่าน ให้ตั้งเบี้ยเลมิดนา ๒๐ ไร่ลงเอา ๑๑ หารลัภนั้น ๑๔ คูณ เปนเบี้ยเอาตรวนจำท่าน ถ้าจะทำเบี้ยจำตรวนนา ๒๕ ไร่ขึ้นไปถึงนา ๔๐๐ ให้ตั้งเบี้ยจิกผมตั้งเบี้ยจำตรวนนา ๒๐ ลงเอา ๑๐ หาร ลัภนั้นบวกด้วยเบี้ยจิกผมบวกด้วยเบี้ยจำตรวนนา ๒๐ ไร่ถานละเท่านั้นจนถึงนา ๔๐๐ ถ้าสูงนา ๔๐๐ ขึ้นไปให้บวกนา ๑๐๐ หนึ่ง ๓๖๐๐๐ ถ้าจะทำเบี้ยจำชื่อท่าน ให้ตั้งเบี้ยเลมิดนา ๒๐ ลงเอา ๑๑ หารลัภนั้นเอา ๑๓ คูณ เปนเบี้ยจำขื่อท่าน ถ้าจะทำเบี้ยจำขื่อ แต่ นา ๒๕ ไร่ขึ้นไป ถึงนา ๔๐๐ ให้ตั้งเบี้ยจำขื่อนา ๒๐ ไร่ลงเอา ๑๐ หาร ลัภนั้นบวกด้วยเบี้ยจำขื่อนา ๒๐ ไร่ขึ้นไปจนถึงนา ๔๐๐ ถ้าสูงนา ๔๐๐ ขึ้นไปให้บวก ๑๐๐ หนึ่ง ๓๕๐๐๐

๒๕

ถ้าจะทำเบี้ยเอาเชือกผูกคอมัดท่าน ให้ตั้งเบี้ยเลมิดนา ๒๐ ไร่ ลงเอา ๑๑ หารลัภเอา ๑๖ คูณ เปนเบี้ยเอาเชือกผูกคอมัดท่าน ทำ ๕ ส่วนเอา ๔ ส่วน เปนเบี้ยเอาเชือกผูกคอมัดท่าน

ถ้าจะทำแต่นา ๒๕ ไร่ขึ้นไปถึงนา ๔๐๐ ไร่ ให้ตั้งเบี้ยเอาเชือกผูกคอมัดท่าน นา ๒๐ ไร่ลงเอา ๑๑ หาร ลัภบวกด้วยเบี้ยนา ๒๐ ไร่ ถานละเท่านั้น จนถึงนา ๔๐๐ ถ้าสูงนา ๔๐๐ ขึ้นไปให้บวกนา ๑๐๐ หนึ่ง ๓๘๐๐๐ ถ้าเอาผ้าผูกคอมัดเอาเบี้ยเชือกทำ ๕ ส่วนเอา ๔ ส่วน

๒๗

มาตรา ๕ หญิงนอกใจ ผัวจะไถ่โทษ	นุ่งร่าง แห	๒๐๐๐๐๐
	ศักแก้ม	๕๐๐๐๐๐
	โกนตะแลงแกง	๒๕๐๐๐๐
	เฉลว ปะหน้า	๑๕๐๐๐๐
	ทัด ดอก ฉะบา แดง สอง หู	๑๕๐๐๐๐

๒๘

มาตรา ๖ จะลงโทษผู้ร้ายถึงตัดตีนสินมือทวนด้วยลวดหนังไม้

๒๗

โทษประจานหญิงนอกใจผัวไม่ใช้แล้ว ให้ดูฎีกาที่ ๘๘ ปี ๑๑๗

๒๘

ตามกฎหมายไทยเก่าวิธีทำโทษนั้นน่าสยดสยองมาก แต่แท้

(ต่อให้ดูน่า ๑๖๔)

หวาย ศัก อก ศัก แก้ม ศัก หน้า

ต้นฅอ ให้ ไถ่ โดย เบี้ย เลมิด ตามบันดา ศักดิ์ นั้น

ถ้า จะไถ่	ตัด ปาก	๗๕๐๐๐๐
	ตัด ข้อ มือ	๗๕๐๐๐๐
	ตัด นิ้ว เท้า ตัด นิ้ว มือ	๑๕๐๐๐๐
	ศัก อก	๑๕๐๐๐๐
	ศัก แก้ม ศัก หน้า	๕๕๐๐๐๐

ขึ้น ขา อย่าง ผจาน ตาม กระ เชียณ อายุ

ไม้ หวาย	ลวด หนัง ๓ ที่ ต่อ แสน
	เบี้ย แสน หลวง ๕ ที่ ต่อ แสน
	เบี้ย แสน ราษฎร ๑๐ ที่ ต่อ แสน

ลักษณกรมศักดิ์ สิ้น แต่ เพียง นี้

ที่ จริง นั้น โดย มากไถ่ เปน ปรับได้ ดังที่ ปรากฏในบท นี้ ใน สมัย นี้ โทษ ตัด ปาก ตัด นิ้ว ไม่ ได้ วาง เลย โทษ เฆี่ยน นั้น ให้ ดู ประกาศ ให้ ลง โทษ จำขัง แทน โทษ ทวน วัน ที่ ๑๓ มกราคม ๑๑๔ โทษ เฆี่ยน ยัง มี อยู่ แต่ วางได้ แต่ ใน ความ ร้าย แล ถ้า วาง แล้ว เอา เงินไถ่ ไม่ ได้

นาพลเรือน

๑

ศุภมัสดุ ๑๒๙๘ สุนัข สังวัจฉร กาฬปักษ์ ทศมี ดฤษถี อาทิตยวาร

๑

วัน ๑ แรม ๑๐ ค่ำ ปีจอ ศักราช ๑๒๙๘

ศักดิ์นาในสัญญาบัตร์กับศักดิ์นาตำแหน่งนั้น หาเหมือนกันเสมอไปไม่ ศักดิ์นา ใด สูง เอา ศักดิ์นา นั้น เปน ประมาณ ใน การ ปรับ แล ศักดิ์นา ที่ กล่าว ใน หมวด นี้ ผิด แปลก กับ ที่ เปน อยู่ ทุกวัน นี้ มาก ให้ดู

๑ พระราชบัญญัติ ตำแหน่ง ศักดิ์นา พระบรมวงษานุวงษ์ วัน ๑ เดือน ๑๐ แรม ๒ ค่ำ ปีกุญ ศักราช ๑๒๔๒

๒ พระราชบัญญัติ ศักดิ์นา พระองค์เจ้า ตั้ง วัน ๖ เดือน ๙ แรม ๑๒ ค่ำ ปี มะเสง ตรีศก ศักราช ๑๒๔๓

๓ ประกาศ ศักดิ์นา ราชทูต วัน ๒ เดือน ๑ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

๘ พระราชบัญญัติ ศักดิ์นา ทหาร วัน ๑ เดือน ๙ ขึ้น ๕ ค่ำ ปี ชวด สัมฤทธิศก ศักราช ๑๒๕๐

๕ พระราชบัญญัติ ศักดิ์นาผู้พิพากษาแลข้าหลวง ๒ กันยายน ๑๑๑

๖ พระราชบัญญัติ ศักดิ์นา ขุนหมื่น นายเวร เสมียน ๑๙ ตุลาคม ๑๑๑

๗ พระธรรมนูญ ศาล หัว เมือง มาตรา ๑๐ ๒ มกราคม ๑๑๔

๘ พระราชบัญญัติศักดิ์นา เจ้านายพระยาท้าวแสนเมืองประเทศ

(ให้ต่อ ดู น่า ๑๖๖)

พระบาท สมเด็จ บรมไตร โลกย์ นายก ดิลก ผู้เปนเจ้า เกล้า ภูวมณฑล สกล อาณาจักร์ อรรคบุริ โสดมบรมบพิตร์ พระพุทธเจ้า อยู่ หัว สถิตย์ ณ พระ ที่นั่ง เบญจรัตน มหาปราสาท โดย บุรพาภิมุข จึ่ง เจ้า พระยาธรรมาธิบดี ศรี รัตน มณเฑียรบาล กราบ บังคม ทูล พระกรุณาว่า พระ อนุชาธิราช ว่า พระราชกุมาร ว่า พระราชบุตร์ ว่า พระราชนัดา ท้าว นาง พระสนม แล จะไว้ ศักดิ์ ดัง ฤๅ

๒

จึ่ง พระ บาท พระเจ้า อยู่หัวมี พระราชโองการ ดำรัส ตรัส เหนือ เกล้า เหนอ กระหม่อม สั่ง ว่า สมเด็จ พระอนุชาธิราชทรงศักดิ์นา (๒๐๐๐๐) / พระเจ้าลูกเธอทรงศักดิ์นา (๑๕๐๐๐) } ลง อาญา ดี จำได้ แต่ ใน กรม ถ้า มี กรม นา (๕๐๐๐๐) / นา (๕๐๐๐๐) } ถ้าได้เฉลิมพระราช มณเฑียร ที่ มหาอุปราช ดำรง ศักดิ์นา ๑๐๐๐๐๐ ลงอาญา ประหาร ชีวิต ริบ ราชบาทว์ ข้า เผ้า นาง กำนัล มิได้

ราช ๑๔ กรฎาคม ๑๑๘

๙ พระราชบัญญัติ ศักดิ์นา ข้าราชการ หัวเมือง ๑๖ กรกฎาคม ๑๑๙

๑๐ พระราชบัญญัติ ศักดิ์นา ข้าราชการ ทหาร เรือ ๒๗ ตุลาคม ๑๑๙

๒

ศักดิ์นาเจ้า นาย ให้ ดู พระราชบัญญัติ ตำแหน่ง ศักดิ์นา พระบรม วงษานุวงษ์ วัน ๑ เดือน ๑๐ แรม ๒ ค่ำปี กุญ จุลศักราช ๑๒๔๒

พระอนุชา นา (๗๐๐๐) } ลงอาญาได้แต่ตีจำ ถ้ามีกรมทรง
พระเจ้าลูกเธอ
สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ } นา (๖๐๐๐) ศักดิ์นา (๑๕๐๐๐)

พระเจ้าหลานเธอ นา (๔๐๐๐) ถ้ามีกรมนา (๑๑๐๐๐) ตีจำได้

หม่อมเจ้า นา ๑๕๐๐

๓

เจ้าพิเทหราชา ๑
เจ้าอนุรุทเทวา ๑
เจ้ามหานามราช ๑
เจ้าราชาไชย ๑
} ขี่ช้างค่าย ต้นชือก นา ๑๐๐๐

เจ้าราชสีหยศ ๑
เจ้าพรฎราชา ๑
เจ้าพงสีหบาท ๑
เจ้าชาตเดชะ ๑
เจ้ารามคบ ๑
เจ้าทศเทพ ๑
} ขี่ช้างค้ำ ปลายเชือก } นา ๘๐๐

เจ้าอาชาอุไทย ๑
เจ้าไพชนเทพ ๑
} โขลงกระบือ

เจ้ารามลักษณ์ ๑
เจ้าอรรคราช ๑
} นา ๘๐๐

เจ้าสุรินทร ๑
เจ้าอินทราช ๑
} ถือศักดิ์นา๘๐๐

เจ้านเรนทรราชา ๑
เจ้านราธิราช ๑
เจ้าเทพราช ๑
เจ้าเทวาธิราช ๑
} ขี่ม้าถือศักดิ์นา ๘๐๐

หม่อมราชวงษ์ นา ๕๐๐

๔

ท้าววรจันทร์ ที่สมเด็จพระพี่เลี้ยง นา ๑๐๐๐ แม่เจ้าแม่นางแลนาง

ท้าว พระสนม เอก ทั้ง ๔ คือ ท้าว อินทรสุเรนทร ๑ ศรีสุดาจันทร์ ๑ อินทรเทวี ๑ ศรีจุลาลักษณ์ ๑ นา คน ละ ๑๐๐๐

นาง พระสนม ชัตรี กำนัล นา ๘๐๐ ชัตรี กำนัล แต่ง เครื่อง วิเศษ นา ๖๐๐ ชาวแม่ พระสนม ซึ่ง ยกพระราชทานให้ เปนภรรยา ผู้ มีบำเหน็จความชอบ ได้ กระชิงคานหามชื่อแม่นางท้าวแม่นางไทย ให้ เอาบันดาศักดิ์ กึ่ง นาผัว

นักพฤฒิชรา ฉลองพระโอฐ ทั้ง ๔ ท้าว สมศักดิ์ ๑ โสภา ๑ ศรีสัจจา ๑ อินทร์สุริยา ๑ นา คน ละ ๑๐๐๐ บังคับ บัญชา บน ที่ ตัด สิน สำเร็จราชการ ใน พระราชถาน แล ท้าว ทรงกันดาน นา ๘๐๐

บังคับ บัญชา คลัง เงิน ทอง พรรณผ้า พรรณแพร เครื่องทอง ขาว เหลือง ข้าง ในท้าวศรีสัจจาได้ บังคับ บัญชาจ่าโขลน ทวารบานไพชยนต์ ตรวจตรา

หลวง แม่ เจ้า นา ๕๐๐ ขึ้น ท้าว ศรี สัจจา

จ่า ก้อนแก้ว ก้อนทอง ราชภักดี ศรีพรหม ถือ ศักดิ์นา ๔๐๐ นาง ชาวพระคลัง เสมียน ถือศักดิ์ นาคนละ ๓๐๐

ศักดิ์ นาภรรยา ข้า ราชการ ให้ ดู นา ทหาร หัว เมือง บท ที่ ๒๖

แลนางเถ้าแก่ถือศักดิ์นา ๖๐๐ นางใช้ ราชยานแห่แหน ๑ / กำนัล ประจำการ ๑ / ทนาย เรือน ๑ } ถือศักดิ์นา คนละ ๒๐๐ ท้าวได้กชิงคานหาม นา ๔๐๐ พนักงานกลาง นา ๒๐๐

เตี้ย
ค่อม
โขลน นาง นาคนละ ๘๐๐ นาง นา คน ละ ๕๐
นายประตู
เทย
เผือก

ตักน้ำ
หญิง หามวอ } นา คน ละ ๒๐
ตีนคลัง

ท้าว อินท์สุริยา ได้ว่า วิเศษ กลาง วิเศษ นอก

เทพภักดี ของ คาว ๑
ทอง พยศ ของ หวาน ๑ } วิเศษ กลาง ๓
ทอง กีบ ม้า ๑

ท้าว นา คน ละ ๔๐๐

ยอด มณเฑียร ๑
อินท์ กัลยา ๑ } วิเศษ นอก ๓
มังศรี ๑

๕

พี่ เลี้ยง
พระ } พระอนุชา พระราชกุมาร พระราชบุตรี พระราชนัดา นา๔๐๐
นางนม

แล พี่เลี้ยง / นางนม } ราชบุตร์ ราชนัดา นา ๒๐๐ สาวใช้ ต่างกรมนา ๑๐๐

หญิง ข้า ต่าง กรม เรือน นอก นา ๕๐ หญิง ไพร่ ราบ นา ๑๕

สมเด็จ พระเจ้าลูกเธอ / พระเจ้าหลานเธอ } ศักดิ์นา เจ้ากรม ๘๐๐ / ปลัดกรม ๖๐๐

พระเจ้า ลูกเธอ / หลานเธอ } ศักดิ์นา เจ้ากรม ๖๐๐ / ปลัดกรม ๕๐๐

ขุนต่าง กรม นา ๔๐๐ หมื่นต่าง กรม ๓๐๐ นาย เวร มหาด เล็ก ขอ เฝ้า ต่าง กรม นา ๒๐๐ ปลัดเวร มหาด เล็ก / ขอเฝ้า } ต่าง กรม นา ๑๕๐

มหาด เล็ก ขอ เฝ้า เลว ต่าง กรม นา ๑๐๐

๖

จมื่น สรรเพธ ภักดี / ศรี เสารักษ์ } ต้น เชือก นา คนละ ๑๐๐๐

จมื่น ไวยวรนารถ / เสมอใจราช } ปลาย เชือก นา คนละ ๑๐๐๐

นาย ศักดิ์ / นาย ฤทธิ์ } นา ๘๐๐

นาย สิทธิ์ / นาย เดช } นา ๘๐๐

นายจ่าเรศ นาย จ่ารง / นาย จ่ายง นายจ่ายวด } นา ๖๐๐

นาย กวด นายขัน / นาย จัน นาย จิตร์ } นา ๕๐๐

นาย สนิท นาย เสน่ห์ / นาย เล่ห์อาวุธ นาย สุดจินดา } นา ๔๐๐

นายไชยขรรค นายสรวิไชย / นายพลพัน นายพลพ่าย } นา ๔๐๐

มหาดเล็กเลว นา ๒๐๐

๗

พระยา มหาอุปราชชาติวรวงษ์ องค์ ภักดี บดินทรสุรินทร เดโชไชย มหัย สุริยภักดี แสนอาญาธิราช ถือ ศักดิ์ นา ๑๐๐๐๐

๘

เจ้า พระยาจักรี ศรีองครักษ์ สมุหนายกอรรคมหาเสนาธิบดี อะภัยพิริยบรากรมพาหุ ถือ ศักดิ์ นา ๑๐๐๐๐ เอก อุราชสีห์ ตรา พระราชสีห์ ตรา จักร์

ขุน ราชนิกูลนิตยภักดี ปลัด ทูลฉลอง ถือ ศักดิ์ นา ๑๐๐๐
หมื่น ศรี สหเทพ ปลัด บาญชี ถือ ศักดิ์ นา ๘๐๐
ขุน พินิจ อักษร เสมียรตรา ถือ ศักดิ์ นา ๖๐๐
ขุน ราชพินิจใจ ราช ปลัด ถือ พระ ธรรมนูญ นา ๘๐๐
ขุน อาญา จักร ราชปลัด ได้ สำรวจ นา ๘๐๐
ขุน บุรินทร ราชปลัด นั่ง ศาล หลวง นา ๘๐๐
ขุน เทพอาญา ราชปลัด นั่ง ศาล ราษฎร นา ๘๐๐

หมื่นแกว่นใจแกล้ว ๑
หมื่น แก้วใจหาญ ๑
หมื่น ยง พลพ่าย ๑
หมื่น ย่ายพลแสน ๑
} หัวหมื่น ทลวง ฟัน ๔ คน ถือ ศักดิ์นา คนละ ๔๐๐

พัน ภาณุราช
พัน จันณุมาศ
พัน เภาณุราช
พันพุฒ อนุราช
} นา คนละ ๓๐๐ หัวพัน

นาย แกว่น คชสาร ๑
นาย ชำนาญกระบวน ๑
นาย ควร รู้ อัศว์ ๑
นาย รัตน์ตรวจพล ๑
} นาเวร

มหาดไทย ถือศักดิ์นา คนละ ๒๐๐

ขุน ราช อาญา สมุห์บาญชี กรม มหาดไทย ถือ ศักดิ์ นา ๘๐๐

หัว ปาก ชะลอ ไกรลาศหัวปาก ยอด เมือง มึง
หัว ปากกรุง จอม เมือง หัว ปากบุญชู } ๔ คน นาคนละ ๒๐๐

หลวง มหาอำมาตยาธิบดี พิริยพาหุ มหาดไทย ฝ่าย เหนือ นา ๓๐๐๐

หลวง ราชเสนา ปลัดทูลฉลอง นา ๘๐๐

หมื่น ศรี เสนา ปลัด บาญชี นา ๕๐๐

หมื่น ชำนิ คชสาร ๑
หมื่น ชำนาญ มรคา ๑
หมื่น ตุรงค์ พิทักษ์ ๑
หมื่น รักษ์ นราทาง ๑ } นา คนละ ๔๐๐

พันอะนา ประทาน เวร ช้าง ๑
พัน สุก คน ราช เวร คน ๑
พัน พิศณุราช เวร ม้า ๑
พัน วิจรจักร์ เวร ทาง ๑ } หัว พัน มหาด ไทย นอก นา คนละ ๒๐๐

หลวง จ่า แสน บดี ศรี บริบาล เจ้า กรมหาดไทย ฝ่าย พะลำพัง นา ๒๔๐๐

ขุน สุริยามาตย์ปลัด ขวา นา ๖๐๐ ขุน คะ เชนทรามาตย์ ปลัด ซ้าย นา ๖๐๐
หมื่น จันทรามาตย์ นา ๔๐๐

หลวง วาสุเทพ เจ้า กรม มหาด ไทย ตำรวจภูธร นา ๑๐๐๐

ขุน พิศลู แสน ปลัด ขวา ถือ ศักดิ์ นา ๖๐๐

ขุน เพชอินทรา ปลัด ซ้าย ถือ ศักดิ์ นา ๖๐๐

หลวง เพชลูเทพ เจ้า กรม มหาดไทย ตำรวจภูธร นา ๑๐๐๐

ขุน มหาพิไชย ปลัด ขวา ถือ ศักดิ์ นา ๖๐๐

ขุน แผลง สท้าน ปลัด ซ้าย ถือ ศักดิ์ นา ๖๐๐

หลวง เสนา ภักดี นา ๘๐๐ หลวง อนุชิต พิทักษ์ นา ๘๐๐

หลวง อนุรักษ์ ภูเบศร์ นา ๘๐๐

เกน เมือง รั้ง	เมือง นนท์ ราชธานี ๑ เมือง อุไทยธานี ๑ เมืองยศ สุนทร ๑ เมือง เทพราชธานี ๑	นาคนละ ๔๐๐

หมื่นชำนาญนายกองช่างเลื่อย นา ๒๐๐หมื่นอินนายกองช่างก่อนา๒๐๐

วันศุกร เดือนเจ็ด แรม เก่า ค่ำ ปีรกานักษัตร์ อัฐศกด้วย พระศรีมโหสถ รับ พระราชโองการ ใส่ เกล้า ใส่ กระหม่อม สั่ง ว่า คน เร็ว เดิน ตราใน กรม มหาดไทย พระราชทาน ชื่อไว้ เปน คน ใน นี้

พัน จบ เมือง ท้าว ๑ พัน ท้าวไตร จักร์ ๑ นา คน ละ ๒๐๐

นายรีบ เร็ว รวด ๑ นาย ยวด เทียม ลม ๑ นายใฝ่ ใจ คิด ๑ นาย จิตร์ ใจดล ๑ นาย ผยอง เวหาศ ๑ นาย ผาด เวหา ๑ นาย ลิ่ว แล่น ลัด ๑ นาย ทัด เทียม ลม ๑ นาย สุดสากล ๑ นายดลสาคร ๑ นายชำนิหฌุมาร ๑ นายชำนาญไวยราบ ๑ นาย เที่ยว ทุก ด้าว ๑ นาย ท้าว ทุก แดน ๑ นายสวัสดิ์ เมือง แมน ๑ นายแสนเมืองจบ ๑ นายตลอดไตรภพ ๑ นายตระ หลบ เวหา ๑ นาย สุดแดน ฟ้า ๑ นาย ล่า แดนดิน ๑	๒๐ คน นาคนละ ๑๕๐

ขุน สุวรรณ พิจิตร์ จาง วาง นา ๔๐๐ พนัก งาน หนัง

ขุน แก้ว เจ้ากรม ขวา
ขุน ทอง เจ้ากรม ซ้าย } นา คนละ ๓๐๐

หมื่น ทิพ / เทพ / ราม / จิตร์ / อิน } เกียรติ์ นา คนละ ๒๐๐

	หมื่นช่าง	นา	๒๐๐
ช่าง ดอกไม้ เพลิง	พัน ช่าง	นา	๑๐๐
	ช่างเลว	นา	๕๐
	ขุน ไฉนย ไพ เราะ	นา	๒๐๐
พนักงานปี่พาทย์	นายวง ๔ คน	นา คนละ	๕๐
	เลว	นา คนละ	๓๐

ไม้ ต่ำ สูง
ขุน ทหารวิเศษ ๑
หมื่นเหิน ๑
หมื่นเหินเวหา ๑
หมื่นเหาะ ๑
} นา คนละ ๒๐๐

หมื่น เสนาะ ภูบาล เจ้า กรม ขวา
หมื่น โวหาร ภิรมย์ เจ้า กรม ซ้าย } นา คนละ ๔๐๐

นายโรง				นา	๒๐๐
ยืนเครื่องรอง	นา	๑๐๐	นางเอก	นา	๑๐๐
ยืนเครื่องเลว	นา	๘๐	นางเลวนา ๘๐ จังอวดนา		๕๐

๙

พระยายมราชอินทราธิบดีศรีวิไชยบริรักษ์ โลกากรทัณฑราธรกรม พระนครบาลบดี อะภัยพิริยบรากรมพาหุ ใช้ตรา ขี่ สิงห์ มือ ขวา ถือ พระขรรค์ มือ ซ้าย ถือ พวง ดอกไม้ ถือ ศักดิ์ นา ๑๐๐๐๐

ขุน เพชปาณี ปลัด ทูลฉลอง นา ๑๐๐๐ ขุน งำ เมือง นั่ง ศาล นา ๘๐๐

ขุน พัศดี	ซ้าย / ขวา	ปลัด ตรวจ คุก	นา คน ละ	๘๐๐
ขุน สารวัด		สำหรับ ตรวจ ผู้ ร้าย	นา	๕๐๐
ตรวจ ขวา		ได้ ตรวจ ความ มี คู่	นา	๒๐๐
ขุน เพชฎา ราช ปลัด			นา	๑๐๐๐

หลวงอินทรา บดี ศรีราชรองเมือง เจ้า กรมกอง กระเวน ขวา นา ๑๐๐๐

ขุน หมื่น กอง กระ เวน

ในกรุง	ขุน ยิสาร บุรี	นา ๔๐๐	๔	ขุน ๔ คน นา คน ละ ๔๐๐
	หมื่น ยิสารบุรี	นา ๓๐๐		หมื่น ๔ คน นา คน ละ ๓๐๐
	ขุน วิจารณ์ภูธร	นา ๔๐๐		
	หมื่น วิจารณ์ภูธร	นา ๓๐๐		
นอกกรุง	ขุน จำนงค์ บุรี	นา ๔๐๐	๔	
	หมื่น จำนงค์ บุรี	นา ๓๐๐		
	ขุน นคร ภักดี	นา ๔๐๐		
	หมื่น นคร ภักดี	นา ๓๐๐		

ขุน เทพ ผลู เจ้า กรม กอง กระเวน ซ้าย นา ๑๐๐๐

กอง กระเวร

	ขุน ภักดี ภูวดล	นา ๔๐๐		
	หมื่น ภักดีภูวดล	นา ๓๐๐		
ในกรุง	ขุน กระเวร รักษา	นา ๔๐๐	๔	
	หมื่นกระเวรรักษา	นา ๓๐๐		ขุน ๔ คน นา คน ละ ๔๐๐
	ขุน ไชยบุริบาล	นา ๔๐๐		หมื่น ๔ คนนาคนละ ๓๐๐
นอกกรุง	หมื่นไชย บุริบาล	นา ๓๐๐	๔	
	ขุน แผ้ว ภูวดล	นา ๔๐๐		
	หมื่นแผ้วภูวดล	นา ๓๐๐		

	ขุนกลาง	นา ๔๐๐
	หมื่นวิเศษ	นา ๔๐๐
ที่วิเศษ ๔	หมื่น สนิท	นา ๓๐๐
	หมื่น ชนะ	นา ๓๐๐
	หมื่น	นา ๒๐๐
นา บโทน ๓	พัน จ่า	นา ๑๐๐
	หัว สิบ	นา ๕๐

หมื่น นาฎ นา ๒๐๐ พัน นาฎ นา ๑๐๐ หัวสิบ นา ๕๐

ประแดงจัน เสมียร ตรา นา ๖๐๐ ขุน เทพ นารายน์ สมุห์ บาญชี

ได้ เรียก ส่วย หัวเมือง / แขวงจังหวัด } จ่าย การ โยธา นา คนละ ๖๐๐

ขุน ธรา บาล	นา ๕๐๐		
ขุน โลกบาล	นา ๕๐๐		
ขุน นรบาล	นา ๕๐๐	๔ คน	ธำมรงค์ ถือ ตรา นา คน ละ ๓๐๐
ขุน ธรณีบาล	นา ๕๐๐		

ออก ยาพลเทพราช เสนาธิบดี ศรีไชย นพรัตน์กระเษตราธิบดี อภัยพิริย

บรา กรม พาหุ	ได้ ใช้ตรา ๙ ดวง	ถือ ศักดิ์ นา	๑๐๐๐๐
หลวง ประชา ชีพราช ปลัด ทูล ฉลอง		นา	๑๐๐๐
ขุน ทิพ โภชน์ กันดาน นา กลาง		ถือ ศักดิ์ นา	๖๐๐
ขุน วิสูทธ์ โภชน์ บำเรอ	สัก หลัง ฎีกา ให้ จ่าย	นา	๔๐๐
ขุน ราช กรม ตำ รา เขียน เฉียง		นา	๖๐๐
ขุน โภ ชากร ขระนี ราชการ	ปลัด นั่ง ศาล	นา	๘๐๐
หมื่น ทิพรักษา		นา	๔๐๐
หมื่น เทพรักษา		นา	๔๐๐
หลวง ธนาบดี ศรี พัฒน์ศเณศร		นา	๘๐๐
หมื่น ทิพ โภชน์ หมื่น อรรคเณศร	ปลัด	นา คน ละ	๔๐๐
หมื่น รัตน ทิพ		นา	๔๐๐
หมื่น รัตน เทพ		นา	๔๐๐
ขุน นานาฎ สมุห์ บาญชี		นา	๖๐๐
ขุน สำเร็จ สัก หลัง ฎีกา		นา	๘๐๐
ขุน โคกระวิน พิธี ขุน ราชประกาศ	จ่าย นม เนย	นา คน ละ	๖๐๐
หมื่น เทพพิทักษ์		นา	๕๐๐

หมื่น สวัสดิ์ โชติ	นา	๕๐๐
หมื่น รุท อักษร เสมียน ตรา	นา	๖๐๐
เสมียน ธรรมยา เขียน กฎหมาย	นา	๔๐๐
หลวง พิพิธ ศาลี เจ้ากรม ฉาง	นา	๑๔๐๐
ขุน เทพ โกษา บาญชี กลาง	นา	๖๐๐
ขุน ชะนา จ่าย เข้า เปลือก	นา	๖๐๐
ขุน วิสูทธ์ โภชน์ เข้า ต้น	นา	๖๐๐
หมื่น โภชน์ วิสูทธ์ สัก หลัง ฎีกา	นา	๔๐๐
หมื่น ศรี ทิพ โภชน์ สำหรับ เข้า สาร	นา	๔๐๐
ขุน ไกร รัก ษา ได้ จ่าย งา	นา	๖๐๐
หมื่น ยศ รักษา ได้ จ่าย หนัง	นา	๔๐๐
หมื่น กระเษตร์ พนักงาน ลำ เลียง	นา	๔๐๐
หมื่น โภชากร นั่ง ศาล	นา	๔๐๐
หัว พัน ได้ เรียก เข้า	นา	๒๐๐
หมื่น ราชกัญ ตำรา เสมียนปลง กฎ เข้า	นา	๓๐๐
หัว ปาก แจก กฎ หมาย	นา	๒๐๐
หมื่น เทพ สมุห์บาญชี	นา	๖๐๐

๑๑

ออก ยา ศรี ธรรม ราช เดช ชาติ์ อำ มาตยา นุชิต พิพิธ รัตน ราช โกษา ธิบดี อภัย พิริยบรา กรม พาหุ ตรา บัว แก้ว ถือ ศักดิ์ นา ๑๐๐๐๐

พระ พิพัฒน์ โกษา ราชปลัด ทูลฉลอง	นา	๑๐๐๐

ขุน พินิจไจย ราช ปลัด นั่ง ศาล	นา	๘๐๐
ขุน รักษาสมบัติ จำ บำ เรอห์ สัก หลัง ฎีกา ให้ จ่าย	นา	๘๐๐
ขุน ราช อากร ขอ นิจราช การ บาญชี กลาง	นา	๘๐๐
ขุน เทพราช สมุห์ อากร	นา	๖๐๐
ขุน ยิสาร ทรัพยากร สมุห์ บาญชี	นา	๖๐๐
ขุน ทิพ โกษา	นา	๘๐๐
ขุน ธนรัตน์ ได้ แจก เบี้ย หวัด	นา	๖๐๐
ขุนหมื่น ขึ้น ขุนศรี ราชอากร ๘ คน	นา คนละ	๓๐๐
ขุน หมื่น ขึ้น แก่ ขุน เทพราช ๑๓ คน	นา คนละ	๓๐๐
ขุน สมบัติ บดี กอง ชันสูตร์ ขุนหมื่น ๔ คน	นา คนละ	๖๐๐
ขุน แก้ว อายัด ทนาย โกษา	นา	๖๐๐
ขุน อักษร เสมียน ตรา	นา	๖๐๐
พระ จุลา ราช มนตรี	นา	๑๔๐๐
ขุน ราชเศรษฐี ปลัดได้ ว่าแขกประเทศชะวา มาลยูอังกฤษ	นา	๘๐๐
หลวงราชมนตรีเจ้าท่าได้ว่าแขกประเทศอังกฤษญวนฝรั่ง	นา	๘๐๐
หมื่น พินิจ วาที / หมื่น ศรี ทรง ภาษา / หมื่น สัจวาที / หมื่น สำเร็จ วาที — ล่าม ๔ คน	นา คนละ	๓๐๐
หมื่น ทิพวาจา / หมื่น เทพวาจา — ล่าม อังกฤษ ๒ คน	นา คนละ	๓๐๐

หลวง นนทเกษ เจ้าท่าได้ว่า พราหมณ์ เทศ		นา	๘๐๐
หมื่น สัจวาจา หมื่น สัจวาที	ล่าม ๒ คน	นา คน ละ	๓๐๐
หลวง โช ฎึก ราชเศรษฐี เจ้า กรม	ถือศักดิ์	นา	๑๔๐๐
หลวง เทพภักดี เจ้าท่า ได้ว่า วิลันดา		นา	๖๐๐
ขุน ท่อง สื่อ ขุน ท่อง สมุท	จีน ล่าม นาย อำเภอ	นา คนละ	๖๐
ขุน วรวาที ล่าม ฝรั่ง เสศ		นา	๓๐๐
ขุน ราชาวะดี ขุน รักษา สมุท	ล่าม กะปตัน	นา	๓๐๐
ขุน วิสูทธสาคร	ล่าม แปล นาย สำ เภา ปาก น้ำ	นา	๔๐๐
นายเรือปากกว้าง ๔ วาขึ้นไปจีนแขกฝรั่งอังกฤษสำเภาใหญ่		นา	๔๐๐
นาย เรือ ปาก กว้าง ๓ วาเศษ		นา	๒๐๐
จุ้น จู๊ นาย สำเภา		นา	๔๐๐
ต้นหน ดูทาง ล้าต้า บาญชีใหญ่	สำเภา ใหญ่ สำเภา น้อย	นา	๒๐๐ ๑๐๐
บั้น จู ซ้อม แปลง สำเภา ใต้ก๋ง ซ้าย ขวา	นายท้าย	นา คนละ	๘๐
ชิน เตง เถา ซ้าย ขวา	๒ บาญชี กลาง	นา คนละ	๕๐

อาปั่น กระโดง กลาง
จงกว้า ใช้ คน ทั้ง นั้น
เต็ก ข้อ ได้ ว่า ระวาง บันทุก
อากึ่ง ช่าง ไม้ สำเภา
นา คน ละ ๕๐

เอียว กิ๋ง บูชา พระ
ต้้ว เลียว ว่า สายเลียว กับเสาท้าย
สำ ปั้น กับ เสา น่า
ชม ภู่
เท่า เต้ง ว่า สมอ
นา คน ละ ๓๐

ฮู้เตี๊ยว ทอด ดึง
อิด เซี่ยร
ยี่ เซี่ยร
สาม เซี่ยร
ลด ใบ
จับ กะเถา กวาด สำเภา
เบ๊ย ปั๋น จ่าย กับ เข้า จุ้น จู๊
ชินเตง ๑๘ คนทนาย ล้า ต้า บั๋นจู๊
นายรอง ๗ คนได้ระวางคนละ ๑๖
นา คน ละ ๒๕

พระ ศรี พิพัฒน์รัตน โกษา	นา	๓๐๐๐
หลวง รัตน โกษา	นา	๘๐๐
ขุน พิบูลย์สมบัติ	นา	๖๐๐

ขุน สวัสดิ์ โกษา		นา	๖๐๐
หมื่น สมบัติ บดี		นา	๓๐๐
หมื่น ธน รัตน์		นา	๓๐๐
ขุน คลัง ขุน ศรีคงยศ	เจ้า กรม คลัง ป่า จาก ถือ ศักดิ์ นา	นา คน ละ	๔๐๐
หมื่น พิทักษ์นาวา ปลัด กรม		นา	๔๐๐
ขุน วิสูทธ์ สมบัติ เจ้า กรม คลัง วังไชย		นา	๖๐๐
หมื่น พิบูลย์ สมบัติ หมื่นไชย นา วา	ปลัด กรม	นา คน ละ	๔๐๐

๑๒

ออกยาธรรมาธิบดีศรีวิริยพงษ์วงษ์ ภักดิ์บดินทร์เด โชไชย มะ หัย สุริยา ธิบดี ศรีรัตนมณ เฑียรบาล อรรคมหา เสนาธิบดี อภัย พิริย บรา

กรม พา หุ		นา	๑๐๐๐๐
หลวง บำ เรอห์ ภักดิ์		นา	๑๐๐๐
หลวง รักษ์ มณ เฑียร		นา	๑๐๐๐
จมื่น จงรักษาองค์ พระตำรวจ วัง ซ้าย		นา	๘๐๐
จมื่น จงภักดี องค์ พระตำรวจ วัง ขวา		นา	๘๐๐
นายประภาษ มณเฑียร นายเสถียร รักษา	ปลัด วัง	นา คน ละ	๖๐๐
ประแดง ก้อน ทอง ขวา ประแดง เกย ดาบ ซ้าย		นา คน ละ	๖๐๐

นาย จัน มณเฑียร
นาย ศรี เถียร ภักดี
นาย ยี่ สาร
นาย จำเนียรภักดี
นายพิบูลย์บริบาล
นาย พิมานบริรักษ์
นาย รัตน์ บรรยง } ๑๒ คน นา คน ละ ๔๐๐
นาย จำ นงค์ภักดี
นาย ชำนิ บริบาล
นาย ชำนาญ มณเฑียร
นาย สวัสดิ์ภักดี
นาย สวรรย์ ภักดี

ขุนศรีราชบุตร์ศาล มรฎก ๑ ขุนอินท์ อาญาวัง ๑
ขุนพรหมสุภานครบาลวัง ๑ ขุน เทพสุภาแพ่งวัง ๑ } ๔ คน นา คน ละ ๘๐๐

ขุน ยศ เสสะวะราช สมุห์บาญชี
ขุน อักษร เสมียร ตรา } นา ๖๐๐

หลวง รัตนารถ เจ้า กรม นา ๑๐๐๐

ชาว ที่ } ขุนอนุรักษ์ ราชา ๑ ขุนศรีราชาอาศน์ ๑ ปลัด กรม ๒ คน นา ๖๐๐
พระบันทม } หมื่น ใน กรมชาวที่ นา ๔๐๐

กำนัน ที่ พระ บันทม นา คน ละ ๒๐๐

หลวง พิพิธมณเฑียร เจ้า กรม นา ๔๐๐

ขุน พิมาน มณเฑียร ปลัด กรม นา ๓๐๐

หมื่น ใน กรม นา ๒๐๐

ออกพระราชฤทธานนท์พหลภักดีศรีรัตนมณเฑียรบาลวังนอกนา ๓๐๐๐

ออก พระนนทเสน เสนา บดี ศรี รัตน มณเฑียรบาล วัง นอก นา ๓๐๐๐

ขุน ทิพ ไพชยนต์ ๑ } ขุน สกล มณเฑียร ๑ } ปลัด วัง นอก นา คน ละ ๖๐๐

หมื่น สกล พิมาน ๑ } หมื่น ภักดี บรรยง ๑ } หมื่น จำนงค์รักษา ๑ } นา คน ละ ๔๐๐

ขุน จันทรพิมาน ชาว ท่อ } ชาวอ่าง } นา ๖๐๐

ขุน กำแพงบุรี } ขุน ศรีวังราช } การ ขาด กวาด หนามใน พระราชวัง นา ๖๐๐

หมื่น ทิวาทิตย์ นา ๔๐๐

พัน ทิวา } พัน ธรรม รักษา } นา คน ละ ๒๐๐

ขุน ราช พิมาน เจ้า กรม พระ อภิรุม ราช ยาน นา ๑๐๐๐

พัน เงิน } พัน ทอง } คุมเครื่อง แต่งเครื่อง นา ๓๐๐

ขุน ศรี สยุมพร ชาว น้ำ สรง นา ๖๐๐

หมื่น สุคนธ์ พนักงาน พระสุคนธ์ นา ๔๐๐

หมื่น เทพ ศรี } หมื่น จักร์ภักดี } ชาวเสื่อ นา ๔๐๐

หมื่นจิตรพัตถ์ / หมื่น ราชมงคล	ชาว ม่าน	นา	๔๐๐
หมื่นราชพิจิตร์ ชาวเบาะ / หมื่น ยศไสยาศน์ ชาวพรม		นา คน ละ	๔๐๐
	หลวง มหา มณเฑียร เจ้า กรม	นา	๑๐๐๐
	ขุน วิเศษ ปลัด กรม	นา	๘๐๐
กรมแสงสรรพยุธ / พลับพลาไชย	หมื่น ราชประสาท / หมื่น ราชประการ / หมื่น พิมานมงคล / หมื่น นนทคฤห์	ชาวพระพลับพลา ไชยนาคนละ	๔๐๐
ขุน แสง สารพาท / ขุน แสงเบญจาวุธ / ขุน แสงสรรพยุทธ์ / ขุน แสงศรี อาวุธ / ขุน ยุทธ ยาตรา / ขุน คชนารถภักดี	ชาว พระ แสง สรรพยุทธ์ ๖ คน	นา คน ละ	๕๐๐
หมื่น ขรรค์ ไชยศรี / หมื่น สิทธิรักษ์ / หมื่น ทาธรยุทธ์		นา คน ละ	๔๐๐
ขุน พัทธาภรณ์ / ขุน สุนทร ไสย	ชาวไหม	นา คน ละ	๕๐๐

ขุน พง ขุน บาล	ข้า พระเทพบิดร	นา คน ละ	๖๐๐
ขุน ทิน บรรณาการ ขุน ทาน ธารกำนัล	สวด คำ หลวง	นา คนละ	๖๐๐

ขุน อินท์ อรรคเนศวร เจ้า กรม ฉาง เข้า บาตร์ นา ๑๖๐๐

ขุน เทพจุลา	ปลัด กรม	นา	๖๐๐
หมื่น โภชน์ สมบัติ	พนักงาน จ่าย เข้า	นา	๔๐๐
พัน พิทักษ์ ทิวา พัน รักษา ราตรี	ราชมัน	นา	๒๐๐
ตำรวจ วังใช้ ซ้าย ๖ ขวา ๖	๑๒ คน	นา คน ละ	๑๐๐
ตำรวจ เวรบาญชี ซ้าย ๔ ขวา ๔	๘ คน	นา คน ละ	๑๐๐

พระ ราชนุชิต เจ้า กรม สวน หลวง ขึ้น กรม วัง นา ๖๐๐

หมื่น ทิพผล หมื่น ทิพ อุทยาน	นาคนละ	๒๐๐

พระ ธรรม เสนา เจ้า กรม นา ๓๐๐๐

ขุน ทิพ มณเฑียร ขุน เทพมณเฑียร	ปลัด ซ้าย ขวา	นา คนละ	๖๐๐

นาย หัวสิบ ข้า พระ นา ๕๐

ออก ยา พระเสด็จ สุเรน ทรา ธิบดี ศรี สุภะราช พิริยพาหุ ศักดิ์นา ๑๐๐๐๐

ขุนธรรม เสนา ราช ปลัด ทูลฉลอง นา ๘๐๐

	ขุน ศรี ประชานนท์ ปลัด นั่ง ศาล	นา	๖๐๐
	ขุน ใน กรม	นา	๓๐๐
	หมื่น ใน กรม	นา	๒๐๐
สังฆ์การี	เลว ใน กรม ธรรม การ	นา	๘๐
	หลวง ธรรม รักษา เจ้า กรม	นา	๑๐๐๐
	ขุน ธรรมาธิบดี ราช ปลัด ทูล ฉลอง	นา	๖๐๐
	ขุน ศรี ธรรม ลังการ ปลัด นั่ง ศาล	นา	๔๐๐
	หมื่น ใน กรม สังฆ์ การี	นา คน ละ	๒๐๐
	ขุน พรหมภักดี ศรี ธรรมการ สมุห์ บาญชี	นา	๒๐๐
	เลว ใน กรม สังฆ์การี	นา คน ละ	๘๐

ออก พระ ศรี มะโน ราช ภักดี ศรี ปลัย วัล นา ๑๐๐๐ }
หลวง ราชา ชาญ ภักดี นา ๕๐๐ } ขัน ที

ปลัด จ่านุชิต ปลัด พิพิธ ปลัด มรกฎ ขันที.

หลวงศรีมะโนราชภักดีศรีองค์เทพรักษาองค์ }
หลวงเทพชำนาญภักดีศรีเทพรักษาองค์รักษ์ } ขันที๒คนนาคนละ ๑๐๐๐

ออก ยา อะไภย สุรเพลิง จาง วาง ขวา	นา	๑๒๐๐
ออก ยา คำเกิง จาง วาง ซ้าย	นา	๑๒๐๐
หลวง อรรคเนศร เจ้า กรม ขวา	นา	๑๐๐๐
หลวง ศร สำแดง เจ้า กรม ซ้าย	นา	๑๐๐๐

หมื่น { ก่งสร / ก่งศิล } ปลัด กรม { ขวา / ซ้าย } นา คน ละ ๘๐๐

ขุนจำนงค์สรสิทธิ์ซ้าย๑ขุนพินิจสรศักดิ์ขวา ๑ }
ขุน ราช สาตร์ ซ้าย ๑ ขุน อาจ อาวุธ ขวา ๑ } ๔บาญชีกลางนาคนละ๖๐๐

ขุน เสน่ห์สรชิต }
ขุน เสน่ห์อาวุธ } นาย เวร กำนัล นา คน ละ ๔๐๐

หมื่นณรงค์พินาศ ๑ หมื่น อาจรณฤทธิ์ ๑ }
หมื่น สิทธิสังหาร ๑ หมื่น ชำนาญอัคนี ๑ } ๖ คนนายเวรกำนัลนาคนละ ๓๐๐
หมื่น ศรี สรศักดิ์ ๑ หมื่นไกรสรยุทธ์ ๑ }

กำนัล พระแสง ปืน ๑๒ คน นา คน ละ ๒๐๐

ขุน } ทนาย เลือก ปืน ๒ }
หมื่น } ๑๖ } นา คนละ ๔๐๐

พัน ทนาย เลือก ปืน ๙๘ คน นา คน ละ ๑๐๐

นาย พ โรง ๔ คน นา คน ละ ๑๐๐

ขุน สาระวัด สมุห์ บาญชิ นา ๓๐๐

หมื่น ภักดี ประแดง นา ๒๐๐

หลวง วิเศษ จางวาง นา ๔๐๐

ขุน ช่าง ปืน ใน กรม ๓ คน นา ๓๐๐

หมื่น ช่าง ใน กรม ๕ คน นา ๒๐๐

หัว สิบ ใน กรม ช่าง ปืน ๒๙ คน นา ๕๐

ช่าง เลว นา ๕๐

พระอุไทยธรรม เจ้า กรม ศักดิ์ นา ๕๐๐๐

หลวง ราช โกษา ปลัด ทูลฉลอง นา ๑๐๐๐

หลวง ทิพรักษา ปลัด เครื่อง ต้น นา ๘๐๐

ภูษามาลา	ขุน ราชวงษา ขุน ราชาพิมล ขุนพิทักษ์ภูษิต ขุนพิพิธภูษา	พนักงานเครื่องเบ็จเสร็จ พนักงานพระ ภูษา มาลา	นา คนละ	๖๐๐

หมื่น ทิพสมบัติ หมื่น ราชสมบัติ หมื่น ธนทิพสมุห์บาญชี		นา คนละ	๔๐๐
กำนัล พระ ภูษา มาลา		นา คนละ	๒๐๐
ประแดง ราชภักดี		นา	๓๐๐
หมื่น นาย พ โรง		นา	๒๐๐
นาย พ โรง เลว		นา คน ละ	๑๐๐
ขุน วรรณกาษา ขุน ประชาเทพ	พนักงาน สอด ศรี เครื่อง ต้น	นา คน ละ	๔๐๐
หมื่น วรรณาพิจิตร์ พนักงาน สอด ศรี เครื่อง ต้น		นา	๓๐๐
หมื่น วิจิตร์ สำอาง พนักงาน พระ สาง		นา	๓๐๐
หมื่น สุคนธ์ ปลัด เจ้ากรม พนักงาน พระสุคนธ์ มุรธาภิเศก		นา	๓๐๐
หมื่น บุญ หมื่น ชุม	รอง พนักงาน พระสุคนส์	นา	๒๐๐
หมื่น เทพรส พนักงาน กลั่น น้ำมัน		นา	๒๐๐

ขุน จิตร์ทราภรณ์ เจ้ากรม นา ๘๐๐

หมื่นไชยา ภรณ์ นา ๖๐๐

หมื่น จิตร์ ภัตรา
หมื่น ภูษาสาร
หมื่น โกษาพิจิตร
หมื่น พิพิธสาฎก
หมื่น กาสิกพัตถ์
หมื่น รัตนกำพล

จีน ช่าง สนะ

หมื่น ชำนาญ โกไส นา ๘๐๐
หมื่น พิมล ภูษิต
หมื่น ชำระ ภูษิต เลว ๖๐๐

ช่าง สะนะ ๖ คน นา ๒๐๐ เลว ๕๐

นาย เวระกู่
นาย ครูป่า
นาย ประหม่านัน ตี
นาย เอระกะปี

ช่าง ชุนพราหมณ์ เทศ นา คน ละ ๕๐

ขุน สำเร็จ พระขรรค์ เจ้า กรม แสง ต้น ขวา นา ๘๐๐

ขุน สรรพาวุธ เจ้า กรม แสง ต้น ซ้าย นา ๘๐๐

หมื่น ทิพสุคนธ์ ปลัด กรม แสง ต้น ขวา นา ๖๐๐

หมื่น ทณ เทพ ปลัด กรม แสง ต้น ซ้าย นา ๖๐๐

หมื่น ช่าง ในกรม พนักงาน พระ แสง ต้น นา ๒๐๐

นาย พกำนัน พระ แสง ต้น นา ๒๐๐

เลว ใน กรม แสง ต้น นา ๕๐

ออก พระ อินทราทิตย์ พิพิธราช รักษา สมุห์ พระ สนมซ้าย นา ๓๐๐๐

ขุน ราช บำเรอ ปลัด กรม นา ๘๐๐

หมื่น ตูม ใจ อาจ หมื่น ฟาด เพลิงหล้า		นา คน ละ	๖๐๐
นาย บุญ ภักดี นาย มี่ ใจ ภักดิ์		นา คน ละ	๔๐๐
หมื่น สกล นราสมุห์ บาญชี		นา	๖๐๐
ออก พระ จันทราทิตย์ พิพิธราช รักษาสมุห์ พระสนม ขวา		นา	๓๐๐๐
ขุน รักษา นารถ ปลัดกรม		นา	๘๐๐
หมื่น โจม สงคราม หมื่น ตามใจ ไทย		นา คน ละ	๖๐๐
นาย สวัสดิ์ ภักดี นาย ศรี นักษัตร์		นา คน ละ	๔๐๐
หมื่น ชะนา นันท์ สมุห์บาญชี		นา	๖๐๐
พระ เนาวรัตน์ โชติ ธิบดินทรธรรมธา เสรษฐีซ้าย		นา	๓๐๐๐
หลวง อินทมูลบาต เศรษฐี		นา	๑๖๐๐
ขุน พิบูลย์ สมบัติ เศรษฐี ขุน ไชย ภักดี เศรษฐี ขุน ชฎิลวิวัณ เศรษฐี ขุน โภชพานิช เศรษฐี	๔ คน	นา	๖๐๐
พระศรี วิโรจน์ เศรษฐี พระศรีธรรมบาลเศรษฐีขวา		นา คน ละ	๑๖๐๐๐
ขุน พินิจ ใจ เศรษฐี ขุน พัฒน์ สมบูลย์ เศรษฐี ขุน สิทธสมบัติ เศรษฐี	๓ คน	นา คน ละ	๖๐๐

๑๓

ออก หลวง มงคล รัตน์ราช มนตรี ศรี สมุห์ สาระพากรใน	นา	๒๔๐๐
ขุน วิสูตร์ โกษา ปลัด ทูลฉลอง	นา	๘๐๐
ขุน มหาวิสูตร์ ปลัด นั่ง ศาล	นา	๖๐๐
ขุน วิสูตร์ สมบัติ บาญ ชี กลาง	นา	๕๐๐
หมื่น พรหม วิจารณ์ สมุห์ บาญชี	นา	๔๐๐
ขุน ใน กรม	นา คน ละ	๓๐๐
หมื่น ใน กรม	นา คน ละ	๒๐๐
พัน ใน กรม	นา คน ละ	๑๐๐
ออกหลวง อินท์มนตรี ศรี จันทร กุมารสมุห์ สารพากร นอก	นา	๒๔๐๐
ขุน ศรี ศาคร ปลัด ทูล ฉลอง	นา	๘๐๐
ขุน ศรี สุพรรณราช ปลัด นั่ง ศาล	นา	๖๐๐
ขุน อมเรนทรมนตรี ศรี สมุห์ บาญชี กลาง	นา	๕๐๐
หมื่น ศรี รัตนากร สมุห์บาญชี	นา	๔๐๐
ขุน ใน กรม นา ๓๐๐ หมื่น ใน กรม	นา	๒๐๐
พัน ใน กรม	นา	๑๐๐
ออก พระราชสุภาวดีศรี สัจเทพนารายน์ สมุห์ มาตยาธิบดี ศรี สุเรนทราเมศวรพระสุรัสวดี กลาง	ถือ ศักดิ นา	๕๐๐๐
ขุน พิไชยเสนา ปลัด ขวา } ขุน โยธาบริบาล ปลัด ซ้าย } ทูล ฉลอง	นา คน ละ	๘๐๐
ขุน วิสูตร์ เสนี ขุน ศรี กระดานพล ปลัด นั่ง ศาล ๒ คน	นา คน ละ	๖๐๐

ขุน ศรี พลภักดิ์ ขุน รักษ์ พลพยู่ห์ ๒ คน	นา คนละ	๖๐๐
ขุนราช เมธา สัศดี ฝ่าย เหนือ	นา	๕๐๐
เสมียน ตรา กลาง	นา	๔๐๐
ออก พระ เทพา ธิบดี ศรี เทพนารายน์ สมุหะ เจ้า กรม พระสุรัสวดี ซ้าย	ถือศักด์ นา	๓๐๐๐
ขุน อมรา ภักดี ราช ปลัด ทูล ฉลอง	นา	๑๐๐๐
ขุน พรหม ราช ประยา ปลัด นั่ง ศาล	นา	๘๐๐
กุมภาแดงจุลาเทพภักดีศรีกันดานพลทหารขึ้นฝ่ายซ้าย	นา	๖๐๐
กุม ภาแดง อิน ประยา ธิกาลิย์ พลเรือน ขึ้น ฝ่ายซ้าย	นา	๖๐๐
กุม ภาแดง เบญา ธิการิย์ ขึ้น ฝ่ายซ้าย นอก ทั้งปวง	นา	๖๐๐
ขุน อินท์ เสนา สัศดี ฝ่าย เหนือ	นา	๖๐๐
เสมียน ตรา สัศดี ซ้าย	นา	๔๐๐

ขุน { กำกับด้าน / เดิน ตรา / นาย เรือ } ในกรม นา ๔๐๐ หมื่น { เดินตรา / รักษา หอ / เรือกัน } ใน

กรม	นา คนละ	๓๐๐
เมือง รั้ง ใน กรม สัศดี ซ้าย	นา คนละ	๔๐๐
พัน ใน กรม สัศดี ซ้าย	นา คนละ	๑๐๐

ออก พระ ศรีสุเรนทรา ธิบดีวิริยพรหมเทพราชมาตยาธิบดีศรีกลาสมุด

พระ สุรสวดี ขวา เจ้า กรม	ถือ ศักดิ์ นา	๓๐๐๐

ขุน อมรินทร์ รักษา ปลัด ทูลฉลอง นา ๑๐๐๐
ขุน อินท์ วิเชียร ปลัด บาญชี นั่ง ศาล นา ๘๐๐
กุมภาแดงสารภาษชาติการีศรีกันดานพล ๆ เรือนขึ้นฝ่ายซ้าย นา ๖๐๐
กุมภาแดงเสนาฎชาติการีศรีกันดานพลทหาร ขึ้นฝ่ายขวา นา ๖๐๐
กุม ภาแดงธรรมาธิการี ขึ้น ฝ่ายขวา นอก ทั้ง ปวง นา ๖๐๐
ขุน พรหม เสนา สัศดี ฝ่าย เหนือ นา ๖๐๐
เสมียน ตรา สัศดี ขวา นา ๔๐๐

กำกับ ด้าน } ขุน เดิน ตรา } นาย เรือ } ใน กรมสัศดี ขวา นา คนละ ๔๐๐ หมื่น รักษาหอ { เดิน ตรา { เรือกัน } ใน

กรมสัศดี ขวา นา คนละ ๓๐๐
พันในกรมสัศดีขวานาคนละ ๑๐๐ เมืองรั้งในกรมสัศดีขวานาคนละ ๔๐๐

นัก การ ใน กรมสัศดี { ซ้าย / ขวา } นา คนละ ๘๐

๑๕

พระ เพธ ราชา ธิบดี ศรี สุริยาภิชาติ สุริยวงษ์ องค์สมุหะ พระ คชบาล จางวาง ขวา นา ๕๐๐๐
พระสุรินทราชานราธิบดีศรีสุริยศักดิ์สมุหะพระคชบาลจางวางซ้าย นา ๕๐๐๐
หลวง กำแพง รามภักดี ศรี สุริยชาติ สมุหะ พระคชบาล ขวา นา ๓๐๐๐
หลวง ราชวังเมือง สุริยชาติ สมุหะ พระคชบาล ซ้าย นา ๓๐๐๐
หมื่น คชสิทธิ์ ปลัดกรม พระคชบาล ขวา นา ๘๐๐

หมื่น คชศักดิ์ ปลัด กรม พระ คชบาล ซ้าย	นา	๓๐๐
ขุน สิทธิกรรม์ อนันต์ พระคชสาตร์ ครู ช้าง ขวา	นา	๖๐๐
ขุน ศรีไชย ทิตสิทธิ์ พระ คชสาตร์ ครู ซ้าย	นา	๖๐๐

นาย มหานุภาพ ขวา	๑		๒	ท้าย ช้าง ต้น เชือก ๘ คน นา คนละ ๖๐๐
นาย ปราบไตร ภพ	๑			
นาย จบคชสิน ขวา	๑	ทรง บาท	๒	
นาย กริณ ประสิทธิ์ซ้าย	๑			
นาย ฤทธิ กุญชร ขวา	๑	สาร ใหญ่	๒	
นาย บวร ไอยรา ซ้าย	๑			
นาย เทพภาจร	๑	จำลอง	๒	
นาย อักษร เทพ	๑			

พลาย	นายเศพคะเชนทร์	๑	นายรอง ท้ายช้าง ๑๖ คน นา คนละ ๔๐๐
	นาย กะเรนทร์ภัชชา	๑	
พัง	นาย มหาคชรัตน์ขวา	๑	
	นาย สวัสดิ์คชฤทธิ์ ซ้าย	๑	
พลาย	นายจิตร์คชลักษณ์	๑	
	นาย จักร์ คชศรี	๑	
พัง	นายคีรีคชแกว่น	๑	
	นาย แม่นคชสาร	๑	
พลาย	นายบาลกีริอาจ	๑	
	นาย ราชกีริยง	๑	
พัง	นาย จำนงค์กีริรักษ์	๑	
	นาย ภักดีกีริกรรม์	๑	

พลาย	นายชำนาญคชสาร	๑	นาคนละ	๔๐๐
	นายชำนาญคชผจง	๑		
พัง	นาย จำนงค์คชผจอง	๑		
	นาย จำนองคชเริศ	๑		

ขุน ทรง ศักดิ์	๑	เจา กรม เชือก	ขวา	นา คน ละ ๖๐๐
ขุน ทรง สิทธิ์	๑		ซ้าย	
หมื่น ศรี สิทธิ บาศ	๑	ปลัด กรม เชือก	ขวา	นา คน ละ ๔๐๐
หมื่นราชสิทธิกรรม์	๑		ซ้าย	

หมื่น ใน กรม นา คน ละ ๒๐๐ พัน ใน กรม นา คน ละ ๑๐๐

หมอไชยศักดิ์ ขวา หมอไชยสิทธิ์ ซ้าย เจ้า กรมหมอ นาคนละ ๔๐๐

หมอไชย ฤทธิ์ ขวา หมอไชยรง ซ้าย ปลัด นา คน ละ ๓๐๐

หมอ ยอดศรี หมอ ยอดศักดิ์ หมอ ยอดรักษ์
หมอ ยอดราม หมอ ศรีทนต์ หมอ ศรีเทพ
หมอจำเริญกรรณ์ หมอจำเริญเกียรติ หมอพลอิศ
หมอ พลอินท์ หมอ บุญท้าว หมอ บุญไทย
หมอจำเริญจักร์ หมอจำเริญจันท์ หมอบุญไชย
หมอ บุญ โชติ หมอไกรยวด หมอไกรอึง
หมอไกรมึง หมอไกรแมน หมอไชยพัด
หมอไชยเพช หมอไชยเดช หมอไชยดน
หมอ ศรี นารถ หมอ ศรีนนท์
} นา คน ละ ๒๐๐

หมอ พัด ตะ โหนด	หมื่น จ่าศรีณรงค์คช	๑	สมุห์ บาญชี	ซ้าย	นา คน ละ ๔๐๐
	หมื่น จ่าคชภักดี	๑			
	ขุนไชยพาท จางวาง			ขวา	นา ๔๐๐

ขุน โลกวิชิต เจ้า กรม ขวา ๑	} นา คน ละ		๓๐๐
ขุนโลกวิไชยเจ้า กรม ซ้าย ๑			
ขุน สาตร์ คชไกร ปลัด กรม ขวา ๑	} นา คน ละ		๒๐๐
ขุน ไชย ปาศักดิ์ ปลัด กรม ซ้าย ๑			
หมื่น คง คชบาล ๑ } สมุห์บาญชี ขวา	} นา คน ละ		๑๐๐
หมื่น คง คชรักษา ๑ } สมุห์บาญชี ซ้าย			
หมื่น หมอ ตัว ๔	นาคน ละ		๑๐๐
พัน หมอ ในกรม	นาคน ละ		๘๐
หมอ เลว ใน กรม	นาคนละ		๕๐

ขุน หมื่น ได้ คุม ช้าง ขวา ซ้าย } เปน นาย กอง นอก ใน นี้

ขุน บาล หัศดินท์ ขุน กริน รักษา นายกองคุม ช้าง อาษา นา คน ละ ๖๐๐

หมื่น คชภักดี หมื่น ศรีคชลักษณ์ ปลัดกองคุมช้าง อาษา นา คนละ ๔๐๐

ขุน คชศรสิน ขุน กรินศรศักดิ์ นาย กอง นาคนละ ๖๐๐ }
ขุน นาถศรศรี ขุน กิรีศรไชย ปลัด กอง นา คนละ ๔๐๐ } คุม ช้าง บืน ใหญ่

ขุน คชกุญชร ขุน ราชคะเชนทร นายกอง นา คนละ ๖๐๐ }
หมื่น บาลหัดถี หมื่นศรีราชพล ปลัด นา คนละ ๔๐๐ } คุมช้างบันทุก

ขุน ทิพราชา ขุนเทพราชา ซ้าย นาย กอง นา คนละ ๖๐๐ }
หมื่นคชบริบาล หมื่นวิจารณ์นาเคนทร์ ปลัดนาคนละ ๔๐๐ } คุมช้างประเทียบ

ขุน คชรินทร์ นายกอง ขุน สวัสดิ์ นายกองนาคนละ ๖๐๐ }
หมื่น คชพิไชย หมื่นไกร นาเคนทร์ ปลัด นา คนละ ๔๐๐ } คุมช้างมหาดไทย

ขุน พรหมคชบาล นาย กอง นา ๖๐๐		คุม ชาง บีน ใหญ่ ขวา
หมื่น วิจารณ์ นาเคนทร์ ปลัด นา คนละ ๔๐๐		

หมื่นคะเชนทร์ รักษา นาย กอง นา ๖๐๐		คุม ช้าง บีน ใหญ่ ซ้าย สิ้น ช้าง
หมื่นคะเชนทร์ ปลัด กอง นา ๔๐๐		

พระยา อนันตโยธัง เจ้า กรม โขลง ขวา ๑ พระยา อนันต จ่อสู้ เจ้า กรม โขลง ซ้าย ๑ นา คนละ ๔๐๐

ขุนวีไชยมนตรีปลัดกรมขวา ๑ ขุนศรีสิทธิกรรม์ปลัดกรมซ้าย๑ นาคนละ๒๐๐

ชีพหลัก คอร สมุห์บาญชี คน ขวา	๑	นา คนละ	๑๕๐
ราชาเทวะ สมุห์บาญชี คน ช้าย	๑		
ขุน ชำนาญ สมุห์บาญชี ช้าง ขวา	๑		
ขุนศรีคชเคนทร์ สมุห์บาญชี ช้าง ซ้าย	๑		
ขุน วิไชยจำนงค์ จางวาง โขลงขวา	๑		
ขุน วิไชยสงครามจาง วางโขลง ซ้าย	๑		

นายโขลง	ขวา	๑	นา คน ละ	๑๐๐
	ซ้าย	๑		

นาย กอง โขลง	ซ้าย	๑	นา คน ละ	๕๐
	ขวา	๑		
นาย ตรวจ โขลง	ซ้าย	๑		
	ขวา	๑		
พัน ปลัด โขลง	ซ้าย	๑		
	ขวา	๑		

ผู้เร่งโขลง ขวา ๑ / ซ้าย ๑ ผู้คุมโขลง ขวา ๑ / ซ้าย ๑	นาคนละ ๕๐	สมุห์บาญชี ขวา / ซ้าย จ่าบาญชี ขวา / ซ้าย	นาคนละ ๘๐	

ขุนศรีสงครามเจ้ากรมขวา๑ ขุนพิไชยกุญชรเจ้ากรมซ้าย๑ นาคนละ๖๐๐

ขุนจ่าคชรักษาปลัดขวา ๑ ขุนจ่าคชกรปลัดซ้าย ๑ นาคนละ ๔๐๐

ขุนสารวัดในกรม นาคนละ ๓๐๐

หมื่นในกรม นาคนละ ๒๐๐

พันในกรม นาคนละ ๑๐๐

๑๖

ออกยาศรีสุริยพาหะ สมุห์ พระอัศวราชพิริยพาหะ นา ๓๐๐๐

หลวงพลราชสมุห์ เจ้ากรมพระอัศวราชขวา นา ๒๔๐๐

กรมม้าต้น หลวงปราบพลแสน สมุห์ เจ้ากรมอัศวราชซ้าย นา ๒๔๐๐

หมื่นยุทธ์พิไชยปลัดขวา นา ๘๐๐

หมื่นไกรเพชร์ปลัดซ้าย นา ๘๐๐

หมื่นชำนิภูบาล } เจ้ากรมม้าต้น ขวา } นาคนละ ๘๐๐
หมื่นชำนาญภูเบศร์ } เจ้ากรมม้าต้น ซ้าย }

นายม้าจูง ขวา พันทรงพลพาล } ปลัดกรมม้าต้น ขวา } นาคนละ๖๐๐
นายม้าจูง ซ้าย พันชาญพลแสน } ปลัดกรมม้าต้น ซ้าย }

นาย แมน มณีรัตน์ นาย กัณฐัศวราช นาย ชาติดุรงค์ นาย องค์ อัศดร นายนิกรอัศว์เดช นาย วิเศษ มโนไชย นาย ไกรภาชี นายศรี สินธพ นาย จบ สารสิน นายอิน สารถี	นาย ม้า จูง ๑๐ นา คน ละ	๔๐๐

หมื่น จ่า สวัสดิ์รักษา หมื่น จ่า อัศวราช สมุห์ บาญชี นา คน ละ ๓๐๐

พัน จ่า ปลัด หมู่	ขวา ๑ ซ้าย ๑	๒ คน	นา คน ละ ๑๐๐
ม้า เกราะ ทอง เมืองราย สารวัด			
จ่า ทนาย ม้า	ขวา ๕ ซ้าย ๕	๑๐ คน	
หัว ปาก ถือ หมาย	ขวา ๑ ซ้าย ๑	๒ คน	
ภูดาษรักษาเครื่อง	ขวา ๓ ซ้าย ๓	๖ คน	
หัวสิบ ตพุ่น ม้า ต้น	ขวา ๒ ซ้าย ๒	๔ คน	

รักษา พล ขวา๑ ซ้าย๑ ๒คนนาคนละ๕๐ หมื่นหมอม้าต้น ขวา๒ ซ้าย๒ ๔คนนาคนละ๑๐๐

เมือง ศรี สินธพชาติ ขุนราชดุรงค์ เกราะทอง	ขวา ซ้าย	นา คน ละ ๔๐๐
ขุน ดุรงค์เสนี ขุน ศรี มโนไมย เกราะ ทอง	ขวา ซ้าย	

ขุนวิชิตอาชาไนย ขุนพิไชยอัศดร เกราะทอง ขวา } ซ้าย } นาคนละ ๔๐๐

ขุนกัณฐัศวราช ๑ }
ขุนชาติสาระถี ๑ } อาษาเกราะทองขวานาคนละ ๔๐๐
ขุนวิไชยอัศเดช ๑ }

ขุนวิเศษอัศดร ๑ }
ขุนศรีกัณฐัศว์ ๑ } อาษาเกราะทองซ้ายนาคนละ ๔๐๐
ขุนชาติอาชาไนย ๑ }

ขุนณรงค์วิไชย ๑ ขุนไกรสินธพ ๑ เกราะทอง ขวา } ซ้าย } นาคนละ ๔๐๐

ขุนสุรินทร์ณรงค์ ๑ ขุนเพชร์สงคราม ๑ นาคนละ ๔๐๐

ม้าเกราะทอง ขุนภักดีณรงค์ ขวา }
ขุนประสิทธิสงคราม ซ้าย } นาคนละ ๔๐๐

ขุนในกรมม้าเกราะทอง ขวา ๕ } ซ้าย ๕ } ๑๐ คน นาคนละ ๔๐๐

หมื่นในกรมม้าเกราะทอง ขวา } ซ้าย } นาคนละ ๒๐๐

พันหมอในกรมม้า ขวา } ซ้าย } นาคนละ ๘๐

ฟ้า ๑๒ }
พยาแสนหลวง ๔ } นาคนละ ๒๐๐

กรมม้า แซงใน ขึ้นตำรวจใน
หลวงพิไชยมนตรี หลวงศรีอัศว์เดช } เจ้ากรมม้าแซงใน ขวา ๑ ซ้าย ๑ } นาคนละ ๒๐๐๐
ขุนดุรงค์สงคราม ขุนรามอัศดร } ปลัดกรมม้าแซงใน ขวา ซ้าย } นาคนละ ๘๐๐
หมื่น จ่า คำ ขวา ๑ หมื่น จ่า ก้อนทอง ซ้าย ๑ นาคนละ ๒๐๐
หมอ เมือง นาง ขวา หมอ แสน จอก ซ้าย นาคนละ ๘๐
หมื่น ม้า คอย เพลิงใน กรม ม้า แซงใน ขวา ซ้าย } นาคนละ ๒๐๐

กรมม้าแซงนอก ขึ้นตำรวจนอก
หลวงวิสูตร์ อัศดร หลวงสุนทรสินธพ } เจ้ากรมม้าแซงนอก ขวา ซ้าย } นาคนละ ๒๐๐๐
ขุนภาชีชาติ ขุนราชอาชาไนย } ปลัดกรมม้าแซงนอก ขวา ซ้าย } นาคนละ ๘๐๐
หัวสิบ ขวา ๑ ซ้าย ๑ } นาคนละ ๓๐
หมื่น จ่า สมุห์บาญชี ขวา ๑ ซ้าย ๑ } นาคนละ ๓๐๐
หมื่น แก้ว จันทสร } หมอ ขวา ๑ ซ้าย ๑ } นาคนละ ๘๐
ล่าม ขวา ๑ ซ้าย ๑ } นาคนละ ๘๐

๑๗

พระ เพชร์พิไชย จางวาง กรม ล้อม พระ ราชวัง นา ๕๐๐๐

หลวง เทพ บริ บาล ปลัด จาง วาง นา ๘๐๐

พระ พิเดชสงคราม เจ้ากรม เขื่อน เพ็ชร์ ล้อม พระราชวัง นา ๑๖๐๐

หลวง ราม รักษา ปลัด กรม ขวา นา ๘๐๐

หลวง พหลเดช ๑ หลวง ยิสารสรเดช
หลวง สิทธิพลไชย ๑ หลวง อภัยพลชาญ ๑
๔ คน นา คนละ ๘๐๐

กรมล้อมวัง

ขุน วิสูตร์พลเดช ๑ ขุนไกรพลชาติ ๑
ขุน นรินทร์พินาศ ๑ ขุน ชนะพลขันธ์ ๑
ขุน รามรณ ฤทธิ์ ๑ ขุน แผ้วฤทธิรงค์ ๑
ขุนไววิชิต ๑ ขุน กำแหงสิงหนาท ๑
ขุน ไชยรณฤทธิ์ ๑ ขุน ตำรวจขวา ๑
ขุน ทิพภักดี ๑ ขุน เทพ ภักดี ๑
๑๒ คน นาคนละ ๖๐๐

หมื่น ชนะ สงคราม ๑
หมื่น สำรวจ ๑
๒ คน นา คน ละ ๔๐๐

พัน ชนะ เมืองมาร ๑ พัน ปไลย์รณรบ ๑
พัน แสนพลสิทธิ์ ๑ พัน สรรณชิต ๑
พัน ยงรณราย ๑
๕ คน นา คน ละ ๒๐๐

พัน รอง กำบัง ฤทธ์ แกล้ว ๑ พัด รอง ร่อน พล พ่าย ๑
พัน รอง อนันตเดช ๑ พัน รอง พลอาษา ๑
พัน รอง ปราบ อริยพัด ๑
๕ คน นาคนละ ๒๐๐

ขุน กำแหง พลภักดิ์ สมุห์บาญชี นา ๖๐๐

หลวง รามพิ ไชย เจ้า กรม เขื่อนขันธ์ ล้อม พระ ราชวัง ซ้าย ตรา รูป คน ถือ สร นา ๑๖๐๐

หลวง อภัย พิทักษ์ ปลัด กรม พระ ราชวัง ซ้าย นา ๘๐๐

หลวง พิพิธพลขันธ์ ๑
หลวง ชะนะไพรินท์ ๑
หลวง ณรงค์ วิชิต ๑
หลวง วิเศษสรยง ๑
หลวง วิเศสสรไกร ๑
} ๕ คน นาคนละ ๘๐๐

ขุน สัล สุริยงค์ ๑ ขุน จงใจรบ ๑
ขุน ราชรณชิต ๑ ขุน ฤทธิ์รณศักดิ์ ๑
ขุน ฤทธิ์เดชะ ๑ ขุน อำนาจ อัคนี ๑
ขุน พลแกล้ว ๑ ขุนวิเศษ พลไกร ๑
ขุน จำนงค์ ฤทธิ์เดชะ ๑ ขุนตำรวจ ๑
ขุนจ่ากลาง ๑ ขุน หาญ ๑
} ๑๒ คน นา คน ละ ๖๐๐

หมื่น ตำรวจ ๑ หมื่น ตำ รวจ กลาง นา ๔๐๐

พัน ชำนาญ เมือง แมน ๑
พัน จบไกร แดน ๑
พัน จบ รณรงค์ ๑
พัน สิทธิ์พลไชย ๑
พัน ฤทธิ์รณรบ ๑
} ๕ คน นา คน ละ ๒๐๐

พัน รอง แสง พลพ่าย ๑ พัน รอง อริยพัด ๑
พัน รอง แผ้วสิทธิ์พล ๑ พัน รอง ชนะ พลขอน ๑
พัน รอง ย้าย พล พัน ๑ พัน รอง กลาง ๑
} ๖ คน นาคนละ ๒๐๐

ขุน รักษา พลแสน สมุห์บาญชี นา ๔๐๐

๑๘

พระศรีมโหสถราชแพทยาธิบดีศรีองครักษ์เจ้ากรมแพทยาน่านา ๑๖๐๐

ขุน ราช แพทยา ปลัด ทูล ฉลอง	กรมแพทยาน่า	นา	๖๐๐
ขุน พรหม เถวี ปลัด นั่ง ศาล	กรมแพทยาน่า	นา	๔๐๐

พระ ศรีศักดิ์ราช แพทยา ธิบดี ศรี องค์รักษ์ แพทยา หลัง ตรา เทพยดา ถือ ปะคำ นา ๑๖๐๐

ขุน รัตนแพทย์ ปลัด กรม ทูล ฉลอง กรม แพทยา หลัง นา ๖๐๐

ขุน ศรี เถวี ปลัด นั่ง ศาล กรม แพทยา หลัง นา ๔๐๐

พัน ใน กรม นา คนละ ๑๐๐

ออกยาแพทยา พงษา วิสุทธา ธิบดี อภัย พิริยบรากรมพาหุ จาง วาง แพทยา โรง พระ โอสถ นา ๒๐๐๐

ออก พระ ทิพจักษ์ เจ้า กรม หมอยา ขวา นา ๑๔๐๐

ออก พระ สิทธิสาร เจ้า กรม หมอยา ซ้าย นา ๑๔๐๐

หลวง ราชนิทาน ขวา หลวง ราช พรหมา ซ้าย	ปลัด ทิพจักษ์	นา คนละ ๘๐๐
หลวง สิทธิ์ พรหมา ซ้าย หลวง เทวพรหมา ขวา	ปลัด สิทธิสาร	นา คนละ ๘๐๐

ขุนใน กรม หมอยา นา คนละ ๔๐๐

ขุน ทิพ โอสถ ขุนประเสริฐโอสถ พนักงาน เครื่อง ต้น นา คนละ ๖๐๐

หมื่นในกรมหมอยา นา คนละ ๒๐๐

หัว หมื่น เครื่อง ต้น	หมื่น ทิพ โอสถ หมื่น เทพ โอสถ	นา คนละ ๔๐๐

พัน ใน กรม หมอยา			นา คนละ ๑๐๐
พัน พนักงาน เครื่อง ต้น			นา คนละ ๓๐๐
ขุน กุมาร เพช ขุน กุมาร แพทย์ ขุน กุมาร ประสิทธิ์ ขุน กุมาร ประเสริฐ	หมอ กุมาร ขึ้น หลวง ราช นิธาน		นา คนละ ๔๐๐
พัน มี ชื่อ เครื่อง พระ ราชทาน ๔ พัน	โรควินาศ ชาติ์ ประไลย โรค ประไลย ไกร โอสถ		นา คนละ ๒๐๐
ขุน อมร สมุห์บาญชี			นา ๔๐๐
หลวง ราชรักษา หลวง รา โช	เจ้า กรม หมอ นวด	ขวา ซ้าย	นา คนละ ๑๖๐๐
ขุน ภักดีองค์ ขุน องค์รักษา	ปลัด กรม	ขวา ซ้าย	นา คนละ ๘๐๐
หมื่น แก้ววร เลือก หมื่น วา โยวาต หมื่น วา โยนาศ หมื่น วา โยไชย			นา คนละ ๖๐๐
ขุน ใน กรม			นา คนละ ๔๐๐
หมื่น ใน กรม			นา คนละ ๒๐๐
พัน ใน กรม			นา คนละ ๑๐๐

พันหมอ	นาคนละ ๑๐๐
นาย พ โรง	นาคนละ ๘๐
ขุน ราชเนตร์ เจ้า กรม หมอ ยา ตา ขวา ขุน ทิพเนตร์ เจ้า กรม หมอ ยา ตา ซ้าย	นาคนละ ๘๐๐

ขุนในกรมนาคนละ ๔๐๐ หมื่นในกรมนาคนละ ๒๐๐ พันในกรมนาคนละ ๑๐๐

หลวง สิทธิแพทย์ เจ้า กรม หมอ วรรณ โรค	นา ๘๐๐
ขุน มหาแพทย์ ปลัด กรม ขวา ขุน สาระแพทย์ ปลัด กรม ซ้าย	นาคนละ ๖๐๐

ขุน ไชย แพทย์	นา ๔๐๐	ขุน ใน กรม	นาคนละ ๔๐๐
หมื่น ใน กรม	นาคนละ ๒๐๐	พัน ใน กรม	นาคนละ ๑๐๐

๑๙

พระมหาราชครู พระครูมหิธร ธรรมราช สุภาวดี ศรีวิสุทธิคุณวิบุลย์

ธรรมวิสุทธิ์พรหมจาริยา ธิบดี พุฒาจาริย์	นา	๑๐๐๐๐
พระราชครู พระครูพิเชฐสรราชธิบดี ศรีสรคม	นา	๕๐๐๐
พระธรรมสาตร์ ราชโหระตาจาริย์ ปลัด มหิธร	นา	๓๐๐๐
พระอัฐยาปรีชาธิบดี โหรตาจาริย์ ปลัด พระครูพิเชฐ	นา	๓๐๐๐
พระญาณประกาศอธิบดีโหรตาจาริย์	นา	๓๐๐๐
พระศรีสังข์ กรอธิบดี โหระตาจาริย์	นา	๓๐๐๐
ขุนไชยอาญามหาวิสุทธิปรีชาจาริย์	นา	๑๕๐๐
ขุนจินดาภิรมย์ พรหมเทพย์วิสุทธิวงษาจาริย์	นา	๑๕๐๐

พระมหาราชครูพระราชปะ โรหิตาจาริย์ราชสุภาวดีศรี บรมหงษ์องค์บุริ

โสดมพรหมญาณวิบุลย์ ศีลสุจริตวิวิธเวทย์พรหมพุฒาจาริย์ นา ๑๐๐๐๐
พระราชครูพระครูพิรามราชสุภาวดีตรีเวทจุฑามณีศรีบรมหงษ์ นา ๕๐๐๐
พระเทพราชธาดาบดี ศรีวาสุเทพปลัดพระราชครูประโรหิตาจาริย์ นา ๓๐๐๐
พระจักรปาณีศรีศิลปวิสุทธิ์ ปลัด พระครูพิราม นา ๓๐๐๐

พระเกษมราชสุภาวดีศรีมณฑาดุลราชเจ้ากรมแพ่งกระเษม นา ๓๐๐๐

ขุน สุภาเทพ ๑ ขุนสุภาภาณ ๑ ปลัด นั่ง ศาล นา คนละ ๔๐๐

ขุนหลวงพระไกรศรี ราชสุภาวดีศรีมณฑาดุลราช เจ้ากรม แพ่งกลาง นา ๓๐๐๐

ขุน ราช สุภา ๑ ขุน สุภาไชย ๑ ปลัดนั่งศาล นา คนละ ๔๐๐

พระครู ราช พิธี จางวาง นา ๑๐๐๐

พระครู อัษฎา จาริย์ เจ้ากรม นา ๘๐๐
หลวง ราช มณี ปลัด กรม นา ๖๐๐
ขุน พรหมไสมย ครู โล้ ชิง ช้า นา ๔๐๐
ขุน ธรรม นารายน์ สมุห์ บาญชี นา ๓๐๐
ขุน ใน กรม นา ๓๐๐ หมื่น ใน กรม นา ๒๐๐
พราหมณ์ เลว รักษา เทวสฐาน นา คนละ ๕๐

พระอิศวร ธิบดี ศรี สิทธิพฤฒิ บาท จาง วาง นา ๑๐๐๐

หลวง สิทธิ ไชย บดี เจ้า กรม นา ๘๐๐
หลวง เทพา จาริย์ รอง พระ ตำหรับ ขวา นา ๖๐๐
หลวง อินทร์ ฤาไชย ไชยาธิบดีศรียศบาทรอง พระตำหรับซ้าย นา ๖๐๐
ขุน ใน กรม พฤฒิบาท นา ๓๐๐
หมื่น ใน กรม พฤฒิบาท นา ๒๐๐
ประแดง ราช มณี นา ๒๐๐

๒๐

พระ ราช ภักดี ศรี รัตน ราช สมบัติ พิริยพาหะ		นา	๕๐๐๐
หลวง สุนทร พิมล ปลัด ราช ภักดี		นา	๘๐๐
พระ ราช สมบัติ เจ้ากรม		นา	๑๐๐๐
หลวง เทพ รัตน์ นรินทร์ ปลัดกรม หลวง พิพิธ สมบัติ ปลัด นั่ง ศาล		นา	๖๐๐
ขุน ไชยยศสมบัติ ขุน พลศักดิ์	พนักงาน เงิน	นา คน ละ	๔๐๐
ขุนมไหยสวรรย์ ขุน พลสิทธิ์	พนักงาน ทอง		
ขุน ทิพวิจารณ์ ขุนเทพวิจารณ์	พระ คลังใหญ่		
ขุน อภัย ขุนสุรินทร์ ขุนพรหม	สมบัติ / พระ คลังใหญ่		
ขุนทิพรัตนสมบัติ หมื่น รัตน สมบัติ	พระคลังเดิม เก่า	นา คน ละ	๔๐๐
ขุน สิทธิธนากร ขุน วิเศษสมบัติ	พระคลังเดิมกลาง		
ขุน พร สมบัติ ขุน อักษร เสมียร ตรา			
หมื่น จ่า สมุห์ บาญชี		นา	๔๐๐

ขุน สำเร็จ หมื่น ทิพ หมื่นเทพ		นา คน ละ	๒๐๐
พันสท้าน พลไชย พันไกรธาวุธ		นา คน ละ	๑๐๐
พนักงาน เงิน เลว ๖ พนักงาน ทองเลว ๖	๑๒	นา คน ละ	๕๐
พนักงาน กะโถน ขัน น้ำ ๑๒		นา คน ละ	๕๐
หลวง เทพ นาจาร		นา	๖๐๐
หลวงวิเศษรจนา		นา	๖๐๐
หลวง นรินทราภรณ์ หลวงภักดีรจนา		นา คน ละ	๔๐๐
ขุน อินท มงกุฎ ขุนพิจิตร์ รจนา ขุน ลังกา พิมล ขุนจำเนียรรจนา ขุน ทัศนา วิชียร ขุน สุพรรณ รัสมี	๖ คน	นา คน ละ	๓๐๐
หมื่น ๑๘ คน		นา	๒๐๐
นาย เตา ๑๐ คน		นา	๑๐๐
เลว ๑๒๙ คน		นา	๕๐
พระ ศรี ไกร ลาศ ราช เศรษฐี เจ้า กรม		นา	๓๐๐๐

ขุน แก้วไกรลาศ ขุน อินทร์ ไกรลาศ	ปลัด กรม ขวา ซ้าย	นา คน ละ	๖๐๐
หมื่นใน กรม ช่าง เงิน ๒ คน		นา คน ละ	๒๐๐
นายเตา ๑๐ คน		นา คน ละ	๑๐๐
รองเตา ๖ หล่อ ลาด ๑๓ ลาด ๑๙ หล่อ ๑ เลว ๒๕		นา คน ละ	๕๐

๒๑

หลวงแก้วฤหะรักนบดีราชพิพัฒนากร เจ้ากรมพระคลังสวนนา ๑๐๐๐

ขุน วิสุทธากร ขุน พิพัฒนากร	ปลัดกรม	นา คน ละ	๔๐๐
ขุน ศรี สำรวจ พนักงานเรียก หมาก กรอก		นา	๒๐๐
หมื่น สารวัด		นา	๒๐๐
ขุน นาย ระวาง หมื่น นาย ระวาง		นา คน ละ	๒๐๐
นาย อากร นาย สมพักศร นาย ขนอน กำนันตลาด		นา คน ละ	๒๐๐

พระราไชยมไหยสุริยาธิบดี เจ้ากรมพระคลังในซ้าย	นา	๓๐๐๐
จมื่นราชสมบัติ ปลัดกรม	นา	๘๐๐
ขุนศรีรัตนราช บาญชีกลาง	นา	๖๐๐
หมื่นภาชนะ / หมื่นสุคนธ์ } เจ้าพนักงานใหญ่	นา	๔๐๐
หมื่นเจ้าพนักงาน ๙ คน / หมื่นนายเวร ๔ คน / หมื่นในกรม ๑๔ คน	นาคนละ	๒๐๐
ประแดงศรีรักษา สมุห์บาญชี	นา	๔๐๐
หมื่นช่างในกรม	นาคนละ	๒๐๐
ช่างเลวในกรม	นาคนละ	๕๐
พระสมบัติธิบาล เจ้ากรมพระคลังในขวา	นา	๓๐๐๐
จมื่นราชนาคา ปลัดกรม	นา	๘๐๐
ขุนยิสาร พนักงานขอนซุง	นา	๖๐๐
ขุนวิสูทธ์ราช บาญชีกลาง	นา	๖๐๐
ขุนในกรมพระคลังใน ๙ คน	นาคนละ	๔๐๐
หมื่นในกรมพระคลังใน ๑๕ คน	นาคนละ	๒๐๐
ประแดงราชภักดี สมุห์บาญชี	นา	๔๐๐
พระราชประสิทธิ์พิพิธสมบัติพิพัฒน์ราชภักดีเจ้ากรมพระคลังวิเศษ	นา	๓๐๐๐
ขุนศรีทิพ / ขุนศรีเทพ } ภักดีจำบำเรอราช ปลัดกรม ซ้าย / ขวา	นาคนละ	๘๐๐

ขุน ทิพภักดี ขุนเทพภักดี	นา คน ละ	๔๐๐
หมื่นในกรม	นา คน ละ	๒๐๐
ประแดง ทิพ รักษา สมุห์ บาญชี	นา	๔๐๐
ขุน สุวรรณ์ ไชย เจ้า กรม ช่างรัก	นา	๓๐๐
หมื่น รักษ์ ราช ปลัด กรม ช่างรัก	นา	๒๐๐
ช่าง รัก เลว	นา	๕๐
ขุน พรหม เจ้า กรม ช่าง มุข	นา	๓๐๐
หมื่น รจนา ปลัด กรม	นา	๒๐๐
ช่าง มุก เลว	นา	๕๐
พระ สุภรัตน์ เจ้า กรม	นา	๑๔๐๐
จมื่น วิสุทธิ์ สมบัติ ปลัด กรม ขวา จมื่น รัตน โกษา ปลัด กรม ซ้าย	นา คน ละ	๘๐๐
ขุน ใน กรม ๑		
หมื่น บาญชี กลาง ใน กรม หมื่น ใน กรม	นา คน ละ	๒๐๐
เลว ใน กรม	นา คน ละ	๕๐

๒๓

ออก พระศรี ภูริยปรีชาราช เสนาบดี ศรีสาลักษณ์	นา	๕๐๐๐
ขุน สาร ประเสริฐ ราช ปลัด ทูล ฉลอง	นา	๑๖๐๐
ขุน มหาสิทธิ์ โวหาร ปลัด นั่ง ศาล	นา	๑๐๐๐

หมื่นเทพกระวี ๑
หมื่นทิพกระวี ๑ } ๒ คน นา คน ละ ๖๐๐๐

นาย เทียรฆราช ๑
นาย ราช สาร ๑
นาย ชำนิโวหาร ๑
นาย ชำนาญอักษร ๑ } ๔ คน นา คน ละ ๔๐๐

อาลักษณ์เลว นา คน ละ ๒๐๐

หมื่น จ่า พล ภักดี ศรีไตร ลักษณ์ สมุห์ บาญชี นา ๖๐๐

๒๔

พระพิพิธไอยสูริย์ จาง วาง ชาว ที่ ซ้าย นา ๑๐๐๐

หลวง เทพ สมบัติ เจ้า กรม นา ๘๐๐

ขุน พิพิธ รักษา ปลัดกรม นา ๖๐๐

ขุน ชำนาญ ภิรมย์ ๑ ขุน ศรี ภูธร ๑
หมื่นพิบูลย์สมบัติ ๑ หมื่นภิรมย์ภักดี ๑ หมื่นอนุชิต ๑
หมื่นสนิทภูบาล ๑ หมื่นนรินท์ภักดี ๑ หมื่นภูเบนทร์นุรักษ์ ๑
หมื่น ศรี ภูธร ๑ หมื่นภักดีบันจง ๑ หมื่นวิเศษ ๑ } ๙ คน นาคนละ ๔๐๐

ชาว ที่ เลว นา ๒๐๐

พระพิบูลย์ไอสวรรย์ จาง วาง ชาว ที่ ขวา นา ๑๐๐๐

หลวง ทิพ สมบัติ เจ้ากรม นา ๘๐๐

ขุน นรินทร์ รักษ์ ปลัด กรม นา ๖๐๐

ขุน ภักดี ภูบาล ๑ ขุน จำนงค์ ราชา ๑ ขุนสุเรนทรวิชิต ๑
หมื่น วิสุทธิ รักษา ๑ ขุน พินิจราชา ๑ ขุน ชำนิภูบาล ๑ } ๖ คนนาคนละ ๕๐๐

หมื่น จำนงค์รักษา ๑ หมื่น ราชา บำเรอ ๑ หมื่น จำเริญ บริรักษ์ ๑ หมื่น ชำนาญ รักษา ๑	๔ คน	นาคนละ	๔๐๐
ชาว ที่ เลว		นา คน ละ	๒๐๐

๒๕

พระยาธรรมปรีชา จางวางราชบัณฑิตย์		นา	๑๐๐๐
พระวิเชียร ปรีชา เจ้ากรมราชบัณฑิตย์		นา	๘๐๐
หลวงราชาภิรมย์ หลวงอุดมจินดา หลวง เมธาธิบดี	๓ คน	นาคนละ	๖๐๐
ขุน สุนทรโวหาร ๑ ขุน ญาณ วิจิตร์ ๑ ขุน วรโวหาร ๑	๓ คน	นาคนละ	๔๐๐
ขุน หมื่น ใน กรม ราช บัณ ฑิตย์		นา	๓๐๐
หมื่น ธรรมนรา สมุห์ บาญชี		นา	๓๐๐
ราชบัณฑิตย์ เลว		นา	๒๐๐

๒๖

พระโหราธิบดี เจ้ากรมโหร	นา	๓๐๐๐
ขุน โชติ ปลัด กรม	นา	๘๐๐
ขุน ใน กรม โหร น่า	นา คน ละ	๔๐๐
หลวง โลก ทีป เจ้า กรม โหร หลัง	นา	๑๖๐๐
ขุน เทพากร ปลัด กรม	นา	๘๐๐
ขุน ใน กรม โหร หลัง ๖ คน	นา	๔๐๐

หมื่น ใน กรม โหร หลัง ๖ คน	นา	๓๐๐
เลว	นา	๒๐๐
ประนินทิน ๓ คน	นา	๒๐๐

๒๗

ขุน เสนานนท์ เจ้า กรม อาษา วิเศษ ขวา	นา	๘๐๐
หมื่น นุชิต สงคราม ปลัด กรม เรือ / หมื่น กำแหงสงคราม ปลัด กรม บก } ๒ คน	นา	๖๐๐
หมื่น ทิศลูโยธา สมุห์บาญชี	นา	๔๐๐
หมื่น ใน กรม อาษา วิเศษ บก ๙ คน	นา คน ละ	๒๐๐
หมื่น ใน กรม อาษา วิเศษ เรือ ๖ คน	นา คน ละ	๒๐๐
พันหัว ๖ / พันท้าย ๖ } ๑๒ คน	นาคนละ	๑๐๐

หลวง พล อาไศรย เจ้า กรม อาษา วิเศษ ซ้าย

ขุน รณฤทธิ์พิไชย ปลัด กรม เรือ ๑ / ขุน รามรณฤทธ์ ปลัด กรม บก ๑ } ๒ คน	นา คนละ	๖๐๐
หมื่น เสนา สงคราม สมุห์บาญชี	นา	๔๐๐
หมื่น ใน กรม อาษา วิเศษ บก ๗ คน	นา คนละ	๒๐๐
หมื่น ใน กรม อาษา วิเศษ เรือ ๖ คน	นา คนละ	๒๐๐
พันหัว ๖ / พันท้าย ๖ } ๑๒ คน	นา คนละ	๑๐๐
หลวง เทพ โยธา เจ้า กรม	นา	๘๐๐
ขุน ราช มนตรี	นา	๔๐๐

ขุน ทิพ / ขุน เทพ } สมุห์บาญชี ขวา / ซ้าย	นา คน ละ	๓๐๐
หมื่น ใน กรม ตะพุ่น ๓ คน	นา คน ละ	๒๐๐
ผู้ คุม ๒	นา คน ละ	๕๐

๒๘

ขุน ช่าง	นา	๒๐๐
หมื่น ช่าง	นา	๒๐๐
พัน ช่าง	นา	๑๐๐
ช่าง เลว	นา	๕๐
นาย ร้อย	นา	๒๐๐
ปลัด ร้อย	นา	๑๐๐
หัว สิบ	นา	๓๐
ไพร่ หัวงาน	นา	๒๕

๒๘

ช่าง ให้ ดู ศักดิ์นา ทหาร หัวเมือง บท ที่ ๒๓ นายร้อย นี้ หาใช่ นาย ร้อย ทหารไม่ ไพร่ มี ครัวแลไพร่ ราบ นั้น คือ คน สามัญ ให้ ดู ศักดิ์นา ทหาร หัวเมือง บท ที่ ๒๓ ลูก ทาษ ที่ กล่าว นี้ คือ ลูก ทาษ ที่ ยัง เปน ทาษ อยู่ ตาม กฎหมาย ถ้า กฎหมายไม่ เรียก ว่า เปน ทาษ แล้ว เช่น หลุด ตาม พระ ราชบัญญัติ กระเษียณอายุ เปนไทยเปนต้น ศักดิ์นา เหมือน คน สามัญ

ไพร่ มี ครัว	นา ๒๐
ไพร่ ราบ	นา ๑๕
ไพร่ เลว	นา ๑๐
ยาจก วรรณิพก ทาษ ลูก ทาษ	นา ๕

นา พลเรือนสิ้น แต่ เพียง นี้

ศักดินา ทหารหัวเมือง

๑

เจ้าพระยา มหาเสนาบดี วิริยภักดี บดินทรสุรินทร์ฤๅไชยอภัยพิริยบรา

กรม พาหุ สมุหะ พระ กลา โหม ใช่ ตรา พระคชสีห์	ถือ ศักดนา	๑๐๐๐๐
หลวงเทพวรชุน ราชปลัด ทูลฉลอง	ถือ ศักดิ นา	๑๐๐๐
หมื่น นรินทร์ เสนี ปลัด บาญชี	ถือ ศักดิ์ นา	๘๐๐
ขุน ศรี สารุธ ครู บืน ใหญ่	ถือ ศักดิ์ นา	๘๐๐
ขุน อาวุธ อรรคนี สำหรับ บืน น้อย	ถือ ศักดิ์ นา	๘๐๐
ขุน ศรี สรเยาวภาษ นา ๖๐๐ ขุน ยศรักษา	นา	๖๐๐
ขุน วิจารณ์อาวุธ	นา	๖๐๐
ขุน ศรี พรหมนาฎ	นา	๖๐๐
หมื่น ศรี สิทธิชำ นาญ	นา	๕๐๐
นาย กอง พะเนียด หมื่น สิงห์นารายน์ หมื่น พิเรนทาทิตย์	นา	๕๐๐
นาย กอง ตำดิน ๒ หมื่น นิลพล ขวา หมื่น นิลภาร ซ้าย	ถือ ศักดิ์นา	๕๐๐
รัก ษา ตึก ดิน ๒ ขุน สิงหนารายน์	นา	๖๐๐
พันศรี สิงหนาท	นา	๕๐๐

ชื่อ หมวด นี้ หา ตรง กับ ความ จริง ไม่ ควร จะ เปน ทหาร แล่ ข้า ราชการ หัว เมือง แต่ ถึง กระนั้น ก็ดี ก็มี อะไร อื่น ๆ มา ปน อยู่ ด้วยบ้าง

ออก พัน นาย เวร	พัน พรหม ราช เวร เรือ พัน อินทราช เวร เครื่อง สรรพยุทธ์ พัน ทิพ ราช เวร ตำ หนัก พัน เทพ ราช เวร คน	นา คนละ	๔๐๐
นายเวร กลา โหม	นาย บริบาล บันยง เวรเรือ นายฤทธิรงค์อาวุธ เวรเครื่องสรรพยุทธ์ นายวิสูตร์มณเฑียร เวร ตำหนัก นาย จำเนียรสรพล เวร คน	นาคนละ	๒๐๐
ทลวง ฟัน ๔	หมื่น ชาญ ณรงค์ หมื่น ทรง เดชะ หมื่น ชนะพลแสน หมื่น แม่น มือเพชร์	นา คนละ	๒๐๐
นัก การ		นา คนละ	๕๐
	ขุนประชาเสพ ราช ปลัด นั่ง ศาล ขุนอินท์สิงหะบาท สมุห์บาญชี	นา คนละ	๘๐๐
	ขุน ทิพ อักษร เสมียน ตรา	นา	๖๐๐
พระ ธรรม ไตร โลก สมุหะ พระ กลา โหม		ถือ ศักดิ์ นา	๓๐๐๐
ขุน สุรินทรามาตย์ ปลัด ทูล ฉลอง		นา คนละ	๘๐๐
ขุน เทพ เสนี		นา	๖๐๐
หัว พันกลา โหม นอก ๔	พันพรหมศักดิ์ พันทิพศักดิ์ พันเทพศักดิ์ พัน อินท์ศักดิ์	นา คนละ	๒๐๐

หลวง ศรี เสาว ราช ภักดี ศรี สมุหะ พระ กลา โหม ฝ่าย พะลำพัง
ถือ ศักดิ์ นา ๒๔๐๐
ขุน ยศ รักษา ปลัด นา ๘๐๐
หมื่น เทพ ราช แสน ญา นา ๖๐๐

พระยารามจัตุรงค์ จางวาง อา ษา ๖ เหล่า

ออกพระยาสีหราชเด โชไชยอะภัยพิริยบรากรมพาหุนา ๑๐๐๐๐

เดโช
ขุนไกรนารายน์ ปลัด ทูล ฉลอง นา ๑๐๐๐
ขุนไชย เดช ปลัด นา ๘๐๐
ขุน เสนาเทพ สมุห์บาญชี นา ๖๐๐
ขุน อาษา นาคนละ ๖๐๐

ออก พระยาสีหราช เด โชไชย ท้าย น้ำ อภัยพิริย บรา
กรมพาหุ นา ๑๐๐๐๐

ท้ายน้ำ
ขุนไกร เทพ ปลัดทูล ฉลอง นา ๑๐๐๐
ขุนจัตุรงค์ วิไชย ปลัด นา ๘๐๐
ขุน เสนา ทิพ สมุห์ บาญชี นา ๖๐๐
ขุนอา ษา นาคนละ ๖๐๐

พระ พิไชย สงคราม เจ้า กรม อาษา ซ้าย ตรา พาลี

พิไชยสงคราม
ถือ พระขรรค์ นา ๕๐๐๐
ขุน ราม สรเดช ปลัด ทูล ฉลอง นา ๘๐๐
ขุน ราม เดชะ ปลัด นา ๖๐๐
หมื่น พัทธยา เทพ สมุห์ บาญชี นา ๔๐๐

ขุน อาษา	นา คนละ	๕๐๐
หมื่น อาษา	นา คนละ	๔๐๐

พระรามกำแหง เจ้ากรมอาษาขวา ตรา องคตถือธง นา ๕๐๐๐

รามกำแหง

ขุนเพชร์ กำแหง ปลัด ทูลฉลอง	นา	๘๐๐
ขุน สำแดง ฤทธิรงค์ ปลัด	นา	๖๐๐
หมื่น ยิสาร โยธา สมุห์ บาญชี	นา	๔๐๐
ขุน อาษา	นา คนละ	๕๐๐
หมื่น อาษา	นา คนละ	๔๐๐

พระพิไชยรณฤทธิ์ เจ้ากรม เขนทองขวา ตรา องคต นั่ง แท่น นา ๕๐๐๐

พิไชยรณฤทธิ์

ขุน โจม จัตุรงค์ ปลัด เขน	นา	๘๐๐
ขุนสุระสำแดงฤทธิ์ ปลัด ปืน	นา	๖๐๐
หมื่น แสนใจ ภักดี สมุห์ บาญชี เขน หมื่น สุริยาสัตย์ สมุห์บาญชีปืน	นา คนละ	๔๐๐
ขุน อาษา	นา คนละ	๕๐๐
หมื่น อาษา	นา คนละ	๔๐๐

พระวิชิตณรงค์ เจ้ากรม เขนทอง ซ้าย ตรา หนุมาน ถือ กิ่ง ไม้ นา ๕๐๐๐

วิชิตณรงค์

ขุน จัตุรงค์ พยุหะ ปลัด เขน	นา	๘๐๐
ขุน ศรี สิทธิ์ สำแดง ปลัดปืน	นา	๖๐๐
หมื่น รัตนภูบาล สมุห์ บาญชี เขน หมื่น ภักดี นาถ สมุห์บาญ ชีปืน	นา	๔๐๐

ขุน อาษา	นา คน ละ	๕๐๐
หมื่น อาษา	นา คน ละ	๔๐๐

มหาสงครามทวน ทอง ขวา

พระ มหาสงคราม เจ้า กรม ทวน ทอง ขวา	นา	๑๖๐๐
ขุน นรา โยธี ปลัด กรม	นา	๘๐๐
ขุน ศรี โยธา ปลัด กรม	นา	๖๐๐
หมื่น มหาจัตุรงค์ สมุห์ บาญชี	นา	๔๐๐
ขุน อาษา	นา คน ละ	๕๐๐
หมื่น อาษา	นา คน ละ	๔๐๐

ทวน ทอง ซ้าย

พระ อนุรักษ์ โยธา เจ้า กรม ทวน ทอง ซ้าย	นา	๑๖๐๐
ขุน ราม รณฤทธิ์ ปลัด กรม	นา	๘๐๐
ขุน วิชิตสรพล ปลัด กรม	นา	๖๐๐
หมื่น หมู่ จัตุรงค์ สมุห์ บาญชี	นา	๔๐๐
ขุน อาษา	นา คน ละ	๕๐๐
หมื่น อาษา	นา คน ละ	๔๐๐

๒

ใน ขวา

พระยาอะภัยรณฤทธิ์จางวางกรมพระตำรวจซ้าย	นา	๓๐๐๐
พระอนุชิต ราชา จาง วาง พระ ตำรวจ ขวา	นา	๓๐๐๐

หลวงมหา มนตรี ศรี องครักษ์ สมุ หะ พระ ตำรวจ ใน ขวา ตรา คน แบก

ดาบ บ่า ขวา	นา	๒๐๐๐
จมื่น ทิพ เสนา ปลัด กรม ตำรวจ ใน ขวา	นา	๘๐๐

นาย ศรี ภักดี เวร คน นาย ชาติภักดี ปืน นาย ไกรภักดี ช้าง นาย รัด ภักดี ม้า	นาย เวร	นา คน ละ	๕๐๐
หมื่น ราช พิทักษ์ หมื่น รักษ์ ราชา	หัว หมื่น ต้น เชือก	นา คน ละ	๖๐๐
หมื่น อินทร์ ไพรี หมื่น สุริยาจาร หมื่น เภา วิสูทธ์ หมื่น ไชยาทิต หมื่น ภัยพินาศ หมื่นฤทธิภูบาล หมื่นไกรรณรงค์ หมื่น โจมรณราช	หัว หมื่น ปลาย เชือก	นา คน ละ	๔๐๐
นาย โชก ราช สมุห์บาญชี		นา	๖๐๐
นายจันปยาทิตย์ เวร เครื่องช้าง นายไกร ลาศ เวรเรือ บัลลังก์ นายโชตอะภัย เวรเรือดั้ง		นา คน ละ	๔๐๐
ประ แดง		นา	๓๐๐
ภูดาษ พันจ่า พันทนาย		นา คน ละ	๒๐๐
ตำ รวจ เลว		นา คน ละ	๑๐๐

พัน หัว พัน ท้าย		นา คน ละ	๑๐๐
หมื่น ชำนิ หมื่น ชำนาญ หมื่น ส่งลคร หมื่น พิรุณ	ผู้คุม	นา คน ละ	๒๐๐
ในซ้าย หลวงมหาเทพเสพกระษัตริย์สมุหะเจ้ากรมพระตำรวจในซ้าย		นา	๒๐๐๐
จมื่นราชามาตย์	ปลัดกรม	นา	๘๐๐
หมื่น บาลราช หมื่น ภักดีศวร	หัวหมื่นต้นเชือก	นา	๖๐๐
หมื่น ศรีวิสุทธ์ หมื่น พุทธิ์วิเศษ หมื่น ภาระคบไชย หมื่น สิทธิโสม หมื่น จบรณราช หมื่น อาจภักดี หมื่น องค์อาษา	หัวหมื่นปลายเชือก	นา คน ละ	๔๐๐
นาย สวัสดิ์ภักดี นาย แก้ว ภักดี นาย ไชยภักดี นาย ราชภักดี	นายเวร	นา คน ละ	๕๐๐

หมื่น ระเห็จ หมื่น กะลีเพช หมื่น อาจ หมื่น จิตร์	ผู้คุม	นา คน ละ	๒๐๐
นาย ไชยราช สมุห์ บาญชี		นา	๖๐๐
นาย ไกรรักษา เวร เรือ ดั้ง นาย แก้วราช เวร เรือ บัลลังก์ นาย พุทธาทิพ เวร เครื่อง คชาธาร		นา คน ละ	๔๐๐
ประแดง		นา	๓๐๐
ภูดาษ พันจ่า พันทนาย	๓ คน	นา คน ละ	๒๐๐
ตำรวจเลว		นา	๑๐๐
พัน หัว พัน ท้าย		นา คน ละ	๑๐๐

ใหญ่ขวา หลวง พิเรนทร เทพบดี ศรี สมุหะ เจ้า กรม พระตำรวจใหญ่ขวา
ตรา คน ถือ หวาย มือ ขวา นา ๒๐๐๐

หมื่น ไชยพร ปลัด กรม	นา	๘๐๐
ขุน ราชอาษา ขุน เด โช ไชย ขุน ดาบ	นา	๕๐๐

ขุน สุริย พิมาน ขุนอินทร์พิมาน ขุน สัล พิมาน ขุน เทพ พิมาน	๔ คน ดาบ สัก ลาด แดง พนักงานเรือ	นา คน ละ	๕๐๐

ขุน จักร์ พิไชย ขุน เพชร์นาราย ขุน การวิไชย ขุนไกรสงคราม	๔ คน ดาบ สักลาด แดง แห่ ทาง บก	นา คน ละ	๕๐๐
หมื่น พระยารักษ์ หมื่น รักษา ราช	ถือ ธง ดาบ ทอง ทึบ ต้น เชือก	นา คน ละ	๕๐๐
หมื่น ยศ ภูธร หมื่น ธราไชย	ถือ ธง ดาบ ทอง ปลาย เชือก	นา คน ละ	๔๐๐
หมื่นนรินทราช หมื่นนนทสงคราม หมื่นพหลเสนา หมื่น มหาสงคราม หมื่น ราม พิไชย หมื่น แสน สอยดาว	ดาบ ทอง การ เบ็จ เสร็จ	นา คน ละ	๔๐๐
ขุน รุท สำแดง นายเวร		นา	๔๐๐
หมื่น จ่าเทียมใจราช	หมื่น จ่า สรรพการ	นา	๓๐๐
นาย อินท์รักษา	สมุห์ บาญชี	นา	๖๐๐
ประแดง นารายน์		นา	๓๐๐
ภูดาษ พันจ่า พัน ทนาย		นา คน ละ	๒๐๐
ตำรวจ เลว นา คน ละ ๑๐๐	พัน หัว พัน ท้าย	นา คน ละ	๑๐๐

ใหญ่ซ้าย

พระอินทรเทพบดีศรีสมุห์พระตำรวจใหญ่ซ้ายตรารูปคน ถือ หวาย มือ ขวา		นา	๒๐๐๐
หมื่นไชย ภูษา ปลัด กรม		นา	๘๐๐
ขุนพรหมพิมาน ขุน ศรี พิมาน ขุน จันทร์ พิมาน ขุน ทิพ พิมาน	ดาบ หุ้ม สักลาด แดง พนักงานเรือ	นา คน ละ	๕๐๐
ขุนเพชร์รักษา ขุน เพชศวร ขุน จักร์รัตน์ ขุน ศรีพิไชย	แห่ ดาบ แดง ทาง บก	นา คน ละ	๕๐๐
ขุน ราช ศักดิ์ ขุน ลคร ไชย ขุน ดาบ		นา คน ละ	๕๐๐
ขุน ไชย สงคราม นายเวร		นา	๔๐๐
หมื่น เสน่หา หมื่น จุลา ศักดิ์	ถือ ธง ดาบ ทอง ทึบ ต้น เชือก	นา คน ละ	๕๐๐
หมื่น ราช ปรากฏ หมื่น ศรี โยธา	ถือ ธง ดาบ ทอง ปลาย เชือก	นา	๔๐๐
หมื่นไชย เสนา หมื่น ไชย พระอินทร์ หมื่น ชนะ รณภพ หมื่น โจม พลล้าน หมื่น กำจาย เมืองแมน หมื่น แฝง เมือง มาน	ดาบ ทอง การ เบ็จเสร็จ	นา	๔๐๐

หมื่นจ่าจิตร์ใจราช หมื่นจ่าสรรพการ	เวรตำหนัก	นา	๓๐๐
นายพรหมรักษา		นา	๔๐๐
ประแดงอินทสรศักดิ์		นา	๓๐๐
ภูดาษ พันจ่า พันทนาย		นา	๒๐๐
ตำรวจ เลว นา ๑๐๐	พัน หัว / ท้าย	นา	๑๐๐

นอกขวา

หลวงราชรินทร์เจ้ากรมพระตำรวจนอกขวา		ตราคน
ถือหอก	นา	๑๖๐๐
จมื่นทิพรักษาปลัดกรม	นา	๘๐๐

หมื่นอำนาจกำแหง ๑ หมื่นศักดิ์สังหาร ๑ หมื่นอาวุธภูธร ๑ หมื่นกำลังศร ๑ หมื่นเพชไพรี ๑ หมื่นแกล้วใจแม่น ๑ หมื่นภัยณรงค์ ๑ หมื่นอนันทศักดิ์ ๑ หมื่นโจมโยธา ๑ หมื่นภักดีนิตย์ ๑	หัวหมื่น ๑๐ คน	นาคนละ	๕๐๐

นายฤทธิ์ ภักดี }
นายองค์ ภักดี } นาย เวร ๒ คน นา คนละ ๔๐๐

นายพรหมราช สมุห์บาญชี นา ๔๐๐

ประ แดง ราชรงค์ นา ๓๐๐

หมื่น จ่า รอง งาน ๔ คน นาคนละ ๓๐๐

ภู ดาษ }
พันทนาย } นา คนละ ๒๐๐ ตำรวจ เลว นา คนละ ๑๐๐

พัน หัว }
พัน ท้าย } นา คนละ ๑๐๐

นอกซ้าย หลวง อินทร เดช เจ้ากรมพระตำรวจนอกซ้าย ตราคน ถือหอก ซ้าย นา ๑๖๐๐

จมื่น ชารา บาล ปลัด กรม นา ๘๐๐

หมื่น สำแดง ฤทธา }
หมื่น ศรีภู ธร }
หมื่น ศรเสนา }
หมื่น ศรสังหาร }
หมื่น กำจร ศิลป์ }
หมื่น รุทรักษา } หัว หมื่น ๑๐ คน นา คนละ ๕๐๐
หมื่น นรา โยธี }
หมื่น สิทธิ์สร ไชย }
หมื่นแกว่น ใจดน }
หมื่น จิตร์ บำเรอห์ }

นาย รงค์ภักดี / นายอาจภักดี	นาย เวร	นา คนละ	๔๐๐
นาย อินทราช สมุห์ บาญชี		นา	๔๐๐
ประแดงจงใจยุทธ์		นา	๓๐๐
หมื่นจ่าเจ้าหมู่ ๒ คน		นา คนละ	๓๐๐
ภู ดาษ / พันทนาย	นา คนละ ๒๐๐	ตำรวจ เลว นา คนละ	๑๐๐
หัว / ท้าย (หมู่)		นา คนละ	๑๐๐

๓

หลวงพรหมบริรักษ์เจ้ากรมสนมทหารขวาตรารูปคน นา ๑๖๐๐

สนม ทหาร ขวา

จมื่น สมุห์พิมาน	ปลัดกรม	นา	๘๐๐
หมื่น ภูธรรักษ์ หมื่น ฤทธิ์สำแดง หมื่น ศักดิ์สุนทร หมื่น ภักดี ภูเบนทร์ หมื่น ชนาทิพบาล หมื่น นเรนทร์เสนี หมื่น ชำนาญ ภักดี หมื่น ศรีไกร วุธ หมื่นชำนิรักษา หมื่นยุทธ์ณรงค์ หมื่น ราชารักษ์ หมื่น จง พลพ่าย	หัวหมื่น ๑๒ คน	นาคนละ	๕๐๐
นาย ยิ่ง ภักดี / นาย ยง ภักดี	นายเวร	นา คนละ	๔๐๐
หมื่น จ่าชื่น ใจ จิตร์ สมุห์ บาญชี		นา	๔๐๐

หมื่น จ่าเฑียรเทพ เจ้าหมู่	นา	๓๐๐
ประแดงเสนี	นา	๓๐๐
หัว ปาก / ภู ดาษ / พันทนาย	นา คนละ	๒๐๐
ตำรวจเลว หัว / พัน ท้าย	นา คนละ	๑๐๐

สนม ทหาร ซ้าย

หลวง สุริยภักดี เจ้า กรม สนม ทหาร ซ้าย	นา	๑๖๐๐
จมื่น ประธาน มณเฑียร ปลัด กรม	นา	๘๐๐

หมื่น อาจใจเพชร์ หมื่น สำเร็จภักดี
หมื่น ศรี สมพักตร์ หมื่น รักษ์สัตนา
หมื่น จิตร์ภูธร หมื่น วรรักษา
หมื่น ฤทธิพิไชย หมื่น ไกรสรเดช
หมื่น วิเศษจัตุรงค์ หมื่น รักษ์พลแมน
หมื่น ศรีบริรักษ์ หมื่น พิทักษ์ภูบาล
หมื่น เพทลูศร หมื่น ราชาบริบาล
} หัว หมื่น ๑๔ คน นา คนละ ๕๐๐

นาย จันท์ภักดี / นาย จงภักดี — นาย เวร	นา คนละ	๔๐๐
หมื่น จ่า สนิท ใจ รักษ์ สมุห์ บาญชี	นา	๔๐๐
หมื่น จ่า เสพสวัสดิ์ เจ้า หมู่	นา	๓๐๐
ประแดง เสนา	นา	๓๐๐

หัว ปาก / ภูดาษ / พันทนาย	นา คน ละ	๒๐๐
ตำรวจ เลว นา คน ละ ๑๐๐ พัน หัว / ท้าย	นา คน ละ	๑๐๐

๔

	หลวง หฤไทย เจ้า กรม พลพัน ขวา	นา	๑๐๐๐
พลพัน ขวา	หมื่น มหาสนิท ปลัด กรม	นา	๖๐๐
	หมื่น อินทร์ รักษา สมุห์บาญชี	นา	๓๐๐
	ขุน ใน กรม	นา	๓๐๐
	หมื่น ใน กรม	นา	๒๐๐
	นาย พโรง นา ๑๐๐ ช่าง ปืน เลว	นา	๕๐
	หลวง อภัย สุรินทร์ เจ้า กรม พล พัน ซ้าย	นา	๑๐๐๐
พลพันซ้าย	หมื่น จิตร์ จำนงค์ ปลัด กรม	นา	๖๐๐
	หมื่น พรหม รักษา สมุห์ บาญชี	นา	๓๐๐
	ขุน ใน กรม	นา	๓๐๐
	หมื่น ใน กรม	นา	๒๐๐
	นาย พโรง นา ๓๐๐ ช่างปืนเลว	นา	๕๐

๕

ขุน ภักดี อาษา เจ้า กรม ทนาย เลือก หอก	นา	๖๐๐
หมื่น โยธาภูมินทร์ ปลัด กรม	นา	๔๐๐

ทนายเลือกหอก

หมื่น แกว่น พล รบ
หมื่น เดช สัง หาร } นา คน ละ ๒๐๐
หมื่น ไพรี พิ นาศ

ทนาย เลือก หอก เลว นา คน ละ ๑๐๐

ขุน โย ธา ภักดี เจ้า กรม ทนาย เลือก หอก นา ๖๐๐

ทนายเลือกหอก

หมื่น อาษา ภูธร ปลัด กรม นา ๔๐๐

หมื่น จำ บัง
หมื่น พัลลภ } นา คน ละ ๒๐๐
หมื่น จบพลไชย

ทนาย เลือก หอก เลว นา คน ละ ๑๐๐

๖

หลวง กัน ยุบาทว์ เจ้า กรม รักษา พระองค์ ขวา นา ๖๐๐

รักษาพระองค์ขวา

ขุน อินทร์ ปราสาท เจ้า กรม นา ๔๐๐
หมื่น ภักดี องค์ สมุห์ บาญชี นา ๓๐๐
หมื่น ใน กรม นา ๒๐๐
รักษา พระองค์ เลว นา คน ละ ๑๐๐

หลวง ราช เสวก เจ้า กรม รักษา พระองค์ ซ้าย นา ๖๐๐

รักษาพระองค์ซ้าย

หมื่น ราช พิมาน ปลัด กรม นา ๔๐๐
หมื่น คูหา สวรรค์ สมุห์ บาญชี นา ๓๐๐
หมื่น ใน กรม นา คน ละ ๒๐๐
รักษา พระองค์ เลว นา คน ละ ๑๐๐

๗

สนมกลางขวา

หลวงภูเบนทร์สิงหนาท เจ้า กรม สนม กลาง ขวา นา ๘๐๐
หมื่น จิตร์ จอม ราช ปลัด กรม นา ๖๐๐
หมื่น จง ใจ เสพ สมุห์ บาญชี นา ๒๐๐
หมื่น ใน กรม นา คน ละ ๒๐๐
ประแดงทิพศักดิ์ นา ๓๐๐
ภูดาษ รักษา เครื่องสรรพยุทธ์ นา ๑๐๐

สนมกลางซ้าย

หลวง นเรนทรชาติสังหาร เจ้า กรม สนม ซ้าย นา ๘๐๐
หมื่น นารถภักดี ปลัด กรม นา ๖๐๐
หมื่น ไกร รักษา สมุห์ บาญชี นา ๓๐๐
หมื่น ใน กรม นา คน ละ ๒๐๐
ประแดงเทพศักดิ์ นา คน ละ ๒๐๐
ภูดาษ รักษา เครื่อง สรรพยุทธ์ นา ๑๐๐

๘

พระ ราช สงคราม จางวาง ทหาร ใน กลาง นา ๓๐๐๐
หลวง วิสูตร์ โยธามาตย์ เจ้า กรม ทหาร ใน ขวา นา ๑๖๐๐

ทหาร ใน ซ้าย

ขุน พรหม รักษา ปลัดกรม นา ๘๐๐
ขุน วิสูตร์ พลบาล สมุห์ บาญชี นา ๔๐๐
หมื่น ฉมัง ศรแผลง
หมื่น ยุทธ์ รณรงค์
หมื่น ฤทธิ์ รณภพ } แห่ ดาบ ทอง ทึบ จำหลัก นา คนละ ๔๐๐
หมื่น จ่ามารพินาศ
หมื่น จ่าชาติสรพล } แห่ ดาบ ฝักบั้ง นาก ทอง นา คน ละ ๔๐๐

หมื่น รักษา เครื่อง สมโภช	นาคนละ	๓๐๐
พัน แห่ ดาบ ฝักเงิน ทึบ	นาคนละ	๒๐๐
จ่า แห่ ดาบ ฝัก บั้ง เงิน	นาคนละ	๒๐๐
นาย จง ใจ รักษ์ นาย เวร	นา	๒๐๐
หมื่น ทิพพล รักษ์ สมุห์ บาญชี เรือ ดั้ง	นา	๓๐๐
หมื่น จงใจ สนิท รักษา เรือ ดั้ง	นา	๒๐๐
หมื่น นายเรือ ๖ คน	นา	๒๐๐
ภูดาษ เครื่อง สรรพยุทธ์	นา	๑๐๐
พัน หัว / ท้าย	นาคนละ	๑๐๐

ทหารในซ้าย

หลวง ราช โยธาเทพ เจ้า กรม ทหารใน ซ้าย	นา	๑๖๐๐
ขุน อินทร์ รักษา ปลัดกรม	นา	๘๐๐
หมื่น วิจารณ์ จำนงค์ สมุห์ บาญชี	นา	๔๐๐
หมื่นแสงสรรพยุทธ์ / หมื่น รบพลพัน / หมื่น ยงพลพ่าย — แห่ ดาบ ทอง ทึบ จำหลัก	นาคนละ	๔๐๐

หมื่น จ่าอาจกลางณรงค์ / หมื่น จ่าวิรุณจำบัง — แห่ ดาบ ฝัก บั้ง นาก / ทอง	นาคนละ	๔๐๐
หมื่น รักษา เครื่อง สม โภช	นาคนละ	๓๐๐
พันทนาย แห่ ดาบฝักเงินทึบ	นาคนละ	๒๐๐
จ่า แห่ ดาบ ฝักบั้ง เงิน	นาคนละ	๒๐๐

นาย ภักดี นาถ นายเวร	นา	๒๐๐
หมื่น ศักดิ์ พลแสน สมุห์ บาญชี เรือ ดั้ง	นา	๓๐๐
หมื่น จิตร์ รักษา รักษา เรือ ดั้ง	นา	๓๐๐
หมื่น นาย เรือ ๖ คน	นา คนละ	๒๐๐
ภู ดาษ เครื่อง สรรพยุทธ์	นา	๑๐๐
พัน หัว / ท้าย	นา คนละ	๑๐๐
หลวง จาง วาง ช่าง ปาก ไม้ ซ้าย / ขวา	นา คนละ	๔๐๐
ขุน ราช พิพิธ ขวา / ขุนเทพ ซ้าย	นา คนละ	๓๐๐
หมื่น ช่าง ซ้าย / ขวา	นา คนละ	๒๐๐
ช่าง เลว ซ้าย / ขวา	นา คนละ	๕๐

๙

ช่าง เรือ ขวา

หลวง วิจิตร์ นา วา จาง วาง ซ้าย / ขวา	นา	๔๐๐
ขุน สวัสดิ์ / ขุน วัฒกี ปลัด จาง วาง	นา	๓๐๐
ขุน บัน จง พินิจ เจ้า กรม	นา	๓๐๐
หมื่น ไภพิลบ ปลัด กรม	นา	๒๐๐

	หมื่น ช่าง เรือ	นา	๒๐๐
	พัน ช่าง เรือ	นา	๑๐๐
	ช่างเลว	นา	๕๐
ช่าง เรือ ซ้าย	ขุน อาจ พิจิตร์ เจ้า กรม ซ้าย	นา	๓๐๐
	หมื่น ไชยยศ ปลัด กรม	นา	๒๐๐
	หมื่น ช่าง เรือ	นา	๒๐๐
	พัน ช่าง เรือ	นา	๑๐๐
	ช่างเลว	นา	๕๐

๑๐

อาษา ญี่ปุ่น	พระ เสนา ภิมุข เจ้า กรม อาษาญี่ปุ่น	นา	๑๐๐๐
	ขุน สุระสงคราม ปลัด กรม	นา	๖๐๐
	หมื่น ไชยสุระ สมุห์บาญชี	นา	๕๐๐
	ขุน ใน กรม	นา คนละ	๓๐๐
	หมื่น ใน กรม	นา คนละ	๒๐๐

๑๑

เกนหัด อย่าง ฝรั่ง	พระ พิพิธเดชะ เจ้า กรม เกนหัด อย่าง ฝรั่ง	นา	๘๐๐
	หลวง พิพิธณรงค์ ปลัด เรือ ซ้าย หลวง ทรง วิไชย ปลัด เรือ ขวา	นา คนละ	๖๐๐
	หลวง รามรณภพ ปลัด กรม พนักงาน บก	นา	๖๐๐
	หมื่น ใน กรม	นา คนละ	๒๐๐
	พัน หัว พัน ท้าย	นา	๑๐๐

	หมื่น นราพลสิทธิ์ สมุห์บาญชี หมื่นฤทธิ์พลไชย สมุห์บาญชี	นา คน ละ	๓๐๐

๑๒

	หลวง ราชมาญ เจ้า กรม กลอง ชนะ	นา	๑๐๐๐
กลองชนะ	ขุน วิเวกสงคราม ปลัดกรม	นา	๖๐๐
กลองชนะ	หมื่น มะณีราชา สมุห์บาญชี	นา	๔๐๐
กลองชนะ	หมื่นในกรม	นา คน ละ	๒๐๐
พัน หัว / ท้าย		นา คน ละ	๑๐๐

๑๓

	หมื่น เสน่ห์ ราชา เจ้า กรมแตรขวา	นา	๓๐๐
แตรขวา	พัน กาลวิไชย ปลัด แตร	นา	๑๕๐
แตรขวา	ภูดาษ ชาติภูมินท์ สมุห์ บาญชี	นา	๑๐๐
แตรซ้าย	หมื่น จินดาราช เจ้า กรม แตร ซ้าย	นา	๓๐๐
แตรซ้าย	พันไตร กาลา ปลัด แตร	นา	๑๕๐
	ภูดาษ ชาติเมฆ สมุห์บาญชี	นา	๑๐๐
	ชาว แตร เลว	นา	๕๐
	หมื่น ราชา ราช พนักงาน กลอง แขก	นา	๒๐๐
	ชาว กลอง เลว	นา	๕๐

๑๔

ขุน กะลมา พิจิตร์ เจ้า กรม ขวา	นา	๔๐๐
หมื่น แผลง ผลาญ ปลัดกรม	นา	๒๐๐

	ขุน ฤทธิ์สำแดง เจ้า กรม ซ้าย	นา	๔๐๐
	หมื่น ผลาญแผลง ปลัด กรม	นา	๒๐๐
	หลวง ศักดาวุธ เจ้า กรมขวา	นา	๔๐๐
	ขุน ชนะ ทุกทิศ ปลัด กรม	นา	๒๐๐
ฝรั่งแม่นปืน	หลวง รุทสรเดช เจ้า กรม ซ้าย	นา	๔๐๐
	ขุน ฤทธิ์ราวี ปลัด กรม	นา	๒๐๐
	นายหมวด ๑๒ คน	นา คน ละ	๕๐
	เลว ๑๕๐ คน	นา	๓๐
	หลวง สุนทรภิรมย์ จาง วาง ขวา / หลวง อุดมภักดี จาง วาง ซ้าย	นา คน ละ	๔๐๐
	นาย นิต / นาย ชิต — นาย เวร คน	นา คน ละ	๒๐๐
	นาย นาถ / นาย ชาติ — นาย เวร เรือ	นา คน ละ	๒๐๐
	ภูดาษ สำ หรับ เครื่อง	นา คน ละ	๑๕๐
	จ่า สำหรับ เครื่อง	นา คนละ	๑๕๐
	บ่อ โทน นา คน ละ ๑๕๐ พัน หัว / ท้าย	นา คนละ	๑๐๐

๑๕

หลวงอภัย เสนา เจ้า กรม	นา	๘๐๐

ทอง แขวนฟ้าบ้านใหม่

ขุน กระชาพล ปลัด กรม	นา	๖๐๐
หมื่น ศรี รักษา สมุห์ บาญชี	นา	๓๐๐
หมื่น ใน กรม	นา คนละ	๒๐๐
พัน หัว ท้าย	นา คนละ	๑๐๐

๑๖

โพเรียงบ้าน

หลวง สุเรนทรวิชิต เจ้ากรม	นา	๘๐๐
ขุน ฤทธิ์พิไชย ปลัด กรม	นา	๖๐๐
หมื่น นรา สมุห์ บาญชี	นา	๓๐๐
หมื่น ใน กรม	นา คนละ	๒๐๐
พัน หัว ท้าย	นา คนละ	๑๐๐

๑๗

ดั้งทอง ขวา

เจ้า พระ ยามหา โยธา จางวาง	นา	๓๐๐๐
สมิง เตา สิทธิ์ ปลัด จาง วาง	นา	๘๐๐
พระ ยาอุดมราชา เจ้า กรม กลี อ่อง	นา	๑๖๐๐
สมิงปราบ น้อย สมิงสามส้อง ปลัด กรม กลี อ่อง	นา	๘๐๐
พระยาพระราม ปลัด กรม ดั้ง ทอง ขวา	นา	๑๖๐๐
สมิง พัตบะ ปลัด กรม	นา	๘๐๐

มะยาอรรคศิริ	สมิง โลก พร้า	นาย กอง ๘ คน นา คนละ ๑๐๐๐
สมิงอังวะมังศรี	สมิงธนูศิลป์	
สมิง โลกนรินทร์	สมิงศรีคุณ	
สมิง สาม ปราบ	สมิง ปราบใหญ่	
สมิง บัญญาเดช	สมิง เพชร์ เสน่ห์	ปลัด กอง ๑๕ คน นา คนละ ๖๐๐
สมิง อรรคคิรี	สมิง สงหไชย	
สมิง ปราบสิทธิ์	สมิง ศรี รตะ	
สมิง อินทกุมาร	สมิง กุมาร ศรี	
สมิง อุบากอง	สมิง จันทราชา	
สมิง ราชาเทวะ	สมิง จันทเสน	
สมิง อินทละ	สมิงอรรคมนตรี	
สมิง นันทธามา		

สมิง สาม แหลก สมิง จันท โยธา	สมุห์ บาญชี ๒ คน	นา คนละ	๔๐๐
นาย หมวด ๕๙ คน		นา คนละ	๕๐
เสมียน กอง ๑๐		นา คนละ	๕๐
สาระวัด ๒		นา คนละ	๕๐
มะคำ ๒๖		นา คนละ	๓๐

๑๘

พระยานคร อินท์ เจ้ากรมดาบ สอง มือ กลาง นา ๑๖๐๐

คาบสองมือ

สมิงโยคราช สมิงรัตสังราม	ปลัด กรม	นา	๘๐๐
สมิงบั่นทละ สมิงดิศ	ปลัด จาง วาง	นา	๘๐๐
สมิง สาย สมร สมิง เพชร์กำกอง	นาย กอง	นา	๑๐๐๐
สมิงอินทรามเบื่อ สมิงไชยราชา สมิงศรี ไชยจักร์ สมิงศรี ไชย	ปลัดกอง	นา	๖๐๐
สมิง โพบะราชา	สมุห์ บาญชี	นา	๔๐๐
นายหมวด ๑๕ คน		นา คนละ	๕๐
สาระวัด ๒ คน		นา	๕๐
เสมียน กอง ๑๐ คน		นา คนละ	๕๐
มะคำ ๑๕ คน		นา คนละ	๓๐

๑๙

พระยาเกรียติ์ เจ้ากรม ดั้ง ทอง ซ้าย		นา	๑๖๐๐
สมิง พัดเบิด ปลัดกรม		นา	๘๐๐
พระยา สีหราชา สมิงไอยมันตรา สมิง ราชาสิทธิ์ สมิง ราชา มะญู สมิงนรธา สมิง สุริย สมิง ชี่พไพร	นายกอง ๗ คน	นาคนละ	๑๐๐๐

ดั้ง ทอง ซ้าย

สมิงมะคะมอญ	ปลัดจางวาง	นา	๘๐๐
สมิง โลกนรายน์ สมิงบุญราชา สมิงเสน่ห์ราชา สมิงปราบไชย สมิงเสนไชย สมิงภมะราชา สมิงศรีธามา สมิงชีพทองศรี สมิง อินทปราบเพชร์ สมิง โลกมาร สมิง พล โยธา สมิงไชย เสนะ สมิง ราชา ศรี สมิงศรีราชา	ปลัดกอง ๑๔ คน	นาคนละ	๖๐๐
สมิง จักร์ราชา สมิง สามกราย	สมุห์บาญชี	นา คนละ	๔๐๐
นายหมวด ๓๖ คน		นา คน ละ	๕๐
เสมียน กอง ๗ คน		นา คน ละ	๕๐
สารวัด ๒ คน		นา คน ละ	๕๐
มะคำ ๒๗ คน		นา คน ละ	๓๐

อาษาจาม

๒๐

พระราชวังสรรค์ จางวารกรมอาษาจาม	ซ้าย / ขวา	นา	๒๐๐๐
หลวงวิสูทธ์รายาปลัดจางวาง	ซ้าย / ขวา	นา	๘๐๐
หลวงสรเสนี เจ้ากรมอาษาจามขวา		นา	๑๖๐๐
ขุนรามฤทธิไกร / ขุนไชยภักดี ปลัด	ซ้าย / ขวา	นาคนละ	๘๐๐
ขุนไชยเสนี สมุห์บาญชี		นา	๔๐๐
หลวงศรีมหาราชา เจ้ากรมอาษาจามซ้าย		นา	๑๖๐๐
ขุนรามเดชะ / ขุนนเรนทร์ภักดี ปลัดกรม	ซ้าย / ขวา	นาคนละ	๘๐๐
ขุนพลเสนี สมุห์บาญชี		นา	๔๐๐
หลวงลักษณ์มาณา เจ้ากรมอาษาจามซ้าย		นา	๑๖๐๐
ขุนวิสูทธิเดช / ขุนนเรนทร์ภักดี ปลัดกรม	ซ้าย / ขวา	นา	๘๐๐
หลวงสุรินทร์เสนี เจ้ากรมอาษาจามซ้าย		นา	๑๖๐๐
ขุนวิสูทธิเดช / ขุนวิชิตสงคราม ปลัดกรม	ซ้าย / ขวา	นา	๘๐๐
ขุนอาษาจาม		นาคนละ	๔๐๐
หมื่นอาษาจาม		นาคนละ	๒๐๐

๒๑

หลวงเทพเดช เจ้ากรมทำลุขวา		นา	๘๐๐

ทำลุ — ขุน สรจำนงค์ ปลัด	นา	๔๐๐
หลวง สุรินทร์เดช เจ้า กรม ทำลุ ซ้าย	นา	๘๐๐
ขุน จง ใจยุทธ์ ปลัด	นา	๔๐๐
หมื่น ทำลุ	นา	๒๐๐

๒๒

ช่างเขียน — หลวง เพชวะกรรม์ เจ้า กรม ช่าง เขียน ขวา	นา	๘๐๐
ขุน ราช นุ จิตร์ ปลัด กรม	นา	๔๐๐
หลวง พรหมพิจิตร์ เจ้า กรม ช่าง เขียน ซ้าย	นา	๘๐๐
ขุน ราช นิมิตร์ ปลัด กรม	นา	๔๐๐
ขุน ช่าง	นา คน ละ	๓๐๐
หมื่น ช่าง	นา คน ละ	๒๐๐
พัน ช่าง นา คนละ ๑๐๐ ช่าง เลว	นา คนละ	๕๐
ช่างแกะ — หลวง วิจิตร์ นฤมล เจ้า กรม ช่าง แกะ	นา	๔๐๐
หมื่น สกล พิพิธ ปลัด กรม	นา	๒๐๐
หมื่น วิจิตร์ บวร	นา คน ละ	๒๐๐
หมื่น มังกร รจนา	นา คน ละ	๒๐๐
หมื่น เยียนยงค์ นิมิตร์	นา คน ละ	๒๐๐
หมื่นจิตร์ปยา	นา คน ละ	๒๐๐
หมื่น รัตนาวัน	นา คน ละ	๒๐๐
พระยา จินดา รังสรรค์ จางวาง ช่าง	นา	๖๐๐
หลวง วิจิตร์ เจษฎา ปลัด	นา	๔๐๐

	หลวง ศรี วรยศ เจ้า กรม ช่าง สลัก ขวา	นา	๔๐๐
	หมื่น พินิจบันจง สมุห์บาญชี	นา	๒๐๐
ช่าง สลัก	หลวง วิจิตร์ ราชมนตรี เจ้า กรม ซ้าย	นา	๔๐๐
	ขุน มงคล ปราสาท ปลัดขวา	นา	๓๐๐
	ขุน ราชรจนา ปลัด ซ้าย	นา	๓๐๐
	หมื่น จ่ารักษาพล สมุห์บาญชี ขวา	นา	๒๐๐
	หมื่น จ่า สรรพการ สมุห์บาญชี ซ้าย	นา	๒๐๐
	หลวง ชำนาญไพจิตร์	นา	๔๐๐
	ขุน ภักดีรจนา ผู้ ช่วย ราชการ	นา	๓๐๐
	ขุน ช่าง	นา คนละ	๓๐๐
	หมื่น ช่าง	นา คนละ	๒๐๐
	พันไม้ สูง สำหรับ ฉ้อ ฟ้า ใบรกา	นา	๑๐๐
	ช่าง เลว	นา คนละ	๕๐
ช่าง กลึง	ขุน ภมร เจ้ากรม	นา	๓๐๐
	หมื่น จิตร์ภมร ปลัด กรม	นา	๒๐๐
	หมื่น เทพ	นา คนละ	๒๐๐
	พัน ช่าง นา คนละ ๑๐๐ ช่างเลว	นา คนละ	๕๐
ช่าง หล่อ	ขุน สรอรรคนีพิจิตร์ เจ้า กรม ช่าง หล่อ ขวา	นา	๓๐๐
	หมื่น จิตร์ บันจง ปลัด กรม	นา	๒๐๐
	ขุน อินทร์ พิจิตร์ เจ้า กรม ช่างหล่อซ้าย	นา	๓๐๐
	หมื่น นิ มิตร์ สร เพลิง ปลัดกรม	นา	๒๐๐

	หมื่น ช่าง	นา คนละ	๒๐๐
	ช่าง เลว	นา คนละ	๕๐
	พระยา รจนา นิมิตร์ จางวาง ซ้าย ขวา	นา	๖๐๐
	หลวง เทพ รจนา เจ้า กรม ช่างปั้น ซ้าย	นา	๔๐๐
	ขุน อินท์ รจนา ปลัด กรม	นา	๓๐๐
ช่าง ปั้น	หมื่น ช่าง	นา คน ละ	๒๐๐
	ช่างเลว	นา คนละ	๕๐
	หลวง กัลมา พิจิตร์ เจ้า กรม ช่างปั้น ขวา	นา	๔๐๐
	ขุน พินิจ บันจง ปลัดกรม	นา	๓๐๐
	หมื่น ช่าง	นา คน ละ	๒๐๐
	ช่าง เลว	นา กน ละ	๕๐
ช่าง หุ่น	หลวง ทิพยนต์ ช่างหุ่น	นา	๔๐๐
	ช่างเลว	นา คน ละ	๕๐
	ขุน สุวรรณ ราชา เจ้า กรม ซ้าย	นา	๓๐๐
	หมื่น สุวรรณ นิมิตร์ ปลัด กรม	นา	๒๐๐
ช่าง รัก	ช่าง เลว	นา คนละ	๕๐
	ขุน สุวรรณสิทธิ์ เจ้า กรม ขวา	นา	๓๐๐
	หมื่น สุวรรณ สาคร ปลัด	นา	๒๐๐
	ช่าง เลว	นา คนละ	๕๐
๒	หมื่น สุวรรณ	นา คน ละ	๒๐๐
	พัน นา ๑๐๐ ช่างเลว	นา	๕๐

ขุน สรเทพ	เจ้า กรม ช่าง ปูน	นา	๓๐๐
หมื่น สรทิพ	ปลัด	นา	๒๐๐
พัน นาคนละ ๑๐๐	ช่าง เลว	นาคนละ	๕๐

๒๓

ออก ขุนจักร วัติจินดา กราบทูลพระกรุณาว่า ขุนหมื่นอาษา ขุนช่าง หมื่น ช่าง แล นาย จำเนียร ช้าง ม้า แลหมู่ ไพร่ เลว ทั้งหลาย จะเปนนาเท่าใด จึง ทรงพระกรุณา ตรัส บัญญัติ ว่า

ขุน อาษา	นา	๖๐๐
หมื่น อาษา	นา	๔๐๐
พัน อาษา	นา	๒๐๐
พระยา ช่าง	นา	๖๐๐
พระ ช่าง	นา	๕๐๐
หลวง ช่าง	นา	๔๐๐
ขุน ช่าง	นา	๓๐๐
หมื่น ช่าง	นา	๒๐๐
พัน ช่าง	นา	๑๐๐
ช่าง เชลย สำหรับโรง	นา	๕๐

๒๓

ให้ ดู นาพลเรือน บทที่ ๒๘

๓๒

นาย จำ เนียร ช้าง	นา	๒๐๐
นาย จำเนียรม้า	นา	๒๐๐
หัว ปาก	นา	๒๐๐
ขุน แขวง	นา	๔๐๐
หมื่น แขวง	นา	๓๐๐
พัน แขวง	นา	๒๐๐
ภูดาษ	นา	๒๐๐
ธำมรงค์	นา	๒๐๐
เสมียน รู้พิจารณา ความ คัด กะทง แฉลงได้	นา	๒๐๐
เสมียน ทนาย } เสนาบดี นา หมื่น	นา คนละ	๑๐๐
เสมียน ทนาย } พระหลวง ขุน หมื่น ต่ำ กว่า นา หมื่น	นา คนละ	๕๐
นาย ร้อย	นา	๒๐๐
ปลัด ร้อย	นา	๑๐๐
หัว สิบ	นา	๓๐
ไพร่ หัวงาน	นา	๒๕
ไพร่ มีครัว	นา	๒๐
ไพร่ ราบ	นา	๑๕
ไพร่ เลว	นา	๑๐

ยาจก วรรณิพก ทาษ ลูก ทาษ	นา คน ละ	๕

๒๔

ถ้า พระยา พระ หลวง ขุน หมื่น พัน } ออก นอก ราชการ มี สมพล บ่าวไพร่ อยู่ ให้ เอา กึ่ง นา เมื่อ อยู่ใน ราชการ

ถ้า หา สมพล บ่าวไพร่ มิได้ ให้ แบ่ง ศักดิ์นา เมื่อ อยู่ ใน ราชการ เสีย สอง ส่วน เอา แต่ ส่วน หนึ่ง เปน บันดา ศักดิ์ ถ้า แล ขุน หมื่น วิเศษ นอก ธรรมเนียบ มิได้ เปน ขุนช่าง หมื่นช่าง } ให้ เอา กึ่ง ศักดิ์นา ขุน หมื่น } ใน ธรรมเนียบใน กรม นั้น

๒๕

หนึ่ง พระหลวง ขุนหมื่น } วิเศษไป ช่วย ราชการ ณหัวเมือง ทั้งปวง ถ้าเปน ที่ พระ หลวง } ให้ ถือ ศักดิ์นา ๖๐๐ ถ้า เป่น ขุน หมื่น } ให้ เอานากลางเมือง จับ เปน นา ๔๐๐ ถ้า มิได้ เปน ขุน หมื่น ให้ ถือ ศักดิ์นา ๒๐๐

๒๖

อนึ่ง ภรรยา ข้า ราชการ คือ ภรรยา { พระราชทาน / หลวง } ก็ดี ถือศักดิ์นา กึ่ง นา ผัว ตาม บันดาศักดิ์ อนุภรรยาศักดิ์นากึ่ง ภรรยา หลวง ทาษภรรยา มี บุตร์ แล้ว ศักดิ์นา เสมอ อนุ ภรรยา

๒๗

มาตรา หนึ่ง สามเณร รู้ ธรรม เสมอ นา ๓๐๐ สามเณร ที่ มิได้ รู้ ธรรม เสมอ นา ๒๐๐ ภิกษุ รู้ ธรรม เสมอ นา ๖๐๐ ภิกษุ มิได้ รู้ ธรรม เสมอ นา ๔๐๐ พระครู รู้ ธรรม เสมอ นา ๒๔๐๐ พระครู มิได้ รู้ ธรรม นา ๑๐๐๐ พราหมณ์ รู้ศิลปสาตร์ เสมอ นา ๔๐๐ พราหมณ์ มัทยม เสมอ นา ๒๐๐ ตาปะขาว รู้ ธรรม เสนอ นา ๒๐๐ ตาปะขาว มิได้ รู้ ธรรม เสมอ นา ๑๐๐

๒๘

มาตรา ๑ ถ้าจะเอาบันดาศักดิ์นาพี่น้องลูกหลานให้เอาแต่ลูก { ชาย / หญิง } แล ลูก ๆ { ชาย / หญิง } แล ลูก { } ของ { พี่ ชาย น้อง ชาย / พี่ สาว น้อง สาว } แล

๒๙

(อนึ่ง ถ้า จะเทียบ ตำแหน่งนา ข้าราชการ กรมพระราชวังให้ เทียบ เอา

๒๖

ศักดิ์นา ภรรยา ข้า ราชการ ให้ ดู นาพลเรือน บทที่ ๔

๒๙

ข้า ราชการ กรม พระ ราชวัง ยก มา เปน ข้า ราชการ วังหลวง หมด แล้ว

ตาม ตำแหน่ง ข้า ราชการ ใน พระราชวัง หลวง ตั้ง แต่นา ๔๐๐ ขึ้นไป ให้ แบ่งเอากึ่ง หนึ่ง ถ้า ตำแหน่งข้าราชการใน พระราชวังหลวง ต่ำ นา ๔๐๐ ลงมา อย่า เอา ตำ แหน่ง ข้าราชการ กรม พระ ราช วัง มา เทียบ แบ่ง เลย ให้ ดู เทียบ ตาม ตำแหน่ง นา ข้าเจ้า ต่าง กรม นั้น เถิด

๓๐

ศุภมัสดุ ๑๒๙๘ ศก สุนัขสังวัจฉะระกาพะปั๊กเขทศมีดิถียังอาทิตยวาร พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีบรมไตรโลกนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้า อยู่ หัว สถิตย์ อยู่ ณ พระ ที่ นั่ง เบญรัตน มหา ปราสาท โดย บุรพา ภิมุข เจ้า พระยา ธรรมา ธิบดี ศรี รัตน มหา มณเฑียร บาล กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ว่า ตำแหน่งศักดิ์ นา หัว เมือง ๑ ๒ ๓ ๔ } ปั๊กษ์ ใต้ ฝ่าย เหนือ นั้น จะ ทรง พระกรุณาโปรด พระราชทานเปนประการใด จึ่ง พระ บาทสมเด็จพระ พุทธ เจ้า อยู่หัว มี พระ ราชโองการ ตรัส เหนือ เกล้า เหนือ กระหม่อม สั่ง ว่า เจ้า พระยา แล พระยา พระ หลวงเมือง ผู้ รั้ง กรม การ บันดารับราชการ อยู่ ณะ หัว เมือง ๑ ๒ ๓ ๔ } ปั๊กษ์ ใต้ ฝ่าย เหนือ ทั้ง ปวง ให้ ถือ ศักดิ์ นา ตาม พระราชบัญญัติ ดัง นี้

๓๑

เจ้า พระ ยา สุรศรีพิศมา ธิราช ชาติ พัทยาธิเบศ วราธิบดี อภัย พิริย บรา กรม

วัน ๑ แรม ๑๐ ค่ำ ปี จอ ศักราช ๑๒๙๘

พาหุ เมืองพิศณุโลกย์ เอกอุ นา ๑๐๐๐๐ ขึ้นประแดง เสนาฎ ขวา

พระราชฤทธานนท์ พหลภักดี	พระไชยบูรณ ปลัด	นา	๓๐๐๐
ขุนศรีพิไชยสงคราม	ขุนพล	นาคนละ	๑๖๐๐
หลวงเสนามาตย์	มหาดไทย		
หลวงศรีราชยศ	หลวงเมือง	นาคนละ	๑๔๐๐
หลวงจัตุรสจินดา	หลวงวัง		
หลวงศรีราชโกษา	หลวงคลัง		
หลวงศรีทศคเนศวร	หลวงนา		
หลวงเทพวรชุน	สัศดี		
ขุนเทพเสนา	ตำรวจในขวา	นาคนละ	๑๒๐๐
ขุนจันทราเทพ	ตำรวจในซ้าย		
ขุนโลกรักษา	ดาบขวา	นาคนละ	๑๐๐๐
ขุนพัทยาเทพ	ดาบซ้าย		
เมืองขึ้นพิศณุโลกย์	เจ้าเมือง	นาคนละ	๑๖๐๐

เจ้าพระยาศรีธรรมราชชาติเดโชไชยมไหยสุริยาธิบดีอภัยพิริยบรา กรมพาหุเมืองนครศรีธรรมราชเมืองเอกนา ๑๐๐๐๐ ขึ้นประแดงอินทปัญญาซ้าย

พระศรีราชสงคราม ปลัด	นา	๓๐๐๐
พระราชภักดีราช ยุกรบัตร์	นา	๑๖๐๐
หลวงไกรพลแสนญาธิบดีศรีสุรินทเดโชไชยหลวงพล	นา	๑๖๐๐
หลวงจ่า มหาดไทย	นา	๑๖๐๐

หลวง ราช รักษา หลวง เมือง		นา คน ละ ๑๔๐๐
หลวง วัง		
หลวง คลัง		
หลวง พลธากรราชไมตรี		
หลวง พรหม เสนา สัศดี กลาง		
หลวงไขยประญา สัศดี ซ้าย		
หลวง เทพ เสนา สัศดี ขวา		
หลวงแพ่ง ใน		นาคนละ ๑๒๐๐
หลวงแพ่ง นอก		
หลวง สารพา กร		
หลวงไชยสุรินท์ กรม บีน ใหญ่		
หลวงไชยสุรินท์ กรม บีน น้อย		
หลวง กรมวิเศษ		
หลวงช่าง		
หลวง อาลักษณ์		
หลวง โยธาทิพ	เจ้ากรมตำรวจ	นา คน ละ ๑๒๐๐
หลวงโยธาเทพ	เจ้ากรมตำรวจ	
หมื่น ทิพ	ปลัด ตำรวจ	นา คน ละ ๘๐๐
หมื่น เทพ	ปลัด ตำรวจ	
ขุน ราชเมธา รอง สัศดี ขวา		นา คน ละ ๘๐๐
ขุน ประชาบาล รอง สัศดี ซ้าย		
ขุน ศรี วังยศ กรมวัง		
เมือง ขึ้น เมือง นคร ศรีธรรม ราช		นา คนละ ๑๖๐๐

ออกยา กระเษตร์ สงคราม รามราช แสนญาธิบดีศรีสัชนาไลย อภัยพิริยบรากรมพาหุพระยาสวรรค โลกเมืองโท นา ๑๐๐๐๐ ขึ้นประแดงจุลาเทพซ้าย

ออกยาศรี ธรรมศุกราช ชาติ บดินทร์ สุรินทร์ ฤาไชยอภัยพิริย พาหุ เจ้าเมือง ศุโขไทย เมืองโท นา ๑๐๐๐๐ ขึ้น ประแดง จุลา เทพ ซ้าย

ออกยา ราม รณรงค์ สงคราม รามภักดี อภัยพิริยพาหะ เมืองกำแพงเพชร์ เมือง โท นา ๑๐๐๐๐ ขึ้นประแดง เสนาฎ ขวา

ออกยา เพชรัตน์ สงคราม ราม ภักดี พิริยพาหะ เมือง เพชร์บูรณ์ เมืองโทนา ๑๐๐๐๐ ขึ้น ประแดงเสนาฎขวา

ออกยา กำแหง สงครามรามภักดี พิริยพาหะเมืองนคร ราชสิมา เมืองโทนา ๑๐๐๐๐ ขึ้น ประแดงจุลาเทพซ้าย

ออกยา ไชยยา ธิบดี ศรีณรงค์ ฦา ไชย อภัยพิริยบรากรมพาหุ เมืองตนาว เมือง โท นา ๑๐๐๐๐ ขึ้น ประแดง อินทปัญญา ซ้าย

ปลัด นา ๑๒๐๐

ยุกระบัตร์ พล มหาดไทย นาคนละ ๑๐๐๐

เมือง วัง คลัง นา สัศดี นาคนละ ๘๐๐

เมือง ขึ้น เมือง โท นา คนละ ๑๐๐๐

ออกยา ศรี สุริยราชาไชย อภัยพิริยพาหะเมืองพิไชย เมืองตรี นา ๕๐๐๐ ขึ้น ประแดง เสนาฎ ขวา

ออกยาเทพา ธิบดี ศรี ณรงค์ฦๅไชย อภัย พิริยพาหะ เมือง พิจิตร์ เมือง ตรี นา ๕๐๐๐ ขึ้น ประ แดง เสนาฎ ขวา

ออกยาไตร เพชรัตนสงคราม ราม ภักดี พิริยพาหะ เมือง นครสวรรค์ เมือง ตรี นา ๕๐๐๐ ขึ้น ประ แดง จุลาเทพ ซ้าย

ออก พระไชยาธิบดี ศรีณรงค์ ฦๅไชย อภัย พิริยพาหะ เมือง จันทบูรณ์ เมือง ตรี นา ๕๐๐๐ ขึ้น ประ แดง อินทปัญญาซ้าย

ออก พระ วิชิต ภักดี ศรี พิไชย สงคราม พระไชยา เมือง ตรี นา ๕๐๐๐ ขึ้น ประแดง อินทปัญญา ซ้าย

ออก ยา แก้ว เการพย์ พิไชย ภักดี บดินทร์ เด โชไชย อภัยพิริยพาหะ ออก ยาพัตลุง เมือง ตรี นา ๕๐๐๐ ขึ้น ประแดง อินทปัญญา ซ้าย

ออกยา เคางะทราธิบดี ศรี สุรัตวลุมหนัก พระ ชุมพร เมือง ตรี นา ๕๐๐๐ ขึ้น ประแดง อินทปัญญา ซ้าย

ปลัด	นา ๑๐๐๐
ยุกระบัตร์ / พล / มหาดไทย	นา คน ละ ๘๐๐
เมือง / วัง / คลัง / นา / สัสดี	นา คน ละ ๖๐๐

เมืองขึ้นเมืองตรี นา คน ละ ๘๐๐

ออก พระศรีสุรินทฦๅไชย เมือง เพชร์บุรี ขึ้น ประแดงเสนาฎขวา

ออก พระศรีสุรบดินทร์สุรินทฦๅไชยพระไชยนาทขึ้นประแดงเสนาฎขวา

ออก เมือง อินทบุรี เมือง อินท์ ขึ้น ประแดงเสนาฎขวา

ออก เมือง พรหมบุรี เมือง พรหม ขึ้น ประแดง จุ ลาเทพ ซ้าย

ออก พระยิสารสงคราม พระสิงคบุรี ขึ้นประแดงจุลาเทพ ซ้าย

ออก พระนคร พราหมณ์ พระลพ บุรี ขึ้น ประแดง เสนาฎขวา

ออก พระพิไชยณรงค์ พระสระบุรี ขึ้น ประแดง เสนาฎ ขวา

ออก พระพิไชยสุนทร เมือง อุไทยธานี ขึ้น ประแดง จุลาเทพซ้าย

ออก พระศรีสิทธิกรรม์ เมืองม โนรมย์

ออก พระวิเศษไชยชาญ เมือง อ่าง ทอง ขึ้น ประแดง สารภาษ ขวา

ออก พระสรรคบุรี เมือง สรรคบุรี ขึ้น ประแดง จุลาเทพซ้าย

ออก พระพิไชยภักดี ศรีมไหยสวรรย์ เมือง กาญจน์บุรี ขึ้น ประแดง อินทบัญญา ซ้าย

ออกเมืองพลบุรี เมือง ไทร โยค ขึ้น ประแดงอินทบัญญาซ้าย

ออกพระสุนทรสงครามรามพิไชย พระสุพรรณบุรี ขึ้นประแดง จุลา เทพซ้าย

ออก พระศรี สวัสดิ์ บุรี เมือง สวัสดิ์ ขึ้นประแดง เสนาฎขวา

พระสุนทร ศรีพิไชยสงคราม เมืองนครไชยศรี

ออก พระอมรินทร์ฦๅไชย เมือง ราชบุรี ขึ้น ประแดงจุลาเทพซ้าย

ออก พระ วิเศษ ฦๅไชย เมือง ฉเชิงเทรา ขึ้น ประแดง เสนาฎ ขวา

ออก พระพิบูลย์สงคราม เมือง นคร นายก ขึ้น ประแดง เสนาฎ ขวา

ออก พระอุไทยธานี เมือง ปราจิณบุรี ขึ้นประแดง จุลา เทพซ้าย

พระนนทบุรีศรี มหาสมุท เมือง นนทบุรี ขึ้น ประแดงอินทปัญญาซ้าย

พระ สมุท สาคร เมือง ท่า จีน

พระ สมุทสงคราม เมือง แม่ กลอง

พระ สมุทรปราการ เมือง ปาก น้ำ

พระชลบุรี เมือง ชล ขึ้นประแดงอินทปัญญาซ้าย

พระปรานบุรี ศรีสงคราม เมืองปรานบุรี ขึ้น ประแดงอินทปัญญาซ้าย

ออกพระพิไชยภักดีศรีวิสุทธิสงคราม เมืองกุย ขึ้น ประแดงอินทปัญญา ซ้าย

ออกพระราชภักดีศรีสงคราม เมือน รยอง เมืองบางลมุง ขึ้น ประแดง อินทปัญญา ซ้าย

พระ ศรี สมอรัตนราชภักดี ศรีบวรพัช เมือง ท่า โรง

พระ นครไชยสินนรินท์ เมือง บัว ชุม

พระ จันทบูร ราชภักดี ศรีขันธเสมา เมือง กำพราน เมืองไชย บาดาน

มหาดไทย เมืองจัตวาขึ้นกลาโหม กรมท่า	ถือ ศักดิ์ นา ดังนี้ ปลัด	เจ้าเมือง	นา	๓๐๐๐
			นา	๖๐๐
		ยุกระบัตร์	นา	๕๐๐

แพ่ง จ่า เมือง สุภ มาตรา สัศดี แขวง	นา คน ละ ๔๐๐	รอง ปลัด รอง แพ่ง รอง จ่าเมือง รอง สุภมาตรา รอง สัศดี รอง แขวง	นา คน ละ ๓๐๐

ศักดิ์นา ทหาร หัว เมืองเท่านี้

ลักษณกู้หนี้

จักกล่าว ลักษณ กู้ หนี้ ยืม สิน เปน มูลคดี วิวาท แก่กัน โดย เอกูนะติง ส มูล มาติกา ๒๙ มี บาฬี ว่า อิณัญจะ ธะนัง ทรัพย์ อัน ให้ กู้ ยืม มี ดอกเบี้ย แล หา ดอก เบี้ย มิ ได้ แล แบ่งได้ แบ่ง เสียใน ดอกเบี้ย แล ต้น สิน กึ่ง หนึ่ง แล ทั้ง สิน โดย ให้ กัน กู้ ยืม มี นัย เปน อัน มาก ใน ธรรม สาตร์ กล่าว ว่า บิดา มารดา พี่ น้อง พ้อง พันธุ์ ญาติ์ มิตร กู้ หนี้ ขาย ตัว แก่ กัน มี บาฬี ดังนี้ มาตา บีตา อิณะกิยา ปุตตา ปุตตะอิณะกิยา ญาติ ญาติ อิณะกิยา มิตตะมิตา อิณะกิยา แปล เนื้อ ความ ว่า มาตา บีตา อิณะกิยา บิดา มารดา กู้ ทรัพย์ แก่ บุตร์ ๆ กู้ทรัพย์ แก่ บิดา มารดา ประการ ๑ ปุตตา ปุตะ อิณะกิยา บุตร์ ต่อ บุตร์ กู้ ทรัพย์ แก่ กัน ประการ ๑ ญาติญาติ อิณะกิยา ญาติ ต่อ ญาติ กู้ ทรัพย์ แก่ กัน ประการ ๑ มิตตะมิตตา อิณะกิยา มิตร์ต่อ มิตร์ กู้ ทรัพย์ แก่ กัน ประการ ๑ ประการ เท่า นี้ มี ได้ พระธรรมสาตร์ ที นี้ จะ กล่าว สาข คดี คือ กึ่ง ความ มี ตาม พระราชบัญญัติ แห่ง โบราณ ราช กระษัตริย์ สืบมา ดัง นี้

ศุภมัศดุ ๑๒๗๘ ชวดนักษัตร์ ศก เดือน สิบเอด ขึ้นเก้าค่ำ จันทวาร กาล บริจเฉทกำหนด มี พระบัณฑูร สุร สิงหนาท สมเด็จ บรม บาท พระ เจ้า มหา จักรพรรดิ์ ราชา ธิราช รามา ธิบดี ศรีสินทร์ นรินทร์ บรม บพิตร์ พระพุทธเจ้า อยู่ หัว ให้ ตรา พระราชบัญญัติ เผดียง โฆษนา แก่ พระ หลวง เมือง ขุน หมื่น พฤฒามาตย์ ราชมนตรี ทุกกระทรวงทบวงการว่า แต่ นี้ สืบไป เมื่อ น่า

๑

มาตรา ๑

๒

มาตรา ๒

๓

มาตรา ๓

๔

มาตรา ๔

๕

มาตรา ๕

๖

มาตรา ๖

๗

มาตรา ๗

๘

มาตรา ๘ ผู้ใด มี ทรัพย์ สิ่ง ของ ทอง เงิน มี ผู้ มา กู้ เงิน นาย เงิน มิ ให้ ฝ่าย บุตร์ เขย บุตร์ สะใภ้ รับ ตัว มัน ผู้ กู้ อยู่ มา ผู้ กู้ หนี หาย

๑ จนถึง ๗

ประกาศ ลง วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ได้ ยก เลิก ทั้ง นี้ เดิม มี ความ ว่า ญาต กู้ หนี้ กัน ไม่ ให้ เอา ดอก เบี้ย แก่ กัน เหมือน อย่าง คน ธรรมดาจะดูให้ดูหมอบ่รัดเลน่า ๒๐๖

ให้เจ้าเงินกล่าวเอาแก่บุตร์เขยบุตร์สะไภ้ เหตุใดจึงกล่าวดังนี้ เหตุว่ามันรับทุกข์เขา

กล่าวลักษณสำพันธญาติมิตร์สนิทแลห่าง ขายแลกู้หนี้ยืมสินกันได้ ๘ มาตราเท่านี้

๙

มาตรา ๑ ทวยราษฎรกู้หนี้ถือสินแก่กันแต่ตำลึงขึ้นไป ให้มีกรมธรรม์แกงใดเปนสำคัญ (ให้ผูกดอกเบี้ยเดือนละเฟื้อง) ถ้าหาเอกสารสำคัญมิได้ มาร้องฟ้องท่านว่าอย่าให้รับไว้บังคับบัญชา

๑๐

มาตรา ๒ ผัวเมียกู้หนี้ท่านด้วยกัน แลผัวไปค้ามิได้มา เจ้าหนี้รุกรันจะเอา ต้นเงิน ดอกเบี้ย ท่านให้เมียซึ่งอยู่นั้นใช้แต่ต้นเงิน

๙

กู้หนี้กว่าตำลึงหนึ่งขึ้นไปในบทนี้ให้มีกรมธรรม์แกงใด ให้ดูลักษณกู้หนี้บทที่ ๔๖ แลประกาศว่าด้วยทำสารกรมธรรม์ วัน ๕ เดือน ๑๐ แรม ๑๓ ค่ำ ปีมะเมีย โทศก จุลศักราช ๑๒๓๒ ข้อ ๘ มีความว่า หนังสือกรมธรรม์กู้ไม่ต้องประทับตราอำเภอ จึ่งเปนว่ามีหนังสือแกงใดไว้แก่กันเปนภอ แกงใดนั้นคือแปลว่าหมายชื่อประทับตราอย่างใดอย่างหนึ่งเปนสำคัญ แลมีจำนวนเงินลงไว้ด้วยตามลักษณกู้หนี้บทที่ ๓๖ ส่วนดอกเบี้ยนั้นเดี๋ยวนี้เปนชั่งหนึ่งไม่ให้เกิน ๑ บาท ตามประกาศวัน ๖ เดือน ๔ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปีมะโรง สำฤทธิศก ศักราช ๑๒๓๐

ท่าน ดอก เบี้ย ยก เสีย ถ้า ผัว มัน มิ ตาย กลับ มาจึง เอา ดอกเบี้ย แก่ มัน

๑๑

มาตรา ๓ ผัว เมีย เข้า ชื่อ กัน สารกรมธรรม์ กู้ ทรัพย์ ท่าน ให้ ผัว ไป ค้า ขาย แล ผัว ตาย ได้ แต่ สิน ค้า มา ให้ เมีย ใช้ ทั้ง ต้น ทั้ง ดอก ถ้า มิ ได้ สินค้า มา ให้ เมีย ใช้ แต่ ต้น ถ้า แล เมีย อยู่ ตาย ก่อน ให้ ผัว ใช้ ทั้ง ต้น ทั้ง ดอก

๑๒

มาตรา ๔ ผัว เมีย เข้า ชื่อ กัน กู้ หนี้ ท่านไป แล ผัว ตาย ก็ ดี เมีย ตาย ก็ ดี ให้ ผู้ ยังใช้สิน ท่าน จง เต็ม ถ้า อย่า กัน ให้ ชาย ใช้ สอง ส่วนให้ หญิงใช้ ส่วน หนึ่ง ท่าน ว่า ชาย หาบ หญิง คอน

๑๓

มาตรา ๕ กู้ หนี้ ท่าน ใส่ ชื่อ เจ้า หนี้ ทั้ง ผัว ทั้ง เมีย อยู่ มา ฝ่าย เจ้าหนี้ เมีย ตาย ยัง แต่ ผัว ก็ ดี ผัว ตาย ยัง แต่ เมีย ก็ ดี ให้ เอา แต่ ต้น เงิน แล ดอก เบี้ย จง เต็ม มิ ให้ แบ่ง สิน ท่าน เปน ส่วน ผู้ตาย ผู้ ยัง เลย

๑๔

มาตรา ๖

๑๒

ผัว เมีย กู้หนี้ แล้ว อย่า กัน ให้ ดู ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๑๘

๑๔

ประ กาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะดู ให้ ดู หมอ ปรัดเล น่า ๒๐๘

๑๕

มาตรา ๗ ผู้ใดรู้อยู่ว่าเปนเมียน้อยค่อยข้าท่าน ให้มันกู้เบี้ยกู้เงิน เจ้าหนี้มิได้บอกแก่เจ้าผัวเจ้าทาษให้รู้ ท่านว่าเจ้าสินนั้นใจง่าย ถ้ามันมีสินเมื่อใด จึงให้เอาแก่มันเมื่อนั้น เพราะสมคบเมียน้อยค่อยข้าท่าน ถ้าเจ้าสินได้บอกแก่เจ้าผัวเจ้าทาษให้รู้ ให้ยอมด้วยเปนคำนับแล้ว ให้เจ้าผัวเจ้าทาษนั้นใช้สินท่าน ถ้ามิใช้ให้เอาสินนั้นแก่มันผู้กู้ตามกระบิลเมือง

๑๖

มาตรา ๘ ชายหญิงเมื่อยังไม่ได้อยู่กินเปนผัวเมียกันนั้น กู้หนี้ยืมสินทรัพย์ท่านติดค้างอยู่ยังมิใช้ มื่อมาอยู่เปนผัวเมียกันครั้นเจ้าหนี้มาทวงถาม แลฝ่ายข้างชายก็ดี แลฝ่ายข้างหญิงก็ดี ซึ่งมิได้มีชื่อในกรมมิได้รู้เห็นว่ากู้ยืม แลมาอยู่เปนผัวเมียกันนั้น ภายหลังรับว่าจะใช้ต่อเจ้าหนี้ ยังมิได้ใช้ แลหญิงก็ดี แลชายก็ดี ซึ่งเปนลูกหนี้นั้นหนีตาย ให้ผู้ซึ่งรับว่าจะใช้หนี้นั้นใช้กึ่งหนึ่ง ถ้าแลชายหญิงซึ่งมิได้กู้ยืมนั้นมิได้รับว่าจะใช้จะเอามิได้ ถ้าผู้ใดได้ทรัพย์ผู้ตายไว้ ก็ให้

๑๕

เมียกู้หนี้ สามีทราบแลไม่ทราบ ให้ดูลักษณกู้หนี้บทที่ ๑๗ ๑๘

๑๖

เอามรฎกใช้หนี้ ให้ดูลักษณมรฎกบทที่ ๓ ลักษณกู้หนี้ ๒๖ ๓๒ ๓๓

ผู้ ได้ ทรัพย์ นั้น ใช้ ตาม มาก แล น้อย อย่า ให้ เปน กรรม เวร แก่ ผู้ ตาย

๑๗

มาตรา ๙ เมีย ขัน หมาก หลวง ไป กู้ หนี้ ยืม สิน ท่าน เจ้า หนี้ นั้น มิ ได้ บอก กล่าว ผัว มัน ให้ รู้ ท่าน ว่า ให้ แต่ ต้น สิน ท่าน คืน อย่า ให้ เสีย ต้น ของ ท่าน ถ้า บอก ผัว มัน ให้ รู้ ให้ เอา ดอก เปน ข้าง ถ้า ผัว รู้ เห็น มี สำคัญ สัญญา แกง ใด ด้วย เมีย มัน ท่าน ว่า ให้ เอา ต้น แล ดอก แก่ เจ้า หนี้ จง เต็ม

๑๘

มาตรา ๑๐ ผัว เมีย กู้ หนี้ ด้วย กัน เขา จะ อย่า กัน ให้ ชาย ใช้ สอง ส่วน ให้ หญิง ใช้ ส่วน หนึ่ง ถ้า ชาย ผัว นั้น มิ รู้ เปน สัจ ว่า หญิง หาก กู้ มา เลี้ยง ลูก เต้า ข้า คน ถ้า เขา จะ อย่า กัน ให้ ชาย ใช้ แต่ กึ่ง ถ้า หญิง กู้ มา บำเรอห์ ชู้ แล พ่อ แม่ พี่ น้อง มัน ให้ หญิง ใช้ แต่ ผู้ เดียว ถ้า ชาย กู้ มา เลี้ยง ลูก เต้า ผู้ คน แล หญิง มิ รู้ ถ้า เขา จะ อย่า กัน ให้ใช้ คนละกึ่ง ถ้า ชาย กู้ มา บำเรอห์ ชู้ สาว พ่อ แม่ พี่ น้อง มัน เอง ให้ ชายใช้ แต่ ผู้ เดียว โดย พระราชกฤษฎีกา ท่าน แล

๑๗

เมีย ขัน หมาก หลวง ที่ กล่าว ใน บท นี้ เข้า ใจ กัน ว่า เมีย หลวง ไม่ แต่ เมีย พระ ราชทาน ให้ เอา ดอกเปน ข้าง นั้น เข้า ใจ ยาก ว่า แปล ว่า อะไร เมีย น้อย ไป กู้ หนี้ เขา ให้ ดูลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๑๕ ๑๘

๑๘

ผัว เมีย กู หนี้ มา แล้ว อย่า กัน ให้ ดู ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๑๒

๑๙

มาตรา ๑๑

กล่าว ลักษณ ผัว/เมีย กู้ ยืม ด้วย กันแล ผัว/เมีย กู้ เมีย/ผัว มิ รู้ แล ผัว/เมีย ตาย เมีย/ผัว ยัง โดย สังเขป ได้ ๑๑ มาตรา เท่า นี้

๒๐

มาตรา ๑

๒๑

มาตรา ๒

๒๒

มาตรา ๓ กู้ หนี้ ถือ สิน ท่าน แล ผู้ กู้นั้น เอา ชื่อ บิดา มารดา ซึ่ง มิได้ รับ เงิน มา ใส่ ใน สาร กรม ธรรม์ ครั้น บิดา มารดาตาย นายเงิน จะ เอาเงิน แก่ ผู้ กู้ ๆ ว่า ตาย เสีย คน หนึ่ง สอง คน แล้วจะให้ แบ่ง ต้น เงิน แล ดอก เบี้ย ส่วน ผู้ หนี ผู้ ตาย นั้น คน ผู้ กู้ หนี้ หา ชาติ ตระกูลมิได้

---

๑๙ แล ๒๐ แล ๒๑

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะ ดูให้ดู หมอ ปรัด เล น่า ๒๑๐

๒๒

เข้า ชื่อ กัน หลายคน กู้ หนี้ บาง คน ตาย บาง คน อยู่ คน ที่อยู่ ต้อง ใช้ แทน ผู้ ตาย นั้น ให้ ดู ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘

ท่านว่าอย่า ให้ แบ่ง จะ เปน กรรม เวรา แก่ ตาย ให้ ใช้ ต้น เงิน ดอกเบี้ย ของ ท่าน จง ถ้วน

กล่าว ลักษณ กู้ หนี้ ยืม สิน กัน แล เอา ชื่อ ผู้ อื่น เข้า ใน กรม ธรรม์ โดย สังเขปได้ ๓ มาตรา

๒๓

มาตรา ๑ ราษฎร ทั้ง หลาย กู้ หนี้ ยืม สิน แก่ กัน ก็ ดี บาง คาบ ใส่ ชื่อใน สาร กรม ธรรม์ คนหนึ่ง สอง คน หลาย คน ก็ดี ให้ เจ้า เบี้ย นาย เงิน นั้น เรียก หา ผู้ มี ชื่อ ใน สารกรม ธรรม์ มา จง ถ้วน จึ่ง วาง เงิน ให้ มัน รู้ เห็น ด้วย กัน ถ้า ผู้ มี ชื่อ ใน สาร กรม ธรรม์ นั้น มิ ได้ มารับ เงิน ด้วย แล ให้เจ้า เงิน เอา สาร กรม ธรรม์ บอก แก่ ผู้ มี ชื่อ ซึ่ง มี อยู่ ใน สารกรม ธรรม์ ให้ รู้ จึ่ง ให้เงิน อย่าให้ ใจ ง่าย ถ้า นาย เงิน มิได้ บอกมัน ซึ่ง มี ชื่อใน กรม นั้น ให้รู้ ด้วย แล จะ เอา เงิน แก่มัน ผู้ มี ชื่อใน กรม นั้น มิ ได้ เหตุ เขา มิได้ รู้ ด้วย

๒๔

มาตรา ๒ ถ้า แล ผู้ ใด ลักเอาชื่อ ไพร่ฟ้า ข้า คน ท่าน เข้า ใส่ ใน สารกรม ธรรม์ ให้ ไหม ผู้ นั้น กึ่ง เบี้ย อัน ขาย อัน กู้ แล เงิน ซึ่ง กู้ ซึ่ง ขาย นั้น ตก แก่ มัน ผู้ ลัก ชื่อ นั้น แล

๒๓

บางคาบ แปล ว่า บาง ที เข้า ชื่อ กัน กู้ หนี้ ให้ ดู ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๒๕ จน ถึง ๒๘

๒๔

ปลอม ลาย มือ ที่ ฟ้อง ได้ เปน แพ่ง มี อยู บท นี้

๒๕

มาตรา ๓ มี อาสน เข้า ชื่อ กัน หลายคนไป กู้ เงิน ท่าน ช้า นานมิได้ให้ เจ้า หนี้ ทำ หนังสือ ร้อง ให้ ตระลาการ เรียก หา ผู้ มี อาสน เนื้อความ ยัง มิ ทัน แล้ว แล ผู้มี อาสน ใน หนังสือ นั้น ตาย บ้าง ยัง บ้าง ให้ กรุณา ยก ดอก ให้ แก่ ผู้ ตาย แล ให้ผู้ ยัง ใช้ ต้น สิน ท่าน จง เต็ม

๒๖

มาตรา ๔ หลายคน ทำ สารกรมธรรม์ แกง ใด บริคณห์ ใบเดียวกัน กู้ เงิน ท่าน ต้น เงิน แล ดอก เบี้ย เปน ส่วน แล ทรัพย์ นั้น มิได้ บริคณห์ ถ้า แล ผู้ มี ชื่อ ใน สารกรมธรรม์ นั้นตาย คน หนึ่ง สอง คน ให้ ยก ต้น สิน แล ดอก เบี้ย ส่วน ผู้ ตาย นั้นเสียตามบริคณห์ ถ้า แล ผู้ ตาย นั้น มี ทรัพย์ สิ่ง สิน บุตร์ ภรรยา ญาติ พี่ น้อง พ่อ แม่ งาน เดียว กับ ผู้ กู้ ด้วย กัน ก็ดี ได้ ทรัพย์ สิ่งสิน ผู้ ตายไว้ ให้ ใช้ ต้น สิน ท่าน จง เต็ม อย่า ให้ เปน กรรม เวร แก่ ผู้ ตาย

๒๗

มาตรา ๕ หลาย คน กู้ เงิน ท่าน มิได้ ดอกเบี้ย ตาย บ้าง หนี บ้าง ให้ เอา ต้น สิน แบ่ง ปั่น ส่วน ผู้ ยัง ผู้ หนี ผู้ ตาย เปน ส่วน ผู้ยัง เท่า ใด ให้ ใช้ ต้น ใช้ ดอก แก่ ท่าน จง เต็ม

๒๕

เข้า ชื่อ กัน กู้ หนี้ ให้ ดู ลักษณ กู้ หนี้บท ที่ ๒๓ ๒๖ จน ถึง ๒๘ เอา มรฎก ใช้ หนี้ ให้ ดู ลักษณ กู้ หนี้ ๑๖ ๓๒ ๓๓ ลักษณ มรฎก บทที่ ๓

๒๗

เข้า ชื่อ กัน กู้ เงิน ถ้า ให้ ดอก เบี้ยแล้ว ต้อง รับ ผิด ชอบ แทน กัน ตาม ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๒๕ ถ้า ไม่ ให้ ดอก เบี้ย คือ ให้ยืม เปล่า ๆ ไม่ รับ ผิด ชอบ แทน กัน ตาม บท นี้ ให้ดู ลักษณ กู้หนี้ ๒๖ ๒๘ ๒๙

๒๘

มาตรา ๖ บิดา มารดา พี่น้อง ลูก เมีย มี ทุกข์ กังวล เข้า ชื่อ ด้วย กัน หลาย คน กู้ หนี้ ถือ สิน ขาย ตัว ไว้ แก่ ท่าน มี สารกรมธรรม์ เปน คำนับ ช้า นาน แล ได้ ส่ง ดอกเบี้ย บ้าง ก็ดี แล มิได้ ส่ง ดอกเบี้ย ติด ค้างมา เปน ช้า นาน เปน หลาย เดือน หลาย ปี ก็ดี แล ผู้ กู้ หนี้ ถือ สิน มิได้ หนี เอง มิได้ ตาย เอง มี ผู้ แนะ ผู้ สอน ให้ หนี แล มี ผู้ ทุบ ตี ฆ่า ฟัน ให้ ตาย ก็ดี แล บิดา มารดา พี่น้อง ลูก เมีย มัน ผู้ ตาย ผู้ หนี รู้ ด้วย ประการใด ๆ ก็ดี ว่า กล่าว พิจารณา เปน สัจ ถ้า เจ้า สิน ว่า กล่าว ได้ เบี้ย ปรับไหม แก่ ผู้ ทุบ ตี ฆ่า ฟัน ผู้ แนะ สอน เสือกไสให้ หนี นั้น ท่านให้ แบ่ง สิน นั้น เปน ส่วน ผู้ ตาย ผู้ หนี ผู้ ยัง ถ้า แล บิดา มารดา ลูก เมีย มัน ได้ ปรับไหม แก่ ผู้ ทุบ ตี ฆ่า ฟัน เสือกไส นั้น ท่าน มิ ให้ แบ่ง บั่น ใช้ ต้น สิน ท่านเลย ท่าน ให้ คิด เอา ทั้ง ต้น แล ดอก แก่ ผู้ เข้า ชื่อ ด้วย ผู้ ตาย ผู้ ได้ เบี้ย ปรับไหม นั้น จง ถ้วน สิบ ปี แต่ ต่อ น่า เพราะ มัน มิ ได้หนี

๒๘

จง ถ้วน ๑๐ ปี แต่ ต่อ น่า แปลได้ ๒ อย่าง อย่าง หนึ่ง คือ ให้ ฟ้อง ร้อง ได้ แต่ใน ๑๐ ปี ดัง ที่ กล่าว ในลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๖๑ แลกฎ ๓๖ ข้อ บท ที่ ๒๙ ฤๅ อิก อย่าง หนึ่ง ให้ เรียก ดอกเบี้ยได้ เพียง ๑๐ จำนวน ปี แม้ ว่า เรียก ดอกเบี้ยได้ เพียง ๑๐ ปี แล้ว คำ ที่ ว่า จง ถ้วน ๑๐ ปี แต่ ต่อ น่า นั้น ต้อง อ่าน เปน จง ถึง ต้น ชน ดอก ตาม พระ ราชบัญญัติ เรื่อง กู้ เงิน แล ขายตัว ให้ คิด ดอกเบี้ย ชั่ง ละ บาท วัน ๖ เดือน ๔ ขึ้น ๒ ค่ำ ปี มะ โรง สำฤทธิ ศก จุลศักราช ๑๒๓๐

เอง ตาย เอง แล

กล่าว ลักษณ กู้ หนี้ ถือ สิน กัน เข้า ชื่อ ในกรม หลาย คน โดยสังเขป ได้ ๖ มาตรา เท่า นี้

๒๙

มาตรา ๑ เจ้า เงิน เอา ชื่อ ทาษ ทาษี ทาษา เข้าใน สารกรมธรรม์ กู้ หนี้ ทรัพย์ ท่านผู้ อื่น ผู้ กู้ นั้น ยัง มิได้ ส่ง ต้นเงิน แล ดอกเบี้ยก็ดี ส่งบ้าง ยัง มิ ครบ ก็ ดี ถ้า ทาษ มี ชื่อ ใน กรมธรรม์ นั้น ล้ม ตาย หาย หนี ให้ เจ้า ทาษ ผู้ กู้ นั้นใช้ต้น เงิน แล ดอก เบี้ย ท่าน จง ถ้วน ถ้า เจ้า ทาษ ผู้ กู้ นั้น ล้ม ตาย หาย หนี ให้ มัน ทาษ ทาษี ทาษา ซึ่งมี ชื่อ ใน กรมธรรม์ นั้น ส่งแต่ เบี้ย ค่า ตัว มัน จง ถ้วน แล ทรัพย์ ซึ่ง นาย เงิน กู้ นั้น เจ้า หนี้ จะ เอา แก่ มัน ทาษ ทาษี ทาษา ซึ่ง มี ชื่อใน กรมธรรม์ นั้น มิได้ เพราะ ทาษ เถียง เจ้า มิ ได้

๓๐

มาตรา ๒ ให้ ทาษ ท่าน กู้ หนี้ นาย เงิน มิ รู้ เมื่อ มา ทวง นาย เงิน มัน จึง รู้ เมื่อ มันทำได้ จึ่งให้ มัน ใช้ ถ้า มัน กู้ แต่

๒๙

เดี่ยว นี้ นายเงิน จะขืนใจให้ ทาษ ทำ หนังสือ สัญญา ไม่ได้

๓๐

เมื่อ มัน ทำ ได้ แปล ว่า ถ้า มัน มี เงิน ของ มัน เอง จะใช้ ได้ เวน ให้ แก่ นาย เงิน เก่า จะ มี ประโยชน์ อย่างไร ไม่ เข้าใจ ให้ ทาษ ท่าน กู้ หนี้ ให้ ดู ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๓๑ แล ลักษณ ทาษ บท ที่ ๔๑

นาย เงิน เก่า มา นาย เงินใหม่ มิ รู้ เมื่อ เขา มา ทวง จึง รู้ ให้ เวร ทาษ นั้น ให้ แก่ นาย เงิน เก่า คืน

๓๑

มาตรา ๓ เศรษฐี ก็ ดี แล ขุน ผู้ ดี มี ผู้ คน มาก ก็ ดี แล ทวย ราษฎร ทั้ง หลาย ก็ดี ให้ ทาษไป อยู่ ต่าง บ้าน ก็ ดี ให้ ไป ซื้อ ขาย ทาง บก ทางเรือ ก็ ดี แล มันไป กู้ หนี้ ถือ สิน ทรัพย์ สิ่งใด ๆ ให้ ถาม นาย มัน ก่อน ถ้า นาย มัน ว่า ให้ เถิด มัน ทำ หนังสือ สำ คัญ แกงได นาย มัน รู้ จึ่งให้ ถ้า นายเงิน มิยอม หาก มัก ง่ายให้ หนี้ แก่ มัน เอง แล ทาษ ท่าน หนี ท่าน ว่า ให้ ใช้ ทาษ ท่าน ถ้า แล นาย เงิน มัน รู้ แล ยอม ด้วย ให้ เรียก เอา ทั้ง ต้น ทั้ง ดอก จง เต็ม ถ้า มัน หา สิน จะให้ มิได้ เอา ตัว ทาษ นั้นไว้ใช้ ค่า สิน ท่าน กว่า จะ ได้ ถ้าให้ เบี้ย เงิน แก่ ทาษ ท่าน แล นาย เงิน มัน มิ รู้ ด้วย ท่าน ว่า มัน สมคบ ด้วย ทาษ ท่าน แม้น ทาษ นั้น มี สิ่ง สินให้ เอา สิน นั้น ใช้ หนี้ ท่าน แต่ ต้น แล ดอก เบี้ย นั้นให้ ลด เสีย ถ้า มันไม่ มี สิน จะให้ จะ เอา ทาษ ท่านไป มิได้ เมื่อไร มัน มี จึง เอา แก่ มัน เพราะให้ หนี้ แก่ ทาษ ท่านมิให้ นาย มัน รู้ ด้วย แล

กล่าว ลักษณ กู้ หนี้ ถือ สิน กัน เอา ชื่อทาษใส่ ใน กรมธรรม์ แล ให้ ทาษ ท่าน กู้ โดย สังเขปได้ ๓ มาตราเท่านี้

๓๑

ให้ ทาษ ท่าน กู้ หนี้ ให้ ดู ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๓๐ แล ลักษณ ทาษ บท ที่ ๔๑

๓๒

มาตรา ๑ ผัว เมีย เข้า ชื่อ กัน กู้ เงิน ท่าน แล ทั้ง สอง นั้น ตาย ยัง มี แต่ ทรัพย์ ช้าง ม้า วัว ควาย ผู้ คน บุตร์ หญิง ชาย ก็ ยัง แล บุตร์ นั้น มิ รู้ ว่า พ่อ แม่ เข้า กู้ เบี้ย กู้ เงิน ท่าน แล ไป มิ ได้ ใช้ เมื่อ ท่าน พิจารณา เปน สัจ ว่า บิดา มารดา กู้ หนี้ ถือ สิน ท่าน จริง ให้ บุตร์ ซึ่ง ได้ ทรัพย์ ผู้ คน ช้าง ม้า วัว ควาย ไร่ นา เรือกสวน นั้น ใช้ ต้น สิน ท่าน จง เต็ม ผู้ ใด ได้ มาก ให้ ใช้ มาก ผู้ ใด ได้ น้อย ให้ ใช้ น้อย ให้พ้น จาก จตุราบาย อย่าให้ เปน กรรม เวร แก่ ผู้ตาย เลย

๓๓

มาตรา ๒ กู้ หนี้ ยืม ของ ๆ ท่าน ไป มิ ทัน ใช้ แล ผู้ กู้ หนี้ ยืม ของ เกิดบ้ ติเหตุ ตาย สิน อัน ผู้ กู้ นั้น มาก น้อย เท่าใด ให้เจ้า หนี้ เอา แทน สิน นั้น แม้น สิน ผู้ ตาย นั้น อยู่ แก่ บิดา มารดา พี่ น้อง พ้อง พันธุ์ ก็ดี ได้ แก่ ผู้ ใด ก็ดี ให้ ใช้ ต้น สิน ท่าน นั้น อย่า ประบัด

๓๒

ให้ เอา มรฎก ใช้ หนี้ ให้ ดู ลักษณ มรฎก บท ที่ ๓ แล ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๑๖ ๒๖ แล ๓๓

๓๓

ญาติ ของ ผู้ ตาย ต้อง ใช้ เงิน ตาม ที่ ผู้ ตาย มี ไม่ ต้อง ออก เนื้อ ให้ ดู ลักษณ กู้หนี้ บทที่ ๑๖ ๒๖ แล ๓๒ แล ลักษณ มรฎก บทที่ ๓

สิน ท่าน จะเปน กรรมเปน เวร แก่ ผู้ ตาย

กล่าว ลักษณ กู้ หนี้ ท่าน ยัง มิ ทัน ใช้ ลูกหนี้ ซึ่ง มี ชื่อ ใน กรม ตาย ได้ ๒ มาตรา

๓๔

มาตรา ๑ กู้เงิน ท่าน แล ส่ง ดอกเบี้ย ราย มาถึง เดือน ๑ ๒ ๓ เดือน แล้ว ก็ดี แล อยู่ มา มิ ส่ง นาย เงิน ๆ ก็ไป ทวง แล ทำ ประเว่ ประวิง ไป มา ต้น เงิน ก็ มิ ได้ ส่ง ดอกเบี้ย ก็ ยัง มิได้ ให้ เป่น ช้า นาน นายเงินให้ สมภักนักการเรียกหาแลท่านบังคับว่าซึ่งดอกเบี้ยส่งรายเดือนหนึ่ง ๒ ๓ เดือน นั้น เปน ลาภ แก่ นาย เงิน แต่ ที่ได้ ไว้ แล้ว นั้น แล ซึ่ง ดอกเบี้ย ยังไม่ ส่งนั้น ให้ บังคับ ตาม มาก แล น้อย ถ้า แล ช้ำ นาน เท่าใดให้ บังคับ แต่ ต่อ น่า โดย พระ ราชกฤษฎีกา

๓๕

มาตรา ๒ กู้ หนี้ ท่าน แลได้ ส่ง ดอกเบี้ย แต่เดือน หนึ่ง สอง เดือน

๓๔

ช้า นาน ใน บท นี้ไม่ กล่าว ว่า กี่ เดือน กี่ ปี เลื่อน ลอย มาก ให้ ดู ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๓๕ กฎ ๓๖ ข้อ บท ที่ ๒๙ แต่ ต่อ น่า นั้น มี คน แปล กัน ว่า ต้น ชน ดอก แต่ ดูไม่ มี อะไร เปน หลัก นัก ยังไม่ มี คำ พิพากษา เปน ตัว อย่าง ให้ดู ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๓๕ ๓๗ ๓๙ ๕๓

๓๕

บังคับ ดอกเบี้ย ให้แต่ ๓ ขวบ นั้น เดี๋ยว นี้ ต้อง บังคับ ให้ เพียง

(ต่อให้ ดู น่า ๒๗๕)

อยู่ มา มิ ส่ง นาย เงินไป ทวง ต้น เงิน ก็ มิได้ ดอก เบี้ย มิได้ ส่ง เปน ช้า นาน นาย เงิน ให้เรียก มา ยัง แพ่งแห่ง สุภาตระลาการ ท่าน ให้ บังคับ ดอก เบี้ย ให้ โดย สารกรมธรรม์ ให้ แต่ สามขวบ ถ้า แล ต้นเงิน ถึง ๑๐ ปี ให้ เอา ดอก แต่ ต่อ น่า อนึ่ง ถ้า กู้ หนี้ ท่าน ๆ จะ เอา ต้น เงิน แล ดอกเบี้ย หา ดอก เบี้ย จะให้ มิ ได้ เปน ช้า นาน นาย เงินให้ ลูก หนี้ ทำ สารกรมธรรม์ กลับ เอา ดอก เบี้ย เปน ต้น ให้ เปน ดอกไป อิก เล่า อยู่ มา นาย เงิน จะเอาเงิน ท่าน ว่า กรรม กลัว ภัย จะ ให้ ดอก เบี้ย เยีย ใด จะ ได้ ยาก แก่ ไพร่ เมือง ท่าน ให้ เสีย ให้ แต่ ดอก เบี้ย เดิม ให้ บังคับ บัญชา แต่โดย ชอบธรรม

๓๖

มาตรา ๓ ทำ สาร กรม ธรรม์ กู้ เงิน ท่าน มี ใน สารกรมธรรม์ ต้น

เสมอ ต้น ตาม พระราช บัญญัติ เรื่อง กู้เงิน แล ขาย ตัว ให้คิด ดอกเบี้ย ชั่ง ละบาท วัน ๖ เดือน ๕ ขึ้น ๒ ค่ำ ปีมะโรงสำฤทธิศกจุลศักราช ๑๒๓๐ ต้น เงิน ถึง ๑๐ ปี ให้ เอา แต่ ต่อ น่า นั้น ให้ ดู กฎ ๓๖ ข้อ บท ที่ ๒๙ ซึ่ง วาง กำหนดอายุฟ้อง เรื่อง หนี้ เพียง ๑๐ ปี ให้ ดู ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๓๔ ๕๓ ๖๑

๓๖

กู้ หนี้ กว่า ๔ บาท ให้ ดู ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๙ แล ประ กาศ ว่า ด้วย ทำ สารกรม ธรรม์ วัน ๕ เดือน ๑๐ แรม ๑๓ ค่ำ ปี มะ เมีย โทศก จุล ศักราช ๑๒๓๒ ข้อ ๘ หนังสือ สำคัญ สำหรับ หนี้ นั้น จึ่ง จำ เปน ต้อง มี แกง ใด ฤๅ เซ็น ชื่อแล จำนวน เงิน เปน สำคัญ เงิน นอก จำ นวน นั้น ศาล ไม่ รับ ฟ้อง

เงิน แต่ เท่า นั้น ๆ แล้ว เอา เงิน นอก กรมธรรม์ นั้นอีก มาก น้อย เท่าใด ก็ดี จะ คิด เอา ดอก เบี้ย มิ ได้ เลย เพราะ เปน เงิน นอกกรม

๓๗

มาตรา ๔ กู้ หนี้ ถือ สิน ท่าน ก็ ดี ขาย ตัวไว้ แก่ ท่าน เปนเงิน มาก น้อย เท่าใด ก็ ดี มิ ได้ใช้ หนี้ แล ตัวมิ ได้ อยู่ รับใช้ ท่าน ช้า นาน ดอก เบี้ย ต่อ น่า นาย เงิน จะ เอา เงิน ของ ท่านให้ ครบ ต่อ น่า แล ลูก หนี้ สิ้น ร่าง บัน ดา ตัว หา เงิน จะ ให้ มิ ได้ ทำ สารกรมธรรม์ เอาดอก เบี้ย เปน ต้น ตน เข้า ใช้สรอย ทำ สืบ ไป เล่า ถ้า แล ตัว มิ ได้ เข้า ใช้ บ่วย การ ท่าน ก็ ดี แล มิ ได้ ต้น เงิน แล ดอก เบี้ย มา ส่ง ท่าน ก็ ดี แล เจ้า หนี้ จะ คิด เอา ค่า บ่วย การ เงิน เก่า สืบ ไป อิก เล่า ท่าน มิ ให้ ๆ เลย

๓๘

มาตรา ๕

กล่าว ลักษณ กู้หนี้ ถือ สิน กัน แล้ว แล เอา ต้น เปน ดอก ได้ ๕ มาตรา เท่านี้

๓๗

แปล ว่า เปน หนี้ ไม่ มี เงิน ใช้ จึ่ง ขอ เปน ทาษ ตั้ง แต่ ทำ สาร กรมธรรม์ ทาษ ดัง นี้ แล้ว นาย เงิน จะ คิด ดอก เบี้ย เหมือน อย่าง ว่า ยัง เปน หนี้ กัน อยู่ นั้น ไม่ ได้ ต้อง นับ ว่า เปน ทาษ ที เดียว

๓๘

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก **เดิม มี ความ ว่า** ถ้า ผู้ ใด ให้คน กู้ หนี้ ไป ครั้ง หนึ่ง ยัง ไม่ทัน ใช้ ให้ กู้ ไป อิก ให้ เรียก ได้ แต่ หนี้ ชั้นเดิม หนี้ ชั้น หลัง เปน สูญ จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๒๑๕

๓๙

มาตรา ๑ ทวย ราษฎร กู้ หนี้ ถือ สิน กัน เจ้า หนี้ อ้าง ว่า ตน เปน ผู้ ดี มี ทาษ ไทย หลาย ว่า มี ยศ มี ศักดิ์ ล่วง ความ เมือง ท่าน มิ ให้ นาย บ้าน นาย เมือง แพ่ง แห่ง กระทรวง เรียก หา ให้เลย ก็ ยื้อ แย่ง แขงเข็น เอา สิ่ง สินทรัพย์ เหตุ นั้น มา เอง ถ้าหนี้ นั้น เปน ต่อ น่าให้ยก ดอก เบี้ย นั้น เสีย เอา แต่ ต้น ให้ ถ้า ดอก เบี้ย นั้น มิ ถึง ต่อ น่า ให้ เอา ต้น แล ดอก เข้า ด้วย กัน แล แล่ง เสีย กึ่ง หนึ่ง เอา กึ่ง หนึ่ง ให้ แก่ เจ้า หนี้ ถ้า ยื้อ สิ่ง สินทรัพย์ แห่ง เขา มา เหลือ หนี้ นั้น ให้ คืน แก่ เขา ถ้า แล เจ้า หนี้ เอา สิ่ง สิน ทรัพย์ เขา มา ทำ ให้ หาย ตาย แล มี ผู้ พิพาท ต่อ เจ้า หนี้ เอง มิ ให้ เขา ใช้ หนี้ นั้น เลย เพราะ เจ้า หนี้ ล่วง ความ เมือง ท่าน ถ้า แล เจ้า หนี้ ว่า ชิง ยื้อ เอา มานั้น น้อย มิ พอ หนี้ ตน ท่าน ว่า อย่า ให้ เอา อิก แก่ ลูก หนี้ นั้น เลย เพราะ เจ้า หนี้ มัก ใคร่ ใหญ่ แต่ ฝ่าย อัน น้อย

๔๐

มาตรา ๒ ผู้ ใด กู้ หนี้ ถือ สิน ท่าน เจ้า หนี้ ทวง หลาย ครั้ง หลาย

๓๙

ต่อ น่า ให้ ดู คำ อธิบาย ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๓๔ เจ้า หนี้ ยึด ทรัพย์ ลูก หนี้ โดย พลการ เอา เอง นั้น ให้ ดู ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๔๐ แล ๔๔

๔๐

ให้ บัง วาย นั้น จะ เปน สิ่ง ของ อะไร ก็ เข้า ใจ ไม่ ได้ แต่ ตาม ที่เข้า ใจ กัน นั้น ก็ คือ จะ ให้ ภาย หลัง ขึ้ง เคียด แปล ว่า โกรธ แค้น เจ้า หนี้ ยื้อ เอา โดย พลการ ให้ดู ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๓๙ แล ๔๔

ครา แล ผู้ ถือ หนี้ ว่า จะให้ บัง วาย ไว้ แล เจ้า หนี้ ขึ้ง เคียด ยื้อ เอา ผ้า ผ่อน เงิน ทอง ของ โภค ทรัพย์ ซึ่ง พระ ราชทาน ให้ แก่ท่าน นั้น ไป ท่าน ว่า ผู้ นั้น เลมิด ให้ เรียก ของ ท่าน คืน แล้ว ให้ ลง โทษ แม้น ของ ขุน มูล นาย ดุจ เดียว แล ทรัพย์ ติด พัน ว่า กล่าว เอา กัน ตาม กระบิล เมือง ท่าน

๔๑

มาตรา ๓ กู้ หนี้ ถือ สิน ท่าน แล มิ ได้ ใช้ แก่ ท่าน ท่าน เจ้า หนี้ มา ทวง ของ ท่าน แก่ ผู้ กู้ หนี้ ๆ ก็ ลืม คุณท่าน แล ต่อด่า ต่อ ตี ท่าน มี บาด เจ็บ ด้วย กัน ทั้ง สอง ข้าง ท่าน ให้ ยก บาด เจ็บ ลูก หนี้ เสีย ให้ เอา บาด เจ็บ เจ้า หนี้ มา ไหม ลูก หนี้ ท่าน ว่า เจ้า หนี้ มัน ร้าย ให้ ลูก หนี้ อด เอา ถ้า ลูก หนี้ อด เจ้า หนี้ เจ้า หนี้ด่า ตี ลูก หนี้ มี บาด เจ็บ ให้ ไหม เจ้า หนี้ โดย ทนง ศักดิ์

๔๒

มาตรา ๔ ผู้ ใด กู้ หนี้ ท่าน แลให้ ทรัพย์ กู้ นั้น แก่ ท่าน แล้ว

๔๑

เจ้า หนี้ ลูก หนี้ ตี กัน ให้ ดู ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๔๒ แล บท นี้ ให้ สัง เกต ว่า กฎหมาย ยอม ให้ เจ้า หนี้ ทำ ร้าย โดย ทาง ป้อง กัน ตน เอง ไหม ที่ กล่าว นี้ ให้ ดู กรมศักดิ์

๔๒

เจ้า หนี้ แล ลูก หนี้ ตี กัน ให้ ดู ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๔๑ ไหม นั้น คือ ไหม ตาม ลักษณ กรมศักดิ์

แล เจ้า ทรัพย์ นั้น ตี ค่า ผู้ กู้ หนี้ ให้ ไหม เจ้า หนี้ นั้น อนึ่ง ถ้า ทรัพย์ นั้น ยัง มิ ได้ เอา มา ส่ง แล เจ้า หนี้ นั้น ค่า ตี ผู้ กู้ หนี้ ก็ ดี ให้ ตละลาการ พิจารณา ดู ทรัพย์ อัน กู้แล สินไหม ซึ่ง ค่าตีนั้น ถ้า เท่า กันให้ ลด เสีย อย่า ให้ ผู้ กู้ นั้น ให้ ทรัพย์ อัน กู้ เลย ถ้า ทรัพย์ มาก กว่า สิน ไหม ให้ เอา สินไหม นั้น มา กลบ ทรัพย์ นั้น เสีย ถ้า เหลือ เท่าใด จึ่ง ให้ ผู้ กู้ หนี้ นั้น ส่ง แต่ ทรัพย์ เท่านั้น ถ้า ทรัพย์ นั้น น้อย กว่า สินไหมให้ เอา ทรัพย์ เดิม ให้ จง ถ้วน สินไหม นั้น

๔๓

มาตรา ๕ ถ้า เจ้า หนี้ ไป ทวง หนี้ หลาย ครั้ง หลายครา และ ผู้ ถือ หนี้ มิให้ ๆ เจ้า หนี้ ไป ร้อง ฟ้อง นายบ้าน นาย เมือง ให้ สมภัก นักการ ให้ไป เรียก ไปหา มา พิจารณา ถ้า เจ้า หนี้ มิ บอก แก่ นาย บ้านนายเมือง แล ยื้อ คร่า เอา เขา ผู้ ถือ หนี้ มา จำ จอง เอา เอง นั้น ท่าน ว่า เลมิด ความ เมือง ท่านให้ ไหม โดยตีค่า จำจอง

๔๔

มาตรา ๖ แม้น เบี้ย ค่าเข้า ค่าเหล้าหยิบยืม ซื้อเชื่อ ขายปลง ติด พันกัน

๔๓

ให้ ปรับ นั้น ให้ ดู ลักษณ อาญา ราษฎร์ บท ที่ ๙ แล กรมศักดิ์ บท ที่ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ฤา กรมศักดิ์ สำเร็จ ท้ายเล่ม นี้

๔๔

แสน นั้น คือ ๑๒ บาท สลึง แล ที่ จะ ยื้อได้ ไม่ มี โทษ นั้น ต้อง ยื้อ มา แต่ พอ สมกับหนี้ ยื้อ เกิน มา มีโทษ ฤา ยื้อ โดย ถึง วิวาท ต่อตี กัน ก็ ไม่ ได้ เหมือน กัน ให้ ดู ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๓๙ แล ๔๐

เปน ค่า แต่ ต่ำ แสน ลง มา อยู่ แก่ กัน แล ผู้ เจ้า หนี้ นั้น ทวง ถาม มิ ให้ เจ้า หนี้ ยื้อ ชัก เอา สิ่ง ใด ๆ ก็ ดี จะ ว่า แก่ เจ้า หนี้ นั้น มิ ได้ ถ้า เบี้ย นอก กว่า นั้น เปน ค่า กว่า แสน ขึ้นไป คือ กู้ หนี้ จำ นำ ซื้อ ขาย แก่ กัน เปน ประการใด ๆ ก็ ดี ท่าน มิ ให้ ยื้อ ชัก ถ้า ยื้อ ชัก ท่าน ๆ ว่า เปน โทษ แก่ เจ้า เบี้ย นั้น

กล่าว ลัก ษณ กู้ หนี้ ถือ สิน กัน แล เจ้า หนี้ ยื้อ ชัก ตีด่า ลูก หนี้ ได้ ๖ มาตรา เท่า นี้

๔๕

มาตรา ๑ ผู้ ค้ำ เงิน ผู้ ถาม เงินให้ แก่ ผู้ กู้ มาก น้อย เท่าใด แล ผู้ ค้ำ เงิน มิ ได้ เอา ตัว ผู้ กู้ ไป ถึง นาย เงิน ให้ รู้ จัก ตัว รับ เงิน ด้วย แต่ ผู้ ค้ำ เงิน รับ เงิน ต้น เงิน แล ดอก เบี้ย ตก อยู่ แก่ ผู้ ค้ำ นั้น

๔๖

มาตรา ๒ ผู้ ใด ให้ เอกสาร กู้ ทรัพย์ สิ่ง ของ ท่าน ไป มี ผู้ รับ

๔๕

ผู้ ค้ำ เงิน นั้น คือ ผู้ ประกัน ผู้ ถาม เงิน นั้น คือ นาย น่า

๔๖

ถ้า ลูก หนี้ ตาย เจ้า หนี้ ต้อง ฟ้อง เรียก เงิน จาก มรฎก แม้ ว่า ไม่ มี มรฎก จะ ให้ จึ่ง เอา แก่ นาย ประ กัน ในกาล สมัย เดิม ประกัน กัน นั้น เปน ประกัน ตัว ว่า ลูก หนี้ จะ ไม่ หนี แต่ เดี๋ยว นี้ ใน ความ กู้ หนี้ ประ กัน ไม่ ให้ เงิน สูญ เช่น นี้ แล้ว นาย ประ กัน ต้อง ใช้ แทน

(ต่อให้ ดู น่า ๒๘๑)

ประ กัน แล ผู้ ถือ หนี้ หนี หาย ให้ ผู้ รับ ประ กัน ใช้ ต้น สิน ท่าน จง เต็ม ถ้า ผู้ ถือ หนี้ ตาย จะ เอา ต้น สิน ดอก เบี้ย แก่ ผู้ รับ ประ กัน มิได้ อนึ่ง มิได้มี เอกสาร กู้ หนี้ ขาย คน รับ ประ กัน จะ เอา แก่ ท่าน นั้น มิได้

กล่าว ลักษณ กู้ หนี้ ถือ สิน กัน แล มี ประ กัน ค้ำ นำ ถาม } โดย สังเขป ได้

๒ มาตรา เท่า นี้

๔๗

มาตรา ๑

๔๘

มาตรา ๒ ผู้ ใด เอา โภชน ของ ท่านไป สัญญา ว่า ถึง เดือน นั้น ถึงปี

กู้ นี้ ขาย คน แล รับ ประ กัน ให้ มี เอก สาร ให้ ดู ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๙ แล ประกาศ ว่า ด้วย ทำ สารกรมธรรม์ วัน ๕ เดือน ๑๐ แรม ๑๓ ค่ำ ปี มะเมีย โทศก จุลศักราช ๑๒๓๒ ข้อ ๘

๔๗

ประกาศ วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ให้ ยก เลิก เสีย บท นี้ พูด ถึง สัญญา ซื้อ ขาย โภชนศาลี จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๒๑๗

๔๘

ให้ ใช้ ราคา ทวีคูณ ตาม ราคา เมื่อ เอาไป นั้น แปลก เพราะ ตาม

(ต่อให้ ดู น่า ๒๘๒)

นั้น จะ ให้ โภชน แก่ ท่าน เท่าใด ก็ ดี แล มิ ได้ ให้ โภชน ตาม กำหนด เมื่อ เอา ไป นั้น เปน กาล โภชนะ ถูก/แพง แก็ ดี เอา ไป เมื่อ แพง ใช้ เมื่อ ถูก ก็ ดี เอาไป เมื่อ ถูก ใช้ เมื่อ แพง ก็ ดี ถ้า เอา ไป ถึง สัญญา ได้ ใช้ บ้าง ยัง ค้าง อยู่ บ้าง พ้น สัญญา ไป ก็ ดี เมื่อใช้ นั้น ท่าน ให้ คิด เอา ราคา โภชน เปน ทวี คูณ ตาม กาล ถูก กาล แพง เมื่อ เอา ไป นั้น เหตุใด จึ่ง กล่าว ดัง นี้ เหตุ กาล มิ ได้ เสมอ แล นิยม เดิม นั้น เปน ที่ ตั้ง ให้ ใช้ กัน

๔๙

มาตรา ๓ ผู้ใด เอา เงิน ไป ทอด ปลงไว้ แก่ ท่าน จะ เอา สิ่ง ของ อันใด อยู่ มา พ้น กว่า ปี พ้น กว่า เดือน วัน สัญญา แก่ กัน ผู้ รับ เงิน นั้น มิ ได้ ให้ สิ่ง ของ ตาม สัญญา ให้ เจ้า เงิน คือ เอา เงิน นั้น เปน ทวีคูณ

กล่าว ลักษณ จำนำ แล ทอด เงิน ทอด เข้าไว้ แก่ กัน เปน ดอก โดย สัง เขป ได้ ๓ มาตรา เท่า นี้

ธรรมดา ต้อง ใช้ตาม ราคา ที่ คืน กัน ลา เดียว บท นี้ พูด แต่ ถึง เรื่อง โภชน โภชน นั้น คือ ของ อะไร ที่ เปน ของ สำ หรับ กิน ยืมให้ ดู ลักษณ เบ็ด เสร็จ บทที่ ๗๘,๘๔,๘๕ แล ลักษณ กู้ หนี้ บทที่ ๕๖

๔๙

สัญญา จะ ซื้อ ของ แลให้เงิน วาง ประจำ

๕๐

มาตรา ๑

๕๑

มาตรา ๒

๕๒

มาตรา ๓

๕๓

มาตรา ๑ ทำ สาร กรมธรรม์ กู้ หนี้ ถือ สิน ท่าน ผูก ดอก เบี้ย มิ ได้ ส่ง ต้น เงิน แล ดอก เบี้ย เจ้า หนี้ ทวง ถาม ก็ มิ ได้ เจ้า หนี้ ร้อง ฟ้องให้ สม ภัก นัก การ เรียก หา ลูก หนี้ มา พิจารณา ถ้า ลูกหนี้ รับ ให้ คิด เอา ดอก เบี้ย ตาม กระบิล เมือง ๑๐ ปี ให้ เอา แต่ ต่อ น่า ถ้า กู้ หนี้ ของ ท่าน มิ รับ ว่า มิ ได้ กู้ ต่อ สำ นวน ด้วย เจ้า หนี้ สวน สับ ขับ แท้ แพ้ แก่ เจ้า หนี้ ให้ เอา ต้น สิน ตั้ง ไหม ทวี คูณ ยก ทุน ให้ เจ้า สิน

---

๕๐ จน ถึง ๕๒

ยก เลิก โดย พระราช บัญญัติ แก้ ไข เพิ่ม เติม ลักษณ กู้ หนี้ ยืม สิน (ล้มละลาย) วัน ที่ ๖ มินาคม ๑๑๐ ข้อ ๑ เดิม มี ความว่า ถ้า ลูก หนี้ ไม่ มี เงิน จะใช้ เจ้า หนี้ ให้ เอา ตัว ออกขาย เปน ทาษ เอา เงิน ให้เจ้า หนี้ จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๒๑๘

๕๓

แต่ ต่อ น่า ให้ ดู ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๓๔,๓๕,๓๙ แล กฎ ๓๖ ข้อ บท ที่ ๒๙ สวน สับ ขับ แท้ เจ้า หนี้ ให้ ดู ลักษณ ทาษ บท ที่ ๔๗

เหลือ นั้น เปน สินไหมกึ่ง พิไนย กึ่ง ดอก เบี้ยนั้นให้ คิด เอาตามกระบิล เมือง

๕๔

มาตรา ๒ ให้ ทรัพย์ สิ่ง ของ แล สาร กรม ธรรม์ แก่ กัน ถ้า ลูก หนี้ รับ โดย สาร กรม ธรรม์ ท่าน ว่า เปน สิทธิ์ ถ้า ผู้ ขาย ผู้ กู้ มิ รับ ให้ เอา ผู้ ให้ มา ว่า กล่าว โดย กระบิล เมือง ท่าน

๕๕

มาตรา ๓ ทรัพย์ ท่าน อยู่ แก่ ตน ท่าน เรียก หา มา พิจารณา มิ รับ ว่า ทรัพย์ มิได้ อยู่ แก่ ตน เมื่อ พิ จารณา เปน สัจว่า ทรัพย์ ของท่าน อยู่ จริง ควร ให้ ไหม เอา แก่ ผู้ นั้น เปน ทวีคูณ ถ้า ทรัพย์ มิ ได้ อยู่ แก่ท่าน ว่า ทรัพย์ อยู่ แก่ ท่าน เมื่อ พิจารณา เปน สัจ ว่า ทรัพย์ มิ ได้ อยู่ แก่ ท่าน จริง มักได้ ท่าน ฉันใด ให้ ท่านได้ ตน ดุจ นั้นบ้าง ควรให้ ไหม เอา เท่า ทรัพย์ ซึ่งว่า อยู่ แก่ ท่าน นั้น

๕๔

โอน อำ นาจ ใน สัญญา ให้ ดู ลักษณ อาญา ราษฎร์ บท ที่ ๑๕ แล ฎีกา จีน สิน ที่ ๘๔ ปี ๑๑๙

๕๕

มักได้ จะปรับโจทย์ นั้น ต้องมี ฟ้อง แย้ง ฤๅ ฟ้อง ใหม่ เรียก สินไหม มิ ฉนั้น ผิด ตาม พระราช บัญญัติ วิ ธี พิจารณา ความ แพ่ง ปี ๑๑๕ มาตรา ๕๗ แล ต้อง สืบ ให้ ได้ ความ ว่า โจทย์ แกล้ง เอา ความ เท็จมา ฟ้อง ให้ ดู ฎีการามา นา เด็นที่ ๑๕๓ ปี ๑๑๘ ให้ ดู สาร บาน แพ่ง หมวด เบ็ด เตล็ด

๕๖

มาตรา ๔ ผู้กู้ได้กู้เบี้ยกู้เงินกู้เข้าของท่านไป ท่านทวงถามมิได้ท่านให้สุภาตระลาการเรียกลูกหนี้มายังตระลาการ รับโดยสาระภาพ ให้เรียกเอาตามรับโดยกระบิลเมือง อย่าให้ปรับเอาสินไหมพิไนยเลย ถ้าลูกหนี้มิรับต่อสู้สำนวนถึง {เทียบ / ชี้ / เผชิญ} แล้วกลับยอมให้ทุนแก่เจ้าหนี้เล่า ท่านว่ามันประบัดสินท่าน ให้เอาทุนออกตั้งไหมทวีคูณ ยกทุนให้เจ้าหนี้ เหลือนั้นเปนสินไหมกึ่งพิไนยกึ่ง

๕๗

มาตรา ๕ ผู้ใดทำสารกรมธรรม์กู้หนี้ถือสินท่าน ลูกหนี้ส่งต้นเงินดอกเบี้ยบ้างยังมิครบ นายเงินร้องฟ้องให้เรียกลูกหนี้มาพิจารณา ลูกหนี้รับว่ากู้จริง แล้วต่อสู้ว่าได้ส่งต้นเงินดอกเบี้ยแก่เจ้าหนี้เสร็จแล้ว เมื่อพิจารณาเปนสัจว่า ลูกหนี้ส่งตัวเงินดอกเบี้ยแก่เจ้าหนี้ยังมิครบจริง ท่านว่าประบัดสินท่าน ให้เอาต้นสินดอกเบี้ยซึ่งยังมิได้ส่งมากน้อยเท่าใดนั้นตั้งไหมทวีคูณ แล้วยกทุนให้แก่เจ้าหนี้ เหลือนั้นเปนสินไหมกึ่งพิไนยกึ่ง

๕๖

เขาเอาความจริงมาฟ้องแล้วไม่รับ ให้ดูสารบานในหมวดเบ็ดเตล็ด

๕๗

ให้ดูมักได้ ในสารบานแพ่งหมวดเบ็ดเตล็ด

๕๘

มาตรา ๖ กู้ หนี้ ถือ สิน ท่าน เปน ช้า นาน เจ้า หนี้ เอา สาร กรม ธรรม์ มา ให้ ตระ ลาการ เรียก ฝ่าย ผู้ กู้ หนี้ ต่อ สู้ ว่า ได้ ส่ง เงิน แล้ว แล มิ ได้ เอา สาร กรม ธรรม์ ออก ฝ่าย นาย เงิน ว่า เงิน ยัง อยู่ ถ้า พิจารณา เปน สัจ ว่า ลูก หนี้ ส่งเงิน เสร็จ แล้ว นาย เงิน มิได้ ให้ สารกรมธรรม์ ให้ ไหม นาย เงิน เท่า มัก ได้ ถ้า ลูก หนี้ ยัง มิได้ ส่ง เงิน ตาม สาร กรมธรรม์ ต่อ สู้ ว่า ส่ง แล้ว ท่าน ว่า มัน ประ บัด สิน ท่าน ให้ ไหม เปน ทวีคูณ

๕๙

มาตรา ๗

กล่าว ลักษณ กู้ หนี้ ยืม สิน แล ต่อ สู้ เจ้า หนี้ ได้ ๗ มาตรา เท่า นี้

๕๗

ให้ ดู มัก ได้ ใน สารบาน แพ่ง หมวด เบ็ด เตล็ด แล ประกาศ รัชกาล ที่ ๔ ว่า ด้วย เรื่อง ทาษ ลูก หนี้ แล ผู้ ต้อง คดี ทั้ง ปวง วัน ๕ เดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปี วอก ยัง เปน เอกศก

๕๙

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก เดิม มี ความ ถึง เรื่อง เก็บ หัว เบี้ย ค่า ธรรม เนียม ใน การ ฟ้อง เรื่อง กู้ หนี้ จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๒๒๑

๖๐

มาตรา ๑ กู้ หนี้ ถือ สิน ท่าน เปน ดอก เบี้ย แล เอา ผู้ คน ช้าง ม้า วัว ควายไว้ ให้ ใช้ แทน ค่า ดอกเบี้ย แล้วอยู่ มา ผู้ คน ช้าง ม้า วัว ควาย ล้มตาย ให้ บอก แก่ เจ้า ของ มัน ให้ มา ดู อสุภ อัน ตาย นั้น ถ้า เปน สัจ ว่า ตาย จริง ให้ เอา แต่ ต้น แล ดอก เบี้ย นั้น เอา มิได้ เพราะได้ ใช้ แรง มัน ถ้า แล โจร ลัก เอา ช้าง ม้า วัว ควาย ไป ของ ท่าน หาย ให้ ใช้ เต็ม ค่า อัน หาย นั้น แล้ว ให้ เจ้า หนี้ คิด เอา ต้น เงิน ตาม กรม ธรรม์ ซึ่ง มัน ทำ ให้ นั้น ถ้า ผู้ คน ซึ่ง ให้ ใช้ แทน ค่า ดอกเบี้ย นั้น มัน หนี ให้ คิด เอา ต้น เงิน แล ดอก เบี้ย แก่ ผู้ กู้ นั้น โดย กระบิล เมือง

๖๑

มาตรา ๒ หา กัน ว่า บิดา มารดา ตา ยาย พี่ น้อง ตาย แล ได้ มรฎก กรม ธรรม์ มา ว่า ผู้ กู้ หนี้ บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา พี่ น้อง ตน ก็ ดี ตน กู้ หนี้ ยืม สิน เขา ๆ ได้ มรฎก กรมธรรม์ ไว้ ก็ ดี ไว้ เขตร์ แต่ใน ๑๐ ปี ลง มา ให้ เร่ง พิจารณา บังคับ บัญชา ให้ แก่ เขา จง เปน ธรรม์ ถ้า อยู่ บ้าน เมือง เดียว ด้วย กัน เมื่อ อยู่ ด้วย กัน มิได้ ว่า กู้ ยืม ทรัพย์ แก่ กัน ยัง มิ ได้ ส่ง ทรัพย์ แก่ กัน อยู่ นาน มา จึ่ง ว่า กู้ ยืม

๖๐

ถ้า โจร ลักไป เจ้า หนี้ ต้อง ใช้ เพราะ ไม่ ระวัง ให้ ดู สารบาน แพ่ง หมวด ของ ใน ระหว่าง สัญญา สูญหาย

๖๑

ให้ ดู กฎ ๓๖ ข้อ บท ที่ ๒๙ ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๓๕ แล ๕๓

ทรัพย์ บ รู้ ที่ จะ สำเร็จ ถ้า พ้น ๑๐ ปี แล้ว บพึง ให้ พิจารณา เลย เพราะ มัน ให้ ไว้ เปน ช้า นาน เอง ถ้า แม้น แผ่น ดิน นั้น เปน จลาจล แล้ว ตั้ง ขึ้น ใหม่ บมิควร ที่ จะ ว่า แก่ มัน เลย ถ้า ผู้ กู้ ยืม ทรัพย์ นั้น หนี ไป อยู่ บ้าน อื่น เมือง ไกล ให้ ผู้ เจ้า สิน กฎหมาย ไว้ แก่ แพ่งแห่ง สุภา จ่า เมือง ถ้า ลูก หนี้ มา ถึง พ้น ๑๐ ปี ก็ดี ให้ บังคับ บัญชา ให้ เขา เถิด เพราะ กู้ แล้ว มัน หนี ไป ให้ บ่วย สิน เขา พ้น ๑๐ ปี ก็ มิ หาย

๖๒

มาตรา ๓ นาย เงิน สมรศ ด้วย ลูก หนี้ (มี ลูก ด้วย ลูก หนี้ ไซร้) เงิน นั้น เสมอ สินสอด ท่าน ว่า มิ ให้ เอา เงิน กู้ นั้น เลย (ถ้า แล หา ลูก มิ ได้ หญิง ไม่ สมัค อยู่ ท่าน ว่า ให้ เอา แต่ ต้น เงิน อย่า คิด เอา ดอกเบี้ย นั้น เลย) อนึ่ง หญิง นาย เงิน เอา ลูก หนี้ เปน ผัว ถ้า หา ลูก มิได้ หญิง มิ สมัค อยู่ ท่าน ว่า มิให้ เอา เงิน แก่ ชาย ลูก หนี้ นั้น เลย

๖๓

มาตรา ๔ ผู้ ใด เอา ไพร่ ไป ราช การ ด้วย แลไพร่ นั้น ยาก แค้น ขาด แคลน หา อัน จะ มื้อ ซื้อ กิน มิได้ แล กู้ เบี้ย เงิน สิ่ง สิน มูล นาย ซื้อ หา กิน ให้ ใช้ แต่ ต้น ถ้า นาย กู้ เงิน ไพร่ ก็ ดุจ เดียว

๖๒

เสมอ สิน สอด ให้ ดู ประกาศ เรื่อง สิน สอด แล ของ มั่น ใน ระหว่าง ผัว เมีย วัน ที่ ๒๑ มิถุนายน ๑๑๙ ตาม ประกาศ นี้ ถ้า ผัว เมีย อย่า กัน เรียก สิน สอด คืน ไม่ได้ แล้ว

๖๔

มาตรา ๕ (ผู่ง ทวย ราษฎร ไถ่ ผู้ คน กู้ หนี้ ถือ สิน จะ เอา ดอก ปลาย แก่ กัน ให้ เรียก เอา จง ถ้วน ทุก เดือน อย่า ให้ ละ ไว้ ช้า เลย แม้น เจ้า เบี้ย ละ เบี้ย ไว้ ให้ นาน ผู้ กู้ เอา เงิน มา ให้ มาก ครั้ง หนึ่ง ก็ดี หลาย ครั้ง ก็ ดี สอง พิพาท กัน ผู้ ให้ ว่า เปน ต้น ผู้ รับ ว่า ให้ เปน ดอก ให้ บัง คับ บัญชา เปน ต้น กึ่ง ดอก กึ่ง บาป นั้น ไว้ แก่ ผู้ กล่าว มิ สัจ

๖๕

มาตรา ๖ แปลก ทวง หนี้ ว่า กู้ เบี้ย กู้ เงิน กู้ เข้า ก็ ดี แปลก ว่า ท่าน ซื้อ เข้า ของ สรรพ อัญมณี ก็ ดี แปลก ว่า ท่าน ยืม ทรัพย์ เข้า ของ สรรพ เหตุใด ๆ ก็ ดี แล ทวง แก่ ท่าน จน ถึง ทุ่ม เถียง กัน เมื่อ พิจารณา มิ เปน สัจ ว่า ท่าน กู้ ท่าน ยืม ท่าน ซื้อ ท่าน ขาย แล เท็จ ทวง

๖๔

ว่า ให้ เปน ต้น ว่า ให้ เปน ดอก ตั้ง แต่ มี ประกาศ รัช กาล ที่ ๔ ว่า ด้วย เรื่อง ทาษ ลูก หนี้ แล ผู้ ต้อง คดี ทั้ง ปวง วัน ๕ เดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปี วอก ยัง เปน เอกศก ที่ ให้ มี หนัง สือ ใบ รับ ใบ เสร็จ แก่ กัน ดัง นั้น ถ้า ลูก หนี้ เอา เงิน ไป ให้ไม่ แทง หนัง สือ สัญญา เดิม ไว้ ว่า ให้เปน ต้นแล้ว ต้อง ถือ ว่า ให้ เปน ดอก

๖๕

แปลก นั้น แปล ว่า หลง คน มักได้ แลให้ การ เท็จ ให้ ดู สาร บาน แพ่ง หมวด เบ็ด เตล็ด

แก่ ท่าน ดัง นั้น ท่าน ว่า ให้ ไหม เท่า ตน ตู่ท่าน ตน มักได้ ท่าน ฉันใด ท่าน ให้ ไหม ตน ดุจนั้น ถ้า ทุ่ม เถียง แล ยื้อชัก ผลักไส ตี ด่า เอาให้ ได้ ให้ ไหม ทวีคูณ ถ้า แปลก ตัว ทวง แล้ว แล ลุแก่ โทษ ว่า ได้ แปลกจริง แล พึง ขอ ษะมา แก่ ท่าน แล้ว ท่าน ว่า บพึง เอา โทษ แก่ ผู้ แปลกนั้น เลย ถ้า เปน สัจ ว่า ซื้อ ยืม ของ ท่าน จริง แล สบัด พลัด แพลง ว่า มิได้ กู้ หนี้ มิได้ ยืม มิ ได้ ซื้อ ขาย เมื่อ พิจาร ณา เปน สัจ ว่า กู้ ยืม แก่ท่านจริง ท่าน ว่า ให้ เอา สิน นั้น ตั้ง ไหม ทวีคูณ เพราะ มัน ประบัดสิน ท่าน อย่า ให้ เคย ประบัด สิน ท่าน เลย

๖๖

มาตรา ๗ ผู้ ใด ให้ ท่าน รับ เอา เงิน ไป แล มิ ได้ สัญญา ว่า จะผูก ดอก เบี้ย เมื่อ ตระลาการ พิจารณา เปน สัจ ว่า ท่าน มิ ได้ผูก ดอก เบี้ย จริง ให้ คิด หัก ต้น ทรัพย์ นั้น เสีย เท่า ดอก เบี้ย ซึ่งโจทย์ ว่า จะ เอา แก่ ท่าน นั้น

๖๗

มาตรา ๘ เอา ทรัพย์ ท่านไป ว่า จะ ผูก ดอก เบี้ย แล้ว อยู่ มา แปร

๖๖

ให้ ดู มักได้ ใน สารบาน แพ่ง หมวด เบ็ด เตล็ด แล ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๖๗

๖๗

ให้ ดู ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๖๖

ปาก หลาก คำ ว่า มิ ได้ ผูก ดอก เบี้ย เมื่อ พิ จารณา เปน สัจ ว่า ผูก ดอก เบี้ย แก่ ท่าน จริง ให้ คิด เอา ดอก เบี้ย เปน ทวี คูณ

๖๘

มาตรา ๙

กล่าว ลักษณ กู้ หนี้ ยืม สิน เปน ปกิณกะ เรี่ย ราย ได้ ๙ มาตรา เท่า นี้

กล่าว ลักษณ กู้ หนี้ สิ้น แต่ เพียง นี้

๖๘

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก เดิม พูด ถึง อัตรา ดอก ในครั้ง เก่า จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๒๒๓

ลักษณผัวเมีย

ใน ลักษณ ผัว เมีย นี้ มี บาฬี ใน คำภีร์ พระ ธรรม สาตร์ กล่าว ดังนี้ ชายัม ปะติกัสสะ วิปัตติเภทา แปล เนื้อ ความ ว่า วิ บัตติเภทา อัน ว่า ประเภท แห่ง ผัว เมีย อัน จะ บัง เกิด อธิกรณ์ เปน มูล คดี ต่างๆ นักปราชญ์ พึง รู้ โดย สาขะคดี มี ประการ เปน อัน มาก อัน โบราณ ราช กระษัตริย์ มี พระราชบัญ ญัติ จัด เปน บท มาตรา สืบ ๆ กัน มา ดังนี้

ศุภมัสดุ ๑๙๐๔ ศก ชวด นักษัตร์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๕ ค่ำ จันทวาร มี พระราช โอง การ มาร พระบัณ ฑูร พระราช อาญา สมเด็จ พระเจ้า รามา ธิบดี ศรีบรมจักร พรรดิ์ราชาธิราชบรมบพิตร พระพุทธ เจ้า อยู่ หัว ให้ ตรา พระราช กฤษฎีกา บัญ ญัติ คำนับ เผดียงแก่ เสนา พฤฒามาตย์ราชมนตรีพิริย โยธามุข ทุกกระทรวง ทบวง การ ทหาร พล เรือน ซ้าย ขวาประชาราษฎร ทั้ง หลายสมสังกัดพรรคอันมีในแว่นแคว้นพระนครศรีอยุทธยามหาดิลกภพนพ รัตน ราชธานี บุรี รมย์ ตั้ง แต่ นี้ สืบ ไป เมื่อ น่า

ก

อัน ว่า ลักษณ เมีย นั้น มี สาม ประการ ประการ หนึ่ง หญิง อัน บิดา

ก

เมีย กลาง เมือง นั้น เปน เมีย หลวง อนุภรรยา นั้น คือ ที่ เรียก ว่า ภรรยา น้อย เมีย กลางทาษี ฤๅ ทาษภรรยา ที่ ชายได้ ช่วย ทุกข์ ยาก มา นั้น คือ ได้ มา เปน ทาษ มี สาร กรม ถ้า ชาย ช่วยไถ่ มา แต่หา

(ต่อ ให้ ดู น่า ๒๙๓)

มารดา กุม มือ ให้ เปน เมีย ชาย ได้ ชื่อ ว่า เปน เมีย กลาง เมือง ประการ หนึ่ง ชายขอหญิงมา เลี้ยง เปน อนุภรรยา หลั่น เมีย หลวงลงมา ได้ ชื่อ ว่า เมีย กลาง นอก ประการ หนึ่ง หญิงใด มี ทุกข์ยาก ชาย ช่วยไถ่ได้ มา เห็น หมดหน้า เลี้ยง เปน เมียได้ ชื่อ ว่า เมีย กลาง ทาษี ถ้า ชาย ใด ทำ ชู้ ด้วย เมีย กลาง เมือง ให้ ไหม จง เต็ม โดยพระราชกฤษฎีกา ถ้า ชาย ใด ทำ ชู้ ด้วย เมีย กลาง นอก ให้ ไหม โดย พระราชกฤษฎีกา เดิม ทำ ๕ ส่วน ยก เสีย ส่วน ๑ เอา ๔ ส่วน ถ้า ชาย ใด ทำ ชู้ ด้วย เมีย กลาง ทาษี ให้ ไหม โดย พระราช กฤษ ฎีกา ทำ ๕ ส่วนยก เสีย ๒ ส่วน เอา ๓ ส่วน (ส่วน หญิง อัน ร้าย ให้ เอา เฉลว ปะหน้า ทัด ดอก ฉะบา แดง สอง หู ร้อย ดอก ฉะบา เปน มาไลย ใส่ ศีร์ษะใส่ คอ ให้ นาย ฉะมอง ตี ฆ้อง นำ หน้า ประจาน ๓ วัน ถ้า จะไถ่ โทษ ประจาน ให้ ไถ่ ตาม กระเชียณ อายุ หญิง เปน ค่า หญ้า ช้างหลวง ถ้า ชาย มัน ยัง รัก เมีย มัน มัน มิให้ ประจานไซร้ ให้ เอา สินไหม เข้า พระ คลัง หลวง ถ้า หญิง นั้น ยังทำชู้ ด้วยชาย ผู้ เดียว นั้น ถึง สองถ้า เล่าไซร้ ให้ ไหมทวีคูณ

ได้ ทำ สารกรม เปน ทาษ ชายไม่ หญิง คน นั้น หา เปน ทาษ ภรรยา ไม่

ใน บท นี้ กล่าว ว่า เมีย มี ๓ ประการ แต่ ใน ลักษณ มรฎก บท ที่ ๕ แล ๖ พรรณา อิก ๒ อย่าง คือภรรยาพระราชทาน แล ภรรยา อัน ทูล ขอ พระ ราชทาน

ไหม โดย พระ ราชกฤษ ฎีกา นี้ ให้ ดู พระ ราชกำหนด เก่า บท ที่ ๖๕ โทษ ประจาน นั้นใน สมัย นี้ เลิก แล้ว ให้ ดู ฎี กา ที่ ๘๘ ปี ๑๑๗ แล ที่ ๑๕ ปี ๑๑๘

ถ้า ทำ ชู้ เปลี่ยน ชาย อื่น ให้ ไหม ชาย ชู้ นั้น โดย ประถม ผิด เมีย ส่วน หญิง นั้น ให้ โกน ศีร์ษะ เปน ตะแลง แกง เอา ขึ้น ขา อย่าง ประจาน แล้ว ให้ ทะเวน รอบ ตลาด แล้ว ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง ๒๐ ที ถ้า ผัว มัน ยัง รัก เมีย มัน แล มิ ให้ ลง โทษ แก่ เมีย มัน ไซร้ ให้ เอา สิน ไหม เข้า พระ คลัง หลวง ถ้า หญิง นั้น มัน ยัง ทำ ชู้ ด้วย ชาย อื่น เล่า ไซร้ ท่าน มิให้ ไหม ชาย ชู้ นั้น เลย ส่วน หญิง นั้น ให้ ลง โทษ ดุจ เดียว แล้ว ให้ ศัก รูป ชาย หญิง ไว้ ณแก้ม ถ้า ชาย ผัว มัน ยัง รัก เมีย มัน แล มิให้ ลง โทษ ไซร้ ให้ ศัก ทั้ง หญิง ทั้ง ชาย นั้น แล

ข

อัน ว่า ลักษณ ผิด ภรรยา ท่าน ยัง มิ ถึง ชำ เรา มี ๕ ประการ

ประการ หนึ่ง ชาย ยุด มือ ถือ นม หยอก เมีย ท่าน

ประการ หนึ่ง สามี ท่าน มิ อยู่ ขึ้นไป หา เมีย ท่าน ถึง ใน เรือน

ประการ หนึ่ง ไป หา เมีย ท่าน ใน ที่ ลับ

ประการ หนึ่ง ชาย ลัก ลอบ พูดจา ด้วย เมีย ท่าน

ประการ หนึ่งไป หา เมีย ท่าน ถึง ใน ห้อง ที่นอน ๕ ประการ นี้ ได้ ชื่อ ว่า ผิด ภรรยา ท่าน ยัง มิ ถึง ชำ เรา ให้ ปรับไหม โดย อันดับ

ข

ไป หา เมีย ท่าน ให้ ดู ลักษณ อาญา หลวง บท ที่ ๑๒๔

ให้ ไหม โดย อันดับ ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๒ แล ที่ ๔๖ แล ๗๕

๑

มาตรา ๑ (ชาย ใด ข่ม ขืน ภรรยา ทาน ถึง ชำ เรา ให้ ไหม โดย ประถม ผิด เมีย ทวี คูณ ถ้า ข่ม ขืน มิได้ ถึง ชำ เรา ให้ ไหม โดย ประถม ผิด เมีย

๒

มาตรา ๒ ผู้ใด เล้า โลม จับ มือ ถือ นม กอด จูบ เมีย ท่าน ก็ดี ผัว ท่าน ไม่ อยู่ ไป หา เมีย ท่าน ถึง ใน เรือน แล ใน สถาน ที่ลับ ไม่ มี ผู้ ใด อยู่ ด้วย เปน คำนับ ก็ดี ไป หา เมีย ท่าน ถึง ที่ นอน ใน ห้อง อยู่ แต่ สอง ต่อ สอง ก็ ดี ท่านให้ ไหม ชาย นั้น กึ่ง เบี้ย ประถม ผิด เมีย ถ้า ผู้ ใด กล่าว คำ แพละ โลม เมีย ท่าน ก็ ดี ลอบ ลัก พูด จา ด้วย เมีย ท่าน ก็ ดี พิจารณา เปน สัจไซ้ร้ ให้ ไหม ชาย นั้น กึ่งเบี้ยชักมือ ถือ นม กอด จูบ นั้น

๓

มาตรา ๓ ผู้ ใด ไป การ ณรงค์ สงคราม ก็ดี โดย เสด็จ พระ ผู้ เปน

๑

พระราช กำหนด ลักษณ ข่ม ขืน ล่วง ประเวณี เมษายน ๑๑๘ มาตรา ๒ แล ๔ มี ความ ทับ

๒

ให้ ดู ลักษณผัวเมีย บท ข แล ๔๖ แล ๗๕ แล ลักษณอาญาหลวง บท ที่ ๑๒๔

๓

ให้ ดู ลักษณ ผัวเมีย บทที่ ๖๓ ทำชู้ ด้วย ภรรยา ผู้ ไป ณรงค์ สงครา ม บาง ที่ จะ ปรับ จัตุรคูณ

เจ้า ก็ ดี ไป ราช การ ก็ ดี อยู่ ภาย หลัง มี ผู้ มา ทำ ชู้ ด้วย เมีย ท่าน ไซร้ ให้ ไหม ทวี คูณ

๔

มาตรา ๔ ชาย ใด ทำ ชู้ ด้วย เมีย ท่าน ไซร้ ให้ ไหม โดย ประถม ผิด เมีย ถ้า มี ผู้ ชัก สื่อ ให้ ไหม ผู้ ชัก สื่อ กึ่ง ผู้ ผิด เมีย ถ้า ผู้ ใด เปน ใจ สม รู้ ให้ ทำ ชู้ ด้วย เมีย ท่าน ให้ ไหม กึ่ง ผู้ ชัก สื่อ ถ้า เจ้า ใช้ ให้ ข้า ชัก สื่อ ท่าน ว่า ข้า เถียง เจ้า มิ ได้ อย่า ให้ ไหม ทาษ นั้น เลย ให้ ไหม เจ้า มัน นั้น โดย ชัก สื่อ อิก ลา หนึ่ง

กล่าว ลักษณ เมีย ๓ ประการ แล ปรับ ไหม ผิด เมีย โดย สัง เขป แต่ เท่า นี้

๕

มาตรา ๕ หญิง อัน แรง ราค ทำ ชู้ เหนือ ผัว ผัว มัน เอา สิน ไหม ถึง สอง ถ้า แล้ว มัน ยัง ทำ ชู้ สู่ ชาย เหนือ ผัว มัน อิก เล่า ไซร้ ท่าน ว่า มิ ให้ ไหม ชาย ชู้ นั้น เลย

๖

มาตรา ๖

๔

ชัก สื่อ ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๕๒ เปน ใจ สม รู้ ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บทที่ ๒๑ ลักษณ ลักภา บท ที่ ๘

๕

สอง ถ้า แปล ว่า สอง ครั้ง

๖

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก เดิม มี ความ ว่า ผู้ ใด เอา หญิง คน ขับ รำ แล หญิง นคร โสเภณี เปน ภรรยา มี ชู้ แล้ว ไม่ ให้ ฟ้อง จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๒๒๖

๗

มาตรา ๗

กล่าว ลักษณ แห่ง หญิง แพศยา ปรับ มิ ได้ โดย สังเขป หยุด แต่ เท่า นี้

๘

มาตรา ๘

๙

มาตรา ๙ หญิง ใด ทำ ชู้ เหนือ ผัว ผัว จับ ชาย ชู้ ได้ มิ ทัน พิจารณา บันดาน โกรธ ตี ด่า ฆ่า ฟัน แทง ชาย ชู้ นั้น ตาย ไซร้ ให้ พิจารณา ถ้า เปน สัจ ว่า ชาย ทำ ชู้ ด้วย เมีย มัน จริง มิ ให้ มี โทษ แก่ ชาย เจ้า เมีย

๗

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก เดิม มี ความ ว่า ถ้า หญิง มี ชู้ วัน เดียว ๒ คน ขึ้น ไป เรียก ว่า หญิง แพศยา ไม่ ให้ ปรับ ชาย ชู้ จะ ดู ให้ ดู หมอบรัด เล น่า ๒๒๗

๘

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก เดิม มี ความ ว่า ถ้า ชาย จับ ชู้ ได้ จะ ฆ่า ชู้ ให้ ฆ่า หญิง ด้วย จะ ดู ให้ ดู หมอ บรัด เล น่า ๒๒๗

๙

เพราะ เปน เหตุ ว่า ยั่ว โทษะ ผัว ฆ่า ชู้ ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๑ ๑๒ ๑๐๒ ๑๑๖

นั้น เลย ถ้า ชาย ผู้ ผัว บทัน ฆ่า ตี หญิง หญิง หนี รอด ไซ้ร้ ให้ เอา หญิง นั้น เปน คน กลาง ท่าน จะให้ ลง โทษ ประการ ใด ตาม พระ ราช อาญา ท่าน นั้น แล

๑๐

มาตรา ๑๐ หญิงใด ทำ ชู้ นอก ใจ ผัว พิจารณา เปน สัจ ให้ ปรับไหม ชาย หญิง โดย พระราช กฤษฎีกา แล โคกระบือ ช้างม้า เรือเกวียน แลทาษ กรรมกร ชาย หญิง สิ่ง สรรพ ทรัพย์ ทั้ง ปวง มี มาก น้อย เท่าใด ก็ ดี ท่าน ว่า ให้ แก่ ชาย ผัว เก่า จง สิ้น ถ้า ชาย ผัว ใหม่ มิ สมัค เลี้ยง หญิง ต่อ ไป ไซ้ร้ ให้ หญิง นั้น ไป แต่ ผ้า นุ่ง ผืน หนึ่ง ผ้า ห่ม ผืน หนึ่ง

๑๑

มาตรา ๑๑ ชายใด ทำ ชู้ ด้วย เมีย ผู้ มี บันดา ศักดิ์ หา บันดา ศักดิ์ มิ ได้ ก็ ดี ผัว มัน จับ ได้ ฟั่น แทง ชาย ชู้ นั้น ตาย ยัง แต่ หญิง ให้ เอา หญิง นั้น เปน คน หลวง ถ้า ฟั่น แทง หญิง นั้น ตาย ยัง แต่ ชาย ให้ ไหม ชาย ชู้ โดย ประถม ผิด เมีย ทวี คูณ เบ็น พิไนย หลวง

๑๐

ถ้า ผัว ใหม่ สมัค เลี้ยง หญิง ต่อ ไป ที่ กล่าว ใน บท นี้ ขัด กับ ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๒๕ แล ๑๘ แล บาน ผแนก ให้ดู ฎีกา ที่ ๑๕ ปี ๑๑๘ ริบ ทรัพย์ ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๔๘ แล ๘๔

๑๑

ผัว ฆ่า ชู้ ตาย ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๙ ๑๒ ๑๐๒ แล ๑๑๖

๑๒

มาตรา ๑๒ ผู้ใดว่าชายผู้หนึ่งทำชู้ด้วยเมียตน ต่เอาแต่ชายซึ่งว่าเปนชู้นั้นไปฆ่าฟันตาย ถ้าเปนสัจว่าผิดเมียมันจริงก็ดี มันเลมิดให้ลงโทษโดยโทษานุโทษ แลให้ไหมโดยตีคนตายคนซึ่งไปด้วยให้ไหมจนถ้วนคน ถ้ามิได้ผิดเมียมันไซร้ ให้ฆ่ามันคนร้ายซึ่งทำแก่ท่านให้ตกไปตามกัน

๑๓

มาตรา ๑๓ ชายใดทำชู้ด้วยเมียท่าน ท่านจับได้ทั้งหญิงทั้งชาย ถ้าจะเอาสินไหมให้เอามายังแพ่งให้พิจารณา ถ้าผัวเห็นว่าสินไหมนั้นน้อยจะขอฟันแทงเสีย ท่านมิให้พึ่ง

๑๔

มาตรา ๑๔ หญิงใดผัวไปราชการ แลไปกิจธุระค้าขายต่างเมือง อยู่ภายหลังมีชู้สู่ชายอื่น แลพี่น้องแห่งผัวจับชายชู้นั้นได้ไซร้ ท่านว่าให้กฎหมายไว้ยังแพ่งแห่งสุภาจ่าเมืองให้รู้ ต่อเมื่อใดผัวมาจะหาความให้หาโดยขนาด ถ้าพ่อแม่พี่น้องชายผู้ผัวด่าตีฟันแทงชายชู้มีบาดเจ็บไซร้ ให้ไหมโดยด่าตี

๑๒

ผัวฆ่าชู้ตาย ให้ดูลักษณผัวเมียบทที่ ๙ ๑๑ ๑๐๒ แล ๑๑๖

๑๔

ในความฟ้องชายชู้ ผัวผู้เดียวมีอำนาจฟ้อง ญาติพี่น้องหามีอำนาจไม่ เว้นไว้แต่จะตรงกับลักษณผัวเมียบทที่ ๓๐

บาด เจ็บ ถ้า ถึง ตาย ให้ ฆ่า ผู้ ฟัน แทง นั้น ให้ ตก ไป ตาม กัน

๑๕

มาตรา ๑๕ หญิง ใด ทำ ชู้ นอก ใจ ผัว ผัว รู้ เห็น ประ การ ใด ให้ สุภา ตระลา การ พิจารณา เมื่อ สวน สับ ขับ แท้ เปน สัจ ว่า ชาย ทำ ชู้ ด้วย เมีย มัน จริง ไซ้ร ยัง มิ ได้ ทอด สิน ไหม พิไนย แล ชาย ผู้ ผัว นั้น ได้ สู่ หา เมีย ตน ใน ตระลาการ ไซ้ร ท่าน ว่า ชาย ผู้ ผัว นั้น มิ ชอบ ระบอบ ความ เมือง ท่าน แล ให้ พระ สุภา วดี ไหม ชาย ผู้ นั้น จงเต็ม แล สิน ไหม ซึ่ง เจ้า ผัว จะ ได้ นั้น อย่า ให้ แก่ เจ้า ผัว เลย ให้ เอา เข้า พระ คลัง หลวง จง สิ้น เพราะ มัน รัก เมีย มัน จะ มา หา ความ แก่ ท่าน เยีย ใด ชาย ชู้ ผู้ ผิด เมีย นั้น ไซ้ร อย่า ให้ เคย ทำ ร้าย เมีย ท่าน อัน อยู่ ใน แผ่น ดิน พระ เจ้า อยู่ หัว

๑๖

มาตรา ๑๖ หญิงใด นอกใจ ผัว มี ชู้ ชาย ชู้ { ตี / ฟัน / แทง } ชาย ผู้ เปน ผัว ตาย ท่าน ว่า ให้ ฆ่า ชาย ชู้ แล หญิง นั้น ให้ ตก ไป ตาม กัน ถ้า มิ ตาย แต่ บาด เจ็บ ไซ้ร ให้ ไหม ชายชู้ เปน ประถม ผิด เมีย ทวีคูณ แล้ว ให้ ไหม โดย บาด เจ็บ อิก โสด หนึ่ง (ส่วน หญิง ไซ้ ให้ ประ จาน โดย พระราชกฤษฎีกา

๑๖

โทษ ประ จาน ไม่ ใช้ แล้ว ให้ ดู ฎี กา ที่ ๘๘ ปี ๑๑๗

๑๗

มาตรา ๑๗ หญิง ใด มี ผัว แล้ว มันไป ถึง เย่า เรือน ชาย ชาย ทำ ชู้ ด้วย หญิง นั้น ผัว มันรู้ ว่า ชาย ทำ ชู้ ด้วย เมีย มัน พิ จารณา เปน สัจ ไซร้ ท่าน ว่า ให้ ไหม ชาย ชู้ ให้ แก่ เจ้า เมีย (แล ให้ ประ จาน หญิง นั้น โดย พระ ราช กฤษ ฎี กา

๑๘

มาตรา ๑๘ หญิง ทำ ชู้ เหนือ ผัว ไหม ชาย ชู้ ให้ แก่ เจ้า เมีย แล้ว เจ้า เมีย มิ เลี้ยง หญิง จะ ขาย หญิง นั้น เล่า ไซร้ มิ ได้ ท่าน ว่า ชาย เจ้า ผัว ได้ สิน ไหม แล้ว จะมา ขาย หญิง เล่า ชาย ผู้ ผัว จะ ได้ สอง ส่วน ดัง นั้น มิ ชอบ มิ ควร ยิน ให้ ชาย ผู้ ผัว ได้ แต่ สิน ไหม เท่า นั้น ถ้า ชาย ช่วย หญิง นั้น มา เลี้ยง เปน เมีย มี ค่า ตัว มาก น้อย เท่า ใด หญิง หา บุตร์ มิ ได้ ก็ ให้ หญิง นั้น ส่ง ค่าตัว จง ถ้วน แล้ว เวน ตัว หญิง แก่ พ่อ แม่ พี่ น้อง พ้อง พงษ์ พันธุ์ เจ้างาน หมื่น ขุน มูล นาย หญิง นั้น

๑๗

โทษ ประ จาน ไม่ ใช้ แล้ว ให้ ดู ฎี กา ที่ ๘๘ ปี ๑๑๗

๑๘

ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๐ ๒๕ แล บาน แผนก แล ฎี กา ที่ ๑๕ ปี ๑๑๘ ทาษภรรยา มี บุตร์ หลุด ค่า ตัว ตาม ลักษณ ทาษ มาตรา ๙๖ ๙๘ เพราะ เหตุ ฉนี้ ถ้า มี ชู้ แล้ว ก็ เหมือน กับ ภรรยา ธรรมดา เว้น แต่ กำหนด เงิน ปรับ ต้อง ตาม ลักษณ ผัว เมีย บท ก

๑๙

มาตรา ๑๙ ชายใดผิด ภรรยา ท่าน ทอด สิน ไห ม พิ ไนย แล้ว หา อัน จะ เสีย มิ ได้ ตก อยู่ ใน ตระ ลา การ ก็ ดี ยอม ไป เปน ทาษ แห่ง ชาย เจ้า ผัว แทน สิน ไหม ก็ ดี อยู่ มา ชาย ผู้ ผัว นั้น ถึง แก่ มรณ ภาพ แล้ว ชาย ชู้ นั้น พ้น จาก ทาษ แห่ง ท่าน ลูก หลาน ญาติ พี่ น้อง ผู้ ได้ มรฎก จะ ว่า ชาย ชู้ ผู้ นั้น เป่น ทาษ แห่ง บิดา มารดา ญาติ พี่ น้อง นั้น มิ ได้ เพราะ เหตุ ว่า ผู้ เปน อิศรภาพ นั้น ถึง แก่ มรณ ภาพ หา โทษ มิ ได้ แล้ว ใช่ ทรัพย์ สิน ไถ่ กู้ ยืม แห่ง ผู้ มรณ ภาพ นั้น

๒๐

มาตรา ๒๐ หญิง มี สามี เกิด บุตร์ ด้วย กัน แล หญิง นั้น หนี ผัว ไป ใน สฐาน ที่ ใกล้ ที่ ไกล ก็ดี หญิง นั้น ไป มี ผัว ใหม่ เกิด บุตร์ ก็ ดี หา บุตร์ มิ ได้ ก็ ดี ให้ ปรับ ไหม ชาย หญิง โดย พระ ราชกฤษ ฎี กา ถ้า หญิง นั้น อยู่ ด้วย ผัว เก่า ยัง หา บุตร์ มิ ได้ แล หนี ผัว ไป มี ผัว อื่น เกิด บุตร์ แต่ คน หนึ่ง สอง คน ให้ ไหม ชาย หญิง โดย ประ ถม ผิด เมีย ถ้า หญิง มี บุตร์ ด้วย ผัว ใหม่ ตั้ง แต่ สาม คน ขึ้นไป จะ ปรับ ไหม เอา

๒๐

ให้ ส่ง สิน สอด ขัน หมาก ที่ กล่าว ใน บท นี้ ใน สมัย นี้ เห็น จะยัง ต้อง ส่ง อยู่ ดี เพราะประกาศ เรื่อง สิน สอด แล ของ มั่น ใน ระ หว่าง ผัว เมีย วัน ที่ ๒๑ มิถุนายน ๑๑๙ นั้น ใช้ ได้ แต่ ใน เรื่อง จะ อย่า กัน อย่าง เดียว นี่ พูด ถึง เรื่อง ฟ้อง ว่า มี ชู้ เรื่อง ภรรยา หนี ผัว ไป มี ผัว ใหม่ ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๒๙ ๕๓ แล ๕๔

โทษ ชาย/หญิง } นั้น มิ ได้ ถ้า ผัว เก่า สู่ ขอ มี สิน สอด/ขัน หมาก } ก็ ดี ช่วย ไถ่ ได้ มา ก็ ดี แล หญิง นั้น เก็บ เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ แห่ง ชาย ผัว เก่า ไป ด้วย ก็ ดี ให้ หญิง นั้น ส่ง สินสอด/ขัน หมาก } แล สิน ไถ่ แล ทรัพย์ สิ่ง ของ ซึ่ง เก็บ เอา ไป นั้น จง ถ้วน ตัว ผู้ หญิง นั้น ให้ สิทธิ์ แก่ ผัว ใหม่

๒๑

มาตรา ๒๑ ชาย ใด ภา เมีย ท่าน ไป สำ นักนิ์ เรือน ญาติ พี่ น้อง เพื่อน ฝูง มัน แล มัน ทำ ชู้ สู่ หญิง นั้น เจ้า เรือน รู้ เห็น เป็น ใน ให้ สำ นักนิ์ มิได้บอกแก่ผัวแลนายบ้านนายเมืองให้ท่าน รู้ ด้วยประการใด พิจารณา เปน สัจ ไซ้ ท่านให้ ลง โทษ กึ่ง ผู้ ชัก สื่อ

๒๒

มาตรา ๒๒ เมีย ท่าน หนี มา อยู่ ด้วย บิดา มารดา พี่ น้อง ๆ เอา หญิง นั้น ไว้ แต่ เดือน หนึ่ง ถ้า แล เอา ไว้ พ้น เดือน หนึ่ง ไซ้ ท่าน ว่า มิ ชอบ ให้ ส่ง หญิง นั้น ให้ แก่ เจ้า เมีย ถ้า แล ชาย ผัว มา ถาม หา อำ พราง ไว้ ก็ ดี ซุ่ม ซ่อน เสีย ก็ ดี เสือก ไส ไป เสีย ด้วย ประการ ใด ๆ

๒๑

โทษ กึ่ง ผู้ ชัก สื่อ ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๔ เจ้า สำ นักนิ์ ให้ ดู ลักษณ ลัก ภา บท ที่ ๘

๒๒

อำพราง แปล ว่า ปิด บัง ไว้ ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๒๔ ลักษณ ลัก ภา บท ที่ ๒๗ ๒๙ ๓๔

ก็ ดี ให้ ไหม ผู้ นั้น เปน ข้อ เลมิด เหตุ มิ ได้ ว่า กล่าว ตาม ผิด แล ชอบ เอา เมีย ท่าน ไป เสือก ไส เสีย ให้ ยาก แก่ ความ เมือง เท่าน

๒๓

มาตรา ๒๓ หญิง หนี ผัว ไป ต่าง เมือง มี ผู้ เอา ไป ขาย ถึง สาม ประ ทวน ขึ้น ไป ถ้า เจ้า เมีย ไม่ พบ ท่าน ว่า ขาย ไปถึง สาม ประทวน แล้ว เจ้า เมีย มิ รู้ ท่าน ว่า ขาด แก่ ผู้ ไถ่ ถ้า เจ้า เมีย จะ เอา ตัว เมีย มา ไซร้ ให้ ไถ่ เอา ตาม มาก แล น้อย แล้ว ให้ หญิง นั้น นำ ไปหา ความ แก่ ผู้ขาย ถ้า ผู้ ขาย ตาย หนี ก็ ดี เปน อาภัพ แก่ เจ้า เมีย นั้น แล

๒๔

มาตรา ๒๔ เมีย ท่าน หนี มา อยู่ ด้วย ใน เรือน ผู้ ใด เจ้า เรือน เอา เมีย ท่าน ไว้ ถ้ แล เจ้า เมีย มา ตาม หา แล อำ พราง ว่า หา ได้ มา อยู่ ไม่ อยู่ มา เจ้า เมีย มา พบ ใน เรือน ตน เล่า ท่าน ให้ ไหม เสมอ ลัก ภา เมีย ท่าน

๒๕

มาตรา ๒๕ ผู้ ใด ทำ ชู้ ด้วย เมีย ท่าน แล ชาย ชู้ นั้น จะ เอา เมีย

๒๔

อำ พราง เมีย ท่าน ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๒๒ ลักษณ ลักภา บท ที่ ๒๗ ๒๙ ๓๔ ไหม เสมอ ลัก ภา เมีย ท่าน ให้ ดู ลักษณ ลัก ภา บท ที่ ๑

๒๕

ให้ดูลักษณะผัวเมีย บท ที่ ๑๐ ๑๘ แล บาน แผนก แลฎีกา ที่ ๑๕ ปี ๑๑๘

ท่าน มา เปน เมีย ตน ท่าน ว่า อย่า พึง ให้ ให้ ส่ง หญิง นั้น ให แก่ ผัว มัน จง ได้ ถ้า เมีย แล บาด เจ็บ เท่า ใด ให้ ไหม เท่า นั้น ให้ แก่ เจ้า ผัว จง สิ้น

๒๖ ๒

มาตรา ๒๖ ชาย ใด เมีย มิ ได้ มี ชู้ ว่า มี ชู้ จับ ชู้ มิ ได้ ตี เมีย ช้ำ แตก หัก สาหัศ สากรรจ์ ท่าน ให้ ไหม ชาย นั้น ดัง ตน ดัง ท่าน ถ้า ชาย กับ หญิง มิ เสีย กัน ไซร้ สิน ไหม นั้น ให้ แก่ พ่อ แม่ พี่ ป้า น้า อาว์ หญิง นั้น เพราะ ว่า เขา เลี้ยง หญิง นั้น มา ยาก

๒๗

มาตรา ๒๗

๒๘

มาตรา ๒๘ (ชาย ประมาท เมีย ท่าน ว่า หญิง นี้ เปน ชู้ กู ก่อน

๒๖

ไหม ดัง ตน ดัง ท่าน คือ ตามกรมศักดิ์ ให้ดูลักษณ ผัวเมีย บท ที่ ๖๐

๒๗

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก เดิม พูด ถึง หญิง ไป สู่ ผัว ท่าน แล้ว มา ด่า ท่าน จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๒๓๑

๒๘

เลิก ให้ ดู พระราช กำหนด ลักษณ หมื่น ประมาท เมษายน ๑๑๘ มาตรา ๓ แล มาตรา ๖

เมื่อ พิจารณา เปน สัจ ว่า ชาย นั้น เปน ชู้ ด้วย หญิง นั้น ไซร้ ท่าน ให้ ไหม ชาย นั้น กึ่ง ตัว หญิง ถ้า เปน สัจ ว่า หญิง นั้น เปน ชู้ ด้วย ชาย นั้น ก่อน จึง ไซร้ ท่าน ให้ ไหม ชาย นั้น แต่ กึ่ง นั้น ลง มา เล่า เพราะ ชาย มา กล่าว คำ ประมาท หญิง เล่น แต่ ภอ จะ ให้ หญิง นั้น ได้ อาย มิ ชอบ

๒๙

มาตรา ๒๙ หญิง หนี ผัว ไป่ ต่าง เมือง ใน ขอบ ขันธ เสมา จังหวัด ๑๖ หัว เมือง ซึ่ง กำ หนด ไว้ นั้น แล หญิง นั้น โล เล มิ บอก ชาย ว่า มี ผัว หนี ผัว มา ชาย มิ รู้ ทำ ชู้ ด้วย หญิง หญิง ทำ ชู้ ด้วย ชาย ต่อ หนึ่ง สอง ต่อ ขึ้น ไป แล จะ เอา โทษ แก่ ชาย นั้น มิ ได้ ถ้า ชาย รู้ ว่า หญิง นั้น มี ผัว อยู่ หนี ผัว มา รู้ ด้วย ประการ ใด ๆ แล้ว ทำ ชู้ ด้วย ไซร้ ให้ ไหม ชาย ชู้ นั้น โดย พระ ราช กฤษ ฎี กา (แล ให้ เอา โทษ หญิง นั้น โดย สกรรจ์ มิ สกรรจ์ เหตุ หญิง มิ ได้ ว่า กล่าว ตาม ผิด แล ชอบ ว่า ผัว เลี้ยง ดู เปน ธรรม มิ เปน ธรรม แล้ว หนี ไป

๓๐

มาตรา ๓๐ ผัว ตาย หงาย ไว้ ทั้ง โลง ศพ ยัง อยู่ กับ เรือน หญิง

๒๙

หญิง หนี ผัว ไป มี ผัว ใหม่ ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๒๐ ๕๓ ๕๔ ให้ ลง โทษ หญิง นั้น เลิก แล้ว ตาม ฎี กา ที่ ๘๘ ปี ๑๑๗

๓๐

โทษ ทะเวร ไม่ มี แล้ว เบี้ย สิบ แสน เปน เงิน ๑๒๕ บาท นอก จาก นี้ ญาติ พ้อง ชาย ชู้ ต่าง ผัว ไม่ ได้ ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๔

เมีย นั้น น้ำ ตา ตก แล คล้อย ใจ กำ หนัด ชัก เอา ชาย มา นอน แล ผี ตาย หงาย รับ กัน อยู่ ดัง นั้น ถ้า พี่ น้อง ชาย ผู้ ตาย รู้ เห็น เอา ความ มา ฟ้อง ร้อง เมื่อ สวน สับ ขับ แท้ แพ้ จริง ไซ้ร้ (ท่าน ให้ สาน ตะกร้อ ตะกรวย ครอบ ศีร์ษะ หญิง นั้น ลง เพียง ตา ให้ ทเวน รอบ เรือน ที่ ผี ผัว อยู่ นั้น สาม รอบ แล้ว) ให้ ไหม ชาย ชู้ เปน เบี้ย สิบ แสน ให้ แก่ ญาติ พี่ น้อง เผา ผี ผู้ ตาย

๓๑

มาตรา ๓๑ บุทคล ผู้ ใด ภา บุตร์ ภรรยา ไป ถาน ที่ ไกล แล เกิด อุบัติเหตุ เปน จลาจล การ ณรงค์ สงคราม แล บุทคล ซึ่ง พา บุตร์ ภรรยา ไป นั้น พลัด พราก กัน มี ผู้ ใด พา ไป พ้น ณรงค์ สงคราม ครั้น อยู่มา เขา มา พบ ลูก เมีย เขา ไซ้ร้ ท่าน ให้ ผู้ ได้ นั้น คืน ให้ แก่ เจ้า บุตร์ ภรรยา ท่าน ว่า ให้ เจ้า ผัวมัน นั้น ให้ บำ เหน็จ แก่ ผู้ ได้ นั้น โดย ควร

๓๒

มาตรา ๓๒ ผู้ใดรบศึกได้หญิงเชลยมาเลี้ยงเปน { ภรรยา หลวง / อนุภรรยา / ทาษภรรยา } ก็ดี ชาย ใด มา ทำ ชู้ ด้วย นั้น มี โทษ ให้ ไหม โดย พระราช กฤษ ฎีกา

๓๑

ให้ ดู ลักษณ ลัก ภา บท ที่ ๒๖ ๒๗ แล ๓๔

๓๒

ใน สมัย นี้ ไป รบ ศึก จะ ขืน ใจ หญิง มา เปน เชลย เช่น นี้ ไม่ ได้ ผิด กฎ หมาย ระหว่าง ประเทศ

๓๓

มาตรา ๓๓ หญิง ข้า ไทย ก็ ดี มา ขอ อาศรัย อยู่ ด้วย ชาย ก็ ดี ชาย รับ ประกัน ไว้ ก็ ดี แล ชาย นั้น เลี้ยง หญิง ไว้ ให้ มัน กิน ถ้า มัน จะ ไป จาก ไซ้ร้ จะ คิด ค่า เข้า แก่ มัน นั้น มิ ได้ เพราะ ได้ ใช้ มัน แล้ว ถ้า ชาย ไป มา หา สู่ มัน เกิด ลูก ด้วย มัน มัน นอก ใจ มี ชู้ ให้ ไหม ชาย ชู้ แล หญิง นั้น โดย ฉัน อนุภรรยา

๓๔

มาตรา ๓๔ หญิง ใด ว่า หญิง อื่น มัก ผัว ตน แล วาน พี่ น้อง ลูก หลาน เพื่อน ฝูง ไป ช่วย ด่า หญิง ซึ่ง ว่า มัก ผัว ตน นั้น ถ้า พิจารณา เปน สัจ ว่า มัก ผัว มัน ไซ้ร้ อย่า ให้ ไหม หญิง ต้น เหตุ เลย เหตุ เขา เปน ต้น บ่ระเวณี ให้ ไหม แต่ พวก เพื่อน โดย พระราช กฤษ ฎีกา ถ้า ถึง ตบ ตี ฟัน แทง พิจารณา เปน สัจ ว่า มัก ผัว ไซ้ร้ ให้ ไหม หญิง ต้น เหตุ แล พวก เพื่อน ลา หนึ่ง โดย พระราช กฤษ ฎีกา ถ้า มิ เปน สัจ ว่า มัก ผัว ตน ไซ้ร้ ให้ ไหม หญิง ต้น เหตุ แล พวก เพื่อน ทวี คูณ ถ้า หญิง ชู้ มา ทำ ชู้ ด้วย ผัว ตน ถึง เรือน ตน แล หญิง เจ้า ผัว ด่า ตี หญิง ชู้ มิ ถึง สาหัศ ไซ้ร้ อย่า ให้ ไหม หญิง เจ้า ผัว นั้น เลย เหตุ หญิง ชู้ ดู ถูก หญิง เจ้า ผัว ถ้า หญิง เจ้า ผัว ตบ ตี ฟัน แทง หญิง ชู้ มี บาด เจ็บ

๓๓

แปล ว่า จะ คิด ค่า กิน เอา แก่ ทาษ ของ ตน ไม่ ได้ อย่างหนึ่ง คน ที่ มา อาศรัย อย่าง หนึ่ง ที่ รับประกันไว้ อย่าง หนึ่ง

ถึง สาหัศไซร้ ให้ไหม หญิง เจ้า ผัว ให้ แก่ หญิง ชู้ โดย บาด เจ็บ นั้น ลา หนึ่ง ให้ ไหม ชาย เจ้า ผัว อิก โสด หนึ่ง โดย พระ ราช กฤษ ฎีกา เปน ค่า หญ้า สาร เหตุ ชาย ปราบ เมีย มิ ได้

๓๕

มาตรา ๓๕ หลาน ทำ ชู้ ด้วย เมีย ลุง ตา ปู่ อาว อา น้า พี่ ตน เอง มัน ผู้ มิ กลัว เกรง มัน มิ อาย แก่ บาป ดัง นั้น ให้ เอา มัน คน ร้าย ใส่ ตรวน ขื่อ คา เอา น้ำ หมึก สัก หน้า ทั้ง หญิง ทั้ง ชาย เอา เชือก หนัง ผูก คอ เอา ฆ้อง ตี ทะเวน รอบ ตลาด แล้ว เอา ขึ้น ขา อย่าง ยิง ด้วย ลูก สัน โดด แล้ว ให้ ตี ด้วย ลวด หนัง คน ละ ๒๕ / ๕๐ ที แล ให้ ทำ แพ ลอย เสีย นอก เมือง อย่า ให้ ดู เยี่ยง กัน ถ้า จะ ไถ่ ลูก สันโดด มิให้ ยิง เล่ม ละ ๓๐๐๐๐

๓๖

มาตรา ๓๖ พ่อ แม่ พี่ น้อง ยาย หลาน ลุง น้า หลาน ทำ ชู้ กัน ไซร้ ให้ ทำ แพ ลอย ผู้ นั้น เสีย ใน ทเล ให้ เจ้า พ่อ แม่ พี่ น้อง พลี เมือง ท่าน ทั้ง สี่ ประตู ไก่ แปด ตัว ให้ นิมนต์ พระสงฆ์ พราหมณาจาริย์

๓๕

ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๓๖

๓๖

ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๓๕

สวด มนต์ กระทำ พิธี การ รงับ การ อุบาทว์ จรรไร น้ำ ฟ้า น้ำ ฝน จึ่ง จะ ตก เปน ประโยชน์ แก่ คน ทั้งหลาย ฝ่าย พ่อ แม่ พี่ น้อง รู้ ว่า ลูก หลาน ทำ มิ ชอบ มิ ได้ ว่า กล่าว ท่าน ว่า เลมิด ให้ ลง โทษ โดย โทษา นุ โทษ

๓๗

มาตรา ๓๗ สามี ศรัธา ใน พระ สาศนา สละ ภรรยา แล ทรัพย์ สิ่ง สิน สรรพ เหตุ บวช เปน ภิกษุ สาม เณร แล้ว สิน เดิม สิน สมรศ ของ ชาย สิทธิ์ แก่ หญิง พ่อ แม่ พี่ น้อง ชาย จะ เอา อย่า พึง ให้ เลย ถ้าเมื่อแรกจะบวชนั้น ชาย แหวก แบ่งปั่น ทรัพย์ สิ่ง สินไว้ จึ่งได้ ถ้าหญิงยัง ครอง ตัว อยู่ ท่า ผัว ผัว ศึก ออกมา อยู่ กิน ด้วย หญิง อิก เล่า ไซ้ร้ บุตร์ ภรรยา แล ทรัพย์ สิ่ง ของ ทั้ง ปวง นั้น ก็ สิทธิ์ แก่ ชาย เหตุ ว่า เรือน ท่าน เคย อยู่ อู่ ท่าน เคย นอน หมอน ท่าน เคย เรียง เสบียง ท่าน เคย กิน ถ้า หญิง ทำ ชู้ นอก ใจ ผัว ไซ้ร้ ให้ ไหม โดย พระราชกฤษฎีกา

๓๘

มาตรา ๓๘ หญิง ชาย ราษฎร อยู่ กิน เปน ผัว เมีย กัน สามี

๓๗

ผัว เมีย บวช ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๓๘ ๓๙ ข้า ราชการ บวช ให้ ดู พระราช กำหนดใหม่ บท ที่ ๑๔

๓๘

ผัว เมีย บวช ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๓๗ แล ๓๓๙ แล พระ ราช กำหนด ใหม่ บท ที่ ๑๔ ดุจทำ แก่ หญิง หม้าย ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๗๑

ศรัทธา สละภรรยา แล ทรัพย์ สิ่ง ของ บวช เปน ภิกษุ สามเณร แล้ว แล ศึก ออก มา จะคืน อยู่ กิน ด้วย หญิง อิกไซ้ร ถ้า หญิง นั้น มิ สมัค เปน ภรรยา ชาย นั้น ต่อ ไป ก็ ตาม ใจ หญิง เหตุ ว่า บวช แล้ว ขาด จาก ผัว เมีย กัน ถ้า ชาย ฉุลาก ข่ม ขืน หญิง นั้น ท่าน ให้ ไหม ชาย ดุจ ทำ แก่ หญิง หม้าย นั้น

๓๙

มาตรา ๓๙ ภริยา ลา สามี จะไป บวช สา มี ก็ ยอม ให้ ภริยา ไป บวช ท่าน ว่า สา มี ภริยา ขาด จาก ผัว เมีย กัน ถ้า ภริยา ศึก ออก มา จะ มี สามี อื่น ไซ้ร ท่าน ว่า หา โทษ มิ ได้ ถ้า สามี มิ ได้ สละ ให้ บวช ภริยา กระ ทำ ความ ผิด แล้ว หนี ไป บวช ถ้า ศึก ออก มา มี ชู้ ผัว ไซ้ร ให้ ไหม โดย ขนาด เพราะเหตุ ว่า สามี เขา มิ ได้ สละ ให้ ไป บวช

๔๐

มาตรา ๔๐ พระครู ภิกษุ สาม เณร ผิด เมีย ท่าน ถึง ชำ เรา ชื่อ ว่า ปาราชิกให้ ศึก ออก เสีย แล้ว ให้ ไหม โดย พระราชกฤษฎีกา

๓๙

ผัว เมีย บวช ให้ ดู ลักษณผัว เมียบทที่ ๓๗ แล ๓๘

๔๐

ปาราชิก ให้ ดู ลักษณ ผัวเมียบท ที่ ๔๑ แล พระราชบัญ ญัติ รัชกาล ที่ ๔ ห้าม คฤหัฐไม่ ให้สมคบ ภิกษุ สามเณร ประพฤติ อนาจาร วัน ๖ เดือน ๓ แรม ๑๓ ค่ำ ปีฉลูเบญจศก ศักราช ๑๒๑๕ ฉบับหนึ่ง แล วัน ๖ เดือน ๙ แรม ค่ำ ๑ ปีวอก โทศก อิก ฉบับ หนึ่ง

๔๑

มาตรา ๔๑ ถ้าพระครูภิกษุสามเณรผู้อยู่ในศิล ทำทุราจาร ผิดกิจวินัย ทำร้ายด้วยหญิงหาผัวมิได้ ถึงชำเราเปนสัจไซร้ ชื่อว่าปาราชิกให้ศึกออกลงโทษ ๒๕ ๕๐ ที่ส่งตัวลงหญ้าช้างหลวง ส่วนหญิงนั้นให้ทำโทษดุจหญิงทำชู้นอกใจผัวนั้นแล

กล่าวลักษณมูลวิวาทแห่งผัวเมียด้วยเหตุต่าง ๆ โดยสังเขปแต่เท่านี้

๔๒

มาตรา ๔๒ เจ้าสมจรด้วยเมียข้าคนตนเองไซร้ ท่านให้ไหมให้ผัวมันเปนไทย ส่วนเมียมันไซ้ให้ไปแก่ผัวมันด้วย ถ้าหญิงนั้นมิไป

๔๑

ปาราชิก ให้ดูลักษณผัวเมียบทที่ ๔๐ แลพระราชบัญญัติรัชกาลที่ ๔ ห้ามคฤหัฐไม่ให้สมคบภิกษุสามเณรประพฤติอนาจาร วัน ๖ เดือน ๓ แรม ๑๓ ค่ำ ปีฉลูเบญจศกศักราช ๑๒๑๕ แลวัน ๖ เดือน ๙ แรมค่ำ ๑ ปีวอกโทศกอิกฉบับหนึ่ง

๔๒

เมียข้า แปลว่าเมียของทาษ ถ้าหญิงนั้นไม่ไปกับผัวมัน คือถ้าหญิงนั้นเปนทาษด้วย ถ้าหญิงไม่ได้เปนทาษแล้ว ก็ไม่มีค่าตัวจะคิด ให้ดูลักษณผัวเมียบทที่ ๔๓

ด้วย ผัว มัน ไซร้ ให้ เจ้า คิด ค่า ตัว ให้ แก่ ผัว มัน ด้วย ตาม บท พระ อัยการ

๔๓

มาตรา ๔๓ ชาย ช่วย ไถ่ หญิง มา เปน ทาษ แล หญิง นั้น มี ผัว อยู่ เจ้า เงิน เอา หญิง ทาษ นั้น เปน เมีย ท่าน ว่า ให้ มี โทษ แก่ ชาย เจ้า เงิน นั้น โดย กระ บิล ผิด เมีย เหตุ ว่า เมื่อ ตน ไถ่ มิได้ ว่า กล่าว ให้ ขาด จาก ชาย ผัว นั้น ก่อน

๔๔

มาตรา ๔๔ ชาย ไทย พึง ใจ ข้า สาว ท่าน มิได้ กล่าว ขอ ทำ ชู้ ด้วย กัน แลชายไทยมิได้เอาขันหมากไปให้นายเงินแลให้พ่อแม่ หญิงเล่า ไซร้ ท่าน ว่า ชาย หา คำนับ นาย เงิน แล พ่อแม่หญิงนั้น มิได้ ถ้าชายร้างหญิงเสียไซร้ ให้ เอา เบี้ย เงิน ในค่าตัว ทำ เปน สาม ส่วน ให้ คง อยู่ แก่ หญิง ตัว เบี้ย สอง ส่วน ให้ ชาย ใช้ ส่วนหนึ่ง เพราะ ทำ บัง อาจทำ ชู้ เลี้ยง ข้า ท่าน มิได้ ษะมา แก่ เจ้า เงิน แล พ่อ แม่ หญิง

๔๓

โทษกระบิลผิด เมีย ให้ดูลักษณ ผัวเมียบท ที่ ๔๒

๔๔

ข้า สาว แปล ว่า ทาษ ผู้ หญิง มิ ได้ เอา ขัน หมาก ไป ให้ แปล ว่า ไม่ ได้ ไป คำ นับ ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๔๕ แล ๘๑ แล ลักษณทาษ ๙๔ แล ๑๐๐

๔๕

มาตรา ๔๕ ชายไทย พึง ใจ ด้วย ข้า สาว ท่าน มิได้ ช่วย ไถ่ คบ เอา ข้า สาว ท่าน ไว้ ณ เรือน เลี้ยง เปน เมีย มิ ส่ง ข้า ท่าน ให้ แก่ เจ้า เงิน ไซร้ เกิด บุตร์ ก็ ดี มิได้ เกิด บุตร์ ก็ดี แล เอา ข้า ไว้ ให้ ป่วย การ ท่าน ไซร้ ท่าน ว่า ชายผู้นั้น บังอาจมิได้ กลัวเกรง พระราชบัญญัติกระบิลความเมือง ท่าน ๆ ให้ ไหม ลา หนึ่ง แล้ว ให้ เอา เงิน ค่า ตัว หญิง ทำ สาม ส่วน ให้ ชาย ซึ่ง เอา หญิง ข้า ท่าน ไว้ ใช้ ส่วน หนึ่ง ไว้ แก่ หญิง ตัว เบี้ย สองส่วน ถ้า ลูก เกิด ด้วย ชาย นั้น ให้ ได้ แก่ แม่ มัน เพราะ เกิด ใน เรือน เบี้ย ท่าน

๔๖

มาตรา ๔๖ เจ้า เงิน ก็ ดี พี่ น้อง ลูก หลาน แห่ง เจ้า เงิน ก็ ดี (ข่ม ขืน หญิง ทาษ ถึง ชำ เรา หญิง ร้อง แรก มี สักขี พยาน ไซร้ ท่าน ให้ แบ่ง ค่า

๔๕

ชาย ไทย เอา ทาษ ท่าน เปน เมีย ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย ๔๔ แล ๘๑ แลลักษณทาษ ๙๔ แล ๑๐๐ ลูก เกิด ให้ ได้ แก่ มัน ให้ ดู ลักษณทาษ บท ที่ ๙๔ แล ๑๐๐ แล ลักษณ เบ็ด เสร็จ ๑๐๘

๔๖

ข่ม ขืน ทำ ชำ เรา ให้ ดู พระ ราช กำหนด ลักษณ ข่ม ขืน ร่วม ประ เวณี เมษายน ๑๑๘ ซึ่ง มี ความ ทับ เรื่อง นี้ ถ้า มี บุตร์ ด้วย กัน แล้ว ให้ ดู ลักษณ ทาษ บท ที่ ๙๖ แล ๙๘ ถ้า ยัง ไม่ มี บุตร์ จะ เอา ค่า ตัวได้ ก็ แต่ ส่วน ให้ ดู ลักษณ ทาษ บท ที่ ๙๙

ตัวหญิง เสีย กึ่งหนึ่ง ให้ มันส่ง แก่ เจ้า เงิน) ถ้าจับมือถือนมกอดจูบข่มขืน ไม่ ถึง ชำ เรา พิจารณา เปน สัจ ให้ แบ่ง ค่า ตัว เปน สี่ ส่วน ลด ส่วน หนึ่ง ให้แก่เจ้าเงินสามส่วน ถ้า ยอม ด้วยไซร้ อย่าให้แบ่ง ทุน เขา นั้น เสีย เลย ถ้ามันมิสมัค อยู่ ด้วย แล มัน จะ อย่า ไซร้ มัน ยัง หา เกิด บุตร์ ด้วย นาย เงิน แล พี่ น้อง ลูก หลาน แห่ง เจ้า เงินไม่ จึ่งให้มัน ส่ง ค่า ตัว จง ถ้วน

๔๗

มาตรา ๔๗ นาย เงิน หา ความ แก่ ทาษ ฝาก ว่า ผิด เมีย ทาษ ไทย ตน ไซร้ ถ้า เปน สัจ ให้ ไหม ถ้าหาสินไหม จะเสีย ให้ มิได้ ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง แทน เบี้ย ปรับ ไหม นั้น ถ้า แล นาย เงิน หา มิ เปน สัจไซร้ ให้ ทาษ ฝาก ออก เปน ไทย จะ ให้ ปรับ ไหม ดุจ ทาษ ไซร้ มิได้ เหตุ ว่า ยัง เปน ไทย ครึ่ง ทาษ ครึ่ง

๔๗

มาตรา ๔๘ ข้า สม จร ด้วย กัน พ่อ แม่ แล เจ้า ข้า มิ ให้ แล มัน ภา กัน หนี ไป ไกล หญิง นั้น มิ เปน เมีย ชาย เปน แต่ ชู้ กัน แม้น ชาย ผู้ ใด มา ทำ ชู้ ด้วย หญิง นั้น เล่า จะ ไหม ชาย ชู้ ภาย หลัง นั้น มิ ได้ เพราะ ว่า ย่อม เปน ชู้ ทั้ง สอง แล ทรัพย์ สิ่ง สิน แห่ง หญิง นั้น มิ ให้

๔๗

ให้ ทวน แทน เบี้ย ไหม นั้น ให้ ดู กรม ศักดิ์ บท ที่ ๒๘

๔๘

ข้า สม จร กัน โดย รับ อนุญาต นาย แล้ว พ้อง ชาย ชู้ ได้ เพราะ กฎหมาย เรียก ว่า เปน เมีย แล้ว ลูก ทาษ ให้ ดู สารบาน แพ่ง หมวด ทาษ

ชาย ชู้ ริบ เอา เลย แม้น ชู้ นั้น มิ พึ่ง เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ หญิง ไว้ นั้น ท่าน ให้ ลง โทษ ชาย นั้น ด้วย ลวด หนัง นั้น

กล่าว ลักษณ มูล วิวาท ด้วย ทาษ ภริยา โดย สังเขป แต่ เท่า นี้

๔๙

มาตรา ๔๙ ชาย อยู่ ทาง วัน หนึ่ง แล ทาง ๓ / ๗ / ๑๕ วัน เดือนหนึ่ง มาสู่ ขอ ลูกสาว หลานสาว ท่าน เปน เมีย อยู่ กิน ด้วยกัน วิวาท ด่า ตี กัน ด้วยประการ ต่าง ๆ ชาย ลง จาก เรือน ละ หญิง ไว้ ถ้า ชาย อยู่ ทาง วัน หนึ่ง ให้ ผัด แต่ ใน สาม เดือน ถ้า ชาย อยู่ ทาง สาม วัน ให้ ผัด แต่ ใน หก เดือน ถ้า ชาย อยู่ ทาง เจ็ด วัน ให้ ผัด แต่ ใน แปด เดือน ถ้า ชาย อยู่ ทาง สิบห้า วัน ให้ ผัด แต่ ใน ปี หนึ่ง ถ้า ชาย อยู่ ทาง ไกล เดือน หนึ่ง ให้ ผัด แต่ ใน ปี หนึ่ง กับ สี่ เดือน ถ้า ชาย มิ ได้ สู่ หา หญิง พ้น กำ หนด ๓ / ๖ / ๘ เดือน ปี หนึ่ง แล ปี หนึ่ง กับ สี่ เดือน ตาม ระยะ ทาง ไซร้ ให้ หญิง หา ผู้ เถ้า ผู้ แก่ แล กำนันพัน นาย บ้าน ร้อย แขวง กรมการ แล ผู้ มี บันดา ศักดิ์ ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง ให้ ช่วย

๔๙

ให้ดูฎีกา ที่ ๘๘ ปี ๑๑๗ ผัว ร้าง เมีย ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๕ ๕๖ ลักษณ ทาษ บท ที่ ๓๑ อย่า ปน กับ ผัว ไป ค้า ขาย ใน ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๖๒ สิน สอด ไม่ ต้อง ส่ง ตาม ประกาศ เรื่อง สิน สอด ของ มั่น วัน ที่ ๒๑ มิ ถุ นา ยน ๑๑๙ ขัน หมาก ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๑๔

ส่ง { ทุน / (สินสอด) / ขันหมาก } แล สิ่ง ของ เดิม แห่ง ชาย ถ้า ภบ ชายๆ รับ ก็ ดี ม รับ ก็ ดี ชาย หญิง ขาด จาก ผัว เมีย กัน เหตุ ชาย ละ หญิง ไว้ แกล้ง จะ ให้ ฉุกลหุก ใน โลกีย์ แล้ว จะ ให้ ยาก แก่ ความ เมือง ท่าน ถ้า ไม่ ภบ ชาย ให้ ส่ง แก่ บิดา มารดา ญาติ พี่ น้อง แห่ง ชาย ถ้า บิดา มารดา ญาติ พี่ น้อง แห่งชาย มิรับให้ หญิง นั้น ไป บอก แก่ กำ นัน พัน นาย บ้าน ผู้ เถ้า ผู้ แก่ร้อย แขวง กรมการ ผู้ มี บันดาศักดิ์ ผู้ใด ผู้ หนึ่ง ว่า ตนได้ ส่ง { ทุน / (สินสอด) / ขันหมาก } แล สิ่ง ของ เดิม ให้ ชาย เปน คำ นับ แล้ว มิ ภบ ชาย แล ได้ ส่ง แก่ บิดา มารดาผู้ เถ้า ผู้แก่ ญาติ พี่น้อง แห่งชาย เปน คำนับ หา รับไม่ ท่าน ว่าหญิงชายจึ่งขาด จาก ผัว เมีย กัน ถ้า ชาย หญิง อยู่ ด้วย กัน หา ทุน สิน ขัน หมาก มิ ได้ ก็ ดี แล มี ทุน จำหน่ายจ่าย สิ้น ไป ด้วย กัน ก็ ดี ให้ หญิง ไป บอก กล่าว ไว้ เปนคำนับ แล้วหญิงชายขาดจากผัวเมียกันถ้าหญิงแลมิได้ส่ง { ทุน / (สินสอด) / ขันหมาก } แล สิ่ง ของเดิม มิได้ ไป บอก กล่าวไว้เปน คำ นับ ท่าน ว่าหญิงชาย ยังมิขาด จาก ผัว เมีย กัน ถ้าหญิงมีชู้ ผัวไซร้ ให้ ไหม โดย ประถมผิด เมีย อนึ่งเกิด บุตร์ ชาย หญิง ด้วย กัน ท่าน มิ ให้ ส่ง สิน สอด ส่ง ขัน หมาก ให้ ส่ง แต่ ทุน แล สิน เดิม แก่ ชาย จง ถ้วน ชาย หญิง จึง ขาด จาก ผัว เมีย กัน โดย พระ ราชกฤษฎีกา

๕๐

มาตรา ๕๐ ผัวเมียอยู่ ด้วยกัน หญิงนั้น หาความผิดมิ ได้ แลชายนั้น โกรธ หญิง เก็บ เอา ทรัพย์ สิ่ง สิน ตน ลง จาก เรือน ไป แล ชาย นั้น มิ ได้ ไปมาเปนช้านานถึง ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ เดือนตามระยะทางพ้น กำหนด แล้ว จึง ให้ หญิง เอา ขันหมาก) (สินสอด ทุนทรัพย์ ของ ชายนั้นไปส่งให้แก่ ชาย แลพ่อแม่ชายนั้นเปนต้นเปน ประธาน แล้ว ชาย หญิง จึง ขาด จาก ผัว เมีย กัน อนึ่ง ถ้า ชาย ไป ด้วย สามารถ โท โส มา แขก ครั้น หาย โกรธแล้ว มัน เสีย เมีย มัน มิได้ แลกลับ มา หา เมีย มัน ด้วย สุภาพ สุจริต แลให้ ทรัพย์ สิ่งของ เยี่ยม เยือน แต่ ใน ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ เดือน ก็ ดี ปี หนึ่ง ก็ ดี ถ้า หญิง นั้น มิ สมัค รักชาย แกล้ง ข้อน ขับ กลับ ด่า ชาย เปน อัน มิ ดี มิ ให้ ชาย นั้น ไป มา อิก เล่า ไซ้ร้ ท่าน ว่า จะ ให้ มัน ขาด จาก ผัว เมีย กัน นั้น มิ ได้ ท่าน ว่า หญิง นั้น มัน ทุจริต คิด เอา ใจออกนอกใจผัวมัน ถ้าหญิงมีชู้ ผัว ให้ ปรับไหม โดยพระราชกฤษฎีกา

๕๐

ให้ ดู ลักษณผัวเมียบท ที่ ๔๙ ๕๑ ๕๒ ๕๕ ๕๖ ลักษณทาษบทที่ ๓๑

๕๑

มาตรา ๕๑ ภริยา สามี ขึ้ง โกรธ ทุ่ง เถียง เคียด กัน แล ชาย โกรธ แก่ หญิง เก็บ เอา สิน เดิม แลทรัพย์สิ่ง ของลง จาก เรือน หนีหญิง แล้ว {มีด เอาพร้า ขวาน} ฟัน เสา หอ เสา เรือน หญิง เสีย แล ชาย ไป อยู่ ณเรือน บิดา มารดา ก็ดี พี่ น้อง พ้อง พันธุ์ แห่ง ชาย ก็ดี ท่าน ว่า ชาย ไป วัน เดียว นั้น ขาด จาก ผัวเมียกัน ท่านมิ ให้ หญิงนั้นส่ง ขันหมาก เลย ท่าน ว่า ชาย นั้น เอา ใจ ออกหาก จาก หญิง แล้ว ถ้า หญิง จะ มี ชู้ ผัว ท่าน ว่า หา โทษ มิได้ เลย ถ้าชายนั้นโกรธหญิง แลลงจากเรือนหนีหญิงมิได้เก็บเอาสินเดิม แลชายนั้น {มีด เอาพร้า ขวาน} ฟัน เสา เรือน เสา หอ หญิง ไป แต่ ตัว ไป อยู่ ณเรือน บิดามารดา พี่ น้อง พ้อง พันธุ์ แห่ง ชาย ได้ {๕ ๓๐} วัน ก็ ดี ชาย มิได้ กลับ มา ให้ หญิง นั้น ส่ง สิน เดิม ให้ แก่ ชาย จง ถ้วน ถ้า ชาย หา สิน เดิม มิ ได้ ท่าน ว่า ชาย หญิง ขาด จาก ผัว เมีย กัน ถ้า แล ชาย ลงเรือน หนี หญิง ไป แล มิได้ ฟัน เสา เรือน เสา หอ แล มิ ได้ เก็บ เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ ไป แล มา อยู่ ณเรือน บิดา มารดา พี่ น้อง พ้อง พันธุ์ แห่ง ชาย แล มิ ได้ กลับ มา อยู่ ด้วย หญิง พ้น กำ หนด ให้ หญิง (ส่ง สิน สอด) ส่ง ขัน หมาก ส่ง สิน เดิม ให้ แก่ ชาย จง เต็ม ให้ คิด สิน สม รศ ให้ แก่ ชาย ตาม ส่วน ผู้ ชาย ผู้ หญิง นั้น

๕๑

ให้ ดู ลักษณ ผัวเมียบทที่ ๔๙ ๕๐ ๕๒ ๕๕ ๕๖ ลักษณทาษบทที่ ๓๑

๕๒

มาตรา ๕๒ ถ้า ชาย หญิง มี ทุน สิน อยู่ ด้วย กัน อยู่ กิน เปน ผัว เมีย กัน แล วิ วาท เคียด ฟุน กัน ชาย ไป จาก เรือน หญิง มิ ได้ นำ ภา ช้า นาน พ้น กำ หนด แล ทรัพย์ สิ่ง ของ ๆ ชาย ยัง ระคน ปน กัน อยู่ ณเรือน หญิง ชาย มิได้ เอา มา ท่าน ว่า ชาย ยัง รัก หญิง อยู่ จึ่ง มิได้ เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ ไป ท่าน ว่า ชาย เลมิด เปน แต่ โท โส มา แขก จะ เอา เปน ขาด จาก ผัว เมีย กัน มิได้ ถ้า หญิง นั้นทำ นอก ใจ มี ผัว อื่น ไซร้ ให้ ไหม พ่อ แม่ พี่ น้อง หญิง โดย ชัก สื่อ

๕๓

มาตรา ๕๓ ผัว เมีย ตี ด่า กัน หญิง ลง เรือน หนีไป อยู่ ด้วย พ่อ แม่ ลุง ตา ย่า ยาย พี่ ป้า น้า อาว แล ชาย ไป เรียก หา จะ รับ คืน มา หญิง มิ มา ถ้า หญิง มี ชู้ ผัว ไซร้ ให้ ไหม โดย ขนาด

๕๔

มาตรา ๕๔ ผัว เมีย ตี ด่า วิวาท กัน แล หญิง เคียด ลง เรือน ไป

๕๒

นำภา นั้น แปล ว่า มา หา กำ หนด ร้าง ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บทที่ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๕ ๕๖ ลักษณทาษ บทที่ ๓๑ ไหม ผู้ ชัก สื่อ ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๔

๕๓

เมีย หนี ผัว ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๒๐ ๒๙ แล ๕๔

๕๔

เคียด แปล ว่า โกรธ เคือง เมีย หนี ผัว ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๒๐ ๒๙ แล ๕๓

อยู่ บ้าน เรือน พ่อ แม่ ลุง ตา แล ชายตาม แข่งหน้า ไป สู่ หน้า พ่อ แม่ลุงตา แห่ง หญิง นั้น แล พ่อ แม่ ลุง ตา หญิง มิ เรียก หา มิ เอา หมาก พลู มา สู่ กิน แล หญิง นั้น มี ชู้ ผัว ไซร้ ท่าน ให้ ไหม ชาย ชู้ แล พ่อ แม่ ลุง ตา หญิง โดย พระราชกฤษฎีกา

๕๕

มาตรา ๕๕ หญิงชาย อยู่ กิน เปน ผัว เมีย กัน แล ชาย คิด เอา ใจ ออก นอก ใจ หญิง ยัก ย้าย ทรัพย์ สิ่ง ของเก็บ เอาสิน เดิม สมรศ } ไปไว้ แก่ บิดา มารดา ญาติ พี่ น้อง แห่ง ตน ไป มี เมีย อื่น ก็ ดี แล เก็บ เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ ไป มิได้ มี เมีย อื่น ร้าง หญิง ไว้ พ้น กำหนด ก็ดี แล ชาย แกล้ง ขับ ไล่ หญิง เสีย เก็บ เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ ไว้ แต่ ผู้ เดียว ก็ ดี หญิง มา ร้อง ฟ้อง พิจารณา เปน สัจ ท่าน ว่า ชาย นั้น เลี้ยง หญิง มิ เปน ธรรม ให้ ชาย ส่ง ทรัพย์ สิ่ง ของ ซึ่ง เก็บ ไป นั้น มา จง ถ้วน ควร ให้ ปั่น สิน เดิม ให้ แก่หญิง ชาย ตาม เดิม สิน สมรศ ซึ่ง ชาย เก็บ เอาไป แล หญิง ได้ ไว้ มี มาก น้อย เท่าใด ปั่น ให้ แก่ หญิง ชาย คน ละ กึ่ง ให้หญิงชายขาดจากผัวเมียกัน เหตุชายมิได้เลี้ยงหญิงโดยธรรม

๕๕

ชาย ทิ้ง หญิง ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๖

๕๖

มาตรา ๕๖ ชาย ใด ทำ ชู้ ด้วย เมีย ร้าง ท่าน ให้ ไหม ชาย ชู้ กึ่ง ประถม ผิด เมีย เปน สิน ไหม กึ่ง พิไนย กึ่ง (ส่วน หญิง ร้าย ให้ มี โทษ ประจาน จงเต็ม ตาม พระอัยการ เดิม) เหตุ หญิง เลมิด มิ ทำ ตาม พระ ราชการ กำ หนด มัน จะ สมัค อยู่ แก่ ผู้ ใด ก็ ตาม ใจ หญิง นั้น แล

กล่าว ลักษณ ผัว เมีย วิ วาท ร้าง กัน โดย สัง เขป อยุด แต่ เท่า นี้

๕๗

มาตรา ๕๗ ชาย ใด ไป เลี้ยง ลูก/หลาน } สาว ท่าน ให้ ยำ เกรง พ่อ แม่ ผู้เถ้า ผู้แก่ แล ญาติ พี่ น้อง แห่ง หญิง เสมอ พ่อ แม่ ผู้เถ้า ผู้ แก่ แล ญาติ พี่ น้อง แห่ง ตน อย่า ทำ ให้ความ สบ ประมาท อัน มิ ชอบ ถ้า ชาย นั้น วิวาท ด่าตี ภริยา แล จับ หอกดาบ ธนู น่า ไม้ สรรพ อาวุ ธทั้งปวง จะพีน แทง ภริยา พ่อ ตา แม่ ยาย ญาติ พี่ น้อง หญิง ห้าม มิ ฟัง ก็ดี

๕๖

เมีย ร้าง ที่ กล่าว นี้ จะ เปน เมีย ร้าง อย่าง ไร ไม่ ทราบ แน่ เมีย ที่ ผัว ร้าง ยัง ไม่ ครบ กำหนด ตาม ลักษณ ผัวเมีย บท ที่ ๔๙ นั้น จะ ปรับ กึ่ง ประ ถม ผิด เมีย มา ฤๅจะปรับ เต็ม ยัง ไม่เห็นมีคำ พิพาก ษาเปน ตัวอย่าง เพราะ บาง ที บท นี้ จะ ใช้ ได้ แต่ ใน ส่วน เมีย ผัว ร้าง เกิน กำหนด แล้ว แต่ เมีย ยัง ไม่ ได้ ส่ง ทรัพย์ คืน ไป ให้ ดู ฎีกา ที่ ๘๘ ปี ๑๑๗

๕๗

ลูกเขยเลมิด พ่อตา แม่ยาย ให้ดูลักษณผัวเมียบทที่ ๕๘ แล ๖๑ ๑๑๘

แล ชาย หยาบช้า ด่า ตี ทุบถอง ฟันแทง พ่อแม่ ผู้เถ้า ผู้แก่ แห่งหญิงเจ็บปวด ไม่ ถึง สาหัส ก็ ดี ท่าน ว่า ชาย นั้น อุก อาจ นัก ให้ เอา ซึ่ง สิ่ง ของ ๆ มัน คืน ให้ แก่ มัน ถอง ส่ง ขับ มัน เสีย อย่า ให้ บาท ไหม ดัง ฉัน ผู้ อื่น ถ้า มัน ยัง รัก เมีย มัน อยู่ มัน ขอ ลุแก่ โทษ ว่า ตัว มัน ผิด แล้ว ให้ มัน แต่ง เข้า ตอกดอกไม้ ธูป เทียน ผ้า หัว หนึ่ง เหล้าเข้าเปด ไก่ ไหว้ พ่อ ตา แม่ ยาย สมัค ษมา แล้ว จึ่ง ให้ มัน อยู่ กิน ด้วย ลูก สาว สืบ ไป ถ้า มัน ชก ตี ฟัน แทง ทุบ ถองพ่อตา แม่ยาย ผู้เถ้า ผู้แก่ แห่ง หญิง มี บาดเจ็บถึง สาหัส สากรรจ์ ก็ดี แลมันเปน โจร ผู้ร้าย ก็ ดี ท่านว่าชาย นั้น ทุจริตหยาบช้า หา มารยาตร์ มิได้ ดู บัง เหตุ ให้ พ่อตา แม่ ยาย ริบ เอา ทรัพย์ สิ่ง ของๆ ชาย นั้นไว้ ให้ แก่ หญิง จง สิ้น ให้ขับมันเสีย อย่า ให้มัน อยู่ ด้วยลูกสาว สืบไป จะได้ ความ ฉิบหายเสีย ถ้า ลูก สาว ยัง รัก ผัว มัน จะ ตาม ผัว มัน ไป ก็ ตาม ใจ มัน ทรัพย์ สิ่ง ของ ทั้ง นั้น อย่า ให้ มัน เลย ถ้า มัน มี ลูก ไซร้ ให้ เอา ทรัพย์ นั้น ไว้ แก่ ลูก มัน เพราะ มันมิ รู้ คุณ ท่าน เลย

๕๘

มาตรา ๕๘ ชาย ไป เลี้ยง ลูก สาว ท่าน ให้ ยำ เกรง พ่อ แม่ ผู้ เถ้า ผู้ แก่ และ ญาติ แห่ง หญิง ถ้า ชาย มี พยศ กิน เหล้า มัก ด่า ตี เมีย ตน พ่อ ตา แม่ ยาย ห้าม ปราม มิ ฟัง มัน ว่า กล่าว เกินเลย ยาบ ช้า แล ให้ เครื่อง อัน มิ ดี แก่ พ่อ ตา แม่ ยาย ก็ ดี แล มัน ฉุกลหุก ตี เมีย ไป ต้อง

๕๘

ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๕๗ ๖๑ แล ๑๑๘

พ่อ ตา แม่ ยาย ก็ ดี ให้ มัน แต่ง เข้า ตอก ดอก ไม้ ธูป เทียน ษะมา พ่อ ตา แม่ ยาย แล้ว ให้ เรียก เอา ทาน บน ไว้ พี่ เมีย น้า เมีย ดุจ เดียว กัน แล

๕๙

มาตรา ๕๙ ผัว เมีย วิ วาท ตี กัน จับ หอก ดาบ แหลน หลาว ธนู น่าไม้ มีด พร้า แล มี ผู้ ช่วย ห้าม ถ้า ต้อง ผู้ ช่วย ห้าม นั้น บาด เจ็บ ไซร้ ให้ ไหม เปน สิน ไหม กึ่ง พิไนย กึ่ง

๖๐

มาตรา ๖๐ สามี ภริยา อยู่ ด้วย กัน ภริยา มี ความ ผิด สา มี จะ ปราบ ปราม ตี โบย หญิง ๆ จะ เอาโทษ แก่ สามี นั้น มิ ได้ ถ้า ภริยา ด่า ว่า หยาบช้า แก่ สามี ให้ ภริยาเอา เข้าตอกดอกไม้ ขอ โทษ แก่สามีจึ่งควร

๖๑

มาตรา ๖๑ ชายไป เลี้ยง ลูก สาว หลาน สาว ท่าน แล มี สิ่ง สิน ไป ด้วย เปน คำ นับ ถ้า ชาย หยาบ ช้า ต่อด่า ต่อตี พ่อตา แม่ยาย แล ผู้ เถ้า ผู้ แก่ แห่ง หญิง แล ชาย นั้น ไม่ ทำ ทาน บน ให้ ก็ ดี ไม่ สมัค ษมา

๕๙

ไหม ตาม กรม ศักดิ์

๖๐

สามี มี อานาจ โบย ตี แต่ พอ สม ควร เท่า นั้น มาก ไป ฤๅ ร้าย ไป ไม่ ได้ ให้ดูลักษณผัวเมีย บท ที่ ๒๖

๖๑

ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๕๗ ๕๘ แล ๑๑๘

พ่อ ตา แม่ ยาย ผู้ เถ้า ผู้ แก่ ก็ ดี หญิง ว่า มิ อยู่ เปน เมีย ชาย นั้น สืบ ไป ให้ เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ ทั้ง ปวง แห่ง ชาย ซึ่ง ยัง บริคณห์ อยู่ นั้น ส่ง ให้ แก่ ชาย นั้น เสีย เหตุ ว่า ทรัพย์ สิ่ง สิน ทั้ง นี้ เปน ที่ คำ นึง พึง ใจ เสน่ห์ แก่ ทวย ราษฎร ทั้ง หลาย ท่าน จึ่ง ว่า ให้ เอา ส่ง เสีย แก่ มัน จง แล้ว อย่า ให้ เอาทรัพย์ สิ่งของ มัน ไว้ ให้ เปน บริคณห์ สืบ ไป เลย แล้ว ให้ ขับ มัน เสีย อย่า ให้ มัน อยู่ ด้วย ลูก สาว สืบ ไป ถ้า แล ทรัพย์ สิ่ง สิน แห่ง มัน ยัง บริคณห์ อยู่ แก่ หญิง หญิง มิ ส่ง ให้ แก่ มัน ไซร้ ท่าน ว่า หญิง นั้น ยัง เปน เมีย ชาย นั้น อยู่ แล

กล่าวลักษณผัวเมีย วิวาทกัน เกินเลย พ่อตา แม่ยายโดยสังเขปแต่เท่านี้

๖๒

มาตรา ๖๒ ผัว ไป ค้า แต่ จัง หวัด หัว เมือง พระ ราช เสมา มณฑล เมือง ขึ้น แห่ง พระเจ้าอยู่หัว แม้นไปพ้นกำหนดปีหนึ่ง ชายมิมา ท่านว่า หญิง ชาย ขาด จาก ผัว เมีย กัน ถ้า ชาย มิ มา ผ่าก ของ มา ถึง เมีย ตน ก็ดี ใน หนังสือ บอกศุขทุกข์ ไข้ เจ็บให้รู้ กังวล แห่งตน เอง ก็ดี กำหนดสามปี ถ้า พ้น กำหนดชายมิมา พระราชกฤษฎีกาว่า หญิง นั้นมิได้ เปน เมีย ชาย นั้น เลย หญิง มี ชู้ เอาผัว หา โทษ มิได้ ทั้ง ชาย ผู้ ผัวใหม่ นั้น ก็ หา โทษ มิ ได้ เลย ถ้า ชาย ผู้ ใด เอา หญิงเปนชู้ เปนเมียแต่ในกำหนดนั้น คือเมียท่าน

๖๒

อย่า ปน กับ เรื่อง ผัว โกรธ เมีย ทิ้ง เมีย ใน ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๔๙ ไหม โดย ขนาด คือ ลักษณ ผัว เมีย บท ก แล พระราช กาหนด เก่า ๖๕ ไม่ ใช่ ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๕๖

แล ให้ ไหมโดย ขนาด ถ้า แลพ้นกำหนดแล้ว แล หญิง มีชู้ผัว แล ชาย ผัวเก่านั้น มาทำร้ายแก่ชายก็ดีหญิงก็ดี ท่านว่ามันล่วงอาญา ท่าน ให้ ไหม ทวี คูณ แม้น ว่า ชาย ไป เมือง จีน ไป ทะเล ไป เชียงใหม่ ไป พังงา ไป ชะ วา ฟ้า แดง ดัง นั้น ไซร้ ท่าน ให้ หญิง อยู่ ท่า ๓ ปี ถ้า ได้ ข่าว ว่า สลัด จับ ชาย ผัว ไป ได้ แล สำ เภา ซัด ไป ตก ศึก ให้ อยู่ ท่า ๗ ปี ถ้า พ้น ๓ } ๗ ปี แล้ว หญิง มี ชู้ ผัว มิ ให้ มี โทษ แก่ หญิง ชาย นั้น เลย ถ้า ผัว เก่า มา ทำ ร้าย แก่ เขา ทั้ง สอง ไซร้ ท่าน ให้ ไหม ดุจ เดียว แล

๖๓

มาตรา ๖๓ ถ้า พระ ผู้ เปน เจ้า ใช้ ไป การ ณรงค์ สงคราม แล ไป สื่อ เมือง ปลอม เมือง ใกล้ ไกล ก็ ดี ภาย หลัง ถ้า ภรรยา ขัด สน กัง วล ทุกข์ ยาก ประ การ ใด ให้ บอก มูล นาย อาณา พยา บาล ให้ ช่วย กราบ ทูล พระ เจ้า อยู่ หัว ถ้า หญิง มี ชู้ ผัว ไซร้ ให้ ไหม จัตุร คูณ ให้ แก่ เจ้า ผัว จง สิ้น แล้ว ให้ ลง โทษ ชาย หญิง นั้น โดย ขนาด

กล่าว ลักษณ ผัว ไป ค้า แล ไป ราช การ กำหนด ให้ หญิง อยู่ ท่า โดย สัง เขป แต่ เท่า นี้

๖๔

มาตรา ๖๔ ชาย หญิง ก็ ดี ได้ ทาษ เปน ทรัพย์มรฎก แห่ง พ่อ แม่

๖๓

ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๓

๖๔

อธิบาย สมรศ ให้ ดุ ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๖๘ ๗๒ แล ๗๔ ก

พี่ น้อง มา ก็ ดี ไถ่ มา ก็ ดี แล ได้ รับ พระ ราช ทาน พัทยา ไร่ นา อากร เมื่อ เขา ผัว เมีย ยัง อยู่ ด้วย กัน ไซ้ร้ ให้ เอา เปน สม รศ อนึ่ง ข้า เดิม แห่ง หญิง แห่ง ชาย ก็ ดี มา อยู่ เกิด ลูก เมื่อ เขา ผัว เมีย อยู่ ด้วย กัน นั้น แล้ว แล ผัว เมีย จะ อย่า กัน ไซ้ร้ ให้ ปั่น เอา ลูก ทาษ นั้น เปนสมรศ แล ตัว ข้า เดิม นั้น ให้ คง ตาม เดิม แห่ง หญิง แห่ง ชาย นั้น

๖๕

มาตรา ๖๕ สามี ภริยา วิวาท จะอย่ากัน สามี ให้ หนังสือ แก่ ภริยา ภริยา ให้ หนังสือ แก่ สามี ต่อ หน้า ผู้ เถ้า ผู้ แก่ ท่าน ว่า พึ่ง เอา หนังสือ สามี ภริยา นั้นได้ เขา สามี ภริยา ขาด จาก ผัว เมีย กัน

๖๖

มาตรา ๖๖ สามี ภริยา วิวาท กัน สามี ให้ หนังสือ อย่า แก่ภริยา ผู้ ลุก นั่ง รู้ เหน หน หนึ่ง แล้ว สามี กลับ คืน ไป อยู่ แก่ ภริยา ภริยา ก็ อยู่ ด้วย กับ สามี สืบ ไป แล้ว มีผู้ รู้ เหน ว่า เขา คืน ดี ด้วยกันไซ้ร้ ท่าน ว่า เขา เปน สามี ภริยา กัน อยู่ ถ้า ภริยา นั้น มี ชู้ ผัว ให้ ลง โทษ โดย ขนาด

๖๗

มาตรา ๖๗ ภริยาสามีมิชอบเนื้อพึง ใจ กัน จะ อย่า กัน ไซ้ร้ ตามน้ำ

๖๕

สามี ภริยา ยิน ยอม อย่า กัน ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๖๗ แล ๖๘

๖๖

อย่า แล้ว กลับ ดี กัน ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๓๘

๖๗

สามี ภรรยา ยอม อย่า กัน ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๖๕ แล ๖๘

ใจ เขา เหตุว่า เขา ทั้ง สอง สิ้น บุญกัน แล้ว จะ จำ ใจ ให้ อยู่ ได้ ด้วย กัน นั้น มิ ได้

๖๘

มาตรา ๖๘ ผัว เมีย อยู ด้วย กัน ต่าง คน ต่าง ผิด ใจ มัน จะอย่า กัน ไซร้ ให้ หญิง ส่ง (สิด สอด) ขัน หมาก แก่ ชาย ถ้า มี ลูก ด้วย มัน ไซร้ ท่าน มิ ให้ส่ง สิน สอน ขัน หมาก แก่ ชาย เลย ให้ เรียก สิน เดิม ทั้ง สอง ข้าง สิน สม รศ ไซร้ ให้ แบ่ง ปัน เปน สาม ส่วน ให้ ชาย สอง ส่วน ให้ แก่ หญิง ส่วน หนึ่ง ถ้า หญิง นั้น เขา มี ทุน เดิม ซื้อ ขาย จ่าย ได้ กำ ไร แล ชาย หา ทุน เดิม มิ ได้ ไซร้ ท่าน ให้ ปัน สิน สม รศ นั้น สาม ส่วน ได้ แก่ หญิง สอง ส่วน ได้ แก่ ชาย ส่วน หนึ่ง เพราะ ชาย หา ทุน มิ ได้ ชาย ได้ ไป หาก รัก ษา จึ่ง ได้

๖๙

มาตรา ๖๙ สามี ภริยา วิ วาท จะ อย่า กัน ให้ บิดา มาร ดา ผู้ เถ้า

๖๘

สิน สอด ไม่ ต้อง ส่ง แล้ว ตาม ประกาศ เรื่อง สิน สอด ของ มั่น วันที่ ๒๑ มิ ถุนายน ๑๑๙ วิ ธี แบ่ง สม รศ นี้ เปน วิ ธี ที่ แบ่ง ใน เรื่อง ผัว เมีย อย่า กัน ตาม ธรรม ดา แล เรื่อง มรฎก ดัง ที่ กล่าว ใน ลักษณมรฎก บท ที่ ๒๑ ใน เรื่อง อย่า นั้น ถ้า มิ การ พิ เศษ ก็ แบ่ง สม รศ เปน พิ เศษ จะ ทราบ ว่า มี กี่ อย่าง ให้ ดู สารบาน แพ่ง หมวด ผัว เมีย เรื่อง สิน เดิม สิน สมรศ

๖๙

ทำทานบน ให้ดูลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๐๗

ผู้ แก่ ไล่ ถาม ไต่ สวน ดู ให้ รู้ ว่า ผู้ ใด ผิด ผู้ ใด ชอบ ถ้า ผู้ชาย ผิด ลุ กะ โทษ ชาย ให้ หนังสือ สัญ ญา ทาน บน ไว้ แก่ ผู้ เถ้า ผู้ แก่ บิดา มารดา พี่ น้อง แห่ง หญิง แล้ว แล้ว ชาย นั้น แปร ปาก หลาก คำ ว่า มิ ได้ ทำ ตาม หนังสือ สัญญา ทาน บน ให้ ไว้ นั้น ถ้า มัน ยัง กระ ทำ ความ ชั่ว ว่า กล่าว มิ ฟัง อีก เล่า ไซ้ร้ ท่าน ว่า ให้ กระ ทำ ตาม หนังสือ สัญ ญา ทาน บน ซึ่ง ทำ ให้ ไว้ แก่ ท่าน นั้น

๗๐

มาตรา ๗๐ ผัว เมีย อยู่ ด้วย กัน ผัว ไป ค้า ได้ เมีย ใหม่ มา ด้วย ชาย ทำ เคียด แก่ เมีย ก่อน แล จะ อย่า กัน ไซ้ร้ ให้ แบ่ง สิน นั้น กึ่ง เพราะ เมีย ก่อน นั้น หา โทษ มิ ได้ ชาย นั้น อา ธรรม์

๗๑

มาตรา ๗๑ (ชาย ใด ข่ม ขืน หญิง หม้าย ถึง ชำ เรา ให้ เอา เบี้ย ใน ประ ถม ผิด เมีย ทำ ๕ ส่วน ยก เสีย ส่วน หนึ่ง เอา ๔ ส่วน ตั้งไหม เปน สิน ไหม กึ่ง พิไนย กึ่ง ถ้า ข่ม ขืน มิ ถึง ชำเรา ให้ ไหม กึ่ง ถึง ชำ เรา

ศุภมัศดุ ๑๙๐๕ ศกฉลูนักษัตร์ เดือน ๑๐ ขึ้น ๘ ค่ำ พุฒวาร สมเด็จ พระ เจ้า รามา ธิ บดี ศรี บรม จักรพรรดิ์ ราชา บรมบพิตร์ พระพุทธเจ้า อยู่หัว เสด็จ ใน บัลลังก์ อาศน์ โดย ทิศ ปรา จิณ มหาสระ จึ่ง พระ สุภา วดี ศรี

๗๑

พระ ราช กำ หนด ลักษณ ข่ม ขืน ล่วง ประ เวณี เมษายน ๑๑๘ มี ความ ทับ

มณฑาตุราช บังคมทูล พระ กรุณาด้วย ขุน ไกร นารายน์ แล แม่ นาง เกิด บุตร์ พรหมณาจารย์ สมรศ ด้วย กัน แล ทำ บริคณห์ ให้ กันไว้ ว่า เดิม แม่ นาง เกิด มี ข้า หญิง ชาย ช้าง ม้า โค กระ บือ แก้ว แหวน เงิน ทอง ผ้า ผ่อน แพร พรรณ สรรพ ทรัพย์ สิ่ง ของ ทั้ง ปวง เปน เงิน แปด ชั่ง ส่วน สิน เดิม ข้าง ขุน ไกร นารายน์ เอา ไป เล่น เบี้ย เสีย ส่วน สิน เดิม แม่ นาง เกิด แต่ง ไป ค้า เมือง นอก เสีย ยัง แต่ สิน สมรศ แล เขา จะ อย่า กัน ดังนี้ จะควร ประ การใด ข้า พระ พุทธ เจ้า ขอ เรียน พระ ราช ประฎิบัติ จึง มี พระบรมราช โอการ มารพระบัณฑูร ให้ มนตรี มุข แล นัก ปราชญ์ ราช บัณฑิตย์ ทั้ง หลายพิพากษา ให้แต่งพระราชกฤษฎีกาไว้ สืบไปเมื่อน่า

๗๒

มาตรา ๗๒ สองสมรศ ด้วย กัน มี บริคณห์ ทั้ง สอง ข้าง คือว่า มี ข้า คน ช้าง ม้า โค กระบือ แก้ว แหวน เงิน ทอง ผ้าผ่อน แพรพรรณ สรรพ ทรัพย์ สิ่ง ใด ๆ ก็ ดี แล ตัว ทรัพย์ เดิม นั้น หนี ตาย ก็ดี เรือ ล่ม ไฟ ไหม้ ก็ ดี เล่น เบี้ย เสีย ก็ ดี แต่ง ไป ค้า ขาย ขาด ทุน ก็ ดี แล สิน เดิม นั้น ฉิบ หาย ด้วยประการใด ๆ ก็ ดี ท่าน ให้ เอา สินสมรศใช้เดิม อัน ฉิบหาย นั้น จง ถ้วน เหลือ นั้น เปน สม รศ (ถ้า สิน เดิม แต่ เขียน หนัง สือ ไว้ เปล่าว่า เปน สิน บิดา มารดา ให้ ก็ ดี แล โค กระ บือ สรรพ ทรัพย์ ทั้ง ปวง นั้น หนี ตาย ฉิบ หาย โจร ลัก ด้วย ประ การ ใด ๆ ก็ ดี ท่าน มิ ให้ เอา สิน สม รศ ใช้ สิน เดิม เลย) ถ้า แม้น ต้องอาญา เปน ถ้อย ความ

๗๒

อธิบาย สินเดิม สมรศ ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๖๔ แล ๗๔ ก.

ก็ ดี ต้อง มรฎก แล ท่าน ให้ เอา เดิม เปน มรฎก ก็ ดี อย่า เอา สิน สม รศ ใช้ เดิม นั้น เลย เพราะ โทษ เกิด แก่ ตน เอง ถ้า เอา เดิม ตน ให้ ลูก หลาน พี่ น้อง พ้อง พันธุ์ ไปก็ เสมอ ดุจ เดียว ถ้าแลเอาสมรศใช้ เดิม ไซร้ ใคร มาก ให้ ได้ มาก ใคร น้อย ให้ ได้ น้อย ถ้า สม รศ หา มิ ได้ เปน พับ เขา ทั้ง สอง ฝ่าย ถ้า หา สม รศ มิ ได้ มี แต่ สิน เดิม ข้าง หนึ่ง ยัง มาก ไซร้ ให้ เอา ใช้ เดิม ข้างขาด นั้น ตาม ส่วนมาก แลน้อย เพราะ เขา อยู่ กิน ด้วย กัน ถ้า สิน เดิม หญิง ก็ ดี ชาย ก็ ดี แห่ง เขา ทั้ง สอง สิ้น เสีย ด้วย กัน ท่าน มิให้ว่าแก่กัน เลย (อนึ่ง เขา แรก เลี้ยงกัน เปนผัว เปนเมีย อย่อม จ่าย เปน ค่า เหล้า แล หวาน เปน บริคณห์ ทั้ง สอง ข้าง มี ผู้ เถ้า ผู้ แก่ รู้เห็น แล ให้ ทำ หนังสือ บริคณห์ ข้างชาย ไว้ แก่ บิดา มารดา พี่ น้อง ข้าง หญิง ให้ ทำ หนัง สือ บริคณห์ ข้าง หญิง ไว้ แก่ บิดา มารดา พี่ น้อง ข้าง ชาย จึ่ง จะ ชอบ ถ้า มี สิน เดิม ทั้ง สอง ข้าง แล มี หนัง สือ บริคณห์ อยู่ แต่ ข้าง เดียว ไซร้ สิ่งสิน ใน บริคณห์ บมิเปนบริคณห์ เลย ถ้าข้างหนึ่งพิพาท ไซ้ ให้ แล่ง เอา กึ่ง เปน เดิม ถ้า เขา รับ เอา เอก สาร แก่ กัน ให้ เอา คง เปน เดิม ถ้า ข้าง หนึ่ง หา ทุน มิ ได้ ควร ให้ ข้าง ผู้ มี ทุน นั้น เรียก เอา หนังสือ ว่า หา ทุน มิได้ ไว้ เปน คู่ บริคณห์กัน ถ้าข้าง หนึ่ง ว่า เดิม ข้าง หนึ่ง ว่าสมรศ แล หา สักขี พยาน มิได้ ให้ เอา เปน เดิม กึ่ง สมรศ กึ่ง ถ้า บริคณห์ หญิง อยู่ หน ชาย บริคณห์ ชาย อยู่ หน หญิง ไซร้ ให้ เอา โดย บริคณห์ นั้น ถ้า ข้างหนึ่ง มี บริคณห์ ข้างหนึ่งหาบริคณห์ นั้นมิได้ ข้าง หา บริคณห์ มิได้ มา ว่า จะ เอา สิน โดยบริคณห์ นั้น มิได้) อนึ่ง บิดามารดา พี่ น้อง ลูก หลาน หน หญิง ก็ ดี ชาย ก็ดี แล เขา ล้ม ตาย ไซร้ หนชาย ได้

สิ่ง สิน มาก น้อย เท่า ใด ก็ ดี หน หญิง ได้ สิ่ง สิน มาก น้อย เท่า ใด ก็ดี ท่าน ว่า เขา ผัว เมีย ได้ ด้วย บุญ เขา ให้ เอา เปน สิน สมรศ แม้น บิดา มารดา ญาติ หน หญิง ให้ สิ่ง สิน แก่ หญิง ก็ดี บิดา มารดา ญาติ หนชาย ให้ แก่ ชาย ก็ดี เมื่อ วัน มี แขก ให้ เอา เปน เดิม ถ้า ให้ เมื่อ มา อยู่ เปน เมีย กัน แล้ว ให้ เอา เปน สมรศ แม้น ได้ ไร่ นา อากร เมื่ออยู่ เปน ผัว เมีย ก็ ให้ คิด เอา เปน สมรศ อนึ่ง สิน ที่ นอน แล เหล้า เข้า ของ กิน เลี้ยง ผู้ เถ้า ผู้ แก่ วัน มี แขก มิ พอ จะ เอา แก่ กัน ถ้า จะอย่า กัน ก็ ดี ตาย จาก กัน ก็ ดี ท่าน ให้ ยก เสีย

๗๓

มาตรา ๗๓ บริคณห์ ไป อยู่ กับ เมีย แล้ว แล ว่า มี สิน บริคณห์ มาก เมื่อ ดูไซ้ร หา สิน ใน บริคณห์ มา มิได้ แล มี แต่ น้อย นั้น ก็ดี แลมัน เข้า ใน ระ วาง อำ พราง ถ้า อำพราง ท้าว พระยา ให้ ตัด ปาก ถ้า อำพราง ขุน นาง ผู้ ใหญ่ ให้ ตี ด้วย ลวด หนัง โดย สกรรจ์ แล มิ สกรรจ์ ถ้า อำ พราง ผู้ เถ้า ผู้ แก่ ไซ้ร แม้น ชาย ทำ สมรศ ได้ เท่า ใด ให้ ไว้ แก่ หญิง จง สิ้น เปน โทษ แต่ ชาย แล แม้น หญิง ทำ สมรศ ได้ เท่า ใด ให้ไว้ แก่ ชาย จง สิ้น เปน โทษ แก่ หญิง ผู้ พราง นั้น แม้น เขา ทำ บริคณห์ พราง ทั้ง สอง ข้าง ไซ้ร ให้ ปั้น กัน แต่ คน ละ กึ่ง อย่า ปั้น ดัง สม รศ นั้น เลย

๗๔

มาตรา ๗๔ ราษฎร ทั้ง หลาย ใน แว่น แคว้น เสมา มณฑล ให้ เลี้ยง ดู ลูกเมีย พี่ น้อง พ้อง พันธุ์ จงชอบโดย ธรรม บาง คนมีเมียสอง คน

สาม คน ก็ ดี เมื่อ เกิด ลาภ ได้ ไร่ นา เรือก สวน สรรพทรัพย์ ทั้งหลาย ควร ให้ แก่ เมีย เดิม สอง ส่วน ให้ แก่ เมีย กบาง ส่วน หนึ่ง ให้ แก่ เมีย สุด กึ่ง ส่วน

๗๔ ก

ศุภมัศดุ ๑๑๖๖ ชวด นักษัตร์ฉอศกผคุณมาศกาฬปักษ์ทศมีดิถีจันทวารกาลบริเฉทกำหนด พระบาท สมเด็จ บรมนารถ บรมบพิตร์ ดิศรธรรมฤกมหาราชาธิราชพระพุทธเจ้า อยู่หัว ผู้ ดำรง พิภพ ถวัลยราช กรุงเทพ ทวาราวะดี ศรี อยุทธยามหาดิลกภพนพรตน์ ราชธานีบุรีรมย์ เสด็จออก ณพระที่นั่ง บุศบก มาลา มหา จักรพรรดิ์ พิมาน พร้อม ด้วย พฤฒามาตย์ราชกระวีมนตรี มุข ลูก ขุน ทั้ง หลาย ทรง พระ อุต สาหะ ชำระพระราชกฤษฎีกา บทพระ อัยการ ลักษณ ผัว เมีย ว่า ด้วย ขุน ไกร นารายน์ กับ แม่ นาง เกิดบุตร์ พรหมณาจาริย์ จะ อย่า กัน มี บท พระอัยการเดิม ไว้ ว่า ถ้า ชายหญิง จะ เลี้ยง กัน เปน ผัว เมีย แม้น มี สิน เดิม มาก น้อย เท่า ใด ให้ทำ หนังสือ บริคณห์ไว้ ต่อ กัน ทั้ง สองฝ่าย จึ่ง จะฟัง ได้ ครั้นจะ อย่ากัน ก็ ให้แบ่ง ปั่น สินเดิม สิน สมรศ ตามมี หนึ่ง สือ บริคณห์ นั้น จึ่งมีพระราช โองการ มารพระบัณ ฑูรสุรสิงหนาท ดำหรัส แก่ มนตรี มุข ลูก ขุนผู้ พิพากษา กิจ คดี อาณา ประชา ราษฎร ทั้ง ปวง ว่า ซึ่ง มี บท พระอัยการ อัน โบราณ ราช กระษัตริย์ บัญญัติ ไว้ ให้ แบ่ง ปั่น สิน โดยบริคณห์ นั้น เห็น เปน ยุติธรรม อยู่ จะ เลิก รื้อ เสีย มิชอบ ให้ คง ไว้

---

๗๔ ก

อธิบาย สินเดิม สิน สมรศ ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๖๔ แล ๗๒

ครั้น จะให้ ใช้ หนังสือ บริคณห์ ตาม บท พระอัยการ โบราณ เหล่า ทวย ราษฎร ทุก วันนี้ บิดา มารดา ประกอบ บุตรา บุตรี ให้ มี สามี ภริยา แล ให้ วิญาณกะทรัพย์ อวิญาณกะทรัพย์ } เปน ทุน ก็ มี แต่ ผู้ เถ้า ผู้ แก่ มา นั่ง รู้ เห็น เปน คำนับ จะได้ ทำ หนังสือ บริคณห์ ให้ ไว้ แก่ กัน ตาม ประเพณี โบราณ นั้น หามิ ได้ อย่าง ธรรมเนียม โบราณ เสื่อม สูญไป ช้า นาน แล้ว ครั้นจะ ประกาศ แก่ ราษฎร ให้ รื้อ ทำ หนังสือ บริคณห์ ดังแต่ ก่อนนั้น ก็ เปน อัน ยาก ก็ให้ ใช้ ตาม กระบิล เมือง ที่เคย ใช้ มา จะ ไม่ มี หนังสือ บริคณห์ ก็ ตาม เถิด ถ้า แล เขา ผัว เมีย จะ อย่า กัน จะ ปั่น สิน เดิม สิน สมรศ นั้น ให้ แพ่ง พิจารณา โดย สัจ โดย ธรรม ได้ ทรัพย์ ฝ่าย ชาย ฝ่าย หญิง มาก น้อย เท่า ใด ไซร้ ก็ ให้ แบ่ง ปั่น ตาม ส่วน สิน เดิม สิน สมรศ โดย พระอัยการ อันโบราณราชกระษัตริย์ บัญญัติ ให้แบ่ง ปั่น นั้นเถิด

กล่าว ลักษณ มูล วิวาท แห่ง ผัว เมีย จะ อย่า กัน โดย สังเขป แต่ เท่านี้

๗๔ ข

อันว่า หญิง อัน ชาย มิได้ คำ นับ สู่ ขอแล ชาย กระ ทำทุราจารให้ มี โทษ นั้น มี ๗ ประการ มาตุรักขิตา ประการหนึ่ง คือหญิง อัน อยู่ ด้วย มารดา ๆ หาก รักษา บีตุรักขิตา ประการ หนึ่ง คือ หญิง อัน อยู่ ด้วย บิดา ๆ หาก รักษา มาตา บีตุรักขิตา ประการ หนึ่ง คือ หญิง อัน อยู่ ด้วย บิดา

---

๗๔ ข

ที่ ชาย ไม่มี โทษ นั้น เมื่อ บุตร์ สาว ท่าน มา หา ตน ที่ บ้าน แล้ว กลับ ไป ถ้า อยู่ กับ ตน เลย แล้ว เปน ลักภา

มารดา บิดา มารดา หาก รักษา โคตตะรักขิตา ประการหนึ่ง คือ หญิง อัน อยู่ ด้วย โคตร์ ๆ หาก รักษา ภาตุรักขิตา ประการ หนึ่ง คือ หญิง อัน อยู่ ด้วย พี่ ชาย พี่ สาว พี่ ชาย พี่ สาว หาก รักษา ญาติรักขิตา ประการ หนึ่ง คือ หญิง อัน อยู่ ด้วย ญาติ ๆ หาก รักษา สารักขา ประการ หนึ่ง คือ หญิง อยู่ ด้วย ท่าน ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง ท่าน หาก รักษา ป้อง กัน ไว้ หญิง ๗ ประการ นี้ ถ้า ชาย ผู้ ใด มิได้ คำนับ สู่ ขอ แล อุกอาจไป กระทำ ทุราจาร หญิง ก็ ดี แล ชาย ไป ลอบ ลัก ทำ ชู้ แล ข่ม ขืน ชักภา หญิงไป ก็ ดี ท่าน ว่า ชาย นั้น มี โทษ ถ้า หญิง นั้น ไป หา ชาย ถึง เคหะ สถาน บ้าน เรือน ชาย ยอม ให้ ชาย ทำ ชู้ ด้วย ไซร้ แล จะ กล่าว โทษ แก่ ชาย นั้น มิ ได้ เลย

๗๕

มาตรา ๗๕ บุรุษย์ ผู้ ใด จับ ข้อ มือ หยอก บุตรี ท่าน ก็ ดี ขึ้น ไป ถึง ที่ นอน บุตรี ท่าน ก็ ดี แล ฉุด ลาก บุตรี ท่านไป จูบ กอด ทำ ชู้ แล ทำ ประการใด ก็ ดี ท่าน ว่า ชาย นั้นผิด ให้ ลง โทษ โดย โทษานุ โทษ

๗๖

มาตรา ๗๖ (ชายใด มี เมีย แล้ว ข่มขืน ลูก สาว หลาน สาว

๗๕

ลง โทษ โดย โทษานุ โทษ นี้ บางที จะ เปน โทษ อาญา ให้ ดู ลักษณ ผัว เมียบท ข แลบทที่ ๒ แล ๔๖

๗๖ แล ๗๗ แล ๗๘

พระราชกำหนด ลักษณ ข่มขืน ล่วง ประเวณี เมษายน ๑๑๘ มี ความ ทับ

ท่าน ถึง ชำ เรา ให้ ไหม ชาย นั้น กึ่ง ประถม ผิด เมีย ถ้า ข่ม ขืน มิ ถึง ชำเรา ให้ ไหม กึ่ง ถึง ชำ เรา

๗๗

มาตรา ๗๗ (ชาย หา เมีย มิ ได้ ข่ม ขืน ลูก สาว หลาน สาว ท่าน ถึง ชำเรา ให้ ไหม ชาย นั้น กึ่ง เบี้ย ชาย มี เมีย แล้ว ถ้า ข่ม ขืน มี ถึง ชำ เรา ให้ ไหม กึ่ง ถึง ชำ เรา

๗๘

มาตรา ๗๘ (ชาย ใด ข่ม ขืน หญิง เด็ก ไม่ รู้ เดียงษา มิ ถึง ชำ เรา ให้ ไหม เท่า เบี้ย ประถม ผิด เมีย ถ้า ข่ม ขืน ถึง ชำเรา โลหิต ไหล ให้ ไหม เท่า เบี้ย ประถม ผิด เมีย ทวี คูณ ถ้า ตบ ตี หญิง ทำ ให้ มี บาด เจ็บ ด้วย ท่าน ให้ ไหม ชาย นั้น โดย บาดเจ็บ อิก โสด หนึ่ง

กล่าว ลักษณ หญิง ๗ ประการ แล ปรับ โทษ ชาย ข่ม ขืน หญิง โดย สังเขป แต่ เท่า นี้

๗๙

มาตรา ๗๙ บุตรี ท่าน บิดา มารดา ยัง มิได้ ประกอบ สามี ภริยา ให้ ไซร้ บิดา มารดา นั้น เปน อิศร แก่ บุตร์ ถ้า ชาย ใด พึง ใจ ด้วย บุตรี ท่าน ให้ คำนับ บิดา มารดา ตาม ประเพณี ถ้า บิดา มารดา ยก ให้ สามี จึ่ง จะ เปน อิศร แก่ ภริยา ถ้า ชาย มิได้ ไป สู่ ขอ คำนับ บิดา มารดา

๗๙

อิศร ใน บุตร์ ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๓๘ แล ลักษณ มรฎก บท ที่ ๒๐

หญิง ๆ ชาย ลอบ รัก ใคร่ ทำ ชู้ กัน ใน สถาน บ้าน เรือน บิดา มารดา หญิง บิดา มารดา หญิง จับ ได้ ตี โบย ทำ โพย ชาย มิ ได้ ถึง สาหัศ จะ เอา โทษ แก่ บิดา มารดา หญิง นั้น มิ ได้ ถ้า ชาย ใด ไป สู่ ขอ มี คำ นับ บิดา มารดา หญิง แล้ว พ่อ แม่ ญาติ พี่ น้อง หญิง แกล้ง ตี โบย ชาย ไซ้ ให้ ลง โทษ แก่ บิดา มารดา แล ญาติ พี่ น้อง แห่ง หญิง โดย พระรชากฤษฎีกา

๘๐

มาตรา ๘๐ ชาย ใด มิ ได้ สู่ ขอ หญิง เปน คำ นับ แล ลอบ ทำ ชู้ ด้วย ลูก สาว ท่าน ๆ จับ ได้ ท่าน มิ ให้ ฆ่า ฟัน ชาย แต่ ให้ ผูก มือ ไว้ ว่า กล่าว กัน ตาม กระบิล เมือง ความ เมือง ท่าน

๘๑

มาตรา ๘๑ ชาย ลอบ ลัก สม รัก ทำ ชู้ ด้วย ลูก สาว ท่าน ก็ ดี หญิง ทาษ ท่าน ก็ ดี แล พ่อ แม่ เจ้า เงิน แห่ง หญิง มิ รู้ ชาย มิ รับ หญิง มี ครรภ์ ตาย พิจารณา เปน สัจ ว่า ชาย ลอบ ทำ ชู้ ด้วย หญิง จริงไซ้ร ท่าน ให้ ไหม ชาย จง เต็ม ค่า ตัว หญิง สกรรจ์ แลหญิงทาษ นั้น แล้ว ให้ ลง ทัณฑ์ โทษ ๓๐ / ๒๕ ที

๘๐

ว่า กล่าว กัน ตาม กระบิล เมือง แล้ว จะ มี โทษ หรือ จะ ปรับ อย่าง ไร นั้น ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๘๗

๘๑

ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๒๘

๘๒

มาตรา ๘๒ ชาย ใด ลอบ ไป ทำ ชู้ ด้วย ลูก สาว หลาน สาว ท่าน มิ ได้ กล่าว ถาม แล พ่อ แม่ หญิง รู้ ชู้ ขึ้น ลง ไป มา หา ลูก ตน ดังนั้น ไซร้ ท่าน ว่า คือ เมีย มัน ให้ มัน แต่ง ษะมา พ่อ แม่ หญิง พึง ให้ พ่อ แม่ หญิง รับ ษะมา ให้ มัน อยู่ เปน คู่ สังวาศ เพราะ เขา ทั้ง สอง เปน คู่ สร้าง กัน มา แต่ กาล ก่อน เปน สัตรี ภาพอย่า ให้ มี ชาย สัม ผัศ ถูก ต้อง ตัว ถึง สอง ถ้า ชาย มิ แต่ง มา ษะมา พ่อ แม่ ผู้ เถ้า ผู้ แก่ แห่ง หญิง แล มิ ได้ เลี้ยง หญิง ดัง ท่าน เลี้ยง ลูก เมีย ท่าน ทั้ง หลาย แล มัน ทำ ชู้ แล้ว มัน ทอด หญิง นั้น เสีย ท่าน ว่า มัน ทำ ให้ ลูก หลาน ท่าน นมบก อก พร่อง ให้ ไหม ชาย ผู้ เลมิด พ่อ แม่ ผู้ เถ้า ผู้ แก่ นั้น โดย ขนาด ถ้า แต่ง มา ษะมา พ่อ แม่ หญิง มิ รับ แล พราก ลูก สาวไป ให้ แก่ ชาย อื่น ให้ เสีย ประ เวณี ธรรมไซร้ ท่าน ว่า ผู้ มา เอา เมีย มัน แล พ่อ แม่ ทำ มิ ชอบ นั้น ท่าน ให้ ไหม พ่อ แม่ หญิง แลชาย ผู้ มา เอา เมีย มัน โดย ขนาด

๘๓

มาตรา ๘๓

๘๒

ไหม พ่อ แม่ หญิง โดย ขนาด นั้น ยัง ไม่ ทราบ ว่า จะไหม อย่างไร

๘๓

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๘ ยก เลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๒๕๐

๘๔

มาตรา ๘๔ สองลอบสมรักด้วยกัน มิได้สู่ขอ มีขันหมาก เปนคำนับ แล พ่อแม่หญิงมิรู้ ต่อ มี ท้อง ลูก จึ่ง รู้ ถ้า ชายนั้นชั่ว ชาติทรพลพ่อ แม่ หญิง มิให้ ก็ ตาม ใจ พ่อ แม่ หญิง ถ้า พ่อ แม่ หญิง นั้น ตาย ถ้า ชาย หญิง สมัค อยู่ ด้วย กัน เกิด ลูก ชาย หญิง ท่าน ว่า ลูก นั้น เปน ขันหมาก หญิง ทำ ชู้ ไซร้ ท่าน ให้ ไหม ชาย ชู้ นั้น ให้ แก่ ชาย ทรพล ซึ่ง เปนผัว นั้น แล ให้ ริบ เอา ทรัพย์ สิ่ง สิน ให้ แก่ ชาย ผู้ เปน ผัว นั้น ด้วย

๘๕

มาตรา ๘๕ ฝูง ไพร่ ฟ้า ข้า คน ทั้ง หลาย หา ขันหมาก มิได้ รัก ใคร่ กัน อยู่ ด้วย กัน เปล่า ๆ พ่อ แม่ พี่น้องแห่ง หญิง รู้มิได้ร้องฟ้องว่ากล่าว แล มัน ปลูกเรือน บ้าง ต่าง เรือนแฝงอยู่ กินด้วย กัน โดย ฉัน ผัวเมีย หาบุตร์ มิได้ ก็ ดี หญิง สิทธิ์ เปน เมีย ชาย ถ้า แล ผู้ ใด มิได้ ปลูก เรือน อยู่ มิได้ ทำ เลี้ยงกัน โดยฉันผัว ฉันเมีย ท่าน ว่ามิได้เปนเมียสิทธิ์แก่ชายเลย

๘๖

มาตรา ๘๖ ฝ่าย ทหาร ฝ่าย พลเรือน ไพร่ ฟ้า ทั้ง ปวง เขาสมรศ ด้วย กัน หา ขันหมาก มิได้ พ่อแม่ หญิง รู้ ว่า มิได้ รู้ ก็ดี แล มัน ปลูก เรือน อยู่กินด้วยกันก็ ดี ยังมิ ทัน ได้ปลูก ก็ ดี แล มันเลี้ยงดู อยู่ กิน ด้วย

๘๔

ริบ ทรัพย์ ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๐ แล ๔๘

๘๕ แล ๘๖

ผัว เมีย ที่ ได้ เสีย กัน เอง ให้ ดู สารบาน แพ่ง หมวด ผัว เมีย

กัน โดย ฉัน ผัว เมีย แล เกิด ลูก หญิง ลูก ชาย สาย สืบ ดังนั้น ท่าน ว่า เกิด ลูก เปน ขันหมาก แล้ว หญิง เปน เมีย สิทธิ์ แก่ ชาย แม้น หญิง ทำ ชู้ สู่ชายท่าน ว่า ให้ไหมชาย ชู้ ให้แก่ ชาย ผู้เปน ผัว โดย ขนาด

๘๗

มาตรา ๘๗ ผู้ ใด ชัก ชู้ ให้ แก่ ลูก สาว หลาน สาว ท่าน พ่อแม่ แห่ง หญิง มิ รู้ แล อยู่ นาน มา จึ่ง รู้ ท่าน ให้ ไหม ชาย โดย ยศถา ศักดิ์ พ่อแม่หญิงแลมันผู้ชักสื่อนั้น ให้ทวนด้วยหวายโดยสกรรจ์มิสกรรจ์ เพราะ มัน เห็น แก่ ลาภ เอา สิน จ้าง สิน บล ทำ ให้ ลูก สาว ท่าน เสีย ตัว

๘๘

มาตรา ๘๘ (ชาย ใด มิ ได้ สู่ ขอ ลูก สาว หลาน สาว ท่าน แล บังอาจ ว่า ตน เรี่ยว แรง ผู้ เดียว ก็ ดี ภา พวก เพื่อน ไป ก็ ดี เข้า กุม เกาะ เบาะ ฉะแลง ลูกสาว หลานสาว แล เมียท่าน ไป ด้วย แรง ตน หญิงนั้นร้อง แรก ขัด ขวาง มี คน รู้ เห็น ได้ ยิน ข่ม ขืน หญิง นั้น ได้ ถึง ชำ เรา ก็ ดี มิ ได้ ถึง ชำ เรา ก็ ดี หญิง นั้น มา หา ความ เปน สัจ ไซ้ ให้ ไหม โดย พระราชกฤษฎีกา เดิม ถ้า ข่มขืน หญิง มี บาด เจ็บ ให้ ไหม โดย บาด เจ็บ อิก โสด หนึ่ง พวก ซึ่ง ไป ด้วย นั้น ให้ ไหม กึ่ง ถ้า ชาย หลาย คน ข่ม ขืน โทรม เอา หญิง นั้น ไซ้ ให้ ลง โทษ แก่ ชาย นั้น ด้วย ลวด หนัง คน ละ ๖๐ ที ให้ ไหม ตาม บันดา ศักดิ์ ทวี คูณ เพราะ มัน บังอาจ หยาบ ช้า ต่อ แผ่น ดิน เมือง ท่าน

๘๘

พระราชกำหนดลักษณข่มขืน ล่วงประเวณี เมษายน ๑๑๘ มี ความทับ

๘๙

มาตรา ๘๙ หญิง คน เดียว ทำ ชู้ ด้วย ชาย สอง คน แล ชาย นั้น มา ภบ กัน วิวาท ตี ด่า ฟัน แทง กัน มี บาด เจ็บ ไซร้ ท่าน ให้ไหม หญิง แล ชาย ผู้ ฟัน แทง นั้น ให้ แก่ ชาย ผู้ บาด เจ็บ นั้น โดย ความ เมือง ท่าน

๙๐

มาตรา ๙๐ หญิง คน เดียว มัน ทำ ชู้ ด้วย ชาย คน หนึ่ง ก่อน แล้ว หญิง นั้น มา ทำ ชู้ ด้วย คน หนึ่ง เล่า ชู้ ก่อน มัน ฟัน แทง ชู้ หลัง ตาย ก็ ดี ชูหลังมันฟันแทงชู้ก่อนตายก็ดี ท่าน ว่า เปน หญิง ร้าย ให้ทวนมัน ๓๐ ที แล้ว ให้ โกน ศีร์ษะหญิง นั้น เปน ตะแลงแกง ทัดดอกฉะบาสองหูขึ้นขา อย่าง ประจาน ๓ วัน แล้ว ให้ ฆ่า ช่าย ชู้ ผู้ ฟัน แทง นั้น ให้ ตก ไป ตาม กัน ถ้า ทรง พระ กรุณา มิ ให้ ฆ่า ตี ไซร้ ผู้ ทำ ต่ำ นา ๔๐๐ ลง มา ให้ ปรับ ไหม ทวีคูณ โดย พระ ราช กฤษฎีกา สินไหม ให้ แก่ บิดา มารดา ญาติ พี่น้อง แห่ง ชาย ชู้ ผู้ ตาย

๑๐๐

มาตรา ๑๐๐

๘๙

หญิง เปน เหตุ ให้ ชาย วิวาท ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๙๐

๙๐

หญิง เปน เหตุ ให้ ชาย วิวาท ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๘๙

๑๐๐

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ให้ ยก เลิก จะ ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๒๕๒

๑๐๑

มาตรา ๑๐๑ ชาย ใด พูดจา เกี้ยว พาน หญิง แล ชาย ใส่ กล พ่อ ลวง หญิง หญิง ยอม เปน เมีย ชาย ชาย ลวง เอา แต่ ทรัพย์ เข้า ของ ๆ หญิง แล้ว ฆ่า หญิง เสีย ไซร้ ท่าน ว่า ชาย นั้น หา สัจ มิได้ ให้ ฆ่า ชาย นั้น เสีย ให้ตก ไป ตาม กัน

กล่าว ลักษณ หญิง ชาย ลอบ ทำ ชู้ มิได้ สู่ขอ แล ชาย พ่อลวง หญิงเปน มูล วิวาท โดย สังเขป แต่ เท่า นี้

๑๐๒

มาตรา ๑๐๒ ชาย ขอ ลูก สาว ท่าน ถึง หลบ ฝาก ยัง แต่ จะ ทำ งาน แล พ่อ แม่ หญิง ให้ ชาย ฝาก บำเรอห์ แล ทำ กิน อยู่ ด้วย กัน เปน ๒ } ๓ บี แล พ่อ แม่ หญิง ให้ ชาย อยู่ ด้วย กัน ไซร้ ท่าน ว่า เปน เมีย สิทธิ์ แก่ เจ้า ผัว เหมือน เมีย ทำ งาน ถ้า แล ชาย ผู้ ใด ทำ ชู้ ด้วย เมีย ดัง นี้ ณถิ่น ถาน ใด ก็ ดี แล ชาย เจ้า ผัว ฟัน แทง ชาย หญิง ซึ่ง ทำ ชู้ ด้วย กัน ตาย ทั้ง สอง ไซร้ ท่าน ว่า อย่า เอา โทษ แก่ ชาย ผู้ ฟัน แทง เลย เพราะ ผู้ ตาย นั้น ทำ นอก ประเวณี แผ่นดิน ท่าน

๑๐๒

หลบ ฝาก นั้น คือ ให้ เปน ผัว เมีย กัน แล้ว แต่ ยัง ไม่ ออก น่า ฝาก บำเรอห์ นั้น คือ ให้ เลี้ยง ดู เปน สามี ภริยา

ผัว ฆ่า ชู้ ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๙ ๑๑ ๑๒ แล ๑๑๖

๑๐๓

มาตรา ๑๐๓ ชาย มา สู่ ขอ ลูก สาว หลาน สาว ท่าน พ่อ แม่ หญิง ให้ หญิง นั้น แก่ ชาย ยัง มิ ได้ มี ขัน หมาก ก็ดี พ่อ แม่ หญิง มิ ให้ หญิง แก่ ชาย ก็ ดี แล ชาย นั้น ไป มา หา สู่ พูดจาว่า กล่าว เกี้ยว เฉียง หญิง อ่อน ใจ เชื่อ ฟัง คำ ชาย ชาย ได้ สมัค สัง วาศ ด้วย หญิง พ่อ แม่ หญิง มิ รู้ ชาย หญิง ร่วม ประ เวณี กัน ก่อน ยัง มิ ได้ แต่ง การ งาน บริคณห์ นั้น ท่าน ว่า ให้ ชาย นั้น แต่ง ขะมา ยุม แปลงไหว้ พ่อ แม่ แห่ง หญิง นั้น โดย คำ นับ ถ้า แล หญิง นั้น มิได้ สมัค สังวาศ ด้วย ชาย ชาย หาก กุม เกาะ เบาะ ฉะแลง ฉุ ลาก เอา หญิง นั้นไป ท่าน ว่า ชาย นั้น เลมิด แล หา คำ นับ บิดา มารดา มิได้ ถ้า แล บิดา มารดา มิ ให้ หญิง แก่ ชาย ก็ได้ ให้ ไหม ชาย พวก เพื่อน ชาย ซึ่ง ไป ด้วย โดย พระ ราชกฤษ ฎีกา

๑๐๔

มาตรา ๑๐๔ ชาย สู่ ขอ ลูก สาว ท่าน ชาย นั้น ทำ อาษา ยัง มิได้ แต่ง การ มง คล ชาย หญิง สม รัก กัน พ่อ แม่ หญิง รู้ แล ชาย อื่น มา ทำ ชู้ ด้วยหญิง นั้น เล่า พ่อ แม่ หญิง มิ รู้ หญิง ไป อยู่ กิน

๑๐๓

เกาะ กุม ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๑๓ แล ๑๒๓ ลักษณ อาญา หลวง บท ที่ ๑๔ แล ๔๙

๑๐๔

ชู้เหนือขันหมาก ให้ ดู ลักษณผัวเมียบทที่ ๑๑๔ ๑๑๖ แล ๑๒

ด้วย ชาย ชู้ ภาย หลัง นั้น ท่าน ว่า หา โทษ แก่ พ่อ แม่ หญิง นั้น มิ ได้ ส่วน ชาย ชู้ หลัง นั้น ให้ ไหม เสมอ ผิด เมีย ท่าน

๑๐๕

มาตรา ๑๐๕ ชาย ให้ สู่ ขอ ลูก สาว หลาน สาว ท่าน บิดา มารดา หญิง ยิน ยอม ให้ ชาย ได้ ให้ มี ขันหมาก หมั้น นัด จะ ทำ การ ยัง มิ ได้ ทำ การ ชาย อื่น บัง อาจ ว่า ตน เรี่ยว แรง กุม เกาะ เบาะ ฉะแลง หญิง นั้น ด้วย แรง ตน ข่ม ขืน หญิง นั้น ถึง ชำ เรา ก็ ดี มิ ได้ ถึง ชำ เรา ก็ ดี พิจารณา เปน สัจ ไซร้ ท่าน ว่า ล่วง พระ ราช อาญา ความ เมือง ท่าน ให้ ส่ง หญิง นั้น แก่ บิดา มารดา แล้ว (ให้ ทวน ชาย ต้น เหตุ ด้วย ลวด หนัง ๕๐ ที ถ้า มี พวก ไป ด้วย ให้ ทวน คน ละ ๒๕ ที จง ทุก คน) ให้ ไหม ชาย ต้น เหตุ โดย ผิด เมีย ท่าน ใน ขันหมาก นั้น จึ่ง ควร

๑๐๖

มาตรา ๑๐๖ ชาย ใด ให้ ไป สู่ ขอ ลูก สาว หลาน สาว ท่าน ชาย ได้ ให้ สินสอด แล ขัน หมาก ใหญ่ แล้ว ยัง มิ ได้ อยู่ กิน ด้วย กัน ชาย ลอบ ทำ ทุราจาร แก่ หญิงๆ นั้น พื้น แทง ตาย ไซร้ หา โทษ มิได้ แล ขันหมาก สินสอด เครื่อง อัน แต่ง มา นั้น ให้ ได้ แก่ พ่อ แม่ หญิง นั้น

๑๐๕

พระราช กำหนด ลักษณข่มขืนร่วม ประเวณี เมษายน ๑๑๘ มีความทับ

๑๐๖

ไม่ มี โทษ เพราะ เหตุ ว่า ป้อง กัน ตน เอง

๑๐๗

มาตรา ๑๐๗ ชาย สู่ ขอ ลูก สาว หลาน สาว ท่าน ท่าน ว่า ชาย นั้น มี พยศ ท่าน มิ ให้ หญิง แก่ ชาย ๆ ทำ ทาน บน ให้ ต่อ หน้า ผู้ เถ้า ผู้ แก่ ว่า จะ ละ ความ ร้าย ไม่ เล่น เบี้ย แล คบ หา ด้วย โจร แล บิดา มารดา หญิง จึ่ง ยก หญิง ให้ เปน เมีย ชาย ถ้า สืบ ไป เมื่อ น่า มัน มิ ละ ความ ร้าย ไซร้ ให้ ขับ มัน เสีย ให้เวนทุน แล ขัน หมาก แก่ มัน จง แล้ว เพราะ มัน ทำผิด ต้อง ด้วย หนังสือ ทาน บน มัน เอง ดังนั้น แล

๑๐๘

มาตรา ๑๐๘ ชาย มา สู่ ขอ ลูก สาว หลาน สาว ท่าน ๆ ให้ หญิง เปน เมีย ชาย แล้ว ชาย นั้น คบ หา โจร ผู้ ร้าย ก็ ดี ท่าน ว่า มัน เปน คน พาล ให้ พ่อ ตา แม่ยาย ขับ มัน ไป อย่า ให้ อยู่ ด้วย ลูก สาว หลานสาว ไป เมื่อ น่า จะ ฉิบ หาย เสีย ให้ เวน ทุน แล ขัน หมาก แก่ มัน จง แล้ว ถ้า ชาย รับ ก็ ดี มิ รับ ก็ ดี ให้ ไป บอก บิดา มารดา ญาติ พี่ น้อง แห่ง ชาย แล นาย บ้าน นาย อำ เภอ ร้อย แขวง กรม การ แล ผู้ มี บัน ดา ศักดิ์ ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง ให้ รู้ ว่า ชาย คบ หา โจร ผู้ ร้าย แล้ว หญิง ชาย ขาด จาก ผัว เมีย กัน

๑๐๙

มาตรา ๑๐๙ ชาย ใด ขอ ลูก สาว หลาน สาว ท่าน เปน เมีย ชาย ได้ ให้ สิน สอด แล้ว ยัง มิ ได้ แต่ง การ มงคล ชาย นั้น ยัง มิ ได้ ไป อยู่ หลับ

๑๐๗

ไม่ ทำ ตาม ทาน บน ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๖๙

นอน ด้วย หญิง แล ชาย นั้น ตาย ท่าน ให้ ทำ สิน สอด นั้น เปน สอง ส่วน คืน ให้ ชาย ส่วน หนึ่ง ตก อยู่ แก่ หญิง ส่วน หนึ่ง ถ้า หญิง ตาย ท่าน ว่า สิน สอด นั้น ให้ ไว้ แก่ บิดา มารดา หญิง จง สิ้น ถ้า หญิง ได้ เสีย ตัว แก่ ชาย ชาย ตาย สิน สอด นั้น ให้ ตก อยู่ แก่ หญิง จง สิ้น เพราะ ว่า สิน นั้น เปน สิน หัว บัว นาง ให้ ไว้ แก่ หญิง แล

๑๑๐

มาตรา ๑๑๐ ผู้ ใด ไป สู่ ขอ ลูก สาว หลาน สาว ท่าน บิดา มารดา ญาติ แห่ง หญิง ตก ปาก ให้ ได้ กิน ขัน หมาก ท่าน แล้ว ชาย หา ผิด มิ ได้ บิ ดา มาร ดา ญาติ แห่ง หญิง คิด กิน แหนง แคลง ใจ แกล้ง จะ มิ ให้ หญิง นั้น แก่ ชาย แปร ปาก หลาก คำ หา ที่ กลัว มิ ได้ ครั้น ชาย ผู้ อื่น มา สู่ ขอ อิก บิดา มารดา หญิง นั้น ก็ รับ กลับ คืน ขัน หมาก ชาย นั้น เล่า ถ้า ชาย ทั้ง สอง เปน ความ กัน ท่าน ว่า ให้ ลูก สาว นั้น แก่ ชาย ผู้ มา สู่ ขอ ก่อน แล้ว ให้ เอา ขัน หมาก ชาย ภาย หลัง นั้น ตั้ง ไหม บิดา มารดา หญิง ทวี คูณ ยก ทุน ให้ เจ้า ของ เหลือ นั้น เปน สิน ไหม กึ่ง พิ นัย กึ่ง แล้ว ให้ ใช้ ค่า ฤชา ธรรม เนียม ให้ แก่ ชาย ภาย หลัง ด้วย เพราะ มัน ทนง ศักดิ์ สำ หาว ล่วง ความ เมือง ท่าน ถ้า บิดา มารดา หญิง ตก ปาก ให้ บุตรี เปน ภรรยา ชาย บิดา มารดา หญิง รับ สิน สอด ขัน หมาก แห่ง ชายไว้ แล้ว แล กลับ ถ้อย คำ มิ ให้ เล่าไซร้ ให้ คิดเอา ค่าตัวหญิงนั้น ตามกระเชียณอายุ แล้ว ให้คืนสินสอดนั้นจงถ้วน

๑๑๐

ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๑๔

เหตุ พลั้ง ปาก เสีย สิน พลั้ง ตีน ตก ต้น ไม้

๑๑๑

มาตรา ๑๑๑ ชาย ใด สู่ ข อ ลูก สาว หลาน สาว ท่าน เปน เมีย ชาย มิ เอา เปน เมีย แล ไป สู่ ขอ หญิง อื่น เปน เมีย เล่า แล หญิง ซึ่ง สู่ ขอ ไว้ ก่อน นั้น ไป ตี ไป ด่าหญิง ภาย หลัง ไซ้ ท่าน ว่า หญิง คน ร้าย สำ หาว ให้ ไหม หญิง ผู้ ตี ด่า นั้น ให้ หญิง ผู้ บาด เจ็บ โดย พระ ราช กฤษ ฎี กา

๑๑๒

มาตรา ๑๑๒ ชาย ใด มี เมีย แล้ว พราง ว่า หา เมีย มิ ได้ ให้ สู่ ขอ หญิง อื่น มา เปน เมีย แล เมีย ก่อน ตี ด่า หญิง ซึ่ง สู่ ขอ มา เปน เมีย นั้น เจ็บ ปวด ไซร้ ถ้า หญิง ผู้ เจ็บ มิ สมัค อยู่ ด้วย ชาย นั้น ก็ ให้ ว่า กล่าว ยัง สุ ภาต ระ ลาการ ให้ ขาด จาก ผัว เมีย กัน จึ่ง ให้ ไหม ชาย ผู้ พราง เท่า พ่อ ลวง ท่าน แล ให้ ไหม ผู้ ช่วย กล่าว ขอ นั้น กึ่ง ชาย ผู้ พราง ให้ แก่ หญิง ผู้ บาด เจ็บ เหตุ หญิง เสีย ตัว เพราะ ชาย พ่อ ลวง ถ้า หญิง เกิด บุตร์ ด้วย ชาย นั้น แล้ว ให้ สิทธิ์ เปน เมีย ชาย หญิง จะ กล่าว อย่า พึง ฟัง เลย

๑๑๑

ไหม ตาม ลักษณ วิวาท แล กรมศักดิ์

๑๑๒

ไหม เท่า พ่อ ลวง ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๔๑

๑๑๓

มาตรา ๑๑๓ ชายใดไปสู่ขอลูกสาวหลานสาวท่าน บิดามารดาหญิงให้หญิงผู้บุตร์ผู้หลานแก่ชาย ชายยังมิได้คำนับทำงานบิดามารดาหญิงยังมิได้เวนสาดหมอนก่อน หญิงยังสิทธิ์อยู่แก่บิดามารดา ถ้าชายนั้นสำหาวคบพวกเพื่อนไปฉุดลากลูกสาวหลานสาวท่านมา ท่านว่าเลมิดพระราชอาญาความเมืองท่าน ท่านให้ส่งหญิงนั้นให้แก่บิดามารดา แล้วให้ไหมชายต้นเหตุโดยพระราชกฤษฎีกา แล้วให้ทวนชายต้นเหตุนั้นด้วยลวดหนัง ๓๐ ที ส่วนพวกซึ่งไปด้วยกันนั้น ให้ทวนด้วยลวดหนังคนละ ๑๕ ที โดยเลมิดพระราชอาญานั้น ถ้าจะไถ่ลวดหนัง ๓ ที ต่อแสนเปนแต่พินัยหลวง

๑๑๔

มาตรา ๑๑๔ ชายใดให้สู่ขอลูกสาวหลานสาวท่านแลเอาขันหมากสามขันไปกล่าวถามพ่อแม่พี่น้องหญิงรับเอาไว้ ว่าให้ลูกสาวหลานสาวแก่ท่าน ๆ คำนับไว้ในกำหนดซึ่งว่ากล่าวกันไว้นั้นยังเปนเมียชาย ถ้าชายใดทำชู้สู่หญิงนั้น ท่านว่าผิดเมียท่าน

๑๑๓

อิศระในบุตร์ภริยา ให้ดูสารบานแพ่งหมวดเบ็ดเตล็ดไหมโดยพระราชกฤษฎีกา ให้ดูลักษณวิวาทบทที่ ๓๑ ฉุดลากลักษณอาญาหลวงบทที่ ๑๔ แล ๔๙ ลักษณผัวเมียบทที่ ๑๐๓ แล ๑๒๓

ในขันหมาก ท่านให้เอาขันหมากตั้งไหม ขันหมากกล่าวถามนั้น ๑๑ ขัน ขันหมากหมั้น ๕๐ ขันเปน ๖๑ ขัน ให้ตีค่าขันหมากกล่าวถามนั้นขันละเพื้อง ให้ตีขันหมากหมั้นขันละสลึง เอาขันหมากทั้งนั้นบวกกันเข้า แล้วให้ไหมทวีคูณ ยกทุนให้เจ้าของ เหลือนั้นเปนสินไหมกึ่งพินัยกึ่ง ถ้าถึงกำหนดซึ่งว่ากล่าวนัดหมายกันไว้นั้น ชายมิได้เอาขันหมากใหญ่มาแต่งงานตามสัญญานัด ท่านว่าหญิงนั้นมิได้เปนเมียชายเลย หญิงมีชู้ผัวอื่นหาโทษมิได้ แลขันหมาก ๓ ขันนั้นชายจะคืนเอามิได้ เหตุว่าพ้นกำหนดซึ่งว่ากล่าวนั้นแล้ว

๑๑๕

มาตรา ๑๑๕ ชายให้มีขันหมาก ๓ ขันไปสู่ขอลูกสาวหลานสาวท่าน พ่อแม่หญิงกับผู้เถ้าผู้แก่ข้างชายยิงยอมพูดจาขึ้นลงปลงใจ แลให้หญิงอยู่ด้วยกันก็ดี แลชายช่วยทุกข์ยากหญิงด้วยประการใด ๆ ก็ดี พ่อแม่หญิงยกหญิงผู้เปนลูกหลานให้เปนภรรยาชายก็ดี แลชายหญิงสมะเลกัน พ่อแม่หญิงรักษาลูกหลานให้เปนภรรยาก็ดี ท่านว่าหญิงนั้นสิทธิ์เปนเมียชาย แลชายผู้ใดทำชู้ด้วยหญิงนั้น ให้ไหมชายชู้ตามบันดาศักดิ์ ให้แก่เจ้าผัวโดยพระราชกฤษฎีกา

๑๑๑

มาตรา ๑๑๖ ชายให้สู่ขอลูกสาวหลานสาวท่านถึงหลบฝาก

---

๑๑๖ สามีฆ่าชายชู้ ให้ดูลักษณผัวเมียบทที่ ๙ ๑๑ ๑๒ แล ๑๐๒

แล หญิง มี ชู้ ด้วย ชาย อื่น ก็ ดี ตาม ชาย อื่น ไป ก็ ดี ท่าน ว่า ให้ ชาย ผู้ สู่ ขอ คิด เอา ค่า ขัน หมาก แต่ แรก มา สู่ ขอ เท่า ถึง ขัน หมาก หมั้น เอา หนึ่ง เปน สอง ถ้า ชาย ผู้ สู่ ขอ เห็น หญิง ทำ ชู้ ด้วย ชาย อื่น ฟัน แทง หญิง ชาย บาด เจ็บ ถึง ตาย ไซร้ ท่าน ว่า ชาย ผู้ สู่ ขอ นั้น เลมิด ให้ ลง โทษ ตาม พระ อัย การ ผู้ ร้าย ฟัน แทง โดย บาด เจ็บ ถึง ตาย นั้น

๑๑๗

มาตรา ๑๑๗ ชาย สู่ ขอ หญิง แล ชาย เข้า มา ฝาก บำ เรอห์ แล้ว มัน ละ เสีย ไป ได้ เมีย อื่น มัน กลับ มา ทำ หนัง สือ กล่าว ความ เปน ประ มาท ประ จาน พ่อ แม่ หญิง ให้ เรียก ให้ ส่ง หญิง นั้น แล หญิง นั้น พ่อ แม่ ยัง มิ ได้ ทำ งาน เวน สาด หมอน หญิง นั้น ยัง สิทธิ์ แก่ บิดา มารดา จะ ส่ง หญิง ให้ แก่ มัน มิ ได้ เลย

๑๑๘

มาตรา ๑๑๘ ชาย สู่ ขอ ลูก สาว หลาน สาว ท่าน แล ชาย ได้ ไป ฝาก บำ เรอห์ ยัง มิ ได้ ทำ งาน เวน สาด หมอน ก่อน ชาย ผู้ นั้น มัน ทำ ทนง อง อาจ หยาบ ช้า ผลักไส ข่ม เหง ลูก สาว หลาน สาว ท่าน มัน มิ เกรง พ่อ ตา แม่ ยาย แล พี่ น้อง หญิง จริงไซร้ ท่าน ให้ ขับ ไล่ มัน ผู้ นั้น เสีย

๑๑๗

เข้า มา ฝาก บำ เรอห์ คือ เข้า มา กิน อยู่ ใน เรือน บิดา มารดาหญิง

๑๑๘

เข้า ไป ฝาก บำ เรอห์ คือ เข้า ไป กิน อยู่ ใน เรือน บิดา มาร ดา หญิง

เลมิด พ่อ ตา แม่ ยาย ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๕๗ ๕๘ แล ๖๑

อย่า ให้ ลูก สาว แก่ มัน

๑๑๙

มาตรา ๑๑๙ ชาย ใด พึง ใจ ลูก สาว หลาน สาว ท่าน ให้ ผู้ เถ้า ผู้ แก่ไป สู่ ขอ เปน คำนับ แก่บิดา มารดา หญิง บิดามารดาหญิง ยก ลูกสาว หลาน สาว นั้น ให้ แก่ ชาย ผู้ สู่ ขอ ทำ การ มงคล แล้ว ชาย นั้น มี กิจ ราชการ ไป ยัง มิ ได้ มา อยู่ ด้วย หญิง ถ้า ชาย กลับ มาไซร้ ท่าน ให้ ส่ง ตัว หญิง นั้น ให้แก่ ชาย

๑๒๐

มาตรา ๑๒๐ ชาย ใด ให้ ไป สู่ ขอ ลูก สาว หลาน สาว ท่าน ต่อ บิดา มารดา พี่น้อง พ้อง พันธุ์ แห่ง หญิง เปน คำ นับ แล ชาย นั้น ยัง มิ ได้ อยู่ กิน ด้วย หญิง มี ชาย อื่น มา ทำ ชู้ ด้วย หญิง ลัก ภา เอา หญิง นั้นไป พ่อ แม่ หญิง มิได้ รู้ ท่าน ว่า อย่า มี โทษ แก่ พ่อ แม่ พี่ น้อง หญิง นั้น เลย ส่วน ชาย ชู้ ผู้ ลัก ภา ไป นั้น ท่าน ให้ ไหม เสมอ ผิด เมีย ท่าน ใน ขันหมาก

๑๒๑

มาตรา ๑๒๑ (ชาย ใด ให้ มี ขันหมาก ไป สู่ ขอ ลูก สาว หลาน สาว

๑๒๐

ไหม เสมอ ผิด เมีย ท่านใน ขันหมาก คือ เหมือน อย่าง ว่า ได้ เปน ภริยา แล้ว เพราะ เหตุ ว่า ไม่ แต่ ทำ ชู้ ได้ ลักภา ไป ด้วย

๑๒๑

ให้ ดู พระ ราชบัญญัติ รัชกาล ที่ ๔ ว่า ด้วย ลักภา ฉบับ หนึ่ง

(ต่อให้ดูน่า ๓๕๒)

ท่าน เปน คำนับ พ่อ แม่ หญิง มิให้ หญิง นั้น แก่ ชาย ชาย หญิง เปน ชู้ กัน พ่อ แม่ หญิง มิ รู้ ชาย หญิง มัน ภา กัน หนี ท่านไป เกิด บุตร์ ด้วย กัน ก็ ดี หา บุตร์ มิ ได้ ก็ มี ถ้า ชาย นั้น มา ขอ ษะมา ยุมแปลง บิดา มารดา หญิง บิดา มารดา หญิง ยกให้ หญิง จึ่ง สิทธิ์ เปน เมีย ชาย ถ้า ชาย มิ ได้ มา สมัค ษะมา บิดา มารดา หญิง บิดา มารดา หญิง มิ ได้ ยก ให้ หญิง ไม่ สิทธิ์ เปน เมีย ชาย เปน แต่ ชู้ กัน ถ้า หญิง นั้น นอก ใจ มี ชู้ ให้ ไหม ชาย ชู้ นั้น เปน ค่า หญ้า ช้าง ด้วย บิดา มาร ดา มิ ได้ ยก หญิง นั้น ให้ แก่ ชาย นั้น แล

๑๒๒

มาตรา ๑๒๒ ชาย สู่ ขอ บุตรี ท่าน ท่าน ให้ แต่ง มี เรือน อยู่ กิน ด้วย กัน ต่าง หาก แล้ว อยู่ มา บุตรี ท่าน เกิด อุบัติ โรค แล สา มี นั้น เอา มา ส่ง ให้ แก่ บิดา มารดา หญิง บิดา มารดา หญิง รัก ษา โรค บุตรี มัน ถอย คลาย หายไซร้ บิดา มารดา จะ เอา หญิง นั้น ไป ยก ให้ เปน ภรรยา ชาย อื่น นั้น มิได้ บิดา มารดา หญิง รักษาโรคนั้นสิ้นทรัพย์เท่าใด ให้ สา มี นั้น ใช้ ทรัพย์ ให้ แก่ บิดา มารดา หญิง เท่า นั้น เหตุ บุตรี ทั้ง หลาย เมื่อ น้อย บิดา มารดา รักษา ครั้น มี เรือน แล้ว ผู้ เปน สามี หาก รักษา กล่าว ลักษณ แห่ง ชาย สู่ ขอ ลูก สาว หลาน สาว ท่าน โดย สังเขป แต่ เท่านี้

วัน ๒ เดือน ๒ ขึ้น ๑ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก จุลศักราช ๑๒๒๗ อิก ฉบับ หนึ่ง วัน ๔ เดือน ๗ ขึ้น ๗ ค่ำ ปี มะโรง สัมฤทธิศก จุลศัก ราช ๑๒๓๐ ซึ่ง เปลี่ยน กฎหมาย เรื่อง ลักภา

๑๒๓

มาตรา ๑๒๓ ชาย พูด จา เกี้ยว พาน พ่อ ลวง ลูก สาว หลาน สาว ท่าน พา ไป ทำ ชู้ เมีย แล พ่อ แม่ พี่ น้อง ของ หญิง มิ รู้ มัน คืน เอา หญิง นั้น มา ไว้ เรือน ถ้า ชาย นั้น มา สู่ ขอ ษะมายุม แปลง ท่าน ๆ ให้ จึ่ง ได้ ท่าน มิ ให้ อย่า ให้ มี โทษ แก่ ชาย นั้น เลย ถ้า ชาย เอา หญิง นั้น ไว้ ให้ มา สู่ ขอ หญิง แล พ่อ แม่ หญิง มิ ให้ หญิง นั้น แก่ ชาย หญิง นั้น หนี ชาย มา ยัง พ่อ แม่ พี่ น้อง หญิง แล้ว ชาย มา ฉุ ลาก เอา หญิง นั้น ไป ก็ดี หญิง นั้น หนี มา ยัง พ่อ แม่ พี่ น้อง หญิง ชาย นั้น ให้มาสู่ขอ หญิง พ่อ แม่ หญิง มิ ให้ ชาย นั้น มา ฉุลากเอาหญิงนั้น ไป ก็ ดี ท่าน ว่า เลมิด ให้ ทวน ถ้า มี พวก เพื่อน ไป ด้วย ให้ ทวน กึ่ง จง ทุก คน แล้ว ให้ ไหม ให้ แก่ หญิง นั้น อิก โสด หนึ่ง โดย พระราช กฤษฎีกา

๑๒๔

มาตรา ๑๒๔ หญิง ตาม ชาย ไป แล ชาย มิ ได้ สมัค ษะมา ไหว้พ่อ ไหว้ แม่ หญิง แล ชาย เอา หญิง นั้น ไว้ เปน เมีย อยู่ บ้าน เรือน อื่น บ้าน

๑๒๓

ฉุลาก ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๐๓ แล ๑๑๓ แล ลักษณ อาญา หลวง บท ที่ ๑๔ แล ๔๙

๑๒๔

ค่า ตัว ตาม กรม ศักดิ์ ลักภา แล้ว ส่ง กลับ ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๒๕ แล ๑๓๔

ละ คืน สอง คืน ถึง สอง บ้าน สาม บ้าน แล้ว แล ชาย มิ เลี้ยง หญิง เอา หญิง มา ส่ง ให้ แก่ พ่อ แม่ หญิง เล่า ไซ้ ท่าน ว่า ชาย บัง อาจ เอา ลูก สาว ท่าน ไป เร่ เลี้ยง ประ จาน ถ้า เอา ไป เลี้ยง สอง บ้าน ให้ เอา ค่า ตัว หญิง นั้น ตั้ง ไหม ทวีคูณ ถ้า เอา ไป เลี้ยง สาม บ้าน ขึ้น ไป ให้ ไหม ตรีคูณ เปน สินไหม กึ่งพินัย กึ่ง

๑๒๕

มาตรา ๑๒๕ ชาย ลักภา ลูก สาว หลาน สาว ท่าน หนี ไป ต่าง บ้าน ต่าง เมือง ถึง สิบ ปี แล้ว มัน เอา ลูก สาว หลาน สาว ท่าน คืน มา บ้าน เมือง เล่าไซร้ หญิง ไม่ สมัค อยู่ ด้วย ชาย ให้ ชาย เวน ลูก สาว ให้ แก่ พ่อ แม่ หญิง บพึง ให้ มี โทษ แก่ ชาย นั้น เลย เหตุ ชาย ภา หญิง นั้น กลับ มา เอง

๑๒๖

มาตรา ๑๒๖ ชาย หญิง สมัค รัก ใคร่ เปน ชู้ กัน พ่อ แม่ หญิง มิรู้ ชาย หญิง มัน ภา กัน ไป ชาย มิ ได้มา สมัค ษะมา พ่อ แม่ หญิง ไซร้

๑๒๕

ลัก ภา แล้ว คืน ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๒๔ แล ๑๓๔

๑๒๖

ให้ ดู พระ ราชบัญญัติ รัชกาล ที่ ๔ ว่า ด้วย ลักภา ฉบับ หนึ่ง วัน ๒ เดือน ๒ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีฉลู สัปตศกจุลศักราช ๑๒๒๗ ฉบับ หนึ่ง วัน ๔ เดือน ๗ ขึ้น ๗ ค่ำ ปี มะโรง สำฤทธิศกจุลศักราช ๑๒๓๐ ซึ่ง เปลี่ยนกฎหมาย เรื่อง ลักภา บท ปรับ ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๓๕ แล ลักษณลักภา บท ที่ ๑ แล ที่ ๒๙

ให้ ส่ง หญิง ให้ แก่ บิดา มารดา แล้ว ให้ ไหม ชาย ผู้ หา คำ นับ มิ ได้ ภา หญิง ไป เปน ข้อ เลมิด ให้ แก่ บิดา มารดา หญิง

๑๒๗

มาตรา ๑๒๗ ถ้า หญิง ตาม ผู้ ชาย ไซร้ (ให้ ทวน หญิง ด้วย ไม้ หวาย โดย สกรรจ์ มิ สกรรจ์ แล้ว ให้ ส่ง หญิง ให้ แก่ บิดา มารดาหญิง) แลชายนั้น หา คำ นับ บิดา มารดา มิ ได้ ให้ ไหม โดย พระราช กฤษฎีกา

๑๒๘

มาตรา ๑๒๘ ชาย ภา ลูก สาว ท่าน ไป ทำ ชู้ อยู่ มา หญิง นั้น มี ครรภ์ พ่อ แม่ หญิง นั้น มิ รู้ หญิง นั้น ตาย ท่าน ให้ ชาย ใช้ ค่า หญิง นั้น จง เต็ม แล้ว ให้ ลง โทษ แก่ ชาย นั้น เปน ข้อ เลมิด อิก โสด หนึ่ง

๑๒๙

มาตรา ๑๒๙ (ชาย ภา ลูก สาว หลาน สาว ท่าน ไป ชาย หญิง ได้ สมัค รัก กัน ให้ ชาย ส่ง หญิง นั้น คืน มา ให้ แก่ บิดา มารดา พี่ ป้า น้าอาวหญิง ให้ ชายชะ มายุม แปลง แต่ง การงาน โดยสมควร ตาม ประเวณี

๑๒๗

หญิง ตาม ชาย ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๓๙ หญิง ตาม ชาย กับ ลักภา นั้น พิจารณา ดู ไม่ เห็น แปลก กัน ทวน ไม่ ใช้ แล้ว

๑๒๘

ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๘๑

๑๒๙

ให้ คำ อธิบาย ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๒๖

พึง ให้ ชาย หญิง อยู่ กิน เปน ผัว เมีย กัน ถ้า ชาย มิ ได้ มี ความ ร้าย เปน ข้อ มหันต โทษ แล เปน คน ทุศีล บิดา มารดา พี่ ป้า น้าอาว หญิง มิ เต็ม ใจ ติ โทษ แต่ ว่า ชาย มี พยศ เล่น เบี้ย กิน เหล้า หยาบ ช้า ประการ ใด ก็ ดี ท่าน ให้ บิดา มารดา พี่ ป้า น้าอา หญิง เรียก เอา ทาน บน ชาย แล้ว ให้ ชาย หญิง อยู่ กิน เปน ผัว เมีย กัน เหตุ ชาย หญิง ได้ สม รัก กัน ก่อน แล้ว จะ ตัด ประเวณี เขา นั้น มิ ชอบ อนึ่ง ถ้า ชาย ส่ง หญิง ให้ แก่ บิดา มารดา พี่ ป้า น้า อาว หญิง ชาย ได้ ษะมา ยุม แปลง เปน คำ นับ บิดา มารดา พี่ ป้า น้า อา หญิง มิ รับ แกล้ง ว่า อุบาย ด้วย ประ การ ใด ๆ แล เอา หญิง นั้น ไป ยก ให้ เปน เมีย ชาย อื่น ท่าน ว่า บิดา มารดา พี่ ป้า น้าอา หญิง นั้น มิ ชอบ ให้ ไหม ชาย ชู้ โดย ประถม ผิด เมีย ให้ ไหม ผู้ ยก ให้ กึ่ง ชาย ชู้ ถ้า ชาย มิ ส่ง หญิง ให้ ไป ษะมา แต่ ภอ เปน ที่ บิดา มารดา พี่ ป้า น้า อาว หญิง มิ รับ ชาย บังอาจ เอา หญิง ไว้ ให้ ทวนชาย หญิง คน ละ สาม สิบ ที แล้ว ให้ ไหม ชาย นั้น เปน ข้อ เลมิด โดย ศักดิ์ บิดา มารดา หญิง หญิง มิ ได้ สิทธิ์ เปน เมีย ชาย ถ้า ชาย สมรัก ลักภา หญิง ไป ขาย หญิง เสีย เล่า ท่าน ให้ ไหม ชาย นั้น เปน ลักภา โดย ขนาด หญิง มิ ได้ สิทธิ์ เปน เมีย ชาย ให้ เร่ง เอา เงิน แก่ ชาย ส่ง ให้ นาย เงิน จง ถ้วน แล้ว ให้ ทวน ชาย ห้า สิบ ทวน หญิง ยี่ สิบ ห้า เหตุ หญิง ร้าย ชาย พาล ให้ ยาก แก่ ความ เมือง ท่าน

๑๓๐

มาตรา ๑๓๐ ชาย หญิง พรหม จารี รัก ใคร่ กัน พ่อ แม่ มิ รู้ แล

๑๓๐

พ่อ แม่ หญิง ไม่ มี อำนาจ ขืน ใจ บุตร ให้ มี ผัว

ชาย อื่น มา ขอ หญิง นั้น พ่อ แม่ ยก ให้ แก่ ชาย ผู้ สู่ ขอ ให้ แต่ง การ มี ขัน หมาก ครั้น ถึง กำหนด ให้ หญิง นั้น ลง เรือน แล หญิง นั้น มิ ลง แล ชาย ชู้ ซึ่ง พ่อ แม่ หญิง มิ ได้ ยก ให้ นั้น ภา เอา หญิง ไป แล มัน เก็บ เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ ไป ด้วย ชาย ชู้ นั้น ท่าน ให้ เอา ขันหมาก นั้น ตั้ง ไหม พ่อ แม่ หญิง ทวี คูณ แล้ว ให้ ใช้ ค่า หอ แล สิ่ง ของ ท่าน จง เต็ม เพราะ พ่อ แม่ หญิง มิ ได้ ถาม ลูก สาวตน ส่วน ชาย ผู้ ภา ไป นั้น ให้ ไหม ให้ พ่อ แม่ หญิง นั้น เปน เบี้ย ษะ มา ยุม แปลง ให้ หญิง สิทธิ์ แก่ ชาย ผู้ ภา เพราะ ว่า หญิง ชาย นั้น รัก ใคร่ กัน อยู่ ก่อน แล้ว

๑๓๑

มาตรา ๑๓๑ หญิง ชาย ตาม กัน ไป แล ชาย เอา หญิง ไว้ ก็ดี แล ชาย เอา หญิง มา ยัง แพ่ง ๆ หมาย ไป แล พ่อ แม่ หญิง ตก สิน สอด ไป แก่ พ่อ แม่ ชาย ก็ดี ตัว ชาย ก็ดี เงิน มาก น้อย เท่า ใด ๆ แล พ่อ แม่ ชาย ก็ดี ตัว ชาย เอง ก็ ดี รับ กัน แล้ว ชาย เอา ลูก สาว ท่านไป ขาย เสีย เอา เงิน ไป ให้ เจ้า ลูก สาว ผู้ ตก มา นั้น ไซร้ ท่าน ว่า ชาย บังอาจ ให้ เอา เบี้ย ซึ่ง ชาย ขาย หญิง นั้น ตั้งไหม ทวี คูณ เปน สิน ไหม กึ่ง พิไนย กึ่ง แล้ว ให้ ขับ ชาย นั้น เสีย อย่า ให้ เลี้ยง หญิง สืบ ไป

๑๓๒

มาตรา ๑๓๒ (ชาย หญิง รัก ใคร่ เปน ชู้ กัน แล พ่อ แม่ หญิง มิ รู้

๑๓๑

ขาย บุตร์ ท่าน ที่ ตนลักภามา ให้ ดู ลักษณ ลักภา บท ที่ ๒๖ แล ๒๗

๑๓๒

ให้ ดู คำ อธิบาย ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๒๖

มัน ภา กัน ไป อยู่ ณเรือน พ่อ แม่ พี่ น้อง พ้อง พันธุ์ ชาย แล หญิง ภา เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ พ่อ แม่ หญิง ไป ด้วย พ่อ แม่ หญิง จะ เอา ทรัพย์ คืน ท่าน ให้ คืน ให้ แก่ พ่อ แม่ หญิง นั้น จง เต็ม เพราะ ว่า มัน มิ ได้ อยู่ ใน โอวาท พ่อ แม่ มิ ควร ให้ ทรัพย์ แก่ มัน

๑๓๓

มาตรา ๑๓๓ (ชาย หญิง ลอบ ลัก สม รัก ด้วย กัน บิดา มารดา หญิง นั้น มิ รู้ ชาย ลัก ภา หญิง หนีไป อยู่ ณเรือน พี่น้อง แห่ง ชาย ในที่ ใกล้ ที่ ไกล ก็ดี แล ปลูก เรือน อยู่ มี ลูก ก็ดี หา ลูก มิ ได้ ก็ ดี ท่าน ว่า หญิง ไม่ เปน สิทธิ์ แก่ ชาย เปน แต่ ชู้ กัน แม้น หญิง ทำ ชู้ สู่ ชาย อื่น ไซร้ ให้ ปรับ ไหม หญิง แล ชาย ชู้ ภาย หลัง นั้น โดย ประถม ผิด เมีย เหตุ ชาย ชู้ ลัก ล่วง ประเวณี ท่าน ให้ เอา สิน ไหม พิ ไนย เปน ค่า หญ้า ช้าง หลวง แล้ว ให้ หญิง สิทธิ์ แก่ บิดา มารดา หญิง จะ ให้ สิทธิ์ เปน เมีย ชาย ผู้ ลัก ภา นั้น มิ ได้ เหตุ ชาย หา คำนับ แก่ บิดา มารดา หญิง มิ ได้ แล ทรัพย์ สิ่ง ของ หญิง นั้น ท่าน มิ ให้ ริบ เอา ไว้ แม้น ชาย ชู้ ก่อน ริบ เอา สิ่ง สิน หญิง นั้น ไว้ ไซร้ เสมอ กัน โชก แผ่น ดิน ท่าน ๆ ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง ตาม บันดาศักดิ์ ถ้า นา ๒๐๐ ขึ้น ไป ท่าน ให้ จำ ใส่ คา ไว้ ตาม บันดาศักดิ์ โดย มาก แล น้อย

๑๓๓

ให้ ดู คำ อธิบาย ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๒๖

๑๓๔

มาตรา ๑๓๔ ชาย ใด ลัก ภา { ลูก / สาว / หลาน } ท่าน ไป ทำ ชู้ เมีย ครั้น พ่อ แม่ พี่ น้อง พ้อง พันธุ์ หญิง นั้น รู้ ชาย นั้น มัน คืน เอา หญิง มา ไว้ บ้าน เรือน ไซ้ร ท่าน ว่า ใช่ ขะ โมย เพราะ ว่า มัน รัก ใคร่ กัน ภา กัน ไป มัน มิ ได้ เสีย ถึน ถาน บ้าน เรือน ของ พ่อ แม่ มัน พา กัน มา เอง ท่าน ให้ ษะมายุม แปลง พ่อ แม่ ปู่ ย่า อาว อา หญิง นั้น

๑๓๕

มาตรา ๑๓๕ ถ้า ชาย พา ลูก สาว ท่าน ไป มิ ได้ คำ นับ ให้ ปรับ โดย ถาน เลมิด พระ ราช อา ญา ทำ สาม ส่วน ลด เสีย ส่วน หนึ่ง เอา สอง ส่วน เปน เลมิด ให้ แก่ บิดา มารดา หญิง

กล่าว ลักษณ หญิง ชาย สม รัก ลัก ภา กัน ไป โดย สัง เขป แต่ เท่า นี้

๑๓๖

มาตรา ๑๓๖ บุตร์ หญิง โกรธ บิดา มารดา ไป อา ศรัย อยู่ ณ เรือน ท่าน ในสถาน ที่ ไกล เจ้า เรือน นั้น แต่ง บุตร์ ท่าน ให้ มี สามี ครั้น อยู่ มา

๑๓๔

ลัก ภา แล้ว เอา มา ส่ง ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๒๔ แล ๑๒๕

๑๓๕

ให้ ดู คำ อธิ บาย ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๒๖

๑๓๖

จัด ให้ บุตร์ ท่าน มี ผัว ท่าน ไม่ รู้ ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๓๗

บิ ดา มารดา รู้ ท่าน จะ คืน เอา บุตร์ ของ ท่าน มา ไซร้ ท่าน ว่า คืน เอา หญิง นั้น มา ได้ ชาย ผู้ ผัว นั้น จะ กล่าว เอา โทษ บิดา มารดา มิ ได้ เลย เพราะ ว่า เปน บุตร์ ท่าน ท่านมิ ได้ ตก แต่ง แล สิน สอด ผ้า ไหว้ นั้น ท่าน ให้ ผู้ ตก แต่ง คืน ให้ แก่ เขา

๑๓๗

มาตรา ๑๓๗ บุทคล ผู้ ใด เอา บุตรี แห่ง ญาติ มา อยู่ ณ เรือน ด้วย แล ประกอบ สามี ให้ แก่ บุตรี นั้น ถ้า บิดา มารดา รู้ เขา มิพึง พอใจ เอา สัตรี นั้น คืน ไป ได้ สามี นั้น เอา โทษ แก่ บิดา มารดา สัตรี ว่า ลัก เอา ภริยา ไป ว่า มิ ได้ ควร ให้ ผู้ ตก แต่ง นั้น คืน สิน แก่ ชาย นั้น ให้ แก่ ชาย เพราะ สามี รู้ ว่า สัตรี นั้น มิ ได้ เปน บุตรี แห่ง ญาติ ผู้ ตก แต่ง ถ้า ผู้ เปน ญาติ นั้น เอา บุตรี ท่าน มา ประ กอบ ให้ อยู่ แก่ บุตร์ ตน แล ทรัพย์ สิน สอด นั้น ควร ให้ แก่ บิดา มารดา แห่ง บุตรี นั้น กึ่ง หนึ่ง เพราะ เหตุ บิดา มารดา รักษา บุตร์ นั้น มิ ได้

๑๓๘

มาตรา ๑๓๘ บุตรี ผู้ ใด บิดา มารดา ตก แต่ง ให้ มี เย่า เรือน ทำ มา หา กิน อยู่ ต่าง หาก อยู่ มา ภริ ยา สามี อย่า กัน บั่น ทรัพย์ ต่อ ผู้ เถ้า ผู้ แก่ แล้ว ภาย หลัง สามี แล ภริยา ซึ่ง อย่า กัน นั้น กลับ ยอม ดี คืน มา

๑๓๗

จัด ให้ บุตร์ ท่าน มี ผัว ท่าน ไม่ รู้ ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๓๖

๑๓๘

ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๖๖

อยู่ ด้วย กัน นั้น เล่า หา โทษ มิ ได้ ถ้า ภริยา มันไป อยู่ ณ เรือน บิดา มารดา ๆ มิ ได้ ยิง ยอม ให้ อยู่ กิน ด้วย กัน แม้น ตัว หญิง ยิง ยอม ก็ดี ท่าน ว่า หญิง นั้น ไม่ สิทธิ์ เปน ภริ ยา เพราะ หญิง กลับ มา อยู่ ใน เรือน บิดา มารดา แล้ว สิทธิ์ แก่ บิดา มารดา

๑๓๙

มาตรา ๑๓๙ บิดา มารดา หญิง เลี้ยง หญิง ผู้ บุตร์ มา เติบ ใหญ่ ได้ทุกข์ ยากประการ ใด จะเอา บุตร์ สาว ไป ขาย เอา เงิน แก้ ความ ยาก แลหญิง บุตร์ นั้น มัน ไม่ รู้จัก คุณ นอก ใจพ่อ แม่ ตาม ชายไป มิ ได้ มาขะมา ไหว้ พ่อ ไหว้ แม่ พ่อ แม่ ได้ ความ เจ็บ อาย นั้น ให้ คิด เอา ข้า น้ำ นม เข้า ป้อน ข้า เลี้ยง รักษา แก่ มัน แล ชาย ซึ่ง ภา เอา หญิง ไป เลี้ยง นั้น ให้ มัน ช่วย หญิง เสีย กึ่ง หนึ่ง ถ้า มัน ภา กัน มา ร้อง ฟ้อง ยัง โรง ศาล ให้ เร่ง ว่า ให้ แก่ มัน จง เสร็จ อย่า ให้ บาดไหม มัน เพราะ มันเปน พ่อ ลูก กัน อยู่ ถ้า มัน เกิด ลูก หลาน ไป ภาย หน้า จะ มา ยิน ดี กัน เล่า

๑๔๐

มาตรา ๑๔๐ บุคคล ผู้ ใด ให้ บุตรี เปน ภริยา ท่าน แล้ว อยู่ มา ภาย หลัง ได้ คิด จะ กลับ คืน เอา บุตรี มา เล่า ไซ้ ท่าน ว่า จะ คืน เอา นั้น มิ ได้ เลย

๑๓๙

หญิง ตาม ชาย ให้ ดู ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๑๒๗

๑๔๐

ให้ ดู อิศร ใน บุตร์ แล ภรรยา ใน สาร บาน แพ่ง หมวด เบ็ด เตล็ด

๑๔๑

มาตรา ๑๔๑ หญิงใดมีทุกข์ยาก ชายว่าจะช่วยทุกข์ยากหญิง ๆ เชื่อฟังคำ ได้ร่วมประเวณีด้วยชาย ๆ ช่วยทุกข์ยากหญิงได้ หญิงนั้นคงสิทธิ์เปนเมียชาย ถ้าชายพ่อลวงหญิง ๆ ร่วมประเวณีเสียตัวแก่ชาย ๆ มิได้ช่วยทุกข์ยากหญิง ๆ มิสมัคแก่ชายนั้น ให้ร้องฟ้องว่ากล่าวยังสุภาตระลาการ ๆ พิจารณาเปนสัจว่าชายพ่อลวงหญิงจริงไซ้ร้ ให้ไหมชายผู้พ่อลวง เท่าค่าตัวหญิง แล้วยกให้หญิงกึ่งหนึ่ง กึ่งหนึ่งนั้นเปนสินไหมกึ่งพินัยกึ่ง เหตุชายลวงหญิง ให้ชายหญิงขาดจากผัวเมียกัน ถ้าชายได้เสียเงินช่วยทุกข์ยากหญิงนั้นบ้าง แต่ภอเปนที มิได้ช่วยหญิงให้พ้นจากทุกข์ยากโดยสุจริต หญิงยังหาบุตร์มิได้ไม่สมัครอยู่ด้วยชายไซ้ร้ ให้หญิงคืนเงินซึ่งชายเสียนั้นให้แก่ชายจงถ้วน ชายหญิงจึ่งขาดจากผัวเมียกัน ถ้าชายได้เสียเงินช่วยทุกข์ยากหญิงนั้นบ้าง แลหญิงได้เกิดบุตร์ด้วยชายนั้นแล้ว หญิงนั้นคงสิทธิ์เปนเมียชาย ถ้าชายมิได้ช่วยทุกข์ยากหญิง ลวงทำชู้ให้หญิงเสียตัว แล้วเอาหญิงไปขายผูกดอกเบี้ยก็ดี ขายให้เข้าใช้ต่างดอกเบี้ยก็ดี แลหญิงคิดฉุก

๑๔๑

พ่อลวงมาเปนเมีย ให้ดูลักษณผัวเมียบทที่ ๑๑๒

ใจ ว่า ชาย ช่วย ทุกข์ ยาก มิ ได้ แล มิ ได้ ส มัค อยู่ ด้วย ชาย ไซร้ ท่านให้ เรียก เอา เงิน แก่ ชาย นั้น ส่งให้ นาย เงิน จง ครบ แล้วให้ ทวน หญิง สิบ ที เหตุ หญิงใจ เบา ยอม ชาย ก่อน แล้ว ให้ ชาย ขาย ต่อไป จึ่ง ได้ ยาก แก่ ความ เมื่อง ท่าน ๆ ให้ หญิง ชาย ขาด จาก ผัว เมีย กัน โดย พระราชกฤษฎีกา

กล่าว ลักษณ แห่ง บิดา มารดา หญิง แล ชาย อัน ให้ เกิด มูล วิวาท
โดย สังเขป แต่ เท่า นี้

ลักษณโจร

ก

จะ กล่าว ลักษณ มูล คดี วิวาท เกิด ความ ด้วย โจร กรรม คือ องค์ โจร แล ผู้ สมโจร แล ผู้ สม ด้วย ผู้ สม โจร โดย พระบาฬี มีใน พระธรรม สาตร์ว่า อะวะหารัญจะ นำเอา ซึ่ง ทรัพย์ สรรพเหตุทั้ง ปวง ของ ผู้ อื่น ด้วยไถยจิตร์ พร้อม ด้วย อะวะหาร เจตนา จัด เปนโจรกรรม แลโจร นั้น มี ๘ จำ พวก โดยพระบาฬีว่า กะตา การะยิตาเจวะ นิทิฏฐา สัตถานะทา สะขา ชานา ตาณา จะ ภัตตา จะ โจรา อัฏฐะวิธา วุตตา โจรา อันว่าโจรทั้งหลาย อัฏฐะวิชา มี ๘ จำพวก กะตาจะ คือ กระทำ เอง ลักเอง ก็ ดี การะยิตาจะ คือใช้ ให้ ผู้ อื่น กระทำ / ลัก ก็ ดี นิทิฏ ฐาจะ คือ สั่ง สอนโจร เปน ครู อุปเทศโจร ก็ดี สัตถานะทาจะ คือให้ ที่ สำนักนิ์ ที่ อยู่ แก่โจร ก็ ดี สะขาจะ คือ เปน เพื่อน มิตร์ สหาย ด้วย โจร ก็ ดี ชานาจะ คือ สมรู้ ร่วม คิด ด้วยโจร ก็ ดี ตาณาจะ คือ ป้องกันโจรไว้ ก็ ดี ภัตตาจะ คือ กิน อยู่ สม เล ด้วย โจร ก็ ดี อาจริเยนะ อัน พระมโนสาราจารย์ วุตตา กล่าว อิติ ด้วยประการ ดังนี้ แล โจร ๘ จำพวก ดัง กล่าว มา นี้ จัดเปนองค์โจร ๓ เปนสมโจร ๕ โดยบาฬีดังนี้ กะตา การาบีตา นิทิฏฐา

ก

คำ ที่ ว่า โจรใน กฎหมาย นั้น กว้าง กว่า ที่ เข้าใจ กัน ตาม ธรรมดา เพราะ ตาม ธรรมดา เข้า ใจ ว่า โจร นั้น คือ ขะ โมย ใน กฎ หมาย คำ ที่ ว่าโจร ใช้ ทั่ว ไป เท่า กับ คำ ที่ ว่า ผู้ ร้าย องค์ โจร ผู้ สม โจร ให้ ดู สารบาน อาญา หมวด นั้น

ติวิธา โจรนามะกา สัตถานะทาจะ สะขา ชานา ตาณาจะ ภัตตา ตะถา ปัญจะวิธา โจรา สะมะโจราติกิตติตา แปลเนื้อความว่า โจรา อันว่าโจรทั้งหลาย ติวิธา มี ๓ จำพวก กะตาจะ คือ กระทำ ลัก เองก็ดี การาปีตาจะ คือใช้ให้ผู้อื่น กระทำ ลัก ก็ดี นิทิฎฐาจะ คือสั่งสอนให้ลัก เปนครูอุปเทศแห่งโจรก็ดี โจระนามะกา ชื่อว่าเปนองค์โจรแท้จริง ตะถา อนึ่งโสด โจรา อันว่าโจรทั้งหลาย ปัญจะวิธา มีห้าจำพวก สัตถานะทาจะ คือผู้ให้ที่อยู่ที่สำนักนิ์แก่โจรก็ดี สะขาจะ คือเปนมิตร์สหายรู้ด้วยโจรก็ดี ชานาจะ คือผู้สมรู้ร่วมคิดด้วยโจรก็ดี ตาณาจะ คือผู้ป้องกันกำบังโจรไว้ก็ดี ภัตตาจะ คือผู้กินอยู่สมเลกับด้วยโจรก็ดี อาจริเยนะ อันพระมโนสาราจาริย์ กิตติตา กล่าวไว้ สะมะโจราอิติ ชื่อว่าสมโจร

ข

(แลโจร ๘ ประการ ซึ่งจัดเปน องค์โจร ๓ สมโจร ๕ ถ้าผู้พิพากษาตระลาการ

ข

โทษผู้สมโจรเดี๋ยวนี้ ไม่จำเปนต้องกึ่งองค์โจร เพราะต้องวางโทษตามพระบรมราชวินิจฉัย ให้ดูประกาศสำหรับกำหนดโทษผู้แพ้คดีมีโทษหลวง ๒ ฉบับ ฉบับหนึ่งลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๑๑๕ อีกฉบับหนึ่ง ๑๐ มีนาคม ๑๑๕

พิจารณา เปน สัจ แล้ว แล จะให้ มี ทัณฑานุทัณฑ์ คือ โทษ น้อยโทษ ใหญ่ แล สินไหม พินัย องค์ โจร นั้น ตาม สถาน โทษ สมโจร นั้น กึ่งโทษโจร สม ด้วย ผู้ สมโจร กึ่งโทษ ผู้ สมโจร

ที่ นี้ จะ กล่าว สาขคดี คือ กึ่ง ความ ตาม มูล คดี วิวาท อันโบราณ กระษัตริย์ ทรง พระ ราช วินิจฉัย ตาม คัมภีร์ พระ ธรรมศาสตร์ มี พระราช-บัญญัติ จัด เปน บท มาตรา สืบ ๆ มา ดังนี้

ค

สุภมัสดุ ๑๙๐๒ ศุกรสังวัจฉระเชฐมาศสุกกะปักษ์จตุดถฤษถีครุวารปริเฉท-กาลกำหนดสมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสฤษดิรักษ์ จักรพรรดิ์ ราชาธิราช ตรีภูวนาธิเบศร์ บรมบพิตร์ พระพุทธเจ้า อยู่ หัว เสด็จ ออก พระ ที่ นั่ง มังคลาภิเศก ฝ่าย ปรา จิณ ทิศ แห่ง พระ มหา ปรา สาท พร้อ ม ด้วย หมู่ มุขมาตยามนตรี กระวี ราช บัณ ฑิตย์ ประโรหิตาโหราจารย์ เฝ้า พระบาท อยู่ โดย อัน ดับ จึ่ง ขุน หลวง พระ ไกร ศรี ขุน พระ คลังนาย ท้าว ราช บัณฑิตย์ กราบบังคมทูล แด่ สมเด็จบรมบพิตร์ พระพุทธเจ้า อยู่ หัว ด้วย ข้า พระพุทธเจ้า พิจารณา เนื้อ ความ โจร ลาง คาบ ได้พิรุธ เฆี่ยน ออก ยลาง คาบ มิ ได้ ความ จริง ลาง คาบ ได้ ทรัพย์เฆี่ยน มิ ออก ลาง คาบ ได้ ทรัพย์ เฆี่ยน ออก ลาง คาบ ยัง มิ ได้เฆี่ยน มัน สารภาพ ลาง คาบ ได้ ทรัพย์ แล้ว มิได้ สารภาพ ลาง คาบรับ เปน สัจ ซัด พวก เพื่อน แล ได้ พวก เพื่อน มา ลาง คาบ รับสม โจร ลาง คาบ มิ ได้ รับ สมโจร ลาง คาบ ได้ ทรัพย์ ลาง คาบพิรุธ ลาง คาบ พวก มิ ได้ พิรุธ ลาง คาบ พวก โจร สาร ภาพ

วัน ๕ เดือน ๗ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีกุญ ศักราช ๑๙๐๓

ลาง คาบ พวก โจร มิได้ สารภาพ ลาง คาบ โจรซัด พวก เป่น สัจ ลาง คาบ ซัด พวก เพื่อน มิได้ เปน สัจ ลาง คาบ ซัด พวก เพื่อน มิ ได้ คืน คำ แล มี ผู้ เสี้ยม สอน โจร ให้ คืน คำ แล คำ โจร พิรุธ ประ การหนึ่ง แต่ ใด จะ เรียก ว่า โจร ปล้น วิ่ง แต่ ใด จะ เรียก ว่า โจร ย่อง สดมภ์ แต่ ใด จะ เรียก ว่า โจร ตี ชิง แต่ ใด จะ เรียก ว่า โจร ฉก ฉวย แต่ ใด จะ เรียก ว่า โจร สาธารณ์ แต่ ใด จะ เรียก ว่า โจร ล้วง ลัก แต่ ใด จะ เรียก ว่า โจร ลัก เลียม แต่ ใด จะ เรียก ว่า โจร ซุ่ม ซ่อน ข้า พระ พุทธ เจ้า ทั้ง ปวง ขอ ได้ แจ้ง ใน พระราชปฏิบัติ จึง สมเด็จ พระพุทธเจ้า อยู่ หัว ทรง พระ ราช วินิจฉัย ว่า อัน โจร ปล้น นั้น ฤๅ คือ ว่า คบ พวก เพื่อน ๑๐ / ๒๐ / ๓๐ คน ไป ปล้น บ้าน ปล้น เรือน กลาง คืน กลาง วัน ยิง ปืน โห่ ร้อง เข้า ไป ให้ เจ้า ของ สดุ้ง ตก ใจ กลัว แล้ว เก็บ เอา ทรัพย์ ทั้ง ปวง อัน ว่า โจร ย่อง สดมภ์ นั้น ฤๅ คือ ว่า โจร มี ความ รู้ คุณเวทย์ วิทยาคม สกด ให้ เจ้า ของ หลับ แล้ว เข้า เก็บ เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ อัน ว่า โจร ภัย นั้น ฤๅ คือ ว่า เปน โจร กระทำ ให้ กลัว แล้ว เก็บ เอา ทรัพย์ สิ่ง สิน ไป อัน ว่า โจร ตี ชิง นั้น ฤๅ คือ โจร คบ พวก เพื่อน ไป ตี หาบ คอน / โค เกวียน / ทับ ไร่ นา / สำเภา นาวา ณหนทาง บก / เรือ อัน ว่า โจร ฉก ฉวย นั้น ฤๅ คือ ว่า

หาเครื่องสาตราวุธมิได้ ไปคอยอยู่ที่ถนนหนทางเปลี่ยว ช่วงชิงเอาทรัพย์สิ่งของเครื่องอัญมณีทั้งปวง อันโจรซุ่มซ่อนนั้นฤา คือว่าคบกันไปคอยด้อมมองฉะทับราวป่าท่าน้ำสถานที่ใดๆ ก็ดี มิให้เจ้าของหนักเห็นเก็บเอาทรัพย์ ช้างม้าโคเกวียนประการใดไป อันว่าโจรล้วงลักนั้นฤา คือว่าโจรล้วงเรือล้วง เรือน ร้าน เอาทรัพย์สิ่งของทั้งปวงไป อันว่าโจรลักเลียมนั้นฤา คือว่าเรือเกวียนสิ่งของท่านไว้ณ ท่า บ้าน เรือน แห่งใดๆ ก็ดี เอาสิ่งของท่านไปไม่บอกเจ้าของๆ พบเห็นจึงว่าหยอกยืม อันว่าสาธารณ์โจรนั้นฤา คือว่าเปนโจรไปด้วยเขา อยู่เฝ้าเรือนก็ดี ไปด้วยแต่กลางหนทางกลับมาก็ดี มิได้ทำร้ายด้วยเขา อันว่านิลัมภรโจรนั้นเปนโจรแต่เหตุโทษพิรุธติกพันธ์ดุจมนทินนิลเมฆ อันคล้ำดำติดอยู่ อันว่าวิสาสกาหโจรนั้นฤา คือว่าเปนโจรลักทรัพย์สิ่งของญาติพี่น้องบิดามารดาสามีภริยาเขยสไภ้ อันว่าสรรพโจรนั้น คือว่าสรรพลักมิได้เลือก ปัณฐทูสะกะโจรนั้น คือว่าโจรตีชิงเอาทรัพย์สิ่งของในทาง น้ำ บก อันว่าทามริกโจรนั้น คือว่ากระทำโจรกรรมด้วยพวกเพื่อนเลี้ยงชีวิต อันว่าสารโจรนั้น คือว่าลักทรัพย์อันเปนแก่นสาร ลักพระพุทธรูป แลลอกทองพระ

พระ พุทธ รูป สะถูป เจดีย์	เปน มิจฉา ทฤฐิ อุกฤฐ โทษ	อัน ว่า ดัษกร โจร นั้น	

คือ ว่า คบ พวก เพื่อน ปล้น บ้าน เรือน ใน ขอบ ขันธเสมา มณฑล สมเด็จ พระมหากระษัตรา ธิราชเจ้า เอา เพลิง เผา เรือน บ้าน ลุก ลาม ไป ไหม้ บ้าน เรือน แล ไหม้ พระ พุทธรูป สถูป เจดีย์ ศรีมหาโพธิ์ กุฎีวิหารการปเรียญเปน อัน มาก นั้น โทษ หนัก เข้าในรวางอุกฤษฐโทษ มี ใน พระ ธรรมสาตร์ ลักษณ องค์ โจร ๑๖ จำ พวก แล้ว สม โจร หนึ่ง สม ด้วย ผู้ สม โจร หนึ่ง

๑

๑ อนึ่ง มี พระราช บัญญัติ ไว้ แก่ อธิบดี ศรี นครบาล ผู้ บริหาร พิจารณา บันดา ความ โจร ทั้ง ปวง ไซ้ร้ จง มี ใจ ซื่อ ตรง คงใน เบญจศีล ๕ คือ อย่า ให้ ฆ่า สัตว์ อย่า กำหนัด ใน ทรัพย์ ท่าน อย่า ทำ ทุราจาร ล่วง ประเวณี อย่า กล่าว วะจีกรรม มุสาวาท จง ปราศ จาก สุราบาน จง กำหนด การ เปน นิจ อย่า คิด ใจ ใหญ่ อย่า ผ่าย สูง ให้ พ้น ศักดิ์ จง สวา มิภักดิ์ แก่ พระ ผู้ เปน เจ้า เหง้า บรมกระษัตริย์ ผู้ ทรง สวัสดิ์ ธรณี ศรี สุริยพงษ์ อธิปตัย แล ผู้ ใดสมเด็จ พระภูวนารถ ตั้ง ไว้ เปน ราช อธิบดี ศรี พระนครบาล จง

วิจารณ์ให้ รู้ ลักษณ ที่ จะ รักษา พยาบาล ซึ่ง ประตู บ้าน เมือง เนื่อง ถนน หน ทาง ท่าน พูน อุทธยาน สถาน ช้าง ม้า ชลา ฉนวน คลีตรี มุข ทุกข์ ราษฎร โจร ผู้ ร้าย ราย ราช มคันดร แถว ท่อง ทุกทบอง คลอง แคบ คับ แต่ง ขับ คน ให้ หลีก หลบ ผึก คน สงบ กราบ กราน เมื่อ ท่าน จะ มี ที่ เสด็จ ลิลา พยาบาล เทพา รักษ์ รักษา พระกฤษณ์ บำรุง คิด ผดุง บ้าน เมือง เปลื้อง ทุกษ์ ราษฎรประชา แต่ง สารตรา ไป เอา โจร ผู้ ร้าย ใน เมือง ฝ่าย ขอบ ชนบท กำหนด หา โทษ จง เปน สัจ จง มี ใจ จัตุรัส สวามิภักด์ รักษา พระนัคเรศ อย่า บัง เหตุ แก่ ราช การ แล ทำ ตาม สาร พระราชกฤษฎีกา โดย มาตรา สารคดี อัน มี อัยการ ใน พระนครบาล นั้น แล

๒

มาตรา ๒ นครบาล พิจารณา เนื้อ ความ โจร จะ รับ กฎหมาย ว่าได้ มิได้ นั้น ผู้ ร้าย ปล้น สดมภ์ ลัก ทรัพย์ สิ่ง ใด ๆ จับ ตัว ผู้ ร้าย ได้ ได้ รูป พรรณ เอา มา กฎหมาย ให้ พิจารณา สืบ ไป ถ้า มิ ได้ รู้ จัก ตัว จับ มิ ได้ ไล่ มิทัน มิ ได้ รูป พรรณ อย่า ให้ พิจารณา

๓

มาตรา ๓ ผู้ ร้าย ลัก ฟัน แทง เจ้า เรือน ตาย จับ ตัว ผู้ ร้าย ได้

๒

ใน ความ อาญา ถ้าจับ ตัว จำเลย ไม่ ได้ ความ นั้น ชำ ระ ไม่ ได้ ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๓

๓

ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๒

เอา มา กฎหมาย ให้ พิจารณา สืบไป ถ้า มิ ได้ ตัว แต่ กฎหมาย จะ พิจารณา มิได้

๔

มาตรา ๔ ราษฎร ทั้ง หลาย ใน เมือง หลวง เมือง นอก ขอบ ชนบท แห่ง ใด ๆ ก็ ดี เปน โจร ท่าน ให้ ตระลาการ นาย พระ นครบาล เร่ง ขวนขวาย เอา ตัว โจร นั้น จง ได้ (อนึ่ง มัน พึ่ง นักเทศ ขันที สัตรี กำนัน การ อยู่ ข้างใน ท่าน ให้ว่า แก่ ผู้เปน มณ เฑียร บาล ให้ ว่า กล่าว เอา จง ได้ ส่ง ให้ พระ นครบาล พิจารณา โดย กระบิล เมือง ท่าน) อนึ่ง ไพร่ ฟ้า ข้า ไทย ผู้ ใด ๆ แล ฆ่า ฟัน ปล้น วิ่ง เอา ทรัพย์ สิ่ง สิน ราษฎร แห่ง ใด ๆ ก็ ดี แลไป รุก รัน ปล้น เอา ทรัพย์ใด ๆ ก็ ดี แล ไป ตัด สวน โข้น เรือก เผือก มัน ท่าน เสีย แล เขา มา ร้อง ฟ้อง แก่ ตระลาการ ใน พระ นครบาล แล ให้ ชาว พระ นครบาล เอา คดี นั้น กราบ ทูล พระ กรุณา ท่าน จะ ให้ ห้าม ขุน มูล นาย ผู้ เปน โจร อย่า ให้ เฝ้าพระบาท ผู้ เปน เจ้า อยู่ หัว แล อย่า ให้ อยู่ เรือน แล เร่ง ให้ ไป หา เอา คน จง ได้ เอา มา เวน แก่ ตระลาการ ใน พระ นครบาล แล้ว จึ่ง ให้ ขุน มุลนาย มา เฝ้า พระบาท ผู้ เปน เจ้า อนึ่ง เมื่อ มูลนาย จะ ไป หา โจร นั้น ท่าน ให้ ผัด วัน คืน ไว้ แก่ ตระลาการ โดย ใกล้ แล ไกล นั้ม จึ่ง ให้ ไป หา ถ้าไป หา ว่า มิ พบ โจร ท่าน ให้ อา ยัด ไว้ แก่ ขุน มูลนาย นั้น ถ้า วัน ใด ๆ ได้ ตัว

๔

ข้าง ใน ให้ ว่า แก่ มณ เฑียรบาล ให้ ดู ฎีกา ที่ ๑๖ ปี ๑๑๗ ให้ ดู ลักษณโจร บท ที่ ๕ ๖ ๑๙ ๒๐ แล ๒๕

โจรนั้น ให้ขุนมูลนายเอามาถวาย ถ้าพบโจรนั้นแล้วแลมิเอามาถวาย แลยังประเวนไปมา ท่านให้ลงโทษไถ่ต้นคอโดยยศถาศักดิ์ อนึ่งถ้าโจรอยู่ใกล้ว่าอยู่ไกล แลโจรยังอยู่ว่าหนีถ้าตระลาการได้โจรนั้นมา แลมันว่ามิได้หนีแลเจ้าขุนมูลนายหากอำพราง ท่านให้ลงโทษแก่เจ้าขุนมูลนายนั้นเสมอโจร

๕

มาตรา ๕ บ่าวไพร่ข้าไทยสมัคมาอาศรัยอยู่ในบ้านเจ้าขุนมูลนายผู้ใด แลมีผู้มาให้โฉนดว่าเปนโจรปล้นเรือนฆ่าฟันท่านบาดเจ็บให้เร่งส่งออกไปตามโฉนดมานั้น ถ้าผู้ใดมิส่งออกไป ป้องกันประเว่ประวิงไว้ให้ช้าก็ดี มิออกมาว่ากล่าว ขัดเอาผู้มีคดีไว้ท่านว่าเลมิดพระอาญา ให้มีโทษดังพวกโจรแล

๖

มาตรา ๖ พระราชกุมาร พระราชบุตรี พระราชนัดา พระสนมอิกทั้งพระหลวงหัวเมืองมนตรีมุขลูกขุนเจ้าราชนิกูลหัวพัน { หมื่น / ปาก } นายจ่า

๕

ให้ดูลักษณโจรบทที่ ๔ ๖ ๑๙ ๒๐ แล ๒๕

๖

ให้ดูลักษณโจรบทที่ ๔ ๕ ๑๙ ๒๐ แล ๒๕ โจรหนีเข้าอยู่ในวังเจ้านาย ให้ดูกฎเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมที่ ๑๐ ปี ๑๑๙

เสมียน แม่ เจ้า แม่ นาง อิกทั้ง นัก เทศ ขัน ที สัตรี กำนัน พราหมณาจาริย์ สบสมัย ประเทศ ทั้งหลาย ใน แว่น แคว้น ศรี อยุทธยา เมือง หลวง เมือง นอก ขอบชนบท แห่ง ใด ๆ ก็ ดี ถ้า พี่ น้อง พ้อง พันธุ ญาติกา สมัค มา อาศรัย ไพร่ ฟ้า ข้า คน ผู้ ใด ๆ ก็ ดี แล เปน โจร รุก รัน ปล้น สดมภ์ ลัก สึง ของ ท่าน ทอด โฉนด ฎีกา ไป ถึง มูลนาย พยาบาล ผู้ นั้น ให้ ส่ง มัน ผู้ ร้าย นั้น มา ให้ แก่ ตระลาการ พิจารณา ท่าน มิ ให้ เบียด บัง มัน ผู้ ร้าย ไว้ เลย ถ้า มัน อยู่ ไกล ให้ ผัด ส่ง ตาม ไกล ถ้า มัน อยู่ ใกล้ ให้ มัน ผัด ส่ง ตาม ไกล้ แล ส่ง ให้ ตระลาการ เอา ตัว มา พิจารณา ถ้า มิ ได้ เอา ตัว มา ส่ง พิจารณา เปน สัจ ว่า ขุน มูล นาย แกล้ง อำ พราง ป้อง กัน โจร ไว้ ก็ ดี ไม่ ตาย ว่า ตาย ก็ ดี ไม่ หนี ว่า หนี ก็ดี เสือก ไส ไป แล้ว แล ว่า ผู้ ร้าย หนี ก็ ดี ให้ มี โทษ แก่ ขุน มูลนาย จง สา หัศ แล้ว ให้ ไหม เสมอ โจร ถ้า ขุน มูลนาย ว่า โจร หนี โจร ตาย ก็ ดี ให้ เอา ทาน บน ไว้ ถ้า หนี ก็ ให้ ขุน มูลนาย ผัด สืบ สาว หา กว่า จะ ได้ ตัว ผู้ ร้าย มา ส่ง ถ้า โจร นั้น ตาย จริง ก็ เปน ภัพ แก่ เจ้า สิน นั้น

๗

มาตรา ๗ เพชฎา จ่า เมือง บันดา ไป เอา โจร ถ้า โจร ปล้น สดมภ์ ล้วง ลัก แล ไป เอา โจร ประการใด ๆ ก็ ดี แล เมื่อ ไป เอา โจร ๆ นั้น ก็ อยู่ ลม่อม มิ ได้ หนี ได้ ต่อ สู้ รบ ท่าน ว่า ให้ เอา โจร นั้น มา จง ลม่อม เอา มา พิจารณา หา โทษ โดย ขนาด ถ้า โทษ โจร นั้น ถึง ตาย ท่าน ว่า ให้ เอา โจร นั้น ไว้ ถาม เอา เพื่อน โจร นั้น ก่อน ถ้า ผู้ ไป เอา โจร นั้น ฆ่า ฟัน โจร ให้ ตาย ให้ มี โทษ แก่ ผู้ ฆ่า ฟัน โจร เสีย นั้น ใน รวาง เปน เพื่อน

โจร แล ถ้า โจร นั้น ต่อ รบ ผู้ ไป เอา แล ผู้ ไป เอา ฟัน แทง ตาย นั้น ท่าน ว่าหา โทษ แก่ ผู้ ฟัน แทง มิ ได้ เพราะ มัน สู้ รบ จึ่ง ตาย แล ถ้า ผู้ ใด มิ ได้ ทำ ตาม ท่าน บัญญัติ ดังนี้ ท่าน ให้ ลง โทษ ใน รวาง เลมิด พระ ราช อา ญา ท่าน

๘

มาตรา ๘ อนึ่งมีพระอัยการในพระนครบาลผู้เปนตาเมืองงำเมืองเพชฎาพธำมรงค์ภูดาษนายดาบ แล จับ เอา ผู้อื่น ซึ่ง มิ ได้ เปน โจร มา เฆี่ยน ว่า เปน โจร ก็ ดี เอา สิน จ้าง โจร ก็ ดี เอา สิน จ้าง ไฟ ก็ ดี เปลี่ยน โจร ก็ ดี เปลี่ยน ไฟ ก็ ดี เอา เงิน โจร ก็ ดี เอา เงินไฟ ก็ ดี เลี้ยง โจร เอา สิน จ้าง ก็ ดี คัด สำนวน ลำ เอียง รับ หนังสือ บน ก็ ดี ทั้ง นี้ เปน โทษ สาม ประ การ ดุจ ว่า มา แต่ ก่อน นั้น

๙

มาตรา ๙ ผู้ ใด ไป เอา โจร อย่า ให้ เอา ผู้ อื่น นอก หนัง สือ ร้อง แล คำ โจร ซัด นั้น มา ถ้า แล ผู้ ใด เอา ผู้ อื่น นอก หนังสือ แล นอก คำ โจร ซัด นั้น มา ก็ ดี เก็บ ริบ เอา ทรัพย์ สิ่ง สิน ทาษ ชาย หญิง ชาว บ้าน มา ท่าน ว่า กัน โชก ราษฎร ให้ ลง โทษ โดย โทษา นุโทษ

๘

ให้ ดู รับ สิน บน ใน สารบาน อาญา หมวด ผิดใน ราชการ

๙

กัน โชก ให้ ดู สารบาน อาญา หมวด กัน โชก แล จับ คน ที่ ไม่ ควรจับ ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๑๐

แล ให้ เอา ทรัพย์ นั้น ตั้ง ไหม ทวีคูณ

๑๐

มาตรา ๑๐ ผู้ ร้าย ลัก ทรัพย์ สิ่ง สิน แล่น ออก มา นอก บ้าน แล จะ เอา เจ้า เรือน มา ถาม มิ ชอบ ถ้า มิ ฟัง เอา เจ้า บ้าน เจ้า เรือน มา ถาม มัน แกล้ง ทำ กัน โชก ให้ ร้อน เนื้อ บาด ใจ แล ท่าน ว่า ให้ ไหม โดย ยศถาศักดิ์ มัน ผู้ นั้น เอง

๑๑

มาตรา ๑๑ บันดาไป เอา โจร ปล้น สดมภ์ ลัก เลียม โจร ซุ่ม ซ่อน ประการใด ๆ ก็ดี ท่าน ว่า เอา แต่ ตัว โจร ท่าน มิ ให้ เอา ทรัพย์ สิ่ง สิน โจร ถ้า โจร นั้น โทษ ถึง ตาย ให้ เอา ทรัพย์ สิ่ง สิน

๑๐

เอา เจ้า เรือน มา ถาม เห็น จะ แปล ว่า จับ เจ้า เรือน มา จารีตถาม ธรรมดา นั้น ถามได้ แล เปน พยาน ได้ ให้ ดู พระ ราชบัญญัติ ยก เลิก วิธีพิจารณา โจร ผู้ ร้าย โดย จารีต นคร บาล ๑ มีนาคม ๑๑๕

๑๑

มิ ให้ เอา ทรัพย์ สิน โจร แต่ เอา ของ กลาง ฤๅ ของ ที่ จะ เป็น หลัก ถาน พยาน มา ได้ ถ้า โจร โทษ ถึง ตาย แต่ เดิม ริบ ราช บาทว์ คือ ริบ ทรัพย์ สมบัติ เปน หลวง หมด จึ่ง ต้อง คุม ทรัพย์ นั้น แต่ แรก ให้ ดู ลักษณ อาญา หลวง บท ที่ ๙๘ แต่ เดี๋ยว นี้ ถึง มี ใน คำ พิพากษา ให้ ริบ ราชบาทว์ ก็ จริง ใน ความ ธรรมดา หาได้ ริบไม่ ตั้ง แต่ ปี ๑๑๖ มา ยัก ยอก ฤๅ ลัก ของ หลวง ให้ ดู สารบาน อาญา หมวด ลัก แล เบ็ด เตล็ด

นั้น มอบ ไว้ แก่ นาย ร้อย นาย แขวง เฝ้า รักษา ให้ พิจารณา ดู ทรัพย์ ถ้า แล ทรัพย์ มี เจ้า สิน ก็ ดี เปน ของ พ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก หลาน ผู้ ร้าย ก็ ดี อย่า ให้ เอา เปน หลวง ถ้า ทรัพย์ นั้น โจร ทำ ได้ เอง ก็ ดี ปล้น วิ่ง ลัก ได้ มิ รู้ จัก เจ้า สิน ควร ที่ จะ เอา ใช้ ทุน ทรัพย์ ก็ ให้ ใช้ ควร ที่ จะ เอา เปน หลวง ก็ ให้ ส่ง เข้า พระ คลัง หลวง ถ้า ผู้ ใด เบียด บัง เก็บ ริบ เอา ทรัพย์ สิ่ง สิน โจร ซึ่ง จะ ได้ เปน หลวง ไว้ ท่าน ว่า เข้า ใน รวาง ลัก พระ ราช ทรัพย์ ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง ๓๐ ที เอา ทรัพย์ นั้น ตั้ง ไหม จะตุรคูณ

๑๒

มาตรา ๑๒ ผู้ เปน เจ้า ท่าน ใช้ ให้ ไป จับ ผู้ ร้าย รงับ ผู้ ร้าย แล ผู้ ไป นั้น เอา สิน จ้าง เงิน ทอง แก่ ผู้ ร้าย แล มิ ได้ จับ มิ ได้ รงับ ผู้ ร้าย พระ ผู้ เปน เจ้า รู้ ด้วย ประ การใด แล ท่าน พิจารณา เปน สัจ ว่า เอา เงิน ทอง แก่ ผู้ ร้าย เปน สิน จ้าง จริง ท่าน ให้ เรียก หา เอา สิ่ง ของ นั้น เปน หลวง แล เอา สิน จ้าง นั้น แขวนคอ ขึ้น ขา หย่างประจาน แล้ว ทวน ด้วย ลวด หนัง ๓๐ ที ถ้า ท่าน ผู้ เปน เจ้า มี พระกรุณา มิ ให้ ประจาน ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง ๖๐ ที

๑๓

มาตรา ๑๓ เพชฎา จ่า เมือง ไป เอา โจร เอา สิน จ้าง มิ เอา โจร

๑๒

ให้ ดู สารบาน อา ญา หมวด ผิด ใน ราชการ

๑๓

ให้ ดู สารบาน อา ญา หมวด ผิด ใน ราชการ

มา แกล้ง จะให้ โจร หนี รอด ท่าน ว่า โทษ ผู้ ไป เอา โจร ร้าย กว่า โทษ โจร สอง ส่วน โดย โท ษา นุ โทษ

๑๔

มาตรา ๑๔ ให้ กรม พระนครบาล แล จ่า เมือง นาย อำเภอ ขุน หมื่น แขวง สิบ ร้อย อายัด จังหวัด ใน เมือง นอก เมือง ให้ รู้ สาร บาญ ชี ผู้ คน ใน อำเภอ มาก น้อย เท่า ใด จง รวัง รไว แล คอย ประหงิด ประงวน คน ไป มา เข้า ออก คบ กัน กลาง วัน กลาง คืน เปน โจรผู้ร้าย ใน อำเภอ คน พยา บาล นั้น แล เห็น หลาก ใน ถิ่น ถาน บ้าน เรือน หน บก หน เรือ ที่ แห่ง ใด ๆ ให้ เกาะ กุม ผู้ ร้าย นั้น ถ้า ผู้ ร้าย มาก เหลือ แรง ให้ บอก ขุน มู ล นาย ให้ เอา ผู้ ร้าย จงได้ เอา มา พิ จาร ณา ถ้าผู้ ใด ละ เมิน เสีย มิ ได้ ทำตาม ท่าน ว่า เลมิด

๑๕

มาตรา ๑๕ (ใน เมือง นครบาล มิได้ กระ เวน ประ ญัติ ไฟ ผู้ ร้าย ใน รอบ เมือง จง ทุก วัน ถ้าแล นคร บาล มิได้ กระ เวน ให้ เอา คา จำ นคร บาล ไว้ หน้า พระ เสื้อ เมือง วัน หนึ่ง จน พระ อา ทิตย์ อัษฎงคต แล้ว

๑๔

ละ หน้าที่ ราช การ ให้ ดู สารบาน อาญา หมวด ผิด ราช การ

๑๕

ใน วงเล็บ ไม่ ได้ ยิน ว่า ใช้ ละน่า ที่ ราชการ ให้ ดู ลักษณ อาญา หมวด ผิด ใน ราช การ

ถอด คา ออก ถ้า ผู้ร้าย ทำ ร้าย แก่ ชาว พระนคร บาล ใน บ้าน เมือง ใด แล ให้ เกิด เพลิงได้ ท่าน ว่า ให้ เอา นครบาล เปน โทษ เลมิด) อนึ่ง โจร ปล้น อยู่ใน สาม เส้น สิบ ห้า วา มิได้ ช่วย ตามโจร ให้ ได้ ท่าน ว่า ให้ ลง โทษ ทวน ด้วยลวด หนัง โดย ใกล้ แล ไกล อนึ่ง ผู้ ตาม โจรได้ รบพุ่ง ฟัน แทง มี บาด เจ็บ ท่าน ว่า ผู้ คุ้มโทษ ถ้า มี ห้วย บาง น้ำภุก ก็ พ้น รางวัด

๑๖

มาตรา ๑๖ นครบาล พิ จาร ณา ผู้ ร้าย แทง ผู้คน ช้าง ม้า ตาย ข้าง บ้าน ผู้ ใด รู้จัก ตัวผู้ ร้าย มิได้ ตัว ผู้ร้าย แล จับ ได้ ตัวผู้ร้าย แล้ว อย่า ให้ นครบาล ถาม ชาว บ้าน ถ้า มิ รู้ จัก ตัว ผู้ ร้าย ให้ นครบาล สืบ สาว สอด แนมเอา ตัว ผู้ ร้าย ให้ ได้ แต่ใน สาม วัน (ให้ ชัก รางวัด พิจารณา แต่ ตาม รางวัด นั้น ให้ เกาะ ผู้ มี ชื่อ ซึ่ง ต้อง รางวัด นั้นไว้ แต่ ใน สาม วัน ถ้า ผู้ ใด ออก จาก เกาะ มิได้ บอก ช้า อยู่ ยาม หนึ่ง สอง ยาม ให้ เอา คา จำไว้ ถ้า ถาม มิ รับให้ คาด บน ไว้ อย่า ให้ เอา เงิน ถ้า ได้ ตัว ผู้ ร้าย ซัด ทอด ถึง ผู้ ใด ให้ เกาะ ผู้ นั้น มา พิจารณา) อนึ่ง พิจารณา เอา ผู้ ร้าย แทง ผู้ คน ช้าง มา ตายให้ผู้พิจารณาไปดูรั้ว { บ้าน / เรือน / ไร่สวน } ผู้ ใด หัก ตก ใกล้ { บ้าน / เรือน / ไร่สวน } ผู้ใด ถ้า รู้ จัก ตัว ผู้ แทง อย่า เอา ชาว บ้าน มา ถาม ถ้า มิ รู้ จัก ผู้ แทง ผู้ ใด หัก เลือด ตกใกล้ บ้านใกล้ เรือน ผู้ ใด ให้ (เกาะกุม) มา ถาม ถ้า ปฏิ เสธ

๑๖

ใน วงเล็บไม่ได้ ใช้

ภาคเสธมิรับให้ คาดบนไว้อย่า ให้ เอาเงิน ค่า ถามถ้า ดูเลือดตกใกล้ เรือน บ้าน สวน ผู้ ใด วัว ควาย สารพัด สัตว์ สาม เส้น สิบ ห้า วา ถ้าต้อง ใน ราง วัด เกาะมา ถาม ถ้า มิรับให้ คาด บน ไว้ ถ้าได้ ตัว ผู้ ร้าย ให้ ทำ ตาม พระราชกฤษฎีกา

๑๗

มาตรา ๑๗ โจร ปล้นวึ่ง สดมภ์ ตี ล้วงลักเอา ทรัพย์ เข้าของ สิ่งใดก็ดี ให้ เจ้า ของบอก แก่นายบ้าน นายเมือง ร้อยแขวง จง คำนับ ให้ ตรา กำลังสิน ซึ่ง เสีย หาย นั้นไว้ จง คำนับ แลให้ ผู้ รับ ตราสิน นั้น เอา ตัวผู้ จะ ตราสินนั้น สา บาล ตัว จำเภาะ พระ ภักตร์ พระพุทธ์ พระธรรม พระสงฆ์ แล้ว แล้ว ทำ ฎี กา ตรา สิน แต่ โดย สัจ โดย จริง ยื่นไว้ แก่ สุภา ตระลาการ วันใด แลได้ โจร ก็ ดี ได้ สิน นั้น มา ก็ ดี แล สม คำ เจ้า สิน ต้อง ตาม ฎีกา ตรา สิน นั้น ให้ พึ่ง ได้ ถ้า โจร รับ ว่า เอา สิน ไป น้อย พิจารณา ได้ ของ อิก สอง สิ่ง สาม สิ่ง มาก กว่า คำ โจร ให้ การ นั้น ก็ให้ พึ่ง เอา เปน ต้อง ตราสินได้ ถ้า มิ ต้อง กัน อย่า เพ่อ ให้ พึ่ง ก่อน ถ้า โจร รับ ว่า เอา สิน ไป น้อย ส่วน คำ ตรา สิน นั้น มาก พิ จารณา เปน สัจ สม ดัง

๑๗

ตราสิน ให้ ดู ลักษณ รับ ฟ้อง บท ที่ ๑๘ ลักษณ ตระลาการ บท ที่ ๗๑ ลักษณ โจร บท ที่ ๑๘ สินไหม อย่า ให้ มัน เลย ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๑๔๓ เดิม มี ความ มาก กว่า นี้ แต่ ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เสีย บ้าง **จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๒๗๔**

คำโจร ท่านว่าเจ้าสินนั้นโลภมักได้ ใคร่มี ทนสบถหาความละอายบาปไม่ ให้ยากแก่ความเมืองท่าน ให้แต่ต้นสินซึ่งโจรรับนั้นแก่มันจงถ้วน ส่วนสินไหมซึ่งมันจะได้นั้นอย่าให้แก่มันเลย ให้เอาเปนค่าหญ้าช้างหลวง

๑๘

มาตรา ๑๘ ผู้ร้ายลักทรัพย์สิ่งของสิ่งใดไป ถ้าเจ้าสินมิได้ทำฎีกาตราสินยื่นไว้แก่เจ้ากรมแลแขวง ท่านว่าเจ้าสินเบาแก่ความเมืองให้เอาแต่สินซึ่งจับได้ตั้งไหม

๑๙

มาตรา ๑๙ ถ้าโจรผู้ร้ายตีฆ่าฟันแทงคนในน่าบ้านน่าเรือนผู้ใด ๆ ให้เจ้าบ้านเจ้าเรือนออกมาจับโจรจงได้ ถ้าเห็นว่าโจรนั้นพ้นกำลัง ให้บอกแก่เจ้าเมืองนายสิบนายร้อยนายระวาง ให้ช่วยจับโจรไปเวนแก่ตระลาการในพระนครบาลให้พิจารณา ถ้ามีผู้ใดรู้ว่าโจรไปอยู่ถิ่นถานบ้านแขวงตน ๆ มิเอาไปเวนโดยพระราชบัญญัติ ดังนี้ ท่านให้ลงโทษทวนด้วยลวดหนังแก่ผู้เลมิดพระราชอาญานั้น

๒๐

มาตรา ๒๐ เพชฎาจ่าเมืองกรมพระนครบาลจะให้ไปเอาโจร

๑๘

ตราสิน ให้ดูลักษณรับฟ้องบทที่ ๑๘ ลักษณตระลาการบทที่ ๗๑ ลักษณโจรบทที่ ๑๗ เอาสินจับได้ตั้งไหม ให้ดูลักษณโจรบทที่ ๑๔๓

๒๐

ให้ดูสารบาญอาญาหมวดองค์โจรผู้สมโจร

ผู้ร้าย แล ผู้ใด บัง อาจ ป้อง กัน ขัด เอา โจร ไว้ ใน บ้าน ใน เรือน ตน แล้ว ก็ เสือกไส โจร นั้น หนี รอด ก็ ดี ป้อง กัน ไว้ มิ ส่ง ก็ ดี ท่าน ให้ เอา เจ้า บ้าน เจ้า เรือนผู้ ขัด นั้น มา ลงโทษ อัน จะภอ ควร ลง แก่ โจร นั้น ถ้า แล โทษ โจร นั้น ถึง ตาย ท่าน ให้ เอา เจ้า บ้าน เจ้า เรือน อัน ป้อง กัน โจร ไว้ นั้น ขึ้น ขา อย่าง ประ จาน แล้ว ทวน ด้วย ลวด หนัง ๕๐ ที ถ้า สม เอา สิน บน โจร ด้วย ท่านให้ ส่งไป ยัง แพ่ง แห่ง สุภา ให้ ปรับไหม โดย พระราช กฤษ ฎีกา

๒๑

มาตรา ๒๑ ถ้า ขุน มูลนายไพร่ ฟ้า อาณา ประชา ราษฎร ทั้ง หลาย มัด ผูก ทีม แทง ตี ด่า ฆ่า ฟัน กัน ปล้น เอา ช้าง ม้า สรรพ เหตุ สิ่ง ใด ๆ ก็ ดี แล ผู้ เจ็บ เกาะ กุม คน ร้าย นั้น มา ก็ ดี เพชฎา จ่า เมืองไป เอา มา ก็ ดี ถ้า พวก พ้อง พี่ น้อง ญาติ อ้าย ผู้ ร้าย บังอาจ ตาม มา ชิง ป้อง กันเอา คน ร้าย นั้นไปได้ ท่าน ให้ ตาม เอา คน ร้าย นั้นจงได้ ถ้า เปน สัจ ว่า ชิง เอา ผู้ร้าย จาก ผู้ เจ็บ จึ่ง ให้ ตี ผู้ ชิง ด้วย ลวด หนัง ๓๐ ที แล้วให้ ไหม กึ่ง คน ร้าย ถ้า แล มิ ได้ ผู้ ร้าย ให้ ตี ด้วย ลวด หนัง ๓๐ ที แล้ว ให้ ไหม ต่าง คน ร้าย จง เต็ม ถ้า คน ร้าย โทษ มิ ถึง ตาย ท่าน ให้ ลง โทษ โดย โทษานุโทษ ถ้า ชิง ผู้ ร้าย ต่อ เพชฎาจ่า เมือง ให้ ทวน ด้วยลวดหนัง ๖๐ ที แล้ว ให้ ไหม โดย โทษ ถ้า มิ ได้ คน ร้าย ให้ ไหม ต่าง คน ร้าย

๒๑

ชิง ผู้ ร้าย ให้ ดู ลักษณ อาญา หลวง บท ที่ ๕๐

๒๒

มาตรา ๒๒ โจร ปล้น สดมภ์ ฉก ลัก ทรัพย์ สิ่ง ของ ช้าง ม้า โค กระบือ เจ้า ของ จับ ทรัพย์ สิ่ง ของ ช้าง ม้า โค กระบือ นั้น ส่ง มา ยัง สุภา จ่า เมือง ร้อย แขวง ถ้า พวก พ้อง พี่ น้อง ญาติกา อ้าย ผู้ ร้าย มา ชิง เอาช้างม้าโคกระบือทรัพย์สิ่งของนั้นไปจากสุภาจ่าเมืองร้อยแขวง ท่านว่า ผู้ นั้น เลมิด ให้ เร่ง เอา ตัว จงได้ ให้ ทวน ด้วย ลวด หลัง ๓๐/๖๐ ที ให้ เอา ของ นั้น ตั้งไหม กึ่ง โจร ถ้า มิ ได้ ของ คืน ให้ ทวน แล้ว ให้ ไหม จง เต็ม

๒๓

มาตรา ๒๒ นายพธำมรงค์ มหาดไทย ท่านให้ ไป เอา คน นัก โทษ แล ให้ คน บันดา เปน โทษ หนี ท่านให้นาย พธำมรงค์ มหาดไทย เร่ง หา จงได้ ถ้า มิได้ โทษ ผู้ หนี ฉัน ใด ให้ ลง โทษ แก่ ผู้ ให้ หนี ดัง นั่น ถ้า ทรง พระกรุณา บให้ ฆ่า ตี เสีย ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง แลไม้ หวาย โดย โทษานุ โทษ

๒๔

มาตรา ๒๔ ให้ เจ้า เมือง จ่า เมือง ผู้ อยู่ รักษา บ้าน เมือง ถิ่นถาน บ้าน นอก ทั้ง หลาย จง อย่า ได้ เบียด เบียน ปล้น วิ่ง ฆ่า ฟัน ท่าน ทั้ง หลาย เมืองใด เจ้า เมือง แล จ่า เมือง รักษา แผ่น ดิน ท่าน ทำ ทั้ง นี้ คือ ว่า หา มี บำ เหน็จ แก่ แผ่น ดิน ท่าน ถ้า แล รักษา มิได้ ละไว้ มี ผู้ กัน โชก คือ ว่า เมือง นั้น หา บำ เหน็จ ใน ราชการ นั้น มิได้ เลย ถ้า มี ผู้ กัน โชก

๒๓

ทำ ให้ คน โทษ หนี ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๔๒

เหลือ แรง จะ ว่า มิได้ ให้ ทำ หนังสือ มา ยื่น แก่ อาณา ประ ชา บาล แก่ สมเด็จ บรมบพิตร์ พระพุทธเจ้า อยู่หัว พระราช บัญ ญัติดังนี้ ถ้า ผู้ใด มิทำ ตาม คือ เลมิด พระราชบัญญัติใน แผ่นดิน ท่านให้ลง โทษ โดย โทษา นุ โทส

๒๕

มาตรา ๒๕ เกิด โจร ผู้ ร้าย เมือง ใด ผู้ รักษา เมือง กรมการ จับ ได้ โจร โจร ซัด พวก ว่า มี พวก เพื่อนอยู่ ต่างเมือง ผู้ รั้ง กรมการ ซึ่ง ได้พิจารณา ผู้ ร้าย นั้นมี ตรา สารไปให้ส่ง แล ผู้ รั้ง กรมการ ซึ่ง ได้ ส่ง ป้อง คน ขัด มิส่ง ก็ดี ผู้ ร้าย อยู่ ใน ท้อง อำเภอ ว่า มิได้ อยู่เสือกไส ให้ หลบ หลีก เสีย ก็ดี ถ้า โทษ โจร ถึง ตาย ให้ เอา ตัว ผู้ ป้อง กัน โจร ขึ้น ขาหย่าง ทวน ด้วย ลวด หนัง ๖๐ ที ถ้า สม เอา สิน โจร ด้วยไซร้ ให้ไหม ถ้า มิ ได้ ตัว โจร ให้ ลงโทษ เท่าโจร

๒๖

มาตรา ๒๖ พระราชบัญญัติไว้ ให้ ผู้ รั้ง กรมการ ทั้ง หลาย รักษา พยาบาล อาณา ประชาราษฎร ลูก ค้า วานิช ใน เมือง แขวง จัง หวัด อย่าให้ มี ผู้ กัน โชก รุก รัน เกิด โจร ผู้ ร้าย ปล้น สด ม ภ์ ฉก ชิง เอา ช้าง ม้า โคกระบือ ทรัพย์ สิ่ง สิน อาณา ประชาราษฎร ลูก ค้า วา นิ ช ทั้ง ห ลาย ถ้า เมือง ใด เกิด โจร ผู้ ร้าย ปล้น สดมภ์ ตี ชิง เอา ทรัพย์สิ่ง สิน ฆ่า ฟัน ตาย สืบ สาว จับ ผู้ ร้าย มิได้ ท่าน ว่า เลมิด ให้ ลง โทษ โดย โทษา นุ โทษ

๒๕

ให้ ดู สารบาน อาญา หมวด องค์ โจร ผู้ สม โจร

๒๗

มาตรา ๒๗

๒๘

มาตรา ๒๘

๒๙

มาตรา ๒๙

๓๐

มาตรา ๓๐ โจรปล้นสดมภ์บ มิได้รับเปนสัจ พิจารณาได้พิรุธเปนนิลโทษ ท่านให้สืบเอาพวกเพื่อนจงได้

๓๑

มาตรา ๓๑

๓๒

มาตรา ๓๒ เขามิได้เปนโจร แลเอาตัวมาติให้รับเปน

---

๒๗ จนถึง ๒๙

พระราชบัญญัติ เลิกวิธีพิจารณาโจรผู้ร้าย ตามจารีตนครบาล วันที่ ๑ มีนาคม ๑๑๕ ยกเลิก จะดูให้ดูหมอปรัดเลน่า ๒๗๗ แล ๒๗๘ จารีตนครบาลนั้น คือ ทรมานโดยเฆี่ยนเปนต้นให้ ๆ การความจริง

๓๑

พระราชบัญญัติ เลิกวิธีพิจารณาโจรผู้ร้าย ตามจารีตนครบาล วันที่ ๑ มีนาคม ๑๑๕ ยกเลิก จะดูให้ดูหมอปรัดเลน่า ๒๗๙

โจร ตีสามหนเขามิรับเปนโจร แลทำอุบาทว์ขาดเหลือประการใด แลให้รับเปนโจรซัดพวกเพื่อน แลได้พวกเพื่อนมา เขามิรับว่ามิได้เปนโจรปล้นสดมภ์ตีชิง แลบังคับบัญชาให้ไต่สวนสืบดูจงถ่องแท้ก่อน ถ้ามิได้เปนสัจว่าเขาเปนโจร ท่านให้เอาชาวพระนครบาลเปนโทษตามโทษานุโทษ

๓๓

มาตรา ๓๓ ได้พวกโจรมาแล้ว แลได้ทรัพย์ของเจ้าทรัพย์มาด้วย พวกโจรพิรุธ ท่านว่าลักษณโจรประดุจแมวมีพรรณอันขาว ประดุจปีกนกยาง ถ้าพิรุธในถ้อยคำคล้ำดำหน่อยหนึ่งชื่อว่านิลโทษ จะลงโทษโจรฉันใดให้ลงโทษแก่ผู้เปนพวกโจรดุจฉันนั้นบ้าง ถ้าแลพวกโจรมิได้ทรัพย์มิได้พิรุธ ท่านว่าอย่าเพ่อให้ลงโทษแก่มันนั้นก่อน ให้สืบสวนดูจงถ่องแท้ ถ้าพวกมันนั้นพิรุธให้ลงโทษดังโจร

๓๔

มาตรา ๓๔

๓๕

มาตรา ๓๕

๓๖

มาตรา ๓๖

---

๓๔ จนถึง ๓๖

พระราชบัญญัติเลิกวิธีพิจารณาโจรผู้ร้ายตามจารีตนครบาล วันที่ ๑ มีนาคม ๑๑๕ ยกเลิก จะดูให้ดูหมอปรัดเล่ม ๒๘๐

๓๗

มาตรา ๓๗

๓๘

มาตรา ๓๘

๓๙

มาตรา ๓๙ โจร ปล้น สดมภ์ ล้วง ลัก ทรัพย์ สิ่ง สิน ผิด ลูก ถูก เมีย ก็ ดี ตี ด่า พา วาย กัน ก็ ดี ท่าน มิ ให้ เจ้า สิน เจ้า ความ ไป เอา ผู้ ร้าย นั้น มาเอง ท่าน ให้ตระลา การ ไปเอา มา ไต่ถาม ความ เมือง ท่าน ถ้า แล เจ้า สิน เจ้า ความ ไป เอา มา เอง ท่าน ให้ ผู้ ไปเอา นั้น มา จำใส่ ขื่อ ไว้ ถ้า แล ตี บาด เจ็บ ให้ เอา ผู้ตีนั้น ขึ้นขา หย่างผจานแลให้ไหม ถ้า ด่า ตี แล้ว เอา มา จำ ไว้ แห่ง บ้าน แห่ง เรือน เอง ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง ๑๕ ที ถ้าผู้ ทำ นั้น มี บัน ดา ศักดิ์ ให้ ไหม โดย บัน ดา ศักดิ์ เปน พินัย หลวง ใน ระ วาง เล มิด อา ญา ท่าน แล ส่วน ความซึ่ง มัน เปน ผู้ร้ายนั้นให้เร่งว่า

---

๓๗ แล ๓๘

ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก เดิม มี ความ ว่า โจรหนีจับไม่ได้ ให้ จับ พ่อ แม่พี่ น้อง มา แทน เรียก ว่า ตัว จำนำ จะดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๒๘๑

๓๙

ทำ โดย พลการ ตนเอง ให้ ดู สารบาน อาญา หมวด นั้น

๔๐

มาตรา ๔๐ ผู้ร้ายลักโคกระบือช้างม้าข้าคนท่าน แลปล้นสดมภ์ย่องเบาเอาทรัพย์สิ่งของท่าน ๆ จับตัวได้ แลมันให้การเกี่ยวพันธ์ญาติพี่น้องพ่อแม่ฝ่ายโจทย์ก็ดี ท่านว่าฟังเอาคำมันมิได้ เพราะมันบาดช้ำน้ำใจขึ้งโกรธแก่ผู้จับแลเจ้าทรัพย์นั้น จะฟังเอาคำมันมิได้

๔๑

มาตรา ๔๑

๔๒

มาตรา ๔๒ นาย เพชดา / พธำมรงค์ } ผู้จำโจรให้มั่น ดูเกราะขื่อคาหัวเหล็กโซร่ตรวนวันละสามคาบ ให้พิเคราะห์ดูผู้คนเข้าออกส่งเข้าน้ำ ให้ดูมีดพร้าสำคัญที่ใกล้โจรจะถอดหนีนั้น ถ้านายเพชฎา นายพธำมรงค์ผู้ใดมิได้ระวังระไว แลโจรหนีได้ท่านให้

๔๐

ต้องมีพยานอื่นประกอบจึ่งจะฟังได้

๔๑

พระราชบัญญัติเลิกวิธีพิจารณา โจรผู้ร้ายตามจารีตนครบาล วันที่ ๑ มีนาคม ๑๑๕ ยกเลิก จะดูให้ดูหมอปรัดเลน่า ๒๘๒

๔๒

ทำนักโทษให้หนี ให้ดู ลักษณโจร บทที่ ๒๓

เกาะ จำมั่นไว้ ถ้ามี ผู้ประกันให้ไปหาโจรให้นาย พธำมรงค์ ไปเอาตัว

แต่ใน ๓ ๕ ๗ } วันที่หนึ่ง ถ้า ๑๕ วัน แล้ว มิได้ ให้เอา กราบ ทูล พระ กรุณา

ถ้าโทษโจร นั้นฉันใด ท่านให้ลง โทษ แก่นาย พธำมรงค์ ผู้จำ โจรดุจฉันนั้นบ้าง ถ้ามีพระกรุณานายพธำมรงค์อยู่ถ้าโจรนั้นถึงตายท่านให้ทวนด้วยลวดหนัง ถ้าโทษโจรนั้นถึงทวนด้วยลวดหนัง ให้ตีด้วยไม้หวาย ถ้าโทษโจรนั้นถึงบาดไหม ก็ให้บาดไหม

๔๓

มาตรา ๔๓

๔๔

มาตรา ๔๔

๔๕

มาตรา ๔๕ ความโจรแต่ภอเปน สินไหม พินัย } เขามิว่าแก่กัน ให้

---

๔๓ แล ๔๔

ประกาศ วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะดูให้ดูหมอปรัดเลน่า ๒๘๓

๔๕

ความ โจร ภอ เปน แต่ ไหม ให้ดู ลักษณรับพ้องบทที่ ๑๑ ลักษณตละลาการบทที่ ๑๕ ลักษณโจรบทที่ ๑๔๖ ยอมความอาญาให้ดู ลักษณ อาญา หลวงบทที่ ๔๕ ลักษณรับพ้อง บท ที่ ๒๖

เอา หนังสือ เขา ทั้งสอง ข้าง จง คำ นับ ถ้า ความ ถึง ทวน ด้วย ลวด หนัง ไม้ หวาย ตัด ตีน สิน มือ ก็ ดี ตาย ก็ ดี ท่าน มิให้ ลด ความ นั้น ให้ ว่า ความ จง แล้ว

กล่าว มา ด้วย ลักษณ พระ นคร บาล พิจารณา สิ้น เนื้อ ความ อยู่ เท่า นี้

ที นี้ จะ กล่าว ด้วย ลักษณ โจร เปน อุกฤษฐ โทษ สืบ สาขคดี ต่อไป

๔๖

มาตรา ๔๖ อนึ่ง ให้ ผู้ เปน อธิบ ดี ศรี นคร บาล จง พึง รู้ ซึ่ง ลักษณ แห่ง โจร ว่า เปน องค์ โจร ฤๅ สม โจร ฤๅ สม ด้วย ผู้ สม โจร แล้ว ให้ ดู โทษ โจร จะต้อง อุกฤษฐโทษ ฤๅ จะ ต้อง ด้วย มหันตะโทษ ฤๅ จะ ต้อง ด้วย มัชฌิ ม โทษ ฤๅ จะ ต้อง ด้วย ลหุ โทษ โทษ โจร อัน จะ ลง ทัณฑ์ อนุทัณฑ์ นั้น โจร เหล่าใด ภอ จะ ฆ่า ตี เสีย โจร เหล่า ใด ภอ จะ ตัด ตีน สิน มือ โจร เหล่า ใด ภอ จะ ทวน ด้วย ลวด หนัง ไม้ หวาย โจร เหล่า ใด ภอ จะ บาด ไหม จำ ขื่อ คา โซ่ ตรวน โจร เหล่า ใด ภอ จะ เอา ทานบน ภาคทัณฑ์ ไว้ นั้น ให้ พิ จารณา ดู จง ถ่อง แท้ ก่อน จึ่ง ให้ กระทำ ทัณฑ์โทษ ตาม พระราชกฤษฎีกา

๔๖

อุกฤษฐ โทษ นั้น คือ โทษ ที่ ร้าย ต่อ สาศนา ฤๅ บาง ที ขบถ มหันตะ โทษ มัชฌิม โทษ ละหุ โทษ ผิด กัน อย่างไร นั้น สังเกตไม่ได้ เพราะ คละ กัน หมด ไม่ มี อะไร เปน เกณฑ์

๔๗

มาตรา ๔๗ ผู้ ใด ทุจริต จิตร์ บาปหยาบ ช้า เปน โจร ลัก เอา องค์ พระ พุทธรูป { ทอง นาก / เงิน แก้ว / สัมฤทธ } ทอง แดง ดีบุก แล สิ่ง ใด ซึ่ง เปน รูป พระ ปฏิมากร อยู่ นั้น ไป { ขาย / ทำลาย } ก็ ดี เอาไป มิทัน ขาย แล เอาไป มิทัน ทำ ลาย แล จับได้ ที่ ได ๆ ก็ ดี ให้ เกาะ กุม มัน มา ถาม เอา พวก เพื่อน รู้ เหน เปน เพื่อน ซื้อ ขาย ทำ ด้วย กัน จง ได้ ถ้า เปน สัจ โดย คำ โจร ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง คนละ ๖๐ ที ให้ ตัด ตีน สิน มือ พวก เพื่อน ทั้ง นั้น เสีย แล้ว ให้ ไหม เปน เบี้ย ๗๐๐๐๐๐ บรุณ พระพุทธรูป นั้น ส่วน โจร แล พวก มัน นั้น ให้ ฆ่า เสีย ใช้ บาป มัน จง ล้าง แล้ว

๔๘

มาตรา ๔๘ ถ้า โจรมันเอา พระพุทธรูปไป { ล้าง / เผา } สำรอก เอาทอง ก็ ดี เอา พระบทไป สำรอก แช่ น้ำ เผา ไฟ ก็ ดี ให้ เอา มัน ใส่ เตา เพลิง สูบ มัน เสีย ดัง มัน ทำ แก่ พระ นั้น บ้าง ใช้ บาป มัน จง ล้าง แล้ว

๔๗

ให้ ดู ลักษณโจร บท ที่ ๔๘

๔๘

ลอกทองพระ ให้ดูลักษณโจรบท ที่ ๔๙ ๕๑

๔๙

มาตรา ๔๙ โจร มฤจฉาทิฐิ ลอก ทอง พระ พิจารณา เปน สัจ ให้เอา ตัว มันไป ยังตะแลง แกง ให้เผา เหล็กจง แดง ประทับ ตัว ให้ มัน ลอกดังมัน ทำ แก่ พระนั้นบ้าง ใช้ บาป กำม์ มัน เสีย ยังแล้วถ้า โจร มัน ขุดล้าง พระพุทธ รูปพระสถูป พระเจดีย์ พระวิหาร พระศรีมหาโพธิ์ จับ ได้พิจารณาเปนสัจให้ ตัด นิ้ว มือ เสีย ถ้า มิทันตัดนิ้วมือ ให้ ทวน ด้วยลวดหนัง ๖๐ ที ถ้ามิทวนให้ ไหมทวีคูณเอาไปทำพระอัน โจร ล้างนั้น ถ้า โจรทำหลาย {ครั้ง / ครา} ให้ตระเวนบก สามวัน ตระเวนเรือ สาม วัน ให้ ตัด คอ ผ่า อก เสีย อย่า ให้ ดู เยี่ยง อย่าง ถ้า ผู้พยาบาล พระ นั้น ทำ ด้วย โจร รู้ เห็น เปน ใจด้วย โจร เปน สัจ ให้ ฆ่า เสีย ด้วย ถ้า ผู้ พยาบาล พระนั้น เปน ข้า สืบ มา หลาย ชั่ว ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง ๖๐ ที แล ริบ เอา สิน มัน จง สิ้น ถอด เสีย เอางาน อื่น มา พยาบาล พระนั้น แล

๕๐

มาตรา ๕๐ ผู้ ร้าย ลัก ทรัพย์ สิ่ง ของ พระ {พุทธ์ / ธรรม / สงฆ์} เปนต้นว่า {แก้ว / แหวน / เงิน / ทอง}

๔๙

ลอก ทอง พระ ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๔๘ แล ๕๑ ทำร้าย แก่ วัด ให้ ดู บท ที่ ๕๑ แล ๕๒ ลักษณ อาญา หลวง บท ที่ ๑๑๒

ผ้าผ่อน แพรพรรณ ทรัพย์ สิ่งใด ๆ อันท่าน อุทิศไว้ ให้ เปน ของ พระพุทธ์ พระธรรม พระสงฆ์ แล ผู้ ร้าย ลัก เอาไปขาย ก็ดี แล ลัก เอา พระธรรม คัมภีร์ ไปขาย ก็ดี ให้ ลง โทษ เสมอ ลัก ทรัพย์ ท่าน ให้ เอา ขึ้น ขา อย่าง ผจาน อย่า ให้ ดู เยี่ยงอย่าง กัน ให้ ทวนด้วยลวดหนัง ๖๐ ที ให้ ตัด นิ้ว มือ ให้ ไหม จตุรคูณ

๕๑

มาตรา ๕๑ พี่ น้อง พ้อง พันธุ์ ข้า คน ผู้ ใด ลัก ลอก องค์ พระ พุทธรูป ลอก ล้าง พระสถูป พระเจดีย์ แล พื้น พระศรีมหา โพธิ์ ล้างพระ วิหารกุฎีสถานศาลา เจ้า ทาษ ไพร่ รู้ ว่า ทำ ร้าย มิ เอา ตัว ถวาย แก่ พระ ผู้ เปน เจ้า แล มิ ได้ เอา มา ยัง กรม พระ นคร บาล ให้ ลง โทษ ใน รวาง เลมิด ๘ สฐาน ๆ หนึ่ง ให้ ฆ่า เสีย สฐาน หนึ่ง ให้ ตัด ปาก สฐาน หนึ่ง ให้ ริบ ราชบาทว์ เอา ตัว ลง หญ้า ช้าง สฐาน หนึ่ง ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง ๒๕ ๕๐ ที สฐาน หนึ่ง ให้ เอา ออก จาก ราช การ สฐาน หนึ่ง ให้ ไหม จัตุรคูณ สฐาน หนึ่ง ให้ ไหม ทวี คูณ สฐาน หนึ่ง ให้ ไหม ลา หนึ่ง

๕๑

ลอก ทอง พระ ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๔๘ แล ๔๙ ทำ ร้าย แก่ วัด ให้ ดู บท ที่ ๔๙ แล ๕๒ แล ลักษณ อาญา หลวง บท ที่ ๑๑๒

ทำ ร้าย แก่ วัด ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๔๘ ๔๙ แล ๕๑ ลักษณ อาญา หลวง บทที่ ๑๑๒

โทษ ๘ ส ฐาน นี้ พระ ผู้ เปน เจ้า อยู่ หัว จะ ลง โทษ ส ฐาน ใด ท่าน จะ มี พระ ราช โองการ เอง

๕๒

มาตรา ๕๒ มี ผู้ ร้าย ลักล้าง กุฎีสถาน สะพานศาลา ท่านให้มันทำใช้ให้ทวน ด้วย ลวดหนัง ๖๐ ๓๐ ที แล้วให้อายัดไปแก่นายมันถ้าลักขุดพระ พุทธรูป สถูป เจดีย์ วิหาร ให้ ลง โทษ สาม ประการ ๆ หนึ่ง ให้ ฆ่า เสีย ประการ หนึ่ง ให้ ตัด นิ้ว มือ เสีย ประการ หนึ่ง ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง ๖๐ ที

กล่าว มา ด้วย ลักษณ โจร เปน อุกฤษฐ โทษ สิ้น เนื้อ ความ แต่ เท่า นี้

ที นี้ จะกล่าวลักษณ โจร อันเปน ครุ มหันต โทษสืบสาขคดีลำดับต่อไป

๕๓

มาตรา ๕๓ โจร ปล้น เรือน เอา ไฟ เผา เรือนไหม้ สิ่ง สิน ท่าน ให้ ฆ่า โจร นั้น เสีย

๕๔

มาตรา ๕๔ โจร คบ พวก เพื่อนไป ปล้น บ้าน เรือน ทับ ทิม ที่ ใด ๆ

๕๔

เรือน ทับ ทิม ให้ ดู ลักษณ วิวาท บท ที่ ๓๘ โจร ฆ่า เจ้า ทรัพย์ ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๕๗ ๖๑ ๗๐ ๗๒ แล ๗๓

แล สกดสดมภ์ ตัด ช่อง ย่อง เบา ฆ่า เจ้าบ้าน เจ้าเรือน ตาย เก็บเอา ทรัพย์ สิ่ง ของไป ให้ เร่ง เอา ทรัพย์ ส่ง ให้ แก่ เจ้า ทรัพย์ ตาม ตราสิน แล้วให้ ริบราชบาทว์ เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ โจร แล พวก โจร เปน หลวง เอา บุตร์ ภริยา เปน คน น้ำ ร้อน แล้ว ให้ ฆ่า โจร แลพวก โจร ซึ่ง ลง มือ ตัด ศีร์ษะ เสียบ ไว้ แตลง แกง แล พวก โจร ปล้น ไป ด้วย มิได้ ลง มือ ให้ ตัด ตีน มือ เสีย แล พวก โจร สกัด สดมภ์ มิได้ลงมือให้ตัดนิ้วมือเสียสิบนิ้ว แล พวก โจร ซึ่ง ตัด ช่อง ย่อง เบา ซึ่ง ไป ด้วย มิ ได้ ลง มือ ให้ ทวน คน ละ ๖๐ ที แล้ว ให้ เอา ตัว จำ ไว้ ณ คุก

๕๕

มาตรา ๕๕ โจร ปล้น สกด สดมภ์ พ้น แทง เจ้า ทรัพย์ บาด เจ็บ แล เก็บ เอา ทรัพย์ สิ่ง สิน ไป ให้ เร่ง เอา ทรัพย์ จง ถ้วน แล้ว ริบ ราชบาทว์ โจร แล พวก โจร ให้ สิ้น เชิง เอา บุตร์ ภรรยา เปน คน น้ำ ร้อน แล ให้ ตัด นิ้ว มือ โจร แล พวก ซึ่ง ได้ ลง มือ นั้น เสีย ทั้ง สิบ นิ้ว อย่า ให้ กุม สัตรา อาวุธ ได้ แล้ว ให้ ตัด หู โจร ปล้น พวก โจร ปล้น ได้ ลง มือ นั้น ข้าง หนึ่ง ด้วย แล พวก ไป ด้วย มิ ได้ ลง มือ ให้ ทวน ๖๐ ที อนึ่ง โจร ปล้น เอา แต่ ทรัพย์ สิ่ง ของ ท่าน ไป ให้ เร่ง เอา ทรัพย์ แล ริบ ราช บาทว์ เอา บุตร์ ภรรยา เปน คน น้ำ ร้อน แล้ว ให้ ตัด นิ้ว มือ เสีย สิบ นิ้ว นาบ

๕๕

ปล้น ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๑๐๘

เท้า ทั้ง สอง ข้าง ถ้า โจร สกด สดมภ์ เอา แต่ ทรัพย์ สิ่ง ของ ท่าน ไป ให้ เร่ง เอา ทรัพย์ แล ริบ ราช บาทว์ ภรรยา เปน คน น้ำ ร้อน แล้ว ให้ ทวน โจร พวก โจร โดย ขนาด ถ้า สกด สดมภ์ มิ ได้ ทรัพย์ ท่าน ไป ให้ ทวน โจร แล พวก โจร คน ละ ๖๐ ที ให้ เอา ตัว จำ ไว้ ณ คุก

๕๖

มาตรา ๕๖ โจร ตัด ช่อง ย่อง เบา ฟัน แทง เจ้า ทรัพย์ บาด เจ็บ เก็บ เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ ไป ให้ เอา ทุน ทรัพย์ ตั้ง ไหม ทวีคูณ แล ไหม โดย บาด เจ็บ อิก โสด หนึ่ง แล้ว ให้ ทวน โจร แล พวก โจร คน ละ ๖๐ ที ถ้า ตัด ช่อง ย่อง เบา เก็บ เอา ทรัพย์ ไป ให้ เอา ทุน ทรัพย์ ตั้ง ไหม ทวีคูณ แล้ว ให้ ทวน โจร แล พวก โจร คนละ ๖๐ ที ถ้า ยัง มิ ทัน ได้ ทรัพย์ ไป ให้ ทวน ๓๐ ที เอา ตัว จำ ไว้ ณ คุก

๕๗

มาตรา ๕๗ โจร ตี ชิง / ฉก ฉวย / ล้วง ลัก แล โจร ประการ ใด ๆ ก็ ดี มี พวก เพื่อน ไป ลัก ทรัพย์ สิ่ง ของ แล ชก ตี ฟัน แทง เจ้า ทรัพย์ ตาย ให้ ฆ่า คน ร้าย ให้ ตก ไป ตาม กัน พวก ซึ่ง ไป ด้วย มิ ได้ ลง มือ นั้น ให้

๕๖

ย่อง เบา ทำ ร้าย เจ้า ทรัพย์ ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๖๑ ๗๐ แล ๗๓

๕๗

ให้ ดู สาร บาน หมวด อาญา

ทวน โดย ขนาด แล้ว เอา ตัว จำ ใส่ คุก ไว้

๕๘

มาตรา ๕๘ ผู้ ใด จ้าง วาน ใช้ ผู้ อื่น ให้ เอา หอก ดาบ สาตราวุธ ให้ ฆ่า ฟัน แทง ท่าน ถ้า แล ฟัน แทง ท่าน มี บาด เจ็บ ท่าน ให้ เอา ผู้ ใช้ จ้าง วาน แล ผู้ ทำ นั้น จำ คา ไว้ แล ให้ ไหม มัน ทั้ง สอง คน นั้น โดย กระบิลเมือง ท่าน ถ้า แล ฟัน แทง ตาย ให้ ฆ่า ผู้ ใช้ แล ผู้ ทำ นั้น เสีย ให้ ตาย ตก ไป ตาม กัน ถ้า ผู้ ใช้ นั้น มี บำ เหน็จ บำ นาญ ทรงพระ กรุณา บ ให้ ฆ่า ตี เสีย ให้ จำ ใส่ คา ตรึง หลัก ไว้ ทุก เดือน แล้ว แล ทวน ด้วย ลวด หนัง โดย สกรรจ์ ๕๐ ที แล้ว ให้ ไหม แล

๕๙

มาตรา ๕๙ ผู้ ใด ลัก ทรัพย์ ไพร่ ฟ้า ข้า คน ท่าน ขาย แต่ ประเทศ อัน มา ต่าง เมือง ขาย ลง เรือ ลง สำเภา ก็ ดี เอา สิน จ้าง แล ส่ง คน ให้ แก่ ประเทศ ต่าง เมือง ก็ ดี แล จับ ได้ รู้ ด้วย ประการ ใด พิจารณา เปน สัจ ท่าน ให้ ฆ่า ผู้ ร้าย นั้น เสีย ส่วน ต่าง ประเทศ ให้ เกาะ จำ ไว้ ให้ ไหม ฉัน โจร นั้น แล อนึ่ง พ่อ แม่ พี่ น้อง พงษ์ พันธุ์ มัน ผู้ ลัก คน นั้น รู้ ด้วย ก็ ดี ผู้ ใด รู้ เห็น ด้วย ก็ ดี แล มิ ว่า

๕๘

จ้าง วาน ใช้ ให้ ผู้ อื่น ไป ทำ ร้าย ให้ ดู ลักษณ โจร บท ก แล บท ที่ ๗๑ แล ๘๕

๕๙

ให้ ดู ลักษณ ลัก ภา บท ที่ ๒๕

กล่าว ท่าน ให้ เอา ผู้ รู้ เห็น ด้วย นั้น จำ ไว้ สาม เดือน แล้ว ทวน ด้วย หนัง โดยสกรรจ์ ส่วน ตัว มัน ผู้ ไป ด้วย ต่าง ประเทศ นั้น ถ้า อายุ ๑๒ ปี ขึ้น ไป ถึง ๑๔ ๑๕ ๑๖ ขวบ ส่วน ตัว มัน ให้ ผูกคอ ทเวน รอบตาด ให้ทวน ด้วยลวดหนัง ๓๐ ที่ ถ้าอายุ ๑๘ ปี ให้ ทวน ด้วย ลวดหนัง โดย สกรรจ์ ๖๐ ที ควร แก่ โทษ นั้น ถ้า แล ใจ มัน จะ ใคร่ ไป ด้วย เขา ไซ้ร้ ให้ เอา ใส่ ตรุ ไว้ หก เดือน ก่อน แล้ว ตี ด้วย ลวด หนัง แล้ว ส่ง ตัว มัน ให้ แก่ ท่าน เจ้า ทาษ ไพร่ คืน

๖๐

มาตรา ๖๐ มัน ผู้ ร้าย บังอาจ ฟัน แทง ช้าง ม้า ข้าคน วัวควายสิง สัตว์ ของหลวง อัน ท่าน ให้ เลี้ยงไว้ นั้นตาย ท่าน ให้ ฆ่า ผู้ร้าย นั้น เสีย ถ้าฟัน แทง แต่ บาดเจ็บ ให้ ตัด ตีน ตัด มือ ผู้ ร้าย นั้น เสีย จง สิ้น นั้ว แล้ว ให้ ไหม โดย ขนาด

๖๑

มาตรา ๖๑ ผู้ ร้าย ล้วงลัก ทรัพย์ สิ่งของ ท่านไป จับ ได้ เปน สัจ ว่า ลักท่าน จริง ท่าน ให้ ทวน ด้วย ไม้ หวาย โดย ขนาด (ส่วนทรัพย์ สิ่ง ของ ผู้ ร้าย นั้น ให้ เก็บ เอา จงสิ้น) แล้ว ให้ เอา ทรัพย์ ซึ่ง ล้วงลักไปนั้น

---

๖๑ โจร ลัก ทรัพย์ ไม่ ได้ ริบ ราชบาทว์ เลย ให้ ดู สารบาน อาญา

ตั้ง ไหม่ ทวี คูณ คืนทุน ให้ เจ้า ทรัพย์ เหลือ นั้น เปน สิน ไหม / พิ ไนย } กึ่ง ส่วน ตัว ผู้ ร้าย มัน ลัก นั้น ให้ ศัก รูป อัน ลัก ไว้ ณะอก ผู้ ร้าย แล้วให้ เอา ตัวมัน ผู้ ร้าย จำ ไว้ ใช้ ราชการ เมือง ท่าน ถ้า แล มัน คนร้าย ล้วง ลัก นั้น ฟัน แทง เจ้า ของบาด เจ็บ ท่าน ให้ ตัด นิ้วมือ มัน คนร้าย นั้น สีน อย่า ให้ มัน ถือ เครื่อง สาตราวุธได้ ถ้า ฟัน แทง เจ้า ของ ตาย ท่าน ให้ ฆ่า มัน คน ร้าย นั้น เสีย ตก ไป ตาม กัน โดย พระราช กฤษฎีกา

๖๒

มาตรา ๖๒ ถ้า ผู้ใด รู้ ว่า เปน โจรหลาย ครั้งหลายครา แล้ว แล มี ผู้ ให้ โจร ยืม เครื่อง สาตราวุธ แล โจร นั้นไป ฟัน แทง ท่านตาย เมื่อ พิจารณา เปนสัจ ว่า ให้ ยืม จริง ท่าน ว่า ผู้ ให้ ยืม นั้น ให้ กำลัง แก่ โจร ถ้า ตาย ให้ ไหม ผู้ ให้ ยืม เปน สาม ค่า ส่วน โจร นั้น ให้ ฆ่า เสีย

๖๓

มาตรา ๖๓ ผู้ ร้าย พ่อลวง ท่านไป ฆ่า ไป ตี เสีย ท่าน ให้ ฆ่า ผู้ ร้าย นั้น เสีย ถ้า มี เพื่อน ไป ด้วย แล เพื่อน ได้ ฟัน แทง ด้วย ให้ ฆ่า เสีย ด้วย ถ้า แต่ บาดเจ็บ ให้ ตัด นิ้วมือ ผู้ ร้าย นั้น เสีย

๖๒

อุด หนุน โจร ให้ ดู ลักษณโจร บท ที่ ๘๔

๖๔

มาตรา ๖๔ ผู้ร้ายนั้นไปฆ่าฟันท่าน แลเขาต่อฆ่าฟันแทงผู้ร้ายนั้นตายก็ดี บาดเจ็บก็ดี ท่านมิให้มีโทษแก่ผู้ฆ่าฟันนั้นเลย ถ้าผู้ร้ายฟันแทงเขาผู้ต่อนั้นบาดเจ็บ ท่านให้ลงโทษแก่ผู้ร้ายนั้นด้วยลวดหนังโดยขนาด

๖๕

มาตรา ๖๕ ผู้ใดลอบฟันแทงพุ่งซัดท่าน แลยังมิทันทำแก่ท่านๆ จับได้ ให้เอามันผู้ลอบทำแก่ท่านนั้นมาจำน่อง แน่งเอาขึ้นขาหย่างประจาน ปลงลงทวนด้วยลวดหนัง ๓๐ ที ถ้าตีฟันแทงบาดเจ็บให้ตัดนิ้วมือเสีย ถ้าตีฟันแทงถึงสาหัศ ให้ตัดนิ้วทั้งนิ้วตีนนิ้วมือเสียจงสิ้นนิ้ว ถ้าถึงตายให้ฆ่าผู้ร้ายนั้นเสีย

๖๖

มาตรา ๖๖ ผู้มีบันดาศักดิ์ หาบันดาศักดิ์มิได้ มีคดีสิ่งใดให้ร้อง

๖๔

ต่อฆ่าฟันแทง คือต่อสู้โดยทางป้องกันตนเอง ให้ดูลักษณโจรบทที่ ๙๕ แล ๑๓๗

๖๕

พยายาม จะฟ้องแพ่งก็ได้ คือตามลักษณวิวาทบทที่ ๓๑ โจร ๘๙ ๙๐ แล ๙๒

๖๖

ทำโดยพลการตนเอง ให้ดูสารบาน ปลุกตัว ให้ดูลักษณวิวาทบทที่ ๒๙

ฟ้องว่ากล่าวตามกระทรวง ถ้าผู้ใดมิได้ทำตาม ทนงค์องอาจคุมพวกพ้องไปถึงบ้านท่านก็ดี เกาะกุมเอาท่านมายังบ้านยังเรือนตนสฐานแห่งใด ๆ ฟันแทงทุบถองชกตีท่านตาย ให้ฆ่าคนร้ายตกไปตามกัน ถ้าทรงพระกรุณาบให้ฆ่าตีเสีย ถ้าผู้ตายสูงนา ๔๐๐ ขึ้นไป ให้ปรับปรับไหมโดยพระราชกฤษฎีกา อย่าให้ปลุกตัวเลย ต่ำนา ๔๐๐ ลงมาให้ปลุกตัวตามกระเษียณอายุ

๖๗

มาตรา ๖๗ โจรตีเอาทรัพย์สิ่งของ ๆ หลวง ซึ่งเจ้าพนักงานเอาไปตามเสด็จก็ดี ขัดไว้มิให้ไปก็ดี เมื่อได้โจรให้เสียบโจรนั้นไว้ ในที่นั้น ถ้ามีผู้รู้เห็นด้วยโจรให้ตัดตีนสินมือผู้สมแลผู้รู้เห็นนั้นเสียด้วย

๖๘

มาตรา ๖๘ เดินทางไปกินอยู่ด้วยกันฟันแทงกันตายแลอำพรางว่าเสือขบตายงูขบตาย ท่านมารู้ด้วยประการใด ท่านว่าคนประชนแก่เพื่อนกัน ทนงค์องอาจฆ่าฟันแทงท่านเสีย ให้ฆ่าผู้นั้นให้ตายตกไปตามกัน

๖๙

มาตรา ๖๙ ด่าตีกันจับหอกดาบ สาตราวุธ ไปฟันแทงท่านบาด

๖๗

ตีชิงของหลวง ให้ดูลักษณอาญาหลวงบทที่ ๖๓

ให้ดูสารบาน

เจ็บ สา หัศ แล ตาย ท่าน ว่า จำ พวก โจร กัน โชก บ้าน เมือง ท่าน ให้ ใส่ คา เอา ขึ้น ขาอย่าง แล้ว ปลง ลง ทวน ๕๐ ที ทำ สัจ ลง ไป ยัง แพ่ง ถ้า ตาย ให้ฆ่า ผู้ นั้น เสีย ให้ ตก ไป ตาม กัน ถ้า ทรง พระกรุณา บให้ ฆ่า ตี เสีย ให้ ส่ง ลง หญ้า ช้าง ต้น ท่าน

๗๐

มาตรา ๗๐ ถือมีด พร้า เครื่องสาตราวุธไป ด้อมมอง ลักหมาก ลัก พลู ลักกล้วย ลักอ้อย เครื่องอัญมณี ในไร่ใน สวนท่าน เวลา กลาง คืน ท่านว่า คือ โจร ให้ มัด ประจานไป ถึง ตะแลงแกง ให้ ตี ด้วยไม้หวาย ๖๐ ที ให้ ใช้ ของ ท่าน ถ้า มัน โบย ฟัน แทง เจ้า ของ มี บาด เจ็บ ให้ ไหม โดย บาด เจ็บ ถ้า ถึง ตาย ให้ ฆ่า มัน เสีย

๗๑

มาตรา ๒๑ หญิง ก็ ดี ชาย ก็ ดี ใช้ ข้า คน เอา หอก ดาบ สาตราวุธ ไป ฟัน แทง ท่าน ตาย ให้ ฆ่า ผู้ ใช้ ผู้ ทำ นั้น ให้ ตก ไป ตามกัน ถ้า มี พระกรุณา ปรานี บให้ ฆ่า ตี เสีย ถ้า ชาย ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง ๖๐ ที ถ้า หญิง ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง ๓๐ ที ให้ จำ ไว้ ๓ เดือน แล ให้ ไหม โดย กระ บิล เมือง ท่าน

๗๑

ใช้ คน ไป ทำ ร้าย ให้ ดู ลักษณ โจร บท . ก แล บท ที่ ๕๘ แล ๘๕

๗๒

มาตรา ๗๒ ลูก หลาน ท่าน ใส่ รูป พรรณ สิ่ง ของ ไว้ ผู้ใด พ่อ ลวง เอา ลูก หลาน ท่าน ไป แก้ เก็บ เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ ท่านให้ ทวน ให้ ตัด นิ้ว มือ โจร นั้น เสีย จง สิ้นนิ้ว ถ้า ตี ฟั่น แทง มี บาด เจ็บ ให้ ตัด ตีน สิน มือ ถ้า ฟั่น แทง ล้ม ตาย ให้ ฆ่า ผู้ ร้าย นั้น เสีย

๗๓

มาตรา ๗๓ ถ้า โจร ตัด พกลอบลัก ตี ชิง ใน ทาง เรือ ก็ ดี ตัด พก ลอบ ลัก ตี ชิง เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ วัว ต่าง ควาย ต่าง ใน หน ทาง บก ก็ ดี ถ้า โจร ฟั่นแทง เจ้า { บ้าน / เรือน / สิน } ตาย ท่าน ว่าให้ ฆ่า โจร นั้น เสีย ส่วน พวก โจร มิ ได้ ลงมือให้ ตัด ตีน สินมือมัน นั้น เสีย ด้วย ถ้า แล โจร นั้น ฟั่นแทง เจ้า ทรัพย์ แต่ บาด เจ็บ ให้ ตัด นิ้ว { ตีน / มือ } โจร นั้น เสีย อย่าให้ กุม เครื่อง สาตราวุธ ได้ แล้วให้ ไหม โดย ขนาด ถ้า โจร นั้น มิ ได้ แทง เจ้า ทรัพย์ ให้ บาด เจ็บ ให้ ตัด แต่ นิ้ว มือ โจร นั้น เสีย แล้ว ให้ ไหม ถ้า ปล้น ลัก มิ ได้ ทรัพย์อย่า ให้ ไหม โจร นั้น เลย

๗๒

ให้ ดู ประกาศ รัชกาล ที่ ๔ ห้าม ไม่ ให้ แต่ง ตัว เด็ก ด้วย เครื่อง ทอง เงิน วัน ๑ แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๔ ปี ขาน อัฐศก จุล ศัก ราช ๑๒๒๘

๗๓

ตัด พก ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๑๐๑ อื่น ๆ ให้ ดู สารบาน

๗๔

มาตรา ๗๔ โจร ลัก ช้าง ม้า หลวง ไป ให้ ฆ่า ผู้ ร้าย นั้น เสีย ถ้า โจร ลักช้าง ม้า ของ ราษฎร ให้ ใช้ ทุน แล้วให้ ลง โทษ ดัง โจร ปล้น ให้เฆี่ยน สาม ยก เอา ตัว จำไว้ ณคุก กว่า จะ ตาย

๗๕

มาตรา ๗๕ ถ้า ลัก ช้าง ม้า ข้า คน ออกไป พ้น แดน พระ ราชเสมา จับได้ ให้ ฆ่า ผู้ ร้าย นั้น เสีย

๗๖

มาตรา ๗๖ อาณา ประชาราษฎร ทั้ง ปวง ซึ่ง อยู่ ใน ขอบ ขันธ เสมา มี ช้าง ม้า โคกระบือ สรรพ ทั้ง ปวง แล ลุ่ย หลุด ซัด เข้า ใน ดง พง แขม ทุ่ง นา สงัด ท่าน มิ ให้ จับ กุม เอา เลย เพราะว่า เจ้า ของ สืบ สาว ติด ตาม หา อยู่ ถ้า แล เจ้า ของไป ติด ตาม หา มิ พบ แล้ว แล มัน ซัด เซเข้าไป ใน ป่าดงพงแขมห้วย หนองคลอง บึงบาง สฐาน ที่ใดก็ดี ถ้าว่า ช้าง ม้า โค กระบือ สรรพ สัตว์ ซึ่ง มัน ลุ่ย หลุด ออก จาก หลัก แหล่ง

๗๔

ลัก สัตว์ พา หนะ ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๗๓ ๗๕ แล ๘๐

๗๕

ลัก สัตว์ พา หนะ ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๗๓ ๗๔ แล ๘๐

๗๖

ทรัพย์ ตก หล่น ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๗๘ ๑๑๐ แล ๑๔๑ สัตว์ กับ ของ นั้น กฎหมาย ผิด กัน

เจ้า ของ หา มิ ภบ นั้น เปน วิญาณ ก ทรัพย์ ของ พระมหา กระษัตริย์ เจ้า แผ่นดิน เพราะอยู่ ใน แผ่นดิน ท่าน ท่าน ว่า อยู่ ป่าได้ เปน เหยื่อ เสือ อยู่ เรือไว้ เปน เหยื่อจรเข้ ถ้า ผู้ ใด จับ เอาไป ท่านว่า ให้ ไหมเสมอ โจร

๗๗

มาตรา ๗๗ โค กระบือ ท่าน ผูก ท่าน ล้อมไว้ ก็ ดี แล มี ผู้ ร้าย ไป แก้ ลัก เชือก ตพาย ก็ดี แล โค กระบือ นั้น ปล่อย ขาดไป โจร ลัก เอา ไป ก็ ดี เสือ กิน ก็ ดี ท่าน ว่า คน ร้าย ลัก แก้ เชือก โค/กระบือ นั้น เสมอ ลัก ของ ท่าน ท่าน ให้ ไหม โดย จารีต เมือง ท่าน แล

๗๘

มาตรา ๗๘ ช้าง ม้า วัว ควาย เรือ ลุ่ย หลุด หาย แห่งใด ๆ ก็ ดี วัว นอน ค้าง ช้าง นอน แรม เจ้า ของ มิได้ เอา เข้า คอก ผูก ถือไว้ วัว หาย ให้ ไว้ แก่ เสือ เรือ หาย ให้ ไว้ แก่ น้ำ ท่าน ให้ ละไว้ ให้ เจ้า ของ หา เอา ถ้า โจร ลักไป ได้ ทั้ง ตัว โจร ด้วย จึ่ง เอา ไว้ ถ้า มิ ได้ ตัว โจร ด้วย มิให้ เอาไว้ ถ้าผู้ ใด เอาไว้ ให้ ไหม ดัง โจร

๗๗

ให้ ดู ลักษณโจร บท ที่ ๗๙

๗๘

ให้ ดู ลักษณโจร บท ที่ ๗๖

๗๙

มาตรา ๗๙ วัว ควาย ช้าง ม้า ท่าน ผูกไว้ กับ หลัก แหล่ง ผู้ ใด แก้ ปล่อย ของ ท่าน ท่าน ให้ ไหม เสมอ โจร

๘๐

มาตรา ๘๐ โค กระบือ ท่าน ใส่ คอก ผูกไว้ สฐาน ที่ใด แล ปล่อย อยู่ ใน ทุ่ง ใน นา มีผู้ ร้าย ลัก ไป จับ ได้ พิจารณา เป็น สัจ ท่าน ว่า มัน เป็น โจร ลัก สัตว์ มี คุณ ให้ เอา พิกัด โค กระบือ ตั้ง ไหม โค ภู่ ค่า ตัว ละ สาม ตำลึง นาง โค ค่า ตัว ละสี่ ตำลึง สองบาท ลูก ตาม แม่ ภู่ ค่า ตัว ละ ตำลึง สองบาท ตัว เมีย ค่า ตัวละ สอง ตำลึง บาท กระบือ ภู่ ค่า ตัว ละ หก ตำลึง นาง กระบือ ค่า ตัว ละ เก้า ตำลึง ลูก ตาม แม่ ภู่ ค่า ตัว ละ สาม ตำลึง ตัว เมีย ค่า ตัว ละ สี่ ตำลึง สอง บาท ได้ ตัว คืน ไหม สอง ต่อ กึ่ง มิได้ ตัว คืน ไหม สาม ต่อ กึ่ง ให้ ศัก สิ่ง อัน ลัก ไว้ ณะ อก ให้รู้ ว่า โจร เอา ตัว จำ ใส่ คุก ไว้ (ให้ เอา บุตร์ ภรรยา มา เร่ง เอา สิน ไหม พินัย)

๘๑

มาตรา ๘๑

๗๙

ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๗๗

๘๑

ประกาศ วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก เดิม มี ความ ว่า ให้ทำโทษ คน สูบ ฝิ่น จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล่ม ๒๙๓

๘๒

มาตรา ๘๒ โจร ลัก เอา รูป พรรณ ของ มัน เอง ไป แล ผู้ กล่าว หา ว่า เป็น ของ หลวง สวน สับ ขับ แท้ อ้าย ผู้ ร้ายรับ เป็น สัจ ว่า เป็น ของ หลวง จริง ให้ เอา ทุน ทรัพย์ ตั้ง ไหม เปน ตรี คูณ เอา เข้า พระ คลัง หลวง ถ้า ของ ๆ เจ้า ทรัพย์ว่า ของ ๆ หลวง ให้ เอา ทรัพย์ ไหม ทวีคูณ เอา ทุน ให้ แก่ มัน สิน ไหม เอา เปน หลวง

๘๓

มาตรา ๘๓ โจร ลัก สรรพ ทรัพย์ สิ่ง ใด ๆ ผู้ ไป ราช การ ก็ ดี แล ตี เอา เรือ เกวียน เสบียง ผู้ ไป ราช การ ท่าน ว่า ให้ ตัด นิ้ว มือ นิ้ว ตีน โจร นั้น เสีย จงสิ้น นิ้ว แล้ว ให้ ไหม ทวี คูณ

๘๔

มาตรา ๘๔ ผู้ ใด ให้ กำลัง เลี้ยง ดู ให้ เข้า ถุง เสบียง ให้ยืม เรือ ข้าม ให้ ไฟ แก่ โจร แต่ง หม้อดิน หม้อไฟ ให้เทียน ให้ ชุด แก่ โจร ให้ ลง โทษ เท่า โจร ปล้น เรือน นั้น บ้าง

๘๕

มาตรา ๘๕ ใช้ ให้ โจร ไป ปล้น ไป ลัก มา แล ซื้อ เอา ของ

๘๔

อุดหนุนโจร ให้ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๖๒

๘๕

ใช้ โจร ให้ดูลักษณ โจร บท ก แล บท ที่ ๕๘ ๗๑ รับ ของ โจร ให้ดู สารบาญ อาญา เปน ครู โจร ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๘๖

โจร ไว้ เปน ครู อุป เทศ แก่ โจร ดู ฤกษ์ ยาม ให้ โจร สอน โจร ข้าม ส่ง โจร เฝ้า เรือ โจร ให้ ลง โทษ เท่า โจร แล ให้ ไหม ดุจ โจร

๘๖

มาตรา ๘๖ ผู้ บอก การ ให้ โจร เข้า ตาม ทิศ ตาม แห่ง จะ เข้า ไป ยัง ทรัพย์ ที่ จะเอา นั้น อนึ่ง บอก ที่สนไว้ ให้ แก่ โจร ให้ ลงโทษ ดัง โจร

๘๗

มาตรา ๘๗ โจร คบ พวก เพื่อน ๒/๓ คน ถึง ๙/๑๐/๒๐ คน ไป ปล้น สดมภ์ ล้วง ลัก ช้าง ม้า โคกระบือ ทรัพย์ เข้า ของ สิ่งใดๆ จับได้แต่คน ๑/๒/๓ คน เท่า ใด ก็ ดี มิได้ โจร ถ้วน ตัว ท่าน ให้ ทอด สิน ไหม พินัย โดย ขนาด ทั้ง โจร ซึ่ง ได้ ตัว มา ทั้ง โจร ซึ่ง มิได้ ตัว มา นั้น จง ถ่อง เท่า กัน แล โจร อัน ได้ มา นั้น ให้ เรียก เอา สิน ไหม พินัย แต่ ส่วน ตัว มัน จง ถ้วน แล โจร ซึ่ง มิได้ มา นั้น ให้ ทอด สิน ไหม พินัย ไว้ ส่วน มัน ซึ่ง ยัง มิได้ มา ให้เอา สิน เท่า เอา ถ้า ภบ โจร ให้ มา บอก แก่ ตระลาการ ให้ตระลาการ เอา ตัว โจร มา ลง โทษ แล เรียก เอา สิน ไหม พินัย ซึ่ง ทอด ส่วน ไว้ นั้น

๘๖

ให้ ดู ลักษณ โจร บท ก แล บท ที่ ๘๕

๘๗

นี่ แต่ ใน ส่วน ปรับ ส่วน ที่ จะ ต้อง คืน ทรัพย์ ที่ ปล้น ฤๅ ลัก เอา ไป นั้น ต่าง หาก ไม่ เข้า ใน บท นี้

ท่าน มิให้โจร อันได้ มานั้น ใช้ สิน ไหม พินัย ต่าง โจร มา นั้น ท่าน ว่า จะ เปน บาป กรรม แก่ เจ้า สิน เอง ท่าน มิให้ เอา สิน ท่าน มา เปน สิน ตน

กล่าว มา ด้วย ลักษณ โจร เปน มหันต ครุ โทษ สิ้น อยู่ แต่ เท่า นี้

ที นี้ จะ กล่าว ลักษณโจร อัน เปน มัชฌิม โทษสืบ สาขคดี ลำดับ ต่อ ไป

๘๘

มาตรา ๘๘ ผู้ ร้าย ทุบ ตี ฟัน แทง ตบ ถอง ท่าน มี บาด เจ็บ ท่าน ว่า ให้ ทวน ด้วย หนัง โดย สกรรจ์ มิสกรรจ์ แล้ว ให้ ไหม โดย บาด เจ็บ นั้น ถ้า ทุบ ตี ฟัน แทง ตบ ถอง โทษ ถึง ตาย ให้ ฆ่า ผู้ ร้าย เสีย

๘๙

มาตรา ๘๙ ผู้ ใด เอา หอก ดาบ แหลน หลาว สรรพ สิ่ง ใด แส่ เรือน แทง ท่าน ผู้ แส่ เรือน นั้น มี บันดาศักดิ์ แล แส่ ไม่ ต้อง คน ใน เรือน ให้ ใส่ คา ตรึง เหล็ก ไว้ เจ็ด วัน แล้ว ให้ ไหม ๒๒๐๐๐๐ ถ้า แล ต้อง คน ใน เรือน บาด เจ็บ ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง ๑๕ ที แล้ว ส่ง สัจ ไป ยัง แพ่ง ให้ ไหม โดย บาด เจ็บ นั้น

๘๘

ให้ ดู ลักษณวิวาท บท ที่ ๔๓ แล ๔๔ แล สารบาน อา ญา

๘๙

แส่ แปล ว่า แยง เข้า ไป ใน เรือน พยา ยาม ให้ ดู โจร บท ที่ ๖๕ ๙๐ แล ๙๒

๙๐

มาตรา ๙๐ ถ้าจะทำร้ายแก่เจ้าบ้านเจ้าเรือน แลซัดทิ้งให้เจ้าบ้านเจ้าเรือนรู้สึกออกมา แลมิทันทำร้ายแก่เจ้าบ้านเจ้าเรือนแลเจ้าบ้านเจ้าเรือนจับได้ ท่านว่าให้ทวนด้วยลวดหนัง ๑๕/๓๐ ที ถ้าทำร้ายแก่เจ้าบ้านเจ้าเรือนบาดเจ็บ ท่านว่าให้ตัดนิ้วมือเสีย แล้วให้ไหมโดยบาดเจ็บนั้น ถ้าแลถึงตายท่านว่าให้ฆ่าผู้ร้ายนั้นเสีย

๙๑

มาตรา ๙๑ โจรซัดทิ้งเรือนจับได้ ให้ตัดนิ้วมือโจรเสียกึ่งนิ้ว ถ้าซัดทิ้งแลต้องเจ้าเรือนบาดเจ็บ ต้องสิ่งสินแตกหักให้ตัดนิ้วมือโจรเสียจงสิ้นนิ้ว ถ้าซัดบ้านแต่ต้องสิ่งสินผู้คนให้ทวนด้วยลวดหนัง ๒๕ ที แลให้ศักมือโจรนั้นไว้ว่าซัดเรือน อนึ่งถ้าโจรลักเผาร้านตลาดแลศาลา เผารั้วไร่อ้อยโรงลอมฟางลอมเข้าแลตพาน จับตัวได้ให้ตัดนิ้วมือคุ้งข้อ

๙๐

พยายาม ให้ดูลักษณโจรบทที่ ๖๕ ๘๙ แล ๙๒ ซัดเรือนให้ดูสารบาน อาญาหมวดทำร้ายแก่ทรัพย์

๙๑

ลักเผา ให้ดูลักษณโจรบทที่ ๙๓

๙๒

มาตรา ๙๒ ถ้า โจร ล้วง ลัก ทรัพย์ เข้า ของ ประการใด ๆ ก็ ดี แลซัด ทิ้ง เจ้า เรือน หลับ นอน มิ ทัน ได้ สิ่ง สิน เจ้า เรือน ทราบ มอง จับ ได้ ท่าน ว่า ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง ๓๐ ที แล้ว ศัก มือ ไว้ ว่า ซัด เรือน ถ้า แล ได้ ทรัพย์ สิ่ง สิน ให้ ลง โทษ ใน รวาง โจร นั้น แล

๙๓

มาตรา ๙๓ ผู้ ร้าย ลอบ เอา ไฟ ทิ้ง ซัด เรือน ท่าน ก็ดี แล ไฟ มิ ทัน ไหม้ แล ไหม้ แต่ จาก สอง ตับ สาม ตับ ก็ ดี ท่าน ว่า ให้ ตัดนิ้ว มือ ผู้ ร้าย นั้น เสีย สิบ นิ้ว ถ้า แล ไฟ นั้น ลาม ไป ไหม้ เรือน ทั้ง หลาย นั้น เสีย ทรัพย์ สิ่ง สิน ของ เขา ท่าน ว่า ให้ ฆ่า ผู้ ร้าย นั้น เสีย แล

๙๔

มาตรา ๙๔ ผู้ ใด เดิน กลาง คืน ถือ หอก ดาบ ประ รั้ว บ้าน ท่าน จับ ได้ ให้ ลง โทษ ด้วย ลวด หนัง ๒๕ ที เพราะ มัน คน ร้าย จึง ถือ หอก ดาบ เดิน กลาง คืน แล

๙๕

มาตรา ๙๕ คน ดี คบ กัน กิน เหล้า เมา มาย มิ รู้ จัก {ผิด / ชอบ} เข้า {รั้ว / บ้าน}

๙๒

พยายาม ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๖๕ ๘๙ แล ๙๐

๙๓

ลัก เผา ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๙๑

๙๕

ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๖๔ แล ๑๓๗

ท่าน ผิด เวลา ท่าน มิ รู้ ว่า คน ร้าง คน ดี ท่าน ไล่ พึ่ง แทง ต้อง บาด เจ็บ ก็ ดี ถึง ตาย ก็ ดี ท่าน ว่า เปน กรรม ของ มัน เอง ท่าน มิ ให้ มี โทษ แก่ ผู้ พึ่น แทง นั้น เลย ถ้า มิ ตาย ให้ บอก แก่ ตระการ ใน พระนครบาล ให้ พิ จารณา เปน สัจ ว่า มิ เปน ผู้ ร้าย ท่าน ให้ บอก แก่ เจ้าไพร่ เจ้า ที่ อา ณาพยาบาล นั้น ขึ้น แล

๙๖

มาตรา ๙๖ ให้ ยา เบื่อ ยา เมา ท่าน กิน เมา มิ รู้ สึก ตัว สลบ อยู่ แล เก็บ เอา ทรัพย์ สิ่ง สิน มัน ผู้ นั้น คือ โจร ให้ ลง โทษ ทวน ด้วย ลวด หนัง ๖๐ ที แล้ว เอา ทรัพย์ ตั้ง ไหม ทวีคูณ

๙๗

มาตรา ๙๗ วิวาท ทุบ ถอง ตี ด่า กัน เอา หอก ดาบ สาตราวุธ พึ่น แทง ท่าน บาด เจ็บ บาหัศ ท่าน ว่า คือ จำ พวก โจร ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง โดย สกรรจ์ มิ สกรรจ์ แล ให้ ไหม โดย ขนาด

๙๘

มาตรา ๙๘ เรือ ท่าน จอด ผูก ไว้ แล ตน ไป่ แก้ เรือ ท่าน เสีย ให้ ไหม เสมอ โจร

๙๖

ให้ดู ลักษณ เบ็ด เสร็จ บท ที่ ๑๔๘ จนถึง ๑๕๒

๙๗

ให้ดู ลักษณ วิวาท บท ที่ ๔๓ แล ๔๔

๙๙

มาตรา ๙๙ ผู้ร้ายลักเรือท่าน เจ้าของจับได้พิจารณาเปนสัจ ให้ทวนโดยขนาด ให้เอาค่าเรือตั้งไหมทวีคูณ ให้ศักสึงอันลักไว้ณอก ถ้าสึงอันลักต่ำกว่า ๕๐๐๐๐ ลงมาให้ทวน ๓๐/๒๕ ที

๑๐๐

มาตรา ๑๐๐ โจรล้วงเรือนล้วงเรือ แลฉกฉวยเอาทรัพย์สึงสินสึงใด ๆ ค่าประมาณ ๑๐๐๐ เบี้ย ให้ตีด้วยไม้หวาย ๓๐/๒๕ ที แลให้ไหมโดยขนาด

๑๐๑

มาตรา ๑๐๑ โจรตัดพกเอาเงินทองสึงใด ๆ จับได้พิจารณาเปนสัจ ให้ทวนแล้วตัดนิ้วมือโจรนั้นเสีย

๑๐๒

มาตรา ๑๐๒ โจรตีชิงเอาทรัพย์สึงของราฎรผู้ซื้อขายแลผู้มิได้ซื้อขาย ตามหนทางบกทางเรือ กลางวันค่ำคืนจับได้

๑๐๐

ไหมโดยขนาด ให้ดูลักษณโจรบทที่ ๑๔๓

๑๐๑

ตัดพก ให้ดูลักษณโจรบทที่ ๗๓

๑๐๒

ให้ดูสารบานอาญา

พิจารณาเปนสัจ ทรัพย์ สิ่ง ของ มาก กว่า สลึง ต่ำ กว่า ๕๐๐๐๐ เบี้ย ลง มา ให้ ทวน ๕๐ / ๓๐ ที ไหม โดย ขนาด ถ้า ราคา ทรัพย์ นั้น มาก ขึ้น ไป กว่า ๕๐๐๐๐ เบี้ย ให้ ตัด นิ้ว มือ คุ้ง ข้อ ให้ เอา ทรัพย์ ตั้ง ไหม โดย ขนาด

๑๐๓

มาตรา ๑๐๓ โจร ลัก สิ่ง ของ ท่านไป แล มี ผู้ หนึ่ง มา ลัก สิ่ง ของ ๆ โจร นั้นไป เล่า อนึ่ง โจร ลัก สิ่ง ของไป แล โจร นั้น มิ ทัน เอา ทรัพย์นั้นไปได้ ละ วาง ทรัพย์ สิ่ง ของ นั้น เสีย ใน ที่ ทาง แห่ง ใด ๆ ก็ ดี มีผู้ เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ นั้นไป อยู่ มา เจ้า ของ มา พบ มา เห็น ทรัพย์ นั้น คน นั้น บอก ว่าได้ อนึ่ง บอก ว่า โจร ลักไปไล่โจร โจร ซัด ของ เสีย เก็บได้ แล เมื่อไต่ ถาม คง ว่า มิ เปน บัง ควรได้ มิ ได้ บอก กล่าว แก่ นาย บ้าน นาย เมือง กรมการ ร้อย แขวง เจ้า ที่ เจ้า ท่า เจ้า ตลาด ด้วย ประการ เท่านี้ ท่าน ว่า เหตุใด มิได้ บอกไว้ เปน คำนับ ท่าน เรียกว่า โจร ฉกฉวย ให้ ลงโทษ แล้วให้ไหมเท่าโจรนั้น ถ้า ลัก ของ ค่า แต่ ประมาณ ๕๐๐๐๐ เบี้ย ขึ้น ไป ให้ ตัด นิ้ว มือ โจร นั้น เสีย จง สิ้น นิ้ว แล ให้ ไหม โดย ขนาด

๑๐๓

โจร ขะ โมย โจร ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๑๐๔

๑๐๔

มาตรา ๑๐๔ ถ้าโจรลักช้างม้าวัวควาย แลทรัพย์สิ่งของมาแต่อื่น แลมีผู้ลักเอาไปต่อโจรนั้นเล่า แลเจ้าของมาพบพิจารณา เมื่อพิจารณาเปนสัจว่าลักมาแต่โจรนั้นจริง ท่านให้ไหมเท่าผู้ลักก่อนนั้นดุจเดียว ถ้าได้ตัวทั้งสองโจร ให้เอาทุนทรัพย์ตั้งไหมทวีคูณดุจกันทั้งสองโจร สินไหมโจรหนึ่งให้ได้แก่เจ้าทรัพย์ สินไหมโจรหนึ่งให้เอาเปนหลวง

๑๐๕

มาตรา ๑๐๕ มีผู้รู้ว่าของโจรลักมา โจรเอามาให้ขาย ให้จำนำเจ้าของจับให้ส่งผู้ร้ายจงได้ ถ้าส่งมิได้ให้ไหมเสมอโจร

๑๐๖

มาตรา ๑๐๖ ซื้อผ้าแพรพรรณแก้วแหวนเงินทอง เต้าปูนตลับทรัพย์สิ่งใดได้ บอกแก่นาย (บ้าน/เมือง) ถ้าได้โจร สินเขาหายมาก ท่านว่าไหมมิได้เลย เสียแต่สินนั้น ถ้าซื้อมิได้บอกแก่นาย (บ้าน/เมือง) ท่าน

๑๐๔

โจรขะโมยโจร ให้ดูลักษณโจรบทที่ ๑๐๓

๑๐๕

ให้ดูรับของโจร ในสารบานอาญา

๑๐๖

ให้ดูฎีกาที่ ๑๙๓ ปี ๑๑๙

ว่า หา คำ นับ มิได้ ไหม เสมอ โจร

๑๐๗

มาตรา ๑๐๗ ผู้ ใด รู้ ว่า เปน โจร แล สั่ง ให้ โจร ลัก มา ซื้อ เอา ของโจรนั้น ไว้ ก็ ดี อนึ่ง รู้ว่า โจร ลัก มา ฝาก เข้า ด้วย โจร ลัก เอา ของ โจรซ่อนไว้ มิ ได้บอก แก่ เจ้า สิน ให้ รู้ ก็ ดี อนึ่ง รู้ ว่า ของ โจร ลัก มา แล ตก ฉก เอา ของ โจร นั้น ไป มิ ได้ โฆษ นา หา เจ้า ของ แล เอา ไป ซื้อ ขาย ก็ ดี แล เอา ไป ซ่อน ก็ ดี แล เอา ของ ซึ่ง โจร มัน ฝาก ไว้ ดัด แปลง ซื้อ ขาย เสีย ก็ ดี ประการ เท่า นี้ ท่าน ว่า ใช่ สม โจร คือ คน ร้าย เสมอ จำ พวก โจร ให้ ใส้ คา เอา เฉลว ปะ หน้า ขึ้น ขา อย่าง ปลง ลง ทวน ด้วย ลวด หนัง ๓๐ ที แล ให้ ไหม เสมอ โจร

๑๐๘

มาตรา ๑๐๘ โจร ปล้น สดมภ์ ย่อง เบา ตี ชิง ฉก ล้วง ลอบ ลัก ช้าง ม้า ข้า คน วัว ควาย เรือ เกวียน ทรัพย์ สิ่ง ใด ๆ ให้ ลง โทษ ด้วย ลวด หนัง แลศักสึง อันลักไว้ ณอก ให้ ไหม โดย บท พระ อัยการ ถ้า ลัก ถึง สอง ครั้งให้ ทวน ด้วย ลวดหนัง ให้ ศัก สึง อัน ลักไว้ ณะแก้ม ให้ ไหม ดุจเดียว ถ้า โจร ลัก ถึง สาม ครั้ง ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง แล ให้ ศัก สึง อัน ลัก ไว้ หน้า ผาก ให้ ตัด นิ้ว มือ เสีย แล ให้ ไหม ดุจเดียว ให้ ศัก สึง อัน ลัก ไว้ ตาม พระราช กฤษฎีกา ท่าน กล่าว ไว้นั้น ให้ ศัก จง ปรากฏ ถ้า ศัก มิ ปรากฏ ท่าน ให้ ลง ราช ทัณฑ์ ผู้ ศัก นั้น เหมือน ผู้ ร้าย เพราะ มัน เปน ใจ ด้วย ผู้ ร้าย นั้น แล

๑๐๗

ให้ ดู สารบาน อาญา

๑๐๙

มาตรา ๑๐๙ ซื้อ ช้าง ม้า โค กระบือ เรือ ชา ทรัพย์ สิ่ง ใด ๆ ให้รู้ จัก ผู้ ซื้อ ขาย นั้น ว่า อยู่ บ้าน นั้น ถ้า มี ผู้ มา พิพาท จะ ได้ ภา ตัว ให้ สุภา จ่า เมือง พิจารณา เอา ตัว ผู้ ร้าย ถ้า ส่ง ผู้ ร้าย ผู้ แลก เปลี่ยน มิ ได้ เมื่อ แรก เปลี่ยน ตน มิ ได้ บอก แก่ นาย บ้าน นาย เมือง แต่ เพื่อน บ้าน รู้ เห็น เจ้า ของ มา พบ สิน ซึ่ง ซื้อ แลก เปลี่ยน ไว้ ก็ เสีย ของ ๆ ตน ก็ เสีย เปล่า ถ้า ได้ บอก แก่ นาย บ้าน นาย เมือง เปน คำ นับ ไหม มิ ได้ ถ้า หา คำ นับ มิ ได้ ไหม เสมอ โจร

๑๑๐

มาตรา ๑๑๐ ผู้ ใด ได้ ทรัพย์ แก้ว แหวน เงิน ทอง ผ้า ผ่อน แพร พรรณ สรรพ ทรัพย์ ตก หาย ก็ ดี ลืม เสีย ก็ ดี แล มี ผู้ ได้ ไว้ ท่าน ว่า ให้ บอก กล่าว แก่ พระ สุภา วดี นาย บ้าน นาย เมือง เอา ทรัพย์ นั้น ไป โฆษนา หา เจ้า ของ จง ได้ สาม วัน ถ้า มิ พบ เจ้า ของ ให้ เอา ทรัพย์ นั้น ปันเปน สาม ส่วน ให้ ถวาย เปน หลวง สอง ส่วน ให้ แก่ ผู้ ได้ ส่วน หนึ่ง ถ้า เจ้า ของ มา พบ ให้ เจ้า ของ ให้ บำ เหน็จ แก่ ผู้ ได้ กึ่ง หนึ่ง ถ้า ได้ ทรัพย์ นั้น มิ ได้ บอก แก่ พระ สุภาวดี นาย บ้าน นาย เมือง แล มิ ได้ โฆษนา เจ้า ของ แต่ ใน สาม วัน แล คาบ แล พราง ว่า

๑๐๙

ให้ ดู ฎีกา ที่ ๑๙๓ ปี ๑๑๙

๑๑๐

ให้ ดู ลักษณ โจรบท ที่ ๑๐๓ แล ๑๔๑ แล ๗๖ ๗๘

ได้ ลางคาบได้จริง แล มิได้บอกกล่าวให้เปนคำนับ แล เอาของไปขาย ก็ดี ส่งไปไกลก็ดี อยู่มาเจ้าของมาพบเห็น จึ่งว่าได้ ท่านว่าหาคำนับมิได้ ให้ไหมเสมอลักของท่าน

๑๑๑

มาตรา ๑๑๑ ซื้อของโจรในตลาด ซึ่งท่านอายัดให้ซื้อขาย มิรู้ว่าเปนของโจรซื้อไว้ แลนายตลาดก็มิรู้ เพื่อนกันนั่งใกล้ก็มิรู้ อยู่มาเจ้าทรัพย์จับทรัพย์ได้ที่ผู้ซื้อ ให้ผู้ซื้อส่งผู้ขาย ถ้าส่งมิได้ ให้พิสูทธิ์ตัว ถ้าแพ้พิสูทธิ์ให้ไหมเสมอโจร ถ้าชะนะแก่พิสูทธิ์ ให้เสียแต่สินอันซื้อนั้นให้เจ้าของ เพราะหาคำนับมิได้ ให้หาผู้ขายนั้นจงภบ แลเอาไปให้ตระลาการให้พิจารณาเอาของนั้นให้คืน

๑๑๓

มาตรา ๑๑๒ เข้าของทองเงินเขาตกพกเขาหล่น ผู้ใดเก็บได้ แลผู้อื่นมิใช่ของตนมาว่าเปนเข้าของตนตกหายก็ดี ฝังไว้ก็ดี มาอธิบายเอาทรัพย์นั้นไป อยู่มามีเจ้าของ ๆ เขาแท้ออกมาว่าก็ดี ท่านรู้ด้วยประการใด ๆ ก็ดี เมื่อพิจารณาเปนสัจว่าใช่ทรัพย์เข้าของตน แลตนเอาเท็จมุสามาว่าดังนั้น ท่านว่าคือคนร้ายฉ้อเอาทรัพย์ท่าน ให้ลงโทษในระวางอำพรางเอาทรัพย์ท่าน แลให้

๑๑๑

ให้พิสูทธิ์คือให้นำสืบว่าตนได้มาโดยบริสุทธิ์ ให้ดูฎีกาที่ ๒๔๘ ปี ๑๑๙

เอาทรัพย์นั้นตั้งไหมทวีคูณทำเปน ๓ ส่วน แลให้เปนหลวงส่วนหนึ่ง ให้เจ้าของส่วนหนึ่ง ให้แก่ผู้ใดได้ส่วนหนึ่ง

๑๑๓

มาตรา ๑๑๓ มิรู้ว่าโจรลักมา แลเห็นว่าถูก ซื้อของไว้ในเรือนเองก็ดี ในเรือนโจรก็ดี มิใช่ตลาดเคยซื้อขายก็ดี อนึ่งมิรู้ว่าเปนโจรรับของฝากโจรไว้ก็ดี ต่อเจ้าของพบจึ่งว่าของโจรมาฝากไว้ อนึ่งโจรลักสิ่งของท่านมาตกอยู่ แลมิรู้ว่าโจรลักมานึกว่าของเขาตกพกเขาหล่น แลเอาของนั้นมาไว้ บางคาบลักของท่านแล้ว ๆ พรางว่าได้ บางคาบได้จริง มิได้บอกกล่าวให้ท่านรู้เห็นเปนคำนับ ว่าได้เอาไว้ใช้เองก็ดี เอาไปขายในตลาดก็ดี ส่งไปไกลก็ดี แล้วอยู่มาเจ้าของมาพบมาเห็น ชี้แก่พระสุภาวดี ตระลาการจึ่งว่าได้ดังนี้ ท่านว่าเยียใดมิคำนับ ท่านเรียกว่าใช่สมโจร ท่านให้ลงโทษใส่คาประจาน ๗ ๕ ๓ วัน ทีหนึ่ง แลให้ไหมโดยพระราชสาตร์

๑๑๔

มาตรา ๑๑๔ ผู้ร้ายฟันแทงช้างม้าผู้คนโคกระบือ อันท่านเลี้ยงรักษา มาซ่อนตายในน่าบ้าน น่าที่น่ารั้วน่าเรือนผู้ใด ให้เจ้าบ้านเจ้าที่เจ้าเรือน ไปบอกนายบ้านนายเมืองร้อยแขวงบ่าวหาเจ้าของ ให้พิจารณาหาผู้ร้ายอันทำให้ตายนั้นจงได้ ให้ดูบาดแผลรอย

ล้ม รอย เลือด นั้น มา แต่ ใด ถ้า รอย ล้ม รอย เลือด ตก น่า บ้าน น่า ที่ ผู้ ใด ให้ เรียก เจ้า บ้าน เจ้า ที่ ออก มา หา สา เหตุ ผู้ ร้าย ถ้า ภบ สา เหตุ ผู้ ร้าย กระทำ ท่าน ว่า เจ้าบ้าน เจ้าที่ คุ้มให้ ลง โทษเสมอ โจร ถ้ามิภบ สาเหตุมิ ได้ ผู้ ร้าย ซึ่ง กระทำ นั้น ท่านว่า มิคุ้มเจ้าบ้าน เจ้าที่นั้น ให้ วัดแต่สัตว์ อันตาย ๓ เส้น ๑๕ วา ให้ เจ้า บ้าน เจ้า ที่ นั้น สาบาล แล้ว เอา บน ไว้ ถ้าได้ ผู้ ร้าย ซัด ทอด ถึง เจ้า บ้าน เจ้า ที่ ผู้ ใด ได้ รู้ เหน ให้ เอา โทษ เจ้า บ้าน เจ้า ที่ นั้น เสมอ โจร ถ้าเจ้า บ้าน เจ้า ที่ เห็น สัตว์ ตาย อยู่ มิ ได้ บอก แก่ นาย บ้าน นาย เมือง ร้อย แขวง เจ้า ของ แล เอา ของนั้นไปทิ้ง ซ่อน เสีย เจ้า น่า บ้าน น่า ที่ เปน โจร ให้ ลง โทษ บาด ไหม ดุจ โจร

๑๑๕

มาตรา ๑๑๕ ผู้ ร้าย เข้า บ้าน ท่าน กลาง คืน ล้วง ลัก เอา สิน ท่าน เจ้าเรือน รู้ สึก ขึ้น ร้อง เรียก ชาวบ้านให้ ช่วย แล ผู้ ร้าย แล่น ไป แล ชาว บ้าน ชวน กัน ไล่ ตาม ผู้ ร้าย กระทั่ง หอก ดาบ โดน กันบาด เจ็บ ล้ม ตาย นั้น ท่านว่า มัน มิแส้ง แกล้ง ปองจะฆ่าให้ ตาย แต่ มัน หา พิ นิจ มิได้ เปน บาป กรรม ให้ เอา เท่า ตาย ด้วยไม้ ให้ ปลุก ตัว ผู้ ตาย เปน สิน ไหม กึ่ง เปน พินัย กึ่ง

กล่าว มา ด้วย ลักษณโจร เปนมัชฌิมโทษ สิ้นแต่ เท่า นี้

๑๑๕

ไม่แกล้ง ให้ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๑๒๗ ลักษณ เบ็ดเสร็จ บท ที่ ๑๓๗ ๑๓๘

ที นี้ จะ กล่าว ลักษณ โจร อัน เปน ลหุ โทษ สืบสาขะ คดี ลำดับ ต่อไป

๑๑๖

มาตรา ๑๑๖ ถ้า ผู้ ใด ชิง เอา อัญม ณี แก่ ราษฎร ผู้ ซื้อ ขาย แล มิ ได้ ซื้อ ขาย ก็ ดี ให้ จับ เอา ตัว ผู้ ร้าย จง ได้ ให้ เอา ไป ยัง พระ นคร บาล ให้ ลง โทษ แก่ ผู้ นั้น ถ้า ทรัพย์ แต่ ภอ ประมาณ ๕๐๐ เบี้ย ให้ ไหม แล้วเอาทรัพย์ แขวนคอ ทเวน รอบ ตลาด ๓ วัน อย่าให้ มันดู เยี่ยง อย่าง กัน ถ้า เอา แต่ ภอ ประมาณ ค่า เฟื้อง หนึ่ง ให้ ลง โทษ ดุจ เดียว แล้ว ให้ ทวน ด้วยลวดหนัง ๒๕ ๑๕ ๑๐ ที ส่วน ทรัพย์ ซึ่ง มัน เอา นั้น ให้ เอา แก่ มัน ผู้ ชิง จงได้ ถ้า ทรัพย์ มาก กว่า สลึง หนึ่ง ขึ้น ไป ท่าน ให้ ลง โทษ โดย พระ ราชกฤษฎีกา อัยการ ในระวาง ฉก ชิง ทรัพย์ ท่าน นั้น ถ้า มูลนาย ผู้ ไป มิ ห้าม ทาษ ให้ เบ่า ไพร่ ไป เก็บ ทรัพย์ ท่าน ท่าน ให้ ไหม มูล นายดุจ เดียว

๑๑๗

มาตรา ๑๑๗ ถ้า ลัก แต่ ผักพักถั่วเนื้อ ปลาหมู เป็ดไก่ ของกิน ค่าเปน แต่เบี้ย ๑๐๐ ๑๐๐๐ ให้ ตี ๑๕ ๒๕ ที แล้ว ให้ ประจาน รอบตลาด ให้ ใช้ ของ ท่านคืน

๑๑๘

มาตรา ๑๑๘ ถ้า ลัก เส้น ผัก พัก ถั่ว เป็ด ไก่ หมู เนื้อ ปลา ถ้า มีด พร้า เครื่อง สาตราวุธ ไป ด้อม มอง ลัก ของ ท่าน กลางคืน แล เจ้า ของ

---

๑๑๖ อัญ มณี แปล ว่า ของ ที่ กิน ได้ ให้ ดู ลักษณ อาญาหลวง บท ที่ ๑๑๕

จับ ได้ รู้ เห็น ด้วย ประการ ใด ก็ ดี พิจารณา เปน สัจ ท่าน ว่า คือ โจร ให้ มัด ประ จาน ไป ตแลงแกง ตี ด้วย ไม้หวาย ๕๐ ที

๑๑๙

มาตรา ๑๑๙ ผู้ ใด ตัด รั้ว พั่น รั้ว บ้าน ท่าน ท่าย จับ ตัว ได้ พิจารณา เปน สัจ ให้ ตัด นิ้ว มือ เสีย ทั้ง สอง ข้าง ถ้า ควร จะ ไถ่ นิ้ว ก็ ให้ ไถ่ โดย พระ ราช กฤษฎีกา

๑๒๐

มาตรา ๑๒๐ ผู้ใดลักตัดลักถอนต้นทุเรียนเล็กให้ไหมต้นละ ๘๐๐๐๐ ถ้า ลัก ตัด ต้น ใหญ่ ให้ ไหม ต้น ละ ๒๐๐๐๐๐ ถ้า ลัก ตัด ต้น โกร๋น ให้ ไหม ต้นละ ๑๐๐๐๐๐ ถ้า ลัก { ตัด / ถอน } { มังคุด / มะม่วง / ลางสาด / หมาก } { มะพร้าว / พลู / พริกไทย } ต้น เล็ก ให้ ไหม ต้น ละ ๒๒๐๐๐ ถ้า ลัก ตัด ต้นใหญ่มีผล ให้ ไหม ต้นละ ๕๕๐๐๐ ถ้า ลักตัด ต้น ใหญ่ โกร๋น ให้ ไหม ๓๓๐๐๐ ถ้าลัก { ตัด / ถอน } ต้นไม้ มี ผล นอกกว่า ไม้ มี อากร เล็ก ให้ ไหม ต้น ละ ๑๖๐๐๐ ถ้า ลัก ตัด ต้น ใหญ่ มี ผล ให้ ไหม ต้น ละ ๔๔๐๐๐ ถ้า ลัก ตัด ต้นใหญ่โกร๋น ให้ ไหม ต้น ละ ๓๓๐๐๐ ถ้าเล็ก ปลูก ใน ปี หนึ่ง ให้ มัน ปลูกใช้ ถ้า ลัก ตัด พลู รัง แระ ค้าง หนึ่ง ให้ ไหม

---

๑๑๙ ให้ ดู ลักษณ เบ็ด เสร็จ บท ที่ ๒๓ ลักษณ อาญา ราษฎร์ บท ที่ ๗

เปน เบี้ย ๕๕๐๐๐

๑๒๑

มาตรา ๑๒๑ สัก หมาก ท่าน ทลาย หนึ่ง ถึง ๑๐ ทลาย ให้ ไหม เอา ๓ ทลาย ทลาย หนึ่ง เปน เบี้ย ๒๕๐๐๐ ถ้า ลัก มะพร้าว ทลาย หนึ่ง ให้ ไหม เปน เบี้ย ๑๕๐๐๐ ถ้า ลัก สรรพ กล้วย เครือ หนึ่ง ให้ ไหม เปน เบี้ย ๑๕๐๐๐

๑๒๒

มาตรา ๑๒๒ ถ้า ลัก อ้อย ลำ หนึ่ง ถึง เก้า ลำ ให้ ไหม เปน เบี้ย ๑๐๐๐ ถ้า ลัก แต่ ๑๐ ลำ ขึ้น ไป ถึง แบก ๑ ๒ ๓ ก็ ดี ให้ ไหม เปน เบี้ย ๑๑๐๐๐๐

๑๒๓

มาตรา ๑๒๓ เผา ที่ ตน แล ไฟ ลาม ไป ไหม้ กล้วย อ้อย ท่าน เสีย ให้ ไหมไร่ หนึ่ง เปน เบี้ย ๕๕๕๐๐๐

๑๒๔

มาตรา ๑๒๔ ปลา ใน ละหานห้วย หนอง คลอง บึง บาง ซึ่ง มี เจ้า ของ รับ ทำ อากร แลโจร ลัก เอา ปลา ท่าน เปน หาบ เปน คอน เท่า ใด ๆ ให้ ไหม แต่ ๓ ตัว เปน เบี้ย ๓๓๓๓๓๓ เปน สิน ไหม กึ่ง พิ นัย กึ่ง

๑๒๓

ให้ ดู ลักษณ เบ็จ เสร็จ บท ที่ ๓๔

๑๒๔

ลัก ปลา ใน หหอง ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๑๒๕

๑๒๕

มาตรา ๑๒๕ ละหานห้วยหนองคลองบึงบางมีเจ้าของทำอากรมาแต่ก่อน แล มี ผู้ บังอาจ ชิง ลง กระบัง รัง เผือก ทำ เอา ปลา ใน ที่ ท่าน ให้ เอา บันดา รา คา อากร ตั้ง ไหม ทวีคูณ ยก ทุน อากร ไว้ เปน หลวง เหลือ นั้น เปน สิน ไหม เปน พิ นัย กึ่ง

๑๒๖

มาตรา ๑๒๖ ผู้ ใด ทุบ ตี ฆ่า ฟันแทง ช้าง ม้า วัว ควาย หมู แพะ สรรพ สัตว์ ของ เลี้ยง ท่าน ตาย ใน ที่ นอก บ้าน นอก รั้ว นอก ที่ นอก แดน ท่าน ให้ เอา ค่า สัตว์ ตั้ง ไหม ทวีคูณ ยก ทุน ให้ เจ้า ของ เหลือ นั้น เปน สิน ไหม เปน พิ นัย กึ่ง ถ้า ไป แทง ของ ท่าน ตาย ใน บ้าน ในรั้ว เปน ที่ เปน แดน ของ ท่าน ให้ ไหม ดุจเดียว แล้ว ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง ๕๐ ที เหตุ มัน เปน คน ร้าย บังอาจ

๑๒๗

มาตรา ๑๒๗ บ้าน เมือง มิ ได้ เกิด ศึก จลา จล แล ตน ถือ หอก ดาบ นั้น ไป ต้อง ผู้ คน ตาย ให้ ไหม ปลุก ตัว ผู้ ตาย ทวีคูณ เปน สิน ไหม เปนพินัย กึ่ง ถ้า มี ผู้ ถือ เครื่องใช้ สรอย คือ มีด พร้า สิ่ว ขวาน

๑๒๕

ลัก ปลา ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๑๒๔

๑๒๖

ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๑๓๓ แล ลักษณ เบ็ด เสร็จ บท ที่ ๑๓๖

๑๒๗

ปลุก ตัว ให้ ดู สารบาน อาญา หมวด เบ็ดเตล็ด

เดิน มา แล มี ผู้ มา ต้อง ตาย ให้ ไหม ยืน ตัวผู้ ตาย เปน ๓ ส่วน ยก เสีย ๒ ส่วน เอา ส่วน หนึ่ง ให้ แก่ พี่ น้อง พ่อ แม่ ผู้ ตาย เปน เบี้ย ทำ บุญ เผา ผี

๑๒๘

มาตรา ๑๒๘ ทวย ราษฎร ผู้ ใด ๆ เข้า ไป เดิน ใน สวน ท่าน แล มัน เห็น ผล ไม้ หล่นตก อยู่ กลาง สวน นั้น มัน เก็บ กิน แล เจ้า สวน ไป เหน จับ ว่า เปน ผู้ ร้าย ใน กลาง วัน นั้น แล ผล ไม้ หล่น ลง มัน เก็บ กิน ใน กลาง สวน จะ เอา เปน ผู้ ร้ายมิได้ ถ้า มัน ขึ้น เก็บ ผล ไม้ บน ต้น แล สอย มัน ภา ออก ไป นอก สวน จับ ตัว ได้ จึ่ง ว่า มัน เปน ผู้ ร้าย ให้ ไหม เอา มัน ตาม โทษ นั้น แล

๑๒๙

มาตรา ๑๒๙ ทาษ ขาด ข้า ลัก ของ นาย เงิน ก็ ดี แล เอา สิ่ง สิน นั้น ไป ขาย มี ผู้ ซื้อ ไว้ ก็ ดี แล มี ผู้ ซ่อน ไว้ ก็ ดี ใช้ ให้ ลัก ก็ ดี สอน ให้ ลัก ก็ ดี ท่าน ให้ ไหม ผู้สอนผู้ ใช้ ผู้ ซ่อน ไว้ นั้น ดัง โจร แลลักขณะ อัน ทาษ ลัก ของ นาย เงิน ให้ ทวน มัน ทาษ นั้น ด้วย ลวด หนัง ๕๐ ที ให้ หลาบ ภอ อย่า ให้ เคย กระ ทำ ร้าย แก่ นาย เงิน กว่านั้น ท่าน มิ ให้ ไหม แก่ มัน ดัง โจร เลย

๑๒๘

ทาษ ขโมย ให้ ดู ลักษณ ทาษ บท ที่ ๓๔ แล ๖๓

๑๓๐

มาตรา ๑๓๐ ทาษท่าน ไปลัก ทรัพย์ สิ่งของ ๆ ตน ๆ จับ ได้ เอา ไว้ มิ ได้ บอก แก่ นาย บ้าน นาย เมือง ให้ พิจารณา หาบังคับ บัญชา มิ ได้ หาก เอา ข้า คน ท่าน ไว้ เอง แม้น คน นั้น ลัก จริง ก็ ดี เจ้า ทรัพย์ หา คำนับ มิ ได้ ท่าน ว่า เลมิด ให้ ไหม โดย ยศ ถาศักดิ์

๑๓๑

มาตรา ๑๓๑ ถ้า ผู้ ใด ให้ ทาษ ไป ค้า ขาย ก็ ดี ไป แห่ง ใด ๆ ก็ ดี แลทาษ นั้น กระ ทำ ร้าย ฟัน แทง ตี ท่าน ตาย แล้ว แล หนี (ท่านให้ เจ้า ทาษ นั้น หา ทาษ ผู้ ไป กระ ทำ ร้าย นั้น จง ได้ ถ้า แล หา ทาษ ผู้ กระ ทำ ร้ายนั้น มิ ได้ ให้ หา พ่อ หา แม่ พี่ น้อง ลูก เมีย ทาษ ผู้ ไปกระทำ ร้าย นั้น จง ได้ ถ้า นาย มัน หา ทาษ ผู้ ไป กระ ทำ ร้าย มิ ได้ แล ถ้า ได้ แต่ พ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก เมีย ทาษ ผู้ ไป กระ ทำ ร้าย นั้น มา ท่าน ว่า มัน หมู่ นี้ มิ ได้ กระ ทำ ร้าย ด้วย แล ให้ มัน หมู่ นี้ ช่วย กัน หา มัน ผู้ ไป กระ ทำ ร้าย จง ได้ ถ้า แล มัน หมู่ นี้ หา ทาษ ผู้ ไป กระ ทำ ร้าย นั้น มิ ได้ ท่าน ให้ หมู่ นี้ เสีย เบี้ย ค่า ปลุก ตัว ผู้ ตาย นั้น ก่อน แล้ว ให้ มัน หมู่ นี้ ช่วย กัน หา ทาษ ผู้ ให้กระทำร้ายนั้น ถ้าหาได้ ให้เอา มายังตระลาการ ถ้าแล เจ้า ทาษ หา ทาษ ผู้ ไปกระทำร้าย แล พ่อ แม่ พี่ น้อง ลูกเมีย ทาษ ผู้ ไป

๑๓๐

ทำ โดย พล การ ตน เอง ให้ ดู สารบาน

กระทำ ร้ายนั้น มิ ได้ ท่าน ว่า นาย เงิน ไถ่ ทาษ เท่า ใด ให้ เรียก เอา เงินค่า ตัวทาษ นั้น กึ่ง ค่า แก่ นาย มัน เปน เบี้ย ปลุก ผี ผู้ ตาย เหลือ มาก น้อย เท่า ใด ให้ เอา เปน สิน ไหม พิ นัย แล้ว แล ให้ นาย เงิน หาทาษ มันจง ได้ เอามา ยังตระลาการ) ถ้า แล นาย เงิน ก็ ดี พ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก เมีย ผู้ ร้ายก็ดี แล ภบ ตัว ทาษ ผู้ ไป กระ ทำ ร้าย ก็ ดี รู้ เห็น ด้วย ประการ ใด ก็ ดี แล บ้อง กัน ไว้ มิ ได้ เอา มา บอก แก่ ตระลาการ ท่าน ให้ เอา ผู้ นั้น เสมอ โทษ ผู้ ร้าย นั้น แล ตัว ผู้ ร้าย นั้น ให้ ลง โทษ ตาม โทษา นุ โทษ

๑๓๒

มาตรา ๑๓๒ ทาษ ฆ่า ฟัน แทง ท่าน ตาย (ให้ เอา ตัว นาย เงิน) นั้น มา ให้ หา ตัว ทาษ จง ได้ ถ้า มิ ได้ ให้ เอา บน นาย เงิน นั้น จง ดี จะ ให้ โทษ นาย เงิน นั้น มิ ได้ เพราะ นาย เงิน มัน มิ รู้) ถ้า ทาษ นั้น มี สิ่ง สิน ให้ เอา มา ใช้ เปน สิน ไหม (ถ้า นาย เงิน รู้ ตก แก่ นาย เงิน)

๑๓๓

มาตรา ๑๓๓ ช้าง ม้า โค กระบือ เข้า บ้าน ท่าน มี ผู้ ร้าย แทง ตาย ใน บ้าน มิ ได้ ตัว ผู้ ร้าย ท่าน ว่า เขา ทั้ง นั้น เปน แต่ บาป กรรม ให้ ใช้ ค่า ช้าง ม้า โค กระบือ ของ ท่าน ตาม พิ กัด ค่า ถ้า ได้ ผู้ แทง ให้ ทำ โทษ โดย พระราชกฤษฎีกา

---

๑๓๑ แล ๑๓๒

ในวงเล็บนั้นเห็นจะไม่ใช้แล้วเพราะเกี่ยวถึงเรื่องตัวจำนำที่ศาลไม่เรียก

๑๓๓

สง ไสย

๑๓๔

มาตรา ๑๓๔ ถ้าหาว่าเปนโจรปล้นวิ่งสดมภ์ ลักวัวควาย ช้าง ม้า ข้าคน สรรพสิ่งใด ๆ ก็ดี แลเอาออกมาพิจารณาตัวไม่เปนโจร แต่ถ้อยคำไม่ยั่งยืนกล่าวพิรุธก็ดี รับว่าเปนโจรก็ดี แลต้องไหมใช้ทุนแล้ว อยู่มาเจ้าของภบทรัพย์จับตัวผู้ร้ายได้ พิจารณาเปนสัจ ท่านว่าให้คืนสินไหมพินัยนั้นให้แก่มัน

๑๓๕

มาตรา ๑๓๕ ฝูงทวยราษฎรไปค้าขาย โจรปล้นเอาสิ่งสินเจ้าสินลงหนีโจร แลลูกจ้างต่อรบโจร ๆ เอาทรัพย์ไปมิได้ ให้ทำทรัพย์เปนสองส่วน ให้แก่ผู้จ้างต่อรบนั้นส่วนหนึ่ง ๆ ให้แก่เจ้าของ

๑๓๖

มาตรา ๑๓๖ โจรปล้นเรือนเกวียนเรือวัวควายต่างหาบคอน ให้เพื่อนบ้านเพื่อนค้าขายช่วยรบโจรจงได้ ถ้าเพื่อนบ้านเพื่อนค้าขาย มิช่วยโจรเอาทรัพย์สิ่งสินไปได้ ท่านว่าเพื่อนบ้านเพื่อนค้าขาย สมรู้ด้วยโจร ถ้าเพื่อนบ้านเพื่อนค้าเพื่อนขายช่วยรบโจรเอาทรัพย์ไปมิได้ ผู้สู้รบด้วยโจรบาดเจ็บ ให้เอาทรัพย์เสียค่าน้ำมันทำขวัญผู้เจ็บ เพราะได้ทรัพย์ตนคืน

๑๓๗

มาตรา ๑๓๗ โจรเข้าบ้านผิดเวลา แลเจ้าบ้านเจ้าที่นั่งด้อมมองในรั้วในบ้าน แลจับโจร ๆ ต่อสู้รบเจ้าบ้าน ๆ ฟันแทงโจรตาย ท่านว่าโจรนั้นตายเสีย ถ้าแลโจรนั้นมิได้ต่อสู้ ฟันแทงโจรมีบาดเจ็บแล่นหนีก็ดี มิได้แล่นหนีอยู่กับที่ก็ดี ให้จับเอาเปน อย่าให้ฆ่าฟันโจรนั้นตาย ถ้าฟันแทงโจรนั้นตายให้ลงโทษแก่ผู้ทำ อนึ่งโจรปล้นสกดสดมภ์ย่องเบาลักทรัพย์สิ่งสิน แลเจ้าสินฟันแทงโจรตาย ๆ เสียเปล่า ถ้าแลผู้ใดมิได้กระทำตามพระราชบัญญัติ ให้ลงโทษในระวางเลมิดพระราชอาญาท่าน

๑๓๘

มาตรา ๑๓๘ ผู้ไปมาหาสู่อยู่อาศรัยเรือน แลมันปล้นลักทรัพย์สิ่งสินท่านผู้อื่น ฆ่าเจ้าทรัพย์เจ้าสินเพื่อนบ้านตายด้วยประการใด ๆ ก็ดี เจ้าเรือนส่งตัวผู้ร้ายมิได้ ท่านว่าเจ้าเรือนมิได้เปนคนร้าย บาปกรรม ให้ใช้ทรัพย์กว่าจะได้ตัวคนร้าย ถ้าเปนกรณีสาเหตุแก่กัน ฆ่าฟันกันตายบาดเจ็บให้ไหมในระวางล้มตายบาดเจ็บ ให้ใช้สินไหมพินัยกึ่งหนึ่งยกไว้แก่ผู้หนีกึ่งหนึ่ง กว่าจะได้คนร้าย ถ้ามันเคยปล้นสดมภ์หลายแห่งคบมันไว้ ให้มันอาศรัยเรือนแลมันไปทำร้ายแก่ท่าน เจ้าเรือนส่งคนร้ายมิได้ ท่านว่าเจ้าเรือนเลมิดให้ทวนด้วยลวดหนัง ๒๕ ที ให้ใช้สินไหม

๑๓๗

ป้องกันได้เพียงไร บทนี้ว่าชัด ให้ดูลักษณโจรบทที่ ๖๔ แล ๙๕

พินัยต่างคนร้ายจงเต็ม

๑๓๙

มาตรา ๑๓๙ ผู้ไปมาหาสู่อยู่อาศรัยเรือน แลมันไปปล้นไปลักทรัพย์สินท่านผู้นั้น ถ้าเจ้าเรือนส่งตัวผู้ร้ายมิได้ ท่านว่าเจ้าเรือนมิได้เปนคนร้าย บาบกรรมให้ใช้ทรัพย์กว่าจะได้คนร้าย

๑๔๐

มาตรา ๑๔๐ ท่านมิได้เปนโจรลักสิ่งของ ๆ ตนจับกุมตู่ท่านว่าลักของตน ให้ไหมเท่าทรัพย์ซึ่งตู่นั้น ถ้าผูกมัดจำจองตีด่าฟันแทงให้ไหมให้แก่ผู้เจ็บโดยบาดเจ็บ ถ้าโบยตีฟันแทงถึงตายให้ฆ่าเสียให้ตกไปตามกัน

๑๔๑

มาตรา ๑๔๑ โจรปล้นสดมภ์โจรตี โจรลักเอาช้างม้าวัวควายเรือเกวียนทรัพย์สิ่งใด ๆ ก็ดี โจรได้ทรัพย์นั้นไปแลมีผู้ออกขับออกไล่เอาโจรนั้น โจรซัดทรัพย์เข้าของช้างม้าวัวควายเรือเกวียนนั้นเสีย ท่านว่ามิให้เอาทรัพย์ซึ่งโจรเอาไปนั้นสักอันเลย เมื่อใดแลได้ตัวโจรด้วย จึ่งให้เอาทรัพย์นั้นมา ถ้ามิได้ตัวโจรแลได้แต่ทรัพย์สิ่งสินซึ่งโจรเอาไปนั้นมา ท่านว่าให้มันผู้ไปไล่โจรด้วยกันนั้น เอาทรัพย์สิ่งสินได้มานั้น ให้มอบแก่เจ้าสิน

๑๔๑

ของเขาตกหล่น ให้ดูสารบานอาญาหมวดเบ็ดเตล็ด แลให้ดูกฎหมายโปลิศ ปี ๑๒๓๗ ข้อ ๒๗

ให้เจ้าสินให้บำเหน็จ ถ้าแลมิพบเจ้าสิน ให้เอาไปบอกแก่นายบ้านนายเมืองร้อยแขวงกรมการ ให้ตระลาการร้อยแขวงเอาเฉลวใส่ทรัพย์นั้นไว้ในกลางชุมนุมคนเดินทั้งหลายแลป่าวหาเจ้าของจงได้ ๗ วันทีหนึ่ง ๑๐|๑๕ วันที่หนึ่ง ถ้ามิพบเจ้าของเลย จึ่งให้เอาของนั้นมาทำเปน ๓ ส่วน ให้แก่ผู้ได้ส่วนหนึ่ง เปนหลวง ๒ ส่วน

๑๔๒

มาตรา ๑๔๒

๑๔๓

มาตรา ๑๔๓ โจรลักทรัพย์สิ่งใด ๆ จับรูปพรรณได้มา ท่านให้พิกัดตลาด เอาราคาทรัพย์นั้นมาตั้งไหมโจร เบ่นสินไหมได้แก่เจ้าของ พินัยเข้าพระคลังหลวง

๑๔๒

ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๙ ยกเลิก จะดูให้ดูหมอปรัดเลน่า ๓๐๗

๑๔๓

ไหมโจรที่กล่าวในบทนี้เปนไหมธรรมดา แต่ในลักษณโจรบทอื่น ๆ มีที่ให้ตั้งไหมอย่างอื่นก็มาก เพราะเหตุฉนี้เมื่ออยากจะทราบว่าควรไหมอย่างไร ต้องรู้ว่าโจรลักของอะไรแลค้นบทนั้น ๆ ในเรื่องไหมโจร มีข้อสำคัญต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทนี้ที่จำเปนต้องจำไว้รวมความกัน คือลักษณโจรบทที่ ๑๗ ที่ ๑๘ ที่ ๗๓ ที่ ๘๗ ที่ ๑๒๙ แลลักษณตระลาการบทที่ ๑๕

๑๔๔

มาตรา ๑๔๔

๑๔๕

มาตรา ๑๔๕ ชวนกันไปปล้นไปลัก แลมันไปด้วยก็ดี มันมิได้ไปด้วยก็ดี มันมาบอกแก่เจ้าสินก็ดี ตระลาการก็ดี แลมันไปนำเอาเพื่อนเอง ท่านว่าโจรนั้นมีบำเหน็จ ถ้ามันไปด้วย มันมาบอก โทษนั้นถึงตายควรให้ปรับไหม ถ้าโทษถึงตัดตีนสินมือ แลให้ทวนด้วยลวดหนังไม้หวาย ปรับไหม ท่านว่าพึงให้ยกโทษเสีย

๑๔๖

มาตรา ๑๔๖ ลูกเขยลัก ทรัพย์สิ่งของใด ๆ ของ พ่อตา แม่ยาย ๆ ลัก

๑๔๔

ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะดูให้ดูหมอปรัดเลน่า ๓๐๗

๑๔๕

ลุกะโทษ ในกฎหมายไทยโทษเบาลงเสมอ

๑๔๖

ให้ดูฎีกาที่ ๑๔๓ ปี ๑๑๙ เมื่อกฎหมายนี้พิมพ์แล้ว บางทีจะมีประกาศแก้บทนี้ ยอมไม่ให้มีโทษอาญา แต่ในเรื่องผัวเมียขะโมยกันเอง แลพ่อแม่ขะโมยลูก

ทรัพย์ ของ ลูกเขย แล ลูก สะใภ้ ลัก ทรัพย์ พ่อ ผัว แม่ผัว พ่อ ผัว แม่ ผัว ลักทรัพย์ ของ ลูก สะใภ้ ลูก ลัก ทรัพย์ ของ พ่อแม่ พ่อ แม่ ลัก ทรัพย์ ของ ลูก น้า ลัก ทรัพย์ ของ หลาน ๆ ลัก ทรัพย์ ของ น้า ลุง ตา ปู่ ย่า อาว อา ลัก ทรัพย์ หลาน หลาน ลัก ทรัพย์ ลุง ตา ปู่ ย่า อาว อา พี่ ลัก ทรัพย์ ของ น้อง น้อง ลัก ทรัพย์ ของ พี่ ประ การ เท่า นี้ ท่าน ว่า ใช่ อื่น เขา ทรัพย์ เรื่อง เดียว กัน ยาก ไร้ เขา เสีย กัน มิ ได้ ให้ คืน แต่ ทรัพย์ สิ่ง ของ นั้น ให้ แก่ กัน จะ ลง โทษ แล ปรับ ไหม ให้ แก่ กัน ดัง ฉันผู้ อื่น มิ ได้ อนึ่ง ผัว เมีย ลัก ทรัพย์ สิ่ง ของ กัน เอง ท่าน มิ ให้ เอา โทษ ดัง ฉัน ผู้ อื่น เลย แม้น ลัก แล้ว จะ อย่า แบ่ง ทรัพย์ กันก็ ให้บังคับ ให้โดย ขนาด ถ้า ญาติ เขย สะ ใภ้ ทั้ง หลาย ก็ ดุจ เดียว กัน

กล่าว มา ด้วย ลักษณโจร อันเปน ละหุ โทษ สิ้น แต่ เท่า นี้

ศุภมัสดุ ๑๙๑๐ อัศะสังวัจฉระศุกกปักษ์ทวาทศมีดิถี จันทวาร พระบาท สมเด็จ บรมนรินทร ธิบ ดินทร ธรรมราชา มหาจักร พรรด ราธิราช ผู้ เปน เจ้า เสด็จ ใน พระที่ นั่งฝ่าย อุตร ทิศ พระราช มณเฑียร สฐาน จึ่ง ขุน สพฤๅ ไชย กราบ ทูล พระ กรุณา ว่า ผู้มีชื่อ ซื้อทรัพย์ เข้าของ แก่โจร แล รับ ทรัพย์ ของ ฝาก โจร แลได้ทรัพย์ เข้าของ โจร ตก สาม กระทง นี้ เรียกว่า โจร ประการ ใด จะลง โทษบาด ไหมเพียง ใด ข้า พระพุทธ เจ้า ไม่ รู้แห่ง ที่ จะ บาดไหมได้ จึ่ง สมเด็จ พระพุทธเจ้า อยู่หัว มี พระพิพากษา ด้วย ขุน มณ เฑียร บาล ขุน แผน ขุน ศรี มโหศถ ให้ กฎ หมาย เปน พระราชกฤษฎีกาไว้ดังนี้

วัน ๒ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปี มะเมีย ศักราช ๑๙๑๐

๑๔๗

มาตรา ๑๔๗ ผู้ใดให้ที่อยู่แก่โจร ให้สำนักอาศรัยเย่าเรือน แห่งใด ๆ ก็ดี คือเปนเพื่อนมิตร์สหายกินอยู่สมะเลด้วยโจรก็ดี คือกล่าวต่างพรางอำรู้เห็นด้วยโจรก็ดี คือเกียดกันป้องกำบังโจรก็ดี คือสมซื้อของโจร ช่วยขายช่วยจำนำของโจร แลรับฝากของโจรก็ดี ชื่อว่าสมโจรให้ลงโทษโดยอันดับ แล้วให้ไหมกึ่งโจร

๑๔๘

มาตรา ๑๔๘ โจรลักทรัพย์สิ่งของท่านไปขายแห่งใด ๆ ก็ดี แลเอาไปขายในตลาดซึ่งท่านอายัดให้ซื้อขายก็ดี ผู้ซื้อเห็นว่าของถูกสมซื้อสมขายเอาสินโจรนั้นไว้ก็ดี รับจำนำแลกเปลี่ยนไว้ก็ดี ช่วยซื้อขาย ช่วยจำนำแลกเปลี่ยนก็ดี ยังมิได้ทันขายจำนำแลกเปลี่ยนก็ดี มิให้นายบ้านนายอำเภอชาวตลาดรู้เห็นเปนคำนับ ครั้นอยู่มาได้ตัวโจร โจรนำไปเอาทรัพย์ที่ขายไว้ก็ดี เจ้าของจับสิ่งของนั้นได้ก็ดี พิจารณาได้ตัวโจร ท่านว่าผู้ซื้อนั้นสมด้วยผู้ลัก แล้วให้เอาทุนทรัพย์ซึ่งซื้อไว้นั้น ตั้งไหมผู้สมโจรกึ่งโจร โดยพระราชกฤษฎีกา

๑๔๙

มาตรา ๑๔๙ ถ้ารับสินโจร แลรู้ว่าโจรลักมาฝาก แลรับไว้

๑๔๗

ให้ดูลักษณโจรบท ข

๑๔๘ แล ๑๔๙

ให้ดูฎีกาที่ ๒๔๘ ปี ๑๑๙ แลสารบานอาญา แลพระราชบัญญัติโรงจำนำ ๑๙ มกราคม ๑๑๔ มาตรา ๒๙

มิ บอก แก่ตระ ลา การ ก็ ดี แก่ เจ้า สิน ก็ ดี ครั้นท่าน รู้ ครั้น ท่าน พบ พิจารณา เปน สัจ ว่า รับ สิน โจร จริง ท่าน ให้ โทษ แก่ ผู้ รับ สิน โจร นั้น แล้ว แล ให้ ไหม ใน ระแวง สม โจร นั้น แล

๑๕๐

มาตรา ๑๕๐ โจร ชวน เพื่อน ว่า จะ ไป ปล้นไป ลัก ท่าน แล มัน มิ ได้ ไป เมื่อได้ โจร มา โจร ว่า ชวน จริง แต่ มิได้ ไป ด้วย ท่าน ว่า เสมอ รู้ ด้วย โจร ให้ ไหม ใน ระวาง สม โจร แล

๑๕๑

มาตรา ๑๕๑ ทาษ ลัก ทรัพย์ นาย เงินไป ฝากไว้ แห่ง ใด ๆ เมื่อ จับ มันได้ มัน ว่า เอา ไป ฝาก ไป ไว้ แก่ ผู้ ใด เมื่อ พิจารณา เปน สัจ ว่า มันรับ ของฝาก ทาษ ผู้ เปน โจร นั้น จริง ให้ ไหม โดย สม โจร เพราะตน เปน ไทย คบ ทาษ ถ้า พิจารณา มิ เปน สัจ ให้ ทวน ทาษ ผู้ เปน โจร นั้น ด้วย ลวด หนัง ๓๐ ที เหตุ ว่า มัน ซัด ไม่ จริง ให้ ยาก แก่ ความ เมืองท่าน

๑๕๒

มาตรา ๑๕๒ ทาษ ลักเงินทอง แก้ว แหวน ผ้าผ่อน แพร พรรณ ทรัพย์

๑๕๐

สงไสย

๑๕๑

รับ ของ ที่ ทาษ ข โมย นาย เงิน มา ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๑๕๒

๑๕๒

รับ ของ ที่ ทาษ ข โมย นาย เงิน มา ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๑๕๑
ให้ ดู พระ ราชบัญญัติโรงจำนำ ๑๙ มกราคม ๑๑๔ มาตรา ๒๙

สิ่ง ใด ๆ ของนายเงิน ๆ ไป พบ เข้า ใน เรือน ใคร ๆ ให้พิจารณา ส่วน เจ้า เรือน เอา ของ ท่านไว้ แล มิ ได้ บอก แก่ เจ้า ทาษ ให้ รู้ ท่าน ให้ ไหม ผู้ นั้น เปน สม โจร ให้ แก่ เจ้า สิน ถ้า เจ้า เรือน เอา ทั้ง ตัว แล สิน อัน ลัก นั้น ไป บอก แก่ นครบาล กรมการ นาย ตลาด แห่ง ใด ๆ ท่าน ให้ แบ่ง ปัน สิ่ง สิน นั้น ให้ แก่ เจ้า สิน กึ่ง ให้ แก่ ผู้ เอา ตัว โจร มา บอก กึ่ง ถ้า เอา แต่ สิน มา บอก มิ ได้ เอา ตัว โจร มา ด้วย อย่า ให้ ผู้ นั้น ได้ บำเหน็จ เลย ให้ ผู้ นั้น ช่วย หา ตัว โจร ด้วย กว่า จะได้ ถ้า ช่วย หา ตัว ได้ จึ่ง ได้ บำ เหน็จ กึ่ง สิน นั้น

๑๕๓

มาตรา ๑๕๓ ลูก หลาน ผู้ ใด ๆ ลัก ช้าง ม้า วัวควาย ข้าคน เงินทอง ผ้า ผ่อน แพรพรรณ ทรัพย์ สิ่ง ใด ๆ ของ ท่านไป ถ้า ลูก หลาน อยู่ ต่าง บ้าน ต่าง เมือง ให้ แต่ พ่อ แม่ ช่วย หา ตัว ให้ ตระลาการ ถ้า หา มิ ได้ ให้ ทำ ทานบนไว้ เมื่อ น่าไป แลได้ มัน มา มัน บอก ว่า พ่อ แม่ รู้ เห็น ด้วยประการใด ๆ ว่า มัน เปน โจร ให้ ลง โทษแก่ พ่อแม่มันกึ่งโจร

๑๕๔

มาตรา ๑๕๔ อัน ว่า สม ด้วย ผู้ สม โจร นั้น คือ สิน อัน โจร ลัก มา มี ผู้ รับ เอา สิน โจร อัน ลัก มา นั้น ไว้ ชื่อ ว่า สม โจร แล ผู้ สม โจร นั้น เอา สิน ไป ขาย ไป จำ นำ แลก เปลี่ยน ต่อไป เล่า มี ผู้ รับ ต่อไว้ ผู้ ซื้อ ภาย หลัง นั้น ชื่อ ว่า สม ด้วย ผู้ สม โจร ท่าน ให้ ไหม กึ่ง ผู้ สม โจร นั้น แล

๑๕๕

มาตรา ๑๕๕ มิ รู้ ว่า โจร ลัก ทรัพย์ สิ่ง ของ มา ขาย เปน ต้น ว่า แพร

พรรณ รูปพรรณ เงิน ทอง แก้ว แหวน แลรูปพรรณ ทอง ขาว ทอง เหลือง ทองแดงตะกั่ว สำริด แล ช้าง ม้า โคกระบือเรือเกวียน สิ่ง ใด ๆ มา ขาย ใน ตลาด ชลมารค สถลมารค } เจ้า ตลาด แล เพื่อน ร้าน รู้ เห็น ก็ดี ซื้อ ขาย กัน นอก ตลาด มี นาย บ้าน นาย อำเภอ ร้อย แขวง รู้ เห็น เปน คำนับ ก็ดี ให้ ผู้ ซื้อ รู้ จัก ผู้ ขาย ไว้ ถ้า สืบ ไป เจ้า ของ มา พบ สิ่ง ของ ซึ่ง ซื้อไว้ นั้น ให้ ผู้ ซื้อ นำ หา ตัว ผู้ ขาย ได้ ตัว ผู้ ขาย มา ก็ ดี เจ้า ของ จับ โจร ได้ โจร นำ มา เอา ทรัพย์ ที่ ผู้ ซื้อไว้ ก็ ดี ท่าน ว่า ทรัพย์ ซึ่ง ซื้อ ไว้ นั้น เสีย เปล่า ให้ เรียก ส่ง ให้ แก่ เจ้า ของ จะ เอา ผู้ ซื้อ เปน สม โจร นั้น มิ ได้ ถ้า ผู้ ซื้อ ส่ง ผู้ ขาย มิ ได้ ถึง ซื้อ ขาย } กัน มี ผู้ รู้ เห็น ก็ดี ให้ ไหม ผู้ ซื้อ เหตุ ผู้ ซื้อ ขาย } มักรู้กันจะปกปิดคนร้ายไว้ ให้เปนเสี้ยนหนามในแผ่นดินท่าน

ที นี้ จะกล่าว ด้วย ลักษณ ผู้ กระทำ ผิด เปน อาญา ใน กรม พระ นครบาล สืบ สาขะคะดี ต่อไป

๑๕๖

มาตรา ๑๕๖ ผู้ ใด ทำ เงิน ทอง แดง เงิน พราง เงิน รวง ทอง พราง ทอง แดง ทอง อาบ แล แกะ ตรา ปลอม ตอก ตรา พดด้วง เทียม พิจารณา เปน สัจ ให้ ตัด นิ้ว มือ เสีย อย่า ให้ กุม ค้อน คีม ได้ ส่วน เงิน

๑๕๖

ตรา ปลอม ให้ ดู ลักษณ อาญา หลวง บท ที่ ๕๕ แล ๕๙

แดงนั้นให้นายไฟหลอมเสีย ส่วนตราอันปลอมให้นายไฟทำลายเสีย ถ้า ผู้ ใด สม รู้ ให้ ทำ แล รับ มา ซื้อ ขาย ท่าน ให้ ศัก อก แล เอา ขึ้น ขา หย่าง ทวน ด้วย ลวด หนัง ๕๐ ที ส่วน ผู้ อยู่ เรือน ใกล้ แล รู้ ว่า มัน ทำ ความ ร้าย แล มิ บอก แก่กรมพระนครบาล แล มิบอก แก่ ผู้ รั้ง กรมการ อำพรางไว้ ให้ ใส่ ชื่อไว้ สาม วัน ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง ๑๕ ที ถ้า แล ผู้ ใด รู้ ว่า เปน เงิน ทอง แดง เอา มา ซื้อ ขาย ให้ เจ้า ตลาด ฝน ตรา เงินนั้น เสีย แล้ว ให้ทวนผู้เอา เงิน แดงมาใช้ด้วย ไม้หวาย ๕ ที ให้เอา เงินแดง นั้น ส่งให้ แก่ นายไฟ ถ้า แล เงินทอง แดง เจ้า ตลาด จะฝน ตราเงิน ผู้เจ้าเงินมา ขัดแขง มิให้ฝน ให้เจ้าตลาด ฝนเงินนั้น จง ได้ เอา ตัว มัน ไปเวน แก่ กรม พระ นคร บาล ให้ ทวน ด้วย ไม้ หวาย ๑๐ ที ถ้า ได้ เงินแดง แก่มัน แต่ ตำลึง หนึ่ง ขึ้นไป ให้ คุม พิจารณา หา ผู้ ทำ เงิน ทอง แดง ซึ่ง ปลอม ด้วย กัน ถ้า หา ผู้ ทำ มิ ได้ ให้ ลง โทษ เสมอ ผู้ สม ให้ ทำ ซื้อ ขาย ถ้า รู้ ว่า มิ ชอบ มิ เอา ตัว ผู้ ร้าย ไปถึง ตระ ลา การ ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง ๒๕ ที แล้ว ให้ จำ ไว้ หา ผู้ ร้าย นั้น ให้ จง ได้ ถ้า เงิน ผู้ ซื้อ ดี อยู่ ผู้ ข้าง เงิน ทอง แดง ผลัด เปลี่ยน เขา ท่าน รู้ ด้วย ประ การ ใด ๆ พิ จารณา เปน สัจ ให้ ไหมต่อกึ่ง

๑๕๗

มาตรา ๑๕๗ ผู้ ใด ทำ ทอง พราง ทอง อาบ เอา ไป ขาย ว่า ทอง ดี

๑๕๗

ประ กาศ ลักษณ ฉ้อ วัน ที่ ๒๕ กัน ยา ยน ๑๑๙ มาตรา ๑ มี ความ ทับ

ผู้ ซื้อ มิ รู้ จัก เนื้อ ทอง ท่าน ว่า ผู้ ซื้อ หา พิจารณา มิ ได้ เห็น แก่ ถูก จึ่ง ซื้อ ไว้ แล้ว จึ่ง รู้ว่า ทอง พราง ทอง อาบ ให้ เอา มัน ผู้ ขาย นั้น ตี ด้วย ลวด หนัง ๒๕ } ๓๐ ที่ แล้ว ให้ตัด มือ คุ้ง ข้อให้ ทเวน ให้เรียก เอาเงิน คืน ให้ แก่ ผู้ ซื้อ ของ นั้น ให้ ทำ ลาย เสีย มัน ผู้ สมรู้ รับซื้อ ขาย ให้ เอา ขึ้น ขา หย่าง ประ จาน ปลง ลง ทวน ด้วย ลวด หนัง ๒๐ } ๓๐ ที อนึ่ง ถ้า มันทำทองอาบมิได้ขายเอาไว้ใช้เอ็ง อย่าเอาโทษแก่มันเลย

๑๕๘

มาตรา ๑๕๘

๑๕๙

มาตรา ๑๕๙ เกิด เพลิง ไหม้ บ้าน เรือน ใน เมือง นอก เมือง ก็ ดี ผู้ หา บันดาศักดิ์ มิ ได้ จะ ไป ช่วย ดับ เพลิง นั้น ห้าม มิ ให้ ถือ หอก ดาบ เครื่อง สาตรา วุธ ไป เปน อัน ขาด ที เดียว ถ้า ผู้ ใด มิ ฟัง แล ถือ เครื่อง สาตรา วุธ ไป ท่าน ว่า ผู้ นั้น เลมิด ไหม ลาหนึ่ง ถ้า อาวุธ ไป ถูก ต้อง ท่าน บาด เจ็บ ให้ ไหม โดย บาด เจ็บ ถ้า ถึง ตาย ให้ ไหม

๑๕๘

ประกาศ วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก เดิม ว่า ถึง เรื่อง ลง โทษ ผู้ ต้น เพลิง จะ ดู ให้ ดูหมอ ปรัด เล น่า ๓๑๒

๑๕๙

ให้ดู ประกาศ ห้าม ไม่ให้ ถือ อาวุธ แล ยิง ปืน วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๑๑๘

ปลุกตัว ทวีคูณ

๑๖๐

มาตรา ๑๖๐ ผู้รักษาของ ๆ หลวง ดูความบังเหตุทำให้ไฟไหม้เรือน ลามไปไหม้ โรงเครื่อง โรงแสง ของหลวง แล โรงช้างต้นม้าต้น แลดับไฟในนั้นได้ สิ่งของนั้นรอดบ้าง ท่านว่าเสมอทำให้ไฟไหม้พระราชวังท่าน ๆ ให้ริบราชบาทว์ เอาตัวใส่ตรุไว้ แลเอาทาษให้เกี่ยวหญ้าช้าง ถ้าไฟไหม้คนหลวงตาย ให้ฆ่าผู้นั้นเสีย ถ้าทรงพระกรุณาบให้ฆ่าเสียให้ไหม จตุรคูณ โดยทรัพย์ของหลวงนั้นแล

๑๖๑

มาตรา ๑๖๑ มีพระราชโองการมารพระบัณฑูร ตรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งให้ลงโทษจำใส่โซ่ตรวนขื่อคาคนโทษ แลบังเกิดเพลิงไหม้เย่าเรือนคุกเล้านายภูดาษ พธำมรงค์ แลคนซึ่งต้องโทษเพลิงไหม้ตาย จะเอาโทษนายภูดาษ พธำมรงค์ ผู้เกาะจำเปนโทษมิได้ ถ้าทรงพระกรุณามิได้ให้เกาะจำ แลโทษนั้นภอจะให้มีนายประกันได้ แลมันทำข่มเหงให้เกาะจำโซ่ตรวนขื่อคาไว้ จะเอาเงินทองของมัน มิให้รับประกัน และเพลิงไหม้ทุกคนต้องเกาะถึงตาย ผู้เกาะจำทำนอกพระราชบัญญัติไว้ โทษสองเท่าตายด้วยมือ ให้ไหมมัน อย่าให้ดูเยี่ยงอย่างกัน

๑๖๒

มาตรา ๑๖๒ ถ้าไฟไหม้วังก็ดี ใกล้วังก็ดี กลางวันก็ดี กลางคืนก็ดี ให้เอาพลทหลวงพันมาตั้งอยู่ในสนาม แลบังคับเอาช้างม้าไว้ทุกทิศ ที่ใกล้ไฟนั้นอย่าได้ฉุกละหุก ให้พร้อมด้วยพร้าขอตะกร้อน้ำ เรียกเอาเมื่อใดให้จงได้ครบ มีไฟไหม้ในเมืองก็ดี นอกเมืองก็ดี ใกล้โรงช้างโรงม้าโรงเรือ จวนคลังฉางจวนพันโรงเครื่องก็ดี ให้เร่งไปช่วยดับเพลิง อย่าบังเหตุแก่ราชการพระผู้เปนเจ้าสักอันเลย

๑๖๓

มาตรา ๑๖๓

๑๖๔

มาตรา ๑๖๔ ผู้ใดทนงค์องอาจหามผีข้ามแขวง ข้ามด่านข้ามแดนไปฝังไปเผาก็ดี ผีนอกพระนครเอาเข้าไปในพระนครก็ดี ผู้ใดทำดังนี้เลมิด ให้ไหมทั้งพวกจงทุกคน

๑๖๓

ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก เดิมมีความห้ามไม่ให้วางช้างในเมือง จะดูให้ดูหมอปรัดเลน่า ๓๑๔

๑๖๔

ไม่เห็นฟ้องร้องกันในสมัยนี้

๑๖๕

มาตรา ๑๖๕

๑๖๖

มาตรา ๑๖๖

๑๖๗

มาตรา ๑๖๗

กล่าวมาด้วย ลักษณ นครบาลพิจารณา แล ลง โทษ สิ้น แต่ เท่า นี้

---

๑๖๕ จน ถึง ๑๖๗

ประกาศ วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก

ลักษณลักภา

ผู้คน
จะ กล่าว ลักษณ ลักภาลูก } ท่านไป เปนมูลคดีวิวาทให้บังเกิดความ
เมีย

ต้อง ตาม บาฬี มีใน คัม ภีร์ พระธรรม สาตร์ โดย สังเขป ดัง นี้ ปุตตาทิง อาทายะ คะตา สะเหวะ อธิบาย เนื้อ ความ ดัง พรรณามา แล้ว จะกล่าว สาขะคดี คือ กิ่ง ความ ตาม พระ ธรรม สาตร์ อัน โบราณราชกระ ษัตริย์ บัญญัติ เปน บท มาตรา สืบ ๆ กัน มา ดังนี้

ศุภมัศดุ ๑๘๙๙ มแมนักษัตร์ เดือน อ้าย ขึ้น เจ็ด ค่ำ พุฒวาร ปริเฉท กาล กำหนด จึ่ง นาย สามขลา เสมียน พระสุภาวดี บังคม ทูล แด่ สมเด็จ พระเจ้ารามาธิบดีศรีบรมจักรพรรดิ์ราชาธิราช บรมบพิตร์ พระพุทธเจ้า อยู่ หัว ประสงค์ ด้วย ข้า หนี เจ้า ไพร่ หนี นาย แล มี ผู้ เอา ไป ถึง เฉลียง ศุ โข ไทย ทุ่งย้างบางยมสองแก้วสระหลวง ชาวดงราวกำแพงเพชร์ เมือง ท่าน เปน อัน หนึ่ง อัน เดียว กัน ดัง นี้ แล มี ผู้ เอา ทาษ เอาไพร่ ท่าน มา ขาย แล เจ้า ทาษ เจ้า ไพร่ แห่ง พระนคร ศรี อยุทธยาพบ แล มา กล่าว พิพาท ว่า ให้ ผู้ ไถ่ ไล่ เอา เบี้ย แก่ ผู้ ขาย นั้น คืน ข้า พระพุทธเจ้า ขอ เรียน พระ ราช ประฏิบัติ จึ่ง สมเด็จ บรมบพิตร์ พระพุทธเจ้า อยู่ หัว

กฎ หมาย เรื่อง ลักภา บุตร์ สาว นั้น ตั้ง แต่ รัชกาล ที่ ๔ ผิด กับ กฎหมาย นี้ มาก ให้ ดู พระราชบัญญัติ ลักภา วัน ๒ เดือน ๒ ขึ้น ๑ ค่ำ ปี ฉลู สัปต ศก ศักราช ๑๒๗๗ แล อิก ฉบับ หนึ่ง วัน ๔ เดือน ๗ ขึ้น ๗ ค่ำ ปี มโรง สำฤทธิศก ศักราช ๑๒๓๐

เสด็จ ภุตากฤตย์ ใน เฉลียง บนอาศน์ รัตน์ แปร พระพักตร์ โดยปราจิณาภิมุขสมบูรณ์ มี พระราชโองการ พิพากษา ด้วย พฤฒามาตย์ ราชมนตรี ทั้ง หลาย ว่า ขาย กัน แต่ ใน พระนคร ศรี อยุทธยา ดัง นี้ แลสูจะ บังคับ ให้ ผู้ ไถ่ ไล่ เอา เบี้ย กับ ผู้ ขาย สิ ยัง ยาก อย่า ว่า ข้า หนี เจ้าไพร่หนีนาย แล เขา ลักไป ขาย ถึง เฉลียง ทุ่ง ย้าง บาง ยม สระหลวงสอง แก้ว ชาว ดง ราว กำ แพงเพชร์ ศุ โข ไทย ใต้ ล่า ฟ้า เขียว ขาดจากมือ เจ้า ทาษ เจ้า ไพร่ไปไกล จะมา พิพาท ฉัน เมือง เพชร์บุรี เมือง ราชบุรี เมือง สุพรรณบุรี สะพง คลอง พลับแพรก ศรีราชาธิราช พระนครพรหม นั้น บมิ ชอบ เลย ผิ แล เจ้า ทาษ เจ้าไพร่ จะ เอา ทาษ เอาไพร่ ตนคืน แล จะ ไล่ หา ผู้ ลัก ผู้ ซ่อน ให้ เจ้า ทาษ เจ้า ไพร่ให้ เบี้ย ค่า คน เท่าผู้ไถ่ มา นั้น ผิ แล ได้ ไว้ หา ค่า ตัว มิ ได้ ให้ พิกัด ตลาด ให้ เจ้า ทาษไถ่ เอา ทาษ นั้น คืน อัน เจ้า ทาษ เจ้า ไพร่ มา พบ ทาษ ภบ ไพร่จะ เอา โดย ระดอก จะให้ ผู้ ไถ่ ไล่ เอา เบี้ย แก่ ผู้ ขาย ฉัน ขาย กัน ในพระนครศรีอยุทธยา นั้น มิ ได้ เลย ผิ แล ผู้ ใด มิ ทำตามพระราชกฤษฎีกานี้ ไซร้ ผู้ นั้น เลมิด พระราชอาญา ให้ ไหม โดย ยศ ถา ศักดิ์

๑

มาตรา ๑ ผู้ ใด ลักไพร่ ฟ้า ข้า คน ลูก เมีย ท่าน ภา หนี แล มิ ทัน

๑

ปรับ ลักภา ลูกสาว ให้ ดู ประกาศ รัชกาล ที่ ๔ ลักษณผัวเมียบท ที่ ๑๓๕ ลักภา ภรรยา ให้ ดู ลักษณ ลักภา บท ที่ ๒๙ แล ๓๐ ลักภา ทาษ ให้ ดูบท ที่ ๑๖ ๒๓ ๒๙ แล ลักษณทาษ บท ที่ ๗๗

ภาหนี ยังแต่ตีนน้ำตีนท่า ในตลาดพศาลแห่งใด ๆ มีสักขีพยานว่าเอาข้าคนท่านภาหนีจริง ท่านว่าผู้นั้นเปนโจรให้ไหมกึ่งค่า ถ้าเอาทาษท่านไปซ่อนไว้ในเรือน แลมิทันภาหนียังอยู่ในเรือน ให้ไหมเท่าทุน ถ้าภาหนีออกไปนอกเมืองข้ามไปฟากน้ำฟากท่า แลเจ้าคนมาภบให้ไหมค่ากึ่ง ถ้าส่งแลภาหนีตามทางไปต่างเมืองก็ดี เอาไปขายก็ดี ถ้าได้ตัวคืนมา ให้ไหมสองค่า ถ้ามิได้ตัวมาไซร้ให้ใช้ทุน แล้วให้ไหมสองค่า ให้ทวนโดยสกรรจ์มิสกรรจ์ (แล้วให้ศักรูปคนไว้) แลคนซึ่งไปด้วยเขานั้น ถ้ามันเปนใจไปด้วยเขา ถ้าเด็กอายุ ๑๒ ปีลงมาอย่าให้มีโทษแก่เด็กนั้นเลย ถ้าอายุ ๑๓/๑๔ ปี ขึ้นไป ถึงอายุ ๑๖ ปี ให้ตีด้วยไม้หวาย ๒๐ ที ถ้าอายุ ๑๗ ปี ขึ้นไปถึง ๒๕/๓๐ ปี ให้ตีด้วยไม้หวาย ๓๐ ที ส่งให้แก่ นาย/เจ้า มันคืน

๒

มาตรา ๒ ถ้าผู้ใดภาข้าคนลูกเมียท่านหนี เจ้าทาษเจ้าเมียมิได้รู้แห่งที่ไป แลมันภาเอา ทาษ/เมีย ท่านกลับมาแล้ว ท่านว่า

๒

ลักภาบุตร์สาวท่านแล้วเอามาส่ง ให้ดูลักษณผัวเมีย บทที่ ๑๒๔ ๑๒๕ ๑๓๔

ให้เอาแต่ตัว ทาษ/เมีย } ส่งคืนแก่เจ้า ทาษ/เมีย } อย่าให้มีโทษแก่มันเลย เพราะมันคิดกลัวอาญาบ้านเมืองท่าน มันเอาคืนมาเอง

๓

มาตรา ๓ บังกัดข้าคนท่านไว้เรือนตนก็ดี ข้าคนท่านหนีมาสู่หาตนๆ เล้าโลมเอาข้าคนท่านไว้ก็ดี ในเวียง ๓ วันนอกเวียง ๕ วัน ท่านว่าคนรู้ไปมาหากัน ถ้าใน ๓/๕ } วัน ผู้เอาคนท่านไว้ ได้ไปบอกแก่เจ้าข้าเจ้าคน ท่านว่าบพึงเอาโทษแก่ผู้เอาไว้นั้นเลย ถ้าพ้นกำหนดมิได้บอกไซร้ ให้ไหมเบ่นเบี้ยวันละ ๑๑๐๐๐ ถ้าพ้นเดือนหนึ่งขึ้นไปให้ไหมขวบข้าคนนั้น ถ้าคนนั้นอยู่นานมีลูก ส่งลูกมันให้แก่เจ้าข้าเจ้าคนนั้น ถ้าเร่ไปอยู่หลายแห่ง ให้เรียกเขาทั้งนั้นมาพิจารณา ถ้าเปนสัจไซร้ ให้ช่วยกันเสียค่าบังกัด อยู่ด้วยผู้ใดมากให้เสียตามมาก อยู่ด้วยผู้ใดน้อยให้เสียตามน้อย ถ้าอยู่เปนวันเท่าใด จนเดือนหนึ่ง ถ้าในเวียงยกเสีย ๓ วัน ถ้านอกเวียงยกเสีย ๕ วัน เปนสินไหมกึ่งพินัยกึ่ง

๓

บังกัด แปลว่าอำพรางฤๅบึดบัง ในเวียงแปลว่าในเมืองที่นายเงินให้ทาษอยู่ เบี้ย ๑๑๐๐๐ นั้นพันละเฟื้อง ให้ดูลักษณลักภา บทที่ ๒๗ ๓๔ ลักษณทาษบทที่ ๓๐

๔

มาตรา ๔ ข้อคนท่านหนีมาสู่หาตน มาขอนอนก็ดี มาขอเข้ากินก็ดี เอาข้าคนท่านซ่อนไว้เรือนตน แลมิได้บอกแก่เจ้าข้าเจ้าคน ลางคาบค้นได้ในเรือน มายืนต่อเถียง เมื่อสวนสับขับแท้ว่าเอาข้าคนท่านซ่อนไว้จริง ให้ไหมเท่าข้าคนนั้น

๕

มาตรา ๕ ข้าคนท่านหนีมาสู่หาตนๆ ให้เสบียง { เข้าเกลือ เรือภาย เงินทอง } สรรพเหตุสิ่งใดๆ แลเจือจานให้ { ข้า คน } ท่านเปนกำลัง ให้หนีไปนอกบ้านนอกเมืองต่างบ้านต่างเมือง ท่านว่าให้ใช้ข้าคนท่าน อนึ่งผู้มีอาสนสำคัญแกงใดยังอยู่ มันทาษหนีไปเอง จะเอาแก่ผู้ให้กำลังนั้นมิได้ เพราะสำศัญแกงใดขายยัง ถ้าส่งไปให้ไถ่ต้นคอเอาบนไว้ ถ้าได้คนนั้นมา มันว่าลักไปซ่อนไปฝากไว้ขายก็ดี ให้ไหมเปนลัก

๔

ให้ดูอำพรางในสารบาน

๕

ให้ดูลักษณลักภาบทที่ ๒๒

๖

มาตรา ๖ ผู้ใดไปเจรจาซุบซิบด้วยเมียไพร่ฟ้าข้าคนท่าน ให้ลักทรัพย์สิ่งสินไป แล้วฆ่าตีเสียเอาแต่ทรัพย์สิ่งสินนั้น ท่านให้ฆ่าผู้ร้ายพ่อลวงแนะนำนั้นให้ตกไปตามกัน ถ้าเอาไปขายก็ดี มิทันขายก็ดี เอาไปทำชู้ก็ดี เอาไปแทงฟันบาดเจ็บก็ดี ให้ไหมโดยพระราชกฤษฎีกาตามคดีนั้น ถ้าได้ตัวผู้ร้ายนั้นมามีคำแก้ว่ามิได้แนะนำ ท่านว่าให้เอาคำเอาบนไว้ ถ้าได้ตัวคนซึ่งหนีนั้นมา มันว่าแนะนำ พิจารณาเปนสัจให้ไหมทวีคูณตรีคูณควรด้วยสฐานใด ให้เอาสฐานหนึ่ง

๗

มาตรา ๗ ข้าคนลูกเมียท่านหนี ครั้นเจ้า {ข้า / คน} พบตัวมันผู้หนีแลมันว่ามีผู้สั่งสอนให้หนี มีสักขีพยานว่าสั่งสอนให้หนีจริง ท่านให้ปรับในระวางแนะนำ ถ้ามันไปบาดเจ็บล้มตาย โทษนั้นตกหนักอยู่แก่มันผู้เสี้ยมสอนลวงไปให้บาดเจ็บล้มตายนั้น แลส่วนตัวมันท่านว่ามันหากใคร่ไปด้วยเขา ให้ทวนโดยพระราชกฤษฎีกา

๘

มาตรา ๘ ถ้าชายชู้ลักภาลูกเมียท่านไปอาศรัยเรือนญาติ

๗

ให้ดูลักษณลักภาบทที่ ๓๑

๘

ให้ดูลักษณผัวเมียบทที่ ๔ แล ๒๑ ลักษณลักภาบทที่ ๑๘

พี่ น้อง พ้อง พันธุ์ เพื่อน ฝูง มัน ๆ มิ บอก เจ้าพ่อ เจ้า แม่ เจ้า ผัว นาย บ้าน นาย เมือง อำ พราง ไว้ ให้ อยู่ เรือน ให้ ลง โทษ เจ้า เรือน กึ่ง ผู้ ชัก สื่อ ถ้า ชาย คุม พวก เพื่อน ไป ฉุด คร่า เอา ลูก เมีย ท่าน มา ไว้ เรือน พี่ น้อง ญาติ เพื่อน มัน แล เจ้า เรือน มิได้ บอก แก่ เจ้า พ่อ เจ้า แม่ เจ้า ผัว แล นาย บ้าน นาย เมือง ให้ รู้ อำพราง ไว้ ให้ สำนัก อยู่ เรือน ให้ ลง โทษ เจ้า เรือน เท่า พวก ไป ด้วย โดย พระราชกฤษฎีกา นั้น

๙

มาตรา ๙ ข้า คน ท่านใส่ สัง ขะลิกะบัญชรไว้ หนีจาก เจ้า / นาย มา สู่ หา ตน ๆ เอา สังขะลิกะบัญชร นั้น ออก แล เอา ข้าคนนั้น มา บอก แก่ เจ้าทาษ / เจ้าคน นั้น ท่าน ว่า หา โทษ แก่ผู้ เอา ออก นั้น มิได้ ส่วน บำเหน็จ จะ ได้ อย่าให้ เลย ถ้า เอา มา ทั้ง สังขะลิกะบัญชร ท่าน ว่าให้ ๆ บำเหน็จโดย ใกล้ / ไกล นั้นแล

๑๐

มาตรา ๑๐ โจร ลัก เอา ข้า คน ท่าน ไป ขาย ถึงใต้ ล่า ฟ้า เขียว แล มี ผู้ ไถ่ไว้ ถ้า เจ้า ข้า / คน มา ภบ ท่าน ว่า ให้ เจ้า ข้า / คน ไถ่ เอา คืน โดย ข้า คน นั้น แล้ว ให้ ข้า คน นั้น ไป นำ หา เอา โจร ผู้ ลัก นั้น

๙

สังขลิกบัญชร คือ โซ่ตรวน เปนต้น ให้ดูลักษณลักภาบทที่ ๒๖,๒๗,๓๔

๑๑

มาตรา ๑๑ เอาคนไปขาย แห่งหนึ่ง ก็ ดี สองแห่งก็ดี แล มีผู้ พิพาท คน นั้น ท่าน ว่า ให้ ผู้ ไถ่ ไล่ เอา เบี้ย แก่ผู้ ขาย โดย อันดับ แล้ว ให้ ลง โทษ แก่ ผู้ ขาย นายประกัน แล เรือนเบี้ย นั้น โดย พระราชกำหนด

๑๒

มาตรา ๑๒ สรรพ ทรัพย์ สิ่งของ แล วัว ควาย เรือ เกวียนเข้า คน หนี หาย ผู้ ร้าย ลัก แล มี ผู้ บอก แก่ เจ้า ของ ว่า พบ จะ เอา ให้ จงได้ แล เอา สิน จ้าง เงิน ทอง แก่ ท่าน แล้ว แล รับ ทำ หนังสือให้ แก่ กัน ก็ ดี แล ตน เอา ของ ท่าน มา ให้ แก่ ท่าน มิได้ ท่าน ว่า ให้ ตน ใช้ ของ ท่าน อัน หนี อันเหาย นั้น ถ้าได้ สม ดัง ถ้อยคำ ให้ เจ้า ของ เสีย บำ เหน็จ ตาม สัญญา แก่ กัน นั้น ถ้า เจ้า ทรัพย์ ยัง มิ ได้ ให้ บำเหน็จ แล ผู้ จะ รับ บำ เหน็จ นั้น หา ทรัพย์ มา ส่ง ให้มิได้ ให้ เอา ทรัพย์ ซึ่ง หาย นั้น ทำ สาม ส่วน ยก เสีย สองส่วน ให้ ผู้ จะ รับ บำ เหน็จนั้นใช้ ของ ท่าน ส่วน หนึ่ง เพราะ ว่า มัน พ่อ ลวง ท่าน ให้ งวย งง อยู่ จึงมิได้ หา ของ ซึ่ง หายนั้น

๑๑

ให้ ดู ลักษณทาษ บท ที่ ๕๔ แล ๕๙ แล ลัก ภา บท ที่ ๓๓

๑๒ แล ๑๓

บนให้ จับ ให้ ดู สารบาน หมวด ทาษ

๑๓

มาตรา ๑๓ สรรพ ทรัพย์สิ่ง ของ แล วัว ควาย เรือ เกวียน ข้า คน หนี หาย แล ผู้ มา บอก ว่า พบ เห็น แล ว่า จะ เอา มา ให้ แล ว่า อา ยัดไว้ แก่ นาย บ้าน นาย เมือง ก็ ดี แล เจ้า ของ ให้ สิน จ้าง เงิน ทอง บำ เหน็จ แก่ ตน ๆ รับ เอา แล้ว ก็ ดี แล เจ้า ของ ทำ หนัง สือ สญญา บน บาน ตน รับ เอา หนัง สือ สัญญาไว้ แล้ว ก็ดี ตน ชัก นำ เอา ของ ท่าน มาให้ มิได้ ให้ ผู้ บอก รับ สิน บน หา คน แล สิ่ง ของ ๆ ท่าน มา ให้ จงได้ ให้ เจ้า ของ ให้ บำ เหน็จ สิน บน นั้น จง ถ้วน ตามสัญญา ถ้า แล หา มา ให้ แก่ ท่าน มิ ได้ ให้ใช้ ของ ท่าน อัน หนี หาย นั้น

๑๔

มาตรา ๑๔ ถ้า ทาษ ท่าน หนี เจ้า เงิน ขึ้น เรือน ผู้ ใด บัดเดี๋ยว เจ้า ทาษ มา ถาม เจ้า เรือน ๆ อำ พราง ว่า มิได้ มา แ ล ท่าน ได้ ทาษ ณ เรือน ผู้ นั้น ท่านให้ ทำ ค่า ตัว ทาษ นั้น เปน ๓ ส่วน เอา ส่วน หนึ่ง ตั้งไหม ผู้ อำ พรางนั้น เปน สิน ไหม กึ่ง พิ นัย กึ่ง ถ้า ทาษ ท่านหนี ไปได้ เพราะ วิ่ง ขึ้น เรือนตน แล ตน อำ พราง นั้น ให้ไหม ขวบ ค่า ตัว ทาษ นั้น

๑๕

มาตรา ๑๕ จอด เรือ ด้วย กัน ลูก หลาน ข้า คน ท่าน ลง เรือ ตน ให้ เจ้า เรือ บอก แก่ เจ้า ข้า คน / ลูกสาว ถ้า มิ บอก แล เอาไป ให้ ไหม เสมอ ลัก ท่าน

๑๖

มาตรา ๑๖ ชายใดกล่าวเล้าโลมว่า จะช่วยไถ่เอาข้าคนท่านเปนเมีย หญิงนั้นก็ลงใจด้วยชาย ๆ สมรศด้วยทาษนั้น ชายมิได้ช่วยไถ่ ภาทาษท่านหนีไปซ่อนเร้นไว้ จับได้ให้ไหมหนุนทุน ถ้ามิได้ทาษคืนให้ไหมสองค่า

๑๗

มาตรา ๑๗ มีผู้ลักลูกเมียผู้คนพี่น้องท่าน ไปไว้เรือนพี่น้องญาติเพื่อนฝูงมัน แลมันก็ทำชู้สู่หญิงนั้น แล้วมันเอาไปขายต่างบ้านต่างเมืองเจ้า {เย่า / เอรีน} รู้เห็นมิบอกเจ้า {ผัว / พ่อ / แม่ / ข้าคน} นาย {บ้าน / เมือง} อำพรางไว้ ท่านรู้ด้วยประการใด ท่านให้ลงโทษแก่เจ้าเรือนในระวางอำพรางรู้เห็นด้วยโจร

๑๘

มาตรา ๑๘ บุทคลผู้ใดมีทาษ {ชาย / หญิง} แลญาติพี่น้องแลมีผู้หนึ่งลักภาเอาไปไว้ในเรือนท่านผู้หนึ่ง เจ้าเรือนมิได้รู้ว่ามันภามาสำนักอยู่ในเรือนตน จะกล่าวเอาโทษแก่เจ้าเรือนนั้นมิได้เลย เพราะว่าเจ้าเรือนมิได้รู้ ถ้ามันลักเอาคนท่านมาไว้ในเรือน เจ้าเรือนรู้ว่ามันลักเอาข้าคนท่านมา แลให้มันอยู่สำนักณเรือนตน ถ้าสืบสวนเปนสัจ ไหมผู้ลักนั้นเท่าใด

ให้ ไหม เจ้าเรือนกึ่ง ผู้ ลัก เหตุใด จึ่ง กล่าว ดังนี้ เหตุ ว่า มัน เปนใจ ให้ ไว้ ข้า คน ท่าน ใน เรือน มัน

๑๙

มาตรา ๑๙ ลูก เมีย ผู้ คน ทาษไทย ผู้ ใด หนีไป ถึง ด่าน แดน แว่น แคว้น ราชเสมา มี ผู้ ช่วยไถ่มา ท่าน ว่า ไถ่ เชิง เบี้ย ขาด มี ผู้ มา พิพาทไซร้ ผู้ ไถ่ ว่า ไถ่ ได้ มา แต่ เมือง ไกล มี กรมธรรม์ กัน ใด สักขี พยาน รู้ เห็น เปน คำ นับ ส่วน คำ คน ก็ รับ ว่าไถ่ มา จริง ถ้าเจ้า เงิน เก่า จะ เอา ข้า คน ตน คืน ก็ ให้ เงิน แก่ ผู้ ไถ่ มา ตาม มาก แล น้อย

๒๐

มาตรา ๒๐ ข้า คน ลูกหลาน ผู้ ใด ก็ ดี ไพร่ ฟ้า ข้า หลวง ก็ดี หนี ไป ถึง นอก จังหวัดแว่นแคว้น ราชเสมา ท่าน ตกไป ถึง ต่างด่าน แดน บ้าน อื่น แล มี ผู้ ไถ่ เอา มารอด มา ถึง จัง หวัด ด่าน แดน เมือง ท่าน คืน เล่า อยู่ มา เจ้า ลูก {ทาษ, หลาน} มา พบ ให้ ยกระบัตร์ ความ ตี ค่า ให้ ไถ่ จง เต็ม ค่า ถ้า แลไพร่ ฟ้า ข้า คน หลวง ไซร้ ให้ มูล นาย อาณา พยาบาล พิททูล เงิน พินัย ไถ่ เอา สื บ ราชการไป เมื่อ น่า ถ้า ข้าคน หลวง ผู้ ร้าย พ่อ ลวง ลัก ส่งไป ให้ ตระลาการ พิจารณา เอา ผู้ ร้าย จงได้ ให้ ริบ ราชบาทว์ แล้ว ฆ่า เสีย ส่วน ตัวคนหลวง นั้นให้ ไถ่ เอา คืน

---

๒๐ ให้ ดู ลักษณ ลักภา บทที่ ๒๕ แล ลักษณ โจร ๕๙

๒๑

มาตรา ๒๑ ผู้ ใด พบ ทาษ ทาษี ทาษา ท่าน แล ผู้ นั้น ขับ ทาษ ท่าน ให้ หนี ไป มี ผู้ รู้ เห็น ให้ คิด เอา ค่า ตัว ทาษ แก่ ผู้ นั้น จง เต็ม ค่า

๒๒

มาตรา ๒๒ ทาษ ซื้อ เชื่อ สรรพ สิ่งของ ๆ ท่านไป ขาย เอา กำ ไร แลผูก ดอก เบี้ย แก่ เจ้า เงิน ไป ถ้า ทาษ นั้น หนี จะ ว่า เขา ให้ เสบียง แก่ ข้า คน นั้น มิ ได้ ถ้า เจ้า ของ จะ ใคร่ เอา ของ ซึ่ง ตน ให้ ไป นั้น ให้ ไป หาเอา ส่วน เจ้า ทาษ นั้น เล่า จะ เอา ข้า คน ก็ให้ ไป หา เอา เอง

๒๓

มาตรา ๒๓ บุรุษย์ ผู้ หนึ่ง เป็น ทาษ ท่าน แห่ง หนึ่ง แล ทา ษี นั้น เปน ทาษ ท่าน แห่ง หนึ่ง ทั้ง สอง มัน ภา กัน หนี ไป นาย เงิน ต่อ นาย เงิน จะ ว่า กัน นั้น มิ ได้ เพราะ คน ทั้ง สอง นั้น เป็น โจร ลัก เอา ค่า ตัว หนี ไป เอง อนึ่ง ถ้า บุรุษย์ นั้น มิ ได้ เปน ทาษ แล สัตรี นั้น เปน ทาษี ท่าน แล ทั้ง สอง ภา กัน หนี ไซ้ ควร ลง โทษ บุรุษย์ คือ โจร ลักทาษี ท่าน ไป แล อนึ่ง สัตรี นั้น มิ ได้ เปน ทาษี ท่าน แล บุรุษย์ นั้น เปน ทาษ ท่าน แล ทั้ง สอง นั้น ภา กัน หนี ไซ้ ควร ลง โทษ แก่ สตรี นั้น คือ โจร ลัก ทาษ ท่าน ไป

๒๔

มาตรา ๒๔ ทาษ ท่าน หนี เจ้า ไป พบ มี ผู้ ยื้อ ชัก ผลัก ไส ทำ ให้ ข้า

๒๓

ให้ ดู ลักษณ ทาษ บท ที่ ๗๗

๒๔

ตี ชิง คน กลาง ให้ ดู ลักษณ ลักภา บทที่ ๓๕

คนท่านหนีไปก็ดี ชิงไว้มันหนีไปก็ดี ให้หาข้าคนท่านส่งให้แก่ท่าน ถ้าหาส่งมิได้ ให้ใช้ข้าคนท่าน

๒๕

มาตรา ๒๕ ผู้ใดลักไพร่ฟ้าข้าคนท่าน ขายแก่ประเทศต่างเมืองขายลงเรือลงสำเภาก็ดี เอาสินจ้างแลส่งคนให้แก่ประเทศต่างเมืองก็ดี จับได้รู้ด้วยประการใด พิจารณาเป่นสัจท่านให้ฆ่าผู้ร้ายนั้นเสีย ส่วนต่างประเทศนั้นให้เกาะจำไว้ให้ไหมฉันโจร ส่วนตัวมันผู้ไปด้วยต่างประเทศนั้น ถ้าอายุ ๑๒ ขวบขึ้นไปถึง {๑๕/๑๔/๑๖} ขวบ ให้ทวนด้วยลวดหนัง ๓๐ ที ส่งตัวมันให้เจ้า {ข้า/ไพร่} คืน ถ้ามิทันขายมิทันส่ง มีผู้จับได้โจรแลคนนั้น ท่านให้ทวนแลไหมกึ่งโทษขายลงสำเภาไป แลให้ไหมโจรให้แก่เจ้าคนส่วนหนึ่ง คนกลางนั้นให้ตระลาการพิจารณา คนใหญ่น้อย ถ้ามันใหญ่เปนใจไปด้วยโจร ก็ให้ทวนด้วยไม้หวายเสมอลงแก่โจร ถ้าได้ตัวคืนให้ไหม ๒ ค่า ถ้าเจ้าข้าคนเสียบำเหน็จจึ่งได้ตัวคนมา บำเหน็จนั้นตกอยู่แก่ผู้ลัก

๒๖

มาตรา ๒๖ ผู้ร้ายพูดจาพ่อลวงลักภาบุตร์ภรรยาทาษชายหญิง

---

๒๕ ให้ดูลักษณโจรบทที่ ๕๙

ท่านไป ขาย ประการใด ก็ ดี มี ผู้ หนึ่ง ได้ ตัว ลูก เมีย ทาษ ชาย หญิง ท่าน มา ให้ ท่าน ให้ ทำ ค่า ตัว คน นั้น เปน ๓ ส่วน ให้ ผู้ ได้ มา นั้น ส่วน หนึ่ง ๒ ส่วน โดย ใกล้ แลไกล ถ้า แล มี คำ ทาษ นั้น ว่า มา เอง เปน สัจ ไซ้ร้ อย่า ให้ บำเหน็จ แก่ ผู้ ได้ มา นั้น เลย จะ กล่าว เอา โทษ ว่า เปน ผู้ ร้าย ก็ มิได้

๒๗

มาตรา ๒๗ ได้ บุตร์ ภรรยา ทาษทาษี ท่าน ใน ๑๐ วัน เดือน หนึ่ง โดย ใกล้ แลไกล ควร ให้ ผู้ ได้ นั้นไต่ ถาม บุตร์ ภรรยา ทาษทาษี ให้ เอาไป ส่ง ให้ แก่ เจ้า ทาษ ทาษี บุตร์ ภรรยา นั้น ถ้า อำ พรางไว้ มิได้ เอา ไป ส่ง เอา ใช้ การ งาน เองไซร้ ให้ ไหม กึ่งหนึ่ง ถ้า เอาไป ขาย ให้ ลง โทษ ดัง โจร ถ้า เอาไป ส่ง แก่ เจ้า ไซร้ ให้ ขัด ค่า คน นั้น เปน ๓ ส่วน ให้ ได้ แก่ ผู้ เอา มา ส่ง ส่วน หนึ่ง ๒ ส่วน โดย ใกล้ แลไกล

๒๘

มาตรา ๒๘ ผู้ ใด สั่ง แล ให้ หนังสือ แก่ ท่าน ว่า ทาษ ตน หนี ไป ถ้า พบ ให้ เอา มา จะให้ บำเหน็จ แก่ ท่าน ๆ พบ ซึ่ง คน หนีได้ มา จะ เอา บำเหน็จ แก่ เจ้า ทาษ ๆ ก็ มิ ให้ แก่ ผู้ เอา มา ๆ ก็ เอา คน นั้นไว้ พิ จารณา เปน สัจ ว่า พ่อ ลวง ท่าน จริง ให้ เอา เบี้ย บำ เหน็จ ซึ่ง สัญญา กัน นั้น ตั้งไหม ทวี คูณ ให้ แก่ ผู้ เอา ทาษ มา ให้ นั้น แล้ว ให้ มัน เสีย ค่าฤชา แทน ด้วย เหตุ ใด จึ่ง ว่า ดัง นี้ เหตุ ผู้ นั้น หา ความ สัจ มิได้ ให้ ยาก แก่ ความ เมือง ท่าน

๒๙

มาตรา ๒๙ ผู้ใด เอา ผู้ คนทาษไทย ลูก เมีย ท่านไป เสือกไส ซุ่ม ซ่อน แห่งใด ๆ ก็ ดี จับ ได้ พิจารณา เปน สัจ ท่าน ให้ เอา ค่า ตัว ตั้งไหม ทวีคูณยก ทุน ค่า ตัว ให้ แก่ เจ้า ของ เหลือ นั้น เปน สิน ไหม กึ่ง พินัย กึ่ง

๓๐

มาตรา ๓๐ ผู้ คน ลูก เมีย ท่าน หนี เอง ก็ ดี มี ผู้ ภา หนี ก็ ดี ไปฝ่ายเหนือ ฝ่าย ใต้ สุด หล้า ฟ้า เขียว ชาว พระ ทวาร ด่าน ทาง จับ โจรได้ ท่าน ให้ ลง โทษ โจร โดย ขนาด ส่วน คน นั้น ให้ เปน บำเหน็จ แก่ ผู้ จับ ถ้า เจ้า ทาษ/คน พบ จะไถ่ ให้ ไถ่ เท่า ค่า ตัว

๓๑

มาตรา ๓๑ ผู้ ใด ดู ฤกษ์ ยาม เจรจาแนะนำ ข้า คน ลูก เมีย ท่าน ให้ หนี เจ้า ทาษ/คน เสีย บำเหน็จ จึ่งได้ ตัว มา บำเหน็จนั้น ตก แก่ ผู้ ดูฤกษ์ ยาม เจรจา แนะนำ แก่ ข้า คน ลูก เมีย ท่าน แล

๓๒

มาตรา ๓๒ ทาษ หนี แล มี ผู้ มา ว่า จะ เอา ทาษ นั้น มา ส่ง แก่ นายเงิน แลไป มิ ทัน เวน ทาษ นั้น แก่ นาย เงิน ๆ ก็ มิ ทัน พบ ตัว ทาษ นั้น แล ทาษ นั้น หนี แต่ หนี ทาง ไป จาก ผู้ ได้ นั้น แม้น นาย เงิน ได้ ทาษ นั้น มา แล มัน รับ ว่า หนี แต่ หนี ทาง จริงไซร้ จะ เอา โทษ แก่ ผู้ ได้ ทาษ แล มา บอกให้ รู้ นั้น มิได้ เลย

๓๓

มาตรา ๓๓ ทาษ หนี นาย เงินไป มี ผู้เอาไป ขาย หลาย ประทวน นาย เงิน พบ ไซร้ ท่าน ว่า ขาย ไป ถึง สาม ประทวน แล้ว นาย เงิน มิ รู้ นั้น เปน ขาด แก่ ผู้ ไถ่ ถ้า แล จะ เอา ข้า คน ตน มา แล มี คำ ทาษ นั้น ว่า ขาย หลาย ประทวน มา แล้ว แล พิจารณา เปน สัจ ท่าน ว่า ให้ นาย เงิน ไถ่ เอา ข้า คน ตน มา ตาม มาก แล น้อย แล้ว ให้ ทาษ นั้น มัน นำไป หา ผู้ ขาย ถ้า ผู้ ขาย ตาย หนี ท่าน ว่า เปน ภัพ แก่ นาย เงิน

๓๔

มาตรา ๓๔ ผู้ ใด ได้ ทาษ ทาษี ท่าน ก็ ดี ได้ บุตร์ ภรรยา ท่าน ก็ ดี ใน ๑๐ วัน ก็ดี เดือน หนึ่ง ก็ ดี โดย ใกล้ แล ไกล ควร ให้ ผู้ ได้ นั้น ไถ่ ถาม ทาษ ทาษี บุตร์ ภรรยา ท่าน อันได้ นั้น แล้ว แล ควร ให้ เอา ไป ส่ง ให้ แก่ เจ้า ทาษ ทาษี บุตร์ ภรรยา นั้น ถ้า แล บุทคล ผู้ นั้น อำพราง มิได้ เอา ไป ส่ง เอา ไว้ ทำ การ เอง ไซร้ ควร ให้ ไหม แต่ กึ่งหนึ่ง ถ้า เอา ไป ขาย กินไซร้ ควร ให้ ลง โทษ โดย โจร กรรม ถ้า เอา ไป ส่ง ให้ แก่ เจ้า ของ ไซร้ ควร ให้ ขาด ค่า คน นั้น ทำ เปน ๓ ส่วน แล ได้ แก่ ผู้ ได้ ไว้ เอา มา ส่ง ให้ นั้น ส่วน หนึ่ง ถ้า พราง ว่า มิ ได้ คน นั้น ไว้

๓๓

ให้ดูลักษณทาษบท ที่ ๕๔

๓๔

ให้ ดูลักษณลักภาบท ที่ ๒๗

แล ท่าน มา พบ ตัว คน นั้นไซร้ บมิควร ให้ บำเหน็จ แก่ ผู้ นั้น แล พ้น แต่ โทษ โจร กรรม นั้น แล

๓๕

มาตรา ๓๕ ผู้ คน ท่าน ๆ จำไว้ แล ผู้ ใด อยู่ บ้าน เดียว ด้วย กัน แลไป ถอด คน ท่าน ซึ่ง จำไว้ นั้น ออกจาก ขื่อ คา โซ่ ตรวน ถ้า คน ท่าน หนี ไป ควร ผู้ นั้น ใช้ ข้า คน ท่าน จง เต็ม ค่า อนึ่ง ผู้ คน ท่าน ๆ เกาะ เอาไป แล มี ผู้ มา พบ กลาง ถนน หน ทาง เข้า ชิง เอา คน ท่าน ซึ่ง เกาะ มา นั้น ปล่อย เสีย แล ควร ให้ บุทคล ผู้ นั้น ใช้ ทรัพย์ ท่าน ต่าง คน ซึ่ง ปล่อย ไป นั้น

กล่าวมาด้วยลักษณ ลักภา ผู้คน / ลูกเมีย ท่าน หนี ๓๕ มาตรา สิ้น แต่ เท่า นี้

๓๖

จัก กล่าว มูลคดี วิวาท อัน จะ ให้ บังเกิด ความ ด้วย แบ่งปัน บาน แผนก หมู่ / ชา กัน ตาม ฝ่ายทหารพลเรือน โดย บาฬี มี ในพระธรรมสาตร์ ตะณี วิภาคัง เปน ต้น ดัง นี้ มี อรรถา ธิบาย ดัง พรรณา มา แล้ว แต่ นี้ จะ สืบ สาขะคดี คือ กิ่ง ความ ตาม พระ ราชบัญญัติ อัน โบราณ ราช

๓๕

ตี ชิง คนกลาง ให้ ดู ลักษณลักภาบท ที่ ๒๔

๓๖

ให้ ดู มูลคดี วิวาท

กระษัตริย์ คำนึงตามคัมภีร์พระธรรมสาตร์เปนบทมาตราสืบมา ดังนี้

วันศุกร์ เดือนห้า ขึ้นค่ำหนึ่ง จุลศักราช ๑๐๕๒ ปีมะเมีย นักษัตร์โทศก สมเด็จบรมบพิตร์ พระพุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน ออกพระที่นั่งศรีสุริยาสน์ที่อมรินทร์ มีพระราชโองการมารพระบัณฑูรสุรสิงหนาทดำรัสแก่ผู้เฝ้าทั้งปวงว่า มีพระราชกำหนดกฎหมายไว้แต่ก่อน สืบ ๆ กันมา ให้เจ้าพระยา แลพระยา พระมหาราชครู พระหลวงเมืองเจ้าราชนิกูล ขุนหมื่น พันทนาย ฝ่ายทหาร พลเรือน สมใน สมนอก สังกัดพนทั้งปวง ให้ยื่นเถบียนหางว่าวหมู่ไพร่หลวง แลพรรคพวกสมกำลัง เลวไทย เลวทาษขึ้นไว้แก่พระสัศดีซ้ายขวา จงทุกหมู่ทุกกรม ตามประเพณีแต่ก่อน ถ้าแลเจ้าหมู่ฝ่าย ทหาร พลเรือน } ผู้ใด มิได้ยื่นเถบียนหางว่าว แลบังหมู่ไพร่หลวง พรรคพวกสมกำลังเลว ไทย ทาษ } มิเอามาใช้ราชการ แลเสือกไสไพร่หลวงซึ่งท่านมอบไว้ ไปต่าง หมู่ กรม } ก็ดี จะเอาผู้นั้น เปนโทษตามพระอัยการ แลให้พระสัศดีซ้ายขวา บังคับบัญชาว่ากล่าว ให้สำเร็จตามพระราชกำหนดกฎหมาย แลให้เจ้าหมู่ฝ่าย ทหาร พลเรือน } ทั้งปวง เร่งพิจารณาหาบ่าวไพร่ จงทุกหมู่ทุกกรม แล้วให้ยื่นเถบียนหางว่าวขึ้นไว้แก่พระสัศดี ตามซ้ายตามขวาให้สิ้นเชิง อย่าให้หลงหลออยู่ได้ ถ้าแลสืบไปเบื้องน่า

เจ้หมู่ ๆ ใด ๆ กรม ใด ๆ เอา ไพร่ หมู่ หม้ายหมู่ ลูก หลานหมู่ มา พิจารณา ถาม สำมะ โน ครัว แล ผู้ นั้น ให้ การ ว่า พ่อ แม่ พี่ น้อง ญาติ นั้น เปน หมู่ นั้น กรม นั้น แล สม ด้วย ผู้ นั้น ให้ การ จึ่ง ให้ คง หมู่ อยู่ ตาม หมู่ ตาม กรม ถ้า แล ผู้ ให้ การ ว่า พี่ น้อง ญาติ นั้น ต่าง หมู่ ต่าง กรม ต่าง บ้าน ต่าง อำเภอ ประการ ใด ๆ คดี นั้น ให้ พระ สัศดี พิจารณา ดู เถบียน หาง ว่าว ตาม คำ ผู้ นั้น ให้ การ ถ้า แล พบ ชื่อ พ่อ ชื่อ ปู่ชื่อ ลุง ชื่อ ตา ชื่อ น้ำ อาว ตาม ฝ่าย พ่อ ฝ่าย แม่ แต่ คน ใด คน หนึ่ง สมดุจ หนึ่ง คำ ผู้ นั้น ให้ การ จึ่ง ให้ พระสัศดี แบ่ง ปั่น ตาม พระ อัยการ บาน แผนก ถ้า มิสมดุจหนึ่ง ผู้ นั้นให้การ หาชื่อพ่อ ชื่อปู่ ชื่อลุง ชื่อตา ชื่อ น้ำ ชื่อ อาว ใน เถบียน หาง ว่าว มิ ได้ นั้น ด้วย ผู้ นั้น จะ หลีก แก่ ราชการ ผู้ เปน เจ้า แล ๆ ผู้ นั้น จึ่ง ให้ การ ให้ ผิด บ้าน ผิด ตำบล นั้น อย่า ให้ พึ่ง แล ให้ พระสัศดี บังคับ ให้ คง อยู่ แก่ เจ้า หมู่ ผู้ มี เถบียน หาง ว่าว นั้น จง สิ้น แล้ว ให้ ไหม แล มี โทษ แก่ ผู้ ให้ การ ตาม ทานบน มัน ผู้ หา เถบียน หาง ว่าว มิ ได้ โดย พระ อัยการ อนึ่ง ถ้า เจ้า หมู่ ใด กรม ใด ๆ วิ วาท กัน ด้วย ไพร่ หมู่ แล ข้าง หนึ่ง ว่า มี เถบียน ก็ ดี ข้าง หนึ่ง ว่า มี แต่ หาง ว่าว ต่าง เถบียน ก็ ดี ให้ พระ สัศดี บังคับ ให้ แก่ เจ้า หมู่ ผู้ มี เถบียน นั้น แล ผู้ มี แต่ หาง ว่าว ต่าง เถบียน นั้น มิ ให้ พึ่ง แล ให้ คง ไพร่ อยู่ แก่ เจ้า หมู่ ผู้ มี เถบียน หาง ว่าว ก่อน นั้น อนึ่ง ถ้า มี เถบียน หาง ว่าว ด้วย กัน ปี เดือน วัน คืน ต้อง กัน ข้าง หนึ่ง ฝ่าย ทหาร ข้าง หนึ่ง ฝ่าย พลเรือน ให้ พระ สัศดี บังคับ ให้ แก่ เจ้า หมู่ ฝ่าย ทหาร ถ้า แล ฝ่าย พล เรือน มี เถบียน หาง ว่าว แล ข้าง ฝ่ายทหาร หา เถบียน หาง ว่าว มิ ได้ ให้ พระ

สัศดี บังคับ ให้ แก่ ฝ่าย พลเรือน ผู้ มี เถบียน หาง ว่าว ถ้า แล เจ้า

หมู่ นั้น ฝ่าย ทหาร / พลเรือน ด้วย กัน ก็ ดี มีเถบียน หาง ว่าว ด้วย กัน แล ปี

เดือน วัน คืน ต้อง กัน ให้ พระ สัศดี บัง คับ ให้ แก่ เจ้า หมู่ ผู้ มี ราช การ หนัก กว่า ข้าง หนึ่ง นั้น ถ้า แล ไพร่ นั้น สอง คน ให้ พระ สัศดี บังคับ ให้ แก่ เจ้า หมู่ ข้าง ละคน ถ้า แล มาก กว่า นั้น ไป ให้ แบ่ง ปั่น ตาม พระ อัยการ บาน แผนก ถ้า แล นาย ฝ่าย แม่ นั้น ให้ มี ชื่อตา ชื่อลุง ชื่อน้ำ ถ้า แล นาย ฝ่าย พ่อ นั้น ให้ มี ชื่อ ปู่ ชื่อ ลุงชื่ออาว ใน เถบียน หาง ว่าว นั้น จึ่ง ให้ แบ่ง ปั่น ถ้า แล หา ชื่อ ข้าง ฝ่าย พ่อ ฝ่าย แม่ ใน เถบียน หาง ว่าว มิ ได้ นั้น อย่า แบ่ง ปั่น ให้ แก่ นาย ฝ่าย ข้าง หนึ่ง นั้น เลย อนึ่ง ถ้า แล ไพร่ หมู่ ใด กรม ใด ๆ หลบ หลีก หนี ราช การ ไป จาก บ้าน จาก ตำ บล ก็ ดี แล เจ้า หมู่ ยื่น เถบียน หาง ว่าว ไว้ ก็ดี หนี ใน คง เถบียน ก็ ดี ตาย หาย เปน ประ การ ใด ๆ ก็ ดี แล เจ้า หมู่ สืบ สาว จับ ตัว ได้ ก็ ดี แต่ พ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก เมีย ญาติ คน ใด คน หนึ่ง มา พิ จารณา ถาม สำ มะ โน ครัว แล ผู้ นั้น มา ให้ การ ว่า พ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก เมีย ญาติ แล ผู้ นั้น มิ ได้ เปน หมู่ นั้น กรม นั้น แล มิ ได้ อยู่ บ้าน นั้น ตำ บล นั้น แล เจ้า หมู่ อ้างให้ ดู เถบียน ก็ ดี หาง ว่าวต่าง เถบียน ก็ ดี มี ชื่อ พ่อ ชื่อปู่ ชื่อ ลุง ชื่อน้ำ อาว ตาม ฝ่าย พ่อ ฝ่าย แม่ ก็ ดี พบ ชื่อ แต่ คน หนึ่ง ใน เถบียนก็ดี ใน หางว่าว ต่าง เถบียน ก็ ดี ให้ เอา เปน สม ข้าง เจ้า หมู่ ถ้า แล ผู้ ให้ การ นั้น ติด ใจ ว่า ผิด ที่ บ้าน ที่ แขวง ว่า สูง ต่ำ อายุ ว่า หา ศักหมาย มิ ได้ เปน ประ การ ใด ๆ ก็ ดี อย่าให้ฟัง ด้วย ผู้ นั้น จะ หลีก

หนี ราช การ ผุ้ เปน เจ้า แล ให้ พระ สัศดี บังคับ ให้ ตั้ง อยู่ ใน หมู่ นั้น กรม นั้น จง สิ้น อนึ่ง เจ้า หมู่ พิจารณา ไพร่ หลวง โดย กำ หนด กฎ หมาย แล มี ผู้ ใด ๆ ว่า กล่าว แก่ เจ้า หมู่ ว่า เปน บ่าว ไพร่ ของ ผู้ นั้น ก็ ดี ว่า เป่น ทาษ ของ ผู้ นั้น ก็ ดี แล ว่า มุล นาย ใช้ มา ให้ ว่า กล่าว เปน ประ การใด ๆ ก็ดี แล มา ยั่ง ยืน ว่าผู้ ให้ การ นั้น มิ ได้ เป็น หมู่ นั้น กรม นั้น หา มิ ได้ แล ให้ พระ สัศดี เรียก เอา ทาน บน โดย คดี นั้น แล้ว จึ่งให้ พิจารณา ดู เถบียน หาง ว่าว ตาม คำ ผู้ มา ว่า กล่าว ถ้า มิ สม ด้วย ทาน บน ผู้ มา ว่า กล่าว แล หา เถบียน หาง ว่าว มิ ได้ นั้น ให้ ไหม โดย ขนาด โจทย์ ไพร่ หลวง แล ผู้ ให้ การ นั้น ให้ ไหม โดย ระวาง อำ พราง ตาม พระ อัย การ ถ้า แล สม ด้วย ทาน บน ผู้ นั้น จึ่ง ให้ พึ่ง อนึ่ง ถ้า แล เจ้า หมู่ ทั้ง สอง ฝ่าย แล ผู้ ให้ การ นั้น หา เถบียน หาง ว่าว มิ ได้ ด้วย กัน มี แต่ ว่าน เครือใน หมู่ นั้น กรม นั้น แล ให้ พระ สัศดี เอา เรื่อง ราว นั้น เข้า กราบ บัง คม ทูล พระ กรุณา แด่ สม เด็จ บรมบพิตร์ พระพุทธเจ้า อยู่ หัว

ลักษณทาษ

๑

จะ กล่าว ลักษณ มูล คะ ดี วิ วาท ด้วย ทาษ สิน ไถ่ ทาษ เชลย ทาษชาย หญิง เปน ต้น ที่ จะ ให้ เกิด คะดี ตาม คัมภีร์ พระธรรมสาตร์ ว่า ทาสี จะ ทาสัง ทาษอันจะใช้ได้ มี ๗ ประการโดยพระบาฬีดังนี้ ธะเนนะวิกิเนยยะวา ปุตตทาสา มาตาบิตา จะ ทาสะกา ทินนะกา อัฏฏะทาสา จะ ภัตตะกา ธชา หตา จะ ทาสะกา ทาสะวัณณาบิ สัตตะมา อธิบาย ว่า ทาสะวัณณา อัน ว่า ประเภท แห่ง ทาษ ทั้ง หลาย สัตตะมา มี ๗ จำพวก อันควรจะ ใช้ ได้ นั้น ธะเนนะวิกิ เนยยะวา คือ ทาษ ไถ่ มา ด้วย ทรัพย์ หนึ่ง ปุตตะ ทาสา คือ ลูก ทาษ เกิดใน เรือน เบี้ย หนึ่ง มาตาบิตาจะทาสะกา คือ

๑

ทาษ สิน ไถ่ คือ ทาษ ที่ ช่วย มา

ลูก ทาษ เกิด ใน เรือน เบี้ย ให้ ดู พระ ราชบัญญัติ พิกัด กระเษียณ อายุ ลูก ทาษ ลูก ไทย จุล ศักราช ๑๒๓๖

ทาษ ช่วย มา จาก ทัณฑ์ โทษ ไม่ มี แล้ว

ทาษ เลี้ยง มา เมื่อ เข้า แพง ไม่ มี เหมือน กัน

ทาษ เชลย มี อีก ไม่ ได้ ที่ มี อยู่ แล้ว ก็ ทราบว่า มี แต่ ที่ มณฑล ตวัน ตก เฉียง เหนือ

ลักษณ ทาษ ใน มณฑล ตวัน ตก เฉียง เหนือ ให้ ดู พระ ราช บัญญัติ ชื่อ นั้น วันที่ ๒๑ มิถุนายน ๑๑๙

ทาษได้มา แต่ ฝ่าย บิดา มารดา หนึ่ง ทินนะกาจะ คือ ทาษ มี ผู้ให้ หนึ่ง อัฏฏะทาสาจะ คือ ทาษ อัน ได้ ด้วย ช่วย กัง วล ธุระ ทุกข์ แห่ง คน อัน ต้อง ทัณฑ์ โทษ หนึ่ง ภัตตะกาจะ คือ ทาษอันได้เลี้ยง ไว้ ใน การ เมื่อ เข้า แพง หนึ่ง ธชาหตาจะทาสะกา คือ นำ ธง ไชย ไป รบ ศึก แล้ว แลได้ มา เปน ทาษ เชลยหนึ่ง ทาษ ๗ ประการ ดัง นี้ ควร จะ ใช้ ได้ อนึ่ง ทาษ อัน มิ ควร จะ ใช้ ได้ นั้น ๖ ประการ มี บา ฬี ดัง นี้ มุญจะนาภิกขุทาสา จะ พราหมณทานะทาสะกา ทาโสเมติภิกขุภิกขุ อัตถิสีลาอัญเญชะนา เขตตะทาสาติฉัฏเฐวะ ทาสะกัมเมนะลัพภะเร อธิบายว่า ฉัฏฐะเอวะทาสา อัน ว่า ทาษ ไม่ ควร จะ ว่า ทาษ ไม่ ควร จะ ใช้ มี ๖ ประการ มุญจะนาจะ คือ ทาษ อัน โปรด เสีย มิ ได้ ใช้ หนึ่ง ภิกขุทาสาจะ คือ ทาษ อัน ตน โปรด ให้ บวชเปน สมณ หนึ่ง พราหมณทานะทาสะกา คือ ทาษ อัน ตน โปรด ให้ ไป แก่ พราหมณ์ หนึ่ง ทาโสเมติภิกขุภิกขุ คือ ภิกษุ ต่อ ภิกษุ จะ ว่า กัน เปน ทาษ นั้น มิ ได้ หนึ่ง อัตถิสี ลาอัญเญชะนา คือ ผู้ อื่น อัน มั่น ใน ศี ลา ธิ คุณ มา พึ่ง สำ นัก อยู่ จะ ว่า เปน ทาษ มิ ได้ หนึ่ง เขตตะทาสา คือ ผู้ มา อาศรัย อยู่ ใน คามเขตร์ ที่ เรือก สวนไร่ นา แห่งตน ตนจะว่า ผู้ นั้น เปน ทาษ มิ ได้ หนึ่ง เปน ๖ ประการ ด้วย กัน ทาษ ๖ ประการ นี้ ทาสะกมเมนะลัพภะเร อัน บุทคล มิ ควร จะ พึง ใช้ ใน ทาษ กรรม แห่ง ตนได้

ที่ นี้ จะ กล่าว สาขะคดี อัน มี ตาม มูลคดี วิวาท โดย พระราชบัญญัติ จัด เปน บท มาตรา สืบ มา ดังนี้

ศุภมัศดุ ๑๓๕๙ มแมนักษัตร์อาสาธมาศสุกกปักษ์เอกาทศมีดิถีจันทวาร พระบาท สมเด็จ พระเจ้ารามาธิบดินทร์นรินทร์บรมมหาจักรพรรดิ์ราเมศวร ราชาธิราชเดโชไชย พรหมเทพาดิ เทพตรีภูวนาธิเบศร์ บรม บพิตร์ พระพุทธเจ้าอยู่ หัว เสด็จณพระที่ นั่งบุศบกมาลามหาไพชยนต์ ปราสาท โดยบุรพาภิมุข ทรง พระ อนุสรคำนึงตาม คัมภีร์พระธรรมสาตร์ แล้ว มี พระราช โองการมารพระบัณฑูรสุรสิงหนาทพระราชบัญญัติไว้ ว่า ทาษ ควรจะใช้ในทาษ กรรม มี ๗ ประการ ใน คัมภีร์ พระธรรมสาตร์ คือ ทาษ สินไถ่ ประการ หนึ่ง คือ ลูก ทาษ เกิด ใน เรือน เบี้ย ประการ หนึ่ง คือ ทาษ ได้ มา แต่ บิดา มารดา ประการ หนึ่ง ทาษ ท่าน ให้ ประการ หนึ่ง คือ ทาษ อัน ได้ ด้วย ช่วย กังวล แห่ง คน อัน ต้อง ทัณฑ์ โทษประการ หนึ่ง คือ ทาษ อันได้ เลี้ยง มา เมื่อ กาล ทุพภิกขะ ประการหนึ่ง คือ ทาษ อัน ได้ ด้วย เชลย ประการ หนึ่ง เปน ๗ ประการ ดังนี้

๒

จะ กล่าว ลักษณ ทาษ สิน ไถ่ ก่อน ไถ่ ทาษ มี ๓ ประการ โดย พระ

วัน ๒ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๘ ปี มะแม ศักราช ๑๓๕๙

๒

ทาษ ขาด ค่า มิขาด ค่า เดี๋ยวนี้ ไม่ ผิด อะไร กัน เว้น แต่ ว่า ถ้า มี ใคร เปน ผู้ ยืน ขาย แล้ว ทาษ หนี เอา เงิน คืน จาก ผู้ ขาย ได้ ถ้า ทาษ ขาย ตน เอง แล้วหนีเอาไม่ได้เพราะไม่รู้ จะเอา แก่ ใครหาใช่เพราะขาดค่าฤๅไม่ขาดค่าไม่

ธรรมสาตร์ กล่าวดังนี้ ประการหนึ่ง ไถ่มิได้ขาดค่า ประการหนึ่ง ไถ่ขาดค่า ประการหนึ่งไถ่มิได้ใช้ อันว่าไถ่มิได้ขาดค่านั้นคือว่าไถ่ฝาก มีผู้ขายนายประกัน ถ้ามันหลบหลีกหนีหาย เอาแก่ผู้ขายนายประกันได้ อันว่าไถ่ขาดค่านั้นคือว่าไถ่เต็มค่า แลท่านมิได้ประกัน มันหลบหลีกหนีหายจะเอาแก่ผู้ขายนั้นมิได้ อันว่าไถ่ทาษมิได้ใช้นั้น คือว่าไถ่แล้วให้ผูกดอกไปก็ดี แลทาษนั้นขอผูกไปเองก็ดี แลผู้ไถ่มิได้ใช้

๓

มาตรา ๑

๔

มาตรา ๒

๕

มาตรา ๓ ผู้ใดขาดแคลน มีอาสนเอาพี่น้องลูกหลานญาติไปขาย ฝากประจำเชิงกระยาเบี้ย ๒ ๓ แสนขึ้นไป ให้ค่อยใช่ค่อยสอย อย่าให้ทำร้ายแก่ผู้คนท่าน ถ้ามันมิดีให้เอาไปเวนแก่ผู้ขายคืน

---

๓ แล ๔

ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะดูให้ดูหมอปรัดเลน่า ๓๓๒

๕

ในวงเล็บนั้นเปนไปไม่ได้แล้ว ในสมัยนี้ นายทำโทษทาษ ให้ดูลักษณทาษบทที่ ๘ ๙ แล ๕๓

เรียก เอา เงิน (ถ้า เจ้า เบี้ยมีคดีประการใด ๆ เอามันทาษให้ ไปต่างตัว แล มันต้อง ตี จำ { โซร่ ตรวน ขื่อคา } ทวนด้วยลวดหนัง จำตาก { แดด ฝน } แช่ น้ำ ทาระกรรม ต่าง ตัว ก็ดี ต่าง บุตร์ ภรรยา ญาติพี่ น้อง พ้อง พันธุ์ ตน ก็ดี ท่าน ว่า เจ้า เบี้ย นั้น มิ ชอบ ให้ ผูก โทษ แก่ เจ้า เบี้ย เบี้ย ข้า คน นั้น เท่าใดให้ ลด เสีย กึ่ง หนึ่ง) ถ้า เอา มัน ไป ทวน ด้วย ลวด หนัง ไซ้ร้ จะ เอา ค่า ตัว มัน ทาษ นั้น มิ ได้ เลย (ถ้า ขาย ขาด ข้า เจ้า เบี้ย นาย เงิน ผิด ระแวง ราชการพระเจ้าอยู่ หัว ประการใด ทาษ ต้อง โทษ แทน นาย เงิน ท่าน ว่า หาโทษ แก่ เจ้า เบี้ย นาย เงิน มิได้ เพราะ ว่า ขาด ค่า เปน สิทธิ์ แล้ว ถ้า หนี หาย ตายไซ้ร้ ตก แก่ นาย เงิน)

๖

มาตรา ๔ ผู้ ใด ขาย คน ลูก เมีย สิ่ง อัน ใด แก่ ท่าน แล ทำ สาร กรม ธรรม์ ให้ เจ้า สิน ๆ ก็ พา ซื่อให้ เงิน แก่ ผู้ ขาย ๆ เอา เงิน ท่านไป แล้ว มิ ได้ เอา สิ่ง อัน ขาย มา ให้แก่ ท่าน ๆ ว่า ลวง ท่าน ถ้า พิจารณา เปน สัจให้ เอา ต้น สิน ตั้งไหม ทวี คูณ ยก ทุนให้ เจ้า ของ เหลือ นั้น เปนสินไหม กึ่ง พินัย กึ่ง

๖

ขาย ทาษ แล้วไม่ ส่ง ตัว ให้ ดู ลักษณ ทาษ บท ที่ ๒๓ ๒๔ แล ๓๙ ขาย สิ่ง อัน ใด ให้ ดู ลักษณ ทาษ บท ที่ ๒๓ แล ๒๔ ลักษณ เบ็ดเสร็จ บท ที่ ๑๐๐ ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๔๙

๗

มาตรา ๕ ทาษ ขาย ฝาก ประจำ เชิง กระยา เบี้ย แล ผู้ ฝาก รับ เอา เงินไป ผู้ไถ่ มิ เต็มใจ เอา คนไป เวร แก่ ผู้ ขาย ฝาก ๆ มิ รับ เอา คน มิ คืน เงินให้ เจ้า เงิน ๆ เอา คน นั้นไปไว้ แก่ ตระลาการ ๆ เรียก ผู้ ขาย มาให้ รับ เอา คน แล้วให้ ส่ง เงิน แก่ เจ้า เงิน ถ้า ผู้ ขาย บัง อาจ มิ รับ เอา คนไป ตก อยู่ใน ตระลาการ มี ผู้ ช่วยไถ่ ส่ง เงิน ทุนให้ แก่ เจ้า เงิน คน นั้น เปน สิทธิ์ แก่ ผู้ไถ่ ถ้า คน นั้น ต้อง พิพาท หนี หาย เมื่อ น่า ให้ ผู้ ขาย ฝาก คน ก่อน นั้นใช้ ต้น เงิน ท่าน จง ถ้วน ตาม ขาย ก่อน นั้น อย่าให้ ลด

๘

มาตรา ๖ ผู้ ใด ขึ้ง เคียด แก่ ข้า คน ตนไซ้ ท่านให้ ตี แต่ให้ หลาบ ปราบ แต่ ภอให้ กลัว ท่าน มิให้ ล้ม ตาย เลย (ถ้า มัน คน ร้าย สั่ง สอน มิได้ ให้ขายมันเสีย) ถ้าตีมันตายให้ไหมโดยศักดิ์มือศักดิ์ไม้ ศักดิ์ เหล็ก นั้น แล

๙

มาตรา ๗ เข็ญใจ ขาด แคลน เอา บุตร์ ภรรยา พี่ น้อง พ้อง พันธุ์ญาติ์ ทาษ ชาย หญิง ไป ขาย ฝากไว้ แก่ ท่านให้ ใช้ ประ จำ เชีง กระ ยา เบี้ย

๓

ใน วง เล็บ นั้น ถ้า ทาษ ยอม จึ่ง จะ ขาย ได้ เพราะ จะ ขืน ทาษให้ ลง ลาย มือใน สารกรมธรรม์ ไม่ ได้ ทำโทษ ทาษให้ ดู ลักษณ ทาษ บท ที่ ๕ ๙ ๕๓ ฆ่า ทาษ นั้น ยัง มีโทษ อาญา นอก จาก นี้

๙

ในวง เล็บ นั้นไม่มี ประโยชน์ เพราะ ค่า ตัว เท่าไร ๆ ก็ เหมือน กัน ทำโทษ ทาษ ให้ ดู ลักษณ ทาษ บท ที่ ๕ ๘ แล ๕๓

(ถ้า หญิง ชาย ค่า ตัว ต่ำ กว่า {๑๒ ๑๔} แสน) ให้ ค่อย ใช้ ค่อย สอย ผิด พลั้ง สิ่ง ใด ให้ ทำ แต่ พอ ควร อย่า ให้ เจ้า สิน ข่ม เหง ใส่ {ขื่อ คา โซ่ ตรวน} ตี จำ ทำ โภย โดย อุก มี บาด เจ็บ โข้น หัก บอด ประการ ใด ท่าน ว่า เจ้า สิน มิ ชอบ แล ให้ ไหม ผู้ ทำ นั้น เปน ส่วน {ทาษ ไทย} ให้ ยก แต่ เบี้ย ส่วน ทาษ นั้น ไว้ เอา ส่วน ไทย นั้น ไหม ผู้ ทำ เปน {สินไหม พินัย} กึ่ง

๑๐

มาตรา ๘

๑๑

มาตรา ๙ ผู้ ใด ขาด แคลน เอา ลูก เมีย ญาติ พี่ น้อง หลาน แหลน ผู้ คน ทาษ ไทย ไป ขาย ฝาก ไว้ แก่ ท่าน ๆ จะ ให้ เบี้ย เงิน แก่ ผู้ ฝาก ๆ ว่า ยัง มิ เอา แล ผู้ ฝาก ว่า ให้ เอา คน ก่อน แล ผู้ จะ ช่วย เอา ตัว คน ฝากไว้ ใช้ มัน ทำ ให้ ของ ท่าน แตก หัก หาย ท่าน ว่า ยัง

๑๐

ประกาศ วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิกจะดูให้ดูหมอปรัดเล น่า ๓๓๔

๑๑

แสนหนึ่ง ลง มา คือ ของ นั้น รา คา แสน เบี้ย ลง มา เบี้ย พัน ละ เฟื้อง นำภา ใน นี้ แปล ว่า ระวัง ทาษ ทำ ของ เสีย หาย ให้ ดู ลักษณ ทาษ บท ที่ ๑๒ ๑๔ แล ๖๗

มิได้ ให้เบี้ยเงินแก่ผู้ขาย มักง่ายใช้คน ถ้าของนั้นแต่แสนหนึ่งลงมา ท่านมิให้มันใช้เลย ถ้าของนั้นมากกว่าแสนหนึ่งขึ้นไป ให้ทำเปน ๓ ส่วนให้มันใช้ส่วนหนึ่ง สองส่วนนั้นเปนภัพแก่เจ้าของ ถ้าแลเจ้าเงินได้ให้เงินแก่ผู้ขาย ๆ ได้ทำสารกรมธรรม์ให้แล้ว คนฝากมันทำให้ของท่านแตกหักหายไซร้ ให้มันใช้ของท่านจงถ้วน ถ้าเจ้าเงินให้มันเลี้ยงโคกระบือช้างม้าสัตว์มีชีวิต มันมิได้นำภา ปล่อยปละละโคกระบือช้างม้านั้นไว้ ทำให้ของท่านหายให้ใช้ของท่านจงถ้วน ถ้ามันติดตามโคกระบือท่านไป แลโจรผู้ร้ายตีด่ามัดผูกมันผู้ทาษ แล้วเอาวัวควายช้างม้านั้นไป ท่านว่ามิให้มันใช้เลย ถ้าช้างม้าโคกระบือนั้นมากเหลือที่จะรักษา แลหายไปด้วยประการใด ให้ทำเปน ๒ ส่วนให้มันใช้ส่วนหนึ่ง ส่วนหนึ่งเปนภัพแก่เจ้าเงิน ถ้าแลมีโจรผู้ร้ายปล้นตีชิงเอาช้างม้าโคกระบือในบ้าน แลกลาง {ทุ่ง / นา} กลางป่ากลางดงกลางวันกลางคืน เปนสัจไซร้ ท่านมิให้มันใช้เลย เพราะเหลือกำลังมันที่จะพิทักษ์รักษาไว้

๑๒

มาตรา ๑๐ ทาษฝาก เจ้าเงินให้เลี้ยงช้างม้าโคกระบือ สัตว์ให้เลี้ยงนั้นตาย เจ้าเงินจะคิดเอาค่าสัตว์แก่ท่านนั้นมิได้

๑๒

คือตายโดยไม่แกล้ง

๑๓

มาตรา ๑๑ ขาย พี่ น้อง ผู้ คน ไว้ แก่ ท่าน ๆ ใช้ อยู่ ถ้า แต่ ใน สาม ขวบ ลง มา แล มัน เปน ผู้ ร้าย คุม พวก พ้อง ปล้น สดมภ์ ฆ่า ฟัน ท่าน ตาย ให้ เปน จลาจล ใน แผ่น ดิน ท่าน' เอา มา พิจารณา เปน สัจ ให้ ผู้ เปน เชิง เบี้ย ใช้ จง เต็ม ค่า เพราะ มัน พ่อ ลวง เอา ผู้ ร้าย ให้ ท่าน ใช้ ถ้า พ้น สาม ขวบ ขึ้น ไป จะ เอา ค่า คน คืน มิ ได้ เลย เปน ภัพ แก่ นาย เงิน แล

๑๔

มาตรา ๑๒ ผู้ ใด มี ทาษ ทา ษี แล ทรัพย์ อัน จะ คิด เอา แก่ ทาษ ทาษี นั้น ก็ ยัง มาก แล ถ้อย ความ อัน จะ ว่า แก่ ทาษ ทาษี นั้น มีหลาย กระทง แต่ยัง อยู่ ที่ ตน นั้น มิได้ ว่า กล่าว แล จะ คิด เอา สิ่ง ของ นั้น ครั้น ขาย ไป อยู่ กับ ท่าน ผู้ อื่น แล้ว แล จะ คิด เอา สิ่ง ของ นั้น แล จะ ว่ากล่าว ความ นั้น มิ พึง ให้ คิด เอา แล ว่า กล่าว เลย

๑๕

มาตรา ๑๓ บุทคน ผู้ ใด เอา ทาษ แล บุตร์ ไป ขาย ฝากไว้ แก่ ท่าน

๑๓

ไม่ ปรากฏ ว่าได้ เคย ใช้ บท นี้

๑๔

เปน บท ที่ กำหนด อา ยุความ

๑๕

เกาะ กุม ประ สม ให้ มี ผัว บาง ที่ จะ เปน พรรค พวก ขึ้น ชำ เรา ได้ ซึ่ง มี โทษ อาญา

มิ ขาด ค่า แล นาย เงิน กุม เกาะ ประสม ให้ มี ผัว มัน มิ ยิน มี สัก ขี พยาน รู้ เห็น ให้ แบ่ง ค่า ตัว เสีย กึ่ง หนึ่ง ให้ แก่ นาย เงิน กึ่ง หนึ่ง เพราะ ทนงค์ ศักดิ์ สำ หาว เอา ลูก หาน แล ทาษ ท่าน ให้ มี ผัว มิ ชอบ

๑๖

มาตรา ๑๔ นาย เงินให้ ข้า คน ตนไป ณรงค์ สง คราม แทน ตน แล มัน ไปได้ ต่อ รบ ด้วย ข้า ศึก ท่าน มิ ให้ เอา ค่า ตัว แก่ มันเลย ถ้า มัน มิได้ รบ พุ่ง ด้วย ข้า ศึก มัน รอด กลับคืน มา ได้ ให้ ทำ ค่า ตัว มัน เปน สอง ส่วน ๆ หนึ่ง ให้ แก่ นาย เงิน ถ้า มัน เกิด อุบัติ เหตุ ตาย เมื่อ ไป การ ณรงค์ สงคราม เจ้า เงิน จะ เอา เงิน แก่ ผู้ ขาย นั้น มิได้ เพราะ เจ้า เงิน ให้ มัน ไป แทน ตัว

๑๗

มาตรา ๑๕ หมู่ ผ่าย ทหาร พล เรือน ทุกข์ ยาก เปน ทาษ ผู้ มี ชื่อ อยู่ แล มี การ ณรงค์ สง คราม เจ้า หมู่ มูล นาย กะ เกณฑ์ เอาไพร่ ซึ่ง ทุกข์ ยาก เปน ทาษ ผู้ มี ชื่อนั้นไปการ ณรงค์ สงคราม แลมันได้ต่อรบด้วยข้าศึกตายก็ดี แล มัน เกิด อุบัติไข้เจ็บ ตายใน การณรงค์ สงคราม ก็ ดี เจ้า เงิน จะ เอา เงิน แก่ ผู้ ขาย นั้นมิได้ เพราะ เหตุว่า พระเจ้าอยู่หัวใช้ ไป ราชการ ณรงค์ สงคราม

๑๖

ทาษ ไป ณรงค์ สง คราม ให้ ดู ลักษณ ทาษ บท ที่ ๑๗ แล ๘๐

๑๗

ทาษไป ณรงค์ สง คราม ให้ ดู ลักษณ ทาษ บท ที่ ๑๖ แล๘๐

๑๘

มาตรา ๑๖ เข็ญใจ เอา บุตร์ ภริยา ญาติพี่น้อง พ้องพันธุ์ทาษ ชาย หญิง ไป ขาย ฝาก ไว้แก่ ท่าน ให้ ใช้ประ จำ เชิง กระ ยา เบี้ย ครั้น อยู่ จำ เนียร กาล นาน มา ถึง เทศ กาล ไถ นา เกี่ยว เข้า ของ ท่าน แล มัน ผู้ ทาษ ก็ ดี ผู้ ขาย ก็ ดี จะ เอา เงิน ค่า ตัว มัน มา ส่ง แก่ ท่าน เมื่อ ใน เทศ กาล นั้น ท่าน ว่า ทำ น้ำ จะ เอา ปลา ทำ นา จะ เอา เข้า ท่าน มิ ให้ รับ เงิน เลย แล เมื่อ ใด พ้น เทศ กาล แล้ว ให้ รับ เงิน ตาม มาก แล น้อย ถ้า มัน ผู้ ทาษ ผู้ ขาย นั้น จะ ไป ร้อง ฟ้อง ว่า กล่าว จะ วาง เงิน ใน กลาง สุ ภา ตระ ลา การ เมื่อ ใน เทศ กาล ทำ นา อยู่ นั้น ท่าน มิ ให้ สุภา ตระลา การ โรง ศาล กรม ใด ๆ รับ เอา ฟ้อง มัน ว่า กล่าว เลย

๑๙

มาตรา ๑๗

๒๐

มาตรา ๑๘ ผู้ใด เอา คน แล ทาษ ชาย หญิง ไป ขาย ฝาก ไว้แก่ ท่าน

๑๘

ยัง ไม่ ได้ เคย เห็น ศาล ยก ขึ้น พิ พาก ษา

๑๙

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก จะดูให้ดู หมอปรัดเล น่า๓๓๖

๒๐

นาย เงิน ขาย ทาษ ของ ตน ต่อ ไป ให้ ดู ลักษณ ทาษ บท ที่ ๕๑ ขาย ทาษ ดัง นี้ ตัว ทาษ ต้อง ยอม มิฉนั้น ทำ กรม ธรรม์ ไม่ ได้

เปนเงินมากน้อยเท่าใด ๆ ก็ดี แลผู้ช่วยผู้ไถ่มีทุกข์กังวล เอาตัวคนซึ่งขายฝากไว้นั้น ขายต่อไปเจ้าหนึ่งอิก ครั้นพ้นทุกข์กังวลแล้ว ไปช่วยไถ่เอามา ครั้นมีทุกข์ร้อนมาอิก เอาทาษนั้นไปขายซ้ำอิกเล่า ถ้าขายมิได้เท่าค่าซึ่งเจ้าเก่าเอามาขายนั้น แลผู้ขายไปผู้อื่นนั้นมีลูกผัวก็ดี แลเจ้าเบี้ยนายเงินเก่านั้นล้มตายก็ดี มิได้เอาตัวทาษนั้นคืนไปก็ดี เงินซึ่งขายยังมิเต็มค่าเจ้าเก่าเอามานั้น ให้เอาค่าแต่กึ่ง ๆ นั้นให้ปรานีแก่ทาษผู้มีคุณ

๒๑

มาตรา ๑๙

๒๒

มาตรา ๒๐

๒๓

มาตรา ๒๑ ขายผู้คนช้างม้าวัวควายแลทรัพย์ผ้าผ่อนแก่ท่าน รับเอาเงินแล้ว แลยังมิได้ส่งคนช้างม้าวัวควายผ้าผ่อนแก่ท่าน แลอุบายว่าผู้คนช้างม้าวัวควายผ้าผ่อนนั้นหาย แลจะส่งเงินคืนให้แก่ท่าน ให้คิดเอาค่าบ่วยการหมื่นหนึ่ง เดือนละ ๓๐๐๐

---

๒๑ แล ๒๒

ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะดูให้ดู หมอปรัดเลน่า ๓๓๗

๒๓

ขายของแล้วไม่ส่งของ ให้ดูลักษณเบ็ดเสร็จบทที่ ๑๐๐ ลักษณทาษบทที่ ๒๔ ลักษณกู้หนี้บทที่ ๔๘ แล ๔๙

๒๔

มาตรา ๒๒ เข็ญ ใจ ขาด แคลน เอา บุตร์ ภรรยา พี่ น้อง พ้อง พันธุ์ ญาติ ทาษ ชาย หญิง ช้าง ม้า โคกระบือ สรรพ สิ่งใด ๆ มา ขาย แก่ ท่าน ครั้น รับ เอา เงิน แล้ว ท่าน ให้ เวน สิ่ง อัน ขาย แต่ ใน ๓ วัน ถ้า พ้น นั้น ผู้ ขาย มิ ได้ ส่ง ซึ่ง สิน อัน ขาย แก่ ท่าน แล สิ่ง อัน ขาย นั้น หนี หาย ตาย ท่าน ให้ ผู้ ขาย คืน สิน ท่าน จง ถ้วน

๒๕

มาตรา ๒๓ คน ฝาก แล นาย เงิน ใช้ ไป ค้า ก็ ดี ถ้า มัน พลัด ตีน มือ ตก จาก ต้น ไม้ แล เรือ ล่ม เจ็บ ป่วย แขน หัก ขา หัก ตา บอด แล มี ผู้ ช่วย ได้ ถ้า เจ้า ทาษ พยา บาล หาย แล คน ฝาก จะ ออก จาก เจ้า เงิน ๆ จะ เอา ค่า รัก ษา มิ ได้ เลย แล คน ฝาก เสีย แขน หัก ข้าง หนึ่ง ให้ ตั้ง ค่า ๓ ส่วน ลด เสีย ส่วน ๑ ตาม ค่า มาก แล น้อย ถ้า แล แขน ขา ก็ ดี หัก ทั้ง ๒ ก็ ดี ตา บอด ทั้ง ๒ ข้าง ก็ ดี อย่า ให้ เอา ค่า ตัว เลย ถ้า บอด ข้าง เดียว ตั้ง เปน ๓ ส่วน ลด เสีย ๒ ส่วน เอา ส่วน หนึ่ง เพราะ เสีย คน ท่าน ไป ถ้า แล พ่อ แม่ พี่ น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย ของ คน ฝาก มา รับ คน ท่าน ไป รัก ษา พยา บาล ณ เรือน ของ พ่อ แม่

๒๔

ให้ ดู ลักษณ ทาษ บท ที่ ๒๓

๒๕

ให้ ดู ลักษณ ทาษ บท ที่ ๒๘ ๕๓

พี่น้องป้าน้ามันเอง แลคนท่านถอยคลายหาย ให้ตั้งค่าส่วน ลดเสีย ๒ ส่วน เอาส่วนหนึ่ง เหตุมิได้รักษาพยาบาล ถ้าอยู่กับเรือนเจ้าเงินแลตาย มิให้เอาค่าคนฝากนั้นเลย ถ้ามันตกท้องมหาสมุทจะตาย แลมีผู้ช่วยได้ ให้ไถ่เอาเท่าค่า ถ้ามิถึงตาย มีผู้ช่วยได้ให้ตั้งค่า ๒ ส่วน ให้แก่ผู้ช่วยส่วนหนึ่ง

๒๖

มาตรา ๒๔

๒๗

มาตรา ๒๕

๒๘

มาตรา ๒๖ ผู้ใดมีอาสนเอาลูกหลานไปขายฝากไว้แก่ท่านให้ใช้ประจำเชิงกระยาดอกเบี้ย แลเจ้าสินเจ้าทาษนั้นมีทุกข์กังวลเอาทาษนั้นไปเปนเพื่อนด้วย แลมีโจรผู้ร้ายฟันแทงมันตายก็ดี เสือจรเข้สรรพสัตว์ขบมันตายก็ดี ท่านว่ามันเปนทาษนายเงินเอามันไป อย่าให้เอาค่าตัวแก่มันผู้ขายเลย เพราะมันไปด้วยนายเงิน ถ้าผู้ร้ายฟันแทงนายเงินแลมันเข้าช่วยนายเงิน ๆ

---

๒๖ แล ๒๗

ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะดูให้ดูหมอปรัดเลน่า ๓๓๘ แล ๓๓๙

๒๘

ให้ดูลักษณทาษบทที่ ๒๕ ๕๓

รอด จาก ความ ตาย แล มัน ผู้ ช่วย นั้น ตาย ไซ้ร้ ท่าน ว่า อย่า เอา เงิน ค่า ตัว มันเลย เพราะ ว่า มัน ตาย แทน นาย เงิน ถ้า มัน ผู้ ช่วย นั้น มิ ตายแต่ บาด เจ็บ ให้ เอา ค่า ตัว มัน ทำ เปน ๓ ส่วน ลด ไว้ แก่ มัน ทาษ ผู้ ต้อง บาด เจ็บ นั้น ๒ ส่วน เอา แต่ ส่วน หนึ่ง

๒๙

มาตรา ๒๗

๓๐

มาตรา ๒๘ ผู้ ใด เอา ลูก แล ทาษไป ขาย ฝากไว้ แก่ ท่าน แล้ว แลอยู่ มา ทาษ ซึ่งไป ขายไว้ แก่ ท่าน นั้นหนี มา หา ตน ถ้า แล เจ้า เบี้ย นายเงิน นั้น ตาม มา ถาม หา พราง ว่า มิได้ มา แล อยู่ มา นาย เงิน มา พบใน เรือนตนท่านว่า อำ พราง เอา ทาษ ท่านไว้ ให้ ปรับ การ ยกไว้ ใน เวียง ๓ วัน นอกเวียง ๕ วัน พ้น นั้นให้ ไหม เปน เบี้ย วัน ละ ๑๑๐๐๐ ถ้า แล พ้น เดือน หนึ่ง ขึ้น ไป ให้ ไหม รวบ คิ คน นั้น แล

๓๑

มาตรา ๒๙ ผู้ ใด ขาด แคลน เอา ภรรยา มา ขาย ฝากไว้ แก่ ท่าน ให้ ใช้ ประจำ เชิง กระยา เบี้ย ชาย ผู้ ผัว มิได้ ไป มา หา สู่ ช่วย ไถ่ ถอด ไว้ เปน ข้า ทิ้ง นาน พ้น กำ หนด ปี หนึ่ง แล้ว แล จะ ว่า เปน เมีย ของ ตน

๒๙

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัดเลหน้า ๓๕๑

๓๐

ให้ ดู ลักษณ ลักภา บท ที่ ๓ ๒๗ แล ๓๔

อิก นั้น มิ ได้ ถ้า มี ผู้ ช่วยไถ่ไป เปน เมีย แลหญิง มี ชู้ ผัว หา โทษ มิ ได้

๓๒

มาตรา ๓๐ ผู้ ใด ยาก จน มา ขาย ตัว ฝาก อยู่ แก่ ท่าน แลหา ผู้ รับ ผู้ ประ กัน มิได้ นาย เงิน เห็น แก่ มัน ช่วย ไว้ เปน ทาษ อยู่ มา มัน ทาษ นั้น หนี นาย เงินจะว่ากล่าว แก่ พี่ น้อง สาขาญาติ มัน ซึ่ง มิ ได้ มี ชื่อ ใส่ สาร กรม ธรรม์ นั้น มิได้ เลย เหตุ ใด จึ่ง กล่าว ดัง นี้ เหตุ ว่า สาขาญาติ มัน ผู้ ทาษ นั้น มิ ได้ ค้ำ ประ กัน มัน ผู้ นั้น

๓๓

มาตรา ๓๑

๓๔

มาตรา ๓๒ ผู้ ใด เอา ลูก เมีย ข้า คน ไป ขาย ฝาก ไว้ แก่ ท่าน ให้ ใช้ อยู่ มา ทาษ นั้น ทำ ฉุก ละหุก ลัก เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ ๆ ท่านได้ หนี ไป ถ้า ผู้ ขาย หา ตัว ทาษ มา ส่ง มิ ได้ ให้ เอา ต้น เงิน จง เต็ม แล ค่า ป่วย การ ตาม มาก แล น้อย ถ้า ได้ ตัว มัน มา พิจารณา เปน สัจ ว่า มัน ลัก เอา ทรัพย์ ท่าน ไป จริง ก็ให้ ใช้ ทรัพย์ จง เต็ม ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง ๒๐ ที

๓๓

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะดู ให้ ดู หมอ ปรัดเล น่า ๓๔๒

๓๔

ทาษ ลัก นาย เงิน ให้ ดู ลักษณ ทาษ บทที่ ๖๓ โจร บทที่ ๑๒๙ แล ๑๕๑

๓๕

มาตรา ๓๓ เจ้าเงินจะเอาเงินค่าคนฝากแก่ผู้ขายๆ ว่าขาดแคลนจะหาเงินให้มิได้ ขอประกันเอาตัวคนฝากประจำเชิงกระยาเบี้ยนั้นออกมา จะขายเอาเงินให้นายเงิน แลมิทันขาย คนนั้น (หนีก็ดีตายก็ดี) ท่านว่าให้เอาตามพระราชกฤษฎีกา (อันหนีแลตาย) นั้นแล

กล่าวลักษณทาษขายฝากไถ่ฝากได้ ๓๓ มาตราเท่านี้

๓๖

มาตรา ๑

๓๗

มาตรา ๒ ชายมีอาสนเอาเมียไปขายฝากไว้แก่ท่านเปนเงินเท่าใดๆ ก็ดี ขอผูกดอกเบี้ยตามธรรมเนียม อยู่มาผัวตายยังแต่เรือนเบี้ย ท่านว่ากระยาเบี้ยยังดีอยู่ ให้คิดต้นเงินแลดอกเบี้ยจงเต็ม

๓๘

มาตรา ๓ ขายผู้คนลูกเมียทาษทาษีทาษาไว้แก่ท่าน มิได้ส่งคนนั้นให้แก่ผู้ไถ่ เอาไว้ผูกดอกเบี้ยก็ดี แลว่าเรือนเบี้ยหนีผู้ฝากหลายตายบ้าง ให้ใช้แต่ผู้ยัง ให้ปันต้นสินแลเบี้ยป่วยการนั้นเปน ๔ ส่วน ให้แก่เจ้าเบี้ย ๓ ส่วน ปรานีแก่ผู้ขายส่วนหนึ่ง

๓๕

ตายเอาเงินคืนจากผู้ขายไม่ได้แล้ว

๓๖

ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะดูให้ดูหมอปรัดเลน่า ๓๔๒

๓๙

มาตรา ๔ ขาย คน แก่ กัน แล กรม ธรรม์ ว่า ขาย ฝาก ก็ ดี ขาย ขาด ก็ ดี แล ผู้ ขาย มิ ได้ ส่ง ทาษ นั้น แก่ ผู้ ไถ่ เอา คน นั้น ไว้ ผูก ดอก เบี้ย ก็ ดี ส่ง ตัว ข้า แล้ว จ้าง วาน ไป ใช้ ก็ ดี แล ผู้ เอา ไว้ นั้น มิ ได้ ส่ง ตัว ทาษ แล เจ้า เงิน ไป ทวง เอา ตัว ทาษ แก่ ผู้ เอา ไว้ ดอก เบี้ย แล ค่า จ้าง ก็ มิ ได้ แล ผู้ เอา ไว้ นั้น บอก ว่า ตัว ทาษ (หนี / ตาย ก็ ดี) ท่าน ให้ คิด เอาต้น เงิน แล ค่า ป่วย การ แล ค่า จ้าง แก่ ผู้ เอา ค่า คน ท่าน ไว้ จง ถ้วน

๔๐

มาตรา ๕ ทาษเศรฐีพยารี จีน ตีน น้ำ ตีน บก ย่อม นำ ซื้อ ขาย สึง ของ ในสำเภา ใน น้ำ ใน ท่า วัว ต่าง ควาย ต่าง เกวียน ก็ ดี ใน ตลาด ก็ ดี แล มันเอา ผ้า ผ่อน ท่อน แพร พรรณ แก้ว แหวน ไป ซื้อ ขาย ข้า ผูก ดอก นาย เงิน มัน ก็ ได้ ดอก เบี้ย แล มัน ภา เอา ของ ท่าน หนี ไป ดังนั้น แล เจ้า ทรัพย์ จะ เอา ทรัพย์ สึง ของ แก่ นาย เงิน มัน นั้น มิได้ แล นาย เงิน มัน จะ เอาตัว แก่ ผู้ ให้ ทรัพย์ สึง ของ แก่ มัน นั้น มิ ได้ ท่าน ให้ เสีย ทั้ง สอง ข้าง ให้ ช่วย กัน หา เอา ทาษ ของ ตน

๔๐

ให้ ดู ลักษณ ทาษ บท ที่ ๔๒

๔๑

มาตรา ๖ เข็น ใจ ขาด แคลนเอาญาติ พี่ น้องลูกหลานไปขายฝากไว้ แก่ ท่าน ก็ ดี แล ขาย ตัว มัน เอง ก็ ดี มี สาร กรม ธรรม์ กันใดไว้ เปน คำ นับ ให้ ท่านใช้ ประจำ เชิง กระยา เบี้ย แล เจ้า เบี้ย มิได้ เอามา ใช้ สอย มัน ผูก ดอก ไป อยู่ บ้าน อื่น เมือง ไกล มัน กู้ ทรัพย์ สิ่ง สิน ท่าน ผู้ อื่น ที่ มัน ไป อยู่ นั้น แล ผู้ ให้ ทรัพย์ สิ่ง สิน นั้น มิ รู้ ว่า มัน ผู้ กู้ นั้น เปน ข้า คน ของ ผู้ ใด อยู่ จำ เนียร กาล นาน ไป เจ้า ทรัพย์ สิ่ง สิน ซึ่ง ให้ กู้ นั้น จะ เอา ทรัพย์ สิ่ง สิน ตน คืน มัน ผู้ กู้ นั้น มิ ให้ มัน ว่า เปน ข้า คน ของ ท่าน ก็ ดี แล มี ผู้ ว่า กล่าว เปน ข้า ค นผูก กระ ยา ดอก เบี้ย มา แล มัน หนี มา ก็ ดี พิจารณา เปน สัจ ว่า เปน ข้า คน ท่าน จริง เปน ช้า หึง นาน มา แล้ว ท่าน ว่า เจ้า เบี้ย ละ คน ตน ไป ทำ กระยา ดอก เบี้ย บ้าน อื่น เมือง ไกล ดัง นั้น ท่าน ว่า ให้ เอา ตัว ผู้ ทาษ นั้น ทวน ด้วย ลวด หนัง ๓๐ ที แล ทรัพย์ สิ่ง ของ มัน กู้ ยืม ท่าน นั้น ให้ ทำ เปน สอง ส่วน ให้ มัน เจ้า ทาษ นั้น ใช้ ส่วน หนึ่ง เพราะ ว่า เจ้า ทาษ เจ้า คน ละ ให้ มัน ไป ทำ ดอก เบี้ย บ้าน อื่น เมือง ไกล แล ส่วน หนึ่ง นั้น เปน ภัพ แก่ เจ้า สิน ผู้ ให้ กู้ ให้ ยืม นั้น แล

กล่าว ลักษณ ทาษ ขาย ผูก ดอก ไถ่ ผูกดอก ได้ ๖ มาตรา เท่า นี้

๔๑

สงไสย ว่า จะ ไม่ ใช้ แล้ว ให้ ดู ลักษณ ทาษ บท ที่ ๔๐

๖๑

๔๒

มาตรา ๑

๔๓

มาตรา ๒

๔๔

มาตรา ๓

๔๕

มาตรา ๔

๔๖

มาตรา ๕

กล่าวลักษณทาษขายขาดค่าไถ่ขาดค่าได้ ๕ มาตราเท่านี้

๔๗

มาตรา ๑ กู้นี้ขายคนยังมิส่งเงินซึ่งกู้แลขาย ถ้าต่อสู้พิจารณาเปนสัจว่ายังมิได้ส่งเงิน ท่านว่าประบัดสินท่าน ให้เอาทุนทรัพย์ตั้งไหมทวีคูณ ถ้าพิจารณาเปนสัจว่า ได้ให้เงินซึ่งกู้แลขายแก่เจ้าเงินแล้วแลมาให้เรียก มักได้ท่านเท่าใดให้เสียแก่ท่านเท่านั้น

---

๔๒ จนถึง ๔๖

ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะดูให้ดูหมอปรัดเลน่า ๓๔๔ เปนต้นไป

๔๗ แล ๔๘

ให้ดูสารบานแกล้งฟ้อง

๔๘

มาตรา ๒ หาว่ากู้หนี้ถือสินขายคนไว้แก่ท่าน ได้ส่งเงินให้แก่เจ้าหนี้ นายเงินมิได้คืนสารกรมธรรม์ให้ เจ้าหนี้นายเงินกลับเกาะกุมทาษลูกหนี้ไปใช้สอยจำจองตีโบย เมื่อพิจารณาเปนสัจว่าทาษลูกหนี้ได้ให้เงินแก่เจ้าหนี้ ๆ มิได้คืนสารกรมธรรม์ให้ ท่านว่ามันจะใคร่ได้ของท่านอิก ให้ไหมเท่ามักได้ ถ้าจำจองตีโบยก็ให้ไหมโดยจำจองตีโบยอิกโสดหนึ่ง ถ้ายังมิได้ให้เงินซึ่งกู้แลขายแก่ท่านไซ้ ท่านว่าประบัดสินท่าน ให้เอาทุนทรัพย์ตั้งไหมทวีคูณ

๔๙

มาตรา ๓

๕๐

มาตรา ๔ ฝูงทวยราษฎรอันมีสินน้อย แลไถ่ข้าคนแก่ท่าน แลหาสินจะให้ครบค่าคนก่อนมิได้ ก็ว่าให้ผู้ไถ่เอาไว้ก่อน คนนั้นก็หนีคืนมายังผู้ขายเล่า ให้ผู้ขายนั้นคืนเบี้ยแก่ผู้ไถ่ ถ้าคนนั้นคืนมาแล้วแลล้มตายหนี ให้ผู้ขายนั้นใช้เงินนั้นแก่ผู้ไถ่ เพราะให้เบี้ยค่าคนนั้นไปมิสิ้นแก่กัน แม้นซัดพลัดหนีไป แลตายแห่งอื่น เปนภัพทั้งสองข้าง ต่างคนต่างจะเอาเงินอัน

๔๙

ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะดูให้ดูหมอปรัดเลน่า ๓๔๖

ยังเหลืออยู่แก่กันนั้นมิได้เลย

๕๑

มาตรา ๕ ผู้ใดเปนทาษท่าน แลอยู่ด้วยนายเงินนั้นค่าตัวมันน้อยนายเงินได้ใช้สอยมันช้านาน แลนายเงินค่นจนลงเอามันไปขายฝากไว้แก่ท่านผู้อื่นค่าตัวมันนั้นมาก ครั้นอยู่มาทาษนั้นมิชอบเนื้อพึงใจ แลมันจะส่งค่าตัว ให้มันส่งแต่ค่าตัวมันเดิม ซึ่งเงินมิครบนั้นให้เจ้าเงินใหม่เอาแก่เจ้าเงินเก่า ถ้าแลมันทาษนั้นค่าตัวมันมาก แลเจ้าเงินเอามันไปขายไว้แห่งอื่นค่าตัวมันน้อย แลมันมิชอบเนื้อพึงใจ จะอยู่ด้วยเจ้าเงินใหม่ แลมันจะส่งค่าตัวมัน ให้ส่งแก่เจ้าเงินเก่า ๆ มาให้แก่เจ้าเงินใหม่ เจ้าเงิน เก่า } ใหม่ } คืนสารกรมธรรม์ให้แก่มัน

๕๒

มาตรา ๖

๕๑

ให้ดูลักษณทาษบทที่ ๒๐

๕๒

ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะดูให้ดูหมอปรัดเลน่า ๓๔๗

๕๓

มาตรา ๗ ทาษ ไถ่ ฝาก นั้น ถ้า เจ้า เบี้ย นาย เงิน ขึ้ง โกรธ ทุบ ตี ได้ แต่ อย่า ให้ พิ การ ถ้า ตี ถึง ฉิณภินท หัก พิการ เปน สาหัศ ค่า อัน ไถ่ นั้น ให้ แบ่ง ปัน เปน ๓ ส่วน หัก เสีย สอง ส่วน ได้ คืน แต่ ส่วน หนึ่ง แก่ ผู้ ไถ่ ถ้า ตี ถึง สิ้น ชีวิต ก็ ให้ ตก ไป ตาม กัน

๕๔

มาตรา ๘ เอา คน ไป ขาย ฝาก ๒ ๓ } แห่ง แล มี ผู้ พิ พาท ท่าน ว่า ให้ ผู้ ไถ่ ไล่ เอา เบี้ย แก่ ผู้ ขาย โดย อัน ดับ ไป

ศุภมัสดุ ๑๓๘๗ ศกกุนนักษัตร์ มาฆะมาศบัญจะมีดิถี อาทิตยวารมีพระ ราช โองการ สมเด็จพระเจ้ารามาธิบดี ศรีบรมมหาจักรพรรดิราชเดโชไชย พรหมเทพาดิเทพ ตรีภูวนาธิเบศร์ บรมบพิตร์ พระพุทธเจ้าอยู่ หัว ให้ ตรา พระราชบัญญัติ คำนับ โฆษนา ผะเดียง แก่ ชาว เจ้าเหง้ายุพราช ๆ นิกูล อดุล มนตรี พิริย โย ธา มาตยามุขทุกกระทรวง ทบวง การ ทั้ง หลาย อัน มี ใน แว่นแคว้น พระนคร ศรี อยุทธยา มหา ดิลกภพ นพรัตน์ราชธานี บุรี รมย์ นี้ ถ้าไพร่ ฟ้า ทาษไทยใคร ๆ หนีนาย หนี เจ้า ๆ นาย มา พบ ท่าน บ ให้ ยื้อ ชัก เอา เอง สัก อัน ท่าน ว่า ให้ เจ้า ไพร่ ทาษ } นั้น ไป อายัด แก่ มัน ผู้

๕๓

ให้ ดู ลักษณ ทาษ บท ที่ ๕ ๘ ๙

๕๔

ให้ ดู ลักษณ ลักภา บท ที่ ๑๑ แล ๓๓

วัน อาทิตย์ ๕ ค่ำ เดือน ๓ ปี กุน ศักราช ๑๓๘๗

เอา ไพร่ ฟ้า ข้าคน เขา ไว้ นั้น ถ้า คน ผู้ เอาคนไว้ นั้น ตนบ รู้ ที่ อยู่ เขา ให้ ไป ว่า ถึง มูล นาย อาณา ประชาบาล แล ให้ บอก แก่ พระ สุรัสวดี แล แพ่ง ให้ เรียก หา มา ว่า โดย ขนาด ตาม กระทรวง ทบวงการนั้น อนึ่ง คน นั้น หนีไป นาน แล เจ้า ไพร่ ทาษ พบ ใน บ้าน เรือน ถีน ถาน บ้าน แห่ง ใด ๆ ให้ อายัด แก่ เจ้า บ้าน เรือน นั้น ถ้า เจ้า บ้าน เรือน เขา มิ รับ อายัด ให้ ประจำอยู่ ให้ ไปบอกแก่สิบร้อยอายัดเอามายังตระลาการ ให้ โฉนด ฎีกา ถึง มูล นาย ส่ง มา ตาม กระทรวง ทบวงการ ถ้า พบ ใน ตลาด ควร ให้ อายัดไว้ แก่เจ้าตลาด แล ยื่นบัตร์ ให้ กระทรวงการ ให้ โฉนดฎีกา เรียก หา มา โดย ความ แผ่นดิน ถ้า พบ ใน กลาง ถนน หน ทาง แลหา ที่ จะ อายัด มิได้ ให้ เอา คน นั้น ไป ยัง ตระลาการ แล ให้ นาย ยุกกระบัตร์ กฎ ปาก หลาก คำ ไว้ แล คน นั้น ยัง รับ ว่า เปน ทาษ เป็น ไพร่ ใคร ๆ ก็ ดี ให้ ตาม มา ว่า ต่อ กัน ส่วน ตัว มัน ให้ ใส่ สังขลิกบัญชร ให้ มั่น คง แล พ้น สาม วัน แล้ว เร่ง ให้ โฉนด ฎีกา ถึง มูล นาย ให้ ออก มา ว่า ต่อ กัน ถ้า พ้น เจ็ด วัน มูลนาย มิ ออก มา ว่า ต่อ กัน ให้ตระลาการอายัดคนนั้นไว้ แก่ เจ้า ไพร่ ทาษ เก่า นั้น ก่อน เมื่อจะตามมาว่า จึ่ง เรียก ออก มา ว่า โดย พระ ราชกฤษฎีกา ท่าน แล ถ้า คน นั้น หนี มา หา เจ้า นาย เอง ให้ เอาไป ยัง ตระลาการ ให้ นาย ยุกกระบัตร์ กฎ เอา คำ ไว้

แล คน นั้น รับ ว่าเปน ไพร่/ทาษ จริง ท่าน ให้ เอา นักการไป ปอก ที่ คน อยู่ นั้น แล ให้ ตาม มา ว่า ต่อ กัน ส่วน ตัว มัน ให้ ตระลาการ เกาะไว้ ถ้า พ้น เจ็ด วัน แล มิ ออก มา ว่า ประการใด ให้ ตระลาการ อายัด คน นั้นไว้ แก่ เจ้า ไพร่/ทาษ นั้น ก่อน เมื่อ จะ ตาม มา ว่า เมื่อ ใด จึ่ง เอา ออก มา ว่า โดย ความ แผ่น ดิน ท่าน แล

๕๕

มาตรา ๑ ผู้ ใด มี ทาษ ชาย/หญิง แล เจ้า เงิน ได้ ใช้ สอย มัน ทาษ นั้นมาช้านาน ครั้น อยู่ มา มัน ทาษ นั้น หนีไป อยู่ ใน ถีนถาน บ้าน เมือง เย่า เรือน ท่าน ผู้ อื่น แล เจ้า ทาษไปติดตาม พบ มัน ทาษ นั้น ใน ที่นั้น เจ้า ทาษ จะ เอา ตัว ทาษ นั้น มา แล เจ้า ถีน ถาน บ้าน เมือง เย่า เรือน มิ ให้ ทาษ ท่าน มา ท่าน ว่า ตัว ทาษ นั้น ตก อยู่ แก่ ผู้ นั้น

๕๖

มาตรา ๒

๕๗

มาตรา ๓ ทวย ราษฎร ทั้ง หลาย มี กิจ กังวล ไป สฐาน ที่ ไกล

๕๖

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก จะ ดู ให้ดูหมอ ปลัดเล น่า ๓๔๙

แล ยัง มิ ได้ ถึง ที่ สำนัก แห่ง ซึ่ง มี กิจ แล ไป อาศรัย อยู่ ศาลา วัดวา อาราม ที่ บ้าน ที่ เย่า เรือน เคหา แห่งใด แล ข้า คน ท่าน หนี มา ๆ อาศรัย อยู่ ด้วย แห่ง เดียว กัน แล เจ้า ข้า คน ตาม มา พบ ผู้ อาศรัย อยู่ ด้วย มัน จะ ว่า ลัก ข้า/คน ตน นั้น มิ ได้ เพราะ ว่า เปน ที่ อาศรัย แก่

๕๘

คน ทั้ง เมือง

มาตรา ๔ พี่ น้อง ลูก หลาน เหลน ตก เข็ญใจ ลุง ป้า อาว อา น้า ตา ยาย ช่วย ไถ่ มา แล มี ผู้ มา สู่ ขอ ยก ยอ ให้ มัน มี ผัว เกิด ลูก ชาย หญิง เท่า ใด จะ เอา ลูก มัน เปน ทาษ นั้น มิได้ ถ้า มิ ได้ ช่วย ไถ่ มัน มา แต่ เอา มัน มา เลี้ยง ไว้ ถ้า มัน มิ สมัค อยู่ ก็ ตาม ใจ มัน (ถ้า มัน กู้ หนี้ ยืม สิน มาก น้อย เท่า ใด ให้ คิด เอา แต่ ต้น แล ดอก เบี้ย นั้น อย่า ให้ เอา แก่ มัน เลย

๕๙

มาตรา ๕ ทาษ ผู้ ใด ต้อง พิ พาท ให้ ผู้ ไถ่ นำ ถึง ผู้ ขาย จึ่ง จะ พ้น โทษ ถ้า ผู้ ไถ่ นำ หา ผู้ ขาย มิ ได้ ทาษ อัน ไถ่ นั้น มิ เต็ม ค่า เมื่อ ไถ่ นั้น หา ผู้ รู้ เห็น มิ ได้ แล ผู้ ไถ่ นั้น ต้อง โทษ โดย โจรทัณฑ์ ถ้า หา ตัว

๕๙

แปล ว่า ทาษ ขาย ตัว ๒ แห่ง นาย เงิน ๒ คน เปน ความ กัน ให้ สืบ ให้ ได้ ว่า ได้ ขาย ได้ ซื้อ ไถ่ กัน จริง ถ้า แปล ดังนี้ ถูก แล้ว ให้ ดู ประ กาศ ลักษณฉ้อ

ผู้ ขาย ส่ง มิ ได้ เมื่อ ไถ่ นั้น มี ผู้ รู้ เห็น ไถ่ เต็ม ค่า ผู้ ไถ่ นั้น พ้น จาก โทษ โจร เสีย แต่ ตัว ทาษ ได้ ไป แก่ นาย เงิน เดิม อัน พิ พาท นั้น

๖๐

มาตรา ๖ ทาษ ท่านหนีไป มีผู้ ได้ กลาง ทาง ก็ดี ทาษ ท่าน หนี มา สู่ มิ รู้ จัก ว่า ทาษ ไทย พี่ น้อง ผู้ใด ให้ เจ้า เรือน ถาม มัน ให้ รู้ ผิ เจ้า ทาษร่วม บ้าน เมือง เดียว ด้วย กัน ให้ เจ้า เรือน ส่ง ไป ให้ มัน มา ไถ่ คืน ถ้า เจ้า ทาษ นั้น มิ พึง มา ไถ่ เอา แล ทาษ นั้น หลบ หนี ล้ม ตาย ท่าน ว่า อย่า พึง ใส่ โทษ ผู้ ได้ นั้น เลย ผิ ทาษ นั้น มัน ว่า นาย เงิน อยู่ ต่าง บ้าน ต่าง เมือง ให้ ผู้ได้ ทาษ นั้น ไป บอก แก่ เจ้า บ้าน เจ้า เมือง ให้ รู้ ผิ รู้ จัก เจ้า ทาษ แล ผู้ ได้ บได้ ไป บอก เจ้า ทาษ แล เจ้า บ้าน เจ้า เมือง แล ไว้ ทาษ ท่าน ใน เย่า เรือน เดือน หนึ่ง ๒ เดือน ทาษ ท่าน (หนีตายก็ดี) ให้เจ้าเรือนใช้ทาษท่านแล

๖๑

มาตรา ๗ ทาษ ท่าน ก็ ดี เมีย ท่าน ก็ ดี หนี ข้าม หัว เมือง ๆ หนึ่ง ก็ ดี สอง หัวเมือง ก็ดี มาก ขึ้นไป ก็ดี แล มี ผู้ เอา ไว้ ใช้ การ งาน แล ผู้ เอา ไว้ นั้น ให้ กฎ หมาย แก่ ธรรมาธิกรณ์ ให้เห็น แล้ว แล ให้ ถาม เอา ถ้อย คำ มัน ไว้ ถ้า แล เจ้า ทาษ เจ้า คน ตาม มา พบ ให้ เสีย ค่า หัว คำ นับ ตาม ชาย แล หญิง ถ้า ชาย หนี ข้าม มา หัว เมือง หนึ่ง ให้ คิด เอา เงิน ค่า รัก ษา มัน ไว้ ตำ ลึง ๒ บาท ถ้า หญิง ตำ ลึง หนึ่ง

ถ้าหนีมา ๒ ๓ ๔ ๕ } หัวเมือง ให้เอาค่ารักษา ถ้าชายคนละ ๓ ตำลึง ถ้าหญิงคนละ ๒ ตำลึง จึ่งให้ไปแก่เจ้ามันแล ถ้าแลมันทำมาหากินอยู่เปนช้านาน มีลูกหญิงชายเปนหลายคน แลเจ้าเงินจะเอาลูกมันไป ให้เจ้าบ้านคิดเอาค่ารักษาจงทุกคน เพราะท่านได้พิทักษ์อักแอแก่ลูกมัน ถ้าหาบันดาศักดิ์มิได้ เอาทาษท่านไว้มิได้บอกแลกฎหมายไว้แก่ธรรมาธิกรณ์ ให้ปรับไหมเอาตามในรวางโจรแล ถ้าแลได้บอกแก่ธรรมาธิกรณ์ จะเอาผู้นั้นเปนโทษมิได้ เพราะว่าได้กฎหมายแก่ธรรมาธิกรณ์แล้ว

๖๒

มาตรา ๘

๖๓

มาตรา ๙ ผู้ใดเปนทาษท่าน แลมันหนีพาเอาทรัพย์สิ่งของท่านไปด้วย แลนายเงินไปตามได้ตัวมันมาท่านให้มันใช้สิ่งของท่านจงถ้วนแล ต้นเงินดอกเบี้ยนั้นให้เอาแก่มันโดยกระบิลเมืองท่าน

๖๒

ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะดูให้ดูหมอปรัดเล น่า ๓๕๑

๖๓

ประกัน ให้ดูลักษณตระลาการบทที่ ๒๖ ทาษลักให้ดูลักษณทาษบทที่ ๓๔ โจรบทที่ ๑๒๙ แล ๑๕๑

ถ้า เจ้า เบี้ย ติด ตาม พบ ตัว มัน จะ เอา ตัว มา มี ผู้ ประ กัน ไว้ แล ทาษ ท่าน หนี ไซร้ ให้เอา ทรัพย์ ซึ่งมัน ลัก นั้น แก่ ผู้ รับ ประ กัน อนึ่ง เจ้า เบี้ย ติด ตาม พบ ตัว มัน ถึง แก่ กรรม สิ้นชีวิต ท่าน ให้ เอา เบี้ย แก่ ผู้ ขาย แต่ ต้น ทรัพย์ โดย พระ ธรรม สาตร์

๖๔

มาตรา ๑๐ ทาษ ลูก หนี้ หลบ หนี ไป แห่ง ใด ๆ เจ้า ทาษ เจ้า หนี้ เสีย บำเหน็จ แล ค่า จ้าง แก่ ผู้ ได้ มา นั้น ให้ นาย เงิน คิด เอา แก่ทาษ ลูก หนี้ ตาม ซึ่ง เสีย ต่าง นั้น

๖๕

มาตรา ๑๑ ชวน ทาษ ท่าน ไป ค้า ต่าง เมือง แล ทำ ประ การ ใด ๆ แก่ มัน ๆ หนี ท่าน ให้ ใช้ ค่า กึ่ง หนึ่ง ก่อน กึ่งหนึ่ง ให้ ผัด หา ตัว เดือน หนึ่ง ถ้า มิ พบ ตัว ให้ ใช้ ค่า ท่าน จง เต็ม (ถ้า วัน น่าไป แล พบ ตัว มัน ไซร้ ให้ เอา ตัว ผู้ นั้น เปน ทาษ แล)

๖๖

มาตรา ๑๒ ประ กัน ผู้ คน ท่าน ใส่ กล ว่า คน นั้นหนี อยู่มา เจ้า คน ไป พบ ตัว คน ซึ่ง เปน เรือน เบี้ย นั้น เอา มา ยัง ตระ ลาการ พิจารณา เปน สัจ ว่า ผู้ ประ กัน เอา ไป ขาย แล เร้น ซ่อน อำ พราง ไว้ ให้ ไหม ผู้ ประ กัน ทวีคูณ เปน สินไหมกึ่ง พินัย กึ่ง แล เรือน เบี้ย นั้น ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง ๑๐ ที แล้ว ส่ง ตัว มัน เรือน เบี้ย ให้ แก่ เจ้าเงิน

๖๗

มาตรา ๑๓ ทาษ ฝาก นาย เงิน ใช้ ให้ เฝ้า เรือน แล ลูก หลาน

นาย เงิน เอา แขก ขึ้น เรือนแล ของ หาย ท่าน ให้ ผู้ เอา แขก ขึ้น เรือน นั้นใช้

๖๘

มาตรา ๑๔ ทาษ โจทย์ เจ้า ว่า มิ ได้ เปน ทาษ ก็ ดี ว่าได้ส่งเงิน ค่า ตัว แล้ว ก็ ดี เมื่อ พิจารณา เปน สัจ ว่า เปน ทาษ ท่าน ยัง มิ ได้ ส่ง เงิน แก่ ท่าน จริง ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง ๑๐ ที แล้ว ให้ ส่ง ตัว มัน ให้ แก่ เจ้า ทาษ คืน อย่า ให้ ดู เยี่ยง อย่าง กัน

๖๙

มาตรา ๑๕ ผู้ ใด มี ทาษ ชาย หญิง เจ้า เงิน ได้ ใช้ สอย มัน อยู่ ช้า นาน ครั้น อยู่ มา เกิด เข้า แพง แล เจ้า ทาษ นั้น หา เข้า ปลา จะ เลี้ยง ทาษนั้น มิ ได้ ขับ ทาษ นั้น ให้ ไปหา เลี้ยง ชีวิต เอง มันทาษ นั้น ไป พึ่ง อยู่ ด้วย ท่าน ฝ่าย ข้างหนึ่ง แล ท่าน เลี้ยง มันไว้ เมื่อขณะ เข้า แพงนั้น เจ้า ทาษ เห็น ตัว มัน ทาษ นั้น จะ ได้ ว่า กล่าว ว่า มัน เปน ทาษ ของ ตัว หา มิ ได้ ครั้น อยู่ มา เข้า ถูก เจ้า ทาษ มา ว่า กล่าว แก่ ทาษ นั้น ว่า มัน เปน ทาษ ของ ตัว อิก มิ ได้ เลย เหตุ ใด จึง กล่าว ดัง นี้ เหตุ ว่า เมื่อ เข้า แพง นั้น ตัว มิ ได้ กล่าว ว่า เปน ทาษ

๖๘

ให้ ดู ฎี กา ที่ ๒๑ ปี ๑๑๘ ซึ่ง อธิบาย ถึง เรื่อง ที่ เกี่ยว กับ พระราชบัญญัติ กระ เษียณอายุ ลูกทาษ ลูก ไทย

๖๙

ให้ ดู ลักษณทาษ บท ที่ ๗๐ แล ๗๑

๗๐

มาตรา ๑๖ เปน เมือง เกิด ภัย เข้า แพง แล ผู้ มี ข้า คน หลาย แล ตน หา เข้า จะเลี้ยง รักษา ข้า คน ตน มิ ได้ ตน ละ ทาษ ตน ให้ ไป ทำ ใส่ ปาก เอง แล ข้า คน ตน ทำ มิ ทัน แลมันไป พึ่ง กิน เข้า ของ ท่าน แล ท่าน เลี้ยง รักษาไว้ ครั้น เข้า ถูก แล หาย ภัยอุบัติ แล จะ คืน เอา ค่า คน ตน เล่า ไซร้ ท่าน ให้ ตี ค่า นั้น จง เต็ม ให้ แก่ ผู้ ให้ เข้า กิน ซึ่ง เลี้ยง มา นั้น จง เต็ม ค่า เพราะ เขา หากเลี้ยงรักษามันจึ่ง รอด ชีวิต อยู่ แล

๗๑

มาตรา ๑๗ ทวยราษฎร ทั้ง หลาย มี ทาษ ชาย หญิง แล้ว เจ้า เงิน ได้ ใช้ สอย ทาษ นั้น ช้า นาน เกิด อุบัติเหตุเข้าแพง ครั้น อยู่ มา มัน ทาษ นั้น หา เข้า จะเลี้ยง ชีวิต มิได้ มัน ทาษ นั้นไปพึ่ง ท่าน ผู้ ฝ่าย ข้าง หนึ่ง ๆ นั้น มิได้ ไถ่ ถาม มัน ทาษ นั้น ให้ แจ้ง แล เอา ทาษ ท่าน เลี้ยงไว้ มิ ได้ บอก แก่ เจ้า ทาษ ครั้น อยู่ มา เข้า ถูก เจ้าทาษ มา พบ ทาษ จะ เอา ทาษ ท่านคืน ท่าน ให้ ทำ ค่าตัว ทาษ นั้น เปน สองส่วน ให้ แก่ ผู้ เลี้ยง ทาษไว้นั้น ส่วน หนึ่ง ๆ ให้ ได้ แก่ นาย เงิน

๗๐

ให้ ดู ลักษณ ทาษ บท ที่ ๖๙ แล ๗๑

๗๑

ให้ ดู ลักษณ ทาษ บท ที่ ๖๙ แล ๗๐

๗๒

มาตรา ๑๘

๗๓

มาตรา ๑๙ ทาษนายเงินใช้อยู่ ถ้าไข้ป่วย บาด จ็บ อยู่ ช้า นาน หลาย เดือน หลาย ปี นาย เงิน มิได้ ใช้ จะ เอา ดอก เบี้ย ค่า ป่วยการ ต่อ หน้าไซร้ ท่าน ว่า มิ ชอบให้เอา แต่ ต้น

๗๔

มาตรา ๒๐

๗๕

มาตรา ๒๑ ผู้ ใด ศรัทธา ต่อ พระสาศนา โปรดให้ ทาษ บวช เปน ภิกษุ สามเณร รูปชี ใน พระสาศนา แล้ว ถึง จะ ลา ออก จาก พระ สาศนา เล่า ก็ ดี เจ้า ทาษ จะ เอา ทาษ คืน นั้น มิ ได้ ถ้า เจ้า หนี้ ลูก หนี้ ยอมให้ บวช แล้ว จะ เอา ลูก หนี้ คืน ก็ มิ ได้

๗๖

มาตรา ๒๒ คบ ทาษ ท่านไว้ แห่ง เรือน ตน แล เจ้า ทาษ ตาม มา พบ ทาษ ท่าน แล จะ เอา ทาษ ท่านไปไซร้ แต่ ตน ผัด วัน ผัด คืน จะ

๗๒

ประกาศวันที่๒๙พฤศจิกายน๑๑๗ยกเลิกจะดูให้ดูหมอปรัดเลน่า๓๕๓

๗๔

พระราชบัญญัติ พิกัด กระเษียณ อายุ ลูก ทาษ ลูกไทย ปี ๑๒๓๖ มาตรา ๑๒ ยกเลิก จะดูให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๓๕๓

เอา ทาษ ไป ส่ง แล ตน มิ ได้ เอา ทาษ ท่าน ไป ส่ง เอา ทาษ ท่าน ไว้ ขาด การ งาน ไซ้ร้ ถ้า ชาย เอา เบี้ย ป่วย การ วัน ละ ๓๐๐ ถ้า หญิง เอา วัน ละ ๑๕๐ ถ้า พ้น เดือน หนึ่ง ๒ เดือน แล้ว เอา ค่า ตัว มา ตั้ง ไหม ขวบ ค่า เปน สิน ไหม กึ่ง

๗๗

มาตรา ๒๓ ทาษ แล ทาษ ดุจกัน ใช่ พี่ น้อง พ้อง พันธุ์ เอา กัน ไป ซ่อน เร้น ไว้ มี ผู้ มา บอก นาย เงิน ๆ รู้ เที่ยว หา ทาษ ท่าน ตนพราง มิ ได้ บอก ตาม จริง อยู่ มา เจ้า ทาษ พบ ทาษ ของ ท่าน พิจารณา เปน สัจ ว่า มัน เร้น ซ่อน กิน อยู่ ด้วย มัน จริง ให้ ทวน มัน ผู้ ภา เร้น ซ่อน แล ผู้ หนี ด้วย ลวด หนัง โดย สกรรจ์ มิ สกรรจ์

๗๘

มาตรา ๒๔

๗๙

มาตรา ๒๕ เศรฐีคหะบดี ทวย ราษฎร กรม ใด ๆ มี ทาษ มากหลาย

๗๗

ให้ ดู ลักษณ ลักภา บท ที่ ๒๓ ลักษณ ทาษ บท ที่ ๑๐๒

๗๘

ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะดู ให้ ดูหมอ ปรัด เล น่า ๓๕๔

ใช้ไปค้าทาง บก เรือ เหนือ ใต้ หนีไปในสฐานที่ใดๆก็ดี แลทาษนั้นต้องพิพาทถ้อยความอยู่ในตระลาการ ทางที่จะไปมาหากันได้ แลเจ้าทาษมิรู้ อยู่เปนช้านาน แลมีผู้ไปแก้พิพาทแลช่วยเอากลางตระลาการ แลอยู่จำเนียรกาลนานมาเจ้าทาษจะเอาตัวไป แลให้ผู้แก้พิพาทเอาสินแก่เจ้าทาษซึ่งช่วยมาจงเต็ม แลให้มันแต่งเข้าตอกดอกไม้ขะมาท่านผู้แก้พิพาทโดยควร แล้วให้ส่งตัวทาษนั้นให้แก่เจ้าทาษนั้นคืน ถ้าแลทาษนั้นทำทรัพย์สิ่งสินสิ่งใดแตกหักหาย ให้ใช้ทรัพย์ท่านนั้น

๘๐

มาตรา ๒๖ ผู้ใดเปนทาษท่านๆใช้ไปทำการแห่งท่าน เสียไปเปนเชลยข้าศึก อยู่มารอดคืนมาเล่า แลผู้นั้นก็พ้นจากเปนทาษท่าน ถ้าแลไปทำการตนเอง แลเสียไปแก่ข้าศึก เมื่อคืนมาได้ แลผู้นั้นมิพ้นจากทาษท่านเลย

๘๐

ให้ดูลักษณทาษบทที่ ๑๖ ๑๗ แล ๘๓

สุภ มัส ดุ ศักราช ๑๕๕๗ ปี ฉลูนักษัตร์ สังวัจฉระวิสาขมาศศุกกะปักษ์ อาทิตยวาร สมเด็จ บรมบพิตร์ พระ พุทธ เจ้า อยู่ หัว เสด็จ ใน พระ ที่ นั่ง ไพชยนต์ มหา ปรา สาท ฝ่าย ซ้าย สั่ง แก่ เจ้า พระ ยา ศรี รัตนมณ เฑียร บาล ขุนจันทราทิตย์ ขุนอินทราทิตย์ นายท้าวราชบัณฑิตย์ เฝ้าอยู่ด้วยมีพระราช โองการมารพระบัณฑูร ให้ แต่ง พระ ราช กำหนด พระราชกฤษฎีกาไว้ ดัง นี้

๘๑

มาตรา ๑ มี ในพระธรรมสาตร์ เดิม ว่า ซื้อ ช้าง ม้า วัว ควาย เงิน ทอง ไถ่ ข้า คน ซื้อ ผ้า ผ่อน เรือ ชา เข้า ปลา เมี่ยง หมาก ทรัพย์ สิ่ง ใด ๆ มิ ทัน ให้ เบี้ย ผู้ ขาย ตก ศึก ใกล้ ไกล ก็ ดี แล ผู้ ซื้อ มิ ได้ ตก ศึก ให้ ผู้ ขาย เอา แก่ ผู้ ซื้อ จง เต็ม ถ้า ผู้ ซื้อ ตก ศึก ผู้ ขาย มิ ได้ ตก ศึก ท่าน มิ ให้ ผู้ ขาย เอา แก่ ผู้ ซื้อ สัก อัน เลย ถ้า แล สิน อัน กู้ ยืม มี ประ กัน ขึ้น ดอก เบี้ย ก็ ดี ให้ ถือ ดัง กล่าว ก่อน นั้น ถ้า มี บันดาศักดิ์ เท่า หัว ปาก ขึ้น ไป ตก ศึก ให้ พิจาร ณา ดู ถ้า ผู้ ตก ศึก ยัง มี ทรัพย์ สิ่ง สิน ทาษ ไทย อยู่ แก่ พ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก หลาน ภาย หลัง ให้ พ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก หลาน ผู้ ได้ สิ่ง สิน ทาษ ไทย นั้น ใช้ สิน ท่าน บพึง ให้ ประ บัด สิน ท่าน ถ้า มัน ที่ ตก ศึก หนี มา รอด มี สิ่ง สิน ทาษ ไทย ให้ ใช้ ดุจกล่าว มา นี้

วัน ๑ ข้าง ขึ้น เดือน ๖ ปีฉลู ศักราช ๑๕๕๗

๘๒

มาตรา ๒

๘๓

มาตรา ๓ ทาษหนีเจ้าไปต่างเมืองเสียแก่ข้าศึก หนีรอดคืนมาให้ไว้แก่เจ้าเงินคืน ถ้ามิได้หนีผูกดอกเบี้ยไป เสียแก่ข้าศึก ให้ตีค่าตัวเปน ๓ ส่วน ให้เจ้าเบี้ยส่วนหนึ่ง สองส่วนให้ปรานีแก่มันผู้ขาย เพราะเปนบาปกรรมด้วยกันเกิดจลาจลในแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัว เปนภัพแก่เจ้าสิน

๘๔

มาตรา ๔ ทาษสินไถ่มันมิสมัคอยู่ แลมันถามเงินมาส่งเจ้าเงินมิบอกไปยังศาลแพ่งเจ้าเงินคิดเอาแก่มันนอกสารพิจารณาเปนสัจว่าฉ้อทาษ มักได้เท่าใดให้หักสองเท่ามักได้ อย่าให้ทวยราษฎรทั้งปวงข่มเหงสืบไป

๘๒

ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะดูให้ดูหมอปรัดเลน่า ๓๕๖

๘๔

แปลว่าทาษจะวางเงิน นายเงินจะเอาเงินเกินสารกรมโดยไม่มีมูล

๘๕

มาตรา ๕ ทาษแค้นใจเจ้าเบี้ยนายเงินด้วยประการใด แลฟ้องให้เรียกนายเงินออกมายังโรงศาล ท่านว่าให้มันส่งค่าตัวมันแก่นายเงินมันเสียก่อน อย่าให้ฟ้องร้องเหนือเงินท่าน ถ้านายเงินทำผิดเปนความมหันตโทษไม่ส่งค่าตัวก็รับฟ้องได้

๘๖

มาตรา ๖ ทาษสินไถ่มันมิสมัคอยู่ แลมันถามเงินมาส่งเจ้าเบี้ยนายเงินมิรับท่านว่ามิชอบ ถ้ามันส่ง ๓ ครั้งแล้ว เจ้าเงินมิรับ ให้คิดเอาสิบหยิบหนึ่งแก่นายเงิน เหตุว่านายเงินทำให้ได้ยากแก่ไพร่พลเมือง ถ้ามันมิส่งเงินแก่นายเงินแลมันมาฟ้องร้องภาเจ้าเงินขึ้นศาล ให้คิดเอาสิบหยิบหนึ่งแก่ทาษนั้น

๘๗

มาตรา ๗ ทาษแลทาษดุจเดียวกันเกิดวิวาทแก่กัน แลด่าถึงเจ้าเบี้ยนายเงิน ๆ มิได้ยินแก่โสตร์ประสาทเอง แลทาษนั้นมา

๘๕

ให้ดูลักษณรับฟ้องบทที่ ๑๒ อาญาหลวงบทที่ ๑๐๔

๘๖

คิดเอาสิบหยิบหนึ่งแก่นายเงิน คือให้ลดค่าตัวเท่านั้น ถามเงินมาส่ง คือหาเงินมาส่ง

บอก แก่ นาย จะ ขึ้น ชื่อ ว่า ด่า นั้น มิ ได้ แล ถ้อย คำ นั้น มิ ควร ที่ จะ พึง ฟัง มิ ควร ที่ จะ เอา ถ้อย ความ ไต่ ถาม อนึ่ง ถ้า เจ้า เงิน นั้น ได้ ยิน แก่ โสตร์ ประสาท เอง แล เห็น ด้วย จักษุ เอง ดัง นั้น ขึ้น ชื่อ ว่า ด่า ควร ที่ จะ เอา ว่า กล่าว ถ้อย ความ ได้

๘๘

มาตรา ๘

๘๙

มาตรา ๙ ผู้ ใด เปน ทาษ ท่าน มัน มี ทรัพย์ สิ่ง สิน ก่อน ยัง มิ ได้ เปน ทาษ ครั้น อยู่ มา มัน นั้น ตาย แล เจ้า ทรัพย์ จะ กล่าว เอา ทรัพย์ มัน ผู้ ตาย มิ ได้ เลย เพราะ ว่า ทรัพย์ ของ มัน มิ ได้ เกิด ใน เรือน เจ้า ทรัพย์ ให้ เอา ทรัพย์ นั้น ให้ แก่ ภรรยา ญาติ พี่ น้อง มัน ผู้ ตาย ถ้า มัน หา บุตร์ ภรรยา สา มี พ่อ แม่ พี่ น้อง มิ ได้ ให้ เอา สิน นั้น ให้ แก่ เจ้า ทาษ โดย พระ ธรรม สาตร์ อัน กล่าว ไว้

๙๐

มาตรา ๑๐

๘๘

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก เดิม มี ความ ว่า ทาษ ตาย ให้ นาย เงิน เปน ผู้ รับ มรฎก ของ ทาษ จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๓๕๗

๙๐

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๓๕๗

สุภมัศดุ ๑๒๖๗ กุนนักษัตร์ เดือนสิบ แรมค่ำหนึ่ง พฤหัศบดี สมเด็จพระบรมบพิตร์พระพุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จในพระที่นั่งฝ่ายอุดรมหาปราสาท โดยปราจิณทิศ จึ่งพระเกษมราชสุภาวดีบังคมทูล พระกรุณาพระเจ้าอยู่หัวว่า ทวยราษฎรทั้งหลายร้องฟ้องว่ายากแค้นเอาพี่น้องลูกหลานไปขายฝากไว้แก่เจ้าเบี้ยนายเงิน แลลูกหลานนายเงินเอาทาษเปนเมีย เกิดลูกก็ดี มิเกิดลูกก็ดี แลละร้างเสีย นายเงินจะเอาให้เต็มค่า ขอให้ว่ากล่าวนั้น ข้าพระพุทธเจ้าหารู้ที่จะว่าไม่ จึ่งพระพุทธเจ้าอยู่หัวมีพระราชโองการมารพระบัณฑูรตรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งแก่พระเกษมราชสุภาวดีว่า แต่นี้สืบไปเมื่อน่า

๙๑

มาตรา ๑ ทาษแลทาษสมรศด้วยกัน เกิดลูกชายหญิงณะบ้านเรือนนายเงินก็ดี บ้านเรือนพี่น้องนายเงินก็ดี ให้สิทธิ์แก่เจ้าทาษหญิงนั้น ถ้าแลทาษหญิงมิถึงเต็มค่า จะคิดเอาค่าลูกนั้นมิได้ ให้เอาแต่เปนค่าบ่วยการแม่มัน ถ้าแลแม่หญิงเต็มค่าให้คิดเอาค่าลูกมันจงเต็ม ถ้าแลผัวมันเปนไทยเกิดลูกในบ้านเรือนเจ้าทาษหญิง ให้ตั้งค่าตัวลูกมันเปน ๓ ส่วน ยกส่วนไทยไว้พ่อส่วนหนึ่ง ให้เจ้าทาษหญิง ๒ ส่วน ถ้าแลหญิงนั้นตาม

๙๑

ให้ดูสารบาญหมวดทาษ ค่าเดี่ยวนี้คือค่าตามพระราชบัญญัติกระเษียณอายุลูกทาษปี ๑๒๓๖

ชาย ไป อยู่ บ้าน เรือนชาย เกิด ลูก ชาย หญิง ก็ ดี ให้ ปันค่า ลูก นั้น เป็น สอง ส่วนให้ แก่ พ่อ มัน ส่วน หนึ่ง ให้ แก่ นาย เงิน แม่ มัน ส่วน หนึ่ง อนึ่ง สัตรี เปนไทย สมรศ ด้วยทาษ แล เกิด บุตร์ ๆ นั้น ได้ แก่ สัตรี ถ้า นาย เงิน ชาย มี ขัน หมาก สู่ ขอ หญิง ไทย มา สมรศ กับ ชาย ทาษ ตน เกิด บุตร์ ๆ นั้น ปัน เปน ๓ ส่วน ได้ แก่ ทาษ ชาย นั้น ส่วน หนึ่ง

๙๒

มาตรา ๒ ทาษ แล ทาษ สมรศ เลี้ยง กัน ผู้ หนึ่ง หนี / ยัง นาย เงิน จะ คิด เอา ค่า ตัว ผู้ หนี แก่ ผู้ ยัง นั้น มิได้ ถ้า ผู้ ยังได้ ทำ หนังสือ ประกัน ตัว ผู้ หนีไว้ แก่ นาย เงิน เปน คำนับ ท่านให้ เอา ค่าตัว ผู้ หนี แก่ผู้ ยัง ตาม รับนั้น

๙๓

มาตรา ๓ ช่วย ทาษ มี ลูก ก่อน ติด มา แล ลูก นั้น อายุ แต่ ๗ ขวบ ลง มา แล นาย เงิน ใช้ แม่ มันไป ทำ การ เอา ลูก มันไว้ แล้ว ลูก มัน หายไป นาย เงิน มิ เอาใจใส่ให้ เร่ง หา ลูกให้ แก่ มัน ถ้า ลูก มัน ล้ม ตาย มิได้ ตัว มา ส่งให้ แม่มัน ให้ พิกัด ค่า ตามกระเชียณอายุให้ แก่ แม่ มัน ถ้า อายุ ลูก ทาษ พ้น ๗ ขวบ ขึ้นไป แล้ว หาโทษ แก่ นาย เงิน มิได้

๙๔

มาตรา ๔ ชาย เปนไทย หญิง เปน ทาษ สมรัก กัน มี ท้อง ลูก

๙๔

ให้ ดู ลักษณทาษ บท ที่ ๑๐๐ ผัว เมีย บท ที่ ๔๔ แล ๔๕

ให้ชาย นั้น รักษา ท้อง ทาษ ท่าน จน พ้น ท้อง ๓ เดือน ถ้า ตายในเขตร์ รักษาท้อง ให้ ทำ ค่า ตัว เปน ๓ ส่วน ยก เสีย ส่วน ๑ ให้มันใช้ ๒ ส่วน ถ้า มัน มิได้ รักษา ท้องทาษท่าน ออกลูกตายไซ้ ให้ คิด ค่า ตัวทาษ แก่ชาย นั้น จง เต็ม ถ้า ชายได้ รักษา ท้อง หญิง ทาษ มิ เปน อันตราย แลหญิง ทาษ มิ สมัค อยู่ ให้ แบ่ง ค่า ตัว ลูก มัน เปน ส่วนไทย ส่วน ทาษ ถ้า ชาย มิ ได้ รักษา ท้อง หญิง ทาษ ไซ้ อย่า ให้ แบ่ง ค่า ตัว ลูก เปน ส่วนไทย เลย

๙๕

มาตรา ๕

๙๖

มาตรา ๖ นายเงิน ก็ดี พี่ น้อง ลูกหลาน พ่อ แม่ เจ้า เงิน ก็ดี เอาทาษ ฝากเลี้ยงเปนเมีย เกิด ลูก ด้วย เท่าใด ๆ ก็ ดี แล แม่ มัน เปนไทย เพราะ ลูก แล ชาย หญิง มิ สมัค จะ เลี้ยง กัน จะ อย่า กัน ท่าน ว่า มิให้ เอา เงิน ค่า ตัว แก่มันเลย แล ลูก นั้น เปน พงษ์ผู้ดี สิทธิ์ อยู่แก่ บิดา นั้น

๙๗

มาตรา ๗ หญิง ทาษี ท่าน แห่ง หนึ่ง สมรศ ด้วย ชาย ทาษ ท่าน

๙๕

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะดูให้ ดู หมอ ปรัดเล น่า ๓๕๙

๙๖

ให้ดู ลักษณ ทาษ บท ที่ ๙๘ แล ๙๙ ลักษณ มรฎก บท ที่ ๗ ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๔๖

แห่งหนึ่ง เกิดบุตร์ด้วยกันมากน้อยเท่าใด ท่านให้ลูกมันเปนสิทธิ์แก่นายเงินแห่งหญิงทาษจงสิ้น อุประมาดังแม่โคอันปล่อย แลเกิดลูกเท่าใด ๆ ได้สิทธิ์แก่นายโคตัวเมียนั้น

๙๘

มาตรา ๘ หญิงทาษภริยาคลอดลูกตายก็ดี ตายแต่ลูกแม่มันยังก็ดี จะเอาเงินแก่ผู้ขายนั้นมิได้ ให้คืนสารให้มัน ใช้ฉันเมียไทย อย่าว่าแต่มนุษย์ปุถุชนเลย ถึงอินท์พรหมก็ขัดความตายมิได้

๙๙

มาตรา ๙ ผู้ใดมีทาษหญิง นายเงินเอาหญิงทาษเปนเมีย ครั้นอยู่มาชายนายเงินมิพอใจอยู่ด้วยหญิงทาษนั้น ให้ทำค่าตัวมันเปน ๒ ส่วน ให้นายเงินเอาแก่มันส่วนหนึ่ง ๆ ยกไว้ให้แก่มัน ถ้าแลมันมิเต็มใจจะอยู่ด้วยนายเงิน ให้เอาค่าตัวมันจงเต็ม เพราะว่าเอาใจออกหากจากท่าน

๑๐๐

มาตรา ๑๐ ชายไทยพึงใจทาษสาวท่าน แลชายมิได้ช่วยไถ่

๙๘

ให้ดูลักษณทาษบทที่ ๙๖ แล ๙๙ มรฎกบทที่ ๗ ผัวเมียบทที่ ๔๖

๙๙

ให้ดูลักษณทาษบทที่ ๙๖ แล ๙๘ มรฎกบทที่ ๗ ผัวเมียบทที่ ๔๖

๑๐๐

ให้ดูลักษณทาษบทที่ ๙๔

เอา ทาษ ท่านไว้ ณะ เรือน เลี้ยง เปน เมีย มิ ส่ง ทาษ ท่าน ให้ แก่ นาย เงิน เกิด ลูก ก็ ดี มิ เกิด ลูก ก็ ดี แล เอา ทาษ ท่าน ไว้ ให้ ป่วย การ ท่าน ว่า ชาย นั้น ทำ บังอาจ มิ ได้ เกรง กลัว พระ ราช บัญญัติ ความ เมือง ท่าน ๆ ให้ ไหม ชาย นั้น เปน ข้อ เลมิด แล ให้ เสีย ค่า ป่วย การ แก่ ท่าน ด้วย ถ้า เกิด ลูก ด้วย ชาย นั้น อย่า ให้ เสีย ค่า ป่วย การ เลย ลูก นั้น ให้ แก่ แม่มัน เพราะ เกิดใน เรือน เบี้ย ท่าน

๑๐๑

มาตรา ๑๑ ทาษ สม คบ กันเอง นาย เงิน มิ รู้ แล นาย เงิน ข้าง หนึ่งรู้ มัน คบ ทาษ ท่านไว้ จะ ว่า มัน สมคบ ทาษ เองไซ้ อย่า พึงให้ พึ่ง เพราะ เปน ทาษ เหมือน กัน ให้ เอา แต่ ทาษ ตน มา ถ้า เจ้า ทาษไปพบ ทาษ เอง แล เอา ทาษ ท่าน ไว้ ให้ บอก แก่ เจ้า ทาษ ผู้ นั้น ให้ รู้ แล้ว ให้ ว่า แก่ ทาษ ของ ตัว ให้ เอา ทาษ ของ ท่าน มา ส่ง ถ้า มิ ได้ เอา มา ส่ง ให้ ปรับ ไหม เอา เจ้า ทาษ ผู้ สม คบ เอา ทาษ ท่าน ไว้ กึ่ง ค่า เพราะ มัน รู้ กัน กับ ด้วย ผู้ คน ของ มัน แล

๑๐๒

มาตรา ๑๒ ทาษ แล ทาษ สม คบ กัน เอา กัน ไป ขาย แห่ง ใด ๆ เจ้า เงิน มิ รู้ ให้ ตี ด้วย ลวด หนัง โดย กำ ลัง เบี้ย แล้ว ส่ง ให้ แก่ นาย เงิน คืน ถ้า แล นาย เงิน เก่า มิ ได้ ตี ให้ ไถ่ กึ่งตัว เพราะ ผู้ ไถ่ นั้น มิ พิจารณา แล

๑๐๒

ให้ ดู ลักษณ ทาษ บทที่ ๗๗ ลักษณ ลัก ภา บท ที่ ๒๓

๑๐๓

มาตรา ๑๓ (ผู้ใดบังอาจว่าตนเรี่ยวแรงมีเพื่อนหลายคนก็ดี ผู้เดียวก็ดี ไปกุมเกาะเบาะแฉลงหญิงทาษท่านด้วยแรงตน แลหญิงทาษนั้นร้องแรกขัดขวางมีคนรู้เห็นได้ยิน ข่มขืนหญิงนั้นได้ถึงชำเราก็ดี มิได้ถึงชำเราก็ดี พิจารณาเปนสัจให้ไหมโดยพระราชกฤษฎีกาเดิม ถ้าข่มขืนหญิงทาษมีบาดเจ็บ ให้ไหมโดยบาดเจ็บอิกโสดหนึ่ง พวกที่ไปด้วยนั้นให้ไหมกึ่ง ถ้าชายหลายคนข่มขืนโทรมเอาหญิงนั้น ให้ลงโทษแก่ชายนั้นด้วยลวดหนังคนละ ๓๐ ที แล้วให้ไหมตามบันดาศักดิ์ เพราะเข้าในระวางกันโชกบ้านเมืองท่าน

๑๐๔

มาตรา ๑๔

ลักษณทาษสิ้นแต่เพียงนี้

๑๐๓

พระราชกำหนดลักษณข่มขืนร่วมประเวณีปี ๑๑๘ มีความทับ

๑๐๔

ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะดูให้ดูหมอปรัดเล น่า ๓๖๑

ลักษณ เบ็ดเสร็จ

จัก กล่าว ลักษณไร่ นา เปน มูล คดี วิวาท ให้ เกิด ความ ตาม บาฬี มีในคัมภีร์พระธรรมสาตร์ ว่า เขตตาทิ อารามะวะนาทิถานัง อันโบราณ ราช กระษัตริย์ จัด เปน บท มาตรา คือ พระ ราช อธิ บาย สืบ ๆ มา ดัง นี้

สุภมัศดุ ๑๒๖๓ อัชชะสังวัจฉะระเชษฐมาศศุกกปักษ์ปัญจะมีดิถีชีวะวาร พระบาทสมเด็จพระเจ้ารามาธิบดีศรีวิสุทธิ์สุริยวงษ์องค์บุริโสดม บรมจักร พรรดิ์ราชาธิราชตรีภูวนาธิเบศร์ บรมบพิตร์ พระพุทธเจ้า อยู่ หัว เสด็จ ออก ณ พระ ที่นั่ง เบญจะรัตน์ มหาปราสาท มี พระราช โองการ มาร พระ บัณฑูร สุรสิงหนาท ดำหรัส สั่ง แก่ ขุน เกษตรา ธิบดี ให้ ตรา พระ ราช กฤษ ฎีกา โฆษนา คำนับ บัญญัติ เผดียง แก่ มุข ลูกขุน เจ้าราชนิกูล ขุนหมื่น พันทนาย ฝ่าย ทหาร พล เรือน จ่าภูดาษ เสมียร นักการ แล ราษฎร ทั้ง หลาย แต่ นี้ สืบไป เมื่อ น่า

มาตรา ๑ ถึง เทศกาล เดือ น ๑ ๖ ๗ ๘ ๙ } เข้า เปน ต้น เปน ลำ ให้

วัน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๗ ปีมะแม ศักราช ๑๒๖๓

๑

สัตว์ ไป กิน เข้า ท่าน ให้ ดู สารบาน แพ่ง หมวด ทำ ร้าย ต่อ ทรัพย์ เบี้ย นั้น พัน ละ เฟื้อง

ขุน เกษตราธิบดี มี ตราสารบัญญัติ ออกไป เมือง นอก ขอบ พระนคร ให้ ตี ฆ้อง ป่าว โฆษนา แก่ ผู้ มี ช้าง ม้า โค กระบือให้ ผูก ถือไว้ อย่าให้ ปล่อย ปละ ละ เสีย ให้ เลี้ยง โดย ขาด ถ้า ลุ่ย หลุด เชือก ขาด ปลอก ขาด จาก หลัก แหล่ง เข้า ไร่ นา กิน เข้า ท่าน ครั้ง หนึ่ง ให้ จับ เอา ช้าง ม้า โค กระ บือ ไว้ ถ้า เจ้า ของ มัน มา ขอ ท่าน ว่า ให้ คืน ให้แก่ มัน ครั้ง หนึ่ง ก่อน ถ้า แล เจ้า ของ ขอ โดย ขนาด แล้ว เจ้า ไร่ นา มิ ให้ ท่าน ว่า ผู้ นั้น เลียม ลัก ช้าง ม้า โค กระ บือ ท่าน ๆ ให้ เอา ค่า ช้าง ม้า โค กระ บือ ตั้ง ไหม กึ่ง ค่า ให้ คืน ช้าง ม้า โค กระบือ ให้แก่ เจ้า ของ ถ้า ถึง ๒ ครั้ง ให้ เจ้า เข้า บอก แก่ นาย บ้าน นาย เมือง ผู้ เถ้า ผู้ แก่ ให้ รู้ จง คำ นับ ให้ เจ้า ช้าง ม้า โค กระ บือ ใช้ เข้า ท่าน ตาม มาก แลน้อย ถ้า หา เจ้า ของ มา ขอ ไถ่ มิได้ ให้เจ้าเข้าเอา ช้าง ม้า โค กระบือไป บอก แก่ สุภา จ่า เมือง ให้ ตรา รูป พรรณ์ สัตว์ นั้น เวน ตัว สัตว์ ให้ แก่ เจ้า เข้า ถ้า เจ้า ช้าง ม้า โค กระบือ จะ มาไถ่ ให้ไหว้ เจ้า ทุ่ง เหล้า เพนียง หนึ่ง ผ้า ขาว ผืน หนึ่ง ให้ ใช้ เข้า ท่าน จึ่งให้ สัตว์ ไป แก่ เจ้า ของ ถ้า เจ้า ของ ยัง มิ มา ไถ่ ช้าง ม้า โค กระ บือ ซึ่ง จับ ไว้ นั้น หาย ตาย ให้ ผู้ จับ บอก แก่ สุภา จ่า เมือง คำนับ อย่า เอา โทษ แก่ เขา เลย ถ้า มิ ได้ บอก ช้าง ม้า โค กระ บือ ท่าน หาย ตาย ให้ ใช้ ของ ท่าน กึ่ง หนึ่ง ถ้า เจ้า ของ มา ติด ตาม ขอ มิ ให้ ไถ่ เอา ไว้ ของ เขา ปล่อย หาย ตาย ท่าน ว่า ให้ ผู้ เอา ไว้ ใช้ ของ ท่าน จง เต็ม ค่า ถ้า กิน ถึง ๓ ครั้ง ก็ ดี แล ปล่อย ให้ กิน เลี้ยงให้ กิน เข้า ท่าน เมื่อ เปน ต้น เปน ลำ ก็ ดี ให้ ไหม ช้าง พู่ ตัว ละ ๒๔๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๒๐๐๐๐ ม้า พู่ ตัว ละ ๙๐๐๐

เมีย ตัว ละ ๘๐๐๐ โค พู่ ตัว ละ ๑๐๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๙๐๐๐ กระบือพู่ ตัว ละ ๑๑๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๑๐๐๐๐ ให้ ใช้ เข้า ท่าน โดย มาก แล น้อย ให้ คืน ตัว สัตว์ นั้น ให้ เจ้า ของ ถ้า กิน เข้า ท่าน เมื่อ ออก รวง ให้ ไหม ช้าง พู่ ตัว ละ ๔๔๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๓๓๐๐๐ ม้า พู่ ตัว ละ ๑๑๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๑๐๐๐๐ โค พู่ ตัว ละ ๑๖๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๑๔๐๐๐ กระบือ พู่ ตัว ละ ๑๗๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๑๕๐๐๐ ให้ ใช้ เข้า ท่าน ถ้า กิน เข้า กล้าท่านให้ไหมช้าง พู่ตัวละ ๓๒๐๐๐ เมีย ตัวละ ๒๘๐๐๐ ม้า พู่ ตัว ละ ๑๐๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๙๐๐๐ โค พู่ ตัว ละ ๑๑๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๑๐๐๐๐ กระบือ พู่ ตัว ละ ๑๔๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๑๑๐๐๐ ให้ ใช้ เข้า กล้า ท่าน ถ้า กิน เข้า ม้าน ยัง ไม่ เปน รวง ให้ ไหม ช้าง พู่ ตัว ละ ๑๐๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๘๐๐๐ ม้า พู่ ตัว ละ ๓๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๒๐๐๐ โค พู่ ตัว ละ ๔๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๓๐๐๐ กระบือ พู่ ตัว ละ ๕๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๔๐๐๐ ให้ ใช้ เข้า ท่าน ตาม มาก แลน้อย

๒

ถ้า ผู้ ใด { ผูก / แกล้งจูง / ขี่ } ช้างม้าโคกระบือให้กินเข้าท่านเมื่อเปน { ต้นลำ / เข้าม้าน / เข้ารวง } ให้ ไหม ช้าง พู่ ตัว ละ ๑๕๐๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๑๑๐๐๐๐ ม้า พู่ ตัว ละ ๔๐๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๓๖๐๐๐ โค พู่ ตัว ละ ๕๒๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๔๒๐๐๐ กระบือ พู่ ตัว ละ ๕๖๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๔๕๐๐๐ แล้ว ให้ ใช้ เข้า ท่าน ตาม มาก แลน้อย

---

๒ แกล้ง ให้ ดู ลักษณเบ็ด เสร็จ บท ที่ ๓

๓

ถ้า ผู้ ใด แกล้ง {ผูก จูง ขี่} ช้างม้าโค กระบือ ให้ กิน เข้ากล้าท่าน ให้ไหม ช้าง พู่ ตัว ละ ๑๒๐๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๙๐๐๐๐ ม้า พู่ ตัว ละ ๓๐๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๒๖๐๐๐ โค พู่ ตัว ละ ๔๖๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๓๔๐๐๐ กระบือ พู่ ตัว ละ ๔๘๐๐๐ เมีย ตัว ละ ๓๖๐๐๐ แล้ว ให้ ใช้ เข้า กล้า ท่าน ตาม มาก แล น้อย

๔

มาตรา ๒ วัว ควาย เจ้า เดียว ก็ ดี ต่าง เจ้า ก็ ดี กิน เข้า ท่าน ไร่ หนึ่ง {๒ ๓} ไร่ ถึง {๒๐ ๓๐} ไร่ แหลก ย่อย ยับ ไป ก็ดี ท่านให้ นับ ตัว วัวควาย ช้าง ม้า สิ่ง ละ ๑๐ ตัว ลง มา ให้ ไหม ถ้า พ้น กว่า นั้น ขึ้น ไป ถึง ๑๐๐ ตัว ๑๐๐๐ ตัว เข้า แหลก ยับ เสีย สิ้น ให้ คง ไหม แต่ ใน สิ่ง ละ ๑๐ ตัว แล้ว ให้ เวน เข้า ใน นา ให้ แก่ เจ้า ช้าง ม้า โค กระบือ ให้ นาย บ้าน นาย เมือง ร้อย แขวง กรมการ กำนัน นาย อำเภอ ดู มาก แล น้อย ให้ ใช้ เข้า ท่าน

๕

มาตรา ๓ ช้าง ม้า โค กระบือ ผู้ ใด กิน แต่ ใบ เข้า ต้น เข้า มิ ได้ เสีย ท่าน ว่า อย่า ให้ มี โทษ แก่ เจ้า ของ ช้าง ม้า โค กระบือ นั้น เลย อนึ่ง ถ้า ช้าง ม้า โค กระบือ กิน เข้า ใน นา ผู้ ใด เจ้า เข้า ตี ช้าง ม้า โค กระบือ แล้ว อย่า ให้ ใช้ เข้า ซึ่ง ช้างม้า โคกระบือ กิน นั้น เลย ถ้า เจ้า เข้า ตี ช้าง ม้า โคกระบือ

---

๓ แกล้ง ให้ ดู ลักษณ เบ็ด เสร็จ บท ที่ ๒

ถึง พิการ ด้วย ประการ ใด ๆ ให้ เวน สัตว์ นั้น แก่ มัน ผู้ ตี ให้ มัน ผู้ ตี ใช้ สัตว์ ท่าน ให้ เจ้า ช้าง ม้า โค กระบือ ใช้ โภชน์ ซึ่ง สัตว์ กิน นั้น แก่ เจ้า โภชน์ ตาม มาก แล น้อย ถ้า ตี ตาย ให้ เจ้า เข้า ใช้ สัตว์ ท่าน อย่า ให้ เจ้า ของ สัตว์ ใช้ เข้า ซึ่ง สัตว์ กิน นั้น เลย ถ้า เจ้า เข้า บัง อาจ ยิง แทง ฟัน ช้าง ม้า โค กระบือ ของ ท่าน ซึ่ง เข้า กิน เข้า ต้น ถึง พิการ ด้วย ประ การ ใด ท่าน ให้ ไหม ผู้ นั้น เปน ข้อ เลมิด ลา หนึ่ง แล้ว ให้ เวน สัตว์ ซึ่ง พิการ แก่ ผู้ นั้น แล้ว ให้ มัน ใช้ ค่า สัตว์ ให้ แก่ เจ้า ของ

ถ้า { ยิง / แทง / ฟัน } ถึง ตาย ให้ ไหม มัน เปน ข้อ เลมิด ทวี คูณ แล้ว ให้ ใช้ ค่า สัตว์ ซึ่ง ตาย นั้น แก่ เจ้า ของ เพราะ มัน บัง อาจ แล หา มี ความ กรุณา แก่ สัตว์ ซึ่ง มี คุณ ไม่

มาตรา ๔ ถ้า กิน ไร่ หนึ่ง [๖] { ๒ / ๙ / ๑๐ / ๒๐ / ๓๐ } ไร่ เหลือ อยู่ ไร่ หนึ่ง สอง ไร่ ก็ ดี มิ ได้ เหลือ ก็ ดี ให้ ดู นา ซึ่ง อยู่ ๒ ข้าง ได้ มาก น้อย ให้ เอา เปน ธรรม เนียม ถ้า เจ้า ช้าง ม้า วัว ควาย มิ ยืน ให้ นับ ตัว ไล่

---

[๖] วิธี ตีราคา ของ ให้ ดู ลักษณ กู้ หนี้ บท ที่ ๔๘ ลักษณ โจร บท ที่ ๑๔๓

เอา โดย ขนาด ให้ เอา อาญา ลง แก่ เจ้า ช้าง ม้า วัว ควาย นั้น

๗

มาตรา ๕ ขับ ฝูง วัว ไป ลุย เข้า ท่าน เสีย ก็ ดี ขับ ฝูง ควาย ลุย เข้า ท่าน เสีย ก็ ดี ขับ โขลง ลุย เข้า ท่าน เสีย ก็ ดี ท่าน ให้ ไหม โดย กระบิล เมือง

๘

มาตรา ๖ ผู้ ใด เลี้ยง หมู ให้ พิทักษ์ รักษา ใส่ เล้า ไว้ อย่า ให้ ปล่อย ปละละ ไป กิน เข้า ท่าน แล ผู้ ทำ เข้า กล้า ให้ พิทักษ์ รักษา ล้อม กล้า ไว้ จง คำนับ ถ้า เจ้า หมู มิ ได้ พิทกษ์ รักษา ใส่ เล้า ไว้ ปล่อย ปละ ละ ไป กิน เข้า ต้น เข้า รวง ท่าน ท่าน แทง ตาย หา โทษ มิ ได้ ถ้า หมู ท่าน ใส่ เล้า ไว้ แล เจ้า เข้า มิได้ ล้อมเข้า กล้า ของ ตน ไว้ แล หมู นั้น พลัดออก จาก เล้า กินเข้า กล้า เจ้า เข้า แทงตาย ท่าน ว่า ให้ ใช้ ค่าหมูเขา ถ้า ขับ วัว ไต่ คัน นา วัว ลุย เข้า ท่าน ให้ ไหม ๑๑๐๐๐ อนึ่ง ถ้า กอง เข้า ไว้ ใน ร้าน ก็ ดี แห่ง ใด ๆ แล มิ ได้ ล้อม วง ป้อง กันไว้ แล วัว ควาย ช้าง ม้า กิน เข้า ท่าน ๆ มิ ให้ มี โทษ เลย เพราะ ว่า เจ้า ของ มิ ได้ รักษา อยู่ อนึ่ง ถ้า โค นั้น มี ตรุณ วัจฉะ แต่ ใน ๑๕ วันไป เหยียบ โภชน์ เสีย ก็ ดี บริ โภค ก็ ดี หา โทษ มิ ได้ แล ตรุณ วัจฉะ พ้น กว่า ๑๕ วัน แล้ว เหยียบ ก็ ดี บริ โภค ก็ ดี ให้ เจ้า โค ใช้

๗

ลุย แล ทับ เข้า ท่าน ให้ ดู ลักษณ เบ็ดเสร็จ บท ที่ ๘ ๙ แล ๑๐ ไหม นี้ นอก จาก จะต้อง ใช้ ราคา ค่า เข้า เหมือน ย่างสัตว์ ไปกินตาม บท ๑ ลงมา

โภชน์ นั้น อนึ่ง ถ้า ผู้ ใด ทำ นา ใกล้ บ้าน ใกล้ ทาง มิ ได้ ล้อม รั้ว ถ้า โค กิน โภชน์ เสีย หา โทษ มิ ได้ ถ้า ล้อม รั้ว แล้ว โค กิน โภชน์ ให้ เจ้า โค ใช้ โภชน์นั้น อนึ่ง ผู้ ใด บัง อาด ขับ ล้อ เกวียน เหยียบ ลด เข้า ท่าน เมื่อ เปน รวง ไซร้ ท่าน ให้ เจ้า ไร่ เจ้า นา ปลด โค กระบือ เทียม เกวียน มา นั้น ไว้ ตัว หนึ่ง แล ขา เกวียน ขา หนึ่ง ค่า เท่า ใด ให้ ไหม เท่า นั้น ถ้า ขับ เชิง คราด ลัด เหยียบ เข้า ท่าน ให้ ไหม ๓๓๐๐ อนึ่ง ถ้า ไถ นา เพลิด เหยียบ เข้า ท่าน เสีย ให้ ปลด เอา วัว ไว้ ตัว หนึ่ง ยาม ไถ คัน ไถ ค่า เท่า ใด ท่าน ให้ ไถ่ เท่า นั้น ถ้า ไถ เปล่า ท่าน มิ ให้ เอา ด้วย เปน เพื่อน บ้าน กัน

๙

มาตรา ๗ ผู้ ใดทนงค์ ศักดิ์ สำหาว แล กระทำ ขอน ไม้ กลิ้ง เกลือกทับ ต้น เข้า ท่าน ให้ ไหม ๓๓๐๐๐ อนึ่ง ถ้าไปช่วย เกี่ยวเข้า ท่าน เอา วัว ไป ผูก ให้ กิน เข้า เจ้า นา ให้ ใช้ เข้า ท่าน ถ้า มิ ใช้ อย่า ให้ ใช้ แรง เลย อนึ่ง ถ้า ถอน เข้า ท่าน เสีย ให้ ไหม ๕๕๐๐๐ ให้ ใช้ เข้า ท่าน อนึ่ง ผู้ ใด สุ่ม ปลา แทง ปลา ใน เข้า ท่าน ให้ ไหม ๓๓๐๐๐ ถ้า พื้น คัน นา ท่าน ดัก ลอบ ดักไซร ท่าน ให้ ไหม ๑๑๐๐๐ ถ้า ดัก ลอบ ดักไซร ดัก ชุด ดัก ลันใน นา เข้า ท่าน ยับ ให้ ไหม ๑๐๐๐ อนึ่ง ถ่าย อาจม

๙

พื้นคันนา ให้ดูลักษณ เบ็ด เสร็จ บท ที่ ๑๘ ถ่ายอาจม ให้ดู บทที่ ๑๑๗

รด เข้า ใน นา ท่าน ให้ ไหม ๔๐๐๐ ถ้า ถ่าย อาจม รด เข้า ท่าน ใน พ้อม ใน เสวียน ให้ ไหม ๑๗๐๐๐๐

๑๐

มาตรา ๘ ถ่อ เรือ ลัด เขา ท่าน ลู่ แหลก ท่าน ให้ ไหม ๒๒๐๐๐

๑๑

มาตร ๙ ถ้า ผู้ ใด ลัก กล้า ท่าน ให้ ไหม กำ ละ ๑๑๐๐๐ กำ หนึ่ง เปน ๓ กำ ถ้า ลัก ถึง ๑๐๐ กำ ขึ้น ไป ท่าน ให้ ไหม แต่ ใน ๔๐ กำ ลง มา

๑๒

มาตรา ๑๐ เข้า จะ ใกล้ ออก รวง ทั้ง ท้อง แล เข้า ออก รวง แล้ว มี ผู้ ลัก เกี่ยว เอา ไป ท่าน ให้ ไหม พ่อน ละ ๑๐๐๐ ถ้า ลัก เอา พ่อน ใน นา เมื่อ ท่าน เกี่ยว แล้ว ให้ ไหม พ่อน ละ ๒๒๐๐๐ ถ้า ลัก เข้า พ่อน ใน ลาน ท่าน ลาก ไป ล้อม ไว้ ให้ ไหม พ่อน ละ ๓๓๐๐๐ พ่อน หนึ่ง ให้ ไหม เปน ๓ พ่อนถ้า ลักถึง ๑๐๐ } ๑๐๐๐ พ่อนก็ดีให้ไหมแต่ ๑๕๐ พ่อน ลง มา แห้ว เอา ขึ้น ขา หย่าง ๓ วัน ให้ ร้อง ว่า คน ทั้ง หลาย อย่า ดู เยี่ยง ข้า ๆ เปน ผู้ ร้าย ลัก เข้า แล้วปลงลงทวน ด้วย ลวดหนัง พ่อน ละ ทีจง ทุก พ่อน ถ้า ลัก มาก ขึ้น ไป กว่า ๑๐๐๐ พ่อน ให้ ตัด ตีน สิน มือ เสีย

๑๒

ลัก เข้า ให้ ดู สารบาน อาญา หมวด ลอบ ลัก

๑๓

มาตรา ๑๑ ถ้า ลัก เข้า ย่อย ท่าน นวด ไว้ ใน { ร้าน / ลาน / พ้อม / เสวียน ยุ้งปา } ให้ ไหม จง ทุก สัด ๆ ละ สอง ต่อ แล้ว เอา ขึ้น ขา หย่าง ๓ วัน จำ ร้อง ว่า ท่าน ทั้ง หลาย อย่า ดู เยี่ยง ข้า ๆ ลัก เข้า เปลือก แล้ว ให้ ปลง ลง ทวน ด้วย ลวด หนัง สัด ละ ๒ ที ถ้า ลัก มาก ขึ้น ไป กว่า ๔๐ สัด ให้ ตัด ตีน สิน มือ อย่า ให้ กุม กะเชอ ได้

๑๔

มาตรา ๑๒ ผู้ ใด เกี่ยว หญ้า ใน นา ท่าน แล เกี่ยว ต้น เข้า ท่าน ว่า หญ้า เมื่อ พิจารณา เห็น ว่า เข้า มาก กว่า หญ้า ให้ ไหม จง ทุก พ้อน ๆ ละ ๗๐๐๐ ถ้า แล แส้ง แกล้ง เกี่ยว เข้า ท่าน ให้ ไหม พ้อน ละ ๑๕๐๐๐

๑๕

มาตรา ๑๓ ผู้ ใด ลัก แอก ลัก ไถ ท่าน ๆ ให้ ไหม แอก ๑๑๐๐๐ ไถ ๓๓๐๐๐ ถ้า ลัก คราด ท่าน ให้ ไหม แต่ ๓ พัน ๆ ละ ๑๑๐๐๐

๑๖

มาตรา ๑๔ เข้า ล้ม ไป หา กัน ให้ แหวก เข้า ท่าน เสีย จึ่ง ให้

๑๔

เกี่ยว ให้ ดูลักษณ เบ็ด เสร็จ บท ที่ ๙

๑๖

ให้ ดู พระ ธรรม สาตร์ น่า ๑๑

เกี่ยวเข้าตน ถ้ามิแหวกเข้านั้นออกจากกันเกี่ยวเข้านั้นไซ้ ท่านว่าเหมือนลักเข้าของท่าน

๑๗

มาตรา ๑๕ ผู้ใดลักเข้าหลวงในทุ่งในลานในฉางไซ้ ให้ไหม แล้วให้ตัดตีนสินมือเสีย

๑๘

มาตรา ๑๖ ผู้ใดลักไขน้ำในนาท่านออกเสีย ให้ไหม ๑๒๐๐๐๐ ถ้าพื้นคันนาท่านให้น้ำออกเสีย ให้ไหมรวงละ ๑๓๐๐๐๐

๑๙

มาตรา ๑๗ ผู้ใดลักน้ำฟ้าน้ำท่าในนาท่านไปนาตน ท่านให้ไหม ๑๑๐๐๐๐ เปนสินไหมกึ่งพินัยกึ่ง

๒๐

มาตรา ๑๘ ผู้ใดไขน้ำในนาท่านออก ให้เข้าท่านม้านเสีย ให้ไหมรวงละ ๑๓๐๐๐๐ ให้ใช้เข้าท่านอันเสียนั้น

๑๘

ให้ดูลักษณเบ็ดเสร็จที่ ๑๙ แล ๒๐

๑๙

ให้ดูลักษณเบ็ดเสร็จบทที่ ๑๘ แล ๒๐

๒๐

ให้ดูลักษณเบ็ดเสร็จบทที่ ๑๘ แล ๑๙

๒๑

มาตรา ๑๙ ท่านขังน้ำไว้ในนาท่าน แลตนไปตากเข้าขังปลาในนาท่าน แลเข้าในนาท่านม้านไซร้ ให้ใช้เข้าท่าน ให้ไหม ๗๐๐๐

๒๒

มาตรา ๒๐ ลักเอาดินในที่ไร่ที่นาท่าน ไปใส่ที่ไร่ที่นาตนก็ดี ไปทำประการใดก็ดี ให้ไหมเปนเบี้ย ๓๐๐๐๐ แล้วให้เอาดินมาใส่ในที่ท่านคืน

๒๓

มาตรา ๒๑ ผู้ใดลักพ้นรั้วทลายรั้วไร่นาท่านเสีย ให้วัวควายเข้าไร่นาท่าน พิจารณาเปนสัจไซร้ ให้ทวนโดยสกรรจ์มิสกรรจ์แล้ว ให้ทเวนสามวัน ให้ร้องว่าคนทั้งหลายอย่าเอาข้าเปนธรรมเนียม ข้าพ้นรั้วทลายรั้วไร่นาท่านเสีย แล้วให้ใช้ของท่าน เพราะมันดูถูกแก่แม่โพสพ ซึ่งเลี้ยงมันมาหาที่ปูนปานมิได้

๒๔

มาตรา ๒๒ ผู้หนึ่งไปไถนาอยู่ ผู้หนึ่งไปชิงไถ ถ้าแลไถแผ่น ให้ไหมเปนเบี้ย ๓๓๐๐๐๐ ถ้า ไถ ๒ รอย ให้ไหม ๑๑๐๐๐๐ ไถ ๓ รอย ให้ไหม ๒๒๐๐๐๐

ให้ดู ลักษณอาญาราษฎร์ บทที่ ๗ ลักษณโจร บทที่ ๑๑๙

๒๔

ให้ดู สารบาน หมวด บุกรุก

๒๕

มาตรา ๒๓ ผู้ใด ทนงค์องอาจ เอา โคกระบือไปไถ เข้า ท่าน พึ่งหว่าน ให้ ไหม ๓๓๐๐๐๐

๒๖

มาตรา ๒๔ ผู้ใด ทนงค์ องอาจ เอา โคกระบือ ไป ไถ เข้า ท่าน เมื่อ เปน { ต้น / ใบ } ท่าน ให้ ไหม ๔๔๐๐๐๐ ถ้า เข้า { กล้า ท่าน ให้ ไหม ๕๕๐๐๐๐ / นั้น ออก รวง ให้ ไหม ๖๖๐๐๐๐ } ถ้า ไถ ถึงไร่ หนึ่ง { ๒ / ๓ } ไร่ ขึ้น ไป ให้ ไหม ๑๑๐๐๐๐๐ แล้ว ให้ เอา ผู้ ร้าย แต่ง หมู ตัว หนึ่ง เป็ด ตัว หนึ่ง เหล้าไห หนึ่ง เครื่อง กระ ยา ธูป เทียน บูชา ทำ ขวัญ นาง พระ โพสพ ตาม กระบิล เมือง

๒๗

มาตรา ๒๕ ผู้ ใด บัง อาจ ปัก เข้า ลง ใน นา ท่าน ว่า เปน นา ของ ตน ให้ไหม เปน เบี้ย ๑๑๐๐๐๐

๒๘

มาตรา ๒๖ ไถ นา มิ ทัน หว่าน เข้า ลง มี ผู้ หนึ่ง มา ไถ ซ้ำ ขี้ ไถ ลง ก็ดี ไถ เหนือ ตรุย ก็ดี เหนือ เชิง ซัง ก็ดี สวน แท้แพ้จริงไซ้ ให้ ไหม ๓ รอย ๆ ละ ๒๒๐๐๐๐ แล ให้ ไหม โดย ยศถาศักดิ์ เปนพินัย ลาหนึ่ง ถ้า แล มิ ได้มี ตรุยปัก ให้ไหม ๓ รอย ๆ ละ ๓๓๐๐๐

๒๙

มาตรา ๒๗ นา ท่าน ทำ แต่ ก่อน มา ชิง ไถ ชิง หวด เอา นา ท่าน ทำ ท่าน ว่า ผู้นั้น บัง อาจให้ไหม ๑๑๐๐๐๐

๒๙

ไหม นี้ ไม่ ใช่ สิน ไหมกึ่งพิ นัย กึ่ง เปน สิน ไหม อย่าง เดียว ให้ดู ฎีกา ที่ ๒๔๘ ปี ๑๑๙

๓๐

มาตรา ๒๘ ผู้ใด บัง อาจ คราด กลบ ขี้ ไถ ท่าน ให้ ไหม ๓ รอย เปน เบี้ย ๒๒๐๐๐๐

๓๑

มาตรา ๒๙ ผู้ ใด บัง อาจ พูน โคก ปลูก ห้าง ยก คันนา เอา นา ท่าน เปน นา ของ ตน ท่าน ให้ ไหม ๑๑๐๐๐๐

๓๒

มาตรา ๓๐ ถ้า ไถ เข้า ใน นา ท่าน เสีย ไซร้ ให้ ไถ แถกหลัง ๓ คลอง ถ้า จะ ไถ่ ไซร้ให้ไถ่ คลอง ละ ๖๖๖๖๖ โดย อาญา ท่าน

๓๓

มาตรา ๓๑

๓๔

มาตรา ๓๒ เผา ต้น เข้า ลาม ไป ไหม้ เข้า ท่าน ไซร้ ท่าน ให้ทำ ขวัญหมู ตัว หนึ่ง เบ็ด ตัว หนึ่ง เหล้า เพนียง หนึ่ง แล ท่าน ให้ ปลูก โรง ศาล จง คำ นับ ให้ กำนัน นั่ง รู้ เห็น แล ให้ ใช้ เข้า ท่าน

๓๓

ประกาศ วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๓๖๙

๓๔

ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๑๒๓ แล ฎีกา ที่ ๘๒ ปี ๑๑๗

๓๕

มาตรา ๓๓ ถ้า ผู้ใดก่น สร้าง เลิก รั้ง ที่ ไร่ นา เรือก สวน นั้น ให้ ไป บอก แก่ เสนา นาย ระวาง นาย อากร ไป ดู ที่ ไร่ นา เรือก สวน ที่ ก่น สร้าง นั้น ให้ รู้ มาก แล น้อย ให้ เสนา นาย ระวาง นาย อากร เขียน โฉนฎ ให้ ไว้ แก่ ผู้ เลิก รั้ง ก่น สร้าง นั้น ให้ รู้ ว่า ผู้ นั้น อยู่ บ้านนั้น ก่น สร้าง เลิก รั้ง ตำบล นั้น ขึ้น ใน ปี นั้น เท่า นั้น ไว้ เปน สำคัญ ถ้าแล ผู้ใด ลักลอบ ก่นสร้าง เลิกรั้ง ทำ ตามอำเภอใจ เอง มิ ได้ บอก เสนา นายระวาง นายอากร จับ ได้ก็ ดี มี ผู้ ร้อง ฟ้อง พิจารณา เปน สัจ ไซ้ร้ ให้ลง โทษ ๖ สฐาน

๓๖

(วัน พฤหัศบดี เดือน ๕ แรม ๕ ค่ำ จอ นักษัตร์ ตรีศก พระบรมมหา จักรพรรดิ์ราชาธิราชบรมบพิตร์ พระพุทธเจ้า อยู่ หัว เสด็จ ๆ ใน พระ ที่ นั่ง พระโรง ทอง จึ่ง พระ สุภาวดี ศรีมณฑาดุลราช แล นาย ท้าว ราช บัณฑิตย์นายสามขลาเสมียรบังคมทูลพระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ด้วย นาย โสม ฟ้อง หา แก่ นาย ทอง ว่า นาย ทอง ทำ ที่ คาบ แล อีบุ่ ลูก นาย โสม ตาย เมื่อ ตระลาการไป ดู นั้น ไซ้ร้ ที่ นาย โสม อยู่ กลาง นาย ทองทำ

๓๕

ผู้ใด ที่ ได้ จับ ที่ ดิน โดย ลำพัง ไม่ มี หนังสือ สำคัญ อย่างไร นั้น มี อำนาจ ดี กว่า ราษฎร ผู้อื่น ก็จริง อยู่ แต่ ถ้า รัฐบาล ฟ้อง แล้ว มีโทษ เปน อาญา ดัง ที่ กล่าว ใน บทนี้

ที่ สอง ข้าง แล มี ถลาคั่น สิ่ง นี้ ขอ พระเจ้า อยู่หัว ทรง พระ กรุณา ตรัส

จึ่งพระเจ้า อยู่ หัวตรัสให้ พระสุภาวดี ศรีมณฑาตุลราช แล นาย ท้าว ราช บัณฑิตย์ นาย สาม ขลา เสมียนกฎ คำนับไว้ แต่ นี้ เมื่อ น่า ถ้ามี ถลา คั่น แลบ่าย ช้าง ขวางได้ ก็ ดี มีคลอง น้ำคั่น ก็ ดี มิ เปน เกี่ยว เปน คาบ แล หาก มี กรรม มัน ผู้ ตาย ถึงกรรม มันเอง อย่า ให้ เอา โทษ

๓๗

มาตรา ๔๖

๓๘

มาตรา ๔๗

๓๙

มาตรา ๔๘

๔๐

มาตรา ๔๙

๔๑

มาตรา ๕๐

กล่าว ลักษณที่ ไร่ / นา โดย สังเขป แต่ เท่านี้

---

๓๗ จนถึง ๔๑

มี พระราชบัญญัติ รัชกาล ที่ ๕ วัน ๕ เดือน ๘ ขึ้น ๔ ค่ำ ปี วอก ฉอศก ๑๒๔๖ บอก เลิก เดิม มีความ ถึง เรื่อง กระนาบ คาบ เกี่ยว จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๓๗๑ เป็นต้นไป

จะกล่าว ซึ่ง ลักษณเที่บ้าน ที่เรือน ไร่สวนกระหนาบ คาบเกี่ยว ให้เปน เสนียด แก่ กัน แล ลักษณ ตู่ ทรัพย์ สิ่ง ของ แห่ง ผู้ อื่น ว่า เปน ของ ตน แล ลักษณ ฝากทรัพย์ ลักษณจำนำทรัพย์ สิ่งของไว้ แก่กัน เปนมูลคดีวิวาท ให้ บัง เกิด ความ ต้อง ตาม บาฬี มี ใน พระ ธรรมสาตร์ นั้น ว่า เขตตา ทิ อารามะวะนาทิถานัง อิติ ยะกา โร วิวิโธ ปะเรสัง เปนอาทิดังนี้ จึ่งกล่าวสาขะคดี คือ กึ่ง ความ ตาม พระราช บัญญัติ อัน โบราณ ราชกระษัตริย์ จัด เปน บท มาตรา สืบ ๆ มา ดัง นี้

๔๒

สุภมัศดุ ๑๙๐๓ ศุกรสังวัจฉะระวิสาขมาศกาฬปักษ์ตติยดิถีระวิวาร บริเฉทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระเจ้ารามาธิบดีศรีบรมจักรพรรดิ ราชาธิราชบรมบาทบรมบพิตร์พระพุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จในพระที่นั่งรัตน สิงหาศน์ จึ่งเจ้าขุนหลวงสพฤๅ นครบาลบัง คม ทูล พระกรุณา ด้วย ผู้ ชิง ที่ แดน รั้ว เรือน ไร่ สวน พิพาท ว่า ที่ เดิม แก่ กัน แล ผู้ หนึ่ง ว่า ที่ นั้น

๔๒

วัน ๑ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๖ ปีกุญ ศักราช ๑๙๓๐
เปน ที่ แห่ง พระ เจ้า อยู่ หัว ให้ ดู ลักษณ เบ็ดเสร็จ บท ที่ ๔๓
ละ ที่ ดิน ให้ ดู ฎีกา ที่ ๗๓ ปี ๑๑๗
ปลูก อัญมณี อันมี ผล ให้ ดู ฎีกา ที่ ๔๑ ปี ๑๑๗
อาศรัย ให้ ดู ลักษณเบ็ดเสร็จบทที่ ๔๖ ฎีกา ที่ ๑๗๒ ปี ๑๑๘

เปน มรฎก จะ เอา ที่ นั้น จึ่ง พระ เจ้า อยู่ หัว มี พระราช โองการ มาร พระ บัณฑูร สุร สิง หนาท ดำรัส ตรัส แก่ เจ้า ขุน หลวง สพฤๅ แล มุขมนตรี ทั้ง หลาย ว่า ที่ ใน แว่นแคว้น กรุง เทพพระมหานครศรีอยุทธยา มหาดิลกภพนพรัตน์ราชธานีบุรีรมย์ เปน ที่ แห่งพระ เจ้า อยู่ หัว หาก ให้ ราษฎร ทั้ง หลาย ผู้ เปน ข้า แผ่น ดิน อยู่ จะ ได้ เปน ที่ ราษฎร หา มิ ได้ แล มี พิ พาท แก่ กัน ดัง นี้ เพราะ มันอยู่ แล้ว มัน ละ ที่ บ้าน สวน มัน เสีย แล มี ผู้ หนึ่ง เข้า มา อยู่ แล ล้อม ทำ เอา ปลูก สร้าง อยู่ ให้ เปน สิทธิ์ แก่ มัน อนึ่ง ถ้า ที่ นั้น มัน มิ ได้ ละ เสีย แล มัน ล้อม ทำ ไว้ เปน คำ นับ แต่ มัน หาก ไป ราชการ กิจ ศุข ทุกข์ ประการ ใด ๆ ก็ ดี มัน กลับ มา แล้ว มัน จะ เข้า อยู่ เล่า ไซ้ ให้ คืน ให้ มัน อยู่ เพราะ มัน มิ ได้ ซัด ที่ นั้น เสีย ถ้า มัน ซัด ที่ เสีย ช้า นาน ถึง ๙ ๑๐ บี ไซ้ ให้ แขวง จัด ให้ ราษฎร ซึ่งหาที่มิ ได้ นั้น อยู่ อย่า ให้ ที่ นั้น เปล่า เปน ทำ เล เสีย อนึ่ง ถ้า ที่ นั้น มัน ปลูก ต้น ไม้ อัญมณี อัน มี ผล ไว้ ให้ ผู้ อยู่ ให้ ค่า ต้น ไม้ นั้น ถ้า มัน พูน เปน โคก ไว้ ให้ บำ เหน็จ ซึ่ง มัน พูน นั้น โดย ควร (ส่วน ที่ นั้น มิ ให้ ซื้อ ขาย แก่ กันเลย) อนึ่ง ผู้ ยาก เข้า ขอ อา ศรัย อยู่ ใน ที่ บ้าน ท่าน ๆ ผู้ อยู่ ที่ ก่อน ให้ อยู่ ๆ ถึง บี หนึ่ง สอง บี ก็ ดี ครั้น รัง เกียจ กัน เล่า จะ ขับ ผู้ ขอ อยู่ นั้น เสีย ให้ ออก จาก ที่ นั้น ว่า หา ที่ อื่น อยู่ เถิด อย่า ให้

ผิดหมองกันเลย ถ้าผู้ขออยู่ได้ปลูกเรือนเสาไม้จริง และทำรั้วไว้เปนเขตร์ เจ้าที่ยอมให้ปลูกให้ทำแล้ว ได้อยู่มาถึง ๓ ปี ท่านว่าเปนสิทธิ์แก่มันผู้ขออยู่ ถ้ามันจะไปอยู่อื่น แลจะขายที่แลเรือนนั้น ให้ขายแต่เรือน ที่นั้นให้สิทธิ์แก่เจ้าของเดิม ถ้ามันมิอยู่จะขายจะจำนำจะให้แก่ผู้ใดๆ แลพี่น้องลูกหลานญาติพันธุ์ก็ดี ท่านว่ามิได้ ให้คงแก่เจ้าที่เดิม เหตุว่าเปนสิทธิ์แต่จะอยู่ ถ้าผู้ขออยู่ได้ปลูกแต่เรือนเสาไม้จริง มิได้ทำรั้วกั้นเปนเขตร์เรือนตน อยู่ไปถึง ๓ ปีก็ดี ท่านว่าเจ้าที่ให้อาศรัยอยู่ แลผู้อาศรัยจะเอาที่เปนสิทธิ์นั้นมิได้

๔๓

มาตรา ๑ ถ้าที่นอกเมืองหลวง อันเปนแว่นแคว้นกรุงศรีอยุทธยา ใช่ที่ราษฎร อย่าให้ซื้อขายแก่กัน อย่าละไว้ให้เปนทำเลเปล่า แลให้นายบ้านนายอำเภอร้อยแขวง แลนายอากรจัดคนเข้าอยู่ในที่นั้น อนึ่งที่นอกเมืองชำรุดอยู่นานก็ดี แลมันผู้หนึ่งล้อมเอาที่นั้นเปนไร่เปนสวนมัน ๆ ได้ปลูกต้นไม้สรรพอัญมณีในที่นั้นไว้ให้ลดอากรไว้แก่มันปีหนึ่ง พ้นกว่านั้นเปนอากรหลวงแล

๔๓

ใช่ที่ราษฎร ให้ดูลักษณเบ็ดเสร็จ บทที่ ๔๒

๔๔

มาตรา ๒ หัวป่าแลที่มีเจ้าของสืบสร้าง แลผู้นั้นตายได้แก่ลูกหลาน ถ้าแลผู้ใดไปแผ้วถางเอาเอง ท่านว่าคนผู้นั้นบังอาจ ให้ไหมลาหนึ่งเปนสินไหมกึ่งพินัยกึ่ง คืนที่นั้นให้แก่พี่น้องลูกหลานมัน

๔๕

มาตรา ๓ ผู้ใดยกที่เย่าเรือนให้แก่ฝ่ายข้างหนึ่ง มีผู้รู้เห็น แลฝ่ายผู้ได้ที่เย่าเรือนนั้นตาย เจ้าของจะกล่าวเอาที่เย่าเรือนคืนเล่า ท่านว่าให้คืนแก่ท่านโดยคำนับ เพราะที่เย่าเรือนนั้นท่านให้แก่เขาผู้ตาย แลญาติผู้ตายจะกล่าวเอาที่เย่าเรือนนั้นมิได้เลย เหตุว่าผู้ตายกับผู้ให้เขาให้แก่กัน ถ้าแลผู้ได้ที่กับผู้ให้ที่ถึงแก่มรณภาพทั้งสองฝ่าย บุตร์น้องญาติผู้ให้จะกล่าวเอาที่เย่าเรือนนั้น ท่านว่ามิได้เลย

๔๖

มาตรา ๔

๔๕

ให้ดู ฎีกาที่ ๖๐ ปี ๑๑๘

๔๖

ประกาศลงวันที่ ๑ พฤษภาคม ๑๒๐ ยกเลิก

๔๗

มาตรา ๕

๔๘

มาตรา ๖ ผู้ใดเช่าที่ไร่ที่นาว่าจะทำกิน แลให้ค่าเช่าแก่เจ้าของนั้นแล้ว เมื่อถึงเทศกาลจะทำนายังไปมิได้ทำนา ถ้าเจ้านาเอานาไปให้ผู้อื่นเช่าเล่า ควรให้เรียกเอาค่านั้นคืนเปนทวีคูณ ถ้าหาฝนมิได้ผู้เช่ามิได้ทำ ผู้เช่านาจะคืนเอาค่านานั้นมิได้ เมื่อมีฝนภายน่าจึ่งให้ทำ เพราะเหตุทำนานั้นเอาฝนเปนประมาณ

๔๙

มาตรา ๗ ผู้ใดทำหนังสือสัญญาเอกสารเช่าถือที่ไร่ที่นาเรือกสวนจะให้ทรัพย์สิ่งใดแก่ท่าน ครั้นถึงสัญญามิได้ให้แก่ท่าน ๆ ให้เรียกหาออกมา ถ้าต่อสู้เจ้าที่ไร่ที่นาเรือกสวน เมื่อพิจารณาเปนสัจว่าเช่าถือที่ไร่ที่นาเรือกสวนของท่านจริง มิได้ให้แก่ท่าน

๔๗

ประกาศลงวันที่ ๑ พฤษภาคม ๑๒๐ ยกเลิก

๔๙

เช่าที่ดินต้องมีหนังสือ ให้ดูประกาศรัชกาลที่ ๔ ว่าด้วยเรื่องทาษลูกหนี้แลผู้ต้องคดีทั้งปวง วัน ๕ เดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีวอกยังเปนเอกศก

ตาม สัญญา ท่าน ว่า ให้ เอา ทรัพย์ ซึ่ง สัญญา ว่า จะ ให้ แก่ ท่าน นั้น ตั้ง ไหม ทวีคูณ ยก ค่า เช่า ให้ แก่ เจ้า ของ เหลือ นั้น เปน สิน ไหม กึ่ง พินัย กึ่ง

๕๐

มาตรา ๘ (มี กรม ธรรม์ กำ แหง แกง ใด ว่า ขาย ฝาก ที่ ไร่ ที่ นา เรือก สวน ไว้ แก่ กัน ท่าน ให้ ไถ่ ถอน กัน แต่ ใน ๑๐ ปี ลง มา ถ้า เจ้า ของ ละ ไว้ พ้น ๑๐ ปี ขึ้น ไป จะ ไถ่ ท่าน มิ ให้ ไถ่ ไร่ นา เรือก สวน เปน สิทธิ์ แก่ ผู้ ซื้อ นั้น แล

๕๑

มาตรา ๙ ซื้อ ไร่ นา เรือก สวน มี เอก สาร เปน คำ นับ มี ผู้ มา พิพาท ว่า ไร่ นา เรือน สวน นั้น เปน เดิม ของ ผู้ เถ้า ผู้ แก่ ทำ สืบ ๆ มาแต่ ก่อน พิจารณาเปน สัจ ว่า มิ ใช่ เจ้า ของ เอา มา ขายไว้ ท่าน ว่า ให้ คง เดิม ส่วน เงิน อัน ซื้อ นั้น ให้ เอา แก่ ผู้ ขาย

๕๒

มาตรา ๑๐ ผู้ ซื้อ น้ำ หนอง ไร่ นา เรือก สวน ท่าน สัญญา จะ ทำ กิน แต่ ใน ปี หนึ่ง ๒ ปี แล นาน ไป เจ้า ของ เดิม จะ คืน ทำ กิน ผู้ซื้อ มิ ให้ เมื่อ พิจารณ เปนสัจ ว่า สัญญา กัน จริง ก็ ให้ คง เดิม

๕๐

มีกฎหมายอื่นทับ คือประกาศเรื่องจำนำแลขายฝากที่ดินปี ๑๑๘ ข้อ ๖

๕๓

มาตรา ๑๑ นายน้ำ นายอากร เสนา กำนัน นา ให้ โฉนฎฎีกา ตรา สำคัญ ไว้ แก่ ราษฎร ผู้ ทำ ละ หาน ไร่ นา เรือก สวน ท่าน ว่า พึง ได้

๕๔

มาตรา ๑๒ สมเด็จ พระพุทธเจ้าอยู่หัว ให้ พระ ราช ทาน รางวัล ทรัพย์เสื้อผ้าโค กระบือ เงิน ทอง อา กร เรือก สวน พัศดุ ทรัพย์ สิ่ง ใด ๆ แก่ ไพร่ ฟ้า ข้า แผ่น ดิน ท่าน ว่า เปน สิทธิ์ แม้น ใคร ผู้ ใด มา กล่าว พิพาท สิ่ง สิน สรรพ เหตุ ช้าง ม้า ข้า กน โค กระบือ ซึ่ง พระราช ทาน นั้น ท่าน มิ ให้ว่า เลย แม้น เขา ผู้ ได้ สิน พัท ยา นั้น ล้ม ตาย แล พี่ น้อง ลูก หลาน เขา ยัง ได้ สิน นั้น เปน สิทธิ์ แล อนึ่ง ที่ ถาน ก็ ดี เรือก สวน ก็ ดี รก ร้าง อยู่ ๓ ปี แล ผู้ เข้า อยู่ คำ นับ บมิ ให้ มี โทษ แก่ เขา นั้น เลย แลเจ้า ไร่ สวน เจ้า ที่ จะ ว่า เอา ภาย น่า เล่า ก็ ให้ คง เดิม เพราะ มัน เสีย เดิม มิได้ เพราะ ที่ เดิม เขา แต่ ก่อน

ว่า ด้วย ที่ บ้าน ที่ สวน ไร่ นา สิ้น ๑๒ มาตรา เท่า นี้

๕๓

ให้ ดุ พระราช บัญญัติ ลักษณ เดิน ประเมิน นา วัน ๔ เดือน ๑ ขึ้น ๑ ค่ำ ปี จอ ฉอศก ๑๒๓๖

๕๔

ของ พระราชทาน ให้ดุ ลักษณ มรฎก บท ที่ ๓๓

ที นี้จะกล่าว ลักษณกระหนาบ คาบ เกี่ยว สืบ สาขะคดี ต่อ ไป

๕๕

มาตรา ๑

๕๖

มาตรา ๒

๕๗

มาตรา ๓

๕๘

มาตรา ๔

๕๙

มาตรา ๕

๖๐

มาตรา ๖

๖๑

มาตรา ๗

ว่า ด้วย ที่ บ้าน ที่ เรือน เรือก สวน กระหนาบ คาบ เกี่ยว ๗ มาตรา เท่านี้

---

๕๕ จน ถึง ๖๐

พระ ราช บัญญัติ ยก เลิก กฎหมาย กระหนาบ คาบเกี่ยว วัน ๕ เดือน ๘ ขึ้น ๔ ค่ำ ปี วอก ฉอศก ๑๒๔๖ บอก เลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัดเลน่า ๓๕๗ เปน ต้นไป

๖๑

ประกาศวัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิกจะดูให้ดูหมอปรัดเลน่า ๓๗๗

จัก กล่าว ลักษณตู่ ทรัพย์ ข้า คน ท่าน โดย บา ฬี พระ ธรรมสาตร์ ดังนี้ อยังเมติอัพภักขานัง มะยายังสันตะกะสะทิสัง ปะระคัณหันติ ติวิธัง อัพภุตัพภุกขะลักขะณัง อธิ บาย ว่า อัพภุตัพภุกขะลักขะณัง อัน ว่า ลักขณ ตู่ ทรัพย์ ท่าน ติวิธัง มี ๓ ประการ อะยังเมติอัพภักขานัง คือ ตู่ ทรัพย์ ข้า คน ท่าน ว่า เปน ของ แห่ง ตน ประการ หนึ่ง มยายังสันตะกะสะทิสัง คือ ตู่ ทรัพย์ สิ่ง ของ แห่ง ท่าน ว่า เหมือน ตน ประการ หนึ่ง ปะระคัณหันติ คือ เกาะ กุม ท่าน ไว้ ประการ หนึ่ง อนึ่ง ผู้ ใด ตู่ทรัพย์ ท่านว่า เหมือน ทรัพย์ แห่ง ตน ทาษ ท่าน เหมือน ทาษ แห่ง ตน แล เกาะ กุม เอา ทาษ ท่านไว้ ให้ ไหม ตาม ตู่ ท่าน นั้น

๖๒

ผู้ ได้ กล่าว แก่ ท่าน ว่า ลัก ทรัพย์ แล มา ริบ เอา เย่า เรือน ท่าน แล ทรัพย์ เข้า ของ ไป ด้วย ให้ ไหม ตาม กล่าว แก่ ท่าน นั้น ถ้าแล ทรัพย์ ข้า คน มิ ได้ อยู่ แล ว่า อยู่ แก่ ท่าน ให้ ไหม ตาม กล่าว แก่ ท่าน นั้น ถ้า แล ทรัพย์ ข้า คน เข้า อยู่ ด้วย แล ว่า มิ ได้ อยู่ ด้วย ตัวให้ ไหม ทวี คูณ อนึ่ง ทรัพย์ ของ ท่าน อยู่ แก่ ตัว นั้น มาก แล บอก ว่า น้อย ถ้า พิ จาร ณา เปน สัจ ให้ ใช้ ทรัพย์ แก่ ท่าน จง ถ้วน แล ระวาง อำ พราง ให้ ไหม ทวี คูณ ถ้า ทรัพย์ อยู่ แก่ ท่าน น้อย ว่า มาก ให้ ไหม ลด ลง เอากึ่ง อนึ่ง ทรัพย์ ข้า คนได้ ฝาก แก่ ท่าน แล ขึ้น ชื่อ ว่า ฝาก แก่

๖๒

ให้ ดู สาร บาน เรื่อง ทำ โดย พลการ แกล้งฟ้อง มักได้ เปน ต้น บน ให้ ดู สารบาน หมวด จ้าง

ท่าน ว่า แต่ เท่า ใด ให้ ควรไหม แต่ เท่า นั้น อนึ่ง ท่าน มิ ได้ บนบาน ว่าจะให้ทรัพย์ ๆ เท่า ใด ให้ไหม ตามว่านั้น อนึ่ง บน บาน ว่า จะ ให้ ทรัพย์ แก่ ท่าน แล กลับ ว่า มิ ได้ บน ให้ ไหม ทวี คูณ

๖๓

มาตรา ๑ (พ่อ แม่ พี่ น้อง ป้า น้า เอา ทรัพย์ สิ่ง ใด ๆ ไป จำ นำ ไว้ แก่ ท่าน ก็ ดี เอา ที่ ไร่ นา เรือก สวน ไป จำ นำ ไว้ แก่ ท่าน ก็ ดี เอา เงิน ท่าน มา ครั้น พ้น ๓ ปี เปน สิทธิ์ แก่ ท่าน ถ้า ผู้ จำ นำ ผู้รับ จำ นำ ทั้ง ๒ ฝ่าย หา ตัว มิ ได้ ล้ม ตาย เปน ช้า นาน ยัง แต่ ลูก หลาน จะ เอา เงิน ไป ไถ่ ไร่ นา เรือกสวนของ พ่อ แม่ พี่ น้อง ป้า น้า ซึ่ง จำ นำ ไว้ ใน ๑๐ ปี ลงมา ฝ่าย ลูก หลาน ผู้ รับ จำนำ จะ เอา ไว้ มิ ได้ พึง คืน ให้ ลูกหลาน ผู้ จำ นำ นั้น เพราะ ที่ นั้น เปน เดิม เขา เสีย เดิม มิได้ ถ้า ปลูกไม้ มี ผล ไว้ ให้ คิด เอา ค่า ปลูก แก่ เขา ตาม สม ควร ถ้าแล ผู้ รับ จำ นำ ยัง อยู่ ก็ ดี ผู้ จำ นำ ยัง มิ ได้ ล้ม ตาย อัน จะ คืน ให้ เขา ผู้ เปน ลูก หลาน นั้น มิ ได้ เลย

๖๓

ใน ส่วน ที่ ดิน มี กฎหมายใหม่ ทับ คือ ประกาศ เรื่อง จำ นำ แล ขาย ฝาก ที่ดิน ปี ๑๑๘ ใน ส่วน ของ ที่ เคลื่อน ที่ ได้ ต้อง แล้ว แต่ สัญ ญา ตก ลง ฤๅ เข้า ใจ กัน เปน ต้น เจ๊ก โรง จำ นำ ให้ ดู ลักษณ เบ็ด เสร็จ บท ที่ ๖๔ แล พระ ราช บัญ ญัติ โรง จำ นำ ๑๙ มก รา คม ๑๑๔ มาตรา ๒๙

๖๔

มาตรา ๒ ผู้ใด เอา ทรัพย์ สิ่ง ใด ๆ ไป จำนำ ไว้ แก่ ท่าน แล สัญญา ว่านัด ๑๐ วัน ก็ ดี เดือน หนึ่ง ก็ ดี ปี หนึ่ง ก็ ดี จะ ไถ่เอา ทรัพย์ นั้น คืน เล่า ถ้า แล พ้น กว่า สัญญา ว่า นัด แล้ว มิ ได้ มา ไถ่ เอา ทรัพย์ ๆ นั้นเปน สิทธิ์ แก่ ผู้ รับ ถ้า ยังมิถึงสัญญาว่านัด แลผู้ รับจำนำนั้นบังเกิด อุบัติ เหตุ ทรัพย์ นั้น เสีย ด้วย ราช / โจร / อุทกะ / อัคคี ภัย พิจารณา เปน สัจ จะ เอา แก่ ผู้รับ นั้น มิได้ เลย

ว่า ด้วย ลักษณ ตู่ / จำนำ ทรัพย์ สิ้น แต่ เท่า นี้

ที นี้ จะ กล่าว ลักษณ ฝาก ทรัพย์ สิ่ง ของ สืบ สาขะคดี ต่อไป

๖๕

มาตรา ๑ ท่าน ฝาก ผ้า ผ่อน เงินทอง แก้ว แหวน แพร พรรณ ไว้ ถ้า เจ้า ของ จะ เอา ให้ คืน ให้ อย่า ได้ ประ บัด สินท่าน ถ้าผู้รับ

๖๔

ใน ส่วน ที่ ดิน ให้ ดู ประกาศ เรื่อง จำนำ แล ขาย ฝาก ที่ ดิน ปี ๑๑๘ ของ กลาง สูญ หาย ให้ ดู สาร บาน แพ่ง หมด นั้น แล พระ ราชบัญญัติ โรงจำนำ ๑๙ มกราคม ๑๑๔ มาตรา ๒๙

๖๕

เปลี่ยน ของ ให้ ดู ลักษณ เบ็ดเสร็จ บท ที่ ๖๖

ฝากนั้น เอาไปนุ่งห่มขาดเศร้าหมองก็ดี แลแหวนเอาไปถือเบาตราชั่งไปก็ดี ให้ใช้ของท่าน อนึ่งผู้รับฝากนั้น เอาทรัพย์อื่นภอประมาณเปลี่ยนให้แก่ท่าน ทรัพย์ท่านใหญ่เอาทรัพย์อันน้อยเปลี่ยนให้แก่ท่าน ของท่านก็ควรส่งให้แก่ท่าน แลทรัพย์อันเปลี่ยนให้แก่ท่านนั้น ก็ควรให้เสียแก่ท่านด้วย

๖๖

มาตรา ๒ ผู้ใดท่านเอาทรัพย์มาฝากไว้ อยู่มาผู้ฝากไว้นั้นจะคืนเอา ผู้รับนั้นเอาทรัพย์อื่นภอประมาณเปลี่ยนให้แก่ท่าน ทรัพย์ท่านใหญ่เอาทรัพย์อันน้อยเปลี่ยนให้แก่ท่าน ของท่านก็ควรส่งให้แก่ท่าน แลทรัพย์อันเปลี่ยนให้แก่ท่านนั้น ก็ให้เสียแก่ท่านด้วย

๖๗

มาตรา ๓ ผู้ใดฝากทรัพย์สิ่งของทองเงินไว้แก่ท่าน เจ้าของมิได้มาตักเตือนเอาของนั้นก่อน ท่านห้ามมิให้ผู้รับฝากนั้นซื้อขายของนั้นเสีย ถ้าผู้รับฝากเอาของท่านไปขายเสียให้ใช้ของท่าน

๖๘

มาตรา ๔ ผู้ใดฝากของไปแก่กัน แลผู้รับเอาของฝากนั้น

๖๖

เปลี่ยนของ ให้ดูลักษณเบ็ดเสร็จ บทที่ ๖๕

๖๗

เอาไปขาย ให้ดูลักษณเบ็ดเสร็จ บทที่ ๗๐

มิ ได้ ไป ถึง ที่ ท่าน ฝาก ไป นั้น แล ทรัพย์ นั้น มี ผู้ ชิง เอา ไป ก็ ดี โจร ชิง เอา ก็ ดี เพลิงไหม้ เสีย ก็ ดี เรือ ล่ม เสีย ก็ ดี เมื่อ พิจารณา เปน สัจ บมิให้ ผู้ รับ ของ ฝาก นั้น ใช้ทรัพย์ นั้น เลย ถ้า ผู้ รับ ของ ฝาก หาก อำพรางไว้ ควร ให้ ไหม เท่า ค่า ทวีคูณ

๖๙

มาตรา ๕ ฝาก ของ แล ทรัพย์ แก่ ท่าน ใน กลาง ตลาด แล หาย ให้ ใช้ กึ่ง หนึ่ง แล ช่วย กัน หา เอา ผู้ ร้าย ถ้า ผู้ ฝาก พบ ทรัพย์ สิ่ง สิน เอา มิ ให้ ผู้ รับ ฝากรู้ ให้ ผู้ รับ ฝาก เรียก เอา กึ่ง นั้น คืน ถ้า ผู้ รับ ของ ฝาก พบ ทรัพย์ สิ่ง สิน เอา มิให้ ผู้ ฝาก รู้ ให้ ผู้ ฝาก เรียก เอา ของ นั้น คืน ใน ระวาง สม ด้วย ผู้ ร้าย แล ของ กึ่ง นั้น อย่า ให้ ถ้า ผู้ ฝาก ผู้ รับ ฝาก พบ ผู้ ร้าย ได้ บอก กัน ให้ ผู้ ฝาก ได้ ๒ ส่วน ผู้ รับ ฝาก ได้ ส่วน หนึ่ง แล เรียก เอา กึ่ง นั้น ให้ ผู้ รับ

๗๐

มาตรา ๖ ฝาก ทรัพย์ สิ่ง ของ ไว้ แก่ กัน ก็ ดี ยืม ทรัพย์ ท่าน มา ก็ ดี ผู้ รับ ฝาก ผู้ ยืม เอา ของ ซึ่ง { ฝาก / ไป ขาย / ยืม } เจ้า ของ รู้ พิจารณา เปน สัจ ว่า เอา ไป ซื้อ ขาย เสีย จริง ให้ ไหม เสมอ โจร

๗๑

มาตรา ๗ ผู้ ใด ฝาก ทรัพย์ สิ่ง สิน ไว้ แก่ กัน ผู้ฝาก ว่า มาก

---

๗๐ เอา ไป ขาย ให้ ดู ลักษณ เบ็ดเสร็จ บท ที่ ๖๗

ผู้ รับ ว่า น้อย ถ้า พิจารณา เปน สัจ ว่า มาก เท่า ใด ให้ เอา รูป พรรณ์ เท่า นั้น ตั้ง ไหม ผู้ รับ ฝาก ถ้า เปน สัจ ว่า น้อย ผู้ ฝาก ว่า มาก ๆ เท่า ใด ให้ ไหม ผู้ ฝาก เท่า นั้น

๗๒

มาตรา ๘ หวย ราษฎร ทั้ง หลาย จะ ฝาก สิน ค้า ให้ ท่าน ไป ขาย ต่าง เมือง ก็ ดี ฝาก ลง สำเภา ก็ ดี ฝาก ให้ ซื้อ ขาย แต่ กลาง เมือง ก็ ดี ให้ มี ผู้ เถ้า ผู้ แก่ เพื่อนฝูง มาช่วย คิด ราคา ทุนทรัพย์ ให้ รู้ เห็น แล เอา หนังสือ สำคัญ บริกณห์ ไว้ ว่า ได้ กำไร จะ ปันกัน ก็ ดี มี บันทึก ก็ ดี ถ้า มิ ทำ ดัง นั้น เกิด อุบัติ เหตุ ถ้อย ความ แก่ กัน ผู้โจทย์ ว่า ฝาก ผู้ จำ เลย ว่า มิได้ ฝาก มิได้ รับ แล หา ความ คำนับ มิ ได้ ผู้ โจทย์ หา หนังสือ มิ ได้ ให้ พระสุรัศวดี เลิก จาก กัน โดย คำ โจทย์ สูญ เอง เปน ภัพ แก่ มัน แล

๗๓

มาตรา ๙ (ผู้ ใด ขาย ทรัพย์ แล เคหะ สฐาน ฝากไว้ แก่ท่าน แล สัญญา ว่า นัดแก่ท่าน ว่า จะ มา ไถ่ เอาคืน เล่า ถ้า พ้น กว่า สัญญา นั้นแล้ว แล ทรัพย์ อัน ขาย ฝาก นั้น เปน ขาด แก่ ผู้ ซื้อ ถ้า ผู้ นั้น จะ มา ไถ่ เอา ทรัพย์ แล เคหะสฐาน นั้น คืน เล่า ควร ให้ ตี ค่า จง เต็ม ค่า นั้น ให้ แก่ เจ้า ทรัพย์ คืนไป

ว่าด้วย ลักษณ ฝาก ๙ มาตรา สิ้น เท่า นี้

๗๓

ให้ ดู ประ กาศ จำนำ แล ขาย ฝาก ที่ ดิน ปี ๑๑๘

จะ กล่าว ลักษณ เช่ายืม จ้าง วาน ซื้อ ขาย สรรพสิ่ง ของ แก่ กัน เปน มูล คดี วิ วาท ให้ บัง เกิด ความ ต้อง ตาม พระ บาฬี ใน พระธรรมสาตร์ ว่า ตาวะกาลิกัญ จะ ภัณฑะเทยยัญ จะ เปนอาทิ ดัง นี้ จึ่ง กล่าว สา ขะคดี คือ กิ่ง ความ ตาม พระราชบัญญัติ อัน โบราณ ราชกระษัตริย์ จัด เปน บท มาตรา สืบ ๆ มา ดัง นี้

๗๔

ศุภมัศดุ ๑๕๖๕ ศกกุกฏะสังวัจฉระเชษฐมาศศุกกปักษ์ทศมีดิถีจันทวาร พระบาทสมเด็จ เอกาทธรรฐอิศวร บรมนารถบรมบพิตร์ พระพุทธเจ้า อยู่หัว เสด็จ สถิตย์ อยู่ ณะ พระที่ นั่ง บัลลังก์ รัตนมหาปราสาท โดยบูรพาภิมุข พระเกษม ราชสุภาวดีศรี มณฑา ดุลราช กราบ บัง คม ทูล พระกรุณา พระบาท สม เด็จบรมบพิตร์ พระพุทธ เจ้า อยู่หัว ด้วย ลูก ค้าวานิช ข้า ขอบ ขันธเสมา แล นา ๆ ประ เทศ สบ สมัย เข้า มา พึ่ง พระ บรม โพธิ สม ภาร ตั้ง บ้าน เรือน อยู่ ค้า ขาย ณะ กรุง เทพ มหานครบวรทวาราวดีศรี อยุทธยามหาดิลกภพนพรัตน์ ราช ธานีบุรี รมย์ แล จีนงุย จีนก๋งเส้ง วิวาท แก่ กัน ว่า จีนงุยเช่า สำเภา จีนก๋งเส้งไป ค้า ขาย สำ เภา ต้อง พายุห์ อับปาง จีนก๋งเส้ง เจ้า สำเภา จะ คิด เอา ค่า สำเภา แก่ จีน งุย ข้า พระพุทธเจ้า มิ รู้ ที่ จะ เรียก ให้ ฉันใด ขอ พระ พุทธเจ้า อยู่ หัว มี พระ ราชโองการ พิพากษา จึ่ง พระบาท สมเด็จ เอกา ทธรรฐอิศวร บรมนารถ

๗๔

วัน ๒ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๗ ปีระกา ศักราช ๑๕๖๕

ให้ ดู ลักษณ เบ็ดเสร็จ บท ที่ ๗๕

บรมบพิตร์ พระ พุทธ เจ้า อยู่ หัว มี พระ ราช โอง การ มาร พระ บัณ ฑูร ดำรัส แก่ พระ มหา ราช ครู พระครู ปะโรหิตาจารย์ ราชสุภาวดีศรีบรมหงษ์ องค์บุริ โสดม พราหมณ์ พฤฒาจารย์ แล เจ้า พระ ยา ศรี ธรรม ราช เดชะ ชาติอำมาตยานุชิตพิพิธรัตนราชโกษาธิบดี อภัยพิริยปะรากรมพาหุ ให้ ตรา เปน พระ ราชกฤษฎีกาไว้ แต่ นี้ สืบไป เมื่อ น่า ถ้า ลูก ค้า วานิช ต่าง ประเทศ สบ สมัย เข้า มา พึ่ง พระ บรม โพธิสมภาร ตั้ง เรือน อยู่ เปน ข้า ขอบ ขันธ เสมา ก็ ดี แล เข้า มา ค้า ขาย ตาม กำหนด มรสุม ก็ ดี แล เช่า สำ เภา นาวา แก่ กันไป ค้า ขาย ยัง ประ เทศ อัน ใด อัน สุด หล้าฟ้า เขียว แล สำเภา ต้อง พายุห์ แล เสา กระ โดง หัก แล จัง กูด ครืด ครื แล อับ ปาง แตก เสีย ก็ ดี แล ไป กลาง ทเล สลัด ตี เอาไป ก็ ดี ถ้า แล ใช้ ใบ ไป ตลอด ทอด ท่า แล้ว ตก ศึก ก็ ดี แล อะสุนี ตก ต้อง สำเภา ก็ ดี แล เพลิงไหม้ หอบ ลาม มาไหม้ สำ เภา เสีย ก็ ดี ท่าน ว่า เปน กาล กำ หนด อายุสำเภานั้น ต้อง ด้วย ราชภัย โจร ภัย อัคคี ภัย อุทกะภัย แล จะ เอา ค่า เช่า สำเภา แก่ กัน มิได้ เหตุ ใด จึ่ง กล่าว ดัง นี้ เหตุ ว่า ถึง กาล วิบัติ แห่ง สำเภา อนึ่ง ถ้า แล ต้น หน ได้ ก๋ง เฮี้ยว ก๋ง จง กว้า เตก ข้อ เซ่ง ข้อ ปั๋นจู สำปั๋น อิด เซี่ยน แล นาย สำ เภา เถ้า เต้ง แล ผู้ อยู่ ใน สำเภา มิได้ พิจารณา กระ ทำ ให้เปน อุบัติ เหตุ เพลิง จึ่ง เกิด ไหม้ สำ เภา เสีย สิ่ง ของ ผู้ เช่า ด้วย ท่าน ว่า ให้ ผู้ เช่า นั้น ใช้ ค่า สำเภา ถ้า สิ่ง ของ ผู้ เช่า มิ ได้ เสีย ท่าน ว่า ให้ ผู้ เช่า เสีย ทั้ง ค่า เช่า ให้ แก่ ท่าน ด้วย ถ้า ใช้ ไป มรสุม หนึ่ง แล้ว ให้ ทำ ค่า เช่า สำ เภา เปน ๕ ส่วน ยก เสีย

ส่วน หนึ่ง เอา ๔ ส่วน ถ้า ได้ ใช้ สอง มรสุม แล้ว ทำ ค่า สำ เภา เปน ๕ ส่วน ยก เสีย ๒ ส่วน เอา ๓ ส่วน ถ้า ได้ ใช้ ๓ มรสุม แล้ว ให้ ทำ ค่า สำเภา เปน ๒ ส่วน ยก เสีย ส่วน หนึ่ง เอา ส่วน หนึ่ง อนึ่ง ถ้า ได้ ใช้ สี่ มรสุม ห้า มรสุม แล หลาย มรสุม เท่า ใด ก็ ดี ท่าน ว่า อา ยุ สำ เภา เข้า ในระ วาง กาล ศึก อยู่ แล้ว ให้ ทำ ค่า สำ เภา เปน ๕ ส่วน ยก เสีย ๓ ส่วน เอา แต่ ๒ ส่วน อนึ่ง ถ้า ลูก ค้า ข้า ขอบ ขันธ เสมา เช่า เรือ แพ นา วา แก่ กัน แล โจร ลัก ก็ ดี ลุ่ย หลุด หาย ไป ก็ ดี ท่าน ว่า จะ เอา ทั้ง ค่า เช่า ค่า เรือ มิ ได้ ถ้า ค่า เรือ มาก ให้ เอา แต่ ค่า เรือ ถ้า ค่า เช่า มาก ให้ เอา แต่ ค่า เช่า อนึ่ง ถ้า มัน เอา ไป ซื้อ เอา ไป ขาย แล จำ นำ แลกเปลี่ยน เสีย ก็ ดี ท่าน ว่า มัน บัง อาจให้ มัน ใช้ ทั้ง เรือ แล ค่าเช่าเรือ ด้วย

๗๕

มาตรา ๑ ผู้ ใด เช่า เรือ ท่าน ไป ว่า จะ ให้ ค่า เช่า แก่ ท่าน แล เอา เรือ ท่านไป ถึง ท่า เรือ ที่ จะ ไป นั้น อยู่ มา เรือ นั้น หาย เจ้า เรือ จะ ท้วง เอา เรือ แล ค่า เช่า นั้น ควร ให้ ผู้ เช่า ใช้ ค่า เรือ แล ค่า เช่า นั้น ควร ให้ คิด ให้ แต่ ใน วัน/คืน เรือ ยัง มิได้ หาย นั้น แล เมื่อ เรือ หาย แล้ว นั้น ค่า เช่า เอา มิ ได้ เลย

๗๕

ให้ ดู ลักษณ เบ็ด เสร็จ บท ที่ ๗๔

๗๖

มาตรา ๒ ผู้ใด เช่า ช้าง ม้า โค กระ บือ เกวียน ท่านไป สฐาน ทาง ไกล แล เจ้า ช้าง ม้า โค กระ บือ เจ้า เกวียน รับ เอา เงิน ค่า เช่า แก่ ท่าน แล ผู้ เช่า นั้น เอาไป ถึง สฐาน ที่ ใด แล ช้าง/ม้า โค กระ บือ เกวียน เกิด อุบัติ เหตุ ตาย แตก หัก ประ การ ใด ก็ ดี ถ้า พิ จารณา เปน สัจ ท่าน มิ ให้ ผู้ เช่า นั้น ใช้ เลย ท่าน ให้ เจ้า ของ คิด เอา ค่า เช่า นั้น จง เต็ม เพราะ ว่า เปน บาป เคราะห์ ด้วย กัน

๗๗

มาตรา ๓ ถ้า เช่า/ยืม เข้า ของ สรรพ ช้าง ม้า โค กระ บือ เรือ เกวียน ผ้า ผ่อน ให้ เจ้า ของ แล ผู้ เช่า/ยืม ดู จงเห็นดี เห็นร้าย ด้วยกันแล้ว จึ่งเอาไป ถ้า ของ ท่าน เปน อันตราย ท่านให้ ผู้ เช่า/ยืม ใช้ ของ ท่าน จง ถ้วน ถ้า เจ้า ของ มิ ได้ ดู ดี/ร้าย ด้วย กัน แล สรรพ เปน อันตราย ให้ แบ่ง เปน ๓ ส่วน ให้ ผู้ เช่า/ยืม ใช้ ๒ ส่วน เพราะ เจ้า ของ แล ผู้ เช่า/ยืม หา คำ นับ มิ ได้

๗๖

ให้ ดู สารบาน หมวด ของ กลาง สูญ หาย ฤๅ หมวด เช่า

๗๘

มาตรา ๔ ผู้ใด เช่า/ยืม เข้าของสรรพช้างม้าวัวควายผ้าผ่อนของท่านไป มิได้คืนให้แก่ท่าน ๆ ให้เรียกหาพิจารณา มิรับว่ามิได้ เช่า/ยืม เมื่อพิจารณาเปนสัจว่า เช่า/ยืม ของท่านจริง ควรให้เอาค่าของซึ่ง เช่า/ยืม นั้นตั้งไหมทวีคูณ ถ้าท่านมิได้ เช่า/ยืม แลว่า เช่า/ยืม ควรให้ไหมเอาเท่าทรัพย์ซึ่งว่าอยู่แก่ท่านนั้น

๗๙

มาตรา ๕ ให้ทาษท่าน เช่า/ยืม เรือ มิได้ถามนายเงินมันดังนั้นท่านว่าผู้ให้ เช่า/ยืม นั้นมิชอบ ถ้าทาษท่านหนีแลนายเงินนั้นได้ตัวคืนมา แลได้เรือนั้นมาด้วย ให้ส่งเรือให้แก่เจ้าเรือนั้น ค่าเช่าเรือนั้นเอามิได้เลย ถ้าแลได้แต่ทาษ เรือมิได้ เปนบาปเคราะห์แก่เจ้าเรือ แลมิให้ทาษนั้นใช้ ส่วนนายเงินจะเอาเบี้ยป่วยการแก่เจ้าเรือก็มิได้ เพราะทาษนั้นหากหนีนายเงินไป ถ้ามีผู้ประกันให้เจ้าเรือแลนายเงินว่าเอาแก่ผู้ประกันนั้น ถ้าได้ตัวมันแลมันว่า

๗๙

ให้ทาษท่านยืม ให้ดูลักษณเบ็ดเสร็จบทที่ ๘๑

เจ้าเรือ ช่วย ตก ช่วย แต่ง เรือ พาย เสบียง ให้ กำ ลัง แก่ มัน เต็ม ใจ ให้ มัน หนี ถ้า เปน สัจ ให้ ไหม ในรวาง สั่ง สอน ให้ ทาษ ท่าน หนี

๘๐

มาตรา ๖ ผู้ใด ยืม ช้าง ม้า โคกระบือเรือ เกวียน ท่านไปใช้ แลช้าง ม้า โค กระบือ ล้ม ตาย แตกหักหาย ประการใด ๆ ก็ ดี ท่านให้ ใช้ ช้าง ม้า โค กระบือ เรือ เกวียน ท่าน จง เต็ม ค่า

๘๑

มาตรา ๗ ให้ ทาษ ท่าน ยืม วัว ควาย ช้าง ม้า นาย เงิน มิ รู้ วัว ควาย ช้าง ม้า หาย ท่าน ว่า จะ เอา แก่ มัน มิ ได้ เพราะ สม คบ ทาษ ท่าน ถ้า นาย เงิน รู้ ด้วย ให้ ใช้ วัว ควาย ช้าง ม้า ท่าน

๘๒

มาตรา ๘ ยืม ช้าง ม้า วัว ควาย เกวียน ท่านไปใช้ แล ตน เอา ไป ส่ง ภอ ค่ำ คืน พ้น ที่ เจ้า ของ จะ รับ แล บอก ว่า ให้ เอา ไว้ นั้น เถิด แล ทรัพย์ นั้น หาย ให้ เสีย คน ละ กึ่ง ถ้า เจ้า ของ ว่า ค่ำ มืด ผู้ ยืม ว่าไว้ นั้น แล มี อันตราย หาย ให้ ผู้ ยืม ใช้ ของ ท่าน จง ถ้วน เพราะ พ้นเวลา ตน เอาไป ส่ง แก่ ท่าน

๘๓

มาตรา ๙ ยืมโค ท่านไปใช้ แล มิ ได้ พยาบาล โค ท่าน ขาด

๘๑

ให้ ทาษ ท่าน ยืม ให้ ดู ลักษณ เบ็ดเสร็จ บท ที่ ๗๙

ไปเข้า ไร่ } นา } ท่าน เขาแทงตายก็ดี ข้ามน้ำตายเสือขบตายก็ดี โจรลักก็ดี ใช้หนักอกแตกตายก็ดี ท่านให้ใช้ทุนโคท่านอันหายอันตายนั้น

๘๔

มาตรา ๑๐ ราษฎรทั้งหลายหาความแก่กันว่า ยืมเงินทองสรรพทรัพย์สิ่งของ ใดๆ มิได้เอาทรัพย์สิ่งของซึ่งยืมมาส่งให้ สวนสับขับแท้ว่ายังมิได้ส่งให้ไหม ทวีคูณ ถ้าโจทย์หามิเปนสัจ มักได้ท่านเท่าใด ให้เสียแก่ท่านเท่านั้น

๘๕

มาตรา ๑๑ ผู้ใดอยู่ใกล้กันให้ยืมทรัพย์สิ่งของสิ่งใดไป ถ้าเจ้าทรัพย์ท้วงถามผู้ยืมมิให้ ให้ร้องฟ้องแต่ใน ๓ เดือน ถ้าพ้นกำหนดแล้วจึ่งมาฟ้อง อย่าให้รับบังคับบัญชา ให้เจ้าทรัพย์ท้วงถามเอาแก่กันแต่ใน ๓ ปีลงมา ถ้าผู้ยืมต่อด่าตีเจ้าของทรัพย์พิจารณาเปนสัจว่ายืมทรัพย์ท่านไปยังมิได้ ให้แก่ท่านๆ ท้วงถามต่อด่าตีท่านจริงไซ้ ให้เร่งเอาทรัพย์ซึ่งมันยืมนั้นให้เจ้าทรัพย์จงถ้วน แล้วให้ไหมผู้ยืมซึ่งด่าตีเจ้าทรัพย์นั้นโดยลักษณด่าตี แลสินไหมจะให้แก่เจ้าทรัพย์นั้นมิได้ เปนพินัยหลวง เหตุเจ้าทรัพย์ละเลยไว้มิได้ร้องฟ้องตามกำหนด ถ้าเจ้าทรัพย์ด่าตีผู้ยืม ให้เรียก

๘๕

อายุความ ให้ดูลักษณรับฟ้องบทที่ ๑๑

เอา ทรัพย์ ซึ่ง ยืม นั้น ส่ง ให้ แก่ เจ้า ทรัพย์ จง ถ้วน แล้ว ให้ ไหม เจ้า ทรัพย์ ผู้ ด่า ตี นั้น ตามลักษณ ด่า ตี เปน สิน ไหม กึ่ง พินัย กึ่ง ถ้า พ้น ๓ ปี แล้ว เจ้า ทรัพย์ ไป ท้วง ถาม ผู้ ยืม มิ ให้ เกิด วิวาท ด่า ตี กัน พิจารณา เปน สัจ ท่าน ให้ ปรับไหม ให้ แก่กัน ตาม ลักษณ ด่า ตี เจ้า ทรัพย์ จะ เอา ทรัพย์ แก่ ผู้ ยืม นั้น มิได้ เหตุ พ้น กำหนด ท้วง ถาม กัน แล้ว

ว่า ด้วย ลักษณ เช่า ยืม ๑๒ มาตรา เท่า นี้

แต่ นี้ จะ กล่าว ด้วย ลักษณ จ้าง วาน สืบ สาขะคดี ต่อไป

๘๖

มาตรา ๑ จ้าง ท่าน ให้ ทำ แก้ว แหวน รูปพรรณ์เรือ เกวียน สิ่ง ใด ให้ เจ้า ของ แลช่าง ตี ราคา รูปพรรณ์ ซึ่ง ทำ นั้น ให้ รู้ จัก ค่า มาก แล น้อย ถ้า แล ช่าง ผู้ ทำ นั้น ทำ ให้ รูปพรรณ์ สิ่ง ของ เกวียน ท่าน แตก หัก เสีย หาย ให้ ใช้ ของ ท่าน ตาม มาก แลน้อย บำเหน็จ นั้น อย่า ให้ เอา เลย

๘๗

มาตรา ๒ ผู้ ใด จ้าง ช้าง ม้า โค กระบือ ท่าน ช้านาน เท่าใด หายมิได้ รูปพรรณ์ มา ท่าน ให้ เอา เท่า ค่า ช้าง ม้า โค กระบือ นั้น แล ค่า จ้าง นั้น ให้ เอา ตาม สัญญา แก่ กัน

๘๘

มาตรา ๓ ผู้ ใด จ้าง เกวียน ท่าน บันทุก สิ่ง ของ ไป ใน ที่ ใด ๆ ก็ ดี เจ้า เกวียน ขับ เกวียน ไป่ ตาม ทาง แล ทรัพย์ บันทุก ใน เกวียน นั้น แตก หัก ผู้ ขับ เกวียน หา โทษ มิได้ ถ้า ผู้ ขับ เกวียน ขับ เกวียน ออก จาก

ทาง ทรัพย์ของท่านแตกหัก ให้เจ้าเกวียนใช้ทรัพย์ของท่าน ถ้าเกวียนหักไปมิรอดอยู่แต่กลางหน โจรปล้นลักเอาทรัพย์ในเกวียนไป เจ้าเกวียนจะเอาค่าจ้างมิได้ ถ้าเจ้าเกวียนเร่งขับเกวียนนั้นเองโดย ด่วน เร็ว แลเกวียนหักเดาะแตกกลางหนเสียทรัพย์ ควรให้เจ้าเกวียนใช้ทรัพย์สิ่งของแก่ท่าน ถ้าเวลานั้นจวนค่ำเจ้าเกวียนเร่งขับเกวียนๆ เดาะหักค้างอยู่กลางหน โจรปล้นลักทรัพย์นั้นไป บพึงเอาโทษแก่เจ้าของเกวียนนั้นเลย

๘๙

มาตรา ๔ ผู้ใดหากำลังมิได้ จ้างไพร่ฟ้าข้าคนท่านไปเปนกำลัง ทาษก็ดี ไทยก็ดี ไปด้วยกิจศุขทุกข์ก็ดี ไปราชการแลไปการณรงค์สงครามก็ดี แลจ้างเปนวันก็ดี เปนเดือนก็ดี เปนคราวก็ดี เปนบีก็ดี สัญญาแก่กันเปนเงินมากน้อยเท่าใด ครั้นถึงที่มันไม่จ้างสืบไปก็ดี กลับก็ดี ให้คิดเงินค่าจ้างให้แก่มันตามสัญญาจงเต็ม เปนค่าแรงมัน เมื่อผู้จ้างได้กำไรมากน้อยเท่าใด ไม่ได้แบ่งปันให้แก่ลูกจ้าง ครั้นขาดทุนให้ลูกจ้างช่วยใช้นั้นไม่ได้ เพราะมันเปนแต่ลูกจ้าง

๙๐

มาตรา ๕ จ้างเบ่าไพร่ท่านขึ้นล่องไปแห่งใดๆ ก็ดี ให้จ้าง

---

๙๐ จ้างคนท่าน ให้ดูสารบานหมวดจ้าง

ถึง นาย จึ่ง เปน คำ นับ ถ้า แล ได้ จ้าง ต่อ มูล นายไป ลูก จ้าง นั้น ตาย ด้วย เสือ จรเข้ เงือก งู มังกร แล ตก น้ำ ตาย ก็ดี ขึ้น ต้น ไม้ ตก ตาย ก็ดี ท่าน ว่า จะ เอา โทษ แก่ ผู้ จ้าง นั้น มิได้ เลย

๙๑

มาตรา ๖ จ้าง คน ท่าน ดำ น้ำ หา ของ มิได้ ของ ขึ้น มา แลคน ดำ น้ำ นั้น ราก น้ำ ตาย ให้ เอา แต่ สิน จ้าง ถ้าได้ ของ ซึ่ง ตก หาย นั้น ขึ้น มา แล ผู้ ดำ น้ำ นั้น ราก น้ำ ตาย ท่านให้ ใช้ สิน จ้าง จง ถ้วน ส่วน สิ่ง ของ ซึ่งได้ ขึ้น มา นั้น ให้ ทำ เปน ๔ ส่วน ปูน บำเหน็จ ผู้ ตาย ให้ แก่ นาย เงิน อิก ส่วน หนึ่ง ปลง ศพ ผู้ ตาย

๙๒

มาตรา ๗ ผู้ ใด รับ จ้าง เลี้ยง ช้าง ม้า วัว ควาย ท่าน ให้ หา ผู้ เถ้า ผู้ แก่ ลุก นั่ง จง รู้ กำหนด ค่า ช้าง ม้า วัว ควาย นั้น มาก น้อย เท่า ใด อย่า ดู บังเหตุ สัก อัน เลย แม้ ช้าง ม้า วัว ควาย นั้น ไข้ ก็ดี งู ขบ ก็ดี เสือ ขบ ก็ดี ให้ ไป บอก แก่ เจ้า ของ พยาบาล ของ เขา เอง ส่วนเจ้า ของ ก็ อย่า ละ ของ ตน เสีย ให้ ล้ม ตาย แม้นไกล จะบอก เจ้า ของ มิ ทัน ให้ บอก พี่น้อง เพื่อน บ้าน ผู้ เถ้า ผู้ แก่ อัน อยู่ ใกล้ อุบาทว์ ๓ ประการ นี้ แม้น ช้าง ม้า วัว ควาย ล้ม ตาย จะ ติ ผู้ เลี้ยง นั้น มิได้ เปน เคราะห เจ้า ของ เอง แม้น ผู้ เลี้ยง ละ ของ เสีย ให้ หาย โจร ลัก ก็ดี ให้ ผู้ อื่น เช่า ยืมไป ใช้ ตาย ก็ดี ให้ ใช้ ค่า ช้าง ม้า วัว ควาย ท่าน เพราะ มัน เอา เบี้ย ค่า จ้าง มัน มิ พยาบาล ของ ท่าน

มาตรา ๘ ผู้ใด จ้าง วาน พี่ น้อง ลูกหลาน บ่าว ไพร่ ข้า คน ท่าน มี ที่ไป ทำ การ สิ่ง ใด ๆ มิ ได้ จ้าง วาน แก่ พ่อ แม่ มูล นาย ให้ รู้ แล จ้าง วาน กัน เอง แล คน นั้น เปน เหตุ การไข้ เจ็บ ล้ม ตาย ก็ดี จรเข้ มังกร ขบ ตก น้ำ ตาย ก็ดี เสือ ขบ งู ขบ ตก ต้นไม้ ตาย ก็ ดี แล หนี หาย ด้วย ประการใด ๆ ก็ดี ท่านให้ ผู้ จ้าง วานไป นั้น ใช้ ข้า คน ท่าน ซึ่ง จ้าง วาน ไป นั้น อนึ่ง ถ้า แล วาน ลูก หลาน พี่ น้อง บ่าวไพร่ ท่าน ไปไกล บอก แก่ มูล นาย พ่อ แม่ รู้ แล้ว แล เอา กัน ไป ทำ การ สิ่ง ใด ๆ ยัง มิ ได้ เอา คน มา ส่ง แก่ พ่อ แม่ มูล นาย คน นั้น เปน เหตุ การไข้ เจ็บ ล้ม ตาย หนี ด้วย ประการ ใด ๆ ก็ดี ท่าน ให้ ไหม ผู้ วาน ใช้ ลูก หลาน บ่าวไพร่ ข้า คน ซึ่ง วานไป นั้น เปนเบี้ย ทำ บุญ กึ่ง ตัว ผู้ ตาย นั้น อนึ่ง จ้าง พี่น้อง ลูก หลาน บ่าว ไพร่ ข้า คน ท่าน มี ที่ ไป ก็ดี ทำ การ สิ่ง ใด ๆ ก็ดี แล พ่อ แม่ มูล นาย ให้ จ้าง เอา คน ไป แล คน นั้น เปน เหตุ การ ไข้ เจ็บ ล้ม ตาย หนี หาย ด้วย ประการ ใด ๆ ก็ดี ท่าน มิ ให้ ผู้ จ้าง ใช้ คน นั้น เลย เพราะ พ่อ แม่ มูล นาย เห็น แก่ สิน จ้าง ให้ ไป จ้าง ท่าน แล

๙๔

มาตรา ๙ ท่าน จ้าง ให้ กระทำ การ สิ่ง ใด ๆ แล รับ ค่า จ้าง แล้ว ถ้า แล ไป ทำ การ อัน ใช่ ที่ ท่าน จำเภาะ นั้น ค่า จ้าง นั้น มิ ควร ได้ แก่ ผู้ นั้น เลย

๙๔

การ อัน ใช่ ที่ คือ การ ที่ ไม่ ได้ ว่า กัน ฤๅ สัญญา กัน ให้ ทำ

๙๕

มาตรา ๑๐ วาน คน ท่าน ไป มัน หนี หาย แห่ง ใด ๆ มิ ได้ พบ ให้ เอา ค่า คน นั้น ทำ เปน ๒ ส่วน ให้ ผู้ วาน ใช้ ส่วน หนึ่ง ให้ ช่วย กัน หา เพราะ สิน มี ใจ ถ้า ยืม สิ่ง สิน เงิน ทอง ผ้า ผ่อน แพรพรรณ เรือ ชา เครื่อง ทรัพย์ สิ่ง ใด ๆ ท่าน ว่า ให้ มัน ผู้ ยืม ใช้ จง เต็ม ค่า นั้น

๙๖

มาตรา ๑๑ ถ้า วาน ลูก หลาน ไพร่ ฟ้า ข้า คน ท่านไป ใช้ คือว่า ให้ เกี่ยว เข้า ก็ ดี ปลูก ศาลา แล ขุด สระพูน ถนน ปลูก กุฎี วิ หาร ก็ ดี ทำ เย่า เรือน สรรพ การ งาน สิ่ง ใด ๆ ก็ ดี แล มัน กิน เหล้า เมา มาย ตาย เบื่อ มิ รู้ จัก ดี รู้ จัก ร้าย ดัง นั้น ท่าน ให้ ผู้ วาน นั้น เอา ข้า คน ท่าน ไป ส่ง ถึง มูล ถึง นาย มัน จง เปน คำ นับ ถ้า แล มิ เอา ไป ส่ง ถึงมูล ถึงนาย แล ข้า คน ท่าน หนี ก็ ดี มี ผู้ ร้าย ฆ่า ตี ฟั่น แทง ตาย ก็ ดี ข้าม น้ำ ตก ตะพาน ตาย ก็ ดี ท่าน ให้ ผู้ วาน นั้น ใช้ ข้า ท่าน ถ้า วาน ข้า คน ท่าน มี ที่ ไป ถ้า โจร ปล้น ตก ศึก แล เขา ฆ่า ฟั่น ตาย ก็ ดี เรือ ล่ม ตก น้ำ จรเข้ ขบ เสือ ขบก็ ดี แล มี ผู้ รู้ เห็น เปน สักขี พยาน ท่าน ว่า ให้ ผู้ วาน นั้น ช่วย ปลง ศพ เผา ผี ทำ บุญให้ ถ้า คน นั้น จ้าง ไป ท่าน มิ ให้ ใช้ ค่า คน นั้น เลย เพราะ ว่า ต่าง คน ต่าง จะ ใคร่ ได้ ให้ เสีย แต่ ค่า จ้าง นั้น ท่าน ว่า เปน บาป กรรม มัน เอง อนึ่ง มัน วาน ข้า คน ลูก หลาน ท่าน ไป แล ใช้ ให้ มัน ขึ้น ไม้ ขึ้น หมาก ขึ้น มะพร้าว ขึ้นตาล

๙๕

ให้ ดู สารบาน หมวด วาน

แล ขึ้น สิ่ง อัน ใด ๆ ก็ ดี แล ข้า คน ลูก หลาน ท่าน ตก ตาย ท่านว่า ให้ ผู้ วาน นั้น ใช้ ข้า คน ลูกหลาน ท่าน จง เต็ม ค่า เพราะ หา พิจารณามิได้ ถ้า จ้าง ไป ท่าน มิ ให้ ใช้ เลย ให้ เรียก เอา ค่า จ้าง นั้น ให้ ช่วย ทำ บุญ ส่ง ไป แก่ มัน เถิด

๙๗

มาตรา ๑๒ วาน ผู้ คน ลูก หลาน ท่านไป มิ ได้ ใช้ ผู้ คน ลูก หลาน ท่าน ให้ขึ้น ต้น ไม้ แล ผู้ คน ลูก หลาน ท่าน เกิด อุบัติ เหตุ ตาย ท่าน ว่า เปน กรรม แห่ง สัตว์ จะ ให้ ผู้ วาน ใช้ ข้า คน ลูก หลาน ท่าน นั้น มิ ได้

๙๘

มาตรา ๑๓ วาน ท่าน ซื้อ สิน ค้า ให้ แก่ ตน ท่าน ซื้อ สิ่ง ของ มา ให้ แก่ ตน มาก น้อย เท่า ใด ยัง มิ ได้ ให้ เงิน แล ผู้ ขาย เตือน ผู้ ซื้อ และผู้ ซื้อ เตือน ผู้ วาน ให้ ผู้ ซื้อ จะ เอา ค่า สิ่ง ของ ๆ ท่าน ก็ ประเว่ ประวิง มิ ให้ แก่ ท่าน ท่าน ให้ เรียก ออก มา พิ จารณา แล ผู้ วาน ให้ ซื้อ นั้น ว่า ให้ซื้อ จริง ว่าได้ให้ เงิน ค่า สิ่ง ของ แล้ว ก็ ดี ให้ ซื้อ มาก ว่า น้อย ก็ ดี แล ว่า มิ ได้ให้ ซื้อ ก็ ดี เมื่อ พิ จารณา เปน สัจ ดัง หนังสือ ร้อง ท่านว่า ประบัด สิ่ง ของ ท่าน ให้ เอา ค่า สิ่ง ของ ตั้งไหม ทวีคูณ ยก ทุน

๙๘

วาน ซื้อ วาน ขาย ให้ ดู ลักษณ เบ็ดเสร็จ บท ที่ ๗๒

๙๙

ให้ ดู สาร บาน หมวด ซื้อ ขาย

ให้เจ้าของ เหลือนั้นเปนสินไหมกึ่งพินัยกึ่ง

ว่าด้วยจ้างวาน ๑๓ มาตราเสร็จแต่เท่านี้

๙๙

มาตรา ๑ ซื้อสิ่งของกันตกราคาแล้ว ผู้ซื้อเอาสิ่งของไปยังมิได้ให้เงินแก่ผู้ขาย ๆ ท้วงถามมิรับว่ามิได้ซื้อก็ดี มากว่าน้อยก็ดี ผู้ขายให้เรียกตัวมาพิจารณาเปนสัจดังหนังสือร้อง ท่านว่ามันประบัดสินท่านให้ไหมทวีคูณยกทุนให้เจ้าของ เหลือนั้นเปนสินไหมกึ่งพินัยกึ่ง ถ้าพิจารณามิเปนสัจ มักได้ท่านฉันใด ให้ท่านได้ตนฉันนั้นบ้าง

๑๐๐

มาตรา ๒ ท่านซื้อวิญญาณกะทรัพย์อะวิญญาณกะทรัพย์ของตน ๆ รับเอาเงินไว้ สัญญาว่าจะให้ทรัพย์สิ่งของแก่ท่าน มิได้ให้แก่ท่าน ๆ ท้วงถามมิรับ ว่ามิได้ว่าจะขาย มิได้รับเอาเงินของท่านไว้ เมื่อพิจารณาเปนสัจดังนั้น ท่านว่าประบัดสินท่านให้เอาทรัพย์นั้นตั้งไหมทวีคูณ

๑๐๑

มาตรา ๓ ซื้อของขายของแก่กันในตลาดก็ดี ในเรือนสฐานแห่งใด ๆ ก็ดี แลมันผู้ซื้อหลีกหนีเร้นซ่อนบให้เห็นตัวมันผู้นั้นทำเพโทบายแกล้งลวงเอาสินท่าน ถ้าได้ตัวมันให้เกาะจำ

๑๐๑

ถ้าหนีมีโทษอาญาตามบทนี้ แต่ถ้าไม่หนีฟ้องได้แต่ทางแพ่ง

เอาสินนั้นจงถ้วน แล้วให้เอาไปประจานแลตีด้วยลวดหนัง ๑๐ ที

๑๐๒

มาตรา ๔ ราษฎรทั้งหลายชักชวนเข้าทุนกันไปค้าขายออกกำไรให้แบ่งปั่นกันตามมากแลน้อย ถ้ามิได้ซื่อสัจต่อกัน เก็บเอาทุนแลกำไรซึ่งจะได้เปนส่วนของท่านนั้นไว้ ท่านว่าประบัดสินท่านให้เอาทุนแลกำไรซึ่งเปนส่วนของท่านนั้น ตั้งไหมทวีคูณ

๑๐๓

มาตรา ๕ ไปค้าด้วยกันแลตกศึก แลผู้หนึ่งเอาสินนั้นรอดให้ทำสินนั้นเปน ๓ ส่วน ได้แก่เจ้าของ ๒ ส่วน ให้แก่ผู้เอามาส่วนหนึ่ง

๑๐๔

มาตรา ๖ (เรือขึ้นก็ดีล่องก็ดี ขึ้น/ล่อง} ไปตามกัน และเรือหลังไป

๑๐๒

หุ้นส่วน

๑๐๔

ให้ดูกฎหมายท้องน้ำรัชกาลที่ ๔ วัน ๖ เดือน ๖ ขึ้น ๑ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๒ ปีวอกโทศก

พระราชบัญญัติธรรมเนียมคลองวัน ๕ เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ปีมะเมียโทศกศักราช ๑๒๓๒

(ต่อให้ดูน่า ๕๕๑)

กะทั่งเรือน่า แตก ล่ม ก็ดี แล เรือน่าจอดอยู่ เรือหลังไปกะทบ แตกล่มก็ดี อนึ่ง เรือน่าบอกให้เรือหลังราไว้ แลเรือหลังมิได้ราอยู่ พายไป กะทั่งเรือน่า แตก ล่ม ก็ดี ท่านให้เรือหลังใช้ทรัพย์เรือน่าจงถ้วน เพราะเรือหลังบังอาจหาพิจารณามิได้ ถ้าเรือเบาต่อเรือเบาโดนกันล่ม เสียทรัพย์เท่าใด ๆ ท่านมิให้ใช้เลย ถ้าแกล้งผ่าให้ใช้จงเต็ม ถ้าเรือหนัก ผู้เรือเบาเปนคนสำหาว มิยินขึ่งโกรธ พายผ่าเรือหนักล่ม ให้ใช้สินท่านจงถ้วน ถ้าคนตายให้ใช้ข้าคนท่าน ถ้าเรือขึ้นมาแนบผั่ง เรือล่องไปกะทบกะทั่งเรือขึ้นนั้น แตก ล่ม ก็ดี ให้เรือล่องนั้นใช้สินท่านจงถ้วน ถ้าเรือล่อง แตก ล่ม ก็ดี ก็แตกเสียเปล่า เพราะมิได้ไปกลางน้ำเยียใด ถ้าเรือขึ้น ๆ โดยกลางน้ำแลกะทบกะทั่งเรือล่อง แตก ล่ม ก็ดี ให้ใช้ทุนเรือล่องจงถ้วน เพราะเรือขึ้นบังอาจ ถ้าเรือขึ้นจอดอยู่ แลเรือล่องมากะทบกะทั่งเรือจอดเปนอันตราย

พระราชบัญญัติเพิ่มเติมกฎหมายท้องน้ำวัน ๓ เดือน ๙ แรม ๑๓ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๔๓

ประกาศเพิ่มเติมกฎหมายท้องน้ำที่ ๕ พฤศจิกายน ๑๐๐ ฎีกาที่ ๘๙ ปี ๑๑๘

ให้ เรือ ล่อง ใช้ ทุน จง ถ้วน ถ้า เรือ ล่อง เปน อัน ตราย จะ ให้ เรือ ซึ่ง จอด อยู่ ใช้ มิ ได้ เลย ถ้า เรือ ลำ หนึ่ง จับ ถ่อ พาย ถอย ออก จะ ไป แล เรือ ลำ หนึ่ง ตั้ง ใจ จะ จอด แล หลีก กัน กะทบ กะทั่ง เรือ ข้าง หนึ่ง ล่ม แล เรือ จวน กัน มิ ทัน หลีก ลำ หนึ่ง ล่ม ก็ ดี ให้ เจ้า เรือ ซึ่งมิได้ ล่ม นั้น อยู่ ช่วย กู้ เรือ เก็บ สิ่ง ของ ถ้า มิ อยู่ ช่วย ให้ ใช้ ของ ซึ่ง เรือ ล่ม กึ่ง หนึ่ง เพราะ เหตุ หาความ กรุณา ต่อ กัน มิ ได้ ถ้า แล เรือ หนัก แล เรือ หนัก โดน กัน กลาง คืน แล เรือ ข้าง หนึ่ง ได้ ร้อง บอก มิ ฟัง แล ผ่า ต้อง เรือ ท่าน ให้ ล่ม เสีย สิน มาก น้อย เท่า ใด ให้ ผู้ ผ่า นั้น ใช้ สิน ท่าน จง สิ้น ถ้า เรือ หนัก ๆ แล มิ ทัน บอก กัน แล โดน กัน เรือ นั้น ล่ม ท่าน ว่า บาป เคราะห์ ทั้ง สอง ข้าง ถ้า คลอง น้ำ นั้น น้อย ให้ เรือ เบา นั้น จอด อยู่ ถ้า มิ จอด แล พายไป กะทั่ง เรือหนัก แตก, ล่ม ก็ ดี ให้ เรือ เบา ใช้ ของ ท่าน จง ถ้วน แล เรือ หนัก กะ ทั่ง เรือ เบา แตก ล่ม ก็ แตก ล่ม เสีย เปล่า เพราะ บัง อาจ ถ้า เรือ เบา แล เรือ หนัก จอด อยู่ กะ ทั่ง กัน เข้า แล เป็น อัน ตราย ทั้ง สอง ข้าง จะ ว่า แก่ กัน นั้น มิ ได้ เลย

๑๐๕

มาตรา ๗ เกวียน หนัก เกวียน เบา พบ กัน กลาง ทาง ให้ เกวียน เบา หลีก เกวียน หนัก ถ้า แล เกวียน เบา หลีก เกวียน หนัก มิ พ้น กะ ทบ เกวียน หนัก หัก ให้ เกวียน เบา ใช้ ถ้า เกวียน เบา หัก ๆ เสีย เปล่า ท่าน มิ พึง ให้ ใช้ เลย

จัก กล่าว ลักษณ ให้ ๓ ประการ โดยบาฬี มี ใน พระธรรมสาตร์ ดัง นี้ สิเนหะโต จะ ธะนัง ทินนัง ทินนะธะนัญจะ ภะยะโต สัทธายะ จะ ธะนัง ทินนัง ติวิธัง ธะนะลักขะณัง แปลว่า ธะนะลักขะณัง อันว่า ลักษณ อันให้ ทรัพย์ แก่ กัน ติวิธัง มี ๓ ประการ สิเนหะโตจะธะนังทินนัง คือ ให้ ทรัพย์ แก่ กัน ด้วย เสน่หา หนึ่ง ทินนะธะนัญจะภะยะโต คือ ให้ ทรัพย์ ด้วย กลัว หนึ่ง สัทธายะจะธะนังทินนัง คือ ให้ ทรัพย์ แก่ กัน ด้วย ศรัทธา หนึ่ง อัน ว่า ทรัพย์ ให้ ด้วย เสน่หา นั้น จะ คืน เอา เล่า ก็ บมิ ได้ จะ ว่า ก็ มิได้ อัน ว่า ทรัพย์ ให้ ด้วย ความ กลัว นั้น จะ คืน เอา ก็ ได้ จะ ว่า กล่าว เล่า ก็ ได้ อัน ว่า ทรัพย์ ให้ ด้วย ศรัทธา จะ คืน เอา เล่า ก็ มิได้ ถ้า ผู้ นั้น จะ คืน เอา เล่า ให้ ลง โทษ มันโดยพระราชอาญา

๑๐๖

มาตรา ๘ ให้ ทรัพย์ แก่ ท่าน ด้วย กลัว ถ้า ทรัพย์ ยัง อยู่ ก็ ดี จำหน่าย สิ้น แล้ว ก็ ดี แล จะ คืน เอา เล่า ก็ ได้ เพราะ เหตุ ให้ ทรัพย์ แก่ ท่าน นั้น กลัว ภัย อัน ตราย จะ มา ถึง จึ่ง ให้

๑๐๗

มาตรา ๙ ทาษ ท่าน ให้ ลูก แก่ ท่าน เปน ธรรมบุตร์ แล นาย เงิน

๑๐๖

ให้ ดู สารบาญ อาญา หมวด ข่ม ขืน เอา ทรัพย์

๑๐๗

ธรรมบุตร์ คือ บุตร์ บุญธรรม ฤๅ บุตร์ เลี้ยง ถ้า ลูก ทาษ นั้น ไม่ ได้ เปน ทาษ ของ นาย เงิน ตาม กฎหมาย แล้ว ยก ให้ ได้

มิ รู้ ผู้ เลี้ยง นั้น จะ เอา ลูก ทาษ ท่าน ไว้ เปน สิทธิ์ มิได้ คง ให้ เปน สิทธิ์ แก่ นาย เงิน ถ้า นาย เงิน มัน รู้ ด้วย ว่า ทาษ นั้น ให้ ลูก แก่ ท่าน เปน ธรรม บุตร์ เปน สิทธิ์ แก่ ผู้ เลี้ยง ถ้า นาย เงิน จะ เอา คน นั้น คืน เล่า ท่าน มิให้ ฟั่ง คำ นาย เงิน นั้น เลย

๑๐๘

มาตรา ๑๐ หญิง ทาษ หนี นาย เงิน ไป ซ่อน เร้น อยู่ บ้าน อื่น เมือง ไกล แล เกิด ลูก ชาย/หญิง ก็ ดี เมื่อ ไกล นาย เงิน นั้น มัน ขาดแคลน หา จะกิน จะ เลี้ยง ลูก มิ ได้ มัน ให้ ลูก แก่ ท่าน เปน ธรรม บุตร์ จำเนียร ไป แล นาย เงิน มา พบ จะ เอา ตัว ทาษ ทั้ง ลูก นั้น ด้วย ก็คง ให้ เปน สิทธิ์ แก่ นาย เงิน ถ้า แล เด็ก นั้น รัก ผู้ เลี้ยง มัน จะ สมัค อยู่ ด้วย ผู้ เลี้ยง ก็ โดย ใจ มัน ให้ ผู้ เลี้ยง ให้ ค่า เด็ก นั้น แก่ นาย เงิน จง เติม ค่า

๑๐๙

มาตรา ๑๑ ผู้ ใด ให้ ลูก หญิง ลูก ชาย แก่ ท่าน แต่ ตัด สายสดือ อยู่ ใน ผ้า อ้อม มา ถึง ขวบ หนึ่ง ก็ ดี เปน สิทธิ์ แก่ ผู้ เลี้ยง แล อยู่ หึง นาน ผู้ ให้ ลูก แก่ ท่าน นั้น จะ เอา ลูก ตน คืน เล่า ท่าน ให้ ตี ค่า ลูก นั้น จงสิ้น ค่า ตัว เปน บำเหน็จ แก่ ผู้ เลี้ยง นั้น ถ้า แล ทารก นั้น มิไป อยู่ ด้วย พ่อ แม่ เดิม จะ สมัค อยู่ ด้วย ผู้ เลี้ยง นั้น ก็ ตาม แต่ ใจ มัน ถ้า แล ผู้ ใด จำใจ ผู้ น้อย ให้ ไป ด้วย พ่อ/แม่ เดิม เปน บาป นัก มิพ้น จัตุราบาย เลย ถ้า แล ให้ ลูก แก่ ท่าน แต่ อายุ ๒ ขวบ ๓ ขวบ ขึ้น ไป แล ผู้ให้ นั้น

เอา บำเหน็จ ค่า น้ำ นม เข้า ป้อน ก็ ดี ผู้ นั้น เปน สิทธิ์ แก่ ผู้ เลี้ยง แล อยู่ หึง นาน ผู้ ให้ ลูก แก่ ท่าน นั้น จะ เอา ลูก คืน มา เล่า ท่าน ให้ ตี ค่า ผู้ น้อย นั้น จง สิ้น ค่า ตัว ประดุจ ตี ค่า ลูก อ่อน อัน ตัด สาย สดือ มา ให้ บำเหน็จ แก่ ลูก เลี้ยง ถ้าแล ให้ ลูก แก่ท่าน นั้น มิได้ เอาค่า น้ำนม ให้ แก่ท่าน ระดอก แล อยู่ หึงนาน ผู้ ให้นั้น จะเอา ลูก ตน คืนเล่า ท่าน ให้ตีค่า ผู้น้อยนั้นจงสิ้นค่า แล ให้ ปันค่า นั้น เปน ๓ ส่วน ให้แก่ผู้เลี้ยง ๒ ส่วน ให้ แก่ พ่อ แม่ ส่วนหนึ่ง ถ้าให้ ลูก แก่ ท่าน แต่ อายุ ๔ ๕ ๖ ขวบได้ระดอก นาน มา ผู้ ให้ จะ เอา ลูก ตน คืน ให้ตี ค่า ผู้ น้อย นั้น จง เต็ม ค่า ให้ ปัน ออก เปน ๒ ส่วน ให้แก่ผู้ เลี้ยง นั้น ส่วน หนึ่ง ให้ แก่ พ่อ แม่ มัน นั้น ส่วน หนึ่ง ถ้า ให้ ลูก แก่ ท่าน แต่ อายุ ๗ ขวบ ขึ้นไป แล ผู้ เลี้ยง นั้น เอา ผู้ น้อย นั้น ไป ขาย แล ทำ ให้ ได้ ยาก ประ การ ใด ๆ แล พ่อ แม่ พี่ น้อง นั้น จะ คืน เอา มา ท่าน ว่า ใช้ ยืน น้ำ ยืน เข้า ได้ อยู่ แล้ว ผู้ เลี้ยง จะ คิด เอา ค่า เข้า นั้น มิได้ จะ สมัค อยู่ ฝ่าย ข้าง ผู้ ใด ก็ ตาม ใจ มัน

๑๑๐

มาตรา ๑๒ ผู้ ใด เสน่หา แก่ ท่าน ยก ภรรยา ดัง ชีวิต ให้ แก่ ท่าน

---

๑๑๐ ภรรยา ยอม จึ่ง จะ ให้ ได้

ด้วย เสน่หา แล้ว แล อยู่ มา จะ คืน เอา เล่า ท่าน ว่า จะ คืน มิได้ เลย

๑๑๑

มาตรา ๑๓ ผู้ ใด เอา ทรัพย์ อัน มิควร ที่ จะ ให้ แก่ ท่าน นั้น แล เอา ไป ให้ แก่ ท่าน ก็ เปน โทษ แก่ ผู้ให้ นั้น เพราะ เหตุ ผู้ นั้น มิรู้ เดิม มา แห่ง ทรัพย์ นั้น แล เอา เปน ทรัพย์ เอง แล เอา ไป ให้ แก่ ท่าน อนึ่ง ถ้า เอา ทรัพย์ นั้น ไป ให้ แก่ ท่าน ระดอก ผู้ รับ นั้น ก็ เปน โทษ เพราะ เหตุ ผู้ รับ นั้น ไม่ พิจารณา เดิม ที่ มา แห่ง ทรัพย์ นั้น อนึ่ง ถ้า ทรัพย์ นั้น ผู้ เอา มา ให้ ค่า สิ่ง ของ ประการ ใด ก็ ดี ผู้ รับ นั้น หา โทษ มิได้ เปน โทษ แก่ ผู้ ให้ นั้น อนึ่ง ทรัพย์ มิควร ที่ จะ เอา แล ผู้ นั้น รู้ ว่า ทรัพย์ นั้น กอบ ด้วย โทษ แล้ว แล รับ เอา ทรัพย์ นั้น ก็ ดี มิ รู้ ว่า ประกอบ ด้วย โทษ แล รับ ไว้ ก็ ดี ก็ เปน โทษ แก่ ผู้ รับ แล ผู้ ให้ นั้น

๑๑๒

มาตรา ๑๔ วิญญาณกะทรัพย์ อวิญญาณกะทรัพย์ สิ่ง ใด ๆ มิใช่ ของ ตน ๆ เอา ของ ท่าน ไป ให้ แก่ ผู้ ใด ๆ แล เอา ไป ขาย ไป จำ นำ ก็ ดี ให้ เอา ค่า ทรัพย์ สิ่ง อัน ให้ อัน ขาย อัน จำ นำ นั้น ตั้ง ไหม แล้ว เอา ของ ๆ ท่าน ให้ คืน ให้ แก่ ท่าน เจ้า ของ

๑๑๓

มาตรา ๑๕ ผู้ ใด ว่า จะ เอา ทรัพย์ เงิน ทอง มา ให้ แก่ ท่าน แล รับ เอา พัสดุ แห่ง ท่าน ไป อยู่ มา พ้น จาก วันคืน ที่นัด นั้น แล มิได้ เอา ทรัพย์ เงิน ทอง มา ให้ แก่ ท่าน แล ลวง เอา พัสดุ ของ ท่านไปเปนอาณาประโยชน์ แก่ อาตมา เอง ถ้า เปน สัจ ว่า เอา พัสดุ ของ ท่านไปจริง ควร ให้ ใช้

เปน ทวี คูณ อนึ่ง ถ้า ข่ม เหง เอา ทรัพย์ แห่ง ท่าน ก็ ดี ชิง เอา ทรัพย์ แห่ง ท่าน ก็ดี ควรให้ ใช้ ทรัพย์ นั้น เปน ตรี คูณ

๑๑๔

มาตรา ๑๖ ผู้ใด เสน่หา แก่ กัน แล ว่า จะให้ ทรัพย์ ข้า คน แก่ กัน แล ทรัพย์ ซึ่ง จะ ให้ นั้น ยัง อยู่ใน สฐาน ที่ ไกล แล มิได้ มี อยู่ ใน มือ ผู้ นั้น แต่ ออก ปาก ว่า จะให้ แก่ กัน ดัง นั้น ถ้า แล ทรัพย์ มา ถึง มือ ผู้ นั้น จึง จะ ว่า เปน สิทธิ์ แก่ ผู้ นั้น เหตุ ใด จึ่ง กล่าว ดัง นี้ เหตุ ว่า ทรัพย์ นั้น มิได้ มา ถึง มือ ผู้ จะ ได้ ถ้า แล ให้ ถึง มือ แล้ว แล ผู้ ได้ ทรัพย์ เอา ทรัพย์ ไป จำ หน่าย เสีย สิ้น เชิง แล้ว ๆ ผู้ ให้ นั้น จะ กลับ คืน เอา มิได้ เลย

๑๑๕

มาตรา ๑๗ ชาย ให้ อัน มิ ควร แก่ หญิง อัน เปน เมีย ท่าน ๆ ให้ ไหม ๑๐๐๐๐๐ ถ้า หญิง หา ผัว มิ ได้ แล ชาย ให้ อัน มิ ควร ไหม ๘๐๐๐๐ ถ้า หญิง ให้ อัน มิ ดี แก่ ชายให้ไหม ๑๒๐๐๐๐ ถ้า หญิง เหมือน กัน ให้ อัน มิ ควร แก่ กัน ให้ ไหม ๗๐๐๐๐ แล

๑๑๖

มาตรา ๑๘ ลวง ท่านให้ กิน อัน มิ ดี อันโสโครก ให้ไหม ๑๘๐๐๐๐

๑๑๔

ให้ ดู ลักษณ มรฎก บท ที่ ๕๐

๑๑๕

ชุ่ย เปน ต้น

๑๑๖

ให้ ดู ลักษณ เบ็ด เสร็จ บท ที่ ๙

ว่า มา ทั้ง นี้ แต่ นา คน ละ ๑๐ ไร่ ขึ้นไป ถึง นา ๑๐๐ หนึ่ง ถ้านา ๒๐๐ เอา ๒ คูณ ถ้า นา ๓๐๐ เอา ๓ คูณ ถ้านา ๔๐๐ เอา ๔ คูณ กว่านั้นให้ บวก ขึ้น นา ร้อย ละ ๔๐๐๐๐ แล

๑๑๗

มาตรา ๑๙ ผู้ ใด เอา อา จม ซัด เรือน ท่าน ให้ ไหม ๑๒๐๐๐๐ ถ้า เอา อาจม ซัด บ้าน ท่าน ไหม ๑๑๐๐๐๐ ถ้า เข้า บ้าน ท่าน แล ถ่าย อุจจาระ รด ไว้ ให้ ไหม ๕๕๐๐๐ ถ้า ขุด หลุม ถ่าย อุจ จาร ะ ใกล้ เสา ห้อง เรือน ท่านให้ ไหม ๕๕๕๐๐ ถ้า แล ขุน แขวง หมื่น แขวง สิบ ร้อย อายัด ว่า กล่าว แล มัน มิ พึ่ง ไซร้ บันดา จะ ไหม ที หนึ่ง ให้ ไหม ทวี แล้ว แล จำ ให้ มัน แยก อาจม เสีย จงได้

ว่า มา ด้วย ลักษณ ให้ ๓ ประการ สิ้น แต่ เท่านี้

๑๑๘

จัก กล่าว ลักษณ พนัน ๒ ประการ ใน พระธรรมสาตร์ โดยพระบาฬี ดังนี้ โทโส กะโรติ อัพภุทัง เอกัง อะโทสะโกปีวา เอกัง กะโรติ อัพภุทัง ทวิธา อัพภุคะลักขะณา อะธิบายว่า อัพภุคะลักขะณา อันว่า ลักษณ พนันขันต่อ กัน ทะวิธา มี ๒ ประการ โทโสกะโรติ อัพภุทัง คือ พนัน ขันต่อ กัน ด้วย ความ โกรธ หนึ่ง อะโท โสกะโรติอัพภุทัง คือ

๑๑๘

ให้ ดู พระ ราช บัญญัติ อากร การ พนัน ปี ๑๑๑

พระราชบัญญัติ อากร การ พนัน แก้ ไข เพิ่ม เติม ปี ๑๑๔

ประกาศขยายความพระราชบัญญัติอากรการพนัน ที่ ๗ พฤษภาคม ๑๑๕

แล พระราชบัญญัติ เพิ่ม เติม อากร การ พนัน ปี ๑๑๙

พนัน ขัน ต่อ กัน ด้วย มิ ได้ มี ใจ โกรธ หนึ่ง เปน ๒ ประการ ดังนี้ อัน ว่า ลักษณ พนัน ขัน ต่อ กัน ด้วย ใจ อัน ขึ้ง โกรธ นั้น แล จะ เอา ทรัพย์ สึ่ง อัน พนัน นั้น มิ ได้ เหตุว่า โกรธ แล้ว หา ความ พินิจ พิจารณา มิได้ (อนึ่ง เมื่อ พนัน ขัน ต่อ กัน นั้น มิได้ มีใจ ขึ้งโกรธ สึ่ง สรรพ อัน พนัน นั้น เอาได้ เหตุ ว่า มี ความ คิด อ่าน แล้ว จึง เอา ทรัพย์ นั้นได้)

๑๑๙

มาตรา ๑ ชน ทั้ง สอง เปน เอกจิตร์ เอกฉันท์ ตี มวย ด้วย กัน ก็ ดี แล ปล้ำ กัน ก็ ดี แล ผู้ หนึ่ง ต้อง เจ็บ ปวด ก็ ดี โข้น หัก ถึง แก่ มรณ ภาพ ก็ ดี ท่าน ว่า หา โทษ มิ ได้ อนึ่ง มี ผู้ ยุยง ก็ ดี ผู้ ตก รางวัลก็ดี ให้ปล้ำ ตี นั้น ผู้ ยุ หา โทษ มิได้ เพราะ เหตุ ผู้ ยุ นั้น จะ ได้ มี จิตร์ เจตนา ที่ จะ ใคร่ให้ สิ้น ชีวิต หา มิ ได้ แต่ จะ ใคร่ ดู เล่น เปน ผาศุกภาพ เปนกรรม แก่ ผู้ ถึง มรณภาพ เอง แล

๑๒๐

มาตรา ๒ คน ทั้ง หลาย แข่ง เรือ เล่น ก็ ดี แข่ง เกวียน เล่น ก็ ดี แข่งโค เล่น ก็ ดี สรรพ แข่ง พาหะนะ สึ่ง ใด ๆ ก็ดี เมื่อ แข่ง นั้น ถ้า ต้อง ผู้ คน ป่วย เจ็บ แล ถึง แก่ มรณ ภาพ ท่าน ว่า หา โทษ มิ ได้ อนึ่ง ถ้า ขึ้ง โกรธ แก่ กัน แล ทุบ ตี กัน แตก หัก ล้ม ตาย ชื่อ ว่า ประกอบ ด้วย โทษ แลให้ ลง สิน ไหม ตาม โทษา นุ โทษ ผู้ นั้น อนึ่ง ถ้า เยาะ เย้ย กัน ชี้ มือ ไป แต่ไกล แม้น ว่า ตระกูล คน ทั้ง สอง นั้น ใหญ่ น้อย เปน ประ การใด ก็ดี บ มิ ควร ว่า โดย บันดา ศักดิ์ ตระ กูล นั้น เหตุ ใด จึง กล่าว ดัง นี้ เหตุ บุทคล ทั้ง หลาย ประ พฤติ ใน การ อัน เล่น ด้วย กัน นั้น โดย พระ

ธรรมสาตร์ กล่าว ดังนี้ แล

๑๒๑

วันพฤหัศ บดี เดือน ๘ ขึ้น ๙ ค่ำ ปี มเสง นักษัตร์ เอกศก สม เด็จ บรม บพิตร์ พระ เจ้า อยู่หัว มี พระ บัณฑูร สุรสิงหน ท ดำรัส ตรัส แก่ ขุนศรี ภูริ ปรี ชา ให้ กฎ เปน ตำรา ไว้ ดังนี้ ด้วย ลูก ขุน ณ หัว หมื่น หัวพัน อัน สมเด็จบรมบพิตร์ พระเจ้าอยู่หัว ใช้ ไป ด้วย กิจ ราชการ พระราช สงคราม ก็ดี ไป รั้ง เมือง ก็ ดี ไป ราชการใด ๆ ก็ ดี ท่าน มิให้ ชวน กัน เล่น เบี้ย แล เล่น สรรพ พนัน ขัน ต่อ กัน สัก อัน ถ้า แล ชวน กัน เล่น เบี้ย แล ได้/เสีย ก็ดี ท่าน มิ ให้ ผู้ เสีย ให้ แก่ ผู้ ได้ มิให้ ผู้ ได้ เอา แก่ ผู้ เสีย ส่วน โทษ ไซร้ ท่าน ให้ ลง โทษ แก่ ผู้ เลมิด อาญา ซึ่ง ผู้ ไป เล่น นั้น

๑๒๒

มาตรา ๑ (เล่น เบี้ย ชน ไก่ สรรพ เล่น พนัน ขันต่อ กัน ใน บ่อน แล ทำ หนังสือ บริคณห์ ชันชีย์ รับ เอา เงิน นาย บ่อน ชัน ชีย์ จะ ให้ เปน ต่อ หน้า เปน ค้าง ก็ให้ เอา ตาม บริคณห์ ชันชีย์ กัน นั้น ถ้า แล มัน เอา เงิน นาย บ่อน แล มัน ต่อ สู้ นาย บ่อน ให้ เอา ทุน เงิน ตั้ง ไหม เปน ทวีคูณ เพราะ มัน เอา ของ ท่าน เล่น จะ เอา ลาภให้ มาก

๑๒๒

กฎหมาย ทับ คือ พระราชบัญญัติ อากร การ พนันปี ๑๑๑ มาตรา ๑๐ ถึง จะ มี หนัง สือ ก็ ฟ้อง ร้อง กัน ไม่ ได้

๑๒๓

มาตรา ๒ ราษฎร ปราไสย หาการ ข่มเหงกัน ให้ ข้าม แม่น้ำ ไป แลผู้นั้น กลัว จำ ข้ามไป จรเข้ ขบตาย ก็ ดี จม น้ำ ตาย ก็ ดี ท่าน ให้ ใช้ ไพร่ ท่าน คนหนึ่ง เปน ๒ คน ถ้า แล พนัน ขันต่อ กัน มี สิ่งของ วาง / มิได้วาง กัน ก็ ดี แล มัน ข้าม น้ำ ไป มัน ตาย มิให้ มี โทษ แก่ ผู้ พนัน นั้น เลย เหตุมัน จะ ใคร่ ได้ สิน พนัน ดุจ หนึ่งไป ค้า สำเภา เอา ชีวิต ไป แลก เอา สิน ค้า นั้น แล

๑๒๔

มาตรา ๓ ข่ม เหง กัน ด้วยพลการ ให้แทง แรด เสือ วัว ควาย ก็ ดี แทง จรเข้ ฉลาม ก็ ดี แล แรด แถก เสือ ขบ จรเข้ ขบ วัว ควาย ขวิด ฉลาม ฟาด หุบ ผู้ แทง นั้น ตาย ท่าน ว่า หาก ใช้ ให้ แทง มัน จึง ตาย ให้ ใช้ คน ท่าน คน หนึ่ง เปน ๒ คน ถ้า แล มี สิ่ง ของ เงิน ทอง ออก กอง กัน ทั้ง สอง ข้าง ถ้า มัน ผู้ แทง นั้น ตาย มิ ให้ มี โทษ แก่ ผู้ นั้น เลย

ว่า ด้วย ลักษณ พนัน ๓ ประการ สิ้น แต่ เท่า นี้

จัก กล่าว ลักษณ สา เหตุ อัน บัง เกิดเปน มูล คดี วิวาท ให้ บัง เกิด ความ ต้อง ตาม บา ฬี ใน คัม ภีร์ พระธรรมสาตร์ ว่า เหตุมปะฏิจจะ อะธิ การะณัง วา เปนอาทิ ดัง นี้ จึ่ง กล่าว สาขะ คดี คือ กึ่ง ความ ตาม พระ ราช บัญญัติ อัน โบราณ ราช กระษัตริย์ จัด เปน บท มาตรา สืบ ๆ มา ดัง นี้

๑๒๕

ศุภมัศดุ ๑๙๐๖ ศกกุกุฏะสังวัจฉะระกฤติกะ มาศปัญจะมีดิถีศุกระวาร พระบาทสมเด็จพระเจ้ารามาธิบดีศรี สฤษดิ รักษ์ จักร พรรดิ์ราชาธิราชบรมบพิตร์ พระพุทธเจ้า อยู่ หัว เสด็จณะ พระที่นั่ง มังคลาภิเศก โดยบุรพาภิมุข จึ่ง ขุนธรณีบาล บังคมทูลพระกรุณาว่า ข้าพระพุทธเจ้า พัน ภาณหาความจ่ายศ ขุนพิไชยสงครามว่าจ้างสามเทียรลงเรือ ขุนพิไชยสงคราม เมื่อ ไปวัดโปรดสัตว์ สามเทียรทวง เบี้ย ค่าจ้างแก่ จ่ายศ อยู่ประมาณ ๕ | ๖ | วัน ผู้ ร้าย แทง สามเทียร ตาย จะได้ มี ผิดแผก ด้วย ผู้ใดหามิได้ ผิดกันแต่ กับ จ่ายศ ถามจ่ายศ ๆ ปฏิเสธ แต่ มี คำพิรุธบ้าง พิจารณา มิออก ข้าพระพุทธเจ้า ขอกราบเรียนพระราชปฏิบัติ์ จะ ควร ลง โทษ ดัง ฤๅ

จึ่งมีพระบัณฑูร แก่ ขุนธรณีบาล ว่า ทวยราษฎร ผู้ ใด ผิดแผกแซกอ้างเปนกรณีสาเหตุแก่กัน พ้น ๗ เดือน เอาเปนสาเหตุนั้นมิได้ ถ้าใน ๗ เดือน ผู้ ร้าย ลอบ ฟันแทง ทุบตี มี บาดเจ็บ ล้มตาย ฉก ลัก ปล้น สดมภ์ เผา เรือน แล ฟันแทง ช้าง ม้า โค กระบือ เผ่า แล ลัก สิ่งของใน ไร่ในสวนทำร้าย ประการใด ๆ พิจารณา เปน สัจ ให้ ลง โทษ แลปรับไหม โดย ขนาด ถ้าเปน แต่พิรุธ พิจารณา มิ เปน สัจ ให้ เอา ประ กัน แล ทาน บนไว้ ถ้า หากลพิรุธ มิได้ ให้ เอาแต่ ทานบน ไว้ ถ้า ผู้ฟ้อง พิรุธ ให้ ลง โทษ ปรับไหม ดุจเดียว อนึ่ง ผู้ใดทนงค์ศักดิ์ สำหาว ผิด แผก ด่า กัน หมาย มั่น ครั่นความ แก่ ท่าน ท่านมี เหตุ ประการ ใด ๆ เขา หา ความ แก่ มัน

๑๒๕

วัน ๖ เดือน ๑๒ ห้าค่ำ บีรกา ศักราช ๑๙๐๖

ผู้หมาย มั่นนั้น ครั้น เรียก มา ถาม มัน หา กล พิรุธ มิได้ ๆ จริง แต่ คำ มันว่า ให้ไหม ปาก มันว่านั้น เปน ข้อ เลมิด ตาม บันดา ศักดิ์ ถ้า มัน มี กล พิรุธมัน ทำ แก่ ท่าน จริง จะภอ ให้ตาย ก็ ดี จะ ภอ ตัด ตีน สิน มือ ทวน ด้วย ลวด หนัง ก็ ดี ตาม โทษ อัน ทำ แก่ ท่าน นั้น ถ้า แล แต่ ปาก มัน หมาย มั่น ครั่น ความ แก่ ท่าน แล มัน มิ ได้ ทำ แก่ ท่าน ท่าน ว่า ให้ ปล่อย เสีย เถิด

๑๒๖

มาตรา ๑ เปน กรณี สาเหตุ แก่ กัน นั้น ท่าน ให้ เอา แต่ใน ๗ เดือน ถ้า พ้น ๗ เดือนไป เอาเปน กรณี สาเหตุ มิได้ ถ้า เปนความ ด้วยกัน แล ผู้ ชนะ เปนอันตราย จึ่งเปน สา เหตุ ถ้า ผู้ ใด แพ้ เปนอันตราย มิ เปนสาเหตุเลย

ลักษณ สา เหตุ ๒ มาตรา เท่า นี้

๑๒๗

มาตรา ๒ ช้าง ท่าน วาง ไว้ ณแปลง ก่อน แล มี ผู้เอา ช้าง ทรับ มัน ไป วาง ใกล้ แล แทง ช้าง อัน ท่าน วาง ก่อน นั้น ตาย ให้ ใช้ ช้าง ท่าน แทน ดัง เก่า ให้ ส่ง แก่ เจ้า ช้าง นั้น คืน ผิ มิ ดีไซ้ ให้ หา ช้าง อื่น แทน ให้ แก่ ท่าน แล

๑๒๖

กรณีสาเหตุ ให้ดู ลักษณ เบ็ด เสร็จ บท ที่ ๑๒๕ ลักษณ รับ พ้อง บท ที่ ๒๑ ลักษณตละลาการ บท ที่ ๒๓

๑๒๗

ช้าง แทง กัน ให้ ดูลักษณ เบ็ดเสร็จ บท ที่ ๑๒๘ แล ๑๒๙

๑๒๘

มาตรา ๑ ต่างคนต่างเอาช้างวางไกลกัน แลเจ้าของช้างตกมันมิรู้ว่าช้างตกมันไว้ต้างบ้าน แหล่งหลุดช้างตกมันหากสำหาวแลไล่แทงช้างท่าน ป่วยเจ็บก็ดี ตายก็ดี หาโทษมิได้เลย ผิรู้ว่าช้างท่านวางไว้ แลเจ้าของช้างตกมันมิบอกให้รู้แลวางไซร้ ท่านให้ใช้ช้างท่านแล

๑๒๙

มาตรา ๒ ช้างตกมันแลควานขี่ แลให้ช้างแทงช้างท่านตาย ให้ใช้ช้างท่าน

๑๓๐

มาตรา ๓ (มีผู้ทุจริตแลมาผิดลูกถูกเมียท่าน ผู้ขึ้นเถื่อนขึ้นป่านั้นก็ดี ผู้ร้ายขึ้นทับขึ้นทิม ผู้ขึ้นป่าขึ้นเถื่อน แลยื้อชักผลักไสลูกเมียผู้คนชาวช้าง ผู้ขึ้นป่าขึ้นเถื่อนนั้นก็ดี อนึ่งถ้าตีชาวช้าง ผู้ขึ้นป่าขึ้นเถื่อนด้วยมือด้วยไม้ด้วยเหล็ก ผู้ขึ้นป่า

๑๒๘

ช้างแทงกัน ให้ดูลักษณเบ็ดเสร็จ บทที่ ๑๒๗ แล ๑๒๙

๑๒๙

ช้างแทงกัน ให้ดูลักษณเบ็ดเสร็จบทที่ ๑๒๗ แล ๑๒๘

๑๓๐

คนไปจับช้างเถื่อน ถือว่าถ้าใครผิดเมียตนแล้ว ไปจับช้างจะเปนอันตราย บทนี้ไม่ได้ปรากฏว่าใช้

นั้น พิการ ไซร้ ท่าน ให้ ตั้ง ช้าง พลาย ๕ ศอก ตั้ง ช้าง พัง ๔ ศอก คืบ พัง พราย ใช้ ค่า เท่า กัน เปน เงิน ตัว ละ ๗ ค่า กึ่ง ให้ แก่ เจ้า ผัว แล ชาว ช้าง ผู้ ขึ้น ป่า ขึ้น เถื่อน บาด เจ็บ นั้น ถ้า มี บาด เจ็บ หัก โข้น ตาย ให้ ไหม ทวี คูณ โดย ศักดิ์ มือ ไม้ เหล็ก เพราะ มัน เปน ผู้ ร้าย ลัก ฉก อธรรม สำ หาว ไป รุก ตี ท่าน

๑๓๑

มาตรา ๔ วัว ควาย ชน กัน เอง แล ตาย หา โทษ มิ ได้ ถ้า ชน กัน หลาย คาบ แล เจ้า วัว ควาย รู้ กัน ข้าง หนึ่ง ได้ ผูก วัว ควาย ตน ไว้ แล ข้าง หนึ่ง มิ ได้ เอา มา ผูก ไว้ ละ ให้ ไป ชน วัว ควาย อัน ท่าน ผูก ไว้ นั้น ตาย ให้ เอา ควาย ตัว ยัง นั้น แทน ควาย อัน ตาย นั้น อนึ่ง วัว ควาย ตน ต่าง คน ต่าง ปล่อย อยู่ แล วัว ควาย ข้าง หนึ่ง ไป ชน วัว ควาย ท่าน ๆ มิ ได้ สู้ วัว ควาย ตนชนข้าง เดียวก็ ดี อนึ่ง รู้ ว่า วัว ควาย ตน ชน วัว ควาย ท่าน

---

๑๓๑ ให้ ดู สารบาน หมวด ทำ ร้าย ต่อ ทรัพย์

มิ ได้ ผูก ถือ ไว้ แล วัว ควาย ตน ไป ชน วัว ควาย ท่าน พิการ ก็ดี ตาย ก็ดี ให้ เวน วัว ควาย อัน พิการ แล ตาย แก่ เจ้า ของ วัวควาย ผู้ ชน นั้น อนึ่ง ผู้ ช่วย ตี ควาย ชน ด้วย ไม้ หอก ดาบ ขว้าง พุ่ง บาด เจ็บ ตาย ท่าน ว่า มัน อาษา เจ้า ควาย เปน บาป กรรม ให้ เจ้า ควาย เสีย ค่า ควาย แล

๑๓๒

มาตรา ๕ ผู้ ใด ล่าม วัว ไว้ ที่ ทาง ท่าน ขับ วัว ไป ตาม หน ทาง ชน วัว ล่าม กลาง หน ทาง นั้น ตาย ท่าน ว่า บ พึง ใส่ โทษ แก่ ผู้ ขับ วัว ไป นั้น เลย ถ้า วัว ล่าม กลาง ทาง ชนวัวผ่ามา นั้นตาย ท่าน ว่า ตาย เสีย เปล่า ถ้า ล่าม วัวไว้ ไกล หน ทาง แล ขับ วัว ผ่า ไป แล ชน วัว อัน ล่าม ไกล ทาง นั้น ตาย ผู้ ขับ วัว ไป นั้น ถ้า ว่า วัว ล่ามไกล หน ทาง ชน วัวผู้ ขับ มา นั้น ตาย ๆ เสีย เปล่า เพราะ ขับ วัว ไป นั้น หา พิจารณา มิ ได้

๑๓๓

มาตรา ๖ วัว ผูก ไว้ ผู้ จูง วัว มา ขับ เข้า ให้ ชน กัน ตัว หนึ่ง มี กำ ลัง ชน ตัว หนึ่ง ตาย ท่าน ว่า ให้ ผู้ จูง ขับ เข้า นั้น ใช้ วัว ท่าน ถ้า จูงไป ทรุด เข้า ไป ชัก มิ พัง เข้า ชน กัน ตัว หนึ่ง มี กำ ลัง ชน ตัว หนึ่ง ตาย ท่าน ให้ ทำเปน ๔ ส่วน ให้ มัน ผู้ จูง วัว ไป นั้น ใช้ ๓ ส่วน ส่วนหนึ่ง เปน กรรม สัตว์ เอง ถ้า ผูก ไว้ ใน ทุ่ง ในนา ขาดไป ชน กัน เอง ตาย หา โทษ มิ ได้ ถ้า มี ผู้ เลี้ยง ต่างคน ต่างต้อนมา เข้า ชนกัน ตัว หนึ่ง ตาย หา โทษ มิ ได้ ถ้า ผู้ หนึ่ง ต้อน เข้า มา แกล้ง ให้ ชน วัวซึ่ง มิ ได้ต้อน นั้น ตาย ให้ ใช้ วัว ท่าน จง เต็ม

๑๓๔

มาตรา ๗ ผู้ใด ผูก วัว ควาย แรง ทอ ให้ ผูก จง มั้น ถ้า จูง ให้ จูง จง มั่น ถ้า วัวควาย ขาดเสียทอคนตาย ท่าน ให้ ไหมผู้ ผูก ผู้ จูงวัวควายให้ ดู ค่า คน อัน ตาย นั้น เท่า ใด ให้ แล่ง เปน ๒ ภาค ๆ หนึ่ง ให้ ผู้ จูง วัว ควาย นั้น ใช้ ท่าน ว่า มัน บัง เหตุ

๑๓๕

มาตรา ๘ โค กระบือ ท่าน อยู่ ไกล กัน ถึง ๔ ๕ เส้น เชือก ขาด ไป แล มี ผู้ ต้อน ไล่ ให้ สู้ ชน กัน แล โค กระบือ นั้น ล้ม ตาย ท่าน ให้ ผู้ ต้อน ไล่ไป นั้น ใช้ โค กระบือ ท่าน แล ให้ ไหม อาญา แก่ ผู้ ต้อน ไล่ไป นั้น อย่า ให้ มัน เคย ตัว ถ้า โค กระบือ ท่าน บาด เจ็บ ไซร้ ท่าน ให้ ผู้ ต้อน ไล่ นั้น ช่วย พิ ทักษ์ รักษา ครั้น ถอย แล้ว ให้ คืน ของ ท่าน ให้ แก่ ท่าน ถ้า มัน มิ รักษา ไซร้ ท่าน ให้ ตี ค่า โค กระบือ ให้ ท่าน กึ่ง หนึ่ง ถ้า ไม่ ถอย คลาย เสีย โค กระบือ ท่านไซร้ ให้ ใช้ ของ ท่าน

๑๓๖

มาตรา ๙ ผู้ ใด เบ้า กล่อง ไป ต้อง นก อัน ท่าน เลี้ยง ไว้ ด้วย เสน่ห์ นั้น ถึง แก่ มรณ ภาพ ควร ให้ ไหมใช้ ค่า นก นั้น อนึ่ง ถ้า พื้น สุนัข สำหรับ พะเนจร นั้น ถึง แก่ มรณภาพ ให้ ไหม ใช้ ค่า สุนัข อนึ่ง ถ้า พื้น วิลาระ ท่าน ถึง แก่ มรณภาพ ให้ ไหม ใช้ ค่า วิลาระ ท่าน

๑๓๖

วิลาระ คือแมว ศาล เปน ผู้ กะ ราคา สัตว์ นั้น ๆ เปน ไหม

๑๓๗

มาตรา ๑๐ ผู้ใด ไม่ แกล้ง ยิง ซัด ตี ฟัน แทง ท่าน แล ผู้นั้น ซัด ยิง ตี ฟัน แทง สิ่ง อื่น ไป ต้อง ท่าน บาด เจ็บ ล้ม ตาย ด้วย มือ ไม้ เหล็ก ก็ดี ท่านว่า มัน ไม่ แกล้ง ให้ ปรับ ไหม โดย พระ ราชกฤษฎีกา แล้ว ให้ ปรานี มัน โดย บาด เจ็บ จะควร ปั่น เปน ๓ ส่วน จะเอา แต่ ๒ ส่วน ก็ดี จะควร เอา แต่ ส่วน หนึ่ง แล กึ่ง ส่วน ก็ ดี ให้ ใคร่ ใจ ดู จง ควร แล้ว จึ่ง ปรับ ไหม

๑๓๘

มาตรา ๑๑ ผู้ ใด ถาก ไม้ ไกล หนทาง แล มี ผู้ เข้า มา ใกล้ ขวาน หลุด จาก มือไป ต้อง ท่าน เปน บาป กรรม แก่ ผู้ตาย ให้ ผู้ ถาก ไป ช่วย ทำ บุญ ส่ง ไป แก่ ผู้ ตาย ถ้า ขวาน หลุด จาก มือ ทั้ง ตัว ทั้ง ด้า ให้ ใช้ ค่า คน ท่าน

๑๓๙

มาตรา ๑๒ การ งาน ท่าน ทำ ไว้ ผู้ ใด รื้อ ล้าง เสีย ให้ ทำ ใช้ การ งาน ของ ท่าน ถ้า ทำ ใช้ มิ ได้ ให้ ใช้ ค่า สิ่ง ของ ๆ ท่าน จง ถ้วน

๑๔๐

มาตรา ๑๓ ผู้ ใด มา หา สู่ ยัง เย่า เรือน ท่าน ไป มิ ได้ บอก แก่ ท่าน เจ้า ถึน ถาน บ้าน เรือน ของ ท่าน เจ้า เรือน หาย ท่าน ว่า มิ พ้น ตัว

๑๓๙

ให้ ดู ลักษณ เบ็ดเสร็จ บท ที่ ๒๓ ลักษณ อาญาราษฎร์ บท ที่ ๗

ผู้ มา หา ถ้า ผู้ ไป หา นั้น สาบาล ตัวให้ แล หา พิรุธ มิได้ บพึง ใส่ โทษ แก่ ผู้ ไป มา หา นั้น เลย ถ้า ไม่ ยอม สาบาล ให้ ใช้ ของ ท่าน จงเต็ม อนึ่ง ถ้า ผู้ ไป หา นั้น ยัง อยู่ เจ้าเรือน หา ของ ว่า ของ หาย แล ผู้ มา หา นั้น ลุก ขึ้น สลัด ผ้า นุ่ง ผ้า ห่ม ให้ เจ้า เรือน ดู ใน ทัน ใด นั้น ท่าน ว่า อย่า พึง ใส่ โทษ แก่ ผู้ มา หา นั้น เลย

จัก กล่าว ลักษณ { ฉมบ / จะกละ / กระสือ / กระหาง } แล คน ผู้ เรียน รู้ เวท วิทยาคม แล กฤษดิยาคุณ กระทำ ให้ กัน ตาย ฉิบหาย ด้วย อุบาย ต่าง ๆ เปน มูลคดี วิวาท ให้ บัง เกิด ความ ต้อง ตามบาฬี ใน คัมภีร์ พระธรรมสาตร์ ว่า อะ ชัป จะ นิกา เปน ต้น ดัง นี้ มี อรรถาธิบาย ดัง พรรณา มา แล้ว

ที นี้ จัก กล่าว สาขะคดี กึ่ง ความ ตาม โบราณ ราชกระษัตริย์ ทรงพระ ราชบัญญัติ จัด ออก แต่ คัมภีร์ พระธรรมสาตร์ เปน บท มาตรา สืบ ๆ มา ดัง นี้

๑๔๑

ศุภมัศดุ ๑๑๔๖ ศกมแม นักษัตร์ เจตรมาศบัญจะมีดิถีระวิวาร พระบาท สมเด็จพระเจ้ารามาธิบดีศรีสิทธิวิสุทธบุรุโสดม บรมจักรพรรดิธรรมิกราช

๑๔๑

วัน ๑ เดือน ๕ ห้าค่ำ ปีมะแม ศักราช ๑๑๔๖

เด โชไชย ไชยาเทพาดิเทพ ตรีภูวนาธิเบศร์ บรมบพิตร์ พระพุทธเจ้า อยู่หัว เสด็จณพระที่นั่ง มังคลาภิเศก โดยบูรพาภิมุข เบื้องไพชยนต์มหาประสาท มีพระราช โองการมารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท พระราชบัญญัติ คำนับไว้ แก่ ผู้รั้ง กรมการ ผู้ พิจารณา ความ ฉมบ จะกละ กระสือ ถระหาง ถ้าเปนสัจ แล้ว อย่าให้ เจ้าเมือง กรมการ เอา ฉมบ จะกละ กระสือ กระหางไปฆ่าเสีย ให้บอก ส่งเข้าไป ยัง กรุง ให้ไว้แต่ นอก ขนอนจะให้ พิจารณา ก่อน ถ้า เจ้าเมือง กรมการ มิ บอก ส่ง เข้าไป แล ฆ่า เสีย แล้ว จึ่ง บอก เข้าไป ยัง กรุง ต่อ ภายหลัง ให้ มี โทษ ถึง สิ้น ชีวิต

๑๔๒

มาตรา ๑ (ผู้ ใด ส่อ ท่าน ว่า เปน ฉมบ กฤษติยา รู้ ว่าน รู้ ยา รู้ วิทยาคุณ กระ ทำ ให้ ท่าน ตาย พิจารณา มิ เปน สัจ แล หาก เท็จส่อ ท่าน ดัง นั้น ท่าน ให้ ลง โทษ โดย โทษา นุ โทษ แล้ยให้ ไหม ขวบ ค่า ตัว ผู้ ส่อ ถ้า เปน สัจ ดุจ ผู้ ส่อ ท่าน ให้ ฆ่า มัน ผู้ รู้ คุณ ว่าน ยา ฉมบ จะกละ กฤษติยา นั้น เสีย เพราะ มัน จะทำไป ภาย น่า ส่วน ทรัพย์ สึง สิน มัน นั้น ให้ เอา เข้า พระ คลัง หลวง-จง สิ้น

---

๑๔๒ จนถึง ๑๔๗

ไม่ ใช้ แล้ว ทั้ง นั้น

๑๔๓

มาตรา ๒ (ผู้ ใด ด่า ท่าน ว่า เปน กระสือ ฉมบ จะกละกิน บุตร์ ภรรยา ท่าน ให้ ถึง สิ้น ชีวิต ก็ ดี แล กิน ช้าง ม้า โค กระบือ สรรพสัตว์ ของ ท่าน ให้ สิ้น ชีวิต ก็ ดี แต่ มิ ได้ ออก ชื่อ ฝ่าย ข้าง หนึ่ง ออก เจ็บ มา กล่าว หา ท่าน ว่า ๆ มิ ได้ เลย เพราะ เหตุ มิ ได้ ปรากฏ ชื่อ

๑๔๔

มาตรา ๓ (ด่า / ว่า / ตู่) ท่าน ว่า รู้ ฉะมบกฤษติยา รู้ ว่าน ยา แล วิทยาคุณ กระทำให้ ท่าน ตาย ถ้า เปน สัจ จริงดัง นั้น ให้ถาม เอา ครู มัน ด้วย ฆ่าตัวฆ่าครูมันเสีย ให้ ตกไปตามกัน ถ้ามิเปนสัจแลมันเสกสัน (ด่า / ว่า / ตู่) แก่ ท่าน ให้ ลง โทษ ทวน มัน แล้ว ให้ ไหม เท่า ค่า ตัว มัน ผู้ (ด่า / ว่า / ตู่) ท่าน นั้น

๑๔๕

มาตรา ๔ (ผู้ ใด (ด่า / ส่อ) ท่านว่าเปนกระสือกระหางจะกละ พิจารณา มิ เปน สัจ หาก (ด่า / ส่อ) ท่าน ดัง นั้น ให้ ลง โทษ โดย โทษานุ โทษ แล้ว ให้ ไหม

เท่า ค่าตัว ผู้ ด่า } นั้นเปน สินไหม } กึ่ง ถ้าเปนสัจ ว่าเปน กระสือกระ
ส่อ พินัย
หาง จะกละ จริง ไซร้ ให้ เอา มัน ผู้ เปนกระสือ กระหาง จะกละ มาขวิต ฆาระพา เสีย ทรัพย์ สิ่ง สิน มันให้ เอา เข้า พระคลัง หลวง

๑๔๖

มาตรา ๕ (คน ไข้ กระสือ กิน แล เขาหา หมอมา หนึ้ง ผ้า ใน ที่บ้าน เขา แล มี ผู้ เข้า ยก หม้อ แกล้ง ปลง ลง แล พราก ไฟ เสีย แล เอาไฟไป ก็ดี ให้ มี โทษ แก่ ผู้ นั้น โดย เปน ฉมบ จะกละ กระสือ เหตุ เขา ตั้ง กรรม ทำ หา ตัว กระสือ ผู้ นั้น เปน กระสือ จึ่ง ร้อน ตัว มา ทำ ให้ เขา เสีย กิจ การ ดั่ง นั้น ถ้า แล ไป กิน เขา ๆ จับ ได้ ให้ จับ เอา จง สิ้น ทั้ง โคตร์ ให้ ทำ ตาม พระอัยการ

๑๔๗

มาตรา ๖ (ไข้ เจ็บ หมอ ตั้ง กรรม ไว้ มี ผู้ เข้า กรรม ท่าน ให้ ผู้ เข้า กรรม นั้น แปลงกรรม ให้ ตั้งขวัญเข้า เบี้ย ๓๓๐๐ เข้าสาร ๓ ทนาน เหล้า ทนานหนึ่ง เป็ดตัวหนึ่ง เทียน ๓ เล่ม เมี่ยงหมาก ให้ แก่ หมอ ตั้ง กรรม ใหม่ เล่า ถ้า ผู้ เข้า กรรม นั้น มิ แปลง กรรมคนไข้ ตาย ใน ๑๕ วัน ให้ ไหม ผู้ เข้า กรรม เปน เบี้ย ๑๑๐๐๐ มิให้ มัน ใช้ ค่า คน อัน ตาย นั้น เลย ท่าน ว่า ไข้ อยู่ ก่อน แล ชีวิต คน ทั้ง หลาย รู้ ตาย รู้ ม้วย ถึง อินทร์ พรหม เทพ บุตร์ ก็ จุติ ม้วย ชีพ ดุจ เดียว ถ้า พ้น ๑๕ วัน คนไข้ ตาย ท่าน ว่า เปน กรรม ของ เขา เอง จะ ใส่ โทษ แก่ ผู้ เข้า กรรม นั้น มิ ได้

๑๔๘

มาตรา ๗ (ผู้ใด ใส่ ง้วน ยา ให้ ท่าน กิน ท่าน เหงา เงื่อง จะ ตาย แล แก้ รอด ก็ ดี อนึ่ง ผู้ รู้ กระทำ ให้ ท่าน ปวด หัว มัว ตา ลำบาก ด้วย ประการ ใด ๆ ก็ ดี ท่าน จับได้ ให้ เอา ตัว มัน ผู้ เอา ง้วน ยา มา ให้ ท่าน กิน แล ผู้ กระทำ ท่าน นั้น ขึ้น ขา อย่าง ประจาน แล้ว ปลง ลง ทวน ด้วย ลวด หนัง ๖๐ ที แล้วให้ ไหม ปลุก ตัว เปน สินไหม / พินัย กึ่ง แล้ว ส่งตัว จำไว้ ณะคุก โดย ยะถา กรรม ถ้า ทำ ท่าน ตายให้ ฆ่า มัน เสีย

๑๔๙

มาตรา ๘ ผู้ใด ทำ ยา เบื่อ / เมา ให้ ท่าน กิน เมา มิ รู้ สึก ตัว แล เก็บ เอา ทรัพย์ สิ่ง สิน ท่าน ๆ ว่า ผู้ ร้าย ยิ่ง โจร ถ้า เปนสัจ ให้ ขึ้น ขา อย่าง ประ จาน แล้ว ปลง ลง ทวน ด้วย ลวด หนัง ๖๐ ที แล้ว เอา ทรัพย์ ซึ่ง มัน เก็บ เอา ไป นั้น ตั้ง ไหม ตรี คูณ เปน สินไหม / พินัย กึ่ง แล้วให้ ไหมปลุก ตัว แล้ว จำไว้ ณะคุก กว่าจะตาย ถ้า ผู้ กิน ยา นั้น ตาย ให้ ฆ่า ผู้ กิน ยา นั้นให้ ตาย ตก ไป ตาม กัน ถ้า มี เพื่อน รู้ เห็น ด้วย หลาย คน ให้ ลง โทษ ด้วย ลวด หนัง คน ละ ๓๐ ที แล้ว ให้ ไหม ดัง โจร เหตุ ว่า อย่า ให้ มี คน ร้าย ได้ เลย

๑๔๘

ให้ ดูลักษณเบ็จเสร็จบทที่ ๑๔๙ ไป จน ถึง ๑๕๑ แลลักษณโจรบทที่ ๙๖

๑๕๐

มาตรา ๙ ผู้ใด ให้ ยา แก่ ลูก ท่าน กิน เปนบ้า ให้ มัน รัก ษา ลูก ท่าน ถ้า มัน รัก ษา หายให้ ทวน มัน นั้น ๓๐ ที ถ้า มัน รักษา มิ หาย ให้ ไหม ปลุก ตัว แล้ว ทวน ๖๐ ที เอา ขึ้น ขา อย่าง ประจาน แล้ว จำไว้ ณะคุก

๑๕๑

มาตรา ๑๐ ผู้ใด ให้ ยา แก่ ท่าน กิน ลูก ใน ท้อง ตาย ให้ เอา ค่า ตัว แม่ มัน กึ่ง หนึ่ง ตั้ง ไหม ทวี คูณ เปน สินไหม พินัย } กึ่ง แล้วให้ ทวน ๖๐ ที เอา ขึ้น ขา อย่าง ประจาน แล้วจำ ไว้ ณะคุก ถ้า ตาย ทั้ง แม่ ทั้ง ลูก ให้ มัน ตาย ตก ไป ตาม กัน

๑๕๒

มาตรา ๑๑ (ผู้ ใด ผิด แผก แชก อ้าง กันจ้าง วาน หมอ ให้ กระ ทำ หมอ เห็น แก่ เบี้ย สิน จ้าง ขวัญ เข้า รับ จ้าง รับ วาน แล้ว แล หมอ ยัง มิ ทัน กระทำ แก่ ท่าน ๆ จับได้ ให้เอาหมอแล คน ผู้ จ้าง วาน } นั้น ขึ้น ขา อย่าง ประจาน แล้ว ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง ๓๐ ที แล้ว เอา ขึ้น ขา อย่าง ประจาน ให้ เขา รู้ ทั้ง เมือง ถ้า หมอ กระทำ ท่าน มี อัน เปน แต่ ยัง มิ ตาย ให้ เร่ง แก้ จง ได้ ถ้า แก้ ได้ ให้ เอา หมอ แล ผู้ จ้าง วาน นั้น ขึ้น ขา อย่าง

๑๕๒

ไม่ ใช้ แล้ว

ประจาน แล้ว ทวน ด้วย ลวด หนัง ๖๐ ที แล้ว ให้ ไหม หมอ } ผู้จ้างวาน } เรียง ตัว เปน เบี้ย ปลุกตัว แล้ว จำ ส่ง ไว้ ณะคุก ถ้า หมอ มัน กระทำให้ ตาย ท่าน ให้ เอา หมอ แล ผู้ จ้าง วาน นั้น ขึ้น ขาหย่างประจาน แล้ว ปลง ลง ทวน ด้วย ลวด หนัง ๙๐ ที แล้ว ให้ฆ่าเสีย

๑๕๓

มาตรา ๑๒ (หญิง ก็ดี ชาย ก็ดี เปน ชู้ เมีย กัน หญิง จะใคร่ให้ ชาย นั้น รัก ให้ แม่ มด พ่อ หมอ กระทำ มนต์ ดน มะกรูด ส้ม ป่อย สรรพการ เสน่ห์ ดัง นั้น ท่าน ว่า หญิง ทำ แต่ จะ ให้ ชาย รัก ชาย ทำ แต่ จะ ให้ หญิง รัก หวัง จะ ให้ เปน ประ โยชน์ จำ เริญ แก่ ตัว สืบไป แม้น ชาย } หญิง } ก็ ดี เคราะห์ ร้าย หาก ไข้ เจ็บ ตาย จะ ใส่ โทษ แม่ มด พ่อ หมอ นั้น มิ ได้ เลย เปน กรรม แก่ ผู้ ตาย นั้น เทวดา ยัง รู้ จุติ มนุษย์ ฤา จะ อยู่ ได้

๑๕๔

มาตรา ๑๓ (ผู้ ใด จะ ให้ ผู้ อื่น พิศวง งงงวยใน ตน แล ประกอบ กฤษติยา คุณ เปน ยา แฝด ด้วย สิ่ง ใด ๆ ให้ ท่าน กิน ก็ดี ใส่ ให้ ท่าน ด้วย ประการใด ๆ ก็ ดี แล ปั้น รูป ฝัง รูป ด้วย วิทยา คุณ ประการ ใด ๆ ก็ ดี พิจารณา เปน สัจ ให้ ทวน ๖๐ ที เอา ขึ้น ขา หย่าง

---

๑๕๓ แล ๑๕๔ แล ๑๕๕

ไม่ ใช้แล้ว เว้น แต่ จะ เข้า ใน บท วาง ยา พิศม์

ประจาน แล้ว ทะเวน (บก ๓ / เรือ ๓) วัน แล้ว ฆ่า มัน เสีย ถ้า ทำ ให้ (ชู้ / เมีย) มัน นกิ รู้ ด้วย ประการใด ๆ พิจารณา เปน สัจ ให้ ลง โทษ ดุจ เดียว แล้ว ส่ง ตัว ให้ ชาย ผัว ตาม แต่ ใจ มัน

๑๕๕

มาตรา ๑๔ (ชาย / หญิง) เปน ชู้ เมีย กัน เคียด ฟูน น้อยใจ กัน ชาย ก็ดี หญิง ก็ดี ไป บน ต้นไม้ อัน มี ผี ให้ ชาย ผัว ชาย ชู้ แล หญิง นั้น ไข้ เจ็บ ล้ม ตาย ฝ่าย ผู้ มิ ได้ บน ปู่ เจ้า ไข้ เจ็บ ล้ม ตาย ผู้ ใด ไป บน ปู่ เจ้า พิจารณา เปน สัจ โทษ ตก แก่ มัน ผู้ นั้น เสมอ ฉะมบ กฤษติยา กระทำ ท่าน ให้ ตาย นั้น

๑๕๖

มาตรา ๑๕ ผู้ ใด วิ วาท กับ หญิง มี ครรภ์ ตี ฟัน แทง หญิง มี ครรภ์ ลูก ใน ท้อง ตาย แม่ มี บาด เจ็บ ให้ ไหม ผู้ ตี ฟัน แทง โดย ขนาด ถ้า ตาย ทั้ง แม่ ทั้ง ลูก ให้ ฆ่า ผู้ ตี ฟัน แทง ให้ ตก ไป ตาม กัน

๑๕๗

มาตรา ๑๖ สัตรี ผู้ ใด ไป ประสูต์ บุตร์ ใน เคหะ ส ฐาน แห่ง ท่าน

๑๕๖

ให้ ดู ลักษณวิวาท บท ที่ ๘ แล ลักษณเบ็ดเสร็จ บท ที่ ๑๕๑

๑๕๗

สง ไสย ว่า ไม่ ใช้ แล้ว ใน วง เล็บ นั้น ไม่ ได้ ใช้ เลย เปน แน่

ให้ พลี เรือน ท่าน ผ้า นุ่ง ผ้า ห่ม สำรับ หนึ่ง ทอง สลึง หนึ่ง ขมิ้น มะกรูด ส้ม ป่อย เข้า น้ำ โค อ่อน ควร ขอ โทษ แก่ เจ้า เคหะ สฐาน นั้น ถ้า ผู้ นั้น เปน คน ยาก ควรให้ มี แต่ ผ้า สำรับ หนึ่ง เว้น เสีย แต่ ทอง (ถ้า สัตรี ผู้ ใด ไป สิ้น ชีวิต ใน เคหะ สฐาน ท่าน ทรัพย์ อยู่ ด้วย อาตมา เท่าใด ควรให้แก่เจ้าเคหะนั้น)

๑๕๘

มาตรา ๑๗ ผู้ ใด เอา ผีไป ไว้ใน บ้าน/เรือน ท่าน ให้ พลี บ้าน เรือน ท่าน เหล้า หามหนึ่ง หัวหมู เมี่ยง หมากพลูกล้วย อ้อยให้ หมอ เสีย เสนียด จัญไร แลให้ พระ สงฆ์ สวด มนต์ ทำ บุญ เอา เบี้ย ๑๒๐๐๐ ให้ แก่ หมอ ถ้าเอา ผีไป ซัดไว้ ใน ที่ ไร่นา เรือก สวน ท่านให้ พลี เหล้าขวด หนึ่งไก่ ตัวหนึ่ง เข้าสาร เมี่ยงหมากพลู ราชวัตร์ฉัตร์ธง สวดพระพุทธมนต์ ฉัน ๓/๕ วัน ถ้า มิ พลี เรือน ที่ บ้านไร่ นา เรือก สวน ท่าน ผู้ คน ของ ท่าน เจ็บไข้ ให้ ปรับไหม ถ้า ตาย หายให้ ทำ ค่า ของ ซึ่ง ตาย นั้น เปน ๓ ส่วน ให้ มันใช้ ส่วน หนึ่ง เพราะ มัน หา พิจารณา มิได้

๑๕๘

ให้ ดู ลักษณ เบ็ดเสร็จ บท ที่ ๑๕๙

๑๕๙

มาตรา ๑๘ ผู้ใดเสียเคราะห์ แลเอากระบานผีไปทิ้งไว้ในบ้านท่าน ให้พลีที่บ้านหัวหมูเมี่ยงหมากพลูกล้วยอ้อยบายศรีสำรับหนึ่ง ฉัตร์ธงรูปเทียนให้สวดมนต์ทำบุญ ถ้ามิพลีที่บ้านนั้น ผู้คนแลสัตว์ของท่านป่วยไข้ให้ปรับไหม ถ้าตายหายให้ทำค่าสิ่งของนั้นเปน ๓ ส่วน ให้มันใช้ส่วนหนึ่ง

๑๖๐

มาตรา ๑๙ ผู้ใดพลีการแก่ท่านแลเทพดาก็ดี พลีการแก่ภูตปีศาจก็ดี ถ้าเอาไปเสียชายคาท่านแลพ้นบันไดท่าน แลเจ้าเรือนเกิดอุบัติโรคไซร้ ควรให้เสียค่ายาโรคแก่ท่าน ถ้าเจ้าเรือนถึงแก่มรณภาพ ควรให้ผู้นั้นเสียค่าตัวผู้ถึงมรณภาพ

๑๖๑

มาตรา ๒๐ ถ้าจะพลีบ้านเรือนเรือกสวนไร่นาให้นิมนต์พระสงฆ์ ๗ รูปจำเริญพระปริต ๓ วัน ทำบัตร์ ๓ ชั้น บายศรีสำรับหนึ่ง

๑๕๙

ให้ดูลักษณเบ็ดเสร็จบทที่ ๑๕๘

๑๖๐

ไม่ชัดนักว่าอะไร

๑๖๑

บทนี้ อะธิบายพิธีพลีเรือน

เปดหนึ่งไก่นึ่ง เหล้าโพงหนึ่ง คชเรือนวงหนึ่ง สายสิญจน์รอบที่จะพลีนั้น เงินติด ๖ สลึง ปี่พาทย์ฆ้องวง หมอบัดเสนียดจัญไร ถ้าความผิดนั้นมากให้ทวีขึ้น พระสงฆ์ ๑๓ รูป บายศรี ๓ สำรับ บัตร์ ๘ ชั้น สายสิญจน์ ๓ รอบเรือน ถ้าจะไก่คชเรือน วงละ ๖ สลึง บายศรีเปดไก่ได้แก่เจ้าเรือนเจ้าที่ เงินติดเทียนได้แก่หมอซึ่งบัดเสนียดจัญไรนั้น

ว่าด้วยฉะมบจะกละกระสือกระหาง ๒๐ มาตราแต่เท่านี้

ลักษณพยาน

จะกล่าว ซึ่งลักษณ อัน ชื่อ สักขี นั้นมี บาฬี ว่า โยจายังบี สัจจะภูโต ยุตโต สักขีตินามะโก โสบี ธัมโม วิวาทานัง กังขะฉินทะนิทัสสะโน แปลว่า โยจายังธัมโม อันว่า สภาว อันใด สัจจะภูโต มีสภาวะรู้เห็นได้ ยินโดยจริง กังขะฉิน ทะนิทัสสะโน อันสำแดง ซึ่ง ข้อความให้ ขาด สงสัย วิวาทานัง แห่ง ชนทั้งหลาย ผู้วิวาท กัน โสบีธัมโม แม้นอัน ว่า สภาว นั้น สักขีตินามะโก มีชื่อ ๆ ว่า สักขี คือพยาน ยุตโต ก็ควร อนึ่ง สาขะ คดี อัน มีโดย พระคัมภีร์ พระธรรมสาสตร์ อันสมเด็จ บรมราชกระษัตริย์ บัญญัติ จัด เปน บท มาตรา สืบ ๆ กัน มา ดังนี้

ก

ศุภมัศดุ ๑๘๙๔ พยัคฆะสังวัจฉะระเชษฐมาศกาฬปักษ์เอกาทศมีดิถี อาทิตยวาร พระบาทสมเด็จ พระเจ้า รามาธิบดี ศรีสุนทรบรมนารถ บรมบพิตร์ พระพุทธเจ้า อยู่ หัว ผู้ผ่านกรุงเทพมหานคร บวรทวาราวะดี ศรีอยุทธยามหดิลกภพนพรัตน์ราชธานีบุรีรมย์อุดมมหาสฐาน ทรง ทศพิธราชธรรม อันประเสริฐ เสด็จ สถิตย์ ณะพระที่นั่ง รัตนสิงหบัญชร

ให้ดูพระราชบัญญัติลักษณ พยาน ศก ๑๑๓ แล ประกาศ แก้พระ ราชบัญญัตินั้น วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๑๑๘

ก

วัน ๑ เดือน ๗ แรม ๑๑ ค่ำ ปีขาน ศักราช ๑๘๙๔
บทนี้ เปน คำสาบาล พยาน แต่ เดิม เดี๋ยวนี้ ย่อความ ลง มาก

มหาปราสาท พร้อมด้วย หมู่มาตยาภิมุข มนตรี กระวีชาติราชปะโรหิตาจารย์ เฝ้า พระ บาท สมเด็จ บรม นารถ บรมบ พิตร์ พระพุทธเจ้า อยู่ หัว จึ่ง มี พระ บรม ราช โองการ มาร พระ บัณฑูร สุรสิงหนาท ดำรัส แก่ ผู้ พิพากษาสุภาตระลาการทุกกระทรวงทบวงการ ว่า เมื่อตระลาการจะเผชิญพยานไซร้ ให้ ตระลาการ ประกาศจำเภาะ หน้า พยานว่า สมเด็จ พระ กุกกุสนธ์พระโกนาคม พระกัสสป ทั้ง ๓ พระองค์นี้ได้ตรัสแก่พระสรรพัญญุตัญญาณ แล้ว เสด็จ เข้า สู่ พระ ปรินิพพานไป เปน ลำดับ แล สมเด็จ พระ ศรี สากยมุนี โคดม บรม ครู เจ้า แห่ง เรา ทรง สร้างพระ สมภาร บารมี สี่ อสงไขย แสน มหากัลป บำเพญ พุทธบริจาค ทั้ง ๕ พระ บารมี ๓๐ ทัศ จึ่งได้ ตรัส เปน สมเด็จ พระพุทธเจ้า ใน พระรัตน บัลลังก์ ควงไม้ ธุมราช พระมหา โพธิ์โปรด จตุบรรพสัตว์ ทั้ง ๔ คือพระ ภิกษุภิกษุนี อุบาสก อุบาสิกา ให้ ลุ พระอรหัตปฏิสัมภิทาญาณ ครบ กำหนด พุทธเว ไนย พอ พระ ชน มายุ ถ้วน ๘๐ พรรษา ก็เสด็จเข้า สู่ พระ อะมะตะ มหา นคร นฤพาน ทรง พระมหากรุณา พระราชทาน พระบวรพุทธสาศนาไว้ ๕๐๐๐ พรรษา แล พระไตรยปิ๎ฎกธรรม ๘ หมื่น ๔ พัน พระธรรมขันธ์ กับทั้งพระ ปฏิมากร เจดีย์ ฉลอง พระองค์ ไว้ เปนที่ ไหว้ ที่ สักการบูชา แก่เทพยุดามนุษย์ ทั้งปวง แลปางนี้ขอเทพยุดาเจ้า ทั้งหลาย คือ พระอินทร์ พระ พรหม พระยมราช แล ท้าวจตุโลกบาล พระจันทร์ พระ อาทิตย์ ภูมิ์อารักษ์ อากาศเทพยุดา ผู้รักษา พระพุทธสาศนา แล เทพยุดา อัน รักษา ซึ่ง ขอบขันธเสมา แล พระมหาบวร เสวตรฉัตร์ จงเสด็จ มา ประชุม ให้ พร้อมกันใน สฐานที่ นี้ ฟัง ซึ่ง คำ คนผู้จะเปน สักขีพยาน แก่ กัน

ถ้า เห็น ให้ ว่า เห็น ได้ ยิน ให้ ว่า ได้ ยิน รู้ ให้ ว่า รู้ ถ้า มิ ได้ เห็น ว่า ได้ เห็น มิได้ยิน ว่าได้ ยิน มิ รู้ ว่า รู้ แผ่น พระธรณี อันหนาได้ สอง แสน สี่ หมื่นโยชน์ อย่าได้ ทรง ซึ่ง คน อันหา ความ สัจ มิได้ ไว้ เลย ให้ เปน พิกล บ้าใบ้วิบัติ ต่าง ๆ ถ้า จะ ไป บก เข้า ป่า ให้ เสือ กิน แล ต้อง อสุนีบาต สาย ฟ้า ฟาด แล ให้ บังเกิด อุบัติ โลหิต ตก จาก ปาก จมูก ถึง ซึ่ง ชีวิต พินาศ อย่าให้ ทัน สั่ง บุตร์ ภรรยา แล คำสาบาล ทั้งนี้ จง ให้ ได้ แก่ คน อัน หา ความ สัจ มิได้ ประการ หนึ่ง ให้ ท่าน ตัดศีร์ษะ คน หนึ่ง เปน พยาน หา ความ สัจ มิ ได้ ให้มาก กว่า ก้อน เส้า คน ทั้ง หลาย ใน มนุษย์ โลก นี้ อนึ่ง ให้ ท่าน ตัด มือ ตัด เท้า เสีย ให้ มาก กว่า เส้น หญ้า อนึ่ง ให้ ท่าน เชือด เนื้อ คน อัน หา ความ สัจ มิได้ ให้มาก กว่าแผ่นดิน อันหนา ได้สองแสนสี่หมื่นโยชน์ อนึ่งให้ท่าน ควักตา คนอัน หา ความ สัจ มิได้ ให้ มาก กว่า ดาวใน พื้น อากาศ แล คน อัน หา ความ สัจ มิได้ นั้น ครั้น จุติ จากมนุษย์ แล้ว ให้ ไปบังเกิด เปน เปรต ใน เชิง เขา ตริกูฏ มีตัว อัน สูงได้ สาม คาพยุต มี ปากเท่า รูเข็ม เอา เล็บ ตนแกะ ซึ่ง โลหิตใน กายกิน เปน ภักษาหาร สิ้นพุทธันดร กัลป หนึ่ง ครั้น จุตี จาก เปรต แล้ว ให้ ไป ตก ใน มหา นรก ทน ทุกข์ เวทนา แสน สาหัศ สิ้น พุทธันดร กัลป หนึ่ง ซึ่ง มิ รู้ ว่า รู้ นั้น นาย นิริยบาล เอา กาย ขึ้น วาง เหนือ แผ่น เหล็ก แดง แล้ว เอา เหล็ก แดง ตรึง ศีร์ษะ ตรึง เท้า ไว้ แล้ว เอา ขวาน ผ่า อก ตัด ตีน สิน มือ เสีย ซึ่ง มิ ได้ ยิน ว่า ยิน นั้น นาย นิริยบาล เอา กาย ขึ้น วาง เหนือ แผ่น เหล็ก แดง แล้ว เอา หอก อัน ใหญ่ แทง หู ขวา ตลอด หู ซ้าย แทง หู ซ้าย ตลอด หู ขวา ซึ่ง มิได้เห็น

ว่าได้เห็นนั้น นายนิริยบาล เอา กาย ขึ้น วาง เหนือ แผ่น เหล็ก แดง เอาขอ เกี่ยว ตา ซ้าย ขวา ครํ่าออก มา แล คน ผู้ หา ความ สัจ มิ ได้ นั้น กลัว ภัย แล่น ลง ไป ยัง ขุม คูธ นรก อัน เต็ม ไป ด้วย ลามก อาจม เดือด พล่าน ว่าย อยู่ มี ตัว อัน ละ ลาย ไป แล้ว เกิด ขึ้น มา เสวย ทุกข์ เวทนา อิก เล่า ครั้น จุติ จาก นรก แล้ว จัก เกิด เปน สุนัข เรือน เปน สัตว์ เดือน กิ้งกือ ถ้า เกิด เปน มนุษย์ จะ เปน ง่อย เปลี้ย แต่ ใน ครรภ์ แล ตา นั้น บอด หู นั้น หนวก เปน คน เตี้ย ค่อมบ้า ใบ้ แต่ กำเนิด เกิด วิบัติ สรรพต่าง ๆ แลภัย อันตราย ซึ่ง กล่าว มา ทั้ง นี้ จงได้ แก่ พยาน อัน หา ความ สัจมิได้ นั้น ถ้า แล ผู้ เปน สัก ขี พยาน กล่าว แต่ ตาม สัจ ตาม จริงไซ้ แล เกิด มา ใน ภพ ใด ๆ ถ้า เปน บุรุษย์ จะ บริสุทธิ์ ไป ด้วย รูป โฉม พรรณสัณฐาน อัน ประเสริฐ บังเกิดเปน นัก ปราชญ์กอป ด้วย ปรีชาชาญ ถ้า เปน สัตรี จะ มี พรรณ สัณฐาน อันไพบูลย์ แลผล แห่ง ตน อัน มี ความ สัจ นั้น ไป ใน อนาคต จะ ทรง พระไตรบิฎกธรรม อันเปนที่จะยก เอตะทัคคะในพระพุทธสาศนา สมเด็จพระศรีอาริยเมตไตรย เจ้า อัน มา ตรัส ใน ภาย ภาค น่า แลจะ บ่าย หน้า เข้า ยังพระอะมะตะ มหา นคร นฤพาน นั้น แล

ข

อนึ่งให้ผู้พิพากษา สุภาตระลาการเลงดูคำพยานนั้น โดยระบุสำนวน ควร ที่ จะ ฟัง ก็ ให้ ฟัง มิ ควร ที่ จะ ฟัง อย่า ให้ ฟัง ให้ ฟัง เอา คำ พยาน แต่ ที่ อัน จริง ได้ เนื้อ ความ ประการ ใด จึง ให้

เลงดูคำสักขีพยาน แลให้ผู้พิพากษาตั้งสติปัญญาผูกพันธ์ในอารมณ์พิจารณาดูโทษอัน ใหญ่ น้อย อันมีในภายในภายนอกสรรพการแห่งอาตมาภาพ ให้แจ้งในปัญญาก่อน แล้วจึ่งให้ตั้งใจปลงฟังคำพยานจงหนัก อย่าให้ลุอำนาจแก่ใจอันเปนบาปแลพิพากษาว่ากล่าวประกอบด้วยปัญญาจงเลอียด อย่าให้เหลาะแหละปากเบาจึ่งจะสมเปนใหญ่ในที่พิพากษาปรับคดีทั้งปวง แม้นจะว่ากล่าวพิพากษาเนื้อความคดีทั้งปวงนั้น ให้เลงดูในคำพยานแลทางความให้เห็นแน่ในใจคนเดียวก่อน ถ้าได้พิพากษาว่ากล่าวออกไปแล้ว มีผู้เห็นคดีนั้นบมิควร แลจะทักทั่วงควรให้รื้อพิพากษาพิจารณาไปจงได้จริง อย่าลุอำนาจมัวเมาถือทิฏฐิมานะ จะได้ปราไชยแก่ผู้มีปัญญาเปนอันเที่ยงแท้ ผู้พิพากษาสุภาตระลาการจงรู้ในลักษณพยานทั้ง ๕ ประการนี้ ก็ย่อมเปนที่สรรเสริญแก่บุทคลทั้งปวง แลพยาน ๕ ประการนั้น คือราชสกูลประการ ๑ พราหมณสกูลประการ ๑ แพทย์สกูลประการ ๑ สุทธะสกูลประการ ๑ หินะสกูลประการหนึ่ง อันว่าพิเคราะห์สกูลแห่งพยานท่านกล่าวไว้ดังนี้ อนึ่งในลักษณพยานประกอบด้วยองค์ ๖ ประการ คือ บุทคนประกอบด้วยเคหะสฐานอันบริบูรณ์ ๑ คือว่าบุทคลอันบริบูรณ์ด้วยลูกหลานมาก ๑ คือว่าบุทคลประกอบด้วยน้ำใจเปนสปรุษ ๑ คือว่าบุทบลมีน้ำใจประกอบด้วยกุศล ๑ คือว่าบุทคลประกอบด้วยตระกูลเปนเสรษฐีอันประเสริฐ ๑ คือว่าบุทคลเปนที่สักการ

บูชา แก่ คน ทั้งปวง ๑ อัน ว่า บุทคล ประ กอบ ด้วย องค์ ๖ ประการ ดังนี้ จึ่ง ควร ให้ ตระ ลา การ ถาม เอา ผู้ นั้น เปน พยาน

ฃ

(ถ้า ทวย ราษฎร ทั้ง ปวง ผู้ มี อรรถ คดี อ้าง พยาน จะ ฟัง เอา เปน พยาน มิ ได้ คือ ว่า

	คน มิ ได้ อยู่ แก่ ศิล ๕ / ๘	๑	คน หู หนวก		๑
	คน กู้ หนี้ ยืม สิน ผู้ เปน ความ	๑	คน ตา บอด		๑
	คน ผู้ เปน ทาษ ผู้ เปน ความ	๑	หญิง นคร โสเภณี		๑
	คน เปน ญาติ ผู้ เปน ความ	๑	หญิง แพสยา		๑
	คน เปน มิตร์สหาย ผู้ เปน ความ	๑	หญิง มี ครรภ์		๑
	คน เปน เพื่อน กิน อยู่ สมเล กับ ผู้ เปน ความ	๑	เปน กระเทย		๑
			เปน บัณเฑาะ		๑
คน ๓๓ จำพวก	คนวิวาท กับ ผู้ เปน ความ	๑	คน เปน พ่อ / แม่ มด		๑
	คน มัก มาก	๑			
	แล คน ผูก เวร กับ ผู้ เปน ความ	๑	คน เปน พิกล จริต		๑
	เปน คน โรค มาก	๑	หมอ ยา มิได้ เรียน คัมภีร์ แพทย์		๑
	เด็ก ๗ ขวบ	๑	ช่าง เกือก		๑

ฃ

พระราชบัญญัติลักษณ พยาน บี ๑๑๓ หมวด ๒ เปลี่ยน ความ ใน บท นี้ หมด

๗๔

เถ้า ๗๐	๑	คนโมง	๑
คนมักเสียดส่อท่าน	๑	คนนักเลงเล่นเบี้ยบ่อน	๑
คนเต้นรำขอทานเลี้ยงชีวิต	๑	คนเปนโจร	๑
คนขับขอทานท่าน	๑	คนโทโสมาก	๑
คนไม่มีเรือนเที่ยวจร	๑	คนเปนเพชฌฆาฎ	๑
คนถือกระเบื้องกระลาขอทาน	๑		

คน ๓๓ จำพวกนี้อย่าให้ฟังเอาเปนพยาน ถ้าโจทย์ถ้าจำเลยยอมให้สืบฟังเอาเปนพยานได้)

๑

๑ อันว่าลักษณพยานนั้นมี ๓ จำพวก คือว่าทิพยานหนึ่ง อุดรพยานหนึ่ง อุตริพยานหนึ่ง อันว่าทิพยานนั้น คือว่าพระภิกษุทรงธรรม พราหมณาจารย์อันอยู่แก่ศิลแลพรตธรรม แลนักปราชญ์ราชบัณฑิตย์อันอยู่แก่ธรรม แลขุนนางผู้มีบรรดาศักดิ์ดำรงราช

๒

๒ อุดรพยานนั้น คือนายหัวพันหัวปาก ภูดาษธำมรงจ่าเสมียนนักการ พ่อค้าแม่ค้าคนทำไร่ไถนาพึงเปนมูลความ

๓

๓ อุตริพยานนั้น คือว่าพี่น้องพ้องพันธุ์ญาติกาตนเอง แลมิตร์

๑

สืบพระเปนพยาน ให้ดูพระราชบัญญัติลักษณพยานปี ๑๑๓ มาตรา ๑๔ แล ๑๕

สหาย เพื่อน กิน อยู่ สม เล คน ผู้ ยาก เปนวรรณิพก แล คน พยาธิ์ เรือน หู หนวก ตา บอด อัน อยู่ รัฐยา หา วง ษา มิได้

๔

มาตรา ๔ ผู้ มี อรรถ คดี ทั้ง สอง เปน ความ กัน อ้าง พยาน ฝ่าย ข้าง หนึ่ง อ้างได้ ทิพ / อุดร / อุตริ พยาน ก็ ดี ท่านให้ พิ เคราะห์ ดู คำ พยาน ๓ ประการ นี้ ไซร้ ถ้า ว่า สม ด้วย ผู้ อ้าง ให้ พึง พิจารณดู ผู้ มี อรรถ คดี ทั้ง สอง นั้น ผู้ ใด เปน อุก ผู้ ใด มิ ได้ เปน อุก ให้ พิ พาก ษา ตาม โทษ นั้น เถิด

๕

๕ อนึ่ง (ทั้ง สอง อ้าง พยาน ร่วม กัน อัน เดียว ถ้า สม ข้าง ผู้ ใด ให้ เอา ข้าง ผู้ นั้น เปน ชนะ แก่ ความ ท่าน เรียก ว่า สม พยาน ถ้า สม พยาน มี พิ รุธ ท่าน เรียก ว่า อะสม พยาน ท่าน ว่า มิ เปน ชนะ แก่ ความ ให้ เลง ดู เขา ทั้งสองสถาน นี้ ให้ พยาน นั้นพิสูทธ์ ตัว เอง ถ้าชนะแก่พิสูทธ์ แล้ว เปน ชนะ แก่ ความ กล่าว มา ทั้ง นี้ ชื่อ ว่า สม พยาน อะสม พยาน

๕

เดี๋ยว นี้ พยาน ของตน คนหนึ่งคน ใด ก็ดี พยาน ร่วม คน หนึ่งคนใดก็ดี เบิก ความไม่ สม จะกดเอา คดี เปน แพ้ ด้วยเหตุ นั้น อย่าง เดียวไม่ได้ การ ที่ จะ แพ้ ชนะ นั้น แล้ว แต่ จะ วินิจฉัยว่า ความอย่างไร เปน ความจริงเท็จ ให้ ดู บท ที่ ๖ ที่ ว่า ให้ ฟัง เอา แต่ ที่ อัน จริง

๖

๖ อนึ่งถ้า โจทย์ } จำเลย } อ้างพยานต่าง ๆ กัน ชื่อ นา ๆ พยาน ถ้าอ้างร่วมกัน สมพยาน สมคำ ผู้ใดเปน ชนะ แก่ความ ให้ ใคร่ ดู ทิพ } อุดร } อุตริ } พยาน ที่จะพึงได้ ฤๅ มิได้ ให้ พึง เอา แต่ ที่ อัน จริง ถ้า ผู้ หนึ่ง อ้าง พยาน ครั้นไป เผชิญ พยาน ๆ ให้ การ ว่า มี ผู้ รู้ เห็น ได้ ยิน เปน ๓ ต่อ ออกไป ชื่อ โยน พยาน สม คำ อ้าง พึง เอา เปน พยานได้

๗

มาตรา ๗ โยน พยาน นั้น คือ ทั้ง สอง อ้างพยาน ๒ } ๓ } คน พยานพิสูทธ์ตัว แล้ว กล่าว คดี สม อ้าง แล มี คำ พยาน นั้น ระ บุ ว่า มี ผู้ รู้ เห็น ได้ ยิน ด้วย อิก คน หนึ่ง ๒ คน ก็ ดี ท่าน ว่า ให้ เอา คำ พยาน ซึ่ง ระ บุ อ้าง ต่อ ไป นั้น กด เอา ไว้ แล้ว ให้ บัง คับ บัญ ชา ถ้า มิ ควร จะ สืบ อย่า ให้ สืบ ถ้า ควร ที่ จะ สืบ ให้ สืบ ถ้า โยน พยาน นั้น กล่าว สม คำ พยาน ท่าน ว่า ชื่อ ชนะ สม พยาน ถ้า โยน พยาน กล่าว คดี มิ สม อย่า ให้ พึง ถ้อย คำ มัน ผู้ เท็จ

๘

๘ อนึ่ง ยล พยาน นั้น คือ วาน ท่าน ไป นั่ง รู้ เห็น ด้วย แล คน นั้น

๖

แปล ว่า นอก จาก ตัว พยาน เอง มี ผู้ รู้ เห็น อิก ๓ คน ให้ ดู บท ที่ ๗

ก็รับว่ามีผู้รู้เห็น ๓ ต่อไซร้ ท่านให้พิเคราะห์ดูคำเขาทั้งสองนั้น ถ้าสมแล้วให้พึงเอาคำพยานนั้นได้

๙

๙ อนึ่ง กลพยานนั้น คือวานท่านไปถามเปนคำนับ ข้างหนึ่งรับท่านให้พิจารณาดู (ถ้าเปนทิพยานอุดรพยานพึ่งได้ ถ้าอุดริพยานพึงเอามิได้) ท่านว่าบาปบุญคุณโทษไว้แก่ผู้กล่าว

๑๐

๑๐

๑๑

๑๑ อนึ่ง สมพยานนั้น คือว่าโจทย์ว่าจำเลยทั้งสองอ้างพ่อแม่พี่น้องญาติฝ่ายข้างหนึ่งเปนพยานๆ พิสูทธ์ตัวแล้วกล่าวสมอ้างผู้นั้น ท่านว่าเปนองค์พยาน (เปนชะนะแก่ความ) บาปบุญคุณโทษไว้แก่ผู้กล่าว

๑๒

๑๒ ทิพยานนั้นมี ๑๕ ประการ ๆ หนึ่ง อ้างผู้อยู่แก่ศีลทรงพรต

๙

ทิพยาน อุดรพยาน อุตริพยาน ถ้าจะพึงแล้ว จะเชื่อแลไม่เชื่อนั้นคนละเรื่อง จากพึงได้ ซึ่งต้องเข้าใจว่าเปนพยานได้เท่านั้นเอง

๑๐

พระราชบัญญัติลักษณพยานปี ๑๑๓ ยกเลิก

๑๒

อ้างสุภาตระลาการเปนพยาน ให้ดูพระราชบัญญัติลักษณพยานปี ๑๑๓ มาตรา ๓

ประการ หนึ่ง อ้าง นัก ปราชญ์ ราช บัณฑิตย์ ผู้ อยู่ แก่ธรรม ประการหนึ่ง อ้าง ท่าน ผู้ มี บันดา ศักดิ์ ประการ หนึ่ง อ้าง พยาน ร่วม กัน ประการ หนึ่ง พระภิกษุ วิวาท กัน พระครู เจ้า วัด เปน พยาน ประ การ หนึ่ง ศิษย์ โยม วิวาท กัน ครู บา อาจารย์ ชี ต้น เปน พยาน คู่ ความ ทั้ง สอง วิวาท กัน สุภา ตระ ลา การ เปน พยาน บิด มารดา วิวาท กัน บุตร์ เปน พยาน บุตร์ เปน ความ กัน บิดา มารดา เปน พยาน พี่ วิวาท กัน น้อง เปน พยาน น้อง วิวาท กัน พี่ เปน พยาน หลาน วิวาท กัน ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อาว อา เปน พยาน ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อาว อา วิวาท กัน หลาน เปน พยาน บ่าว วิวาท กัน นาย เปน พยาน ข้า เปน ความ กัน เจ้า เงิน เปน พยาน กล่าว มา ทั้ง ๑๕ ประการ นี้ พิสูทธ์ ตัวชะนะ แต่ พิสูทธ์ กล่าว คดี สม ท่านให้ เอา เปน ทิพยาน ชะนะ แก่ ความ บาป บุญ คุณ โทษ ไว้ แก่ ผู้ กล่าว

๑๓

๑๓ อนึ่ง ลักษณะ พยาน อัน จะ พึ่ง เอา เปน มูล คดี นั้น คือ ว่า อยู่ ด้วย กัน ไป ด้วย กัน ทำ กิน ด้วย กัน จะ พึ่ง เอา เปน พยาน ได้ แล มิ ได้ นั้น มี ดัง นี้ (คือ เมีย น้อย เมีย หลวง วิวาท กัน อ้าง ผัว เปน พยาน ท่าน มิ ให้ พึ่ง เอา ได้ เหตุ ผัว มืด มัว ด้วย เสน่ห์ รัก ใคร่ แล อา ลัย อยู่ใน ทรัพย์ สิ่ง ของ มิ ได้ กล่าว แต่ ที่ อัน จริง ท่านให้ พึ่ง เอา แต่ ชาว บ้าน ชาว เกลอ แลเพื่อนบ้านเปน พยานในมูลคดีความ) ประการหนึ่ง ในคงคามหาสมุท ชาว {เรือ / สำเภา} วิวาท กัน เพื่อน {เรือ / สำเภา} เปนพยาน

ประการ หนึ่ง ชาว เรือ/สำเภา ลำเดียวกัน วิวาทกัน ผู้ ไป เรือ/สำเภา ลำเดียว กัน เปนพยาน ประ การ หนึ่ง เดิน หน ทาง ด้วย กัน ผู้ เดิน หน ทาง ด้วย กัน เปน พยาน ประ การ หนึ่ง เดิน หน ไป อา ศรัย ศาลา ด้วย กัน วิวาท กัน ผู้ เดิน หน อาศรัย ศา ลา ด้วย กัน เปน พยาน ประ การ หนึ่ง ไป กลาง ป่า กลาง ดง ห้วย เขา ด้วย กัน วิวาท แก่ กัน เอา พราน ป่า แล โขมด ป่า ผู้ ไป ด้วย กัน เปน พยาน ประ การ หนึ่ง ไป ทำ บุญ ให้ ทาน ฟัง ธรรม เทศนา ใน พระ วิหาร การ ปุเรียญ วัด วา อาราม วิวาท กัน ผู้ ไป ทำ บุญ ให้ ทาน ฟัง ธรรม เปน พยาน อนึ่ง ชาว บ้าน ชาว เรือ วิวาท กัน เพื่อน บ้าน เพื่อน เรือ เปน พยาน อนึ่ง ชาว ตลาด วิวาทกัน ชาว ตลาดกำนัน ตลาด เปน พยาน อนึ่ง ชาว นา แล ชาว นา วิวาท กัน ชาว นา เปน พยาน แล พยาน มี ประการ ดังนี้ ชะนะ แก่ พิสูทธ์ กล่าว คำ สม อ้าง เปน มูล คดี

๑๔

มาตรา ๑๔ ถ้า เกิด วิวาท กัน ใน ที่ บ่อน นาย บ่อน แล นัก เลง เปน พยาน ถ้า วิวาท กันใน ที่ โรง ทำ เกอก ช่าง เกือก เปน พยาน ถ้า วิวาท กันในที่ ทำประโมง ชาว ประโมง เปน พยาน ถ้า วิวาท กันใน ที่ เสพย์ สุรา ผู้ เสพย์ สุรา เปน พยาน เล่น งาน ดู งาน มะโหรศพ วิวาท กัน ผู้ ดู ผู้ เล่น เปน พยาน กล่าว มา ทั้งนี้ เปน มูล คดี หา สักขี พยาน อื่น มิได้ พยาน ชะนะ แก่ พิสูทธ์ แล้ว กล่าว ถ้อย คำ ประการใด บาป บุญ คุณโทษ ไว้ แก่ ผู้ กล่าว

๑๕

๑๕

๑๖

๑๖ อนึ่ง คู่ความทั้งสองอ้างพยานๆ ให้การว่ามิได้เห็นแก่จักษุ มิได้ยินแก่โสต เปนแต่ผู้มีคดีมาบอกเล่าจึ่งรู้ ท่านว่าทิพยานก็ดี อุดรพยานก็ดี อุตริพยานก็ดี ท่านบมิพึงให้ฟังเอาพยานนั้นเลย อนึ่ง ผู้มีอรรถคดีทั้งสองเปนความกันอ้างพยานสม ทิพยานชะนะแก่อุดรพยาน อุดรพยานชะนะแก่อุตริพยาน อุตริพยานชะนะแก่พยานอาษา ถ้าอ้างได้ ทิพ / อุดร / อุตริ } พยานด้วยกัน ให้พิเคราะห์ดูคำพยานทั้งสอง ผู้มิสมแลพิรุธ ถ้าสมข้างผู้ใดให้เอาข้างผู้นั้นเปนจริง

๑๗

๑๗ อนึ่งทั้งสองเปนความกัน ข้างหนึ่งอ้างพยานข้างหนึ่งต่อด้วยถึงพิสูทธ์ ถ้าฝ่ายข้างผู้อ้างๆ องค์ / ทิพ / อุดร } พยานก็ดี

๑๕

พระราชบัญญัติลักษณพยานปี ๑๑๓ ยกเลิก จะดูให้หมอปรัดเล่ม ๔๑๗

พยาน กล่าว สม ผู้อ้าง นั้น เปน จริง แล ผู้ อ้าง พิสูทธ์ นั้น ท่านให้ สืบ ใคร่ หา พยาน จง ได้ ถ้า สืบ มิ ได้ พยาน ท่าน ว่า สำ นวน มัน พร่อง อย่า ให้ พึง พึ่ง

๑๘

๑๘ อนึ่ง ทั้ง สอง อ้าง พยาน ตน เอง พยาน มิ รับ สมคำ ตน ๆ ว่า จะ ขอ ต่อ ด้วย พยาน ของ ตน ถึง พิสูทธ์ อิก เล่า ท่าน ว่า อย่า ให้ มัน พึง พิสูทธ์ ด้วย พยาน ท่าน ให้ กด เอา คดี มัน เปน แพ้ บ พึง ให้ เผชิญ สืบ ไป เหตุใด จึ่ง กล่าว ดังนี้ เหตุ มัน จน แก่ พยาน

๑๙

๑๙ อนึ่ง ทั้ง สอง เปน ความ กัน อ้าง พยาน ๆ มี ต่าง ๆ กัน ให้ พิจารณา ดู ผู้ ใด เปน { ทิพ / อุดร / อุดริ } พยาน แล พิจารณ ดู เขา ทั้ง สอง เปน ความ กันนั้น ถ้า พิรุธไซ้ ให้ ดู ตาม พิรุธ ถ้า มิ ได้ พิรุธให้ เอา เปนชนะ แก่ ความ

๑๘

ให้ ดู พระราชบัญญัติ ลักษณ พยานปี ๑๑๓ มาตรา ๔๒

๒๐

มาตรา ๒๐

๒๑

๒๑

๒๒

๒๒ อนึ่ง อ้าง ปะขาว รูป ชี ท่าน ให้ สืบ ดัง พยานฆะราวาศ นั้น

๒๓

๒๓ อนึ่ง อ้าง สักขี พยาน มิ เท่า อ้าง โฉนด ฎี กา ตราสาร กฎหมาย เบาะ แส เถบียน แล บอก คดี แก่ ท่าน ผู้ มี บันดาศักดิ์ ดำรงราช (ถ้า เปน พยาน อาษา ให้ ไหม ลา หนึ่ง เปน พิ นัย หลวง โดย บันดาศักดิ์) อนึ่ง จะ เผชิญ หนัง สือ บริคณห์สัญญา ถ้า โฉนด ฎีกา ตรา สาร ให้ ตระลาการเผชิญเอามาใส่กับต้นสำนวน ถ้า โจทย์ / จำเลย ติด ใจ ใน หนังสือ นั้นว่า อักษรนั้น บุก ถลาย นั้น ท่านให้ ดู อักษร ถลาย นั้น ถ้า อักษร มิ ต้อง กัน ท่าน ให้ บัง คับ บัญชา ว่า ถลาย

๒๔

๒๔ อนึ่ง ถ้า โจทย์ / จำเลย ติด ใจ ว่า หนังสือ ทั้ง สอง นั้น ตัว อักษร

---

๒๐ แล ๒๑

พระราชบัญญัติ ลักษณพยาน ๑๑๓ ยกเลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัดเล น่า ๔๑๘

ลาย มือ มิ ต้อง กัน ให้ อาลักษณ์ ดู ทำ นอง อักษร ทั้ง สอง นั้น ถ้า ทำ นอง อักษร ฝนทอง ฟองมัน หันอากาศ ราชบักษี พินธุ เอก พินโท นฤคหิต ทัณฑฆาฏ ไม้ ม้วน ไม้ มลาย บาทพินธุ์ ลากข้าง ทำนองอักษร นั้น ต้องกัน ท่าน ให้ พึ่ง เอา เปน ทำนอง อักษร อัน เดียว ถ้า โจทย์ } จำเลย ว่าหนังสืออักษร นั้น มิได้ เขียน ก็ ดี แล เขียน ให้ ว่า มิ ใช่ ลายมือ ก็ ดี ให้ ผู้ เขียน นั้น เขียน หนังสือใหม่ ให้ อาลักษณ์ ดู ทำนอง อักษร เก่า } ใหม่ ถ้าทำนอง อักษร ใหม่ นั้น ต้อง กัน ท่าน ให้ พึ่ง

๒๕

๒๕ อนึ่ง ทั้งสอง อ้าง ดวง ตรา จำ นำ เจ้ากรม แล ตรา สำ คัญ ให้ ตระลาการไปเผชิญ ถ้า แล ทั้งสอง ติดใจ ดวงตรา ว่า มิ ใช่ เส้น แล วงเดือน ดวงตรา นั้น เคลื่อน คลาด ผิด เพี้ยน แล ให้ เอา ดวง ตรา นั้น มา พิเคราะห์ดู ถ้า ต้อง กัน ท่าน ให้ พึ่ง ถ้า เส้น แล วง เดือน คล้าย คลึง มิ ต้อง กัน ท่าน ว่า อย่า ให้ พึ่ง ให้ ผู้ พิพากษา แล อาลักษณ เล็ง ดู อักษร แล ดวง ตรา โดย ธรรม จะ ได้ ดวง ทิพจักษุ

๒๖

๒๖ อนึ่ง สืบ คน กลาง แล คน กลาง นั้น ให้ การ มีพยาน อื่น เจือ คำ นั้น ต้อง กัน ท่าน ให้ พึ่ง เอา คำ คน กลาง นั้น ได้ ถ้าแล คำ พยาน มิ ต้อง กัน กับ คำ คน กลาง มัน จะ กล่าว ดัง ฤๅ บมิ ให้ พึ่ง พึ่ง เอา คำ มัน เลย

๒๗

๒๗ อนึ่ง คู่ ความ อ้าง สาร กรมธรรม์ แล หนังสือ บริคณห์ สัญญา มี พยาน เจือ กันด้วย ท่าน ว่า พึ่ง เอา ได้

๒๘

๒๘

๒๙

มาตรา ๒๙

๓๐

๓๐ อนึ่ง ผู้ มี อรรถคดี กล่าว หา พิพาท กัน เมื่อ ลักษณ วิวาท กัน นั้น มี สักขี พยาน รู้ เห็น หลาย คน ครั้น นำ ตระลาการไปเผชิญ โดย อ้าง แลพาน หลาย คน ให้ การ ข้อ ใจ ความ มิ ต้อง กัน ท่าน ว่า ลักษณ อัน เดียวพยาน กล่าว มิ ต้อง กัน อย่า ให้ พึง พึ่ง ถ้า ลักษณ อัน เดียว พยาน กล่าว คำ ต้อง กัน ท่าน ให้ พึ่ง เอา เปน พยาน ได้ บาป บุญ คุณ โทษ ไว้ แก่ ผู้ กล่าว

๓๑

๓๑

---

๒๘ แล ๒๙

พระราชบัญญัติ ลักษณ พยาน ปี ๑๑๓ ยกเลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๒๐

๓๑

พระราช บัญญัติ ลักษณ พยาน ปี ๑๑๓ ยกเลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๒๑

๓๒

๓๒ (อนึ่ง โจทย์ จำเลย นำ ตระลาการไป เผชิญพยาน แล คู่ ความ ผู้ อ้าง นั้น มิ ได้ นำไป ถึง สฐาน ที่ อยู่ แห่ง พยาน ผู้ นั้น ไป ถึง กลาง ทาง แล้ว กลับ คืน มา เล่าไซ้ร้ ควรให้ ตระลาการ กดเอา คู่ ความ ผู้อ้าง นั้น เปน แพ้ คดี

๓๓

๓๓

๓๔

๓๔ อนึ่ง ทั้ง สองนำ ตระลาการไปเผชิญ พยาน แล มัน ผู้ อ้าง ก็ดี ผู้มิ ได้ อ้าง ก็ดี มันไป สู่ หา เจรจา ด้วย พยาน แล มัน ซัก ซ้อม พยาน จับได้ เปน สัจ ให้ กด เอา คดี มัน นั้น เปน แพ้ ถ้า จับ มิ ได้ ข้าง หนึ่ง มิ ค้าน พยาน ๆ หาก รับค้าน อย่า ให้ บังคับ บัญชา กด เอา คดี มัน เปน แพ้ก่อน ท่านให้ พิจารณา แต่ ที่ อัน จริง

๓๕

๓๕ อนึ่ง ทั้ง สอง นำ ตระ ลาการไป เผชิญพยาน มัน ผู้ อ้าง ก็ดี ผู้ มิ ได้ อ้าง ก็ดี มันไป สำทับ ขู่ รู่ คำ ราม พยาน เมื่อ ลักษณ ตระลาการ เผชิญอยู่ นั้น ได้ เห็นแก่ จักษุ ได้ ยิน แก่ โสต ให้ กด เอา คดี มัน เปน แพ้ แก่ สำนวน

๓๓

พระราชบัญญัติ ลักษณพยาน ปี ๑๑๓ ยก เลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๒๑

๓๖

มาตรา ๓๖ ผู้ อ้าง พยาน นั้น มัน เท็จ กลัว ความ จะ แพ้ แก่ท่าน แล มัน กัน โชก คุกคาม คำราม สำทับ พยาน เมื่อ ตระลาการไป เผชิญ นั้น มันว่าต่อ น่าตระลาการว่า ถ้า มิ รับ สม อ้าง กู ไซร้ กู จะให้ ต้อง ริบ ราชบาทว์ กู จะ หา ความ พยาน ให้ ต้อง ปรับ ไหม ท่าน ว่า มัน กัน โชก พยาน มัน เอง นั้น ถ้า พยาน รับ สม อ้าง มัน จริง ก็ดี ท่าน ว่า มัน เท็จ ให้ เอา สำนวน มัน เปน แพ้

๓๗

๓๗ อนึ่ง นำ ตระลาการไป เผชิญพยาน ท้าวคำ โดย อ้าง แล มัน ผู้ อ้าง ก็ดี ผู้ มิ ได้ อ้าง ก็ดี แล มัน แนะนำ ข้อ เนื้อ ความ ให้ พยาน ฟัง ก่อน ก็ดี แล สอน พยาน มิ ให้ รับ ต่อ หน้า สุภา ตระลาการ พิจารณา เปน สัจ ให้ กด เอา คดี มัน เปน แพ้

๓๘

๓๘

๓๙

๓๙ อนึ่ง ทั้ง สอง อ้าง พยาน นำ ตระลาการไป เผชิญ โดยอ้าง

๓๗

ให้ ดู พระราชบัญญัติ ลักษณพยาน ปี ๑๑๓ มาตรา ๖๒ แล ๖๓

๓๘

พระราชบัญญัติ ลักษณพยาน ปี ๑๑๓ ยก เลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๒๒

แล พยาน มิ รับ แต่ สัก คน ท่าน ว่า อาวุธ ปาก มัน เอง มัน จน แก่ พยาน ให้ กด เอา คดี มัน เปน แพ้ มัน จะ กล่าว ดังฤๅ อย่า ให้ พึง ฟัง

๔๐

๔๐ อนึ่ง ทั้ง สอง อ้าง พยาน แล ตระลาการ จดหมาย เอา ชื่อ พยาน แล มัน จะ นำ ตระลาการ ไป เผชิญ โดย อ้าง แล้ว มัน ผู้ อ้าง กลับ มิ ได้ เผชิญ โดย อ้าง มัน อ้าง พยาน อื่น เล่า ไซร้ ท่าน ให้ กด เอา คดี มัน เปนแพ้ เหตุ ชิวหา อันเดียว กล่าว ถ้อย เปน สอง

๔๑

๔๑ อนึ่ง ทั้ง สอง อ้าง พยาน คน เดียว ร่วม กัน ถ้า สม อ้าง ข้าง ผู้ ใด ผู้นั้น ชะนะ แก่ คดี ถ้า แล ข้าง ผู้ ใด ติด ใจ ค้าน พยาน ร่วม กัน ก็ ดี แนะ นำ เนื้อ ความ สอน พยาน ร่วม กัน ก็ ดี แล ขู่ รู่ สำทับ พยาน ร่วม กัน ก็ ดี แล เมื่อ ลักษณตระลาการ เผชิญ อยู่ นั้น ให้ กด เอา คดี เปน แพ้ แก่ ผู้ มิได้ ติด ใจ แล แนะ นำ สอน พยาน แล มิ ได้ ขู่ รู่ สำ ทับพยาน

๔๒

๔๒ อนึ่ง อัญญัตระพยาน นั้น คือ คู่ความ อ้าง พยาน นำ ตระ ลาการ ไป เผชิญถึง บ้านเรือน พยาน ยัง มิ พบ พยาน แต่ ได้ ปรากฏ ชื่อ บ้าน แล เรือน พยาน แล้ว ภาย หลัง คู่ ความ กลับ นำ ตระลาการไป เผชิญพยาน ณะเรือน อื่น ตระลาการ หา พยาน ออก มา สฐาน ที่ ควร แล้ว ถาม พยานๆ ว่า ชื่อ อื่น มิได้ ต้อง ชื่อ ปรากฏ เมื่อไป หา ครั้ง ก่อนไซร้ ให้กด เอา คดี มัน เปน แพ้

๔๓

๔๓

๔๔

๔๔ อนึ่ง ผู้ มี อรรถคดี จะติดใจ ค้าน พยาน เมื่อ ลักษณตระลาการ ไป เผชิญนั้น จึ่งให้ ตระลาการ เขียน เอา คำ ค้าน นั้น ถาม พยาน ถ้า พยาน แก้ ควร ให้ แก้เมื่อ ลักษณตระลาการ ถาม นั้น ตาม ผู้ มี อรรถคดี ติด ใจ ค้าน นั้น แล ให้พยาน แก้ ค้าน โดย ที่ อัน จริง ถ้า พยาน แก้ ค้านให้ การ มิ จริง เข้า ด้วย ฝ่าย ข้าง หนึ่ง ท่าน ว่า พยาน อาษา ท่าน บให้ พึง ฟั่ง

๔๕

๔๕ อนึ่ง พยาน แห่ง โจทย์ จำเลย ทั้ง สอง ข้าง แล สม ถ้อย คำแห่ง โจทย์ จำเลย ทั้ง สอง ให้ ตระลาการ พิจารณาถ้อย คำ พยาน ทั้ง สอง ข้าง นั้น แล ถ้อย คำ พยานได้ สม หลาย กระทงไซ้ร จึ่งให้ เอา คำ พยาน ประกอบ ด้วย คุณวุฒิ จึ่ง ควร ฟั่ง อนึ่ง ถ้า พยาน นั้น กล่าว มิ ต้อง ด้วย มูลคดีไซ้ร อย่า ให้ เอา เปน พยาน ถ้า ถ้อย คำ พยาน กล่าว ต้อง ด้วย มูล คดี ไซ้ร จึ่ง ให้ ฟั่ง เอาเปน พยาน ได้

๔๓

พระราชบัญญัติ ลักษณพยาน ปี ๑๑๓ ยก เลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัดเล น่า ๔๒๓

๔๕

ต้อง ด้วย มูลคดี คือ ที่ เดี๋ยว นี้ เรียก ว่า ต้อง ด้วย ประเด็น

๔๖

๔๖ อนึ่ง ทั้ง สอง เปน สำนวน ด้วย กัน อยู่ ใน ตระลาการ แล อ้าง พยาน ใน สำนวน สุภาตระลาการ ได้ สืบ พยาน โดย สำนวน แล้ว ก็ ดี ยัง มิได้ นำ ตระลาการไป เผชิญ โดย อ้าง ก็ ดี ฝ่าย ผู้ มี อรรถ คดี มี ถ้อย คำ ท้วง ติง ตัด สำนวน อ้าง ให้ สืบ สักขีพยาน นอกสำนวน ท่าน มิให้ บังคับ บัญชา ถาม พยาน นอก สำนวน นั้น ก่อน ท่าน ให้ บังคับ บัญชา สืบ สุภา ตระลาการ ซึ่ง ได้ เห็น แก่ จักษุ ได้ยินต่อ โสต แลบันทึกจดหมายไว้ ท่านพึง ให้ พึ่ง คำ สุภาตระลาการ เปน เด็ด ขาด ถ้า พยาน นอก สำนวน สาบาล ตัว แล้ว ให้ การ ต้อง คำ กับ สุภา ตระลาการ ท่าน จึ่ง ให้ พึ่ง ถ้า ลักษณ อันเดียว กล่าว มิต้อง กันท่าน มิให้ พึ่ง

๔๗

๔๗ อนึ่ง พยาน ให้ การ ผิด ประเด็น เหลือ ประเด็น ท่าน มิ ให้ พึ่ง เอา เปน พยาน ถ้า พยาน ให้ การ ต้อง ประเด็น ขาด ประ เด็น พึ่งได้ ถ้า พยาน ให้ การ ใจ ความ สม พลความ ไม่ สม ให้ คัด เอา ว่า สม ถ้า พลความ สม ใจ ความ ไม่ สม ให้ คัด เอา ว่า ไม่ สม

๔๘

๔๘ อนึ่ง โจทย์ จำเลย รับ กัน ใน สำนวน พึ่งได้ อ้าง พยาน ๑๐ คน รับ สม อ้าง มิเท่า โจทย์ จำเลย รับ กัน ใน สำนวน

๔๖

ให้ดู พระราช บัญญัติ ลักษณ พยาน ปี ๑๑๓ มาตรา ๗

๔๙

๔๙ อนึ่ง โจทย์ จำเลย หลาย คน มิได้ รับ แก้ ต่าง กัน ถาม คน ละ สำ นวน ยอม สาระภาพ ก็ดี แล จำเลย ผู้ ซึ่ง ถาม ภาย หลัง นั้น มิรับ โจทย์ อ้าง คำรับ ซึ่ง ถาม ใน สำนวน แล ยอม ไว้ แต่ ก่อน นั้น ก็ ดี โจทย์ จำเลย มิ รับ กัน อ้าง คำ รับ ใน สำนวน ก็ดี ท่าน ว่า ฟัง เอา มิได้ ให้ฟัง เอา คำ สักขี พยาน ถ้า แล ที่ ตั้ง ซึ่ง เปน ราก แก้ว แห่ง โจทย์ จำเลย นั้น

๕๐

๕๐

๕๑

๕๑

๕๒

๕๒ อนึ่ง ถ้า โจทย์ จำเลย ก็ดี ทั้ง สอง เปน สำนวน อยู่ ด้วย กัน ใน ตระลาการ แล ฝ่าย ข้าง หนึ่ง ให้ ทรัพย์ เงิน ทอง ไป บนบาน พยาน มิให้ รับ ก็ดี ให้ รับ ก็ดี ให้ พยาน หลบ เสีย มิให้ พบ ก็ดี จับได้ พิจารณา เปน สัจ ว่า มัน บน บาน พยาน จริง ไซร้ ท่าน ว่า มัน พิรุธ ถ้า จับ ผู้ บนบานได้ มัน ว่า มิใช่ พวก ฝ่าย ข้าง หนึ่ง ๆ ทำกลอุบายใช้ ให้ บน บาน

---

๕๐ แล ๕๑

พระราชบัญญัติ ลักษณพยาน ปี ๑๑๓ ยกเลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัดเล น่า ๔๒๔

๕๒

ให้ ดู พระราชบัญญัติ ลักษณพยาน ปี ๑๑๓ มาตรา ๖๑ แล ๖๒

พยาน ถ้า เปน สัจ จริง ไซ้ ให้ กด เอา คดี ผู้ ทำ กล อุบาย นั้น เปน แพ้

๕๓

๕๓

๕๔

๕๔ อนึ่ง ผู้ มี อรรถคดี ต้อง พิพาท อยู่ ใน สุภาตระลาการ แล ฝ่าย ข้าง หนึ่ง จับ ได้ ว่า ฝ่าย ข้าง หนึ่ง ใช้ ข้า คน ไป ซัก ซ้อม บน บาน พยาน แล มา ว่า แก่ สุภาตระลาการ ท่าน ว่า บพึง ฟัง เอา คำ ข้า คน นั้น ก่อน เพราะ ว่า ข้า นอก เจ้า บมิควร ที่ จะ ฟัง ถ้า พิจารณา เปน สัจ ดุจ กล่าว มา นั้น จริง ไซ้ ให้ เอา คดี มัน ผู้ใช้ ผู้ทำ กล อุบาย นั้น เปน แพ้ แก่ สำนวน

๕๕

มาตรา ๕๕ ทั้งสอง นำตระลาการไปเผชิญ โดย อ้าง แล ญาติ พี่ น้อง พ้องพันธุ์ เขา ทั้ง สอง ฝ่าย ไป ด้วย เมื่อ เผชิญ พยาน นั้น แล เขา ผู้ มี อรรถ คดี มิได้ ว่า กล่าว ใช้ สอย พวก พันธุ เขา แล พวก พันธุ พี่ น้อง เขา หาก ไป ณะเรือน พยาน แล มัน ไป พูดจา แนะนำ สอน พยาน ก็ดี เมื่อ ลักษณ ตระลาการเผชิญ อยู่ นั้น ให้ ตระลาการ พิจารณา แต่ ที่ อัน จริง แล สืบ ถาม พยาน จง ถ่อง แท้ ว่า เมื่อ พวก พันธุ มัน มา พูด จา ด้วย พยาน นั้น เปน ข้อ เนื้อ ความ สิ่ง อัน ใด ถ้า แล พยาน ให้ การ ว่า มัน พวก พันธุ มา บน บาน ให้ ทรัพย์ เงิน ทอง ประการ ใด ๆ ให้ รับ ก็ดี มิให้ รับ ก็ดี

๕๓

พระราชบัญญัติลักษณพยานปี ๑๑๓ ยกเลิกจะดูให้ดูหมอปรัดเล่ม ๔๒๕

แล พิจารณา เปน สัจ ว่า พวก พันธุ์ มัน ผู้ มี อรรถ คดี มา ซัก ซ้อม บน บาน จริง ไซ้ ท่าน ให้ เอา ตัว ผู้ มา ซัก ซ้อม พยาน นั้น ปรับ ไหม ตาม รูป ความ โจทย์ หา เปน พินัย หลวง แล ซึ่ง คดี มัน เปน สำนวน ด้วย กัน นั้น ให้ ตระลาการ เร่ง พิจารณา ตาม สำนวน เหตุใด จึ่ง กล่าว ดังนี้ เหตุ ว่า มัน ผู้ มี คดี มิได้ ว่า กล่าว ใช้สอย พวก พันธุ์ มัน หา ไป ซัก ซ้อม พยาน เอง

๕๖

มาตรา ๕๖

๕๗

๕๗

๕๘

๕๘ อนึ่ง จำเลย สำนอง ให้การ แก้พิพาท โดย สำนอง ท่าน ให้ บังคับ บัญชา เอา คำ พยาน แต่ ที่ อัน จริง

๕๙

๕๙ อนึ่ง โจทย์ ระบุ จำเลย สำนอง ให้การ แก้พิพาท แก่ กัน โดย สำ นอง ว่ามี สักขีพยาน ให้ บังคับ บัญชาสืบสักขีพยาน ซึ่งมัน แก้พิพาท แล

---

๕๖ แล ๕๗

พระราชบัญญัติ ลักษณ พยาน ปี ๑๑๓ ยกเลิก **จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เลน่า ๔๒๖**

๕๘

สำนอง ให้ดู ลักษณ พยาน บทที่ ๕๙

สำนอง ถ้า แล คำ พยาน นั้น กล่าว ต้องใน สำนอง ท่านให้ บังคับ บัญชา โดย คำ สักขีพยาน

๖๐

๖๐

๖๑

มาตรา ๖๑ พิพาท กัน ด้วย ที่ แดนไร่นา และ หาน ป่า ผึ้ง เรือก สวน ยวน ยาง บ่าว ไพร่ สรรพ ความ อ้าง เพลา พระ ตำรา ตรา ประ ทวน ก็ ดี อ้าง ว่า มี ชื่อใน หางว่าว ก็ดี แลแทง ตำบลบ้าน สำบล นา ตำบลสวน ตำบน ไร่ ว่า มี ชื่อ ใน สารกรมธรรม์ ก็ ดี ว่า มี ผู้ รู้เห็น ได้ ยิน ได้พึ่ง แล เมื่อ สืบสวน สม อ้าง ท่าน ว่า ให้ เอา ผู้ นั้น เปน ชนะ แก่ ความ ถ้า นำ ไป มิ สม อ้างไซร้ ให้ เอา ผู้ อ้าง นั้น จน แก่ คำ เอง พิรุธ เอา เปน แพ้ แก่ ความ

๖๒

๖๒

๖๓

มาตรา ๖๓ ผู้ มี คดี อยู่ ใน ตระ ลา การ ฝ่าย ข้าง หนึ่ง ว่า ผู้ หนึ่ง ละ ตระลาการ เสีย ไป ซัก ซ้อม พยาน ถ้า จับ มิ ได้ อย่า ให้

๖๐

พระราชบัญญัติลักษณ พยาน ปี ๑๔๓ ยก ลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๒๖

๖๒

พระราชบัญญัติลักษณพยาน ปี ๑๑๓ ยก เลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๒๗

พิพากษา คำมันเลย ให้ เร่งว่า สำนวนเดิมสืบไป ถ้า ข้าง ผู้ ละ ตระลาการ ไป นั้น มัน เปน คำ ฉกรรจ์ ต่อ หน้า สุภาตระลาการ ว่า มัน ไป ซัก ซ้อม อย่า เพ่อให้ ฟัง คำ มัน ก่อน ให้ สืบ พยาน ซึ่ง มัน ทั้ง สอง ข้าง ถ้า พยาน สาบาล ให้ การ ว่า ผ่าย ข้าง หนึ่ง ไป ซัก ซ้อม พยาน เปน สัจ ไซร้ ให้ กด เอา คดี มัน เปน แพ้ ถ้า พยาน ให้ การ ว่า มิ ได้ มา ซัก ซ้อม บน บานไซร้ ให้ ยก แต่ คำ พยาน เสีย ให้ นำ เผชิญ ตาม อ้าง

๖๔

มาตรา ๖๔ ทั้ง สอง นำ ตระลาการไปเผชิญ พยาน แล ผ่าย ข้าง หนึ่ง มิ ได้ อ้าง ติดใจ ค้าน พยาน แล้ว แล มัน ว่า พยาน คน นี้ ต้อง ข้อ มัน อ้าง ด้วย ตระ ลาการ เผชิญ ตาม อ้าง แล ผ่าย ข้าง หนึ่ง กลับ ติดใจ ค้าน พยาน อิก เล่า มัน ทั้ง สอง ถ้อย ที ถ้อย ค้าน พยาน ร่วม กัน มี ความ ผิด ด้วย กัน อย่า ให้ รับ คำไว้ บัง คับ บัญ ชา คำ พยาน ร่วม กัน สม ข้าง ผู้ ใด เปน ที่ ฟัง ได้

๖๕

มาตรา ๖๕ ตระ ลา การ จะ ให้ โจทย์ จำเลย นำ ไป สืบ พยาน โดย อ้าง โจทย์ จำเลย ไม่ นำไป สืบ ให้ หนังสือ สม อ้าง สม ค้าน ฟัง ได้ ถ้า ปฤกษา สำนวน มิได้ เนื้อ ความ ให้ ผู้ พิพากษา เลง ดู คำ พยาน ข้อ อื่น ถ้า มิได้ เนื้อ ความ ให้ สืบ สักขี พยาน ซึ่ง ให้ หนังสือ สมอ้าง สมค้าน ไว้ นั้น เอา ความ จริง จง ได้

๖๖

มาตรา ๖๖ วิวาทกันในสฐานแห่งมืดก็ดี วิวาทกันในทางสามแพร่งก็ดี หาสักขีพยานมิได้ ให้พิเคราะห์ดูมูลคดีจงถี่ถ้วน ถ้าจริงแล้ว ท่านให้เอาบาดเจ็บสาหัศนั้นเปนพยาน

๖๗

มาตรา ๖๗ โจทย์จำเลยอ้างพยาน ๆ ต้องค้านต้องติงให้เลงดู ถ้าเปนพลความให้ยกเสีย ถ้าใจความเปนอาวุธความ ให้ผู้เปนเสนาธิบดีพึงค้นหารากแก้ว จึ่งจะฆ่าความนั้นได้โดยยุติธรรม

ลักษณพยานสิ้นแต่เพียงนี้

ลักษณมรฎก

จะ กล่าว ลักษณ มูล วิวาท อัน มีใน คัมภีร์ พระ ธรรมสาตร์ นั้น ว่า อะธัมมะทายัชชะวิภัตตะภาคัง คือ ว่า ส่วน ที่ จะ แจก มรฎก แก่ กัน มิได้ เปน ธรรม เกิด แต่ เอกู นะ ติงษ มูล วิวาท ๒๙ ประการ อัน มโน สาราจาริย์ กล่าวไว้ ฝ่าย สมเด็จ บรม กระษัตรา ธิราช เจ้า ผู้ ผ่านพิภพถวัลย์ ราช ใน กรุงเทพมหานคร ทรง ตรา พระราชบัญญัติ จัด เปน บท พระ อัยการ ชื่อ ว่า สาขะ คดี มี มาตรา ออกไป โดย ยุติธรรม์ ควร แก่ บุทคล ที่ จะได้ สิน เดิม สิน สมรศ อัน เปน ทรัพย์ มรฎก แห่ง ผู้ มรณ ภาพ โดย มี บันดาศักดิ์ แลหาบันดาศักดิ์ มิได้ ตามพระราชกฤษฎีกาอันสืบ ๆ มา ดังนี้

ศุภมัศดุ ศักราช ๒๑๕๕ ศุกระสังวัจฉะระ เชษฐมาศ ศุกปักษ์ เอกาทศ มี ดิถี ครุวาร พระบาท สมเด็จ เอกา ท ธ ร ฐ อิศวร บรมนารถ บรม บพิตร์ พระ พุทธ เจ้า อยู่ หัว ผู้ ทรง ทศ พิธ ราช ธรรม อนันต สมภารา ดิเรก เอก อุดม บรมพุทธางกูร จุลจักรพรรดิศร ธรรมิกราชาธิราชบรม บพิตร์ เสด็จ สถิตย์ ใน พระ ที่นั่ง พระพลับ พลาทอง โดย อุตราภิมุข พระ มหา วิหาร พระไชย วัฒนาราม บำ เพญ พระราชกุศล ถาปนา พระ มหา วิหาร แลพระเชตุพน แล พระมหาธาตุไว้ ให้รุ่ง เรือง ใน วร พระ พุทธ สาศนาไป เมื่อน่า ตราบ เท่า ถึง ๕๐๐๐ พรรษา จึง พระยาสมบัติบาล อนันต มไหย สวรรยาธิภักดี พิริย พาหะ กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา พระ บาท สมเด็จ เอกา ทธรฐอิศวร บรมนารถ บรม บพิตร์ พระพุทธเจ้า อยู่ หัว ว่า มรฎก พระยา โศกโขไทย ผู้ ถึง อนิจ กรรม แล พระราชทาน ให้ แบ่ง ปัน

วัน ๕ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๗ ปีกุน ศักราช ๒๑๕๕

แก่ บิดามารดาบุตร์ภรรยา ญาติพี่น้องทั้งปวง แล ส่งสัจไปให้ ธรรมาธิกรณ์ ใส่ ด้วย พระ ราชกฤษฎีกา ตาม ระวาง ลูก หญิง ชาย บิดา มารดา } แต่งทรัพย์ สิ่ง ของ แล ทาษ ชาย หญิง ให้ มี เรือน แล้ว แล บิดา มารดา ตาย แล บุตร์ ชาย หญิง ซึ่ง บิ ดา มารดา แต่ง ให้ มี เรือน แล้ว นั้น ยัง จะ เข้า ส่วน แบ่ง ปันได้ หรือ มิ ได้ โดย พระราชกฤษฎีกา ว่า ราษฎร ทั้งหลาย อันมีบุตร์ ชายหญิงครั้น ใหญ่ บิดา มารดา } แต่ง ทรัพย์ สิ่ง สิน ให้ ไป มี เรือน แล้ว นั้น จะ เข้า มา ปัน เอา ทรัพย์ สิ่งสินบิดา มารดา ซึ่ง มรณภาพ อิก นั้น ท่าน มิ ให้ ปันให้ แล ทรัพย์ นั้น ให้ ปัน ให้ แก่ ลูกหลาน ผู้ มิ ได้ ทรัพย์ นั้น ถ้า หา ลูกหลาน มิได้ กว่า นั้นไซ้ร้ จึ่ง ให้ ปันทรัพย์ นั้น ให้แก่บุตร์ผู้มีเรือนแล้ว

จึ่งพระบาทสมเด็จ เอกาทธรฐอิศวรบรมนารถบรมบพิตร์พระพุทธเจ้า อยู่ หัว ทรงพระ กรุณา โปรดเกล้า โปรดกระหม่อม มี พระราช โองการ มารพระ บัณฑูร จำเภาะ แก่ พระยา มหาอุปราช ชาติวรวงษ์ภักดี บดินทร์ สุรินทร์ เด โช ไชย มไหยสุริยศักดิ์ แสนญาธิราช แล พระ ราชครู ปะโรหิตา จารย์ ราชสุภาวดีศรีบรมหงษ์วงษ์บุริโสดมพรหมพฤฒาจารย์ แล พระยา พระคลัง ศรีธรรมราช เดชะชาติอำมาตยานุชิตพิพิธรัตนราชโกษาธิบดี อภัย พิริยบรา กรมภาหุ ให้ แต่ง พระ ราช กฤษฎีกา แต่ นี้ ไป เมื่อ น่า

๑

มาตรา ๑ แล ผู้ มี บันดา ศักดิ์ ตั้ง แต่ นา ๔๐๐ ขึ้น ไป ถึง แก่มรณ ภาพ แล จะ แบ่ง ปัน ทรัพย์ มรฎก เปน ส่วน ซึ่ง จะได้ แก่ บิดา มารดา แล ญาติ พี่น้อง บุตร์ ภรรยา หลาน เหลนหลือ นั้น โดยได้ รับราชการ แล มิ ได้ รับ ราชการ แล มี บำ เหน็จ บำนาญ แล หาบำ เหน็จ บำนาญ มิ ได้ ให้ ทำ เปน ส่วน ดัง พระ ผู้ เปน เจ้า กล่าว ไว้ นี้

๒

มาตรา ๒ (ผู้ มรณ ภาพ นั้น หา บำ เหน็จ บำ นาญ แก่ ราช การ มิ ได้ ให้ ทำ ทั้ง พัทยา คงไว้ ทั้ง สอง สฐาน ถ้า ผู้ มรณภาพ นั้น มี บำเหน็จ แก่ ราช การ แล หา บำ นาญ มิ ได้ อย่า ให้ ทำ มรฎก เลย ให้ ทำ แต่ พัท ยา คงไว้ ถ้า ผู้ มรณภาพ นั้น มี บำนาญ แก่ ราชการ แล หา บำเหน็จ มิ ได้ อย่า ให้ ทำ มรฎก เลย ให้ ทำ แต่ พัทยา เถิด ถ้าผู้ มรณภาพ นั้น มี ทั้ง บำเหน็จ บำนาญ แก่ ราชการไซร้ อย่า ให้ ทำ พัทยา แล มรฎก เลย ให้ เอา ทรัพย์ อัน เปน สะวิญาณกะทรัพย์ แล

๑

มรฎก นาต่ำ กว่า ๔๐๐ ไร่ ให้ ดู ลักษณ มรฎก บท ที่ ๕๑

๒

บำเน็จ บำนาญ แปล ว่า ความชอบ ในสมัย นี้ แบ่ง มรฎก เหมือนกัน มีบำเหน็จ บำนาญ ไม่ เปน ข้อ ต้องวินิจฉัย ใน การ ที่ พระ จะ รับ มรฎก นั้น ผู้ ตาย ต้อง อุทิศ ถวาย จึ่ง จะรับ ได้ นอก จาก นั้น ถึง จะ เปน ญาติ ก็ รับ ไม่ ได้ ให้ ดู ลักษณ มรฎก บท ที่ ๓๖

อะวิญญาณกะทรัพย์ ทั้ง สอง ประการ นั้น แบ่ง ปัน ให้ แก่ บิดา มารดา แล ลูก หลาน ชาย หญิง แห่ง ผู้ มรณ ภาพ นั้น ถ้า แล หา บิดา มารดา แล ลูก หลาน ชาย หญิง มิ ได้ อย่า ให้ ทำ มรฎก พัทยา เลย ให้ คง ไว้ แก่ ญาติ พี่ น้อง ผู้ มรณภาพ นั้น เถิด) อนึ่ง ผู้ มรณภาพ นั้น เอา สะวิญญาณกะทรัพย์ แล อะวิญญาณกะทรัพย์ ไป ฝากไว้ แห่ง อาราม ก็ดี แล สั่ง ไว้ ให้ ทำ บุญ ให้ ทาน ก็ ดี แล จำเภาะให้ แก่ เจ้า ภิกษุ องค์ ใด ก็ดี ผู้ ใด จะ เอา ออก จาก อาราม นั้น มิได้ ท่าน ว่า ผู้ นั้น มิ พ้น จาก จตุรา บาย

๓

มาตรา ๓ เสนาบดี มนตรี มุข ลูก ขุน เจ้า ราชนิ กูล ขุน หมื่น พันทนาย ผู้ มี บันดา ศักดิ์ ทั้งปวง แล บิดา มารดา แต่ง ให้ มี เรือน แต่ อายุ ควร จะ มี เรือน แล คน ทั้ง นั้น มี ทรัพย์ สิ่ง สิน ด้วย ผล ราชการ อัน พระราชทาน

๓

พัทยา เดี๋ยว นี้ ไม่ เก็บ ถึง ช้าง ม้า ฤา เครื่อง ช้าง ม้า บ่าวไพร่ไม่ เว้น แต่ เลข เรือ ยาวนั้น คือเรือยาวที่พายเช่นเรือ กฐิน หนี้ ผู้ตาย ให้ ดู ลักษณ กู้ หนี้ บทที่ ๑๖ ๒๖ ๓๒ แล ๓๓ ภาค พี่ น้อง ลูก หลาน แล ญาติกา นั้น คือ ญาติ ผู้ ใด ใกล้ ได้ ส่วน แล บีด ไม่ ให้ ญาติ ที่ ไกล ได้ ต่อไป ถ้า ญาติ ที่ ไกล้ จะ ได้ ก็ ต้องได้ แต่ ใน นาม ญาติ ที่ ใกล้ ให้ ดู ฎีกา ที่ ๔๖ ปี ๑๑๘ แล แบบ เรียน ต่าง ๆ ใน ภาค บิดามารดา ถ้า ตาย แล้ว ทั้ง ๒ แล ใน ภาค ภรรยา ถ้า หา ภรรยา มิ ได้ ให้ ดู ลักษณ มรฎก บท ที่ ๔ แม่ เจ้า เรือน ใน บท นี้ แปล ว่า ภรรยา เท่า นั้น

ให้ ก็ ดี แล มี ทรัพย์ สิ่ง สิน ขึ้น ด้วย ทำ มา หา กิน ด้วย กัน ก็ ดี แล ผู้ นั้น ถึง แก่ มรณภาพ ลง ให้เอา เครื่อง สรรพาวุธ ช้าง ม้า เครื่อง พัทยา บ่าว ไพร่ แล เรือ ยาว แต่ ๗ วา ขึ้นไป ยกไว้ เปน หลวง แล ทรัพย์ สิ่ง สิน ทาษ กรรมกร ชาย หญิง เรือก สวนไร่ นา นั้น ยัง มาก น้อย เท่า ใด ให้ ประมวญไว้ ถ้า แล ผู้ มรณ ภาพ นั้น มี หนี้ มาก น้อย เท่า ใด ก็ ดี ให้ บิดา มารดา บุตร์ ภรรยา ใช้ หนี้ จง ครบ ก่อน ถ้า ผู้ มรณภาพ หา หนี้ มิ ได้ ก็ ดี ให้ เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ ทั้ง ปวง ซึ่ง ยัง อยู่ นั้น แบ่งออก เปน ส่วน ให้ ทำ เปน ๔ ภาค ๆ หนึ่ง เข้า พระ คลัง หลวง ภาค หนึ่ง ให้ แก่ บิดา มารดา ถ้า แล บิดา ถึง แก่ มรณภาพ ยัง แต่ มารดา ให้ มารดา นั้นได้ ทรัพย์ ทั้งส่วน ถ้า มารดา มรณภาพ ยัง แต่ บิดา ให้ บิดา นั้นได้ ทรัพย์ ทั้ง ส่วน ถ้า บิดา มารดา อย่า ร้าง กัน แล้ว ให้ ได้ ทรัพย์ คน ละ กึ่ง ส่วน แล ภาค หนึ่ง ให้ แก่ พี่ น้อง ลูก หลาน แล ญาติกา ผู้ ถึง มรณภาพ ภาค หนึ่งให้ แก่ ภริยา ถ้า แล ผู้ มรณภาพนั้น นั้น หาแม่ เจ้า เรือน มิได้ ให้ ยก ไว้ เปน หลวง

๔

มาตรา ๔ ถ้า บิดา มารดา ผู้ มรณภาพ นั้น หา มิได้ แล ทรัพย์ สิ่ง ของ ทาษ กรรมกร ชาย หญิง อัน เปน เครื่อง บริโภค ทั้งปวง นอกกว่า เครื่อง สรรพาวุธพัทยาที่เปนของหลวงนั้นให้ แบ่ง ปันออก เปน ๓ ภาค ๆ หนึ่ง เข้า พระ คลัง หลวง ภาค หนึ่งให้ แก่ พี่ น้อง ลูกหลาน แล ญาติ ผู้ ถึง มรณภาพ ภาค หนึ่งให้ แก่ ภริยา ถ้า แล ผู้ มรณภาพ นั้น หา แม่ เจ้า เรือน มิ ได้ ให้ ยก ไว้ เปน หลวง

เมียก่อน

๕

มาตรา ๕ ผู้มี บันดาศักดิ์ ถึง แก่ มรณ ภาพ มี ภริยา อัน สู่ ขอ มี ขัน หมาก บิดา มาร ดา ยกให้ อยู่ ด้วย กัน ก็ ดี แล มี ภริยา อัน ทรงพระกรุณา พระ ราช ทานให้ ด้วย มี บำ เหน็จ แก่ ราชการ ก็ดี แล ภริยา อัน ทูล ขอ แล พระราชทานให้ก็ ดี แล มี นา ๆ ภริยา ก็ ดี แล มี ภริยา ทั้ง ๔ จำพวก นั้นได้ อยู่ กิน ด้วย กัน ตั้ง แต่ ๓ ขวบ ขึ้นไป แลได้ รักษาไข้ ปลงศพไซร้ ภริยา อันทรง พระกรุณา พระราชทานนั้นให้ ได้ ทรัพย์ ๓ ส่วน กึ่ง ภริยา อัน สู่ ขอ มี ขันหมาก บิดา มารดา ยกให้ นั้น ให้ได้ ทรัพย์ ๓ ส่วน เหตุ ภริยา อันพระราชทานให้นั้น สูง ศักดิ์ กว่า ภริยา อัน มี ขัน หมาก บิดา มารดา ยกให้ ภริยา อัน ทูล ขอ พระราชทานให้ แล นา ๆ ภริยา คือ ว่า อนุภริยา นั้น ให้ ได้ทรัพย์ ๒ ส่วน กึ่ง ถ้า แล ภริยา ๔ จำพวกนั้น อยู่ ด้วย กัน แต่ ๓ ขวบ ลง มา แลได้ รักษาไข้ ปลงศพไซร้ ให้ได้ ทรัพย์ คนละ กึ่ง ส่วน ซึ่ง แบ่งไว้ใน เดิม นั้น แล ทรัพย์ ซึ่ง แบ่งไว้ กึ่ง หนึ่ง นั้น ให้ เอาไป เพิ่ม เข้าใน ทรัพย์ ๓ ภาค ถ้า แล ภริยา ทั้ง ๔ จำพวก นั้น มิได้ รักษาไข้ปลงศพ อย่าให้ได้ ส่วน แบ่ง ปัน เลย

๖

มาตรา ๖ ถ้า ภริยา อัน พระราช ทานให้ ได้ รับราชการให้ได้ ทรัพย์ นั้น ๔ ส่วน กึ่ง แล ภริยา อัน มี ขันหมาก สู่ ขอ บิดา มารดา ยกให้ ได้ รับ ราชการให้ได้ ทรัพย์ ๔ ส่วน ภริยา อัน ทูล ขอ พระราชทานให้ แล นา ๆ ภริยา นั้น ถ้าได้ รับ ราชการให้ได้ ทรัพย์ ๓ ส่วน กึ่ง

๗

๗ อนึ่ง ถ้า ผู้ มรณภาพ นั้น มีทาษ ภริยา เกิด ลูก ชาย หญิง ด้วย กัน แล ลูก นั้น ตาย ก็ ดี ยัง ก็ ดี อย่าให้ เอา ทาษ ภริยา นั้น เข้า ส่วน แบ่ง ปันเลย ให้แต่ ตัว มัน รอด เปนไทย ถ้า ผู้ มรณภาพ นั้นให้ ทรัพย์ สิ่ง ของ ทาษ หญิงชาย แก่ ลูก ซึ่ง เกิด ด้วยทาษภริยา นั้น แลลูก นั้นตายแล้ว แล ทรัพย์สิ่งของ ทาษหญิงชาย ซึ่งให้ นั้น มากน้อย เท่าใด ให้ได้ แก่ ทาษ ภริยา ซึ่งเกิด ลูก ด้วย ผู้ มรณภาพ นั้น

๘

๘ แลลักษณบุตร์ อันจะได้ ทรัพย์ มรฎก นั้น คือบุตร์ อันเกิดด้วย ภริยา สู่ ขอ แล ภริยา พระราชทาน ๑ เกิด ด้วย อนุภริยา ๑ เกิด ด้วย ทาษ ภริยา ๑ แล บุตร์ มา ด้วย สามี ๑ มา ด้วย ภริยา ๑ แล บุตร์ บุญธรรมขอ ท่าน เอา มา เลี้ยง แต่ น้อย ๑ แล บุตร์ ๖ จำพวก นี้ ควร จะ ได้ ส่วน แบ่ง ปัน ทรัพย์ มรฎก แห่ง บิดา มารดา

๙

มาตรา ๙ บุตร์ ชายหญิงอัน เกิดด้วยภริยา ซึ่ง บิดา มารดา สู่ ขอ แล เกิด ด้วย ภริยา พระราชทาน ถ้าได้ รักษาไข้ แล

ปลงศพ	บุตร์ได้ ทรัพย์ ๓ ส่วน	ถ้าได้ รับ ราชการได้ ๔ ส่วน
	หลานได้ ทรัพย์ ๒ ส่วน	ถ้าได้ รับ ราชการได้ ๓ ส่วน
	เหลนได้ ทรัพย์ ส่วน ๑	ถ้าได้ รับ ราชการได้ ๒ ส่วน
	หลือได้ ทรัพย์ กึ่ง ส่วน	ถ้าได้ รับ ราชการได้ ๑ ส่วน

๙

คือ บุตร์ เมีย ที่ไม่ได้ เปน อนุ ภรรยา ตาม ลักษณ มรฎก บท ที่ ๑๐

๑๐

มาตรา ๑๐ บุตร์ หญิง ชาย อัน เกิด ด้วย อนุภริยา แล ภริยา อัน ทูล ขอ พระราชทานให้ ถ้า แล ได้ รักษาไข้

ปลง ศพ	บุตร์ได้ ทรัพย์ ๒ ส่วน กึ่ง	ถ้าได้ รับ ราชการได้ ๓ ส่วน กึ่ง
	หลานได้ ทรัพย์ ส่วน กึ่ง	ถ้าได้ รับ ราชการได้ ๒ ส่วน กึ่ง
	เหลนได้ ทรัพย์ ส่วน ๑	ถ้าได้ รับ ราชการได้ ๒ ส่วน
	หลือได้ ทรัพย์ กึ่ง ส่วน	ถ้าได้ รับ ราชการได้ ๑ ส่วน

๑๑

มาตรา ๑๑ บุตร์ หญิง ชาย อัน เกิด ด้วย ทาษ ภริยา ถ้า ได้ รักษาไข้

แล ปลง ศพ	บุตร์ได้ ทรัพย์ ๒ ส่วน	ถ้าได้ รับ ราชการได้ ๓ ส่วน
	หลานได้ ทรัพย์ ส่วนกึ่ง	ถ้าได้ รับ ราชการได้ ๒ ส่วนกึ่ง
	เหลนได้ ทรัพย์ ส่วนหนึ่ง	ถ้าได้ รับ ราชการได้ ๒ ส่วน
	หลือได้ ทรัพย์ กึ่ง ส่วน	ถ้าได้ รับ ราชการได้ ๑ ส่วน

ถ้า มิได้ รักษาไข้ ปลง ศพ แล อย่าให้ มัน ทั้งนั้นได้ ส่วน แบ่ง ปัน ทรัพย์ มรฎก เลย

๑๒

มาตรา ๑๒ บุตร์ บุญธรรม อัน ตัด สาย สดือ มา เลี้ยง แลได้ ทนุก บำรุง แต่ เดือน หนึ่ง ถึง ขวบให้ได้ ทรัพย์ ส่วน กึ่ง ถ้าได้ รับ ราชการได้ ๒ ส่วน แต่ ๒ ขวบ ถึง ๔ ขวบได้ ทรัพย์ ส่วน หนึ่ง ถ้าได้

๑๒

ใน วงเล็บ ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๙ ยกเลิก

รับ ราชการได้ ทรัพย์ ส่วน กึ่ง แต่ ๕ ขวบ ถึง ๗ ขวบได้ ทรัพย์ กึ่งส่วน ถ้าได้ รับ ราชการได้ ทรัพย์ ส่วน หนึ่ง แล บุตร์ บุญธรรม อัน ตัด สาย สดือ มา เลี้ยง ๓ ประการ นี้ จะ แก้ คดี ต่าง พ่อ แม่ เลี้ยง ก็ได้ เหมือนกับ ลูก หลงไป เกิด อื่น ถ้าพ้น ๗ ขวบ อย่าให้ ปั่น ทรัพย์ มรฎก ให้ เพราะ ว่าใหญ่ รู้ ความ แล้ว (ท่าน เอา มา เลี้ยง ท่านไม่ มี อาลัย จะ ว่า คดี แก้ ต่าง มิได้ เลย)

พระธรรมศาสตร์

๑๓

มาตรา ๑๓ ชาย หม้าย มี บุตร์ได้ หญิงหม้าย มี บุตร์ ติด มา เปน ภรรยา เกิด บุตร์ ด้วย กัน ถ้า บิดามารดา ตาย บุตร์ อัน เกิด ด้วย กัน นั้นได้ ทรัพย์ ๕ ส่วน บุตร์ อัน มา ข้าง สามี ภริยา นั้นได้ ส่วน หนึ่ง เหตุใด จึ่ง กล่าว ดังนี้ เหตุ ว่า บิดา มารดา ถึง แก่ วิบัติ สิ่ง ใด ๆ บุตร์ ผู้ มา ข้าง สามี ภริยา ก็ จะถึง แก่วิบัติ ด้วยบิดามารดา

๑๔

มาตรา ๑๔ บุตร์ อัน เกิด ด้วย กัน นั้น มี เย่า เรือน เลี้ยง ชีพ เองแล้ว

๑๓

ให้ ดู ลักษณมรฎก บท ที่ ๑๔

๑๔

ไม่ มี ญาติ ที่ จะ รับ มรฎก ให้ ดู ลักษณ มรฎกบท ที่ ๓๘

ให้ เอา ทรัพย์ มรฎก นั้น ทำ เปน ๕ ส่วน ให้ แก่ บุตร์ อัน เกิด ด้วย กัน นั้น ๔ ส่วน ให้ แก่ บุตร์ อัน มา ข้าง สามี ภริยา นั้น ส่วน หนึ่ง ถ้า บุตร์ อัน มา ข้าง สามี ภริยา นั้น มี เย่า เรือน เลี้ยง ชีพ เอง แล้ว เมื่อ บิดา มารดา ตาย แล จะ เอา ทรัพย์ มรฎก นั้น มิ ได้ เลย บุตร์ อัน เกิด ด้วย กัน นั้น ได้ ทรัพย์ มรฎก แต่ ผู้ เดียว ถ้า บุตร์ อัน เกิด ด้วย กัน นั้น หา มิ ได้ แล มี แต่ ลูก ชาย หญิง ซึ่ง มา ข้าง สามี ภริยา แลลูกนั้นควรได้ ทรัพย์ มรฎก ๒ ส่วน ให้ ได้ แก่ ญาติ เผ่า พันธุ์ อัน จะ สืบ ไป นั้น ๓ ส่วน ถ้า บุตร์ อัน เกิด ด้วย กัน ก็ ดี แล ลูก อัน มา ข้าง สามี ภริยา ก็ ดี แล ญาติ พี่ น้อง พ้อง พันธุ์ หา มิ ได้ ก็ ดี มี แต่ บุตร์ อัน ขอ ท่าน มา เลี้ยง ที่ ควร จะ ได้ มรฎก นั้น ให้ได้ ทรัพย์ ส่วน แบ่ง ปัน ๒ ส่วน แล ทรัพย์ ๓ ส่วน นั้น ให้ ส่ง เข้า ท้อง พระคลัง ถ้า หา บุตร์ ชาย หญิง ญาติ พี่ น้อง มิ ได้ ก็ ให้ เอา ทรัพย์ นั้น ส่ง เข้า พระคลัง หลวง ทั้ง สิ้น

๑๕

มาตรา ๑๕ ถ้า ทรัพย์ บิดา มารดา ยก ให้ แก่ บุตร์ ผู้ หนึ่ง แล้ว อยู่ มา บิดา มารดา ถึง แก่ มรณภาพ แล บุตร์ ทั้ง หลาย จะปัน เอาทรัพย์ นั้น มิได้ ควร ปันได้ แต่ ทรัพย์ ซึ่ง อยู่ แก่ บิดา มารดา นั้น ให้ แก่ บุตร์ ทั้ง หลาย

๑๖

มาตรา ๑๖ ผู้ มรณภาพ มีพี่ น้อง แลได้ รักษาไข้ ปลง ศพ ให้ ปัน แก่ พี่

บิดามารดา เดียว กันได้ ทรัพย์ ๓ ส่วน ได้รับ ราชการได้ ทรัพย์ ๔ ส่วน
น้อง บิดา เดียว ต่าง มารดา ได้ ทรัพย์ ๒ ส่วน ได้ รับ ราช การ ได้ ๓ ส่วน
มารดา เดียว ต่างบิดาได้ทรัพย์ ส่วนกึ่งได้รับ ราชการได้ทรัพย์ ๒ ส่วน

๑๗

มาตรา ๑๗ ปู่ ย่า ตา ยาย ผู้ มรณ งาน เดียวกันได้ ทรัพย์มรฎกส่วนกึ่ง

ถ้า ผู้ มรณภาพ มี สาขา ญาติ ฝ่าย ปู่ ย่า ก็ ดี แล ญาติ ฝ่าย ตา ยาย ก็ ดี แล ได้ รักษาไข้ ปลง ศพ ให้ ได้ ทรัพย์ นั้น กึ่ง ส่วน ถ้าได้ รับ ราชการ ได้ ทรัพย์ มรฎก ส่วน หนึ่ง

๑๖

วินิจฉัย ตาม ฎีกา ที่ ๔๖ ปี ๑๑๘ แล พระ บรม ราช วินิจฉัย ต่าง ๆ ต้อง เข้าใจ ว่า พี่ น้อง จะ มา เอา มรฎก ผู้ ตาย จาก ภาค ญาติไม่ได้ ถ้า ผู้ ตาย ยัง มี บุตร์ หลาน อยู่ เพราะ บุตร์ ใกล้ กว่า หลาน เหลน หลือ เล่า ก็ รับ ส่วน ใน นาม ของ ผู้ ที่ เปน ลูก ผู้ ตาย

๑๗

ปู่ย่า ตายาย นับ ว่า ใกล้ เท่า กัน กับ พี่ น้อง คือ เรียก ว่า ญาติ ชั้น ที่ ๒ ให้ ดู คำ อธิบาย ใน ลักษณ มรฎก บท ที่ ๑๖ หลาน เหลน ที่ พูด ใน นี้ ไม่ ได้ ประ สงค์ ว่า หลาน เหลน โดย ตรง

ลุงป้า อาวอา ผู้ มรณ งาน เดียว ได้ ทรัพย์ ๒ ส่วน
ได้ รับ ราชการได้ ทรัพย์ ๒ ส่วน กึ่ง

ลูก ลุง ป้า น้า อาว อา ผู้ มรณ ได้ ทรัพย์ ส่วน กึ่ง
ได้ รับ ราชการได้ ทรัพย์ ๒ ส่วน

อนึ่ง หลาน ห่าง มิได้ รับ ราชการได้ รักษาไข้ได้ ทรัพย์ ส่วน หนึ่ง
ได้ รับ ราชการได้ ทรัพย์ ส่วน กึ่ง

เหลน ห่าง มิได้ รับ ราชการ ได้ รักษาไข้ ได้ ทรัพย์ กึ่ง ส่วน
ได้ รับ ราชการได้ ทรัพย์ ส่วน หนึ่ง

๑๘

มาตรา ๑๘ บิดา มารดา แต่ง ให้ บุตร์ หญิง ชาย มี เรือน แล้ว แต่ ทว่า ได้ ให้ ทรัพย์ สิ่ง สิน นั้น น้อย แล บิดา มารดา นั้น มรณภาพ ทรัพย์ สิ่ง สิน ยัง มี มาก ให้ แบ่ง ปัน ทรัพย์ นั้น ให้ แก่ บุตร์ อัน มี เรือน แล้ว แต่ กึ่งส่วน บุตร์ หญิง ชาย ซึ่ง ยัง มิได้แต่งให้ มี เรือน นั้น อนึ่ง ถ้า บิดา มารดาแต่ง ให้ บุตร์ หญิง ชาย มี เรือน แล้ว ให้ ได้ ทรัพย์ สิ่ง สิน นั้น มาก ทรัพย์ สิ่ง สิน นั้น ยัง น้อย อย่า ให้ แบ่ง ปัน ทรัพย์ นั้น ให้ แก่ ลูก หญิง ชาย ซึ่ง มี เรือน แล้ว นั้น เลย

๑๙

มาตรา ๑๙ ถ้า แลหลาน เหลน ก็ดี ปู่ย่า ตายาย แต่ง ให้ มี เรือน แล้ว แล ให้ ทรัพย์ สิ่ง สิน นั้น น้อย แล ปู่ ย่า ตายาย นั้น มรณภาพ ทรัพย์ สิ่งสิน นั้น ยัง มี มาก ให้ หลาน เหลน ผู้ มี เรือน แล้ว นั้น ได้ ทรัพย์ แต่ กึ่งส่วน

หลาน เหลน ซึ่ง ยัง มิได้ แต่ง ให้ มี เรือน นั้น อนึ่ง ถ้า แล หลาน เหลน ก็ดี ปู่ ย่า ตายาย แต่ง ให้ มี เรือน แล้ว แลให้ ทรัพย์ นั้น มาก ปู่ ย่า ตา ยาย นั้น มรณภาพ ทรัพย์ สิ่ง สิน นั้น ยัง น้อย อย่า แบ่ง ปัน ทรัพย์ นั้น ให้ แก่ หลาน เหลน ซึ่ง มี เรือน แล้ว นั้น เลย

๒๐

มาตรา ๒๐ บุตระ บุตรี ผู้ ใด แล บิดา มารดา ประกอบให้ สามี ภริยา แล้ว แล ยัง อยู่ กิน ด้วยกันกับ เรือน บิดามารดา ยัง เกิด บุตร์ ด้วย กัน แล บุตระ บุตรี ผู้ นั้น ถึง แก่ อุบัติ เหตุ แล ทรัพย์ มรฎก แห่ง ผู้ มรณ นั้น มี มาก น้อย เท่า ใด ควร ให้ แก่ บิดา มาดา ผู้ มรณ นั้น อนึ่ง ถ้า บุตรี ผู้ ใด ยัง อยู่ กับ เรือน บิดา มารดา ๆ ให้ ทรัพย์ แก่ บุตรี ผู้ นั้น แล้ว แล คืน เอา ก็ได้ เล่า เหตุ บุตรี อยู่ กับ เรือน บิดา มารดา ๆ นั้น เป็น อิศร แก่ บุตรี ถ้า บุตรี นั้น ออกไป จาก เรือน บิดา มารดา แล้ว บิดา มารดา มิได้ เปน ใหญ่ แก่ บุตรี นั้น เลย สามี นั้นได้ เปน อิศระ แก่ บุตรี นั้น แล

๒๐

ให้ ดู อำ นาจ อิศร ใน สารบาน แพ่ง หมวด เบ็ด เตล็ด

๒๑

มาตรา ๒๑ หญิง ชาย สม รศ ด้วย กัน แล เขา นั้น ตาย จาก กัน ท่าน ให้ ยก สิน เดิม ให้ แก่ ญาติ พี่ น้อง เขา ตาม มาก แล น้อย แล สมรศ ทำได้ ด้วย กัน เท่า ใด ให้ แบ่ง ปั่น โดย พระ ราช กฤษ ฎี กา

๒๒

มาตรา ๒๒ บุตรี ผู้ ใด บิดา มารดา มิ ได้ ประกอบ เย่า เรือน แล สามี ให้ บุตรี นั้น สมัค ไป อยู่ ด้วย สามี เอง ก็ ดี อนึ่ง ผู้ ข่ม เหง เอา ไป ก็ ดี แล บุตรี นั้น ยัง ไม่ เกิด บุตร์ อยู่ มา บุ ตรี ผู้ นั้น ถึง แก่ กรรม แลทรัพย์ แห่ง บุ ตรี นั้น มิ ควร ได้ แก่ สามี นั้น เลย แล ทรัพย์ นั้น ควร ได้แก่ บิดา มารดา บุตรี นั้น แล

๒๓

มาตรา ๒๓ ถ้า บุตร์ หญิง ชายใจ หยาบ ช้า กล้า แขง บิดา มารดา

๒๑

คือ ตาม ลักษณ ผัว เมีย บท ที่ ๖๘ ให้ ดู ลักษณ มรฎก บท ที่ ๓๔ แล ๓๕ บทที่ ๒๑ นี้ตาม ที่ ได้ วิ นิจ ฉัย มา แปล ความ ว่า ใช้ ได้ แต่เมื่อ ภรรยาไม่มีบุตร์ ถ้า มี บุตร์ เป็นอยู่ ก็ดี ตาย แล้ว ก็ดี บทนี้ใช้ ไม่ได้

๒๒

ให้ ดู ลักษณ มรฎก บท ที่ ๒๕

๒๓

ให้ ดู ลักษณ มรฎก บท ที่ ๒๔

สั่ง สอน มิ ฟัง แล ขับ เสีย มิ ได้ นับ ว่า บุตร์ มิ ได้ ให้ อยู่ ณ บ้าน เรือน แล บิดา มารดา นั้น มรณ ภาพ แล จะ กลับ มา เอา ส่วน แบ่ง ปั่น เล่า ท่าน ว่า อย่า ให้ แบ่ง ปั่น ทรัพย์ นั้นให้ เลย

๒๔

มาตรา ๒๔ ถ้า หลาน หญิง ชาย แล สา ขา ญาติ อัน ใจ หยาบ ช้า กล้าแขงแลปู่ย่าตายายสั่งสอนมิฟังขับเสียมิได้ นับว่าเปน หลาน สาขาญาติ มิได้ ให้ อยู่ ณ บ้าน เรือน แล ปู่ ย่า ตา ยาย นั้น มรณ ภาพ แล จะ กลับ มา เอา ส่วน แบ่ง ปั่น ท่าน ว่า อย่า ให้ แบ่ง ปั่น ทรัพย์ นั้น ให้ เลย

๒๕

มาตรา ๒๕ บุตร์ หญิง ชาย ละ บิดา มารดา ไป อยู่ ต่าง เมือง บิดา มารดา ตาย จะ กลับ คืน มา เอา ทรัพย์ สิ่ง สิน ที่ เย่า เรือน เล่า ท่านว่า อย่า ให้ เลย ท่าน ว่า ให้ แก่ ผู้ อยู่ ประฏิบัติ บิดา มารดา นั้น

๒๔

ให้ ดู ลักษณะ มรฎก บท ที่ ๒๓

๒๕

บุตร์ ที่ ตาม ชาย ไป บิดา มารดา ไม่ได้ ดี ด้วย เปนต้น

๒๖

มาตรา ๒๖ ถ้า พี่ น้อง ลูก หลาน แล สาขา ญาติ อยู่ ต่าง เมือง ก็ ดี อยู่ ณ แขวง จังหวัด ทั้ง ๔ ก็ ดี แล ผู้ นั้นได้ มา รัก ษาไข้ ปลง ศพ ให้ได้ ทรัพย์ ตาม ส่วน แบ่ง ปั้น ซึ่ง จะ ได้ นั้น ถ้า มา มิ ทัน รัก ษา ไข้ แต่ได้ ช่วย ปลง ศพ ให้ ได้ ทรัพย์ กึ่ง ส่วน ถ้า มา ทัน ได้ รัก ษา ไข้ แล มิ ได้ ปลง ศพ ให้ ได้ ทรัพย์ มรฎก นั้น กึ่ง ส่วน ถ้า มิ ได้ รักษา ไข้ ปลง ศพ อย่าให้ได้ ส่วน แบ่ง ปั้น นั้น เลย

๒๗

มาตรา ๒๗ ถ้า แลพี่ น้อง ลูกหลาน สาขาญาติ ไปรับราชการอยู่ เมือง ไกล ให้ เอา ทรัพย์ ซึ่ง เปน ส่วน แบ่น ปัน แห่ง ผู้ จะ ได้ นั้น ให้ ผู้ ได้ พิจารณา จด หมาย ไว้ แล้ว ให้มอบ ทรัพย์ นั้น ไว้ แก่ ญาติ อัน สนิท กว่า ผู้ นั้น จะ มา แต่ ราชการ จึ่ง ให้ เอา ทรัพย์ส่งให้

๒๘

มาตรา ๒๘ พี่ น้อง ลูกหลาน เหลนหลือแล สาขาญาติ ได้ รับราชการ อยู่ ใน พระ ราชวัง จะออกไป รักษาไข้ ปลง ศพมิได้ ให้ แบ่งทรัพย์ นั้นให้ ตามส่วน ซึ่งจะได้นั้น อนึ่ง ถ้าพี่น้อง ลูกหลาน เหลนหลือ สาขาญาติไปรับ ราชการ อยู่ ณ เมือง เอก โท ตรี จัตวา แลแขวงจังหวัด ไซร้ ให้ แบ่งทรัพย์ บัน ดา ส่วน

๒๖

เด็กไม่ ต้อง รักษาไข้ ปลงศพ ไม่ เปน ไร ให้ ดู ฎีกา ที่ ๔๖ ปี ๑๑๘

ซึ่ง จะได้ นั้นไว้ ณ พระคลัง ก่อน ถ้า ผู้ นั้น มา แต่ ราชการ แล้ว จึ่ง เอา ทรัพย์ ซึ่ง ไว้ ณ พระคลังนั้นให้ อนึ่ง ถ้าพี่น้องลูกหลานเหลนหลือสาขาญาติ อยู่ รับ ราชการ ณ กรุงเทพ มหานคร แล บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ไป

อยู่ รับ ราชการ ณ เมือง { เอก
โท
ตรี
จัตวา } แล แขวง จังหวัด ถึง แก่ มรณภาพ แลพี่

น้อง ลูก หลาน เหลน หลือ ได้รับ ราช การ แล จะไป รักษา ไข้ ปลง ศพมิได้ ก็ ให้ ได้ ส่วน แบ่ง ปัน ตาม ส่วน ซึ่ง จะได้ นั้น

๒๙

มาตรา ๒๙ ญาติ ผู้ ใด ป่วย ไข้ แล ลูก หลาน ญาติ พี่ น้อง ผู้ ไข้ นั้น อยู่ บ้าน เดียวกัน ก็ ดี อยู่ ต่าง บ้าน ใน แขวง จังหวัด เข้า มา ก็ดี แล มัน มิ ได้ รัก ษา ไข้ ปลง ศพ ก็ดี แล ไป รักษาไข้ มิ ได้ ปลง ศพ ก็ ดี แล ได้ แต่ ปลง ศพ มิได้รักษา ไข้ ก็ ดี ท่าน ว่า อย่า ให้ มัน ได้ ส่วน แบ่ง ปั่น เลย เหตุ ว่า มัน มิได้ อยู่ ช่วย รักษาไข้ ปลงศพโดย สุจริต คิด แต่ จะ เอา ทรัพย์ มรฎก แห่ง ผู้ มรณ ภาพ นั้น ถ่าย เดียว

๓๐

มาตรา ๓๐ ผู้ ไข้ อยู่ หัวเมือง เล็ก แขวง จังหวัด ทั้ง ๔ แล ลูก หลาน พี น้อง ญาติ มิ ได้ ออก ไปรักษา ไข้ ปลง ศพ แล มิได้ แต่ง ให้ มี ผู้ ออก ไป ช่วย รักษา ไข้ แล ปลง ศพ แล ญาติ ออกไป จะ แบ่ง ปัน เอา ทรัพย์ มรฎก นั้น ท่าน ว่า มิ ให้ ได้ ส่วน แบ่ง ปัน ทรัพย์ มรฎก นั้น ถ้าให้

มี ผู้ ออก ไป ช่วย รักษา ไข้ แล ช่วย ปลง ศพ ให้ ได้ ส่วน แบ่ง ปันทรัพย์ มรฎก นั้น ถ้า ผู้ ไข้ อยู่ ใน กรุงเทพ มหานคร แล ลูก หลาน พี่ น้อง ญาติ ผู้ ไข้ นั้น ไป ราชการ ก็ ดี ไป ครอง เมือง ก็ ดี ไป รั้ง เมือง ก็ ดี ไป เปน กรมการ ก็ ดี ใช้ ไป ราชการ สิ่ง ใด สิ่ง หนึ่ง ก็ ดี แล ผู้ นั้น ได้ ช่วย รักษา ไข้ แล มิ ได้ ช่วย แต่ง การ ปลง ศพ ญาติ ผู้ มรณภาพ นั้น ท่าน ให้ ได้ ส่วน แบ่ง ปัน ทรัพย์ มรฎกญาติ ผู้มรณภาพนั้น เพราะญาติ นั้น ไป ติด ราชการ ท่าน แล

๓๑

มาตรา ๓๑ ผู้ ใด ไถ่ ญาติ หลาน เหลน แล สาขาญาติ เปน ทาษ ถ้า แลผู้ ไถ่ นั้น มรณภาพ ให้ พิ จารณา สิน ซึ่ง ไถ่ นั้น ให้ รู้ จัก มาก แล น้อย ถ้า แล สิน ไถ่ นั้น ควร ด้วย ส่วน แบ่ง ปัน แก่ ญาติ หลาน เหลน แล สาขาญาติ นั้น แล้ว ให้ ญาติ หลานเหลน สาขาญาติ ผู้ เปน ทาษ นั้น รอด เปน ไทย แล อย่า ให้ ส่วน แบ่ง ปัน นั้น เลย ถ้า สิน ไถ่ นั้น มาก กว่า ส่วน แบ่ง ปัน เท่า ใด ให้ เรียก เอา สิน ไถ่ ซึ่ง เหลือ กว่าสิน แบ่ง ปันนั้น ปัน แก่ ญาติ ทั้ง ปวง ถ้า สิน ไถ่ นั้น น้อย กว่า ส่วน ซึ่ง จะ ได้ แบ่ง ปัน นั้น ให้ อิก จง ครบ ตาม ส่วน ญาติ ลูก หลาน เหลน สาขาญาติ ซึ่ง จะ ได้ นั้น

๓๑

อย่างไร ก็ เปน ไทย ถ้า ค่า ตัว มาก กว่า ส่วน ที่ จะ ได้ ส่วน ที่ มาก นั้น ก็ เปน เหมือน อย่าง ว่า หนี้

๓๒

มาตรา ๓๒ ถ้า ญาติ หลาน เหลน สาขาญาติ กู้ เงิน แล ญาติ ผู้ เจ้า เงิน นั้น มรณภาพลง ให้ พิจารณา ทรัพย์ อัน กู้ นั้น มากน้อย เท่า ใด แล ให้ ยกไว้ แก่ ญาติ หลาน เหลน สาขาญาติ แต่ ตาม จะได้ ส่วน แบ่ง ปันนั้น แล ดอก เบี้ย นั้น อย่า ให้ คิด เอา ถ้า แล ต้น เงิน ซึ่ง กู้ นั้น มาก กว่า ส่วน แบ่ง ปัน ซึ่ง จะ ได้ นั้น ให้ เอา แต่ เหลือ นั้น มา แบ่ง ปัน แก่ ญาติ ทั้ง ปวง นั้น ถ้า ทรัพย์ อัน กู้ นั้น น้อย กว่า ส่วน แบ่ง ปัน ซึ่ง จะ ได้ นั้น ให้ แบ่ง ปัน เพิ่ม จน ครบ ส่วน ญาติ ซึ่ง จะ ได้ นั้น แล

๓๓

มาตรา ๓๓ สมเด็จ พระ พุทธ เจ้าอยู่ หัว พระราชทาน ช้าง ม้า แลทรัพย์ สิ่ง ของ แก่ ผู้ใด ก็ เปน สิทธิ์ แก่ ผู้ รับ พระราชทาน นั้น ถ้า แล เมื่อ น่า ไป ข้า คนซึ่ง พระราชทาน นั้น เกิด ลูก ชาย หญิง สืบ ไป ก็ ให้ เปน สิทธิ์ แก่ ผู้ นั้น แม้น เขา ผู้ ได้ รับ พระราชทาน สิน ทรัพย์ พัทยา นั้น ล้ม ตาย แลพี่ น้อง ลูก หลาน เขา ยัง แล ข้า คน สิน ทรัพย์ ซึ่ง มี มาก น้อย เท่า ใด นอก กว่า เครื่อง พัทยา นั้น ก็ ให้ เปน สิทธิ์ แก่ ผู้ เปน พี่ น้อง ลูกหลานนั้น

๓๔

มาตรา ๓๔ พระราชทาน เมีย ให้ แก่ ขุน มูลนาย ผู้ ใด แล เมีย

๓๓

ให้ ดู ลักษณ เบ็ด เสร็จ บท ที่ ๕๔

๓๔

ให้ ดู ลักษณ มรฎก บท ที่ ๓๕

พระราชทาน นั้น ล้ม ตาย ท่าน ว่า หญิง ผู้ ตาย นั้น เปน ข้า หลวง ท่าน ให้ เอา ทรัพย์ เดิม แล สิน สมรศ แห่ง หญิง ผู้ ตาย นั้น แบ่ง ออก เปน ๓ ภาค ๆ หนึ่ง ยก ไว้ เปน หลวง ภาค หนึ่ง ไว้ ให้ แก่ ผัว ภาค หนึ่ง ไว้ แก่ ญาติ หญิง ผู้ ตายนั้น

๓๕

มาตรา ๓๕ ภรรยา ข้า ราช การ ผู้ สูง นา ๔๐๐ ขึ้นไป ถ้า เปน ภรรยา พระ ราชทาน ถึง แก่ มรณภาพ ญาติ พี่ น้อง ผู้ ตาย ฟ้องหา ทรัพย์มรฎก ให้ พิจารณาตามกฎหมาย ถ้า เปน ภรรยาหลวง } อนุภรรยา } มี ทุน แล สิน เดิม มา อยู่ กิน หญิง ตาย ฝ่าย ญาติ พี่ น้อง แห่ง หญิง มา ฟ้อง หา ทรัพย์ มรฎก ท่าน ให้ แบ่ง ปัน แต่ ทุน แล สิน เดิม แห่ง หญิง นั้น ให้ แก่ ญาติ พี่ น้อง ผู้ ตาย ถ้า ทุน แล สิน เดิม จำ หน่าย สิ้น แล้ว จึง ให้ เอา สินสมรศคิด ใช้ สิน เดิม แล สมรศ เหลือ มาก น้อย เท่า ใด ให้ คง ไว้ แก่ ชาย ถ้า ภรรยาหลวง } อนุภรรยา } หา ทุน แล สิน เดิม มิ ได้ อย่า ให้ แบ่ง ปันทรัพย์ มรฎก นั้น เลย ให้ คง อยู่ แก่ ชาย จง สิ้น เหตุ ทรัพย์ นั้น จะได้ เปน กำลัง ราชการ แก่ ชาย ผัว สืบ ไป

๓๕

ให้ ดู ลักษณ มรฎก บท ที่ ๒๑ แล ๓๔

๓๖

มาตรา ๓๖ ภิกษุ จุติ จาก อาตมาภาพ แล คฤหัษฐ์ จะ ปันเอา ทรัพย์ มรฎก นั้น มิ ได้ เหตุ ว่า เขา เจตนา ทำ บุญ ให้ แก่ เจ้า ภิกษุ เปน ของ อยู่ ในอารามท่านแล้ว ถ้า เจ้า ภิกษุ อุทิศ ไว้ ให้ ทาน แก่คฤหัษฐ์ ๆ จึ่ง รับ ทานท่านได้ อนึ่ง ถ้า คฤหัษฐ์ มรณภาพ บิดามารดา ญาติ พี่ น้อง ลูก หลาน เปน เจ้า ภิกษุ อยู่ ใน ศิกขา บท แล้ว จะปัน เอา ทรัพย์ มรฎก คฤหัษฐ์ นั้น มิ ได้ เหตุ ว่า เปน บุตร์ พระ เจ้า แล้ว ถ้า คฤหัษฐ์ ผู้ มรณภาพ นั้น อุทิศไว้ ถวาย สวิญญาณะกะทรัพย์ อวิญญาณะกะทรัพย์ } แก่เจ้าภิกษุผู้เปน ญาติ พี่ น้อง ลูก หลาน } จึ่ง รับ เอา ทรัพย์ ทั้ง นั้น เปนของ เจ้าภิกษุ ได้ ถ้า เจ้าภิกษุจุติจากอาตมาภาพ ทรัพย์ นั้น คง เปน ของ ใน อาราม ผู้ ใด จะ ว่า กล่าว เอา ท่าน ว่า มิ ได้ เลย

๓๗

มาตรา ๓๗ ลูก หลาน เหลน หลือ ผู้ ใด บวชตัว เปน สามเณร แล บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ถึง แก่ มรณภาพไซร้ ควร ให้ ได้ ทรัพย์ ส่วน แบ่ง ปันตาม พระ ราชกฤษฎีกา

๓๖

ให้ ดู ลักษณ มรฎก บท ที่ ๓๗ อุทิศ ถวาย พระ นี้ ต้อง เข้า ใจ ว่า อุทิศ โดย มี พินัยกรรม์ ให้ ดู บท ที่ ๔๙ เว้น แต่ ของ นั้น อยู่ ใน มือ พระ นั้น แล้ว ตาม บท ที่ ๒

๓๗

ให้ ดู ลักษณ มรฎก บท ที่ ๓๖

๓๘

มาตรา ๓๘ พราหมณ์ ผู้ มี บันดา ศักดิ์ แล บิดา มารดา แต่ง ให้ มี เรือน แต่ อายุ ควร จะ มี เรือน แล คน ทั้ง สอง นั้น ได้ ด้วย ผล ราชการ พระ ราชทาน แล ทำ มา หา กิน ด้วย กัน แล มี ทรัพย์ สิ่ง สิน เกิด ลูก ชาย หญิง ด้วย กัน ก็ ดี พราหมณ์ ผู้ นั้น ถึง แก่ มรณภาพ บุตร์ ภริยา ญาติ พี่ น้อง แต่ง การ ปลง ศพ แล้ว ล่วง เข้า ๓ ๗ ๑๐ วัน แล้ว เบ่า ไพร่ ช้าง ม้า เครื่อง พัทยา ทั้ง ปวง ให้ ยก ไว้ เปน หลวง ก่อน ถ้า แล พราหมณ์ ผู้ มรณภาพ นั้น มี หนี้ มาก น้อย เท่า ใด ไซร้ ให้ บุตร์ ภริยา ใช้ หนี้ จงครบ แล ทรัพย์ สิ่ง สิน ทาษ กรรมกร ชาย หญิง ยัง เหลือ อยู่ เท่า ใด ให้ ปัน เปน สาม ภาค ๆ หนึ่ง ให้ แก่ บิดา มารดา ภาคหนึ่ง ให้ แก่ พี่ น้อง ลูกหลาน ญาติ ภาค หนึ่ง ให้ แก่ ภริยา ถ้า บิดา ตาย ยัง แต่ มารดา ให้ มารดา นั้น ได้ ทรัพย์ ทั้ง ส่วน ถ้า แล มารดา ตาย ยัง แต่ บิดา ให้ บิดา นั้น ได้ ทรัพย์ ทั้ง ส่วน ถ้า บิดา มารดา อย่า ร้าง กัน ให้ บิดา มารดา ได้ ทรัพย์ นั้น คน ละ กึ่ง ส่วน

๓๙

มาตรา ๓๙ พราหมณ์ ผู้ มรณ ภาพ นั้น แล บิดา มารดา หา มิ ได้

๓๘

มรฎกพราหมณ์ ให้ ดู ลักษณ มรฎก บท ที่ ๓๙ แล ๔๓

๓๙

มรฎก พราหมณ์ ให้ ดู ลักษณ มรฎก บท ที่ ๓๘ แล ๔๓

ให้ แบ่ง ปั่น ทรัพย์ สิ่ง ของ นั้น เปน ๒ ภาค ๆ หนึ่ง ให้ แก่ พี่ น้อง ลูก หลาน แล ญาติ ผู้ มรณภาพ ภาค หนึ่ง ให้ แก่ ภริยา ตาม ส่วน แบ่ง ปั่น นั้น

๔๐

มาตรา ๔๐ หญิง หม้าย มี ผัว คน หนึ่ง แล อยู่ ด้วย กัน เกิด บุตร์ หญิง ชาย ก็ ดี มิ ได้ เกิด บุตร์ หญิง ชาย ก็ ดี แล อยู่ ด้วย กัน เปน ช้า นาน พ้น ๓ ขวบ ขึ้น ไป แล หญิง นั้น ได้ เลี้ยง ราชการ พ่อ เจ้า เรือน นั้น มรณภาพ ให้ เอา ทรัพย์ ยก ไว้ เปน หลวง กึ่ง หนึ่ง แล ทรัพย์ กึ่ง หนึ่ง นั้น ให้ ได้ แก่ หญิง หม้าย

๔๑

มาตรา ๔๑ หญิง หม้าย มี ผัว คน หนึ่งอยู่ ด้วย กัน แต่ ๓ ขวบ ลง มา แล พ่อ เจ้า เรือน นั้น มรณภาพ อย่า ให้ ได้ ส่วน แบ่ง ปั่น มรฎก นั้น เลย

๔๒

มาตรา ๔๒ หญิง หม้าย ชาย หม้าย แล บิดา มารดา สู่ ขอ ให้

๔๐

แปลว่า หญิง หม้าย มี ผัว ใหม่ ให้ ดู ลักษณ มรฎก บท ที่ ๔๑ ๔๒ ๔๓

๔๑

ให้ ดู ลักษณ มรฎก บท ที่ ๔๐ ๔๒ ๔๓

๔๒

ให้ ดู ลักษณ มรฎก บท ที่ ๔๐ ๔๑ แล ๔๓

อยู่ ด้วย กัน เกิด บุตร์ หญิง ชาย แล บุตร์ นั้น ยัง อยู่ พ่อ เจ้า เรือน มรณภาพ ให้ ภริยา นั้น ได้ ทรัพย์ ทั้ง ส่วน ถ้า แล บุตร์ ซึ่ง เกิด ด้วย กัน นั้น ตาย ให้ ได้ ทรัพย์ นั้น แต่ กึ่ง ส่วน

๔๓

มาตรา ๔๓ หญิง หม้าย มี ผัว ๒ คน หญิง หม้าย มีผัว ๓ คน หญิง หม้าย มี ผัว ๔ คน อย่าให้ หญิง นั้นได้ ทรัพย์ มรฎกพราหมณ์ ผู้ มรณภาพ นั้น เลย เหตุใด จึง มิ ได้ ทรัพย์ ส่วน แบ่ง ปั่น เหตุ ว่า หญิง นั้น เปนแพสยา มี ผัว ๒ ๓ ๔ คน แล้ว มิ ควร แบ่ง ปั่น ส่วน นั้นให้ ๆ คง แต่ ทรัพย์ ของ หญิง ที่ เอา มา นั้น

๔๓ ก

ศุภมัศดุ ๒๑๕๕ ศุกระสังวัจฉะระเชษฐมาศเอกาทศมีดิถีพุฒวาร พระ บาทสมเด็จ เอกาทธรฐอิศวรบรมนารถบรมบพิตร์ พระพุทธเจ้าอยู่ หัว ผู้ ทรง ทศ พิธราช ธรรม อัน มหา ประเสริฐ เสด็จ ใน พระ ที่นั่ง ท้อง พระ โรง ตรี มุขบั่งตราฝ่ายบูรพทิศ พร้อม ด้วยหมู่เสนาพฤฒามาตย์ ราชมนตรี

๔๓

มรฎก พราหมณ์ เท่า นั้น เอง

๔๓ ก

วัน ๔ เดือน ๗ สิบ เอ็ด ค่ำ ปีกุน ศักราช ๒๑๕๕

สมุหะ มรฎกสูญ เสีย นาน แล้ว ยักยอกมรฎก ให้ ดู ลักษณ มรฎก บท ที่ ๔๔ แล ๔๖

กระวีมุข ลูก ขุน ทั้ง หลาย เฝ้า พระบาท สมเด็จ บรมนารถ บรมบพิตร์ พระพุทธเจ้า อยู่ หัว จึ่งทรง พิพากษาด้วยพฤฒามาตย์ราชมนตรี ทั้งปวง ว่า เสนาพฤฒามาตย์ ราชมนตรี ผู้มี บันดา ศักดิ์ ก็ดี แล เศรษฐี คฤหบดี อัน มี อยู่ ใน พระ มหา นคร บันดาเข้า เฝ้า ก็ ดี มิ ได้ เข้า เฝ้า ก็ ดี มี แก้ว แหวน ทอง เงินสรรพทรัพย์ สิ่ง ใด ๆ แล เครื่อง พัทยา ทั้ง ปวง เปนอันมาก แล ผู้ มี บัน ดา ศักดิ์ ทั้ง นี้ เปน โรค อาพาธหนัก ถึง แก่ อนิจกรรม ก็ ดี มรณ สัญ ก็ดี ถึง แก่ กรรม ก็ ดี (ให้ มี สมุห์ มรฎก โดย กระ ทรวง การ นั้น ทำ บาญ ชี มรฎกพัทยา แล บาญชี แก้ว แหวน ทอง เงิน สรรพ ทรัพย์สิ่งใด แล บาญชี สม พลโดย ขนาด ตาม สัตยา นุสัจ แล้วให้ เอา มา กราบ ทูล พระ กรุ ณา ถ้า มี พระราช โอง การ มาร พระ บัณฑูรตรัสพระ ราชทาน ให้ แต่ง ให้แก่ ลูก หลาน พี่ น้อง พ้อง พันธุ์ ผู้ ถึง มรณ ภาพ นั้น ฉัน ใด ให้ สมุห์มรฎก เรียก พี่ น้องบุตร์ ภรรยา ผู้ รักษา แก้ว แหวน เงิน ทอง พัทยา ทั้ง ปวง นั้น ออก มาตรา เอา คำ ผู้ รักษา เอา ของ นั้น ไว้ แล ให้ทำ บาญชี มรฎก แล บาญชี สม พล ให้ จ่า เสมียน เอา หนัง สือ ทาน บน แก่ ผู้ รักษา มรฎกไว้ จง มั่น คง ให้ ญาติพี่ น้อง บุตร์ภริยา ทำบาญชีทรัพย์มรฎก มา ยื่น แก่ สมุห์มรฎก ให้ ทำ บาญ ชี สมพล ยื่น แก่ พระ สุภาวดี โดย สัตยานุสัจ ถ้า แล ญาติพี่น้อง บุตร์ภริยา ทำบาญชี มรฎก แลมรฎก นั้น แก้ว แหวน ทอง เงิน สรรพ ทรัพย์ สิ่ง ใด นั้น มาก ก็ ดี แล เครื่อง สรรพาวุธพัทยา แล สมพล ทั้ง ปวง นั้น มาก ก็ ดี แล ผู้ รักษา ทรัพย์ มรฎก ยัก ย้าย เบียด บัง ไว้ ทำ บาญชี มรฎก นั้น น้อย แล สมุห์ มรกฎ นั้น สืบ สวน เปน สัจ ว่า คง มี บาญชี มรฎก โดย มาก บุตร์ ภริยา

ญาติ พี่ น้อง หาก ยัก ย้าย ซ่อนเ เหน็บไว้ให้ บาญชี คง แต่ น้อย ท่าน ว่า มันโลภ มิ ซื่อ ตรง ต่อ ญาติพี่ น้อง มัน จึ่ง ยัก ย้ายอำพราง บังเอา ไว้ ว่าสิ่งของ นั้น น้อย ท่าน ว่า อย่าให้ได้ส่วน แบ่ง ปัน ซึ่ง แบ่งไว้นั้นเลย ถ้า มี บาญ ชี สมพล มา ยื่น น้อย ให้ไปเผชิญ บาญชี พระสุภาวดี สอบ ถ้า ได้ สมพล นอก กว่าบาญชี มา ยื่น แล้ว ให้ ส่ง ออก มา พิจารณา โดย สัตยานุสัจ จึ่ง ให้เอา กราบ บัง โคม ทูล ถ้า มี พระราช โองการ มาร พระบัณฑูรประการใด พึง ให้ กระ ทำ ตาม รับ คำ สั่ง แล สมุห์ มรฎก ขุน มูล นาย จ่า เสมียน นั้น ถ้า พี่ น้อง บุตร์ ภริยา แห่ง พฤฒามาตย์ ราช มนตรี ผู้ มี บัน ดา ศักดิ์ เศรษฐี คฤหบดี ถึง แก่ มรณภาพ เขา บอก บาญชี มรฎก โดย สัตยานุ สัจ แก่ ชาว มรฎกก็ดี แก่ ขุนมูลนาย จ่าเสมียน รู้ แล้ว มิ ได้ ทำ บาญชี มรฎก ไว้ ก็ ดี แล ผู้ รักษามรฎก ทำ บาญชี ยัก ย้าย บัง มรฎก ไว้ ก็ ดี แล มิ ได้ มา บอก บาญชี แก่ ชาว มรฎก ก็ ดี ท่าน ว่า เลมิด ให้ ไหม ไถ่ ต้น ตอโดย ยศถาศักดิ์) แล เศรษฐีคฤหบดี ผู้ มีบันดาศักดิ์ ก็ ดี หาบันดาศักดิ์ มิ ได้ ก็ ดี ถึงแก่ อาพาธ แล้วมรณ ภาพ แล ญาติ พี่ น้อง บุตร์ ภริ ยา มา ช่วย รัก ษา ไข้ ศพ แล ญาติ พี่ น้อง บุตร์ ภรรยา ยังมิ ได้ ช่วย ปลง ศพ เผา ผี ก่อน แล ญาติ พี่ น้อง บุตร์ ภรรยา เก็บ เอา แก้ว แหวน เงิน ทอง ทาษ กรรมกร ชาย หญิง ช้าง ม้า โค กระบือ ทรัพย์ สิ่ง ใดไป ก่อน ยัง มิได้ ปลง ศพ นั้น แล พี่ น้อง บุตร์ ภรรยา ซึ่ง เก็บ เอา ทรัพย์ มรฎกไป ก่อน จะ คืน มาหา ทรัพย์ จะ ปัน เอา อิก นั้น ท่าน ว่า อย่า

ให้ เลย เหตุ มัน โลภจะใคร่ ได้ ของ ท่าน ไม่ คำ นับ เปน ฉัน มิตร ถ้า ทรัพย์ ที่มัน เก็บเอา ไป นั้น น้อย กว่า ส่วน มัน จะได้ ก็ อย่า ให้ อิกเลย ถ้าแลมัน ผู้ เก็บ เอา ทรัพย์ มรฎก ไป ก่อนมิ ได้ ปลง ศพ นั้น เอา ไป มาก กว่า ส่วนแบ่งปั่น ท่านให้เรียก เอา คืน มา ปั่นให้ ญาติ พี่ น้อง บุตร์ภรรยา ซึ่ง ยังมิ ได้ รับส่วนแบ่ง ปั่นนั้น ให้ ปั่น ให้ โดย พระราชกฤษฎีกา

๔๔

มาตรา ๔๔ ญาติ พี่ น้อง บุตร์ ภรรยาผู้ มรณภาพ ได้ ช่วย กัน ปลงศพ แล้ว แล จะ ปั่นทรัพย์ มรฎก แก่ กัน นั้น เขา ผู้ ญาติ พี่ น้อง ยิง ยอม พร้อม มูล กัน มี ผู้ ลุก นั่ง เปน คำ นับ แล เอา ทรัพย์ มร ฎก แก้ว แหวน ทอง เงิน ทาษ กรรมกร หญิง ชาย ช้าง ม้าโค กระบือ สรรพ ทรัพย์ สิ่งใด มา แบ่งปั่น กัน แล้ว ถ้า แล ญาติ พี่ น้อง บุตร์ ภริยา คง ได้ ส่วน ซึ่ง แบ่ง ปั่น แล้ว ก็ดี ยัง มิ ได้ ส่วน แบ่ง ปั่น ก็ ดี รู้ ว่า ทรัพย์ มรฎก ผู้ มรณภาพนั้น ให้ แบ่ง ปั่น กัน แล้ว ยังมิ สิ้น แล ผู้ รักษา ทรัพย์ มรฎก นั้น ยัก ย้ายไว้ เข้า มา หา ทรัพย์ มรฎก ว่า ยัง อยู่ อิก ถ้า แล พิจารณาสืบ สาว เปน สัจว่า ยัง เหลือ อยู่ อิกไซ้ ท่าน ให้เอา ทรัพย์ นั้น ออก แบ่ง ปั่น ให้ถ้วน ตัว ญาติ ตามบท พระ อัยการ แล ผู้ยัง มิ ได้ ส่วน แบ่ง ปั่น นั้น จะ ควร ได้ เท่าใด ก็ให้เท่านั้น แล ส่วน ซึ่ง ญาติ อันได้แล้วนั้น ท่านว่า อย่าให้ แก่มัน เลย ให้ เอา มา ปั่น เปน ๓ ส่วน ทรัพย์ ๒ ส่วนนั้น ให้ ทำบุญส่ง ไป แก่ ผู้ มรณภาพ ทรัพย์ ส่วน หนึ่ง นั้น ให้ สมุห์มรฎก เอา กราบ บัง คมทูล ถวาย แก่

๔๔

ยัก ยอกมรฎก ให้ดู ลักษณมรฎก บท ที่ ๔๓ ก แล ๔๖

พระ เจ้า อยู่ หัว โดย กระทรวง การ ที่ ได้ พิจารณา ถ้า ไพร่ ฟ้า อาณา ประชา ราษฎร ก็ให้ ทำ ดุจ เดียว กัน

๔๕

มาตรา ๔๕ ปู่ย่า ตา ยาย ก็ดี พ่อแม่ พี่ น้อง ป้า อาว อา สาขาญาติ แบ่ง ปั่น แก้ว แหวน เงิน ทอง ทรัพย์ สิ่ง สิน ข้า คน สิ่ง ใด ๆ ให้ แก่ ญาติ พี่ น้อง ลูก หลาน แก่ กัน เอง ก็ ดี เปนสิทธิ์ แก่ ผู้ รับ นั้น จะคืน เอา อิกเล่า ท่าน ว่า อย่า ให้ คืน ให้ เลย เหตุ ว่า เขา ได้ แบ่ง ปั่น ให้ แก่ กัน เอง แล้ว

๔๖

มาตรา ๔๖ ญาติ พี่ น้อง บุตร์ ภรรยา ซึ่ง ได้ รักษา ไข้ ปลง ศพ นั้น หา มรฎก แก่ กัน โจทย์ หา ว่า สิ่ง ของ นั้น มาก ผู้ รัก ษา สิ่ง ของ มรฎก ยัก ย้าย ซ่อน ไว้ ทำ สิ่ง ของ โดย คง นั้น น้อย พิจารณา เปน สัจ โดย จริง ไซร้ ท่าน ให้ ปั่น ให้ แก่ ญาติ พี่ น้อง ซึ่ง ผู้ จะได้ ทรัพย์ มรฎก แต่ โดย คง ถ้า พิจารณา เปน สัจ ท่าน มิให้ ปรับ ไหม มีโทษ ผู้ หา มรฎก ให้ แก่ กัน เลย เพราะ ว่า เปน เขย เปน สะ ใภ้ ญาติ พี่ น้อง พ้อง พันธุ์ กัน เอง แล หา สิน มรฎก นั้น ดุจ บ้า หอบ ฟาง ท่าน จึง มิให้ ตั้งไหม ให้ แก่ กัน

๔๗

มาตรา ๔๗ ผู้ เป่น ลูก หลาน ญาติ พี่ น้อง แห่ง ผู้ มรณภาพ มิได้ เข้า ชื่อ กัน กล่าว หา ทรัพย์ มรฎก แล รู้ เหน ว่า ญาติ คน ใด คน หนึ่ง ร้อง ฟ้อง ยัง พิจารณา อยู่ ก็ ดี พิจารณา สำนวน เสร็จ จะได้ ส่วน แบ่งปั่น อยู่ แล้ว ก็ดี มัน จึ่ง มา บอก สุภา ตระลาการ ว่า เปน ญาติ ผู้ มรณภาพ

ได้ รักษาไข้ ปลง ศพ จะขอ เข้า ชื่อ ใน ส่วน แบ่ง ปั่น ด้วย ท่าน ว่า อย่า ให้ มันได้ ส่วน แบ่ง ปั่น เลย

๔๘

มาตรา ๔๘ เศรษฐี คฤหบดี ผู้ มี ทรัพย์ สิ่ง สิน แล ถึง แก่ มรณภาพ หา ญาติ พี่ น้อง พงษา มิได้ ท่าน ให้ เอา ทรัพย์ สิ่ง สิน แก้ว แหวน เงิน ทอง ช้าง ม้า ข้า คน เครื่อง บริโภค ทั้ง ปวง นั้น เข้า ท้อง พระคลัง หลวง ถ้า เศรษฐี คฤหบดี ผู้ มี ทรัพย์ สิ่ง สิน ถึง แก่ มรณภาพ แล มี ญาติ พี่ น้อง พงษา เอาทรัพย์ สิ่ง สิน ช้าง ม้า ข้าคน เครื่อง บริโภค ทั้ง ปวง มาถวาย ท่าน ให้ เอาทรัพย์ ทั้งปวงนั้น ทำ เปนส่วน ให้ แบ่ง ปั่นทรัพย์ มรฎกนั้น โดย สัต ยานุสัจ ให้ แก่ ญาติ พี่ น้อง บุตร์ ชาย หญิง ลูก อ้าย ลูก เอื้อย ลูกยี่ ลูกอี้ อิกหลาน เหลนหลือ ลูกอ้ายลูกเอื้อยกิน ๔ ลูกยี่ ลูกอี้กิน ๒ ลูก อาม ลูก สาม กินส่วน กึ่ง นอก กว่า นั้น ปั่น แก่ เขา ให้ เสมอ กัน โดยอันดับ ลูก หลาน อยู่ ใน ครรภ์ ให้ ปั่นไว้ แก่ มัน ส่วน หนึ่ง เหตุ ใด จึ่ง ปั่น ให้ ลูก อ้าย ลูก เอื้อย กิน ๔ นั้น คือ ว่า ผู้ ใด หัว งาน เอา ราชการ คุ้ม ญาติ พี่ น้อง ทั้ง หลายได้ ผู้ นั้น คือ อ้าย แล เอื้อย แล อัน ว่า ยี่ อี้ นั้น เหตุ ใดจึ่ง ได้ กิน ๒ ท่าน ว่า มัน ประมูล ราชการ ผู้ นั้น ชื่อ ว่า ยี่ อี้ แล ลูก สาม นั้น เหตุ ใด จึ่ง ได้ กิน ส่วน กึ่ง เหตุ ว่า มัน ช่วย ปก ครอง รักษา ข้าคน ทรัพย์ สิ่ง ของ เขาทั้งสอง ไว้ ผู้ นั้น จึ่ง ได้ ชื่อ ว่า ลูก สาม แล ลูก อาม ลูกหลาน อยู่ ใน ครรภ์ นั้น เหตุใด มัน จึ่งได้ ส่วนหนึ่ง เหตุ

๔๘

มา ถวาย ท่าน คือ ถวาย พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว

ว่า เปน อยู่ ใน ลูก หลาน มันได้ มา เกิด ปฏิสนธิ แล้ว แม้น บิดา มารดา เขา ตาย เหตุ ประการ ใด ๆ ก็ ดี ให้ สมุห์ มรฎก แล พระสุภาวดี ปัน ทรัพย์ สิ่ง ของ ให้ แก่ เขา พี่ น้อง ลูก หลาน เหลน หลือ ดัง นี้ เถิด

๔๘ ก

ศุภ มัศดุ ศักราช ๒๑๕๘ พยัคฆสัง วัจฉะระสาวนะมาศ กาฬปักษ์นวมี ดิ ถี โสร วาร พระ บาท สมเด็จ เอกาทธรฐอิศวร บรมนาระ บรม บพิตร์ พระพุทธเจ้า อยู่หัว ผู้ทรงทศพิธราชธรรม อนันตสมภาราดเรกเอก อุดม บรม พุทธางกูร อดุลจักรพรรดิธรรมิกมหาราชาธิราชเจ้าผู้ ประเสริฐ เสด็จใน พระที่ นั่ง พลับพลา ทอง โดย อุตราภิมุข พร้อม ด้วย หมู่ มาตยา มนตรี กระวีชาติ ราชประโรหิตาจาริย์ เฝ้า พระบาท จึ่ง เสนา บดี มนตรี มุข ทั้ง ปวง กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ว่า เสนา มนตรี มุข ลูก ขุน แล อาณา ประชาราษฎร อยู่ ใน ขอบ ขันธเสมา กรุง เทพ มหานครบวร ทวา ราวดี ศรีอยุทธยา มหาดิลกภพนพรัตน์ ราชธานีบุรีรมย์ มี ทรัพย์ สิ่ง ของ ช้าง ม้า ข้า คน ไร่ นา เรือก สวน ได้ ด้วย ผล ราชการ แล ทำ มา หา กิน แล เสนา มนตรี มุข ลูกขุน แล อาณา ประชาราษฎร เกิด โรค อาพาธ ไข้ เจ็บ แล เขา ทั้ง นี้ ทรัพย์ สิ่ง ของ วัว ควาย ช้าง ม้า คน ไร่ นา เรือก สวน แล เขา เปน เจ้า แก่ สมบัติ เอง แล เขา เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ ช้าง ม้า ข้า คน ไร่ นา เรือก สวน แล สรรพ ทรัพย์ สิ่ง ใด ๆ เรียก ออก มา ทำ พินัย กรรม์ ไว้ ให้ ทำ บุญให้ ทาน ให้ แก่ เจ้า ไทย พระสงฆ์ ก็ ดี แล ทำ พินัย กรรม์

๔๘ ก

วัน ๗ เดือน ๙ แรม ๙ ค่ำ ปี ขาน ศักราช ๒๑๕๘

ไว้ แก่ บุตร์ ภริยา สาขา ญาติ เมื่อ ขณะ อาพาธ อยู่ นั้น ลาง คาบ ได้ เรียก เอา ทรัพย์ มา ให้ ถึง มือ บาง คาบ มิ ได้ เอา ทรัพย์ มา ให้ ถึง มือ ได้ แต่ ทำ พิ นัย กรรม์ ไว้ นั้น ข้า พระพุทธเจ้า ทั้ง ปวง ขอ พระ ราช ทาน ปฏิบัติ คำนับไว้ ให้ เปน พินัย กรรม์ แต่ นี้ สืบ ไป เมื่อ น่า จึ่ง พระบาท สมเด็จเอกาทธรรฐอิศวร บรมนารถ บรมบพิตร์ พระพุทธเจ้า อยู่ หัว มี พระ ราช โอง การ มารพระบัณฑูร แก่ เสนา มนตรี มุข ลูก ขุน แล อาณา ประชา ราษฎร ให้ มี พระราช กฤษฎีกา พระราช บัญญัติ ให้ ทำ พินัย กรรม์ ไว้ ว่า เสนามนตรีมุขลูกขุน แลอาณาประชาราษฎรมีทรัพย์ สิ่ง สิน แล มัน เปน เจ้า แก่ สมบัติ นั้น เรียก เอามา ทำบุญให้ ทาน แก่ เจ้า ไทย พระสงฆ์ แล ให้ แก่ บุตร์ ภริยา สาขา ญาติ นั้น ให้ ดู ลักษณ ทำ พินัย กรรม์ มี ๕ ประ การ

คือ
- พระสงฆ์ รู้ ธรรม ๑
- พราหมณ์ ๑
- เสนา บดี นา ๑๐๐๐๐ ลง มา ถึง ๔๐๐ ๑
- มุขมนตรี นา ๑๐๐๐๐ ๑
- ขุน หมื่น พันทนาย ประชาราษฎร ๑

จะ ทำ พินัย กรรม์

ให้ แก่ เจ้า ไทย พระสงฆ์ แล บุตร์ ภริยา สาขา ญาติ ซึ่ง ทำ พินัย กรรม์ ไว้ ประการ ต่าง ๆ นั้น ให้ มี เจ้าไทย พระสงฆ์ ลุก นั่ง ตามมี พระราช กฤษฎีกา พระราช บัญญัติ ไว้ แต่ นี้ สืบไป เมื่อ น่า

๔๙

มาตรา ๔๙ ผู้ อาพาธหนัก จะทำ พินัยกรรม์ ไว้ แก่ ศิษย์ โยม แล สาขา ญาติ แล ทำ บุญ ให้ ทาน ให้ แก่ เจ้า ไทย พระ สงฆ์ ก็ ดี ถ้า เปน พินัย

กรรม์ ของ	พระ สงฆ์ ให้ มี ผู้ เฒ่า ผู้ แก่ นั่ง	๓ ๔	คน	ถ้าเปน
	พราหมณ์ ให้ มี พระสงฆ์ แล พราหมณ์นั่ง	๔ ๕	คน	
	ผู้ มี บันดาศักดิ์ นา ๑๐๐๐๐ ให้ มี ผู้ นั่ง	๙ ๑๐	คน	
	ผู้มีนา ๑๐๐๐ ถึง ๘๐๐ ให้ มี ผู้ นั่ง	๗ ๘	คน	
	ผู้ มีนา ๖๐๐ ถึง นา ๔๐๐ ให้ มีผู้ นั่ง	๕ ๖	คน	ท่าน จึ่งให้
พินัยกรรม์ แห่ง	ขุน หมื่น พันทนาย ให้ มี ผู้ นั่ง	๔ ๕	คน	
	ไพร่ เปน ดี ให้ มี ผู้ นั่ง	๓ ๔	คน	

ฟั่งคง เปน พินัย กรรม์ ได้ แลให้ ผู้ นั่ง นั้นให้เล็ง ดู ผู้ อาพาธ นั้น หนัก ฤๅ เบา ถ้อย คำ ผู้ อาพาธ ซึ่ง ทำ พินัยกรรม์ นั้น ยัง ปรกติ อยู่ ฤๅ ฟั่น เฟือน แล ให้ ผู้ นั่ง ทั้ง นี้ ถาม ผู้ อาพาธ นั้น ก่อน ถ้า ผู้ อาพาธ นั้น ถ้อย คำ มได้ เปน ปรกติ ฟั่น เฟือน อยู่ ท่าน มิให้ คง เปน พินัยกรรม์ ได้ เลย ถ้า แล ผู้ นั่ง นั้น ถาม ผู้ อาพาธ หนัก ถึง ๓ มื้อ ๓ หน ถ้อย คำ ผู้ อาพาธ นั้น ปรกติ มิได้ ฟั่น เฟือน แล ทำ พินัยกรรม์ ไว้ แก่ บุตร์ ภริยา ญาติ พี่ น้อง ให้ ทำ บุญ ให้ ทาน ให้ เจ้า ไทย พระสงฆ์ ถ้า มี ผู้ นั่ง ดัง กล่าว ไว้ นี้ ท่าน ให้ ฟั่ง เอา ได้ เปน สิทธิ์ คง โดย พินัย กรรม์ ถ้า ผู้ นั่ง ทั้ง นี้ มิได้ ถาม ผู้ อาพาธ ๆ ทำ แต่ พินัยกรรม์ ไว้ แก่ บุตร์ ภริยา ญาติ พี่ น้อง เมื่อ ผู้ อาพาธ อยู่ นั้น กำหนด ท่านไว้

ดังนี้ ผู้ มี บันดาศักดิ์นา ๑๐๐๐๐ ทำพินัยกรรม์ ไว้ พ้น เดือนหนึ่งกับ ๑๕ วัน จึ่ง ถึง อนิจกรรม
พราหมณ์ ทำ พินัยกรรม์ ไว้ พ้น เดือนหนึ่ง กับ ๑๐ วัน
ถ้า นา ๑๐๐๐๐ ถึง นา ๘๐๐ ทำพินัยกรรม์ ไว้ พ้น เดือนหนึ่ง กับ ๕ วัน ถ้า นา ๖๐๐ ถึง นา ๔๐๐ ทำ พินัยกรรม์ ไว้ พ้น เดือนหนึ่ง กับ ๓ วัน จึง ถึง มรณภาพ
พันทนาย ไพร่ เปน ดี ทำ พินัยกรรม์ ไว้ พ้นเดือน ๑ จึ่งตาย } ท่านว่า

ฟัง เอา พินัยกรรม์ นั้น ได้ อย่า ให้ เรียก เอา มา แบ่ง ปัน เลย เพราะ ว่า ผู้ อาพาธ นั้น ถึง แก่ มรณภาพ พ้น กำหนด ถ้า แล ผู้ อาพาธ นั้น ทำ พินัยกรรม์ ไว้ แก่ ญาติ พี่ น้อง แล ถึง แก่ มรณภาพ ยังมิ พ้น กำ หนด ดัง กล่าว ไว้ นี้ ท่านมิให้ ฟัง ท่าน ว่า เพราะ ผู้ นั่ง นั้น มิได้ ถาม ผู้ อาพาธ ๆ สติ ฟั่น เฟือน ท่าน ให้ เรียก คืน เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ ช้าง ม้า ข้า คน ไร่ นา เรือก สวน ใน พินัย กรรม์ นั้น แบ่ง ปัน ให้ บุตร์ ภริยา ญาติ พี่ น้อง พ้อง พันธุ์ ตาม พระราช กฤษฎีกา ถ้า ผู้ นั่ง นั้น ถาม ผู้ อา พาธ ๆ มี ปรกติ ถ้อย คำ ยั่ง ยืน อยู่ ถึง ๓ มื้อ ๓ หน ผู้ อาพาธ ถึง แก่ มรณภาพ แต่ ใน ๒ } ๓ วัน ก็ ดี ท่าน ว่า ทรัพย์ นั้น คง เปน สิทธิ์ แก่ ผู้ รับ ถ้า แล ผู้ อาพาธ นั้น ได้ ทำ พินัยกรรม์ ให้ ทำ บุญ ให้ ทาน แก่ เจ้าไทยพระสงฆ์ แล ผู้ อาพาธ นั้น มรณ ภาพ ลง ยัง มิ พ้น กำ หนด ดัง กล่าว มานี้ ท่าน ว่า อย่า ให้ เรียก เอา ทรัพย์ นั้น คืน เลย เปน สิทธิ์ แก่ เจ้า ไทย พระสงฆ์ แล ทรัพย์ ของ เขา ผู้ มรณภาพ นั้น ให้ ทำ บุญ ให้ ทาน แก่ เขา

๕๐

มาตรา ๕๐ ผู้ อาพาธ นั้น มี ทรัพย์ สิ่ง ของ แก้ว แหวน เงิน ทอง สรรพ ทรัพย์ สิ่ง ใด ๆ แล เรียก เอา ทรัพย์ นั้น ออก มา ยื่น ให้ ถึง มือ บุตร์ ภรรยา ญาติพี่น้อง พ้องพันธุ์ มิตร์สหาย ทาษกรรมกรชายหญิง แลให้ ทาน ทรัพย์ กับ มือ ผู้ อาพาธ เอง ไซ้ร แลบุตร์ ภริยา ญาติ พี่ น้อง พ้องพันธุ์ มิตร์สหายได้ รับ เอา ทรัพย์ นั้นไป จากมือ ผู้ อาพาธ นั้นแล้ว แล มี เจ้าไทย พระสงฆ์ ผู้เถ้า ผู้แก่ ลุก นั่ง รู้ เห็น ด้วยเปนคำนับท่านว่าเปน สิทธิ์ แก่ ผู้ ได้ ทรัพย์ นั้น ถ้า แล ผู้ อาพาธ ถึง แก่ มรณภาพไซ้ร ท่าน มิ ให้ เรียก เอา ทรัพย์ นั้น มา แบ่ง ปัน เลย

๕๑

มาตรา ๕๑ ต่ำ นา ๔๐๐ ลง มา ถึง นา ๑๐ ไร่ ตายไซ้ร ให้ ปัน ทรัพย์ มรฎก เปน ๓ ภาค ๆ หนึ่ง ให้แก่ บิดา มารดา ภาค หนึ่ง ให้ แก่ สามี ภริยา ผู้ ตาย ภาคหนึ่ง ให้ แก่ ญาติ พี่ น้อง ลูก หลาน เหลน หลือผู้ ตาย ซึ่ง ได้ รักษา ไข้ ปลง ศพ ตาม สนิท แล ห่าง

ลักษณ มรฎก สิ้น แต่ เพียง นี้

๕๐

ให้ โดย เสน่หาเปนสิทธิ์ เมื่อถึงมือ ให้ ดูลักษณเบ็ดเสร็จ บท ที่ ๑๑๔

๕๑

กฎหมายมรฎกคนนาต่ำกว่า ๔๐๐ ไร่มีอยู่บทเดียวเท่านี้ เพราะเหตุฉนี้เมื่อ จะแบ่งเลอียดอย่างไรต่อไปศาลดำเนินตามแบบคนนา ๔๐๐ ไร่เปนประมาณ

ลักษณตระลาการ

จะ สำ แดง ลักษณ ผู้ จะเปน ตระลาการ โดย บาฬี คัมภีร์ พระ ธรรมสาตร์ ว่า ฉันทา โทสา ภะยา โมหา โย ธัมมัง อะติวัตตะติ นิหิยติ ตัสสะ ยะโส กาฬปักเขวะจันทิมา ฉันทาโทสาภะยาโมหา โย ธัมมัง นาติวัตตะติ อะภิวัฑฒะติ ตัสสะ ยะโส สุกกะปักเขวะจันทิมาติ แปล เนื้อ ความ ว่า โยปุคคะโล อัน ว่า บุทคล ผู้ ใด ผู้ เปน ตระลาการ อะติวัตตะติ ล่วง เสีย ธัมมัง ซึ่ง ยุติธรรม ฉัน ทา โทสาภะยา โมหา ด้วย อะ คติ ๔ ประการ คือ รัก แล โกรธ แล กลัว แล หลง แล้ว พิจารณา ความ ผิด จาก พระ ธรรม สาตร์ แล ลำเอียง เข้า ด้วย ฝ่าย โจทย์ จำเลย อัน ว่า เกียรติยศ แล โภคศิริ สวัสดิ์ แห่ง ตระลาการ นั้น ก็ จะ ถอย เสื่อมสูญ ไป ประดุจพระจันทร์ ใน วันกาฬปักษ์ จะ ถึง ซึ่ง เดือด ร้อน เปน อัน มาก โยปุคคะโล อัน ว่า บุทคล ผู้ ใด ผู้ เปน ตระลาการ นาติวัตตะติ บมิ ได้ ล่วง เสีย ธัม มัง ซึ่ง ยุติธรรม ด้วย อคะติ ๔ ประการ ดัง กล่าว แล้ว แล ประกอบ ด้วย ศิล สัจ แล พิจารณา ข้อ คดี แห่ง ราษฎร ทั้งปวง ถูก ต้อง ตาม พระธรรมสาตร์ กล่าวไว้ นั้น อัน ว่า เกียรติยศ แล โภค ศิริสวัสดิ์มงคล แห่ง ตระลาการผู้นั้น ก็จะจำเริญขึ้น ทุก วัน ดุจพระจันทร์ ใน วัน สุกปักษ์

อธิบาย ว่า เมื่อ คู่ ความ ทั้งสอง ข้าง มา ถึง แล้ว อย่า ให้ พิจารณา บังคับ บัญชา ข้อ คดี โดย ริศยา อะสัจ ให้ มี เมตตา แก่ คู่ ความ ทั้งสองข้าง ด้วย จิตร์ อัน เสมอ ให้ เอา คดี นั้น เปน กิจธุระ กังวล แต่ง ตน ถ้า

ตระลาการ ผู้ ใด ให้ กำ ลัง แก่ คู่ ความ ผู้ เท็จ กิน สิน จ้าง มิได้ บังคับ บัญชา โดย พระธรรมสาตร์ อัน ว่า ตระลาการ ผู้ นั้น ครั้น กระทำ กาล กิริยา ตาย แล้ว ก็ จะไปไหม้ อยู่ ใน อบายภูมิ ทนทุกข์ เวทนาอยู่ จิรังกาล เปน เปรต มี เล็บ มือ ใหญ่ เท่า ใบ จอบ มี เปลวไฟ ลุก รุ่ง เรือง ควักเอา รุธิระมังสะ แห่ง ตน บริ โภค เปน ภักษาหาร ครั้น พ้น จาก อบายภูมิ แล้ว มา บัง เกิด เปน มนุษย์ ปาปะกาวะเศศ นั้น จะ ตาม สนอง มีองค์ อะวัยวะวิกล ทุพลภาพ มี ปาก เหม็น เปน ต้น นับ ด้วย ชาติ เปน อัน มาก

สำแดง ลักษณ อะคติ ๔ ประการ สำหรับ ตระลาการ พิจารณา ความ โดย สังเขป ก็ยุติ แต่ เท่า นี้

ที นี้ จัก สำแดง เหตุ แห่ง ตระลาการ ๒๔ ประการ โดย พระบาฬี มี ใน พระธรรมสาตร์ ดัง นี้ ติมูละโต ติถานะโต ติอัตถะโต ตินาลัสสะยะโต ติทัพหะโต ติอิสสะโร ติธัมมะโต ติมัคคะโต จตุวีสะติ เหตุ โย มะโน สาเรนะ กิตติตา เหตุ โย อัน ว่า เหตุ แห่ง ตระลาการ ทั้ง หลาย จตุวีสะติ ๒๔ ประการ มะโนสาเรนะ อัน มะโนสาราจารย์ กิตติตา สำแดงไว้ อิ ติ ดังนี้ ติมูละ โต คือ มูลคดี มี ๓ ประการ ติถานะโต คือ ถาน คดี มี ๓ ประการ ติอัตถะโต คือเจรจา ความ มี ๓ ประการ ตินาลัสสะยะ โต คือ มิ ได้ เกียจคร้าน ใน ความ มี ๓ ประการ ติทัพหะโต คือ ให้ มั่น ใน ความ มี ๓ ประการ ติอิสสะโร คือ เปน อิศระภาพใน ความ มี ๓ ประการ ติธัมมะโต คือ กล่าว ความ โดย ธรรม มี ๓ ประการ ติ มัคคะโต คือ อุบาย แห่ง คดี มี ๓ ประการ เปน อัตถะติกะมาติกา ครบ เหตุ ๒๔ แห่ง ตระลาการ ดัง นี้

แต่นี้จะตั้งบทภาชนีย์ แจกตามอัตถะติกะมาติกา ในบาฬีพระธรรมสาตร์นั้น ติมูละโต มูลคดี ๓ ประการนั้น อัตถะมูโล คือคำร้องฟ้องแลคำให้การเปนมูลคดีหนึ่ง อัตถะคาโห คือผู้รับคำร้องฟ้องแลให้การเปนมูลคดีหนึ่ง สามิมูโล คือ โจทย์ จำเลย มิได้วิบัติเปนมูลคดีหนึ่ง ติถานะโต ถานคดี ๓ ประการนั้น ทะเวปะฏิสะวา คือ โจทย์ จำเลย รับกันในสำนวนเปนถานะคดีหนึ่ง ทะเวอัตตาวิโสธะนา คือ โจทย์ จำเลย มิรับกันต่อพิสูทธ์ เปนถานะคดีหนึ่ง ทเวสักขูปะเทสา มิรับกันแลอ้างพยานเปนถานะคดีหนึ่ง ติอัตถะโต เจรจาความสามประการนั้น สังคะหะกาโร คือข้อความที่ควรจะสมเคราะห์ให้แล้ว แลเปรียบเทียบให้แล้วหนึ่ง สัทเธยยะวะจะสา คือกล่าวถ้อยคำให้คู่ความควรจะเชื่อฟังหนึ่ง นิคคะโห คือกล่าวถ้อยคำควรจะขู่ข่มให้ขู่ข่มหนึ่ง ตินาลัสสะยะโต มิได้เกียจคร้านในความมี ๓ ประการนั้น วิรุทธะโจทะนง คือผู้พิพากษาผิดสำนวน เอาใจใส่ทักท้วงหนึ่ง สัตตาหัพภันตะระปุจฉะนัง คือถามความในภายใน ๗ วันหนึ่ง อะนาลัสสะยะคะทะตัง คือตระลาการเร่งพิจารณาว่ากล่าวให้เสร็จตามพระราชกำหนดหนึ่ง ติทัฬหะโต ให้มั่นในความมี ๓ ประการนั้น อักขะระทัฬโห คือมั่นในลิกขิตเขียนสำนวนหนึ่ง พากยาธาโร คือมนะสิการะ -

ให้ มั่น ใน ถ้อย คำ สำนวน หนึ่ง พันธิทัฬโห คือ ผูก ถ้อย คำ สำนวน แล รักษา ไว้ ให้ มั่น หนึ่ง ติอิสสะโร เปน อิศระภาพ ใน ความ มี ๓ ประการ นั้น อะนุยุญชะกิสสะโร คือตระลาการตั้งตนให้ เปนอิศระภาพหนึ่ง โจทะจุทิคะติสสะโร คือ เอา ตัว โจทย์ จำเลย เปน อิศระภาพ ใน คดี หนึ่ง เตสัง วาทิสสะโร คือ ให้ พึ่ง เอา แต่ ถ้อย คำ สำนวน โจทย์ จำเลย เปน อิศระภาพ ใน คดี หนึ่ง ติธัมมะโต กล่าว ความ โดย ธรรม มี ๓ ประการ สัจจะธัมมัง คือ วินิจฉัย คดีโดย สัจ ตาม พระธรรมสาตร์ หนึ่ง อุชุธัมมัง คือ วินิจฉัย คดี โดย ซื่อ ตาม พระ ธรรมสาตร์ หนึ่ง สัมมะจาริธัมมัง คือ วินิจฉัย คดีโดย อัน เสมอ ตามพระ ธรรมสาตร์ หนึ่ง ติมัคคะโต อุบาย แห่ง คดี มี ๓ ประการ นั้น มหามัคคะคะมะนัง คือ ดำเนิน ตาม ทางใหญ่ คือ อุบาย วินิจฉัย โดย คัมภีร์ พระธรรมสาตร์ หนึ่ง กุมัคคะวิวัชชะนัง คือ เว้น จาก ทาง ผิด คือ อุบาย วินิจฉัย มิ ได้ เห็น แก่ โลกามิศ หนึ่ง สาตะมะธิคะตะธัมมัง คือ พิจารณา ดู ทาง ใหญ่ คือ ศึกษา ตาม คัมภีร์ พระ ธรรมสาตร์ ให้ ชำนาญ หนึ่ง

อันว่าเหตุแห่งตระลาการ ๒๔ ก็ยุติโดยอตถะติกะมาติกา ดังพรรณามานี้

อัน ว่า ลักษณ ตระลาการ ๖ จำพวก โดย พระธรรมสาตร์ อ้าง หลัก อินทภาษ กล่าว ดังนี้ ปักขะอัตถัปปัต โต เจ โก รัฏฐะโก สะมะมานิโก อนุ ฐะปิโก รัญญาฐะปิโก อะนุญญาโต ฉะธามะโต ปักขะอัตถัปปัตโตเจโก

ประการ หนึ่ง ตระลาการ เปน ฝักฝ่าย คู่ ความ ข้าง หนึ่ง รัฏฐะโก ประการ หนึ่ง ตระลาการ เปน นาย ร้อย นาย แขวง เมือง นอก สะมะมานิ โก ประการ หนึ่ง ตระลาการ มี ใจ เสมอ ทั้ง สอง ข้าง คือ มิ ได้ ลำเอียง อะนุฐะปีโก ประการ หนึ่ง ตระลาการ ตั้ง ไว้ รอง ตระลาการ ผู้ ใหญ่ รัญญาฐะปี โก ประการ หนึ่ง ตระลาการ อัน พระมหากระษัตราธิราช ตั้ง ไว้ อนุญญา โต ประการ หนึ่ง ตระลาการ อัน คู่ ความ ยอม ให้ บังคับเอง อัน ว่า ตระลาการ มี ลักษณ ๖ ประการ ดัง นี้ นักปราชญ์ พึง รู้ อัน ว่า ตระลาการ พระ มหา กระษัตริย์ ตั้ง แต่ง นั้น ถ้า บังคับ คดี ผิดไซร้ ควรให้ ตระลาการ ใช้ ทรัพย์ เท่า บังคับ ผิด นั้น อนึ่ง ถ้า ตระลาการ บังคับ ชอบแล้ว แล คู่ความ กล่าวโทษ ตระลาการไซร้ ให้ไหม เปน ๒ เท่า ทรัพย์ อัน ตระลาการ บังคับ นั้น เหตุ ใด จึ่ง กล่าว ดัง นี้ เหตุ บุทคล ผู้ นั้น เลมิด ตระลาการ อัน บังคับ เปน ธรรม แล เลมิด พระ ราชบัญญัติ อัน ว่า ตระลาการ คู่ ความ ทั้ง สอง ข้าง ยอม ให้ บังคับ นั้น ถ้า แล บังคับ บัญชา ผิดไซร้ หา โทษ มิ ได้ เหตุ คู่ ความ ทั้ง สอง ข้าง ให้ บังคับ เอง อัน ว่า ตระลาการ ๕ ประการ คือ ตระลาการ เปน ฝัก ฝ่าย คู่ ความ ข้าง หนึ่ง ก็ ดี คือ ตระลาการ เปน นาย ร้อย นาย แขวง ก็ ดี คือ ตระลาการ บังคับ ด้วย จิตร์ อัน เสมอ ทั้ง สอง ก็ ดี คือ ตระลาการ อัน ตระลาการ ผู้ ใหญ่ ตั้งให้ เปน รอง อาตมา นั้น ก็ ดี แล คือ ตระลาการ อัน พระ มหา กระษัตริย์ ตั้ง นั้น ก็ ดี แล ตระลาการ ทั้ง ๕ ประการ นี้ ถ้า บังคับ คดี นั้น แล้ว แล คู่ ความ มิ เต็ม ใจ แล อุทธรณ์ เอา เนื้อ ความ มา ให้ บังคับ เล่า ก็ได้ อัน ว่า ตระลาการ แล คู่ ความ มัน ยอม กัน ให้

บัง คับ นั้น ถ้า บัง คับ คดี นั้น คู่ ความ มิ เต็ม ใจ แล จะ อุทธรณ์ เอา เนื้อ ความ นั้น มา ให้ บัง คับ ใหม่ เล่า มิ ได้ เลย เหตุ เนื้อ ความ นั้น คน ทั้ง สอง ประกอบ ด้วย อุตสาห ยอม ให้ ผู้ นั้น บังคับ อนึ่ง ให้ ตระลาการ บังคับ บัญชา คดี ทั้ง ปวง ให้ บริบูรณ์ ๓ ประการ คือ เผชิญหนึ่ง คือพิสูทธ์ หนึ่ง คือ จะปรับหนึ่ง ให้ โจทย์ } จำเลย } รู้ เห็น ด้วย ถ้า แล ความ ๓ ประการ นั้น บมิ บริบูรณ์ ไซ้ แม้น บังคับแล้ว ถึง ๘ ที ก็ ดี แม้นว่าเล่าก็ได้ ดุจ เดียว

กล่าว ลักษณ ตระลาการ อัน มี ใน พระธรรมสาตร์ โดย สัง เขป แล้ว แต่ เท่า นี้

ที นี้ จะ สำแดง ซึ่ง สา ขะ คดี อัน มี ใน พระธรรมสาตร์ โดย พระ ราช บัญ ญัติ จัด เปน บท มาตรา อัน มี มา โดย ลำ ดับบุราณ ราช กระ ษัตริย์ สืบ ๆ มา ดัง นี้

ศุภมัศดุ ๑๙๐๐ ศก วอก นักษัตร์ เดือน ๗ แรม ค่ำ หนึ่ง สมเด็จบรม บพิตร์ พระ พุทธเจ้า อยู่ หัว เสด็จ ใน บุศบก มา ลา มหา ปราสาท อุดรทิศ เสาวคนธ์ กุฎิ หมื่น โชติ บังคมทูล พระกรุณา ด้วย ลูก ขุน ทั้งหลาย พิพากษา ความ โดย พระ ธรรมสาตร์ พระราช กฤษฎีกา อัน ท่าน กล่าว ไว้ โดย ยุติธรรม แล้ว คน ผู้ ร้าย ติเตียน มิ พึ่ง ผู้ พิพากษา ดัง นี้ จะ ควร เปน ดังฤๅ จะ ชอบด้วย ราชการ พระ เจ้า อยู่ หัว มี พระ ราช โองการ ว่า แต่ นี้ สืบ ไป เมื่อ น่า ให้ ว่า แก่ ลูก ขุน เจ้า ราชนิกูล แล ขุน การภูดาษ เสมียน ทุก กระทรวง ให้ พิพากษา บังคับ บัญชา โดย พระ ราชกฤษฎีกา อนึ่ง ให้ นาย มหาด ไทย ตรวจดู ความ ทุกกระทรวง

ปี ละ ๓ คาบ อย่าให้ ขาดได้ ถ้าความ อันใด พ้น ๓/๖ เดือน ให้ดู เนื้อ ความ นั้น ยาก ฤๅ ง่าย ผิ แล ง่าย บมิ ข้อง ขัดไซ้ มิ ได้ ตัด ให้ ขาด ภู ดาษ ละไว้ ให้ ช้า ไซ้ ให้ เอา ภูดาษ ใส่ คา ไว้ โดย อาญา ท่าน อนึ่ง นาย พะธำมรงค์ ให้ ระวัง ลูก ความ ผู้ ใด ขาด มิ ได้ ขาด ให้ เปน นิรันดร เช้า ค่ำ ทุก วัน อย่า ขาด อนึ่ง ถ้า ความ นั้น ข้อง ขัด จะ พิพากษา บัง คับ บัญชา ยากไซ้ ให้ ขุน การ ชุม นุมจตุสดมภ์ ให้ ช่วย ว่า ถ้า พิพากษา มิ ได้ ให้ เอา กราบ บังคม ทูล พระพุทธเจ้า อยู่ หัว จะตรัส เอง

๑

มาตรา ๑

๒

มาตรา ๒

๓

มาตรา ๓ ถ้า ผู้ ใด ค้ำ ประ กัน ผู้ คน ซึ่ง ต้อง คดี เนื้อ ความ ณะ โรง ศาล ให้ ผู้ ประกัน ทำ หนังสือ ให้ แก่ ภูดาษ เสมียน นายพะธำ มรงค์ ให้ นาย ภู ดาษ เสมียน นายพะธำมรงค์ รับ เอา หนังสือ นั้น ไว้ แล้ว ให้ นายภูดาษ เสมียน พะธำมรงค์ เอา หนังสือ แล ตัว ผู้ ประกันไป ดูเรือนผู้ ประกัน แล

---

๑ แล ๒

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะ ดู ให้ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๕๖

๓

วิธี ประ กัน เดี๋ยวนี้ ผิด กับ แต่ เดิม เดี๋ยวนี้ เปน สัญญา ยอม เสีย เงิน

ครั้น ไป ถึง เรือน แล้ว ให้ นายภู ดาษ พะธำมรงค์ บอก แก่ ลูก เมีย ผู้ คน ซึ่ง อยู่ ณเรือน ให้ รู้ ถ้า ผู้ คน ลูก เมีย ซึ่ง อยู่ ณเรือน นั้น รับ ว่า ให้ ประกัน เถิด ก็ ให้ นาย พะธำมรงค์ เอา หนังสือ นั้น สัก หลัง ไว้ ให้ มั่นคง ถ้า ลูก เมีย ผู้ คน ซึ่ง อยู่ ณเรือน มิ รับ อย่า ให้ นาย พะธำมรงค์ เอา หนัง สือ นั้น ไว้ ให้ คืน ให้ ๆ เลือก เอา ผู้ อื่น ซึ่ง มั่น คง ถ้า มิ ได้ บอก เอา ไว้ แล้ว แล จะ เกาะ เอา ลูก เมีย ผู้ คน ซึ่ง อยู่ ณเรือน มิได้ เพราะ ว่า เขา มิ ได้ รู้ มิ ได้ เห็น

๔

มาตรา ๔ ฝูง ทวย ราษฎร มี คดี ใน กรม ๆ ใด ก็ ดี แล ทำ หนัง สือ กรมธรรม์ กัน ใด ก็ ดี แล ผัด ส่ง ผู้ คน ช้าง ม้า โค กระบือ เกวียน ทรัพย์ สิ่ง ใด ๆ ก็ ดี แล มี ศุภมาศ วัน คืน บี เดือน ท่าน ว่า พึ่ง เอา หนัง สือ ผัด ทำ ให้ แก่ ตระลาการ นั้น ได้

๕

มาตรา ๕ ถ้า วิ วาท กัน ใน ที่ ระ โหถาน ก็ ดี ใน ทุ่ง ใน ป่า ก็ ดี อะสักขิกา หา พยาน บมิ ได้ ฉินนะภินะ ซึ่ง จะ เปน อุบาย ทำตน เองมิได้ หาก จะ เปน พยาน แก่ บุท คล ผู้ นั้น แล

๖

มาตรา ๖ สรรพ หนังสือ กรมธรรม์ กันใด ทำชันชีย์ บริคณห์ ให้ แก่ กัน มี ศุภมาศ วัน คืน บี เดือน ขึ้น แรม ท่าน ว่า พึ่ง เอา หนัง สือ ทำ ให้ ไว้ แก่ กัน นั้น ได้ เปน สัญญา

๗

มาตรา ๗

๘

๘

๙

มาตรา ๙ ทวย ราษฎร ทั้ง หลาย มี คดี ใน กระทรวง ใด ๆ แว่น แคว้น เมือง ใน / นอก ก็ ดี แล ลูก ความ ทั้ง สอง ข้าง ให้ หนังสือ เอกสาร ยอม กัน ต่อ ตระลาการ ว่า มิ ว่า กัน แล้ว ท่าน ว่า พึ่ง เอา หนังสือ ยอม นั้น ได้ เปน สัญญา อยู่ มา ข้าง หนึ่ง ทำ หนัง สือ ท้วง ติง ยอ ความ ลุก ปลุก ความ นั่ง แปร ถ้อย คืนคำ ว่า มิ ยอม เล่า ไซ้ ท่าน บให้ พึ่ง คำ มัน คน ร้าย แปรถ้อยคำ กว่า นั้นเลย ท่าน ให้ พึ่ง เอา หนังสือ ยอมนั้นได้ เปน สัญญา

๑๐

๑๐

๗

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๕๗

๘

พระราชบัญญัติ เลิก วิธี พิจารณา ทาง จา รีตนครบาล ปี ๑๑๕ ยก เลิก จะ ดูให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๕๗

๑๐

ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิกจะดูให้ดูหมอปรัดเลน่า ๔๕๘

๑๑

มาตรา ๑๑

๑๒

มาตรา ๑๒

๑๓

มาตรา ๑๓ ลูก ความ แพ้ คดี แล จำไว้ เรียก (สินไหม) พินัย แล ผู้ ประกัน เอา ตัว มัน ออกจาก ตระลาการ อยู่ มา มัน หนี ไซ้ร ท่าน ให้ เรียก เอา สิน ไหม พินัย แก่ มัน ผู้ ประกัน จง ถ้วน

๑๔

มาตรา ๑๔ ผู้ ชะนะ คดี เห็น ผู้ แพ้ คดี จะ เสีย สินไหม พินัย นั้น น้อย แล ว่า จะ ขอ ฆ่า ฟัน ลง โทษ แก่ ผู้ แพ้ คดี นั้น เอง ท่าน มิ ให้ ยินแก่ ผู้ ชนะ คดี นั้น เลย

๑๕

มาตรา ๑๕ ผู้ ใด ลัก พระราชทรัพย์ ก็ดี ตี ด่า บาดเจ็บ ถึง ตาย

---

๑๑ แล ๑๒

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๕๘

๑๕

ให้ ดู ลักษณ โจร บท ที่ ๔๕ มี ผู้ บังคับ เอา แปล ว่า มี ผู้ เอา สิน ไหม ให้ แก่ กันไม่ ว่า เปน ความ ขึ้น

ก็ดี ผิด ลูก ถูก เมีย ท่าน ก็ดี ลัก สิน ราษฎร ก็ดี ท่าน ให้ ว่ากล่าว ซึ่ง ท่าน อายัด ให้ ว่า นั้น ท่าน มิ ให้ เอา สินไหม แก่ กัน เอง ถ้า สิน นั้น มิ ถึง แสน ท่าน มิ ให้ ถือ โทษ แก่ เขา เลย ถ้า สิน นั้น ถึง แสน ขึ้น ไป มี ผู้ บังคับ เอา สิน ไหม ไซร้ ผู้ นั้น เลมิด พระราชอาญา ให้ ลงโทษ โดย โทษานุ โทษ

๑๖

มาตรา ๑๖ ตระลาการ มิ ได้ ใช้ นักการไปเกาะ ลูก ความ ใช้ ลูก ความไป เกาะ ไป ยื้อ กัน เอง แล เขา ตี ด่า กัน ประการใดไซร้ ท่าน ให้ เอา ผู้ ใช้ นั้น มา ลงโทษ ให้ ไหม โดย อาญา ศักดิ์ ผู้ ใช้ นั้น

๑๗

มาตรา ๑๗

๑๘

มาตรา ๑๘ ผู้ ใด มี กิจ ศุข ทุกข์ ให้ มี ผู้ ประกัน ตน ประวิง ให้ นาย ประกัน ต้อง (ตี / จำ) แทน ท่าน ว่า ให้ ทำ ขวัญ นาย ประกัน บายศรี สำ รับ หนึ่ง ผ้าขาว ผืน หนึ่ง ให้ ไหม โดย ต้อง ตี โบย จำ จอง นั้น

๑๙

มาตรา ๑๙ อาณา ประชาราษฎรทั้ง หลาย หา ความ แก่ กัน โดย

๑๗

พระราชบัญญัติ เลิก วิธีพิจารณา ทางจารีต นครบาล ปี ๑๑๕ ยก เลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๕๙

ธรรมาธิกรณ์ นครบาล มรฎก กู้หนี้ ถือ สิน ประการใด ๆ ก็ ดี เจ้า กรม ไต่ ถาม เปน สำนวน ต่อกัน ยัง ไป มิ สำเร็จ แล เกิด วิบัติ ไฟ ไหม้ เรือน ตระลาการ ไป หน เรือ ๆ ล่ม สำนวน หาย ตระลาการ ผู้ ถือ สำนวน ตาย สำนวน หาย หา มิ พบ ประการ เท่า นี้ ให้ ทำ หนังสือ ร้อง ใหม่ โดย เนื้อความ คดี แต่ ก่อนจึ่งชอบ แลให้ ตระลาการ เอา หนังสือ ร้องเรียน เขา นั้น บังคับ สืบ ไป

๒๐

มาตรา ๒๐

๒๑

มาตรา ๒๑

๒๒

มาตรา ๒๒ ลูก ความ ฝ่าย ข้าง หนึ่ง มี บันดาศักดิ์ ฝ่าย ข้าง หนึ่ง โหด ไซร้ นั่ง เสมอ กัน ได้ ถ้า ลูก ความ มี บันดาศักดิ์ ก็ ดี หา บันดาศักดิ์ มิได้ ก็ ดี ไป นั่ง เทียม ตระลาการไซร้ ให้ นาย มหาดไทย ว่า กล่าว อย่าให้ นั่ง เทียม ตระลาการ ผู้ ว่า ความ ถ้า มิ ฟัง ให้ นาย ดาบ นาย พะธำมรงค์ คร่า มือ ลงไป อย่าให้ นั่ง เทียม ตระลาการ จึ่งเปนคำนบ

---

๒๐ แล ๒๑

พระราชบัญญัติ เลิก วิธี พิจารณา ทางจารีต นครบาล ปี ๑๑๕ ยกเลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๖๐

๒๓

มาตรา ๒๓ เปน ความ ด้วย กัน แล ความ นั้น ไป มิ แล้ว คู่ ความ ไฟ ไหม้ เรือน เขา ทุ่ม ซัดเรือน เขา แทงพื้น วัวควาย ผู้คน ท่าน ว่า เปน กรณี ถ้า แล แพ้ ทอด สินไหม กัน แล้ว ผู้ แพ้ มี อันตราย ไซร้ ท่าน ว่า มิเปน กรณี แล

๒๔

มาตรา ๒๔ เมื่อ จะทำ หนังสือ ประกัน ลูก ความ ก็ ดี ผัด เบี้ย เงิน ก็ ดี ท่าน ว่า ให้ ผู้ อื่น ทำ ถ้า ตระลาการ ทำ เองไซร้ ท่าน ว่า มิชอบ

๒๕

มาตรา ๒๕ ทำหนังสือ ผัด รับประกันบริคณห์ ชันชีย์ ต่อ นาย ภู ดาษ พะธำมรงค์ แล นาย ภู ดาษ พะธำมรงค์ เกาะ กุมเอา ตาม ผัด แล มัน ร้อง ฟ้อง ผลัด เปลี่ยน ชื่อ มัน เสีย ให้ ผิด ด้วย บริคณห์ชันชีย์ มัน แล ท่าน ให้ พิจารณาสวนสับขับแท้ คงว่าชื่อมัน ตามผัดบริคณห์ ชันชีย์ มันไซร้ ท่าน ว่า คน ร้าย บังอาจ ให้ ทวน ด้วย ลวด หนัง ๑๕ ที ให้ เอา ตาม ผัด บน บริคณห์ ชันชีย์ มัน นั้น แล หนังสือ ฟ้อง นอก พระ ราชบัญญัติ สัก หลัง คืน ให้ แก่ มัน

๒๖

มาตรา ๒๖ ค้ำ ประกัน ข้า คน ท่าน หลีกหนีไซร้ ให้ ผู้ ค้ำ ประกัน

๒๔

บท นี้ ความ กิน ถึง ผู้ พิพากษา ที่ นั่ง ชำระ ความ เรื่อง นั้น

ใช้ ข้า ท่าน จง เต็ม ถ้า แล นาย ประ กัน คน หลาย คน ให้ มัน ช่วย กัน ใช้ ข้า คน ท่าน นั้น โดย มาก แล น้อย

๒๗

มาตรา ๒๗ ผู้ ใด รับ อายัด คดี เปน ความ ต่าง กัน แล นาย ภูดาษ พิจารณา ได้ สำนวน แล้ว แล เจ้า ทุกข์ ผู้ อายัด คดี มิ ลง ด้วย คดี แล ผู้ รับ อายัด เอา เนื้อ ความ มา ยอม นั้น ให้ นาย ภูดาษ ผู้ พิจารณา รับ เอา ยอมไว้ เหตุ ว่า มัน เปน คำ คดี ต่างกัน แล ให้ มัน ใช้ ทุน ความ ซึ่ง มัน ยอม ให้ กัน นั้น

๒๘

มาตรา ๒๘ มัน รับ เรือน ให้ ชาย ผู้ หนึ่ง ประ กัน ก็ ดี มัน ประ กัน เอง ก็ ดี แล ผู้ มี คดีให้ ญาติ พี่น้อง พงษ์พันธ์ แก้ เนื้อ ความ ต่าง ต่อ ด้วย โจทย์ เปน สำนวน ชี้ แล้ว ก็ดี ยังไป มิได้ สำ นวน ก็ ดี แลผู้รับ แก้ นั้น ตาย แล ผู้ ประกัน ผู้ รับ เรือน ค้ำ ทำ หนัง สือ เข้า มา จะว่า พึ่ง ต่าง เล่า นั้น มัน ทำ นอก พระราชบัญญัติ จะให้ เนื้อ ความ เนิ่นช้า จะว่าต่างพึ่ง ต่าง เล่า นั้น มิได้ ให้ เอา เจ้า ทุกข์ ตัว ความ นั้น ว่า กล่าว เอง

๒๙

มาตรา ๒๙ ช้าง ม้า วัว ควาย ข้า คน ลูก หนี้ ถือ สิน หนี หาย เจ้า ของ พบ แห่งใด ๆ ให้ อายัดไว้ แล้ว ให้ เร่ง ร้อง ฟ้อง ว่า กล่าว แต่ ภาย ใน ๑๕ วัน ลง มา ถ้า พ้น กำ หนด ๑๕ วัน นั้น จึ่ง หา ความไซ้ ถ้า ผู้ คน ช้าง ม้า โค กระบือ ซึ่ง อายัด นั้น วิบัติ หนี หาย ไซ้ เอา โทษ แก่ ผู้ รับ อายัดไว้ นั้น มิ ได้ เพราะ เจ้า ของ ดู บังเหตุ อายัดไว้ นาน

ยาก แก่ ผู้ รักษา ถ้า ผู้ อายัดไป ราชการ ให้ รักษาไว้ กว่า จะกลับ มา จาก ราช การ พระเปน เจ้า

๓๐

มาตรา ๓๐

๓๑

มาตรา ๓๑ ให้ โฉนด ฎีกา แก่ นาย ความ ให้ ส่ง คน ผู้ ต้อง คดี ออก มา ยัง ตระลาการ ผู้ พิจารณา ครั้น ถึง ๓ วัน แล มิ ส่ง คง ผู้ มี คดี นั้น ออก มา ยัง ผู้ พิจารณา ท่าน ให้ เกาะเอา นาย ความนั้นไว้ ให้ ผัด หา ลูก ความ ถ้า พ้น ๓ ผัด มิ ได้ ไซ้ ให้ เอา นาย ความ จำ ใส่ ขื่อ คา ไว้ กว่า จะได้ ลูก ความ นั้น ออก มา พิจารณา ยัง ตระลาการ ถ้า นาย มหาด ไทย มา บอก ว่า ไป เรียก ไป หา ผู้ มี คดี แล มูล นาย อาณา ประชา บาล มัน มิ ส่ง มัน ออก มา ยัง ตระลาการ ผู้ พิจารณา แล พ้น แรง นาย ความ ไซ้ ท่าน ให้ เอา คดี นั้น ร่ำ เรียน พิท ทูล แก่ ผู้ เปน เจ้า ท่านให้ ลง โทษ แก่ มูล นาย มัน ผู้ มิ ส่ง มัน ออก มา ยัง ตระลาการ นั้น ใน ระวาง บ้อง กัน ผู้ ร้าย นั้น ส่วน มัน ผู้ มี คดี นั้น ท่าน ก็ ให้ ส่ง ให้ แก่ ผู้ พิจารณา ให้ ได้ แล

๓๐

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๖๒

๓๒

มาตรา ๓๒

๓๓

มาตรา ๓๓

๓๔

มาตรา ๓๔ ฝูง ทวย ราษฎร ทั้ง หลาย อัน ทำ หนัง สือ ให้ แก่ ท่าน ว่า ความ ผัด เงิน ประ กัน ทรัพย์ สึ่ง ของ แก่ กัน แล มัน แปร ปาก หลาย คำ ว่า มิ ได้ ทำ ให้ แล ท่าน ไต่ สวน แล เปน สัจ ว่า มัน กระ ทำ หนัง สือ ให้ แก่ ท่าน แล้ว แล มุน แปร ปาก หลาก คำ เล่า ไซ้ร ท่าน ให้เอา ทรัพย์นั้น ตั้ง ใหม่ เปน ทวี คูณ

๓๕

มาตรา ๓๕ ตระ ลา การ ใน กรม ใด รักษา สำนวน แล คำ กฎ คน กลาง แล ฎี กา ตรา สิน ตระ ลา การ ดู บัง เหตุ หาย สิ่ง ใด สิ่ง หนึ่ง ก็ ดี ท่าน ให้ ว่า ตระ การ ใช้ ทรัพย์ สิ่ง ของ อัน มี ใน สำนวน แล กฎ แล ฎี กา ตรา สิน นั้น จง ถ้วน ถ้า แล ไฟ ไหม้ เรือน แล เรือ ล่ม แล เสีย สำนวน แล คำ กฎ แล ฎี กา ตรา สิน นั้น เสีย ด้วย ไซ้ร แล จะ ใส่โทษ แก่ ผู้ รัก ษา นั้น ไม่ ได้ เลย

---

๓๒ แล ๓๓

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๖๓

๓๖

มาตรา ๓๖ พระ มนู สาร ท่าน ว่า แก่ สา ธุ ชน ทั้ง ลาย ให้ เร่ง ตั้ง ใจ เอา ธรรม วา จา จง เที่ยง แท้ อย่า ให้ เปน บาป เปน โทษ อย่า ขึ้ง อย่า โกรธ แก่ ลูก ความ ให้ ทำ ตาม พระ ราช บัญญัติ ท่าน ว่า ไว้ อย่า ให้ ลำ เอียง อะ ธรรม อิจ ฉา ริส ยา แก่ ราษ ษฎร ทั้ง หลาย ความ มิ ถึง ตัด คอ ตัด มือ ไม่ ถึง ตี อย่า ให้ ตัด คอ ตัด มือ อย่า ให้ ตี ความ มิ ถึง ใส่ ขื่อ คา โซ่ ใส่ ตรวน จำคง อย่าให้ใส่ ขื่อ คา โซ่ ใส่ ตรวน จำคง โดย พระธรรมสาตร์ แจ้ง ไว้ ดัง นี้

๓๗

มาตรา ๓๗

๓๘

มาตรา ๓๘ ลูก ความ ลัก แกะ ตรา ปิด สำ นวน นั้น เสีย เพื่อ จะ ประ วิง ถ้า เห็น ความ จะ แพ้ ลัก สำ นวน ออก เสีย จับ ได้ ไซ้ ให้ เอา ผู้ ร้ายนั้น ทวนด้วย ลวด หนัง ๒๕ ที เพราะ ท่าน มิ ให้ มี คนร้าย ใน ตระ ลาการ นั้นเลย

๓๗

พระ ราช บัญญัติ เลิก วิธี พิจารณา ทางจารีต นคร บาล ปี ๑๑๕ ยก เลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๖๔

๓๙

มาตรา ๓๙

๔๐

มาตรา ๔๐

๔๑

มาตรา ๔๑

๔๒

มาตรา ๔๒

๔๓

มาตรา ๔๓

๓๙

พระ ราช บัญญัติ เลิก วิ ธี พิ จารณา ทาง จา รีต นคร บาล ปี ๑๑๕ ยกเลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๖๔

๔๐

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๖๔

๔๑

พระราชบัญญัติ เลิก วิ ธี พิจารณาทางจารีต นคร บาล ปี ๑๑๕ ยก เลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๖๕

๔๒ แล ๔๓

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๖๕

๔๔

มาตรา ๔๔ มูล นาย กรม ใด มา นั่ง ฟัง ความ บ่าว ของ ตัว ให้ ฟัง แต่ ผิด แล ชอบ อย่า ให้ สอนต่างกล่าว ต่าง ลูก ความ อย่า ให้ เถียง ต่าง ลูก ความ ถ้า แล นาย ความ สอน ต่าง เถียง ต่าง ลูก ความ ไซร้ ท่าน ว่า ผู้ นั้น เลมิด

๔๕

มาตรา ๔๕

๔๖

มาตรา ๔๖

๔๗

มาตรา ๔๗

๔๘

มาตรา ๔๘

๔๙

มาตรา ๔๙

---

๔๕ ๔๖ ๔๗

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก

๔๘

พระราชบัญญัติ เลิก วิธี พิจารณา ทาง จารีต นครบาล ปี ๑๑๕ ยกเลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๖๖

๔๙ ๕๐ ๕๑

ประกาศ วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๘ ยกเลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๖๗

๕๐

มาตรา ๕๐

๕๑

มาตรา ๕๑

๕๒

มาตรา ๕๒

๕๓

มาตรา ๕๓

๕๔

มาตรา ๕๔

๕๕

มาตรา ๕๕

๕๖

มาตรา ๕๖

๕๒

พระราชบัญญัติ เลิก วิธี พิจารณา ทางจารีต นครบาล ปี ๑๑๕ ยก เลิก

๕๓

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก

๕๔

พระราชบัญญัติ เลิก วิธี พิจารณา ทาง จารีต นครบาล ปี ๑๑๕ ยกเลิก

๕๕ ๕๖ ๕๗

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก

๕๗

มาตรา ๕๗

๕๘

มาตรา ๕๘ ลูก ความ อยู่ ใน ตระลาการ หญิง ก็ ดี ชาย ก็ ดี แล เนื้อ ความ นั้น ตระลาการ พิจารณา ถึง ระวาง ปรับ เปน สิน ไหม เปน พินัย มาก น้อย เท่า ใด โจทย์ ก็ ดี จำเลย ก็ ดี ถึง แก่ มรณภาพไซร้ ท่าน ว่า อย่า ให้ ทอด สิน ไหม พินัย แก่ ลูก หลาน ว่าน เครือ นั้น เพราะ เขา นอก ร้อง นอก หา ท่าน ว่า เปน ภัพ แก่ ผู้ จะ ได้ นั้น

๕๙

มาตรา ๕๙ ผู้ มี คดี มา ยัง ตระลาการ ให้ มี ผู้ ประกัน แล้ว แล ผู้ ประกัน ว่า มี กิจ ศุข ทุกข์ จะ ประกัน สืบ ไป มิได้ ให้ บอก แก่ ลูก ความ ให้ หา นาย ประกัน ให้ ใหม่ จึ่ง ให้ เอา หนังสือ ประกัน นั้น ออก

๖๐

มาตรา ๖๐ ทำ หนังสือ ร้อง ก็ ดี มา แก้ ความ ก็ ดี มี คำ ตน ว่า ใน สำนวน แล้ว เท็จ แก่ ตระลาการ ว่า ใช่ ถ้อย คำ ก็ ดี มี คำ แล้ว ว่า

๕๘

ถ้า มี มรฎก เอา จาก มรฎก ได้ เหมือน อย่าง ว่า เปน หนี้ แต่ จะปรับ เอา จาก ญาติ เหมือน ว่า ญาติ เปน ผู้ ทำ ผิด เอง ไม่ ได้

๕๙

ประกัน คน ใน ศาล นาย ประกัน ขอ ถอน ประกัน ได้ เสมอ แต่ ถ้า คน นั้น หนี แล้ว ถอน ไม่ได้

หา มิ ได้ ถ้า หา คำ มิ ได้ ว่า มี ถ้า ลูก ความกล่าว เท็จ แก่ ตระลาการ จะให้ ท่าน ผู้ เปน เจ้า ลง โทษ แก่ ตระลาการ ก็ ดี จะต้อง ปรับไหม ก็ดี อยู่ มา สวน แพ้ แก่ ตระลาการ ไซ้ ให้ เอา ผู้ กล่าว เท็จ นั้น ทวน ด้วย ลวด หนัง ๕๐ ที แล ไหม จตุรคูณ

ศุภมัศดุ ๑๐๕๕ ศก ชวด นักษัตร์ กาฬ ปักษ์ นวะ มี ดิถี จันทวาร พระ บาท สมเด็จ บพิตร์ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จ ใน พระ ที่นั่ง มงกุฎพิมาน ถาน บูรพา ภิมุข ไพชยนต์ มหาปราสาท มี พระราช โอง การ ตรัส แก่ พระ สารประเสริฐ ให้ แต่ง พระราชกฤษฎีกาไว้ ว่า

๖๑

มาตรา ๖๑

๖๒

มาตรา ๖๒

๖๓

มาตรา ๖๓ บุทคล ผู้ ใด วิวาท กัน เอา คดี ไป ร้อง ฟ้อง แก่ ผู้ พิจารณา ให้ เรียก หา ฝ่าย จำเลย มา ถาม ผู้ พิจารณา กับ ตัว ความ ทุ่ม เถียง ตี ด่า มัน ผู้ ต้อง คดี ไซ้ ให้ ผู้ พิจารณา ตัว ความ เสีย สินไหม พินัย เสมอ กัน เหตุ ใด จึ่ง กล่าว ดังนี้ เหตุ ว่า ช่วย ตี ด่า ท่าน

วัน ๒ แรม ๙ ค่ำ ปีชวด ศักราช ๑๐๕๕

๖๑ แล ๖๒

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๗๐

๖๔

มาตรา ๔๖ จับ ทาษ ลูก หนี้ มา ยัง สมภักนักการ ให้ กฎหมาย เรียก เบี้ย / เงิน ก็ ดี ให้ สมภักนัก การ ถาม ลูก หนี้ ใน ทัน ใด ถ้า ลูก หนี้ รับ ให้ เกาะ จำ เรียก เบี้ย เรียก เงิน ส่ง ให้ แก่ เจ้า เบี้ย นาย เงิน ตาม รับ ถ้า ลูก หนี้ มิ รับ ไซร้ ให้ เจ้า เบี้ย นาย เงิน ฟ้อง ประ ทับ คำ กฎ หมาย ให้ เร่ง ว่า กล่าว ให้ แก่ มัน จง เปน ธรรม

๖๕

มาตรา ๖๕

๖๖

มาตรา ๖๖

๖๗

มาตรา ๖๗

๖๘

มาตรา ๖๘

---

๖๕ แล ๖๖

ประกาศ วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก

๖๗

พระราชบัญญัติ เลิก วิธี พิจารณา ทาง จารีต นครบาล ปี ๑๑๕ ยกเลิก

๖๘ ๖๙ ๗๐

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก

๖๙

มาตรา ๖๙

๗๐

มาตรา ๗๐

๗๑

มาตรา ๗๑ โกรธ กัน ทุบ ตี กัน หัว แตก ฟัน หัก ที่ม แทง กัน บาด เจ็บ เร่ง เอา มา กฎหมาย ยังแพ่ง ให้ พิจารณา สืบไป ถ้า แล พ้น ๓ วัน มากฎหมายไซ้ จะรับ เอาไว้ มิได้ ถ้า โจทย์ ร้องฟ้อง ให้ เรียก พิจารณา ได้

๗๒

มาตรา ๗๒

๗๓

มาตรา ๗๓

๗๔

มาตรา ๗๔ สุภา ตระลาการ พิจารณา คดี ของ ราษฎร ถ้า โจทย์ จำเลย ติด ใจ ใน ถ้อยคำ ประการใด ฉัน ใด ให้ โจทย์ จำเลย ติด ใจอย่า ให้สุภาตระลาการ ภูดาษ เสมียน แล นาย ความ ผู้ ใด ๆ นอก โจทย์ จำเลย ติด ใจ ให้ ถ้อย คำ ติง

---

๗๒ แล ๗๓

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก

ทุเลาแก่ โจทย์/จำเลย } ต่างคู่ความ ท่านว่าแนะนำสำนวนให้ได้ยากแก่ความเมืองท่าน ท่านว่าผู้นั้นเลมิด

๗๕

มาตรา ๗๕ ตระลาการ มิควรให้จำขื่อๆ ก็ดี มิควรที่จำคาๆ ก็ดี มิควรที่จำตรวนๆ ก็ดี มิควรที่ใส่ตรุๆ ก็ดี มิควรจำใส่คงๆ ก็ดี มิควรจำใส่ปลอกๆ ก็ดี แลมิควรจำตากแดดจำตากฝน แลเอาลูกความมาตากแดดตากฝน มิควรแช่น้ำจำแช่น้ำก็ดี ควรที่ตบถองตีตบถองตีก็ดี แลมิควรมัดผูกคอเอามามัดผูกคอก็ดี แลทำข่มเหงเปนชู้เมียก็ดี แลข่มขืนลูกความถึงชำเราก็ดี ยุดยื้อถือบ่ายื้อชักผลักไสลูกความโดยอุกอาจดังนี้ ท่านว่าตระลาการทำเลมิดพระราชอาญาพระผู้เปนเจ้า

๗๖

มาตรา ๗๖ ผู้ใดประกันผู้มีคดีต่อสุภาตระลาการอยู่ มาลูกความหนีไซ้ให้นายประกันผัดหาลูกความ ๓/๕/๗ } วันทีหนึ่ง ถ้าหาตัวส่งมิได้ไซ้ ให้ทอดสินไหมพินัยโดยเนื้อความเขากล่าวหานั้น ซึ่งให้นายประกันหาเอาเบี้ยแก่ลูกความอันเสียต่างนั้น

๗๗

มาตรา ๗๗

๗๘

มาตรา ๗๘ ผู้ พิจารณา ตระลาการ กรม ใด พิจารณา อรรถ คดี ซึ่ง คิด มิ ชอบ ใน แผ่น ดิน ก็ ดี เนื๊อ ความ นครบาล ก็ ดี เบียด บัง พระราช ทรัพย์ ก็ ดี แล เฆี่ยน ให้ ตาย ให้ เสีย เนื๊อ ความ ซึ่ง พิจารณา สืบไป นั้น ท่าน ว่า ผู้ พิจารณา ตระลาการ เลมิด

๗๙

มาตรา ๗๙ ทำ หนังสือ ให้ แก่ ท่าน ประกัน ความ แล ให้ เรียก เงิน ก็ ดี ลูก ความ นั้น ไป ต้อง คดี อยู่ ณ ศาล อื่น เมือง เดียว กันไซร้ อย่า ให้ ตระลาการ เกาะ เอา นาย ประกัน ให้ ตระลาการ ทอด โฉนด ฎีกา ให้ ตระลาการ ใหม่ ส่ง มา จึ่ง ควร แล

๘๐

มาตรา ๘๐

๘๑

มาตรา ๘๑ นาย พะธำมรงค์ มหาดไทย เสมียน นักการ ท่าน ใช้ ให้ ไป เรียก ไปหา ผู้ ต้อง คดี ด้วย ประการ ใด ๆ ไม่ พบ ตัว ผู้ ต้อง คดี

๗๗

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก

๘๐

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก

แล ยื้อ ชัก ผลักไส เอา คน เถ้า คน แก่ พ่อ แม่ พี่ น้อง เขา บอก ว่าไข้ เจ็บ มิ ฟัง แล เขา ตาย ไซร้ ให้ ปลุก ตัว แล้ว ให้ ไหม โดย เลมิด จง ทุก คน ถ้า ทรัพย์ สิ่ง ของ เขา หาย ให้ ใช้ ทรัพย์ สิ่ง ของ เขา แล

๘๒

มาตรา ๘๒

๘๓

มาตรา ๘๓

๘๔

มาตรา ๘๔ ทำ หนังสือ ประกัน ให้ แก่ ท่าน ด้วย ประการ ใด ๆ ก็ ดี แล แปร ปาก หลาก คำ เล่า ไซร้ ท่าน มิ ให้ ฟัง เลย แล ท่าน ให้ ฟัง เอา แต่ หนังสือ ซึ่ง ทำไว้ ให้ แก่ ท่าน แล

๘๕

มาตรา ๘๕

๘๖

มาตรา ๘๖ โจทย์ จำเลย วิวาท ด่า ตี กันใน ตระลาการ ห้าม มิ ฟัง ท่าน ว่า ดู ถูก ตระลาการ ให้ จำ {โจทย์ / จำเลย} ให้ ตระลาการ จดหมาย บาด

---

๘๒ แล ๘๓

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก

๘๕

ประกาศ วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก

เจ็บ ค่า ตี ไว้ เมื่อ ใด พิพากษา ขาด จึ่ง ให้ เอา คดี ซึ่ง วิวาท นั้น บังคับ บัญชา ตก สิน ไหม พินัย โดย พระราชกฤษฎีกา

๘๗

มาตรา ๘๗ มี ศุข ทุกข์ กังวล มา พึ่ง ท่าน ให้ รับ ประกัน ถ้อย ความ แล ประวิง ให้ ท่าน เสีย เบี้ย สินไหม เบี้ย พิ นัย ประการ ใด ให้ เรียก เอา ทรัพย์ อันเสีย นั้น ให้ แก่ ท่าน โดย มาก แล น้อย

๘๘

มาตรา ๘๘

๘๙

มาตรา ๘๙

๙๐

มาตรา ๙๐ คู่ ความ ให้ สิน จ้าง แก่ ผู้ พิจารณา ตระลาการ ๆ เอา มา ถวาย แก่ พระ ผู้ เปน เจ้า แต่ใน ๓ วัน ไซร้ ท่าน ว่า ให้ ลง โทษ แก่มัน ผู้ ให้ สิน จ้าง ส่วน สิน จ้าง นั้น ให้ แก่ ผู้ เอา มา ถวาย ถ้า พ้น ๓ วัน แล้ว

๘๘

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๗๖

๘๙

พระราชบัญญัติ เลิก วิธี พิจารณา ทาง จารีต นครบาล ปี ๑๑๕ ยก เลิก จะดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๗๖

ผู้ รับ สิน จ้าง เอา สิน จ้าง มา ถวาย ให้ ลง โทษ แก่ ผู้ รับ สิน จ้าง โดย ขนาด ถ้า ใน ๓ วัน ผู้ ให้ สิน จ้าง มา ว่า ไซ้ร้ ให้ ไหม มัน ผู้ ให้ สิน จ้าง ทวีคูณ ถ้า พ้น ๓ วัน ผู้ ให้ สินจ้าง มา ว่าไซ้ร้ อย่า ให้ มี โทษ แก่ มัน เลย ให้ ลง โทษ แก่ ผู้ รับ สิน จ้าง แลไหม ทวีคูณ

๙๑

มาตรา ๙๑ ผู้ พิจารณาภูดาษ พระธำมรงค์ ซึ่งได้ พิจารณา ความ ทั้ง สอง อย่า ให้ แต่ง หนังสือ ร้องติง ร้อง ทุเลา ให้ มัน ว่า กล่าว โดย ความ สัจ ของ มัน ถ้า ผู้ พิจารณา ภูดาษ พะธำมรงค์ แต่ง หนังสือ ร้อง ติง ทุเลา ให้ แก่ ลูก ความไซ้ร้ ให้ ลง โทษ ปรับไหม โดย พระราชกฤษฎีกา

๙๒

มาตรา ๙๒

๙๓

มาตรา ๙๓ สอง พิพาท หากันในกระทรวงกรม ใด ๆ สุภาตระลาการ พิจารณา บังคับ บัญชา ยังไป มิ แล้ว ผู้ มี คดี โจทย์ จำเลย ให้ ถ้อย คำ ทำ หนังสือ เอกสาร สัญญา ยุม แปลง ให้ แก่กัน นอกสุภา ตระลาการว่า ให้ ทรัพย์ สิ่ง อันใด ก็ดี มิ ว่า เนื้อ ความ แก่ กัน แล้ว ก็ดี ท่าน บพึง ให้ พึ่ง เอกสาร สัญญา นอก สุภา ตระลาการ นั้น เลย เพราะ สอง พิพาทกัน

๙๒

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๗๗

มี สุภา ตระลาการ บังคับ บัญชา แล มัน มิ มา ว่า กล่าว ยอม กัน ต่อ สุภา ตระลาการ

๙๔

มาตรา ๙๔ ทวย ราษฎร ฟ้อง หา ให้ เรียก กัน ด้วย เนื้อ ความ ประ การ ใด ตระลาการ ยัง มิ ได้ ตัว ผู้ ต้องพิ พาท มา ก็ดี ได้ ตัว มา ยัง มิได้ ถาม ก็ดี ถาม แล้ว พิจารณา มิ สำ เร็จ ก็ดี ผู้ ต้อง พิพาท ทำ อุกอาจ ตี โบย จำ จอง เอาทรัพย์ สิ่งของ ทำ ประการ ใด แก่ ผู้ ฟ้อง ขึ้นอิก ท่าน ว่า เปน คดี เพิ่ม เติม ให้ รับ ไว้ บังคับ บัญชา

๙๕

มาตรา ๙๕

๙๖

มาตรา ๙๖

๙๗

มาตรา ๙๗

มาตรา ๙๘ ผู้ ใด ทำ หนังสือ ร้อง กล่าว คดี หา เปน พวก ออก ชื่อ ให้

๙๔

ให้ ดู พระราชบัญญัติ พิจารณา ความ แพ่ง ปี ๑๑๕ มาตรา ๔๐

๙๕ ๙๖ ๙๗

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๗๘

เรียก บ้าง ว่า ไม่ รู้ จัก ชื่อ บ้าง ให้ ตระลาการ หมาย เอา แต่ ผู้ ซึ่ง มี ชื่อ ให้ เรียก นั้น ออก มา พิจารณา

๙๙

มาตรา ๙๙ นาย ภูดาษ พะธำมรงค์ จะ ถาม ความ ให้ ลูก ความ หา นาย ประ กัน ซึ่ง เรือน อยู่ ใกล้ เมือง เรือน อยู่ ใน เมือง ถ้า นาย ประกัน ลูก ความ หนี ไป นาย ภูดาษ พะธำมรงค์ พบ แห่ง ใด ให้ มอบไว้ เอา ตรา มหาดไทยไป ให้ นาย บ้าน นาย เมือง ส่ง เอา มา เรียก เอา สิน ไหม พินัย ตาม รูป ความ

๑๐๐

มาตรา ๑๐๐

๑๐๑

มาตรา ๑๐๑ ผู้ ใด ทำ หนังสือ หาความ แก่ กัน ด้วยประการ ใด ๆ ก็ดี แล ตระลาการ มิได้ เอา ผู้ มี คดี นั้น มา พิจารณา ตาม หนัง สือ ร้อง นั้น แล เอา ผู้อื่นอัน หา ชื่อในหนังสือ ร้องมิได้ นั้น มา ไซ้ ท่าน ว่า ตระลาการ กัน โชก ให้ ยาก แก่ ไพร่ ฟ้า ท่าน ให้ ไหม ไถ่ ต้น ศอ ลา หนึ่ง โดยยศ ถ้า ศักดิ์ ตน คน ผู้ ร้าย นั้น ถ้า แล เอา มา จำไว้ ไซ้ ให้ ไหม ตาม โทษ ซึ่ง ได้ กระ ทำ นั้น

๑๐๒

มาตรา ๑๐๒ ผู้ ใด ทำ หนัง สือ ร้อง ฟ้อง ใน พระราชอาญา ก็ ดี

๑๐๐

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะดูให้ดูหมอปรัดเลน่า๔๗๙

ใน ลูก ขุน ก็ ดี ถวาย ฎีกา ก็ ดี ใน แพ่ง แห่ง ใด ๆ เมือง ใน เมือง นอก แล สุภา ตระลาการ หมาย โฉนด ฎีกา ไป ให้ มูล นาย ผู้มี คดี นั้น ส่ง ให้ ออกมา ได่ สวน ความ แล คน ผู้ นั้น รู้ แล้ว แล มิ ได้ ออก ไป ให้ ได่ สวน ความ นั้น แล ทนงค์ ศักดิ์ สำ หาว ไป ยื้อ ชัก เอา คน ผู้ หา ความ นั้น ก็ดี ทำ สิ่ง ประการ ใด ๆ แก่ เขา หมู่ นั้นไซ้ ท่าน ว่า มัน ผู้ นั้น เลมิด พระราช อาญา แล ให้ ไหม โดย ทำ แก่ ท่าน นั้น แล้ว จึ่ง ให้ แก้ ความ อัน เขาหานั้น โดย กระทรวง

๑๐๓

มาตรา ๑๐๓ อัน ว่า ความ ล่วงกรม นั้น ใช่ กระทรวง การตน จะว่า แล ตน ก็ เอา ความ ผิด กระทรวง นั้น มา บังคับ ดัง นั้น ท่าน ว่า ผู้ บังคับ นั้น ล่วง กรม ท่าน ให้ ไหม จตุรคูณ โดย บันดาศักดิ์ แล้ว ให้ ส่ง กระทง ความ นั้นไป ว่า ตาม กระทรวง คดี นั้น แล

๑๐๔

มาตรา ๑๐๔

๑๐๕

มาตรา ๑๐๕ ขุน การ แล ภูดาษ พิพากษา ความ แล ปลีก คน ซึ่ง มี ความ ด้วย กัน นั้นไว้ แต่ มัน คน เดียว แก้ แล แพ้ ไซ้ แล ขุน การภูดาษ ก็ จำให้มัน ผู้ แก้ นั้นใช้ สินไหม ใช้ พินัย แต่ คน เดียว ก็ ดี พระราชกฤษฎีกา

๑๐๔

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก

ท่าน แต่งไว้ มาก แล ผ่อน ให้ น้อย แล ปลีก คน ทั้ง นั้น ไว้ ก็ ดี ท่าน ว่า ให้ มี โทษ แก่ ขุน การ แล ภูดาษ ผู้ พิพากษา แล ผู้ ปรับ ความ นั้น ให้ ใช้ สินไหม พินัย อัน ผ่อน ไว้ นั้น

๑๐๖

มาตรา ๑๐๖

๑๐๗

มาตรา ๑๐๗

๑๐๘

มาตรา ๑๐๘ นาย สุภา ตระลาการ ทำ ชู้ ด้วย ลูก ความ อัน อยู่ กลาง จำ นำ เสมอ ให้ สิน จ้าง ถ้า หญิง นั้น มี ผู้ ว่า ไซ้ สุภา ตระลาการต้อง สอง โทษ ให้ ลง โทษ แล้ว ให้ ไหม โดย ผิด เมีย ท่าน ส่วน หญิง ร้าย ให้ ตี ด้วย ลวด หนัง ๑๐ ที ประ จาน ถ้า หญิง ร้อง แรก ขัด แขง มิ พึง ทำ ข่ม ขืน ด้วย อาจ ไซ้ ให้ ไหม ตระลาการ ทวี คูณ แล้ว ให้ ถอด เสีย

๑๐๙

มาตรา ๑๐๙

---

๑๐๖ แล ๑๐๗

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๘๐

๑๐๙

พระราชบัญญัติ เลิกวิธีพิจารณาทางจารีตนครบาล ปี ๑๑๕ ยก เลิก

๑๑๐

มาตรา ๑๑๐

๑๑๑

มาตรา ๑๑๑

๑๑๒

มาตรา ๑๑๒ บุทคล ผู้ ใด จะ ว่า ถ้อย ความ ก็ ดี จะ เอา ทรัพย์ ก็ดี แล เกาะ กุม ผู้ คน ไว้ อยู่ มา ญาติ มิตร์ ผู้ ต้อง เกาะ กุม นั้น มา รับ แล บุทคล ผู้ นั้น มิ ให้ ประกัน แล มิได้ ละ ตัว ผู้ นั้น ให้ ไป ถ้า แล คน นั้น หลบ หลีก หนี จะ เอา แก่ ผู้ มา จะ ประกัน นั้น มิได้ อนึ่ง แม้น มี ผู้ เอา ทรัพย์ ค่า ตัว ผู้ ต้อง เกาะ กุม นั้น มา ให้ แล ผู้ นั้น มิ รับ แล คน นั้น หลบ หลีก หนี ก็ดี หา โทษ แก่ ผู้ มา ขอ ให้ ค่า ตัว นั้น มิได้

๑๑๓

มาตรา ๑๑๓

๑๑๔

มาตรา ๑๑๔

---

๑๑๐ แล ๑๑๑

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก

๑๑๓ จน ถึง ๑๑๙

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก

๑๑๕

มาตรา ๑๑๕

๑๑๖

มาตรา ๑๑๖

๑๑๗

มาตรา ๑๑๗

๑๑๘

มาตรา ๑๑๘

๑๑๙

มาตรา ๑๑๙

พระอัยการ ลักษณ ตระลาการ จบ บริบูรณ์

ลักษณ อุทธรณ์

โย ธัมมะสาเต อุทธะเรติ โทสัง อักขัททะสานัง วิวิทัง ปุเนวะ อัฏฏัญจะนัง โส อุทธะโร จะ นามะ ปะกาสิโตวะ นะวะโมปี อังโค ทวาทสะ สุทธุตตะริ เอกะวีโส อาสาชะนตโต ปัญจะวีสะ นานา

แปลเนื้อความว่า โยสะภาโว อันว่าสะภาวะอันใด อุทธะเรติ ยกขึ้น โทสัญจะ ซึ่งโทษก็ดี อักขัททะสานัง แห่งผู้พิจารณาตระลาการทั้งหลาย อุทธะเรติ รื้อขึ้น อัฏฏัญจะ ซึ่งความเดิมก็ดี วิวิธัง มีประการต่าง ๆ ปุเนวะ ใหม่เล่า โสสะภาโว อันว่าสะภาวะนั้น ปะกาสิโต อัมมะโนสาราจารย์สำแดงไว้ อุทธะโรนามะ ชื่อว่า อุทธรณ์ ธัมมะสาเต ในคัมภีร์พระธรรมสาตร์ โสอุทธะโร อันว่าลักษณอันยกขึ้นซึ่งโทษแห่งตระลาการ แลรื้อขึ้นซึ่งความเดิมชื่อว่าอุทธรณ์นั้น ปัญจะวิโธ มี ๕ ประการ อังโค คือ คือองค์อุทธรณ์ นะวะโม เก้าประการ สุทโธ คือสุทธะอุทธรณ์ ทวาทะสะ สิบสองประการ อุตตะริ คืออุตตะริอุทธรณ์ เอกะวีโส ยี่สิบเอ็ดประการ นานา คือนาๆ อุทธรณ์ วีสัญจะ ยี่สิบประการ อาสาชะนัตโต คืออาษาชนะอุทธรณ์ ปัญจะ ห้าประการ ภะวะติ มี

อันว่าลักษณอุทธรณ์ ๕ ประการ นี้มีอรรถาธิบายแจกออกไปโดยมาตรา อันโบราณราชกระษัตริย์บัญญัติสืบ ๆ มา ดังนี้

ศุภมัศดุ ๑๕๕๕ ศกสุกรนักษัตร์ ไพสาขมาศศุกกะปักษ์ทศมีดิถีพุฒวาร พระบาทสมเด็จพระเจ้าเอกาธทรฐอิศวรบรมนารถ บรมบพิตร์พระพุทธ

วัน ๔ เดือน ๖ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีกุน ศักราช ๑๕๕๕

เจ้า อยู่ หัว ผู้ ทรง ทศ พิธราช ธรรม อันมหา ประ เสริฐ เสด็จใน พระ ที่ นั่ง บุศบก มาลา มหาปราสาท พร้อม ด้วย หมู่ มุขมนตรี กระวีราชเสนาโหรา จารย์ จึ่ง มี พระ ราช โองการ มารพระ บัณฑูรสุรสิงหนาทดำรัสสั่ง ให้ตรา พระราชกฤษฎีกา ลักษณ อาญา / อุทธรณ์ ไว้ แต่ นี้ สืบ ไปเมื่อ น่า ถ้าผู้ พิ พากษา ตระลาการ ผู้ ใด อัน อยู่ ณเมือง ๑ ๒ ๓ ๔ บันดา ต้องพิพาท อาญา / อุทธรณ์ ไซ้ ก็ให้มีตรา ไป เอา ตัว ผู้ ต้อง หา คดี มาพิจารณา แล้ว ให้ พิพากษา ตัด สิน ตาม ลักษณอุทธรณ์ ๕ ประการ ดังนี้

๑

๑

๒

๒

๓

๓

๔

มาตรา ๔ เจ้าพระยา แลพระยา พระหลวง เจ้า ราชนิกูล ขุน หมื่น พันทนาย อัน ท่าน อายัด ไว้ ให้ พิจารณาบังคับ บัญชา ความ

---

๑ ๒ ๓

ประกาศ วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก จะดู ให้ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๘๕

โดย กระ ทรวง แห่งตน แล หน่วง ความ อำ ยวน ไว้ ก็ ดี เห็น แก่ บุทคล ซึ่ง เปน สมัคสมา อาศรัย แห่ง ตน มิ ได้ พิจารณา บัง คับ บัญชา ว่า กล่าว ให้ สิ้น สำนวน ก็ ดี แต่ง หนังสือ ร้อง ฟ้อง ติง ทุ เลา แนะ นำ สอด ใส่ ให้ ลูก ความ ข้าง หนึ่ง ก็ ดี เอา ลูก ความ ไป ใช้ การ เรือน ก็ ดี ให้ ญาติ พี่ น้อง พ้อง พันธุ์ แห่ง ตน เอา ไป ใช้ การเรือน ก็ ดี เห็น ลูก ความ หมด หน้า มั่ง มี ทำ กล อุ บาย คิด อ่าน ถ้อย ความ ให้ เริศ ร้าง ก็ ดี เอา ลูก ความ มา เปน ข้าใช้ ก็ ดี เปน ลูก เมีย ตน ก็ ดี คดี ถ้อย ความ เปน กระทรวง ตน ได้ ว่า กล่าว ภอ ว่า กล่าว ได้ มิได้ ว่า กล่าว หน่วงไว้ ก็ ดี พิจารณา บัง คับ บัญชา มิ ให้ สิ้น สำ นวน แถลง สำนวน อั้น ถ้อย คำ เขาบ มิ แจ้ง จริง ก็ ดี กล่าว ถ้อย คำ ลำ เอียง เถียง ต่าง ลูก ความ อวย ให้ แก่ ข้าง หนึ่ง เห็น แก่ สิน จ้าง สิน บน กล่าว กล เพธุ บาย ภาย นอก ทำ บริ สุทธิ์ ภาย ใน เปน โก หก มารยา เข้า ด้วย ข้าง หนึ่ง ก็ ดี เรียก เอา เงิน ทอง แก่ ลูก ความ ล้ำเหลือก็ดี ทำ ชู้ด้วย ลูก ความ ก็ ดี อนึ่ง ใช่ กระทรวง การ ตน ๆ เอา ความ ผิด กระทรวง ล่วง กรม มา ว่า กล่าว ดังนี้ ท่าน ว่า ผู้ นั้น เลมิด

๕

มาตรา ๕

ตั้ง แต่ บท ที่ ๕ ไป จน สุด ลักษณ

ประกาศ วัน ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยก เลิก จะ ดู ให้ ดู หมอ ปรัด เล น่า ๔๘๙

๖

มาตรา ๖

๗

มาตรา ๗

๘

มาตรา ๘

๙

มาตรา ๙

๑๐

มาตรา ๑๐

๑๑

มาตรา ๑๑

๑๒

มาตรา ๑๒

๑๓

๑๓

๑๔

๑๔

๑๕

๑๕

๑๖

๑๖

กฎหมาย ลิลิต แลกรมศักดิ์ สำเหร็จ

ศุภมัสดุ จุลศักราช ๑๑๖๓ ปีระกา สังวัจฉระ นักษัตร์ ตรีศก ทุติยสาธมาศ ศุกกะปักษ์ สัตตะมี ดิถี ศุกรวาร ข้า พระพุทธเจ้า หลวงธรรมสาตร์ พิเคราะห์ ลักษณ อุทธรณ์ ผูก เปน กลอน กล่าวไว้ โดย ในสังเขป แต่ ใจ ความ ตาม ลักษณ อุทธรณ์ ๕ สถาน กระแส พระอัยการบท เก่า อัน พระ บาท สมเด็จ พระ บรม นารถ บรม บพิตร์ พระ พุทธ เจ้าอยู่ หัว แต่ ก่อน หาก บัญ ญัติ ไว้ โดยบุราณ ราช วิ สัย ให้ เปน คำนับแก่ ผู้ พิพากษา ตระลาการปรับ แล ผู้ ประทับรับร้องฟ้องอุทธรณ์ อันทวยราษฎร กล่าวหา ให้ เปน หิตานุ ประโยชน์ โฆสนาการไป ใน อนาคตจง มี มะนะ สิการะ กำหนด ชอบ แล ผิด เปน นิ มิตร์ ที่ จะ ให้ เสีย ทรัพย์สึ่ง ของ ต้อง ราช ทัณฑ์ ใน ประจุบัน มาก หลาย ซื่อ คา หวาย โซ่ ตรวนเหตุ ทำ ไม่ ควร ที่ จะ ให้ เดือดร้อน แม้ ไม่ รู้ จัก ลักษณ อุทธรณ์ ๕ สถานอัน ขัตติย โบราณ กล่าวไว้ สรรพทุกข์ จะปองให้ เพราะ โลภหลงแล โง่นา

อัน ว่า ลักษณ องค์ อุทธรณ์ ๙ ประการ นั้นคือ มิได้ เอา ฟ้อง แล คำกฎใส่ ด้วย บท พระ ธรรม นูญ ๑ ทุ ศีล สูญ ทรชน ฟ้อง พ่อ แม่ ตน รับบังคับ ๑ ถาม ไม่ รับ ใน สำนวน ทำไม่ ควร เขียน ว่า รับ ๑ ให้การสรรพ ต้อง ข้อ ทำ ลับ ล่อไม่ เขียน เอา ๑ ถาม ความ เล่า นอก ฟ้องมิ ได้ ต้อง ตาม คำ กฎ ๑ เปน ใจ ลด แปลง สำนวน แทรก ใส่ สวน สอดข้อ ความ ๑ เกาะ จำ เลยถาม ไม่ มี ฟ้อง ไม่ เรียก ร้อง ตาม คำ หมาย ๑รู้ ธิบาย แต่ง คารม ให้ ลิ้น ลม โจทย์ จำเลย ๑ มิได้ เฉลย แก้ อุทธรณ์

กล่าว โทษ ก่อน ตัด ข้อ ความ ๑ ๙ ข้อ นี้ ห้าม ชื่อ องค์ อุทธรณ์ สำ นวน ถอน ขาด เด็ด แล นา

อัน ว่า ลักษณ สุทธ์ อุทธรณ์ ๑๒ ประการ นั้น คือให้ โฉนด ขาด เหลือ หมาย คำกฎ มิ ให้ หมด จง ทุก ข้อ ๑ อำยวน ย่อ สำนวน ความ สำนวน ถาม ระบุไป ๑ คัด ความไพล่ ผิดเพี้ยน ข้อ อ้าง เขียน เปน ข้อ ต่อ ๑ อ่าน ฟ้อง ย่อ ให้ เขา ฟัง ปีด ข้อ บัง ให้ สิ้น ความ ๑ คัด ข้อ ถาม ลง กระเบียด แบ่ง ข้อ เลียด ให้ เกินไป ๑ ลงธงไชย เปน หลัก เพชร์ ถาม ความ เด็ด ขาด กระเชียณ ๑ มิได้ เขียน คำคัด สำนวนไว้ เขียน ลง ได้ แล้ว กลับ ลบ ๑ ปฏิเสธ กลบ เกลื่อน ถาม กลับ ข้อ ความ เอา เปน ภาค ๑ ข้อ อ้าง มากไม่ ได้ เขียน แกล้ง แปลง เปลี่ยน กลับ เปน ต่อ ๑ ไม่ แจ้ง ข้อ ทำ อำยวน ชี้ สำนวน มิ ให้ สิ้น ๑ คัด สำนวน วีน แหวะ ใจ ความ โจทย์ จำเลย ถาม มิ รู้ ๑ องอาจ สู้ แปลง ใบ สัจ ไม่ ออก อัดถ์ ตาม ระหว่าง ๑ สิบ สอง อ้าง กล่าวไว้ ชื่อ สุทธ์ อุทธรณ์ ให้ พิ เคราะห์ ดู โทษ เถิด นา

อัน ว่า ลักษณ อุตริ อุทธรณ์ ๒๑ ประการ นั้น คือ มิได้ เกาะ คู่ความไว้ แกล้ง เปน ใจ เกาะ ข้าง เดียว ๑ เกาะ หน่วง เหนี่ยว มิ ให้ มา เรียก ค่า ฤชา แต่ ข้าง หนึ่ง ๑ ทำ ดื้อ ดึง ผิด กฎ หมาย กลับ ยัก ย้าย คำ ปรึกษา ๑ คัด สำนวน มา ชี้ ขาด ใจ ความ คลาด มิ ให้ แจ้ง ๑ เปน ใจ แกล้ง สอน แนะ นำ ให้ มี คำ ติง ทุเลา ๑ มิได้ เอา ค่า ประกัน ไว้ ให้มั่น ลูก ความ หนี ๑ อ่าน สำนวน ชี้ มิ ให้ สิ้น ลูก ความ มิได้ ยิน รู้ เห็น ๑

รับ ติง ทุเลา เว้น มิเอา มา ให้ พิพากษา ขาด เด็ด ๑ เร่ง สินไหม เสร็จ ให้ ไม่ ครบ ๑ ปรึกษา ยัง มิ จบ สำนวน ทำลามลวน ลง เอา เอง ๑ ไม่ กลัว เกรง เรียก สินไหม ก่อน มิ ได้ ปรึกษา ทับ ๑ ลอบ ไป รับใบสัจ มา แต่ง ทำ ลบ แปลง เปลี่ยน ใบ สัจ ๑ ให้ ผัด นัด แต่ ข้าง เดียว ข้าง หนึ่ง เหนี่ยว มิ ให้ นัด ๑ สั่งใบ สัจ แต่ โดยใจ ไม่ คุม ไป พร้อม คู่ ความ ๑ เมื่อ ท้าว ถาม สืบ พยาน มิ ให้ สาบาล ต่อ หน้า พระ ๑ แกล้ง เลย ละ คำ ปรึกษา ไม่ เอา มา อ่านให้ ฟัง ๑ ต่อย สำนวน บัง มิ ให้ เห็น จะ ผูก ประเด็น มิ ได้ อ่าน ๑ ไม่ ถาม พยาน โดย บังคับ มิ ให้ พยาน รับ คำ ค้าน ๑ เอา เทียบ ทาน ผูกไว้ ซ่อน มิให้ ลูก ความรู้ ๑ ไม่ เอา คู่ สำนวน คง โดย สำนวน ตรง คำ บังคับ ๑ คัด สำนวน ลับ บังไว้ ลัก ลอบ ให้ ข้าง หนึ่ง แก้ ๑ ๒๑ แท้ กล่าวไว้ ชื่อ อุตริ อุทธรณ์ ให้ พิเคราะห์ ดู โทษ เถิด นา

อัน ว่า ลักษณ นา ๆ อุทธรณ์ ๒๒ ประการ นั้นคือ ถาม ความ แต่อำเภอ ใจ ไม่ มี ใคร นั่ง กำกับ ๑ ไม่ ส่ง ทรัพย์ คนช้างม้า โค กระบือ ข้า โดย ท่าน สั่ง ๑ เรียก ค่า ที่นั่ง คำ บังคับ ค่า ฤชา ทรัพย์ เอา ล้ำ เหลือ ๑ เปน มิตร์ เชื่อ ชอบ ใจ ลูก ความไป คบ สัมเล ๑ ทำ โวเว รับ สินบน ลูก ความ ตน ขืน ทำ ชู้ ๑ ไม่ ตั้ง อยู่ ในสัจจา เปน พาลา ปลั้น สดมภ์ ๑ สำนวน จมอำ ไว้ ช้า พ้นอายุ มา มิได้เกาะ ๑ ท่าน สั่ง จำเพาะให้ถาม ให้ การ ความ ผิด มิ ต้อง ๑ รับ ร้อง ฟ้อง คำ กฏ ไว้ เนิ่นช้า ไป ไม่ บังคับ ๑ ลง เอา ทรัพย์ แต่ โดย ใจ ยัง มิ ได้ มี ระวาง ๑ ความ ยอม พราง

ไม่ ไป ว่า ให้ ปรึกษา ตัดสินเอง ๑ ไม่ กลัว เกรง เสพย์ สุรา ทำ หยาบ ช้า แก่ ลูก ความ ๑ เกาะ ท่าน ถาม โดย พนักงาน ใช่ ตระลการ ไม่ ต้อง ที่ ๑ ผูก ไพรี ลูก ความ ไว้ สาเหตุ ภัย พาล วิวาท ๑ เอา ความ ญาติ์ มาไว้ ว่า พิจารณา ไม่ เปน ธรรม์ ๑ ทำเกียดกัน คู่ ความ ไว้ บังคับใช้ ไม่ เร่ง ทรัพย์ ๑ ย่อ ความ กลับ ยุ ให้ โกธร อุทธรณ์ โทษ ผู้ ปรึกษา ๑ เรียก ทรัพย์มา แกล้ง เอาไป มิ ส่ง ให้ จง เสร็จ สุด ๑ เอา ทาษ บุตร์ เปน ภู ดาษ ทุศีล ชาติ์ เปน ผู้ คุม ๑ หมาย เกาะกุม ก่อน บังคับ ฟ้อง ท่าน รับ เอา มา ไว้ ๑ อนึ่ง มิ ได้ เอา คู่ ความ มา ไต่ ถาม โดย บัญชา ๑ ท่าน มิ ให้ ว่า เอา ความ หลวง กรม กระทรวง มา ว่า ขาน ๑ ๒๒ ประการ กล่าว ไว้ ชื่อ นา ๆ อุทธรณ์ ให้ พิเคราะห์ ดู โทษ เถิด นา

อัน ว่า ลักษณ อาษา ชะนะ อุทธรณ์ ๕ ประการ นั้น คือ มิได้ รู้ ว่า รู้ มิ ได้ เห็น ว่า เห็น อาษา เปน พยาน เขา ๑ รู้ เห็น เล่า ครั้น สืบ ถาม ไม่ รับ ตาม ตน รู้ เห็น ๑ หนี ซ่อน เร้น มิ ให้ พบ แกล้ง หลีก หลบ ด้วย รู้ ความ ๑ เมื่อ สืบ ถามไม่ สาบาล ไม่ แก้ ค้าน แก้ไม่ จริง ๑ อำพราง นิ่งใจ ความไว้ ให้ การ ไป ไม่ สิ้น ข้อ ๑ ๕ บท ย่อ จำ ไว้ ก่อน ชื่อ อาษา ชะนะ อุทธรณ์ กล่าว โทษ พยาน แล นา

ถ้า อุทธรณ์ ว่า แปลง ใบ สัจ ลบ เปลี่ยน ผลัด พระ อัยการ ทำ หัก หาญ ข่ม เหง เอา แปลง ทรัพย์ เขา มาก เปน น้อย ลด ถอดถอย ขึ้น แล ลง หา กัน ตรง เช่น ดัง นี้ ถูกต้อง ที่ ทำ ลาย สัจ จะเร่งรัด

เรียก สิน ไหม เอา พิ นัย นั้น ไม่ ชอบ ควร ให้ มอบ ใบสัจ ไว้ ท่าน ว่า ให้ แก้ อุทธรณ์ ชะนะ ก่อน ได้ ปรับ ไหม ตระลาการ ไม่ ได้ เร่ง รัด ตาม ใบ สัจ มัน อุทธรณ์ ตระลาการ ก็ คง เอา ใบสัจ เก่า ไปเร่ง ทรัพย์ อุทธรณ์ ท่าน ผิด ถูก ตัว ยับ ทั้ง ปวง จง แจ้ง เถิด นา

ให้ ปั่น มรฎก โดย มาตรา เหลน ห่าง ญาติ สาขา ฝ่ายปู่ ย่าท้อง เดียวกัน ญาติ ฝ่าย ตา ยาย นั้น ให้ ทรัพย์ ปั่น แต่ กึ่ง ส่วน หลาน ห่าง ควร ส่วน หนึ่ง ลูก ลุง น้า อาว์ ปู่ ย่ายาย พี่ น้อง ผู้ ตาย ต่าง บิดา รับ ราชการ มา จึ่ง เพิ่ม อิก กึ่ง ส่วน พวก หนึ่ง ควร จำ ไว้ หนา เหลน นั้น ท่าน ว่า ส่วน หนึ่งไป หลาน เชื้อ มารดา เปน ทาษ น้อย ส่วน กึ่ง อย่า ถอย เร่ง แบ่ง ให้ ลุง ป้า น้า อาว์ ผู้ บัน ไลย พี่ น้อง ต่างไส้ พ่อ เดียว กัน ลูก เมีย ทาษ กับ หลาน สนิท สอง ส่วน ประสิทธิ์ จำ ให้มั่น เมีย น้อย กับ ลูก เมีย น้อย ปั่น สอง ส่วน กึ่ง นั้น เปน มาตรา เมียหลวง กับ ลูก เมีย หลวง เล่า พี่ น้อง ของ เขา ดับ สังขา พ่อ เดียวแม่ เดียว กัน มา สาม ส่วน ท่าน ว่า แต่ โบราณ เมียหลวงกระษัตริย์ ประสาท ให้ สาม ส่วน ได้ ทุก สถาน แต่ เหลน มา ถึง เมีย พระราช ทาน หก สถาน จง แจ้ง ใน บัญชา ถ้า ผู้ ใด รับ ราชการได้ ทวี ให้ ส่วน หนึ่ง เสมอหน้า เมีย หลวง อยู่ กิน ด้วย กัน มา พิ กัด ว่า สาม ปี ขึ้น ไป จึ่งได้ ทรัพย์ มรฎก นั้น ทั้ง ส่วน ต่ำ ลง มา ว่า ควร แบ่ง กึ่ง ให้ เมีย น้อย สาม ปี ขึ้น ไป กึ่ง ส่วน ปั่น ให้ จึ่ง ควร การ ถ้า สาม ปี ลง มา ท่าน แบ่ง ให้ กึ่ง ทวี ขึ้น ไป โดย บรร หาร ขอ บุตร์ ท่าน มาพยาบาล แต่ เดือน หนึ่ง

ประ มาณ ถึง ขวบ บี ได้ ทรัพย์ ส่วน กึ่ง ทั่ว กัน หมด สอง บีกำหนด มา ถึง สี่ ส่วน หนึ่ง พึง บั่น ให้ ตาม มี แต่ ห้า บี ถึง เจ็ด บีไป จง บั่น ทรัพย์ ให้ ได้ แต่ กึ่ง ส่วน รับ ราชการว่า ควร อิก กึ่ง ให้ ถ้า ศักดิ์ นา ๔๐๐ ขึ้น ไป บ่าว ไพร่ ช้าง ม้า ทั้ง ปวง อิก ทั้ง อาวุธ พัทยา เรือ เจ็ด วา ขึ้นไป เป่น หลวง ทรัพย์ สิน นอก นั้น ทั้ง ปวง เจ้า กระทรวง จง แจก ๔ ภาค ไป ต่ำ ลง มา ให้ บั่น สาม ภาค ควร ยก ส่วน ของ หลวง หา มีไม่ หัก แต่ สิบ ลด เปน พิ นัย กล่าวไว้ ให้ แจ้ง แสดง มา

จบ ส่วน แบ่ง บั่น แต่ เท่า นี้

มาตรา หนึ่ง ข้า หนี นาย ลักไป ขาย ถึง ทุงย้าง เฉลียง บางยม คงราว สระหลวง ลาว กำแพง เพ็ชร์ สอง แถว เค็จ ศุ โขไทย ใต้ หล้า ฟ้า เขียว คั่น ให้ เจ้า มัน เสีย เบี้ยไถ่ อนึ่ง ผู้ ใด ลักไพร่ ฟ้า ลูก เมีย ข้า คน ท่าน หนี ไป จาก ที่ ถึง ตลาด คั่ง เขตร์ ขาดตีน น้ำท่า ไหม กึ่ง ค่า คน มัน ไป ถ้า คบไว้ ใน เรือน เล่า หนุน ทุน เท่า ค่า จึ่ง งาม จาก เมือง ข้าม ฟาก น้ำ ถึง ปรับ ค่า กึ่ง จง จำ ไว้ ต่าง เมืองได้ ตัว คืน มา ปรับ สอง ค่า ถ้าไม่ได้ สอง ค่า ไหมใช้ ทุน ถ้วน ให้ สัก ทวน โดย นกรรจ์ ถ้า ทาษ นั้น ๑๒ บี ยก โทษ ตี มัน เสีย ก่อน สิบ หก ผ่อน ลง ๑๓ ยี่ สิบ งาม ตี ให้ เข็ด ถ้า สิบ เจ็ด ๑๙ บี ๓๐ ที่ ตี ให้ หนัก หนึ่ง โจร ลัก พี่ น้อง ญาติ ลักภา ทาษ ของ ท่าน ไป ผู้ ใด ให้ อาศรัย อยู่ เจ้า เรือน รู้ กึ่ง โจรไหม หารู้ ไม่ ยก โทษ เสีย ถ้า ลัก เมีย ท่าน ภา หนี ทำ ชู้ ที่ เรือน ผู้ ใด เจ้า เรือนไม่ บอกคำนับ เปน ใจ ปรับ

กึ่ง ชัก สื่อ คุม พวก ยื้อ ฉุด ลาก คร่า เมีย ท่าน มา ทำ ชู้ เล่า เจ้า เรือน เท่า โทษ พวกไหม หนึ่งชายใด สม รัก ข้า ลักภา มา ท่าน คืนได้ หนุน ทุน ไหม มัน ชาติ ชั่ว ไม่ ได้ ตัว ไหม สอง ค่า บุตร์ ภรรยา ข้า ผู้ ใด โจร ลักไปใคร ลัก มา ส่ง เจ้า ข้าใน สิบ วัน เดือน หนึ่ง นั้น ตามไกลใกล้ ค่า นั้น ให้ ทำ สาม ภาค ทางไกลยากให้ สอง ส่วน ทางใกล้ ควร ให้ ภาค หนึ่ง ถ้า กื้อ ถึง พราง คนไว้ มิ ส่ง ให้ใช้ งาน มัน ผู้ ได้ นั้น กึ่ง โจร ปรับ หนึ่ง สิน ทรัพย์ คน หนีหาย ของ ผู้ ร้าย ลัก เอาไป่ ผู้ ใดได้ รับ สิน จ้าง หนังสือ อ้าง บน สัญญา จะ นำ มา ให้ ท่าน ใช้ นำ มิได้ ให้ใช้ของ ถ้า เงิน ทอง ยังไม่ รับ ให้ ทำ ทรัพย์ หาย สาม ส่วน ภาค หนึ่ง ควน ให้ มัน ใช้ อนึ่ง ผู้ ใด ให้ เสบียง กำ ลัง เลี้ยง แก่ ข้า เขา ให้ ไหม เท่า ค่า ตัว มัน ถ้า กรรม ธรรม์ ผู้ ขาย ยัง ผู้ ให้ กำลัง บ มี โทษ อนึ่ง โสด บัง กัด ค่า หนี เจ้า มาไว้ เรือน ตน อนึ่ง ข้า คน ท่าน หนี มา สาม วัน ตรา ใน เวียง บอก ห้า วัน นอกไม่ บอกใคร เรียง วันไหม วัน ละ หมื่น พัน คบ ข้า ท่าน นั้น กว่า เดือนไป่ เจ้า เรือนไหม เท่า ขวบ ข้า อยู่ นาน มาเกิด ลูก เต้า ให้ ส่ง เจ้า ของ ข้า คน อนึ่ง ทาษ รน เร่ หนี มา ให้ เข้าปลา กำลัง เลี้ยง ให้ เสบียง มัน หนีไป่ ต่าง เมืองไกลนอก เมือง บ้าน ใช้ คน ทาน จง เร่ง จำ หนึ่ง แนะ นำ สอนไพร่ ฟ้า ลูก เมีย ข้า คน ท่าน นั้น ยุยง มัน ลัก ทรัพย์ หนี ไหม ทวี ตรี คูณ เอา บท หนึ่ง เล่า ข้า หนี มา ลง นาวา เรือ จ้างไป เจ้า ข้าไทย ตาม มา ทัน บอก สำ คัญ เรียก คน ท้าย ไม่ ฟัง พาย ภา ข้ามไป ทาษ หนีได้ ใช้กึ่ง ค่า ทาษ หนี มา ขึ้น เรือน ใคร

เจ้า ข้า ไล่ ตาม ทัน ที ถาม คดี เจ้า เรือน พราง บัน กัน กาง ข้า ของเขา ขวบ ข้า เท่า ปรับ เอาชอบ อนึ่ง ข้า ลอบ หนี หลีก หลบ เจ้า ตาม พบ จะ เอา ไป แม้น ผู้ ใด เข้า ฉุด ชัก ยื้อ คร่า ผลัก ชิง ทาษ ท่าน ไว้ ก็ ดี ทาษ ท่าน หนีไป แห่ง ใด ผู้ ชิงไว้ ใช้ ข้า ควร อนึ่ง ทาษ รวน หนี หลีก หลบ ผู้ ใด พบ ขับให้ หนี ค่า ตัว มี เท่า ใด ๆ ท่านให้ ไหม จง เต็ม ค่า บท หนึ่ง ว่า ลูก เมีย ใคร คน ข้า ไทย ใช่ ของ ตน เอาไป ซน ซ่อน เสือกไส ตั้ง ค่าไหม มัน ทวี บท หนึ่ง มี ว่า คน ข้า จำ ขื่อ คา โซร่ ตรวนไว้ มัน หนีไป ใคร ถอด ออก ภา มา บอก เจ้า ข้าไทย บำเหน็จไซ้ อย่า ให้ มัน ถ้า ภา มา ทั้ง จำ นั้น จึ่ง ให้ มันตามไกล แลไกล้ นา

จะ กล่าว โจร ๘ สถาน พวก หนึ่ง พาล คบ เพื่อน ปล้น บ้าน เรือน กลาง วัน คืน เข้า ยิง ปืน ฮึก โห่ ร้อง ให้ เจ้า ของตื่น ตก ใจ เก็บ ทรัพย์ ไป ชื่อ โจรปล้น อนึ่ง รู้ มนต์ มี คาถา การ วิชา ชาญ สกด ให้ หลับ หมด ขึ้น เก็บ ของ ชื่อ โจร ย่องสดมภ์ลัก หนึ่ง โจร ชัก เพื่อน มากหลาย เที่ยว เกร่ กราย ตี หาบ คอน นาวา จร ทับไร่ นา เลื่อน เกวียน มา ทาง บก น้ำ เหล่า นี้ จำ โจร ตี ชิง พวก หนึ่ง นิ่ง คอย ทางท่า เครื่อง สาตรา หา มีไม่ ด้อม มองไป ที่ ทาง เปลี่ยว เข้า ฉก เฉี่ยว ชิง ทรัพย์ หนี โจร หมู่ นี้ ชื่อ ฉก ฉวย อนึ่งไป ด้วย ถึง กลาง ทาง ละเพื่อน วาง กลับ คืน มา อยู่ รักษา เฝ้า เรือนไว้ ถึงไม่ไป ทำ ร้าย ก็ดี โจร พวก นี้ ชื่อ สา ธารณ์ อนึ่ง ล้วง ร้าน เรือ เรือน เขา เอาทรัพย์เล่าชื่อล้วงลัก อนึ่งยอกยักทรัพย์ท่าน ไป บังไว้ใช้ไม่บอกเจ้า เขาพบเข้าว่าหยิบหยอก มันไม่บอกชื่อลักเลียม อนึ่ง โจร เยี่ยม คอย ด้อม มอง มี เพื่อน สอง สาม สี่ ห้า อยู่ ราว ป่า ทับ

ริม ไพร ที่ใด ๆ ไม่ ให้ เห็น หลบ ลี้ เร้น คอย ลัก ทรัพย์ โจร นี้ นับ เปน ซุ่ม ซ่อน กล่าวไว้ ก่อน ๘ สถาน อิก ๔ ประการ ชื่อ ต่างกัน โจร หนึ่ง นั้น ชื่อ นิลภร มี อธิการณ์ เหตุ พิรุธ พัว พันธ์ ยุด ติด ตาม ตัว เหมือน เมฆ มัว กลีบ คล้ำ ดำ โจร หนึ่ง ทำร้าย พี่น้อง ลัก เข้า ของ เขย สะใภ้ พ่อแม่ ไป ลักเอามา ชื่อ วิสาสะคาหะ อนึ่งไม่ ละ เลือก อันใด พบ สิ่งไร ลัก สิ่งนั้น ชื่อ โจร สรรพ์ จง จำ อนึ่ง ทำ หลอก หลอน แปลง ตัว ให้ เขา กลัว ลัก ทรัพย์ ไป ชื่อ โจร ภัย ดังนี้ อนึ่ง เที่ยว ตี ชิง ของ เขา ทาง เรือ เอา บก ไม่ ละ ชื่อ บัณ ฐะทุสะกะ โจร พวก หนึ่งโลน เลี้ยง ชีวิต คนเพื่อน ผิด ไป พาล เที่ยว สถาน ดง พง ไพร เล็ดลอดไป ปล้น ตี เลี้ยง ชีวีเปนนิจ ตัง แต่ คิด โจร กรรม ชื่อ ว่า ธรรมพอนเล่า อนึ่ง มัน เผา โรง เรือน บ้าน โบถ วิหาร พระ สถูป พระ พุทธรูป เจดีย์ เปน พวก ตี บ้าน เรือน ปล้น ใน มณฑล ใกล้ กระษัตริย์ ชื่อ ว่า ดัษ กร มี อนึ่ง เจดี พระ พุทธรูป พระ สถูป ท่าน แต่ง ไว้ ลอก ทอง ไป หล่อ หลอมเสีย เลี้ยง ลูก เมีย ญาติ เหลน หลาน ชื่อโจร สาร ว่า ไว้ จำ ให้ได้ เปน สำ คัญ ศิริ เข้า ด้วย กัน เปน โจร ๑๖ แล นา

พระ ผู้ เปน เจ้า ตั้ง ไว้ จะ ปรับ ไหม ลง โทษ มัน ต่าง ๆ กัน โดย นิ ยม ย่อง สดมภ์ ปล้น ตัด พก ลอบ ลัก ฉก ตี ชิง ฟัน แทง ทิ้ง เจ้า ทรัพย์ ตาย ฆ่า คน ร้าย ตก ตาม กัน เพื่อน พวก มัน ไม่ ลง ชื่อ เหล่า นี้ คือ โลภ ใน สิน ตัด มือ ตัด ตีน จน ถึง ข้อ ถ้า มัน ต่อ แทง เจ้า ทรัพย์ ท่าน

ให้ ปรับ ตาม แผล ควร ตัด นิ้ว ด้วน ทั้ง ตีน มือ อย่า ให้ ถือ อา วุธได้ ถ้ามัน ไม่ พ้นแทง เขา ฉก ลัก เอา แต่ ทรัพย์ ไป ตั้ง ปรับ ไหม นิ้ว มือตัด อนึ่ง โจร ซัด ทิ้ง เรือน นั้น ให้ ทวน มัน ๒๕ ศัก มือ ว่า ซัด เรือน เขา บท หนึ่ง เล่า โจร ล้วง ลัก ให้ เฆี่ยน สัก ทวี ไหม จำ ไว้ ใช้ ราชการ อนึ่ง ทิ้ง เรือน บ้าน ด้วย ไฟ จาก คา ไหม้ ดับ ได้ทัน ๑๐ นิ้ว มัน ตัด อย่า ไว้ ถ้า ลาม ไป ไหม้ เรือน บ้าน เสีย ทรัพย์ ท่าน โทษ ถึง ตาย ลัก วัว ควาย ให้ ศัก อก ลูก เมีย ตก เอาสิน ไหม จำ ผัว ไว้ ใน คุก ควร ท่าน ประ มวญโทษ หนึ่ง เล่า ลัก ควาย เขา โค ช้าง ม้า เกวียน นาวา คน ข้า มี ๒๕ ที ทวน แล้ว ไหม ลัก สิ่งอัน ใดศัก ไว้ ที่ อก ลัก สอง ยก ทวน ๕๐ ศักแก้ม หยิป โทษ ปรับ ไหม สาม ครั้ง ให้ ศัก หน้า มัน ไหม แล้ว หั่น นิ้ว มัน เสีย ค่า หมื่น เบี้ย ลัก ฉก ล้วง ตี ชิง ช่วง ของ เขามา ทรัพย์ ราคา เพื่อง ก็ดี ปรับ แล้ว ตี ห้า สิบ ทัศ ทรัพย์ น้อย ถัด ค่า เพียง พัน ให้ ตี มัน ๒๕ ต่ำลง มาแต่ ร้อย เบี้ย ให้ ตี เสีย ๑๕ ที โทษ จำ มี ใช้ ของ เขา ประจาน เล่า รอบ ตลาด พิ กัด ขาด ๕๐๐๐๐ ขึ้น ไป เอาโทษ ไหม ตัด นิ้ว มือ ถ้า โจร ถือ สาตราวุธ คอย เมียง มุดไป ด้อมมอง เอาแต่ของ ถั่ว ผัก พืก หมู ไก่ลัก กุ้ง เนื้อ ปลา ผิด เว ลา มัด มัน ไป ประ จาน ไว้ตะแลง แกง แกล้ง ให้ อาย ตี ด้วย หวาย ๕๐ ถึง ยัง บทห นึ่ง โจร ตี ชิง ถ้า ทรัพย์ ยิ่ง กว่า สลึง ขึ้น ต่ำ กว่า หมื่น ลง มา ให้ ทวน ๕๐ ที ไหม ทวี ๑๐ นิ้ว ถ้วน ตัด ให้ ด้วน แต่ ข้อ คง อนึ่ง ใน ดง ปล้น หน ป่า เรียกว่า ธรรม พอน โทษ มันจร เร้น หมู่ สัตว์ เสือ หมี จัก แรด ช้าง ร้าย โจร พวก หลาย ปล้นสดมภ์ เปนสัตย์ สม ให้ ทวนริบ นิ้ว มือ ๑๐ ตัด แล้วศัก จำ ให้หนักใส่ คุก ไว้ ใช้ การไป

ให้ แสน เขน ลูก เมียเปน คน น้ำ ร้อน ราษฎร ลัก ไพร่ ฟ้า ผู้ คน ข้า ขาย แขก เมือง ยัก ยอก เยื้อง เอา สิน จ้าง ซ่อน เร้น พราง ส่ง คน เขา ลง สำ เภา เรือ มา ค้า โทษ ลัก พา ถึง ชี วิต ผู้ รู้ บิด ไม่ บอก ขาน จำ ให้ นาน สาม เดือน ถ้วน แล้ว ให้ ทวน โดย ฉกรรจ์ ผู้ ไป นั้น แต่ ๑๐ ปี ๑๖ มี เปน ต้น เกณฑ์ ผูก คอ ทะ เวน รอบ ตลาด ทวน อย่า ขาด ๓๐ เสร็จ ถ้า สิบ เจ็ด ๑๙ ปี ทวน ทวีโดย ฉกรรจ์ ถ้า ตัว มัน เต็ม ใจ ไป ใส่ ตรุ ไว้ ๖ เดือน คง ทวน แล้ว ส่ง ข้า เจ้า ไพร่ แขก เมือง ไหม ฉันท์ โดย ชอบ อนึ่ง โจร ลอบ ลัก ตัด พก ท่าน ให้ ตก โทษ ทวน มัน นิ้ว มือ หั่น เสีย ให้ หมด ยัง อิก บท ลัก ช้าง ม้า ลัก ไพร่ ฟ้า สดมภ์ ปล้น จำ ทุกข์ ทน ๕ ประการ ยาม ให้ขาดคุก เปน เรือน ถ้า พวก เพื่อน โจร เหล่า นี้ ถาม คดี ยัง มิ รับ กับ โจร ลัก เรือ โค กระ บือ อ้าย มี ชื่อ โทษ ประมาณ สาม ประการ จำ ให้ คง ผู้ จะ ส่ง โจร มิ ได้ ให้ จำ ไว้ น่า คุก ก่อน รูป ชิน วร หลอม ละลาย โทษ นี้ ตาย ด้วย เพลิง สูบ พวก หลอม รูป สุม ขาย ซื้อ ตัด ตีน มือ อย่า ให้ มี ๕๐ ที ทวน มัน เสีย ปรับ เอา เบี้ย คน ละ ๗ แสน ถ้า ขุดแดน โบถ วิหาร เจดีย์ ถาน ขุด ล้วง พระ ทวน ย่า ละ ๕๐ เอา นิ้ว มือ เล่าสินให้สุด ทอง พระ พุทธ์ มัน ลักลอก โทษ นาบ ปอก ตัว ให้ พอง ถ้า ลัก ของ พระ แล สงฆ์ ๕๐ คงทวด ตัด นิ้ว ขา อย่าง ลีว ลอย ประ จาน จตุรถาน ตั้งคูณไหม หนึ่ง ผู้ ใด ล้วงคุ้ย ขุด วิหาร พุทธศาลา ยี่ สิบ ห้า ๕๐ ทวน ท่าน ว่า ควร ให้ ทำ ใช้ ถ้า ผู้ ใด ขัด ป้อง กัน ให้ โจร มัน อยู่ บ้าน เรือน แกล้ง กลบ เกลื่อน ซ่อน เสือก ไส มิ ส่ง ให้ โจร หนี รอด โทษ ให้ ทอด

เท่า ผู้ ร้าย โทษโจร ตาย ผู้ ป้อง กัน ให้ ทวน มัน ๓๕ เอา ตัว มา ขึ้น ขา อย่าง ถ้า รับ จ้าง กิน สิน บน เข้า ด้วยคน ผิด ให้ ไหม อนึ่ง โจร ไป ปล้น ลัก เขา ทรัพย์ สิน เล่า ไม่ ได้มา ให้ ขึ้น ขา อย่าง ประจาน มัน ผู้ พาล ทำ ฉกรรจ์ ให้ ทวด มัน โดย พิ กัด อนึ่งโจร ซัด เพื่อน มิ รับ ให้เฆี่ยน ขับ โจร ๓ หน ถ้า มันทน ยืน คำ ได้ เฆี่ยน เพื่อน ไป ๓ ครั้ง นับ เพื่อน ไม่ รับ ดู จง ควร โทษ ถึง ทวน แต่จำไว้ โทษ จำ ให้ ถอด มัน ออก ถ้า โจร กลอก กลบ คำ เวียน อย่า เพ่อ เฆี่ยน พวก เพื่อน ก่อน ผู้ แนะ สอน ให้คืน คำ โทษ มัน นำ ถึง โจร เล่า โจร ว่า เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ ฝาก พี่ น้อง เพื่อน ฝูง ไว้ ทน เฆี่ยนได้ ครบ ๓ ครั้ง ท่าน ว่า ฟัง คำ มัน ได้ ให้ เจ้า ใช้ทรัพย์ จง ถ้วน โดย ตรา สิน จึ่ง จะ ควร ให้ เสีย ส่วน ตาม เคราะห์ เถิด นา

พระอัยการ ท่าน กล่าว ไว้ ถึง มิ ได้เปน โจร ก็ ดี คง ให้ มี โทษ นั้น คือ สอน โจร ถือ สา ตรา วุธ ให้ เทียน ชุด ม่อ ดิน ไฟ เสบียง ให้ โจร ยืม เรือ เปน ครู เชื้อ รู้ อุ ประ เทศ บอก สัง เกต ดู ฤกษ์ ยาม ถือ เรือ ข้าม ไป ส่ง เผ้า ให้ ใช้ โจร ไป ปล้น ฉก ลัก ให้ พำ นักนิ์ เลี้ยง กำ ลัง ดัง พรรณามาฉนี้ โทษ โจร มี มาก ฉัน ใด โทษ แล ไหม เสมอ กัน บทหนึ่ง นั้น ให้ ที่อยู่ โจร มา สู่ ในสำ นักนิ์ เปน เพื่อน พรรคมิตร์ สหาย กล่าว อำ พราย ต่าง ๆ พร้อง รู้ เห็น ป้อง กัน โจร ไว้ เดิน ทาง ไป ร่วม โจร ด้วย จิตร์ มัน อวย ใน กอง กรรม สม โจร จำ ไว้ ให้ ได้ ลง โทษ ไป โดย อัน ดับ กึ่ง โจร ปรับ ตามทำ นอง โจร ลัก ของ ทิ้ง ของ ไว้ ผู้ ใด ได้ ไม่ บอก ขาน แก่ นาย บ้าน เจ้า เมือง เล่า

ให้ ไหม เท่า โจร ลัก มา อนึ่ง รู้ ว่า ของ โจร ลัก ช่วย สื่อ ชัก ขาย จำ นำ ซื้อ ซ่อน อำ รับ ฝาก ไว้ มิ ได้ ไป โฆสนา เรียก ชื่อ ว่า ใช่ สม โจร ใส่ คา โกลน เฉลว ไขว่ ปะ หน้า ไว้ ขึ้น ขา อย่าง แล นา

จะ กล่าว พิกัด ค่า ขาด ทาษ หนึ่ง สอง สาม อายุ มาศ หก บาท ยัง ค่า ตำ ลึง ควร สาม เดือน สาม กอง สาม เดือน ปลาย หญิง ชายทวี ที่ ละ สอง บาท ถ้วน ปี หนึ่ง สอง ปี ชาย สี่ ตำ ลึง ควร สาม ปี สี่ ถ้วน ห้า ตำ ลึง คง ห้า หก ขึ้น หก ตำลึง เล่า เจ็ดแปด ๆ เอา ตามประสงค์ แต่ เก้า มา ถึง สิบ ปี คง สิบ เอ็ด จง คิด ค่า ให้ ควร เอา สิบ หก ปี ถึง ยี่ สิบ ทัศ ท่าน แจง จัด สิบ สอง ค่า ตัว เขา ยี่ สิบ เอ็ด มา ยี่ สิบ ห้า เอา สิบ สาม เล่า เลื่อน ตาม กระเชียณไป ยี่ สิบ หก ถึง สี่ สิบ ถ้วน สิบ สี่ ควร เต็ม ค่า ท่าน เร่งให้ สี่ สิบ ปี มา สี่ สิบ ห้าไป สิบ สามได้ หย่อน ย่อม ไม่ เต็ม กอง สี่ สิบ หก ปี มา ถึง ๕๐ ท่านให้ หยิบ เอา ค่า แต่ สิบ สอง ห้า สิบ เอ็ด ห้า สิบ ห้า ปอง ยก สอง ยัง สิบ ตำ ลึง มี ห้า สิบ หก ๆ สิบ ปี ถึง แปด ตำ ลึง ให้ เขา จึ่งควร ที่ หก สิบ เอ็ด มา หก สิบ ห้า ปี ต้อง ที่ ค่า หก ตำ ลึง งาม หก สิบ หก เจ็ด สิบ สี่ ตำ ลึง เจ็ด สิบ เอ็ด ถึง เจ็ด สิบ ห้า สาม เจ็ด สิบ หก แปด สิบ ๆ บาท งาม บัญญัติ ตาม อายุ ชรา กาย แปด สิบ เอ็ด แปด สิบ ห้า แปด บาท แปด สิบ หก เก้า สิบ ขนาด หมาย หก บาท ขาด จะใกล้ ตาย เก้า สิบ ร้อย ชาย ตำ ลึง ตรา

ปี หนึ่ง สอง ปี สัตรี เด็ก สาม ตำ ลึง มัน เล็ก พอ ควร ค่า สาม ปี ๔ ขวบ ใหญ่ ขึ้น มา ราคา หญิง ๔ ตำลึง จริง ปีญ จะ ฉะ ห้า ตำลึงเล่า

เจ็ด แปด นั้น เอา เจ็ด ตำ ลึง หญิง เก้า หรือ สิบ หยิบ ได้ แปด ตำ ลึง จริง สิบ เอ็ด สิบ ห้า หญิง เก้า ตำ ลึง ควร สิบ หก ปี ถึง วีสติ ทัส หญิง กำ ดัด สาว สิบ ตำ ลึง ถ้วน ยี่ สิบ ถึง ดึงษ์ สิบ สอง ควร ให้ คิด ถ้วน เต็ม ค่า ทุก ตัว คน เอกะ ดึง ษา สาม สิบ ห้า ถอย สิบ เอ็ด น้อย ลด ค่า ไม่ เท่า ต้น ฉะ ดึง ษถึง ๔๐ ปี จน ค่า คน คง สิบ ตำ ลึง ลง สี่ สิบ มา สี่ สิบ ห้า เก้า สี่ สิบ หก เล่า ห้า สิบ แปด ส่ง ห้า สิบ เอ็ด ห้า สิบ ห้า เจ็ด ค่า ตรง ตาม พงษ์ พิ กัด เปน อัตรา ห้าสิบ หก ถึง หก สิบ ปีนับ ท่าน ให้ ปรับ ค่า หญิง แต่ หก ค่า หก สิบ เอ็ด หก สิบ ห้า ปี มา ตี ค่า หญิง ๔ ตำลึงจำ หก สิบ หก ถึง เจ็ด สิบ สุด ค่า ซุด ลง สาม ตำ ลึงต่ำ เจ็ด สิบ เอ็ด ถึง เจ็ด สิบ ห้า จำ จง เกรง คำ เอา แต่ สิบ บาท ดี เจ็ด สิบ หก ตก ถึง แปด สิบ ขนาด แปด บาท คง ค่า พ้น ทาษี แปด สิบ เอ็ด มา แปด สิบ ห้า ปี ทา ษี หก บาท จึง ขาด กัน แปด สิบ หก อย่าง เข้า เก้า สิบ แก่ ตำลึง แน่ ลด หย่อน เท่า ผ่อน ผัน เก้า สิบ เอ็ด ร้อย ปี หนา ชะราครัน ให้หญิง นั้น คง ค่า สาม บาท เงิน

พิ กัด ใน เรือน เบี้ย พิ กัด ลูก ติด แม่ มา พิ กัด เชลย จบ แต่เท่านี้

ถ้า จะ ไถ่ โทษ ผิด เมีย ไซร้ นา ๒๐๐ ไร่ ลง มา ถึง นา ๕ ไร่ ท่าน ให้ ไหม ๒ ชั่ง จึ่ง บัง ควร สาม ร้อย สาม ชั่ง เปน กำ หนด แต่ ๕๐๐ ถอย ลด ๔๐๐ ถ้วน ๔ ชั่ง ตั้ง ไหมจึ่ง จะ บัง ควร เพราะ มัน ลวน เล่น ชู้ ไม่ เกรง ภัย หก ร้อย แปด ร้อย พัน หนึ่ง เล่า ปรับ เอา หก ชั่ง ให้ จง ได้ พัน ส องพัน สี่ หกไป ให้ ปรับ ไหม ๘ ชั่ง อย่า พึง มัน สิบ สอง ชั่ง ๓๐๐๐ นั้น อย่า ถอย ๒๕๐๐ สิบ ชั่ง มัน สิบ ห้า ชั่ง ๕๐๐๐ อย่า

ฟังกัน ให้มันนั้นละโทษในกามา ถ้าพระยานาหมื่นยี่สิบชั่ง เจ้าพระยาท่านตั้งเปนมหา ไปผิดเมียให้เสียยศศักดิ์นา ยี่สิบห้าให้ปรับจึ่งควรการ ถ้าเจ้าผัวสูงนา ๔๐๐ ไร่ บัญญัติไว้ให้รู้ทั่วทุกศาล พินัยทรงธรรมพระราชทาน จะเอาการแผ่นดินท่านสืบไป

จะกล่าวหญิงแพศยา โดยมาตรา ๖ ประการ นอกใจพาลคบชู้ ผัวไม่อยู่ตามชายมา ถึงเคหาสองหน อนึ่งหญิงรนราคร้อน คบชายนอนร่วมที่ วันเดียวมีสามชู้ อนึ่งผัวรู้จับได้ เอาสินไหมสองชั่ง อนึ่งทั้งราคาจ้าง อนึ่งไม่วางเว้นชั่ว นอกใจผัวสองต่อ อนึ่งเที่ยวขอรับรำ ท่านให้จำจงแน่ เหล่านี้แลแพศยา ถ้าพิจารณาเปนสัตย์ ให้หญิงทัดดอกชะบา ร้อยมาลาสวมใส่ เฉลวไขว่ปะหน้า แอกพาดบ่าหญิงชายเหมือนวัวควายเทียมไถ ตระเวนไปสามวัน ถ้าผัวมันรักใคร่จักมิให้ประจาน รักหญิงพาลอิกเล่า ท่านให้เอาชายผัว เทียมเปนวัวข้างหนึ่ง เพราะดื้อดึงหลงไหล จะปรับชู้นั้นมิได้ ให้เอาแต่โทษประจานแลนา

จะกล่าวลักษณร้างหญิงไว้ ถ้าชายอยู่วันเดียวทางไกล กำหนดไว้เดือนหนึ่งให้หญิงคอย ถ้าอยู่ทางสามวัน ๗ วัน ให้หญิงนั้นอยู่ ถ้าช้าสักหน่อย สามเดือน ๖ เดือนเปนเขตร์คอย ถ้าชายลอยร้างรา ๑๕ วัน ให้หญิงนั้นถ้า ๘ เดือนจึงฟ้องได้ ถ้าทางไกลเดือน ๑ ท่านผ่อนผัน จงคอยชายหมายปีเปนเขตร์คั่น ใช้หญิงนั้นส่งสินสอดขันหมากชาย อนึ่งชายอยู่ต่างเมืองไกล ร้างเมียตนไว้

๙ เดือน หมาย ให้ หญิง ฟ้อง เปน โจทย์ กล่าว โทษ ชาย ถึง สิน จ่าย มิ ส่ง ก็ ขาด กัน อนึ่ง จังหวัด เมือง ขึ้น ชาย ไป ค้า ให้ หญิง ถ้า ปี หนึ่ง เปน แม่น มั่น ถ้า ชาย ฝาก สิ่ง ของ เปน สำ คัญ ชาย นั้น ข่าว ไข้ จะ ใกล้ ตาย ถ้า ไป ค้า ลัง กา ชวา แขก จีน แปลก ประเทศ เชียงใหม่ หมาย ต้อง ที่ สาม ปี ให้ ถ้า ชาย อนึ่ง นาย ใช้ ราชการ ไกล้ ให้ ภรรยา อยู่ ถ้า เจ็ด ปี ถ้วน ถ้า การ ควร แดน เมือง ไป ทาง ไกล ให้ หญิง ถ้า ๕ ปี จึ่ง พ้น ภัย ถ้า ข่าว ไป พบ ศึก สลัด กุม กำ หนดไว้ให้ หญิง นั้น อยู่ ถ้า ชาย ไม่ มาก หก ๗ มระสุม จง บอก สุ ภา ตราคำ คุม ผัว มา กุม เกาะ ขาด นิ ราศ กัน อนึ่ง หญิง ฟ้อง ส่ง ขัน หมาก แพ่ง ชาย แกล้ง รู้ หมาย ทำ เหหัน ท่าน ว่า ไว้ ใน เวียง แต่ สาม วัน ให้ชาย นั้น มา แก้ คดี เมีย อยู่ นอก เวียง ให้ มา ใน เจ็ดวัน ถ้า ชาย นั้น ไม่ มาหมาย บอก เสีย ต้อง กำ หนด บท ขาด จาก ผัว เมีย เพราะ ชาย เสีย สิ้น รักไม่ อาลัย ถ้า ชาย โฉด โกรธ เมีย แล้ว เก็บ ทรัพย์ รื้อ สับ พื้น หอ ไม่ ปรา ไสย ผัว เมีย ขาด กัน ใน วันไป ถ้าชายไม่ เก็บทรัพย์ลงจาก เรือน ถึง พื้น หอ แล้ว ไป แต่ ตัว เปล่า ทรัพย์ เขายัง อยู่ เปน คันเขื่อน ชาย ไปไม่ กลับ มา เยี่ยม เยือน ถึงเดือน แล้ว ให้หญิง ฟ้อง ร้อง เอา ไม่ พื้น หอ ให้ ยับ เก็บ ทรัพย์ ไป ร้าง ไว้ มิ ได้ เยี่ยม เยือน เขา แปด เดือน แล้ว ชาย อย่า ดู เบา ขาด เปล่า ไม่พัก ส่ง สิน สอด เลย

ข่ม ขืน ภรรยา ท่าน ไม่ถึง ชำ เรา อนึ่ง ขืน เด็ก ไม่ รู้เดียง สา เล่า ท่าน ให้ เอา เบี้ย ปรับ โดย ผิด เมีย ถ้า ขืนเด็ก ชำ เรา โล หิต ไหล เมีย ใคร ข่ม ขืน จน ได้ เสีย ให้ ปรับ สอง เท่า ที่ ผิด เมีย ถ้า ชาย เสีย หญิง รอด

ประ จาน ไป ถ้า ยื้อ ชัก ทึ้ง เมีย เขา โลม เล้า ซุบ ซิบ ปราไสย กอด จูบ ลูบ นม เมีย ใคร ๆ ท่าน สง สัย ลอบ ไป พูด จา เมีย ท่าน อยู่ ที่ ระ โห ถาน อาจ หาญ โลม เล้า เข้า สู่ หา ลูก สาว ท่าน ดี มี กิ ริ ยา อหัง กา ยึด มือ ถือ กาย ชาย มี เมีย แล้ว ยังไม่ หยุด ขืน บุตร์สาว ท่าน ได้ สม หมาย ให้ ปรับ ไหม มันชาติ์ อุบาทว์ ชาย โดย ธิบาย กึ่งเบี้ย ผิด เมีย กัน ถ้า ไป หา เมีย ท่าน ถึง สถาน ถึง ทวาร บัน ได ที่เรือน ท่าน อนึ่ง กล่าว คำ แพะ โลม เกี้ยว พาล ให้ ปรับ มัน กึ่ง จูบ ลูบ นม ถ้า ชาย ไม่ มี เมีย เข้า ข่ม ขืน ผ่า ผืน ลูก สาว ท่าน เสพย์ สม ไหม ชาย ชั่ว ชาติ นิยม ชม แบ่ง ประ ฐม กึ่ง ที่ ชาย มี เมีย ถ้า ชัก สื่อ เมีย ท่าน ทำ ชู้ เล่า ไหม เอา กึ่ง ชู้ อย่า ลืม เสีย ผู้ เปน ใจ สม รู้ ด้วย ชู้ เมีย ให้ ปรับ เบี้ย กึ่ง ชัก สื่อ มา อนึ่ง เมีย ท่าน ผัว ไป ราชการ ชาย พาล ทำ ชู้ เสน่หา ทวี คูณ ภูล ปรับ โดย ศักดิ์ นา ถ้า มัน พา พวก เพื่อน ทำ กระ ลี ข่ม ขืน เชย ชม ระ ดม หญิง สม จริง จึ่ง ให้ ไหม มัน ตาม ที่ แล้ว ให้ ทวน ทุก คน ๓๐ ที ถ้า ราวี ฉุด คร่า ลูก สาวใคร ท่านให้ทวนต้นเหตุ ๓๐ ทีศ พวก ถัด ๑๕ ให้ ทวน ให้ ถ้า ชัก ชู้ ให้ บุตร์ ผู้ ใด ๆ จง เร่ง ไหม ชาย ชู้ โดย มาตรา ปรับ ตาม ยศถา บิดา หญิง ผู้ สื่อ จริง ก็ ให้ เฆี่ยน สม น้ำ หน้า โดย ฉกรรจ์ มิ ฉกรรจ์ อย่า ฉันทา ท่าน บัญชา ห้าม ไว้ ให้ เกรง กลัว อนึ่ง ชาย หมาย ชมนิยม เขาขืนชำเราหญิงหม้ายไม่ มี ผัว ให้เอาเบี้ยผิดเมีย ตั้งเปนตัว ไม่ มีผัวลดหนึ่ง เอา สี่ กอง ถ้า ทำ ด้วย หญิง ผัวร้างเสีย เอาเบี้ยผิด เมีย ทำเปนสอง ส่วนหนึ่งลดให้ ตามใจปอง ตามทำนอง กฎหมาย เปนสำคัญ

ปรับ เปน สินไหม พินัยกึ่ง ถ้า ข่มขืนไม่ถึงชำเรา นั้น ให้ ปรับเขาเอากึ่ง ชำเรากันจึ่งเปน ธรรม์ สืบอย่างโบราณเมา อนึ่ง ผีผัวยังไม่เผา ลอบชำเรา ด้วย ชาย ทำ ขาย หน้า ให้ สานตะกร้อกรอบหัวลงเพียงตา แล้วให้พาหญิง นั้น ตระเวนไป ส่วนชาย ให้ ปรับ แสน ห้าหมื่น เปนค่าพื้นเผาผีให้จงได้ หญิง ร้าย ชาย ชั่ว ไม่ กลัว ภัย ละ เลิง ใจ มัน ไม่ คิด อนิจจา ถ้า เจ้า เงิน ผิด เมีย ทาษ ของ ตัว ชาย ผัว เปน ทาษ ให้ พ้น ค่า หญิง สิทธิ์ แก่ มัน เปน ภรรยา ถ้า หญิง ค่า ผัว มัน นั้น เปน ไทย เจ้า เงิน ต้อง ปรับ กึ่ง บาท เบี้ย ให้ คง เสีย สิน ไหม พิ นัย ให้ ถ้า ลูก ทาษ ขาย ฝาก ผู้ ใด ๆ นาย เงิน ขืน ให้ มี สามี ถ้า เจ้า เงิน พี่ น้อง แล ลูก หลาน อาจ หาญ ข่มขืน หญิง ทาษี เข้า ยึด มือ ถือ นม มัน ก็ ดี ให้ ทาษี ลด ค่าได้ กึ่ง ตัว ชาย มี ขัน หมาก ขอหญิง ไว้ ยัง มิได้ อยู่ กิน เปน เมีย ผัว กำหนด ใน หก เดือน ไม่ เกรง กลัว หญิง ชั่ว ทำ ชู้ นอก ใจ ไป ชาย ผิด เมีย เหนือ ขัน หมากเขา ท่าน ให้ เอา ขัน หมาก นั้น ตั้งไหม สิบ เอ็ด ขัน ๆ หนึ่ง ถึง สี่ไพ ขัน หมาก ใหญ่ ได้ ห้า สิบ ขัน ควร ให้ คิด ค่า ขัน หนึ่ง สลึง นับ ทวี ปรับ ใช้ ทุน เจ้า ของ ถ้วน เหลือ เปน สิน ไหม พิ นัย ควร เพราะชายชวน ชิงชู้ ให้ เสีย การ อนึ่ง ชาย จะช่วยทุกข์ ยากหญิง แม้นไม่ จริงไหมชายโดยโวหาร เอาค่าตัวหญิง เปนประมาณ ท่าน บรรหาร ให้ แบ่ง เปนสองกอง กองหนึ่ง หญิงได้สิ้นทั้งนั้น กองหนึ่งให้ปันออกเปนสอง ยกเปนพินัยเสีย กึ่งกอง เจ้า ของ ได้ กึ่ง เพราะ เสีย ตัว อนึ่ง โรง ร้าน เรือ ท่าน เปล่า ชาย หญิง ชำ เรา ทำ ชู้ ผัว ข้อ มัน เลมิด ไม่ เกรง กลัว ปรับ ผัว สิน ไหม พินัย ควร ถ้า ชาย หญิง ชำเรา ใน กลาง ดง พฤกษ์ พง ถึน ธาร ละหาน หวน ให้ พลี

เมือง แล้ว ไหม เลมิด ควร ให้ ทำ ส่วน สอง ภาค แบ่ง กึ่ง กัน ส่วน หนึ่ง บำเหน็จ ผู้ ว่าได้ ส่วน หนึ่ง เปน พินัย ท่าน เสก สัน ถ้า เรือน ท่าน อา ศรัย ทำ ชู้ กัน ให้ มัน นั้น พลี เรือน จง ควร การ กล่าว ไว้ แต่ ใจ เอกเทศ จง สังเกต ดู เถิด เปน แก่น สาร ชายใด เชื้อ ชาติ์ ปรีชา ชาญ จง หลีก พาล ละ ชั่ว เร่ง กลัว ไภย

พระ อัย การ	ตัด ฟ้อง	๒๐
	ตัด สำนวน	๑๐
	ตัด พยาน	๘ ข้อ แต่ง ใหม่
	ประวิง	๕
	ว่า ต่าง กัน มิ ได้	๑๔

อัน ว่า ลักษณ คดี ตัดฟ้อง ๒๐ ประการ นั้น คือความ มรฎก ตก พ้น บี เอา คดี มา ร้อง ฟ้อง ๑ ใช่ พี่ น้อง เข้า กล่าว หา เอา ทรัพย์ มา ทูล ถวาย ๑ ไข้ เจ็บ ตาย ไม่ ช่วย กัน จะ แบ่ง ปั่น ฟ้อง เอา ทรัพย์ ๑ ใบ สัจ ปรับ ตก สิน ไหม ไม่ เสีย ให้ กลับ อุทธรณ์ ๑ คำ กฎ ก่อน กับคำ ฟ้อง ไม่ ถูก ต้อง ใจ ความ ผิด ๑ เสีย จริต คน บ้า ใบ้ หา สะ ติ ไม่ มา กฎ หมาย ๑ พ่อ แม่ ยาย ทำ ทา รุณ ไม่รู้ คุณฟ้อง กล่าว โทษ ๑ กรณี โกรธ สา เหตุ มา ไม่ ฟ้อง ว่า ใน ๗ เดือน ๑ เดือน เอา ความ เพื่อน มิตร์ สหาย ใช่ ญาติ์ ยาย มากล่าว หา ๑ ความพิจารณา เสร็จ ใน ศาล หนี ตระลา การ แล้ว กลับ ฟ้อง ๑ โจร ลักของปล้น สดมภ์ เปน สัตย์ สม มา อุทธรณ์ ๑ ราษฎรไป เรียน ร้อง ใน คำฟ้อง ไม่ เรียก ชื่อ ๑ เปนกระสือ ชะมบแท้ กลับ ฟ้อง แก้กล่าว โทษ ทัณฑ์๑

สงฆ์ ผิด กัน มิ ได้ ว่า สึก ออก มา ฟ้อง ความ วัด ๑ เปน คฤหัศฐ์ โกรด ด่า ตี เปน สงฆ์ ชี จึ่ง ว่า ความ ๑ ฟ้อง ให้ ถาม ผู้ สูง นา ไม่ เรียก หา ทนาย ต่าง ๑ เบาะ แส บาง ทะเบียน ศักดิ์ มิ เปน หลัก ท่าน แต่ง ไว้ อุทธรณ์ ไม่ ถึง ใบ สัจ ว่า แปลง ดัด บท คุม เหง ๑ มรฎก เอง ไม่ ฟ้อง หา ประกัน ว่า ไม่ ต้อง ที่ ๑ จำเลย มี ยศ ศักดิ์ หลาย มี ทนาย ไม่ แต่ง มา ๑ จบ มาตรา ๒๐ ทัศ ท่าน แจง จัดไว้ ดัง นี้ ชื่อ ว่า คดี ตัด ฟ้อง มี คำ ต้อง ที่ กล่าว ไว้ จะ รับ พิจารณา นั้น ไม่ได้ ให้ ยก ฟ้อง เสีย เถิด นา

อัน ว่า ลักษณคดี ตัด สำนวน ๑๐ ประการ นั้น คือ ตระลาการ ยัง ไม่ ได้ ถาม แต่ง ข้อ ความ มา กาง แก้ ๑ เห็น ความ แพ้ โจน ศาล หนี ละ คดี ไป เจ็ด วัน ๑ ทำ เลข ยันต์ มนต์ ส้ม ป่วย ฝัง รูป รอย สิ่ง ใด ๆ ๑ จ้าง บน ให้ พิจารณา ผู้ พิพากษา แปลง สำนวน ๑ ทำ เร รวน หนี ตระลาการ ละโรง ศาล ๑๕ วัน ๑ ผัด นัด กัน จะ สู้ ความ ขาด นัด ถาม ประเชิญ ชี้ ๑ ผู้ แก่ คดี ปฏิเสธ คำ โจทย์ ไม่ นำ สืบ กลับ รับ ๑ ผัด ส่ง ทรัพย์ ช้าง ม้า คน ท่วน สาม หน ส่ง มิ ได้ ขาด นัด ไป รับ สัจ มา ได้ ปฤกษา ไม่ เสีย ทรัพย์ ๑ ท่าน ถาม รับ ข้อ ฉกรรจ์ ขอ ทำ ขวัญ รับ ว่า ผิด ๑ ท่าน ประสิทธิ์ สิบ ข้อ ถ้วน ตัด สำนวน เด็ด ขาด หมด ท่านให้ กด เอา เปนแพ้ เว้น ไว้ แต่ ความ กระบถ ทำ คิด คด เปน ข้อ ใหญ่ อนึ่ง หมู่ ไพร่ มี ทะเบียน หาง หว่าว เขียน ตรา ประทับ อนึ่ง ด้วย ทรัพย์ ของ หลวง หาย เหมือน ขน ทราย เข้า ใน วัด ขาด ผัด นัด ประการ ใด ท่าน มิให้ แพ้ แก่ กัน เลมิด นั้น ไหม ตาม ศักดิ์

จะ ห้าม หัก เสีย มิได้ โดย บท ท่าน กล่าว ไว้ จง จำ ให้ แจ้ง เถิด นา

อัน ว่า ลักษณ คดี ตัดพยาน ๘ ประการ นั้น คือ นำไป เชิญ พยาน ตาม ข้อ อ้าง ถึง กลาง ทาง พา กลับ มา ๑ ชี้ ปั้ก หน้า ขู่ พยาน สำ ทับ ท่าน มิ รับ ๑ ให้ อ้าง แล้ว กลับ แกล่ง กล่าว ค้าน ติดใจ พยาน ร่วม กัน ๑ สืบ พยาน มัน ว่า ไม่ รู้ จะ ต่อ สู้ ด้วย พยาน ๑ นำ ขุน ศาล ไป ท้าว ถาม แนะ นำ ความ ให้ สม อ้าง ๑ สืบ ยัง ค้าง ไป สู่ หา ลอบ เจร จา ด้วย พยาน ๑ อ้าง ให้ การ ออก ชื่อ ไว้ ครั้น นำไป ชี้ ผิด คำ ๑ ยัง ไม่ นำ ตระลา การ ไป หา พยาน ลอบ พูดจา ๑ มี มาตรา ๘ สถาน โดยประการมาฉะนี้ ชื่อ คดี ตัด พยาน ตาม โบราณ ท่าน กล่าว ไว้ สืบ สวน เปน สัตย์ ให้ เอา ความ เปน แพ้ เถิด นา

จะ กล่าว ลักษณ ประ วิง ไว้ จำ ให้ได้ เปน แก่น สาร อนึ่ง ตระลาการ จะ ถาม ความ มัน ขัด ห้าม เปน อุบาย พี่ น้อง นาย ยัง ไม่ มา ท่าน ให้ ตรา คำ สาม ครั้ง ๑ อนึ่ ท่าน นั่ง จะ ถาม ไถ่ บอก ป่วย ไข้ ไม่ ออกมา สืบ สม ว่า ให้ งด ไว้ ถ้า ไม่ ไข้ กด เอา มัน ๑ อนึ่ง นัด กัน ถึง กำ หนด แกล้ง ไป ปด บิด บอก ป่วย ๑ อนึ่ง นาย ช่วย บ่าว แก้ไข รับ หมายไว้ แปร บอก มา แกล้ง กล่าว ว่า หา อยู่ ไม่ ใช้ มัน ไป ราชการ ถ้า ขุน ศาล สืบ ไม่ สม มัน พ่อ ลม ลวง ความ ไว้ ท่าน ให้ไหม นาย โดย บท ข้อ มัด ปด เปน ละ เมิด ๑ อนึ่ง ร้าง เริศ ละ โรง ศาล หนี ตระลา การ ๑๕ วัน ถ้า ความ มัน ผิด พิรุธ ใจ ความ ซุด เอา เปน แพ้ ถ้า เชือน แช หนี ไป นาน จาก โรง ศาล แต่ เดือน หนึ่ง ขึ้น ไป ถึง หก เดือน เล่า ท่าน ให้ เอา แก่ ผู้ อยู่ ศาล เปน ประธานความ จึ่ง ได้

ผู้ หนี เอา เปน แพ้ ๑ ห้า บท แน่ ชื่อ ประ วิง สืบ สม จริง แพ้ แก่ความ พระอัยการ ห้าม ดัง นี้ ให้พิ เคราะห์ดู จงดี ประกอบให้ ชอบ เถิด นา

อันว่า ลักษณ คดี ว่า ต่าง กัน มิ ได้ ๑๔ ประการ นั้น คือ เปน ชะมบ จะ กละ ๑ ลอก ทอง พระ หล่อ หลอมเสีย ๑ ความ ผิด เมีย ทำ ชู้ ๑ โจร ปล้น สู้ ฆ่า กัน ตาย ๑ ขุด ทรัพย์ หลาย ได้ ด้วย กัน ๑ รุม ตี ฟัน ทีม แทง ฆ่า ๑ พด ด้วง ตอก ตรา ทำ เงิน แดง ๑ คิด ร้าย แรง จลา จล ๑ ฉ้อ ไพร่ พล กัน โชก ริบ ๑ ลัก บัง หยิบ ของ หลวง ไว้ ๑ คน ทิ้ง ไฟ เผา เรือน บ้าน ๑ กระทำ ท่าน ให้ ถึง ตาย ๑ หาทรัพย์ ร้าย เรื่อง มรฎก ๑ อธิกรณ์ ยก ด้วย สตรี ๑ ทั้ง ๑๔ ข้อ กล่าว หา อ้าง จะ ว่า ต่าง กัน มิ ได้ ต้อง ที่ ให้ถาม ตัว แล นา

อันว่า ลักษณ มิให้ เอา คดี มา ฟ้อง ๕ ประการ นั้น คือ บ้าใบ้ พิ กล จริต สอง ตา มืด มิด บอด ฟาง หู สอง ข้าง หนวก หนัก ยาก จน นัก ง่อย เปลี้ย สติ เสีย แก่ เฒ่า ทั้ง เหล่า จะ มา ฟ้อง มา เรียน ร้อง สิ่ง ใด ๆ ท่าน มิ ให้ ฟัง ถ้อย คำ ผู้ รับ ฟ้อง จง จำ ให้ แจ้ง ใน ใจ เถิด นา

พระ อัย การ ลักษณพยานฟังมิได้ท่านกล่าวไว้ ๓๒ ถ้า ค้าน ต้อง บทห้าม จะ ฟัง เอา ความ มิ ได้ ยก โทษ ใส่ เสียด ส่อ ช่าง เหล็ก หล่อ เถือก ทอง คน ขับ ร้อง ระ บำ หมอ กอก ทำ โจร ประ โมง นัก เลง โรง เล่น บ่อน เบี้ย จริต เสีย พิ กล ไม่เชื่อ ผล ศีล ห้า ศีล ๘ เปนโรคาพยาธิ โกรธ วิวาทกันอยู่ก่อน หญิง นคร โส เพณี ทาษ ลูก หนี้ มิตร์ สหาย หญิงมากชายแพศยา ถือกระลาเที่ยวขอทาน หาเรือนบ้านมิ ได้

คน ผู้ ใหญ่ เจ็ด สิบ ปี แพทย์ คัมภีร์ ไม่เรียน รู้ เพื่อน กิน อยู่ สำ มะเล ตระ กูล เซ หิณ ชาติ์ เปน เพ็ช ฆาฎ หมอตำแย กระเทยแท้หญิง มี ท้อง ญาติ์ พี่ น้อง เด็ก เจ็ด ขวบ กล่าว กลอน รวบ ให้จำ ง่าย ถ้า สอง ฝ่าย ยอม สืบ สวน ท่าน ว่า ควร ฟั่ง คำ ได้ ให้ เว้นไว้ แต่ ชาย ผัว เมียของ ตัว วิ วาท กัน จะ อ้าง ผัว เปน พยานนั้น ท่าน มิ ให้ ฟั่ง เลย นา

อนึ่ง จะ กล่าว ลักษณ พยาน ต้องที่ เบน มูล คดี ฟั่ง ได้ ท่าน ว่า ไว้ เปน สำ คัญ ชาว เกลอ กัน เกิด วิ วาท ชาว ตลาด ทับ ไร่ นา เพื่อน นา วา ร่วม เรือ ตน คน เดินหน แล่น ดู งาน เพื่อน เรือน บ้าน ฟั่ง เทศนา บ่อน สุรา ชาวประ โมง ศาลา โรง อาศรัย นั่ง ช่าง เกือก หนัง ทอง เหล็ก หล่อ พวก ใด ก่อ วิ วาทกัน อ้าง พวกนั้น เปน พยาน ป่าสถาน ดง พง ไพร ให้ บาก ไม้ กรุย สัญญา โขมด ป่า แล นาย พราน เปน พยาน ที่ สุด ได้ โดย กล่าว ไว้ เท่า นี้ เปน มูลคดี ฟั่ง เอา คำ อนึ่ง อ้าง นำ สืบ หัว ป่า เสมียน จ่า นาย ธำมรงค์ หัวพัน พงภูดาษ พ่อ ค้า ขาด แม่ค้า ชาว ไร่ นา นักการ ชื่อ อุทธรณ์ พยาน จงจำ สืบ สม คำ เปน มูล ความ อนึ่ง อ้าง ถาม สืบ พี่ น้อง ญาติ์ พวกพ้อง มิตร์ สหาย เพื่อน หญิง ชาย กิน ด้วย ตน เข็ญใจ จน ยาจก พรรณิพก พยาธิ์ หนวก บอด ชาติ ขี้เรื้อนแท้ ชื่อ อุตริแน่ ฟั่ง มิ ได้ ท่าน ให้ ใคร่ พยาน อื่น กล่าว ความ ยืน ยืด กัน อุตริ พยาน นั้น ฟั่ง คำ ควร อนึ่ง อ้าง สวน สืบ พ่อ แม่ พี่น้อง แท้ ข้าง คู่ ความ เมื่อ ท้าว ถาม สมถ้อย คำ ชื่อ องค์ พยาน จง จำ ให้ แจ้ง ใน ใจเถิด นา

จะกล่าว ทิพย์ พยาน ๑๕ ประการ ว่าไว้ คน อยู่ ใน ศีล ทรง พรตผู้มี ยศ บัน ดา ศักดิ์ พ่อ แม่ หาก วิวาท กัน อ้าง ลูกนั้น เปน พยาน ลูกเกิดการ ก่อ ด่า ตี พ่อ แม่ มี สอง สืบ สวน ศิษย์ ย่อม รวน ร้าว แตก ฉาน อ้าง อาจริย์ ชี ตน บ่าว ข้า คน เกิด วุ่น วาย เจ้า เงิน นาย เปน พยาน หลาน ต่อ หลาน ชก ตี ด่า อ้าง น้า อาว์ ปู่ ป้า ตน ตา ยาย คน ผู้ ใหญ่ ย่า โกรธ ตี ด่า อ้าง สืบ หลาน คู่ ความ พาล ผูก พิ พาท เกิด วิ วาท ในโรง ศาล อ้าง ตระลา การ เปน สัก ขี พี่ ต่อ พี่ เกิด ทุบ ถอง อ้าง เอา น้อง ว่า รู้ เห็น น้อง เกิด เข็ญ ขัด เคือง กัน อ้าง พี่ นั้น เปน พยาน เจ้า อธิการ ลูก วัด อ้าง พยาน สอง ข้าง ร่วม กัน จง สำคัญ ทิพย์ พยาน โดยประการ จบ เท่า นี้ ถ้า คดี อ้าง ต่าง กัน พยานนั้น ชื่อ นา ๆ ให้ การ ว่า ผู้ ร้าย รู้ เห็น ได้ ยิน เปน สาม ต่อ ไป ชื่อ วัยนะ พยาน แม้นตระลาการไป สืบ สม โดย นิยมที่อ้าง ไว้ เปนทิพย์ พยาน ได้เหมือน กัน พยาน อัน กล่าว มา ให้ พิ จารณา สอดส่อง จงถูก ต้อง ทุก สิ่ง ให้เอา แต่ ที่ อัน จริง จง จำให้ แจ้ง เถิดนา

อนึ่ง ผู้ มี คดี กล่าว หา ครั้น พิจารณาอ้าง พยาน นำตระ ลาการไปชี้ เชิญ พยาน เดิน มา โรง ศาล ครั้น ตระลาการ บัง คับ ให้ หัน พักตร์ ไป สบ พระพุทธ์ เพียง ที่ สุด บ่าย หน้าไป มัน มิได้ สาบาล ตัว กลัว บาป พัว เกรง ความ ทุกข์ ให้ ถาม รุก ขู่ คำ ราม ถ้า อำ ความ ไม่ให้ การ ให้ ถาม พยาน ใน วัน หนึ่ง ถ้า ดื้อดึงไม่กลัว แท้ เหล่า นี้แน่ โมหะ พยาน ถ้า เนิ่น นาน ข้าม วันไป ห้าม มิให้ ฟ้อง เอา คำ ชื่อโมหะ พยาน จำ ให้ แจ้ง ในใจ เถิด นา

อนึ่ง สาบาล ต่อ พระพุทธ์ สิ้น เสร็จ สุด ไม่ ให้ ความ ท่าน ไต่ ถาม อ้ำ อึ้ง อยู่ ท่าน ให้ ขู่ ถาม มัน เข้า ฝ่าย พยาน เล่า ไม่ ให้ การ กำหนด นาน จน ถึง วัน กัก ตัว มัน คุม มั่น ไว้ แล้ว เร่ง ให้ หา ประกัน ถ้า พยาน มัน หา มาได้ ห้าม มิให้ เอา เชิง ประกัน ถ้า พยาน นั้น หาไม่ได้ เอา ตัว ไปให้ พธำมรงค์ กัก ขัง จง ให้ มั่นไว้ ห้าม มิให้ เอา ค่า ตราง ครั้น รุ่ง สาง เวลา ศาล ให้ ตระลาการ เอา ตัว มา เร่ง พิจารณา ไต่ ถาม มัน ออก ความ ให้ ฟัง เอา ถ้า มัน เล่า ไม่ ให้ การ กำหนด นาน ถึง สาม ครั้ง สาม วัน ยัง ไม่ ให้ คำ ชื่อ ประไลย สักขี พยาน จำ ฟัง มิได้ เปน สูญ แล นา

ถ้า จะ ปรับ เบี้ย ศักดิ์ไม้ ให้ แบ่ง เอา เบี้ย ศักดิ์มือ ออก กึ่ง หนึ่ง แล้ว บวก เข้า ที่ ศักดิ์ มือ เปน หน ครึ่ง ศักดิ์ มือ จึ่ง เปน ศักดิ์ ไม้ ถ้า ศักดิ์ เหล็กไม่ คม ให้ คิด เอาเบี้ย สอง เท่า ศักดิ์ มือ จึ่ง เปน ศักดิ์ เหล็กไม่ คม ถ้า ศักดิ์ เหล็ก มี คม ให้ คิด เอาเบี้ย ศักดิ์ มือ ๔ เท่า จึ่ง เปน ศักดิ์ เหล็ก มี คม ถ้า จะ ทำ เบี้ย ละเมิด คิด แสน ละตำลึง ๓๑๒๕ เปน เฟื้อง ถัด เบี้ย ละเมิด ลง มา คือ ตั้ง แต่ เบี้ย บช้ำ จน ถึง เบี้ย ตา บอด ให้ คิด เบี้ย ๑๐๐๐ หนึ่ง เปน เฟื้อง แต่ เบี้ย ตาย นั้น คิด ตาม เบี้ย กระ เษียณ อายุ ผู้ ตาย ถ้า ละเมิด แต่ นา ๕ ไร่ ถึง นา ๑๕๐ ไร่ ให้ คิด เปน เบี้ย ๔๙๕๐๐๐ เปน เงิน ๒๐ บาท คิด ๓๑๒๕ เปน เฟื้อง ถ้า ค่า กัน แต่ นา ๑๕๐ ไร่ ลง มา ถึง ๕ ไร่ ให้ คิด เปน เบี้ย ตาม พระราชบัญญัติ ใน ท้าย กรมศักดิ์ เปน เบี้ย ๑๑๐๐๐๐ เปน เงิน ๑๓ บาท ๓ สลึง คิด พูน หนึ่ง เปน เฟื้อง

ถ้า ท่าน ผู้ อ่าน มี ความ สง สัย ด้วย เงิน ที่ ทำ ไว้ จะ ผิด พลั้ง ไป บ้าง ก็ ให้ เอาเกณฑ์ เบี้ย ที่ บอก ไว้ ตาม ถานละเมิด แล ถานค่า หารเบี้ย นาเดิมดู ตก ลัภ เปน เงิน เท่า ใด เศษเบี้ย ดูเท่าใด คงเปนเงิน เปนเศษเบี้ย เท่านั้น แล

ไพร่ ยาจก วรรณิพก ทาษ ลูก ทาษ

	เลมิด	๕๕๐๐๐	๒๐ บาท
	ค่า	๑๑๐๐๐	๑๓ บาท ๓ สลึง
	บช้ำ	๒๕๐๐๐	๒ บาท เฟื้อง
	ฟก	๓๐๐๐๐	๓ บาท ๓ สลึง
	ช้ำดำ	๒๕๐๐๐	๔ บาท สลึง เฟื้อง
นา ๕ ไร่	ทรับ	๔๐๐๐๐	๕ บาท
ศักดิ์ มือ	ฉลาย	๔๕๐๐๐	๔ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	แตก	๕๐๐๐๐	๖ บาท สลึง
	โข้น	๖๐๐๐๐	๗ บาท ๒ ลลึง
	หัก	๗๐๐๐๐	๘ บาท ๓ สลึง
	บอด	๑๐๕๐๐๐	๑๓ บาท เฟื้อง
	ตาย	ค่า กึ่ง กระเษียณ อายุ ผู้ ตาย	

	บช้ำ	๒๕๐๐๐	๓ บาท ๒ สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	ฟก	๓๐๐๐๐	๕ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	ช้ำดำ	๓๕๐๐๐	๖ บาท ๒ สลึง ๕๐๐ เบี้ย
ศักดิ์ ไม้	ทรับ	๔๐๐๐๐	๗ บาท ๒ สลึง
นา ๕ ไร่	ฉลาย	๔๕๐๐๐	๘ บาท สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	แตก	๕๐๐๐๐	๙ บาท สลึง เฟื้อง
	โข้น	๖๐๐๐๐	๑๑ บาท สลึง
	หัก	๗๐๐๐๐	๑๓ บาท เฟื้อง
	บอด	๑๐๕๐๐๐	๑๙ บาท ๒ สลึงเฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	ตาย	ค่า กึ่ง กระเษียณ อายุ ผู้ ตาย	

	บช้ำ	๒๕๐๐๐	๖ บาท สลึง
	ฟก	๑๐๐๐๐	๗ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๓๕๐๐๐	๘ บาท ๓ สลึง
ศักดิ์เหล็กไม่คม นา ๕ ไร่	ทรับ	๔๐๐๐๐	๑๐ บาท
	ฉลาย	๔๕๐๐๐	๑๑ บาท
	แตก	๕๐๐๐๐	๑๒ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๖๐๐๐๐	๑๕ บาท
	หัก	๗๐๐๐๐	๑๗ บาท ๒ สลึง
	บอด	๑๐๕๐๐๐	๒๖ บาท สลึง
	ตาย	ค่ากึ่งกระเชียณอายุผู้ตาย	

	บช้ำ	๒๕๐๐๐	๑๒ บาท ๒ สลึง
	ฟก	๓๐๐๐๐	๑๕ บาท
	ช้ำดำ	๓๕๐๐๐	๑๗ บาท ๒ สลึง
ศักดิ์เหล็กมีคม นา ๕ ไร่	ทรับ	๔๐๐๐๐	๒๐ บาท
	ฉลาย	๔๕๐๐๐	๒๒ บาท ๒ สลึง
	แตก	๕๐๐๐๐	๒๕ บาท
	โข้น	๖๐๐๐๐	๓๐ บาท
	หัก	๗๐๐๐๐	๓๕ บาท
	บอด	๑๐๕๐๐๐	๕๒ บาท ๒ สลึง
	ตาย	ค่ากึ่งกระเชียณอายุผู้ตาย	

	เลมิด	๑๑๐๐๐๐	๒๐ บาท
	ด่า	๒๒๐๐๐	๑๓ บาท ๓ สลึง
	บช้ำ	๕๐๐๐๐	๖ บาท สลึง
	ฟก	๖๐๐๐๐	๗ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๗๐๐๐๐	๘ บาท ๓ สลึง
ไพร่เลว	ทรับ	๘๐๐๐๐	๑๐ บาท
นา ๑๐ ไร่	ฉลาย	๙๐๐๐๐	๑๑ บาท สลึง
ศักดิ์มือ	แตก	๑๐๐๐๐๐	๑๒ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๑๒๐๐๐๐	๑๕ บาท
	หัก	๑๔๐๐๐๐	๑๗ บาท ๒ สลึง
	บอด	๒๑๐๐๐๐	๒๖ บาท สลึง

ตาย ๒ ค่ากระเบียณอายุผู้ตาย

	บช้ำ	๕๐๐๐๐	๙ บาท สลึง เฟื้อง
	ฟก	๖๐๐๐๐	๑๑ บาท สลึง
	ช้ำดำ	๗๐๐๐๐	๑๓ บาท เฟื้อง
ศักดิ์ไม้	ทรับ	๘๐๐๐๐	๑๕ บาท
นา ๑๐ ไร่	ฉลาย	๙๐๐๐๐	๑๖ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	แตก	๑๐๐๐๐๐	๑๘ บาท สลึง
	โข้น	๑๒๐๐๐๐	๒๒ บาท ๒ สลึง
	หัก	๑๔๐๐๐๐	๒๖ บาท สลึง
	บอด	๒๑๐๐๐๐	๓๙ บาท สลึงเฟื้อง

ตาย ๒ ค่ากระเบียณอายุผู้ตาย

	บช้ำ	๕๐๐๐๐	๑๒ บาท ๒ สลึง
	ฟก	๖๐๐๐๐	๑๕ บาท
	ช้ำดำ	๗๐๐๐๐	๑๗ บาท ๒ สลึง
ศักดิ์เหล็ก ไม่คม นา ๑๐ ไร่	ทรับ	๘๐๐๐๐	๒๐ บาท
	ฉลาย	๙๐๐๐๐	๒๒ บาท ๒ สลึง
	แตก	๑๐๐๐๐๐	๒๕ บาท
	โข้น	๑๒๐๐๐๐	๓๐ บาท
	หัก	๑๔๐๐๐๐	๓๕ บาท
	บอด	๒๑๐๐๐๐	๕๒ บาท ๒ สลึง

ตาย ๒ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ตาย

	บช้ำ	๕๐๐๐๐	๒๕ บาท
	ฟก	๖๐๐๐๐	๓๐ บาท
	ช้ำดำ	๗๐๐๐๐	๓๕ บาท
ศักดิ์ เหล็ก มีคม นา ๑๐ ไร่	ทรับ	๘๐๐๐๐	๔๐ บาท
	ฉลาย	๙๐๐๐๐	๔๕ บาท
	แตก	๑๐๐๐๐๐	๕๐ บาท
	โข้น	๑๒๐๐๐๐	๖๐ บาท
	หัก	๑๔๐๐๐๐	๗๐ บาท
	บอด	๒๑๐๐๐๐	๑๐๕ บาท

ตาย ๒ ค่ากระเบียณ อา ยุ ผู้ตาย

	ลเมิด	๑๖๕๐๐๐	๒๐ บาท
	ด่า	๓๓๐๐๐	๑๓ บาท ๓ สลึง
	บช้ำ	๗๕๐๐๐	๙ บาท สลึง เฟื้อง
	ฟก	๙๐๐๐๐	๑๑ บาท สลึง
	ช้ำดำ	๑๐๕๐๐๐	๑๓ บาท เฟื้อง
ไพร่ราบ นา ๑๕ ไร่ ศักดิ์ มือ	ทรับ	๑๒๐๐๐๐	๑๕ บาท
	ฉลาย	๑๓๕๐๐๐	๑๖ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	แตก	๑๕๐๐๐๐	๑๘ บาท ๓ สลึง
	โข้น	๑๘๐๐๐๐	๒๒ บาท ๒ สลึง
	หัก	๒๑๐๐๐๐	๒๖ บาท สลึง
	บอด	๓๑๕๐๐๐	๓๙ บาท สลึง เฟื้อง
	ตาย	๒ ค่าครึ่ง กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ตาย	

	บช้ำ	๗๕๐๐๐	๑๔ บาท ๕๐๐ เบี้ย
	ฟก	๙๐๐๐๐	๑๖ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	ช้ำดำ	๑๐๕๐๐๐	๑๙ บาท ๒ สลึง เฟื้อง ๕๐๐เบี้ย
ศักดิ์ไม้ นา ๑๕ ไร่	ทรับ	๑๒๐๐๐๐	๒๒ บาท ๒ สลึง
	ฉลาย	๑๓๕๐๐๐	๒๕ บาท สลึง ๕๐๐ เบี้ย
	แตก	๑๕๐๐๐๐	๒๘ บาท เฟื้อง
	โข้น	๑๘๐๐๐๐	๓๓ บาท ๓ สลึง
	หัก	๒๑๐๐๐๐	๓๙ บาท สลึง เฟื้อง
	บอด	๕๑๕๐๐๐	๕๙ บาท ๕๐๐ เบี้ย
	ตาย	๒ ค่าครึ่ง กึ่ง กระเชียณ อา ยุ ผู้ตาย	

	บช้ำ	๗๕๐๐๐	๑๘ บาท ๓ สลึง
	ฟก	๙๐๐๐๐	๒๒ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๑๐๕๐๐๐	๒๖ บาท สลึง
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๑๒๐๐๐๐	๓๐ บาท
ไม่คม	ฉลาย	๑๓๕๐๐๐	๓๓ บาท ๓ สลึง
นา ๑๕ ไร่	แตก	๑๕๐๐๐๐	๓๗ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๑๘๐๐๐๐	๔๕ บาท
	หัก	๒๑๐๐๐๐	๕๒ บาท ๒ สลึง
	บอด	๓๑๕๐๐๐	๗๘ บาท ๓ สลึง

ตาย ๒ ค่า ครึ่ง กึ่ง กระ เชียณ อา ยุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๗๕๐๐๐	๓๗ บาท ๒ สลึง
	ฟก	๙๐๐๐๐	๔๕ บาท
	ช้ำดำ	๑๐๕๐๐๐	๕๒ บาท ๒ สลึง
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๑๒๐๐๐๐	๖๐ บาท
มี คม	ฉลาย	๑๓๕๐๐๐	๖๗ บาท ๒ สลึง
นา ๑๕ ไร่	แตก	๑๕๐๐๐๐	๗๕ บาท
	โข้น	๑๘๐๐๐๐	๙๐ บาท
	หัก	๒๑๐๐๐๐	๑๐๕ บาท
	บอด	๓๑๕๐๐๐	๑๕๗ บาท ๒ สลึง

ตาย ๒ ค่า ครึ่ง กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	ลเมิด	๒๒๐๐๐๐	๒๐ บาท
	ค่า	๔๔๐๐๐	๑๓ บาท ๓ สลึง
	บซ้ำ	๑๐๐๐๐๐	๑๒ บาท ๒ สลึง
	ฟก	๑๒๐๐๐๐	๑๕ บาท
	ซ้ำดำ	๑๔๐๐๐๐	๑๗ บาท ๒ สลึง
ศักดิ์มือ	ทรับ	๑๖๐๐๐๐	๒๐ บาท
นา ๒๐ ไร่	ฉลาย	๑๘๐๐๐๐	๒๒ บาท ๒ สลึง
	แตก	๒๐๐๐๐๐	๒๕ บาท
	โข้น	๒๔๐๐๐๐	๓๐ บาท
	หัก	๒๘๐๐๐๐	๓๕ บาท
	บอด	๔๒๐๐๐๐	๕๒ บาท ๒ สลึง
	ตาย	๒ ค่า กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย	

	บซ้ำ	๑๐๐๐๐๐	๑๘ บาท ๓ สลึง
	ฟก	๑๒๐๐๐๐	๒๒ บาท ๒ สลึง
	ซ้ำดำ	๑๔๐๐๐๐	๒๖ บาท สลึง
ศักดิ์ไม้	ทรับ	๑๖๐๐๐๐	๓๐ บาท
นา ๒๐ ไร่	ฉลาย	๑๘๐๐๐๐	๓๓ บาท ๓ สลึง
	แตก	๒๐๐๐๐๐	๓๗ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๒๔๐๐๐๐	๔๕ บาท
	หัก	๒๘๐๐๐๐	๕๒ บาท ๒ สลึง
	บอด	๔๒๐๐๐๐	๗๘ บาท ๓ สลึง
	ตาย	๒ ค่า กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย	

	บช้ำ	๑๐๐๐๐๐	๒๕ บาท
	ฟก	๑๒๐๐๐๐	๓๐ บาท
	ช้ำดำ	๑๔๐๐๐๐	๓๕ บาท
ศักดิ์ เหล็ก ไม่ คม นา ๒๐ ไร่	ทรับ	๑๖๐๐๐๐	๔๐ บาท
	ฉลาย	๑๘๐๐๐๐	๔๕ บาท
	แตก	๒๐๐๐๐๐	๕๐ บาท
	โข้น	๒๔๐๐๐๐	๖๐ บาท
	หัก	๒๘๐๐๐๐	๗๐ บาท
	บอด	๔๒๐๐๐๐	๑๐๕ บาท

ตาย ๒ ค่า กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๑๐๐๐๐๐	๕๐ บาท
	ฟก	๑๒๐๐๐๐	๖๐ บาท
	ช้ำดำ	๑๔๐๐๐๐	๗๐ บาท
ศักดิ์เหล็ก มี คม นา ๒๐ ไร่	ทรับ	๑๖๐๐๐๐	๘๐ บาท
	ฉลาย	๑๘๐๐๐๐	๙๐ บาท
	แตก	๒๐๐๐๐๐	๑๐๐ บาท
	โข้น	๒๔๐๐๐๐	๑๒๐ บาท
	หัก	๒๘๐๐๐๐	๑๔๐ บาท
	บอด	๔๒๐๐๐๐	๒๑๐ บาท

ตาย ๒ ค่า กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ตาย

	ละเมิด	๒๗๕๐๐๐	๒๐ บาท
	ด่า	๕๕๐๐๐	๑๓ บาท ๓ สลึง
	บช้ำ	๑๒๕๐๐๐	๑๕ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	ฟก	๑๕๐๐๐๐	๑๘ บาท ๓ สลึง
	ช้ำดำ	๑๗๕๐๐๐	๒๑ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
ศักดิ์ มือ	ทรับ	๒๐๐๐๐๐	๒๕ บาท
นา ๒๕ ไร่	ฉลาย	๒๒๕๐๐๐	๒๘ บาท เฟื้อง
	แตก	๒๕๐๐๐๐	๓๑ บาท สลึง
	โข้น	๓๐๐๐๐๐	๓๗ บาท ๒ สลึง
	หัก	๓๕๐๐๐๐	๔๓ บาท ๓ สลึง
	บอด	๕๒๕๐๐๐	๖๕ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	ตาย	๒	ค่า กึ่ง ครึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ตาย

	บช้ำ	๑๒๕๐๐๐	๒๓ บาท สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	ฟก	๑๕๐๐๐๐	๒๘ บาท เฟื้อง
	ช้ำดำ	๑๗๕๐๐๐	๓๒ บาท ๓ สลึง ๕๐๐ เบี้ย
ศักดิ์ ไม้	ทรับ	๒๐๐๐๐๐	๓๗ บาท ๒ สลึง
นา ๒๕ ไร่	ฉลาย	๒๒๕๐๐๐	๔๒ บาท เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	แตก	๒๕๐๐๐๐	๔๖ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	โข้น	๓๐๐๐๐๐	๕๖ บาท สลึง
	หัก	๓๕๐๐๐๐	๖๕ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	บอด	๕๒๕๐๐๐	๙๘ บาท สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	ตาย	๒	ค่า กึ่ง ครึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ตาย

	บช้ำ	๑๒๕๐๐๐	๓๑ บาท สลึง
	ฟก	๑๕๐๐๐๐	๓๗ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๑๗๕๐๐๐	๔๓ บาท ๓ สลึง
ศักดิ์ เหล็ก ไม่ คม นา ๒๕ ไร่	ทรับ	๒๐๐๐๐๐	๕๐ บาท
	ฉลาย	๒๒๕๐๐๐	๕๖ บาท สลึง
	แตก	๒๕๐๐๐๐	๖๒ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๓๐๐๐๐๐	๗๕ บาท
	หัก	๓๕๐๐๐๐	๘๗ บาท ๒ สลึง
	บอด	๕๒๕๐๐๐	๑๓๑ บาท สลึง

ตาย ๒ ค่า กึ่งครึ่ง กระเชียณอายุ ผู้ตาย

	บช้ำ	๑๒๕๐๐๐	๖๒ บาท ๒ สลึง
	ฟก	๑๕๐๐๐๐	๗๕ บาท
	ช้ำดำ	๑๗๕๐๐๐	๘๗ บาท ๒ สลึง
ศักดิ์ เหล็ก มี คม นา ๒๕ ไร่	ทรับ	๒๐๐๐๐๐	๑๐๐ บาท
	ฉลาย	๒๒๕๐๐๐	๑๑๒ บาท ๒ สลึง
	แตก	๒๕๐๐๐๐	๑๒๕ บาท
	โข้น	๓๐๐๐๐๐	๑๕๐ บาท
	หัก	๓๕๐๐๐๐	๑๗๕ บาท
	บอด	๕๒๕๐๐๐	๒๖๒ บาท ๒ สลึง

ตาย ๒ ค่า กึ่ง ครึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ตาย

	ละเมิด	๓๓๐๐๐๐	๒๐	บาท				
	ด่า	๖๖๐๐๐	๑๓	บาท	๓	สลึง		
	บช้ำ	๑๕๐๐๐๐	๑๘	บาท	๓	สลึง		
	ฟก	๑๘๐๐๐๐	๒๒	บาท	๒	สลึง		
	ช้ำดำ	๒๑๐๐๐๐๐	๒๖	บาท		สลึง		
ศักดิ์ มือ	ทรับ	๒๔๐๐๐๐	๓๐	บาท				
นา ๓๐ ไร่	ฉลาย	๒๗๐๐๐๐	๓๓	บาท	๓	สลึง		
	แดก	๓๐๐๐๐๐	๓๗	บาท	๒	สลึง		
	โข้น	๓๖๐๐๐๐	๔๕	บาท				
	หัก	๔๒๐๐๐๐	๕๒	บาท	๒	สลึง		
	บอด	๖๓๐๐๐๐	๗๘	บาท	๓	สลึง		
	ตาย	๓ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ตาย						

	บช้ำ	๑๕๐๐๐๐	๒๘	บาท		เฟื้อง		
	ฟก	๑๘๐๐๐๐	๓๓	บาท	๓	สลึง		
	ช้ำดำ	๒๑๐๐๐๐	๓๙	บาท		สลึง		เฟื้อง
ศักดิ์ ไม้	ทรับ	๒๔๐๐๐๐	๔๕	บาท				
นา ๓๐ ไร่	ฉลาย	๒๗๐๐๐๐	๕๐	บาท	๒	สลึง		เฟื้อง
	แตก	๓๐๐๐๐๐	๕๖	บาท		สลึง		
	โข้น	๓๖๐๐๐๐	๖๗	บาท	๒	สลึง		
	หัก	๔๒๐๐๐๐	๗๘	บาท	๓	สลึง		
	บอด	๖๓๐๐๐๐	๑๑๘	บาท		เฟื้อง		
	ตาย	๓ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ตาย						

	บช้ำ	๑๕๐๐๐๐	๓๗ บาท ๒ สลึง
	ฟก	๑๘๐๐๐๐	๔๕ บาท
	ช้ำดำ	๒๑๐๐๐๐	๕๒ บาท ๒ สลึง
ศักดิ์เหล็ก ไม่คม นา ๓๐ ไร่	ทรับ	๒๔๐๐๐๐	๖๐ บาท
	ฉลาย	๒๗๐๐๐๐	๖๗ บาท ๒ สลึง
	แตก	๓๐๐๐๐๐	๗๕ บาท
	โข้น	๓๖๐๐๐๐	๙๐ บาท
	หัก	๔๒๐๐๐๐	๑๐๕ บาท
	บอด	๖๓๐๐๐๐	๑๕๗ บาท ๒ สลึง
	ตาย	๓ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย	

	บช้ำ	๑๕๐๐๐๐	๗๕ บาท
	ฟก	๑๘๐๐๐๐	๙๐ บาท
	ช้ำดำ	๒๑๐๐๐๐	๑๐๕ บาท
ศักดิ์เหล็ก มีคม นา ๓๐ ไร่	ทรับ	๒๔๐๐๐๐	๑๒๐ บาท
	ฉลาย	๒๗๐๐๐๐	๑๓๕ บาท
	แตก	๓๐๐๐๐๐	๑๐๕ บาท
	โข้น	๓๖๐๐๐๐	๑๘๐ บาท
	หัก	๔๒๐๐๐๐	๒๑๐ บาท
	บอด	๖๓๐๐๐๐	๓๑๕ บาท
	ตาย	๓ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย	

	ละเมิด	๓๘๕๐๐๐	๒๐ บาท
	ด่า	๗๗๐๐๐	๑๓ บาท ๓ สลึง
	บช้ำ	๑๗๕๐๐๐	๒๑ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	ฟก	๒๑๐๐๐๐	๒๖ บาท สลึง
	ช้ำดำ	๒๔๕๐๐๐	๓๐ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
ศักดิ์ มือ	ทรับ	๒๘๐๐๐๐	๓๕ บาท
นา ๕๐ ไร่	ฉลาย	๓๑๕๐๐๐	๓๙ บาท สลึง เฟื้อง
	แตก	๓๕๐๐๐๐	๔๓ บาท ๓ สลึง
	โข้น	๔๒๐๐๐๐	๕๒ บาท ๒ สลึง
	หัก	๔๙๐๐๐๐	๖๑ บาท สลึง
	บอด	๗๓๕๐๐๐	๙๑ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	ตาย	๓ ค่า กึ่ง กระเษียณ อายุ ผู้ ตาย	
	บช้ำ	๑๗๕๐๐๐	๓๒ บาท ๓ สลึง ๕๐๐ เบี้ย
	ฟก	๒๑๐๐๐๐	๑๙ บาท สลึง เฟื้อง
	ช้ำดำ	๒๔๕๐๐๐	๔๕ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
ศักดิ์ ไม้	ทรับ	๒๘๐๐๐๐	๕๒ บาท ๒ สลึง
นา ๕๐ ไร่	ฉลาย	๓๑๕๐๐๐	๕๙ บาท ๕๐๐ เบี้ย
	แตก	๓๕๐๐๐๐	๖๕ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	โข้น	๔๒๐๐๐๐	๗๘ บาท ๓ สลึง
	หัก	๔๙๐๐๐๐	๙๑ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	บอด	๗๓๕๐๐๐	๑๓๗ บาท ๓ สลึง ๕๐๐ เบี้ย
	ตาย	๓ ค่า กึ่ง กระ เษียณ อายุ ผู้ ตาย	

	บช้ำ	๑๗๕๐๐๐	๔๓ บาท ๓ สลึง
	ฟก	๑๒๐๐๐๐	๕๒ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๒๔๕๐๐๐	๖๑ บาท สลึง
ศักดิ์ เหล็ก ไม่ คม นา ๕๐ ไร่	ทรับ	๒๘๐๐๐๐	๗๐ บาท
	ฉลาย	๓๑๕๐๐๐	๗๘ บาท ๓ สลึง
	แตก	๓๕๐๐๐๐	๘๗ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๔๒๐๐๐๐	๑๐๕ บาท
	หัก	๔๙๐๐๐๐	๑๒๒ บาท ๒ สลึง
	บอด	๗๓๕๐๐๐	๑๘๓ บาท ๓ สลึง

ตาย ๓ ค่า กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๑๗๕๐๐๐	๘๗ บาท ๒ สลึง
	ฟก	๒๑๐๐๐๐	๑๐๕ บาท
	ช้ำดำ	๒๔๕๐๐๐	๑๒๒ บาท ๒ สลึง
ศักดิ์ เหล็ก มี คม นา ๕๐ ไร่	ทรับ	๒๘๐๐๐๐	๑๔๐ บาท
	ฉลาย	๓๑๕๐๐๐	๑๕๗ บาท ๒ สลึง
	แตก	๓๕๐๐๐๐	๑๗๕ บาท
	โข้น	๔๒๐๐๐	๒๑๐ บาท
	หัก	๔๙๐๐๐๐	๒๔๕ บาท
	บอด	๗๓๕๐๐๐	๓๖๗ บาท ๒ สลึง

ตาย ๓ ค่า กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	เลมิด	๔๑๒๕๐๐	๒๐ บาท
	ค่า	๘๒๕๐๐	๑๓ บาท ๓ สลึง
	บช้ำ	๑๘๖๕๐๐	๒๓ บาท สลึง ๕๐๐ เบี้ย
	ฟก	๒๒๕๐๐๐	๒๘ บาท เฟื้อง
	ช้ำดำ	๒๖๒๕๐๐	๓๒ บาท ๓ สลึง ๕๐๐ เบี้ย
ศักดิ์ มือ	ทรับ	๓๐๐๐๐๐	๓๗ บาท ๒ สลึง
นา ๘๐ ไร่	ฉลาย	๓๓๗๕๐๐	๔๒ บาท เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	แตก	๓๗๕๐๐๐	๔๖ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	โข้น	๔๕๐๐๐๐	๕๖ บาท สลึง
	หัก	๕๒๕๐๐๐	๖๕ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	บอด	๗๘๗๕๐๐	๘๙ บาท สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย

ตาย ๓ ค่า กึ่ง ครึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๑๘๖๕๐๐	๓๔ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๗๕๐ เบี้ย
	ฟก	๒๒๕๐๐๐	๔๒ บาท เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	ช้ำดำ	๒๖๒๕๐๐	๔๙ บาท เฟื้อง ๗๕๐ เบี้ย
	ทรับ	๓๐๐๐๐๐	๕๖ บาท สลึง
ศักดิ์ ไม้	ฉลาย	๓๓๗๕๐๐	๖๓ บาท เฟื้อง ๗๕๐ เบี้ย
นา ๘๐ ไร่	แตก	๓๗๕๐๐๐	๗๐ บาท สลึง ๕๐๐ เบี้ย
	โข้น	๕๔๐๐๐๐	๘๔ บาท สลึง เฟื้อง
	หัก	๕๒๕๐๐๐	๙๘ บาท สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	บอด	๗๘๗๕๐๐	๑๔๗ บาท ๒ สลึง เฟื้อง ๒๕๐ เบี้ย

ตาย ๓ ค่า กึ่ง ครึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๑๘๖๕๐๐	๔๖ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	ฟก	๒๒๕๐๐๐	๕๖ บาท สลึง
	ช้ำดำ	๒๖๒๕๐๐	๖๕ บาท ๒ สลึงเฟื้อง
	ทรับ	๓๐๐๐๐๐	๗๕ บาท
ศักดิ์ เหล็ก	ฉลาย	๓๓๗๕๐๐	๘๔ บาท สลึงเฟื้อง
ไม่ คม	แตก	๓๗๕๐๐๐	๙๓ บาท ๓ สลึง
นา ๘๐ ไร่	โข้น	๔๕๐๐๐๐	๑๑๒ บาท ๒ สลึง
	หัก	๕๒๕๐๐๐	๑๓๑ บาท สลึง
	บอด	๗๘๗๕๐๐	๑๙๖ บาท ๓ สลึงเฟื้อง

ตาย ๓ ค่า กึ่ง ครึ่ง กระเชียณอายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๑๘๖๕๐๐	๙๓ บาท สลึง
	ฟก	๒๒๕๐๐๐	๑๑๒ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๒๖๒๕๐๐	๑๓๑ บาท สลึง
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๓๐๐๐๐๐	๑๕๐ บาท
มี คม	ฉลาย	๓๓๗๕๐๐	๑๖๘ บาท ๓ สลึง
นา ๘๐ ไร่	แตก	๓๗๕๐๐๐	๑๘๗ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๔๕๐๐๐๐	๒๒๕ บาท
	หัก	๕๒๕๐๐๐	๒๖๒ บาท ๒ สลึง
	บอด	๗๘๗๕๐๐	๓๙๓ บาท ๓ สลึง

ตาย ๓ ค่า กึ่ง ครึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	ละเมิด	๔๔๐๐๐๐	๒๐	บาท
	ด่า	๘๘๐๐๐	๑๓	บาท ๓ สลึง
	บช้ำ	๒๐๐๐๐๐	๒๕	บาท
	ฟก	๒๔๐๐๐๐	๓๐	บาท
	ช้ำดำ	๒๘๐๐๐๐	๓๕	บาท
นา ๑๐๐ ไร่	ทรับ	๓๒๐๐๐๐	๔๐	บาท
ศักดิ์ มือ	ฉลาย	๓๖๐๐๐๐	๔๕	บาท
	แตก	๔๐๐๐๐๐	๕๐	บาท
	โข้น	๔๘๐๐๐๐	๖๐	บาท
	หัก	๕๖๐๐๐๐	๗๐	บาท
	บอด	๘๔๐๐๐๐	๑๐๕	บาท

ตาย ๔ ค่ากระเชียณอายุ ผู้ตาย

	บช้ำ	๒๐๐๐๐๐	๓๗	บาท ๒ สลึง
	ฟก	๒๔๐๐๐๐	๔๕	บาท
	ช้ำดำ	๒๘๐๐๐๐	๕๒	บาท ๒ สลึง
ศักดิ์ ไม้	ทรับ	๓๒๐๐๐๐	๖๐	บาท
นา ๑๐๐ ไร่	ฉลาย	๓๖๐๐๐๐	๖๗	บาท ๒ สลึง
	แตก	๔๐๐๐๐๐	๗๕	บาท
	โข้น	๔๘๐๐๐๐	๙๐	บาท
	หัก	๕๖๐๐๐๐	๑๐๕	บาท
	บอด	๘๔๐๐๐๐	๑๕๗	บาท ๒ สลึง

ตาย ๔ ค่ากระเชียณ อายุ ผู้ตาย

	บช้ำ	๒๐๐๐๐๐	๕๐	บาท
	ฟก	๒๔๐๐๐๐	๖๐	บาท
	ช้ำดำ	๒๘๐๐๐๐	๗๐	บาท
ศักดิ์ เหล็ก ไม่ คม นา ๑๐๐ ไร่	ทรับ	๓๒๐๐๐๐	๘๐	บาท
	ฉลาย	๓๖๐๐๐๐	๙๐	บาท
	แตก	๔๐๐๐๐๐	๑๐๐	บาท
	โข้น	๔๘๐๐๐๐	๑๒๐	บาท
	หัก	๖๕๐๐๐๐	๑๔๐	บาท
	บอด	๘๔๐๐๐๐	๒๑๐	บาท

ตาย ๔ ค่า กระเชียณอายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๒๐๐๐๐๐	๑๐๐	บาท
	ฟก	๒๔๐๐๐๐	๑๒๐	บาท
	ช้ำดำ	๒๘๐๐๐๐	๑๔๐	บาท
ศักดิ์ เหล็ก มี คม นา ๑๐๐ ไร่	ทรับ	๓๒๐๐๐๐	๑๖๐	บาท
	ฉลาย	๓๖๐๐๐๐	๑๘๐	บาท
	แตก	๔๐๐๐๐๐	๒๐๐	บาท
	โข้น	๔๘๐๐๐๐	๒๔๐	บาท
	หัก	๕๖๐๐๐๐	๒๘๐	บาท
	บอด	๘๔๐๐๐๐	๔๒๐	บาท

ตาย ๔ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	ละเมิด	๔๙๕๐๐๐	๒๐ บาท
	ด่า	๙๙๐๐๐	๑๓ บาท ๓ สลึง
	บช้ำ	๒๒๕๐๐๐	๒๘ บาท เฟื้อง
	ฟก	๒๗๐๐๐๐	๓๓ บาท ๓ สลึง
	ช้ำดำ	๓๑๕๐๐๐	๓๙ บาท สลึง เฟื้อง
นา ๑๕๐ ไร่ ศักดิ์ มือ	ทรับ	๓๖๐๐๐๐	๔๕ บาท
	ฉลาย	๔๐๕๐๐๐	๕๐ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	แตก	๔๕๐๐๐๐	๕๖ บาท สลึง
	โข้น	๕๔๐๐๐๐	๖๗ บาท ๒ สลึง
	หัก	๖๓๐๐๐๐	๗๘ บาท ๓ สลึง
	บอด	๙๔๕๐๐๐	๑๑๘ บาท เฟื้อง

ตาย ๔ ค่า กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๒๒๕๐๐๐	๔๒ บาท เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	ฟก	๒๗๐๐๐๐	๕๐ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	ช้ำดำ	๓๑๕๐๐๐	๕๙ บาท ๕๐๐ เบี้ย
ศักดิ์ ไม้ นา ๑๕๐ ไร่	ทรับ	๓๖๐๐๐๐	๖๗ บาท ๒ สลึง
	ฉลาย	๔๐๕๐๐๐	๗๕ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	แตก	๔๕๐๐๐๐	๘๔ บาท สลึง เฟื้อง
	โข้น	๕๔๐๐๐๐	๑๐๑ บาท สลึง
	หัก	๖๓๐๐๐๐	๑๑๘ บาท เฟื้อง
	บอด	๙๔๕๐๐๐	๑๗๗ บาท เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย

ตาย ๔ ค่า กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ตาย

	บช้ำ	๒๒๕๐๐๐	๕๖	บาท		สลึง
	ฟก	๒๗๐๐๐๐	๖๗	บาท	๒	สลึง
	ช้ำดำ	๓๑๕๐๐๐	๗๘	บาท	๓	สลึง
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๓๖๐๐๐๐	๙๐	บาท		
ไม่ คม	ฉลาย	๔๐๕๐๐๐	๑๐๑	บาท		สลึง
นา ๑๕๐ ไร่	แตก	๔๕๐๐๐๐	๑๑๒	บาท	๒	สลึง
	โข้น	๕๔๐๐๐๐	๑๓๕	บาท		
	หก	๖๓๐๐๐๐	๑๕๗	บาท	๒	สลึง
	บอด	๙๔๕๐๐๐	๒๓๖	บาท		สลึง

ตาย ๔ ค่า กึ่ง กระเษียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๒๒๕๐๐๐	๑๑๒	บาท	๒	สลึง
	ฟก	๒๗๐๐๐๐	๑๓๕	บาท		
	ช้ำดำ	๓๑๕๐๐๐	๑๕๗	บาท	๒	สลึง
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๓๖๐๐๐๐	๑๘๐	บาท		
มี คม	ฉลาย	๔๐๕๐๐๐	๒๐๒	บาท	๒	สลึง
นา ๑๕๐ ไร่	แตก	๔๕๐๐๐๐	๒๒๕	บาท		
	โข้น	๔๕๐๐๐๐	๒๗๐	บาท		
	หัก	๖๓๐๐๐๐	๓๑๕	บาท		
	บอด	๙๔๕๐๐๐	๔๗๒	บาท	๒	สลึง

ตาย ๔ ค่า กึ่ง กระเษียณ อายุ ผู้ ตาย

	เลมิด	๕๕๐๐๐๐	๒๒ บาท
	ด่า	๑๑๐๐๐๐	๑๓ บาท ๓ สลึง
	บช้ำ	๒๕๐๐๐๐	๓๑ บาท สลึง
	ฟก	๓๐๐๐๐๐	๓๗ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๓๕๐๐๐๐	๔๓ บาท ๓ สลึง
นา ๒๐๐ ไร่ ศักดิ์ มือ	ทรับ	๔๐๐๐๐๐	๕๐ บาท
	ฉลาย	๔๕๐๐๐๐	๕๖ บาท สลึง
	แตก	๕๐๐๐๐๐	๖๒ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๖๐๐๐๐๐	๗๕ บาท
	หัก	๗๐๐๐๐๐	๘๗ บาท ๒ สลึง
	บอด	๑๐๕๐๐๐๐	๑๓๑ บาท สลึง

ตาย ๕ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๒๕๐๐๐๐	๔๖ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	ฟก	๓๐๐๐๐๐	๕๖ บาท สลึง
	ช้ำดำ	๓๕๐๐๐๐	๖๕ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
ศักดิ์ ไม้ นา ๒๐๐ ไร่	ทรับ	๔๐๐๐๐๐	๗๕ บาท
	ฉลาย	๔๕๐๐๐๐	๘๔ บาท สลึง เฟื้อง
	แตก	๕๐๐๐๐๐	๙๓ บาท ๓ สลึง
	โข้น	๖๐๐๐๐๐	๑๑๒ บาท ๒ สลึง
	หัก	๗๐๐๐๐๐	๑๓๑ บาท สลึง
	บอด	๑๐๕๐๐๐๐	๑๙๖ บาท ๓ สลึง เฟื้อง

ตาย ๕ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

ศักดิ์ เหล็ก ไม่ คม นา ๒๐๐ ไร่

บช้ำ	๒๕๐๐๐๐	๖๒ บาท ๒ สลึง
ฟก	๓๐๐๐๐๐	๗๕ บาท
ช้ำดำ	๓๕๐๐๐๐	๘๗ บาท ๒ สลึง
ทรับ	๔๐๐๐๐๐	๑๐๐ บาท
ฉลาย	๔๕๐๐๐๐	๑๑๒ บาท ๒ สลึง
แตก	๕๐๐๐๐๐	๑๒๕ บาท
โข้น	๖๐๐๐๐๐	๑๕๐ บาท
หัก	๗๐๐๐๐๐	๑๗๕ บาท
บอด	๑๐๕๐๐๐๐	๒๖๒ บาท ๒ สลึง

ตาย ๕ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

ศักดิ์ เหล็ก มี คม นา ๒๐๐ ไร่

บช้ำ	๒๕๐๐๐๐	๑๒๕ บาท
ฟก	๓๐๐๐๐๐	๑๕๐ บาท
ช้ำดำ	๓๕๐๐๐๐	๑๗๕ บาท
ทรับ	๔๐๐๐๐๐	๒๐๐ บาท
ฉลาย	๔๕๐๐๐๐	๒๒๕ บาท
แตก	๕๐๐๐๐๐	๒๕๐ บาท
โข้น	๖๐๐๐๐๐	๓๐๐ บาท
หัก	๗๐๐๐๐๐	๓๕๐ บาท
บอด	๑๐๕๐๐๐๐	๕๒๕ บาท

ตาย ๕ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	ละเมิด	๖๘๗๕๐๐	๒๗ บาท ๒ สลึง
	ค่า	๑๓๗๕๐๐	๑๗ บาท เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	บช้ำ	๓๑๒๕๐๐	๓๙ บาท ๕๐๐ เบี้ย
	ฟก	๓๗๕๐๐๐	๔๖ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	ช้ำดำ	๔๓๗๕๐๐	๕๔ บาท ๒ สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
นา ๒๕๐ ไร่ ศักดิ์ มือ	ทรับ	๕๐๐๐๐๐	๖๒ บาท ๒ สลึง
	ฉลาย	๕๖๒๕๐๐	๗๐ บาท สลึง ๕๐๐ เบี้ย
	แตก	๑๒๕๐๐๐	๗๘ บาท เฟื้อง
	โข้น	๗๕๐๐๐๐	๙๓ บาท ๓ สลึง
	หัก	๘๗๕๐๐๐	๑๐๙ บาท สลึง เฟื้อง
	บอด	๑๓๑๒๕๐๐	๑๖๔ บาท ๕๐๐ เบี้ย
	ตาย	๖ ค่ากระเษียณ อายุ ผู้ ตาย	

	บช้ำ	๓๑๒๕๐๐	๕๘ บาท ๒ สลึง ๗๕๐ เบี้ย
	ฟก	๓๗๕๐๐๐	๗๐ บาท สลึง ๕๐๐ เบี้ย
	ช้ำดำ	๔๓๗๕๐๐	๘๒ บาท ๒๕๐ เบี้ย
	ทรับ	๕๐๐๐๐๐	๙๓ บาท ๓ สลึง
ศักดิ์ ไม้ นา ๒๐๐ ไร่	ฉลาย	๕๖๒๕๐๐	๑๐๕ บาท สลึง เฟื้อง ๗๕๐ เบี้ย
	แตก	๖๒๕๐๐๐	๑๑๗ บาท เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	โข้น	๗๕๐๐๐๐	๑๔๐ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	หัก	๘๗๕๐๐๐	๑๖๔ บาท ๕๐๐ เบี้ย
	บอด	๑๓๑๒๕๐๐	๒๔๖ บาท ๗๕๐ เบี้ย
	ตาย	๖ ค่ากระเษียณ อายุ ผู้ ตาย	

	บช้ำ	๓๑๒๕๐๐	๘๗ บาท เฟื้อง
	ฟก	๓๗๕๐๐๐	๙๓ บาท ๓ สลึง
	ช้ำดำ	๔๓๗๕๐๐	๑๐๙ บาท สลึง เฟื้อง
ศักดิ์ เหล็ก ไม่ คม นา ๒๕๐ ไร่	ทรับ	๕๐๐๐๐๐	๑๒๕ บาท
	ฉลาย	๕๖๒๕๐๐	๑๔๐ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	แตก	๖๒๕๐๐๐	๑๕๖ บาท สลึง
	โข้น	๗๕๐๐๐๐	๑๘๗ บาท ๒ สลึง
	หัก	๘๗๕๐๐๐	๒๑๘ บาท ๓ สลึง
	บอด	๑๓๑๒๕๐๐	๓๒๘ บาท เฟื้อง

ตาย ๖ ค่ากระเษียณอายุ ผู้ตาย

	บช้ำ	๓๑๒๕๐๐	๑๕๖ บาท สลึง
	ฟก	๓๗๕๐๐๐	๑๘๗ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๔๓๗๕๐๐	๒๑๘ บาท ๓ สลึง
ศักดิ์ เหล็ก มี คม นา ๒๕๐ ไร่	ทรับ	๕๐๐๐๐๐	๒๕๐ บาท
	ฉลาย	๕๖๒๕๐๐	๒๘๑ บาท สลึง
	แตก	๖๒๕๐๐๐	๓๑๒ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๗๕๐๐๐๐	๓๗๕ บาท
	หัก	๘๗๕๐๐๐	๔๓๗ บาท ๒ สลึง
	บอด	๑๓๑๒๕๐๐	๖๕๖ บาท สลึง

ตาย ๖ ค่ากระเษียณอายุ ผู้ตาย

	ละเมิด	๘๒๕๐๐๐	๓๓ บาท
	ด่า	๑๖๕๐๐๐	๒๐ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	บช้ำ	๓๗๕๐๐๐	๔๖ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	ฟก	๔๕๐๐๐๐	๕๖ บาท สลึง
	ช้ำดำ	๕๒๕๐๐๐	๖๕ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
นา ๓๐๐ ไร่	ทรับ	๖๐๐๐๐๐	๗๕ บาท
ศักดิ์มือ	ฉลาย	๖๗๕๐๐๐	๘๔ บาท สลึง เฟื้อง
	แตก	๗๔๐๐๐๐	๙๓ บาท ๓ สลึง
	โข้น	๙๐๐๐๐๐	๑๑๒ บาท ๒ สลึง
	หัก	๑๐๕๐๐๐๐	๑๓๑ บาท สลึง
	บอด	๑๕๗๕๐๐๐	๑๙๖ บาท ๓ สลึง เฟื้อง

ตาย ๗ ค่า กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๓๗๕๐๐๐	๗๐ บาท สลึง ๕๐๐ เบี้ย
	ฟก	๔๕๐๐๐๐	๘๔ บาท สลึง เฟื้อง
	ช้ำดำ	๕๒๕๐๐๐	๙๘ บาทสลึงเฟื้อง๕๐๐เบี้ย
ศักดิ์ไม้	ทรับ	๖๐๐๐๐๐	๑๑๒ บาท ๒ สลึง
นา ๓๐๐ ไร่	ฉลาย	๖๗๕๐๐๐	๑๒๖ บาท ๒ สลึง ๕๐๐ เบี้ย
	แตก	๗๕๐๐๐๐	๑๔๐ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	โข้น	๙๐๐๐๐๐	๑๖๘ บาท ๓ สลึง
	หัก	๑๐๕๐๐๐๐	๑๙๖ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	บอด	๑๕๗๕๐๐๐	๒๙๕ บาท สลึง ๕๐๐ เบี้ย

ตาย ๗ ค่า กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๓๗๕๐๐๐	๙๓	บาท ๓ สลึง
	ฟก	๔๕๐๐๐๐	๑๑๒	บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๕๒๕๐๐๐	๑๓๑	บาท สลึง
ศักดิ์ เหล็ก ไม่ คม นา ๓๐๐ ไร่	ทรับ	๖๐๐๐๐๐	๑๕๐	บาท
	ฉลาย	๖๗๕๐๐๐	๑๖๘	บาท ๓ สลึง
	แตก	๗๕๐๐๐๐	๑๘๗	บาท ๒ สลึง
	โข้น	๙๐๐๐๐๐	๒๒๕	บาท
	หัก	๑๐๕๐๐๐๐	๒๖๒	บาท ๒ สลึง
	บอด	๑๕๗๕๐๐๐	๓๙๓	บาท ๓ สลึง

ตาย ๗ ค่า กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๓๗๕๐๐๐	๑๘๗	บาท ๒ สลึง
	ฟก	๔๕๐๐๐๐	๒๒๕	บาท
	ช้ำดำ	๕๒๕๐๐๐	๒๖๒	บาท ๒ สลึง
ศักดิ์ เหล็ก มี คม นา ๓๐๐ ไร่	ทรับ	๖๐๐๐๐๐	๓๐๐	บาท
	ฉลาย	๖๗๕๐๐๐	๓๓๗	บาท ๒ สลึง
	แตก	๗๕๐๐๐๐	๓๗๕	บาท
	โข้น	๙๐๐๐๐๐	๔๕๐	บาท
	หัก	๑๐๕๐๐๐๐	๕๒๕	บาท
	บอด	๑๕๗๕๐๐๐	๗๘๗	บาท ๒ สลึง

ตาย ๗ ค่า กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	ละเมิด	๙๖๒๕๐๐	๓๘ บาท ๒ สลึง
	ด่า	๑๙๒๕๐๐	๒๔ บาท ๕๐๐ เบี้ย
	บช้ำ	๔๓๗๕๐๐	๕๔ บาท ๒ สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	ฟก	๕๒๕๐๐๐	๖๕ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	ช้ำดำ	๖๑๒๕๐๐	๗๖ บาท ๒ สลึง ๕๐๐ เบี้ย
นา ๓๕๐ ไร่	ทรับ	๗๐๐๐๐๐	๘๗ บาท ๒ สลึง
ศักดิ์ มือ	ฉลาย	๗๘๗๕๐๐	๙๘ บาท สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	แตก	๘๗๕๓๐๐	๑๐๙ บาท สลึง เฟื้อง ๓๐๐ เบี้ย
	โข้น	๑๐๕๐๐๐๐	๑๓๑ บาท สลึง
	หัก	๑๒๒๕๐๐๐	๑๕๓ บาท เฟื้อง
	บอด	๑๘๓๗๕๐๐	๒๒๙ บาท ๒ สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	ตาย	๘	ค่า กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๔๓๗๕๐๐	๘๒ บาท ๒๕๐ เบี้ย
	ฟก	๕๒๕๐๐๐	๙๘ บาท สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	ช้ำดำ	๖๑๒๕๐๐	๑๑๔ บาท ๓ สลึง ๗๕๐ เบี้ย
	ทรับ	๗๐๐๐๐๐	๑๓๑ บาท สลึง
ศักดิ์ ไม้	ฉลาย	๗๘๗๕๐๐	๑๔๗ บาท ๒ สลึง ๗๕๐ เบี้ย
นา ๓๕๐ ไร่	แตก	๘๗๕๓๐๐	๑๖๔ บาท ๙๕๐ เบี้ย
	โข้น	๑๐๕๐๐๐๐	๑๙๖ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	หัก	๑๒๒๕๐๐๐	๒๒๙ บาท ๒ สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	บอด	๑๘๓๗๕๐๐	๓๔๔ บาท ๒ สลึง ๒๕๐ เบี้ย
	ตาย	๘	ค่า กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

ศักดิ์เหล็ก ไม่คม นา ๓๕๐ ไร่

บช้ำ	๔๓๗๕๐๐	๑๐๙ บาท สลึง เฟื้อง
ฟก	๕๒๕๐๐๐	๑๓๑ บาท สลึง
ช้ำดำ	๖๑๒๕๐๐	๑๕๓ บาท เฟื้อง
ทรับ	๗๐๐๐๐๐	๑๗๕ บาท
ฉลาย	๗๘๗๕๐๐	๑๙๖ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
แตก	๘๗๕๓๐๐	๒๑๘ บาท ๓ สลึง ๖๐๐ เบี้ย
โข้น	๑๐๕๐๐๐๐	๒๖๒ บาท ๒ สลึง
หัก	๑๒๒๕๐๐๐	๓๐๖ บาท สลึง
บอด	๑๘๓๗๕๐๐	๔๕๙ บาท สลึง เฟื้อง
ตาย	๘	ค่ากึ่งกระเชียณ อายุ ผู้ตาย

ศักดิ์เหล็ก มีคม นา ๓๕๐ ไร่

บช้ำ	๔๓๗๕๐๐	๒๑๘ บาท ๓ สลึง
ฟก	๕๒๕๐๐๐	๒๖๒ บาท ๒ สลึง
ช้ำดำ	๖๑๒๕๐๐	๓๐๖ บาท สลึง
ทรับ	๗๐๐๐๐๐	๓๕๐ บาท
ฉลาย	๗๘๗๕๐๐	๓๙๓ บาท ๓ สลึง
แตก	๘๗๕๓๐๐	๔๓๗ บาท ๒ สลึง เฟื้อง ๒๐๐ เบี้ย
โข้น	๑๐๕๐๐๐๐	๕๒๕ บาท
หัก	๑๒๒๕๐๐๐	๖๑๒ บาท ๒ สลึง
บอด	๑๘๓๗๕๐๐	๙๑๘ บาท ๓ สลึง
ตาย	๘	ค่ากึ่งกระเชียณ อายุ ผู้ตาย

	ลเมิด	๑๑๐๐๐๐๐	๔๔ บาท
	ด่า	๒๒๐๐๐๐	๒๗ บาท ๒ สลึง
	บช้ำ	๕๐๐๐๐๐	๖๒ บาท ๒ สลึง
	ฟก	๖๐๐๐๐๐	๗๕ บาท
	ช้ำดำ	๗๐๐๐๐๐	๘๗ บาท ๒ สลึง
นา ๔๐๐ ไร่ ศักดิ์มือ	ทรับ	๘๐๐๐๐๐	๑๐๐ บาท
	ฉลาย	๙๐๐๐๐๐	๑๑๒ บาท ๒ สลึง
	แตก	๑๐๐๐๐๐๐	๑๒๕ บาท
	โข้น	๑๒๐๐๐๐๐	๑๕๐ บาท
	หัก	๑๔๐๐๐๐๐	๑๗๕ บาท
	บอต	๒๑๐๐๐๐๐	๒๖๒ บาท ๒ สลึง
	ตาย	๑๐ ค่ากระเชียณ อายุ ผู้ตาย	

	บช้ำ	๕๐๐๐๐๐	๙๓ บาท ๓ สลึง
	ฟก	๖๐๐๐๐๐	๑๑๒ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๗๐๐๐๐๐	๑๓๑ บาท สลึง
ศักดิ์ไม้ นา ๔๐๐ ไร่	ทรับ	๘๐๐๐๐๐	๑๕๐ บาท
	ฉลาย	๙๐๐๐๐๐	๑๖๘ บาท ๓ สลึง
	แตก	๑๐๐๐๐๐๐	๑๘๗ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๑๒๐๐๐๐๐	๒๒๕ บาท
	หัก	๑๔๐๐๐๐๐	๒๖๒ บาท ๒ สลึง
	บอด	๒๑๐๐๐๐๐	๓๙๓ บาท ๓ สลึง
	ตาย	๑๐ ค่ากระเชียน อายุ ผู้ตาย	

	บช้ำ	๕๐๐๐๐๐	๑๒๕ บาท
	ฟก	๖๐๐๐๐๐	๑๕๐ บาท
	ช้ำดำ	๗๐๐๐๐๐	๑๗๕ บาท
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๘๐๐๐๐๐	๒๐๐ บาท
ไม่ คม	ฉลาย	๙๐๐๐๐๐	๒๒๕ บาท
นา ๔๐๐ ไร่	แตก	๑๐๐๐๐๐๐	๒๕๐ บาท
	โข้น	๑๒๐๐๐๐๐	๓๐๐ บาท
	หัก	๑๔๐๐๐๐๐	๓๕๐ บาท
	บอด	๒๑๐๐๐๐๐	๕๒๕ บาท

ตาย ๑๐ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๕๐๐๐๐๐	๒๕๐ บาท
	ฟก	๖๐๐๐๐๐	๓๐๐ บาท
	ช้ำดำ	๗๐๐๐๐๐	๓๕๐ บาท
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๘๐๐๐๐๐	๔๐๐ บาท
มี คม	ฉลาย	๙๐๐๐๐๐	๔๕๐ บาท
นา ๔๐๐ ไร่	แตก	๑๐๐๐๐๐๐	๕๐๐ บาท
	โข้น	๑๒๐๐๐๐๐	๖๐๐ บาท
	หัก	๑๔๐๐๐๐๐	๗๐๐ บาท
	บอด	๒๑๐๐๐๐๐	๑๐๕๐ บาท

ตาย ๑๐ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	เถมิก ๑๑๖๐๐๐	๕๖ บาท สลึงเฟื้อง ๖๒๕ เบี้ย
	คำ ๒๓๒๐๐๐	๒๙ บาท
	บช้า ๕๒๗๐๐๐	๖๕ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	ฟก ๖๓๑๕๐๐	๗๘ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	ช้าค่ำ ๗๓๘๐๐๐	๙๒ บาท สลึง
	ทรับ ๘๔๔๕๐๐	๑๐๕ บาท ๒ สลึง ๕๐๐ เบี้ย
นา ๕๐๐ ไร่)	ฉลาย ๙๕๑๐๐๐	๑๑๘ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
ศักดิ์ มือ)	แรก ๑๐๕๕๐๐๐	๑๓๑ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	โช้น ๑๒๖๖๐๐๐	๑๕๘ บาท สลึง
	หัก ๑๔๗๗๐๐๐	๑๘๔ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	บอก ๒๒๑๑๐๐๐	๒๗๖ บาท สลึง เฟื้อง

ตาย ๑๐ ค่ากึ่งกระเษียณ อายุผู้ตาย

	บช้า ๕๒๗๐๐๐	๙๘ บาท ๒ สลึง ๕๐๐ เบี้ย
	ฟก ๖๓๑๕๐๐	๑๑๘ บาท สลึง เฟื้อง ๒๕๐ เบี้ย
	ช้าค่ำ ๗๓๘๐๐๐	๑๓๘ บาท สลึง เฟื้อง
ศักดิ์ ไม้)	ทรับ ๘๔๔๕๐๐	๑๕๘ บาท สลึง ๗๕๐ เบี้ย
นา ๕๐๐ ไร่)	ฉลาย ๙๕๑๐๐๐	๑๗๘ บาท สลึง ๕๐๐ เบี้ย
	แรก ๑๕๕๐๐๐	๑๙๗ บาท ๓ สลึง ๕๐๐ เบี้ย
	โช้น ๑๒๖๖๐๐๐	๒๓๗ บาท ๓ สลึง
	หัก ๑๔๗๗๐๐๐	๒๗๖ บาท ๓ สลึงเฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	บอก ๒๒๑๑๐๐๐	๔๑๔ บาท ๒ สลึง ๕๐๐ เบี้ย

ตาย ๑๐ ค่ากึ่งกระเษีรณ อายุผู้ตาย

	บช้า	๕๒๗๐๐๐	๑๓๑ บาท ๓ สลึง
	ฟก	๖๓๑๕๐๐	๑๕๗ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	ช้าดำ	๗๓๘๐๐๐	๑๘๔ บาท ๒ สลึง
ศักดิ์ เหล็ก ไม่คม นา ๕๐๐ ไร่	ทรับ	๘๔๔๕๐๐	๒๑๑ บาท เฟื้อง
	ฉลาย	๙๕๑๐๐๐	๒๓๗ บาท ๓ สลึง
	แตก	๑๐๕๕๐๐๐	๒๖๓ บาท ๓ สลึง
	โข้น	๑๒๖๖๐๐๐	๓๑๖ บาท ๒ สลึง
	หัก	๑๔๗๗๐๐๐	๓๖๙ บาท สลึง
	บอด	๒๒๑๑๐๐๐	๕๕๒ บาท ๓ สลึง

ตาย ๑๐ ค่า กึ่ง กระเษียณ อายุ ผู้ตาย

	บช้า	๕๒๗๐๐๐	๒๖๓ บาท ๒ สลึง
	ฟก	๖๓๑๕๐๐	๓๑๕ บาท ๓ สลึง
	ช้าดำ	๗๓๘๐๐๐	๓๖๙ บาท
ศักดิ์ เหล็ก มีคม นา ๕๐๐ ไร่	ทรับ	๘๔๔๕๐๐	๔๒๒ บาท สลึง
	ฉลาย	๙๕๑๐๐๐	๔๗๕ บาท ๒ สลึง
	แตก	๑๐๕๕๐๐๐	๕๒๗ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๑๒๖๖๐๐๐	๖๓๓ บาท
	หัก	๑๔๗๗๐๐๐	๗๓๘ บาท ๒ สลึง
	บอด	๒๒๑๑๐๐๐	๑๑๐๕ บาท ๒ สลึง

ตาย ๑๐ ค่า กึ่ง กระเษียณ อายุ ผู้ตาย

	เลมิด	๑๒๒๐๐๐๐	๔๘ บาท ๓ สลึง ๒๕๐ เบี้ย
	ด่า	๒๔๔๐๐๐	๓๐ บาท ๒ สลึง
	บช้า	๕๕๔๐๐๐	๖๙ บาท สลึง
	ฟก	๖๖๓๐๐๐	๘๒ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	ช้ำดำ	๗๗๖๐๐๐	๙๗ บาท
นา ๖๐๐ ไร่ ศักดิ์ มือ	ทรับ	๘๘๙๐๐๐	๑๑๑ บาท เฟื้อง
	ฉลาย	๑๐๐๒๐๐๐	๑๒๕ บาท สลึง
	แตก	๑๑๑๐๐๐๐	๑๓๘ บาท ๓ สลึง
	โข้น	๑๓๓๒๐๐๐	๑๖๖ บาท ๒ สลึง
	หัก	๑๕๕๔๐๐๐	๑๙๔ บาท สลึง
	บอด	๒๓๒๒๐๐๐	๒๙๐ บาท สลึง

ตาย ๑๑ ค่ากระเชียณอายุ ผู้ตาย

	บช้ำ	๕๕๔๐๐๐	๑๐๓ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	ฟก	๖๖๓๐๐๐	๑๒๔ บาท สลึง ๕๐๐ เบี้ย
	ช้ำดำ	๗๗๖๐๐๐	๑๔๕ บาท ๒ สลึง
ศักดิ์ ไม้ นา ๖๐๐ ไร่	ทรับ	๘๘๙๐๐๐	๑๖๖ บาท ๒ สลึง เฟื้อง ๕๐๐เบี้ย
	ฉลาย	๑๐๐๒๐๐๐	๑๘๗ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	แตก	๑๑๑๐๐๐๐	๒๐๘ บาท เฟื้อง
	โข้น	๑๓๓๒๐๐๐	๒๔๙ บาท ๓ สลึง
	หัก	๑๕๕๔๐๐๐	๒๙๑ บาท สลึง เฟื้อง
	บอด	๒๓๒๒๐๐๐	๔๓๕ บาท สลึง เฟื้อง

ตาย ๑๑ ค่ากระเชียณอายุ ผู้ตาย

ศักดิ์เหล็ก ไม่คม นา ๖๐๐ ไร่	บช้ำ	๕๕๔๐๐๐	๑๓๘ บาท ๒ สลึง
	ฟก	๖๖๓๐๐๐	๑๖๕ บาท ๓ สลึง
	ช้ำดำ	๗๗๖๐๐๐	๑๙๔ บาท
	ทรับ	๘๘๙๐๐๐	๒๒๒ บาท สลึง
	ฉลาย	๑๐๐๒๐๐๐	๒๕๐ บาท ๒ สลึง
	แตก	๑๑๑๐๐๐๐	๒๗๗ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๑๓๓๒๐๐๐	๓๓๓ บาท
	หัก	๑๕๕๔๐๐๐	๓๘๘ บาท ๒ สลึง
	บอค	๒๓๒๒๐๐๐	๕๘๐ บาท ๒ สลึง
	ตาย	๑๑ ค่า	กระเบียณอายุผู้ตาย

ศักดิ์เหล็ก มีคม นา ๖๐๐ ไร่	บช้ำ	๕๕๔๐๐๐	๒๗๗ บาท
	ฟก	๖๖๓๐๐๐	๓๓๑ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๗๗๖๐๐๐	๓๘๘ บาท
	ทรับ	๘๘๙๐๐๐	๔๔๔ บาท บาท ๒ สลึง
	ฉลาย	๑๐๐๒๐๐๐	๕๐๑ บาท
	แตก	๑๑๑๐๐๐๐	๕๕๕ บาท
	โข้น	๑๓๓๒๐๐๐	๖๖๖ บาท
	หัก	๑๕๕๔๐๐๐	๗๗๗ บาท
	บอค	๒๓๒๒๐๐๐	๑๑๖๑ บาท
	ตาย	๑๑	ค่ากระเชียณอายุผู้ตาย

	เลมิด	๑๓๔๐๐๐๐	๕๓ บาท ๒ สลึง ๒๕๐ เบี้ย
	ด่า	๒๖๘๐๐๐	๓๓ บาท ๒ สลึง
	บช้ำ	๖๐๘๐๐๐	๗๖ บาท
	ฟก	๗๒๖๐๐๐	๙๐ บาท ๓ สลึง
	ช้ำดำ	๘๕๒๐๐๐	๑๐๖ บาท ๒ สลึง
นา ๘๐๐ ไร่	ทรับ	๙๗๘๐๐๐	๑๒๒ บาท สลึง
ศักดิ์มือ	ฉลาย	๑๑๐๔๐๐๐	๑๓๘ บาท
	แตก	๑๒๒๐๐๐๐	๑๕๒ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๑๔๖๔๐๐๐	๑๘๓ บาท
	หัก	๑๗๐๘๐๐๐	๒๑๓ บาท ๒ สลึง
	บอด	๒๕๔๔๐๐๐	๓๓๘ บาท

ตาย ๑๒ ค่ากระเชียณอายุผู้ตาย

	บช้ำ	๖๐๘๐๐๐	๑๑๔ บาท
	ฟก	๗๒๖๐๐๐	๑๓๖ บาท เฟื้อง
	ช้ำดำ	๘๕๒๐๐๐	๑๕๙ บาท ๓ สลึง
ศักดิ์ไม้	ทรับ	๙๗๘๐๐๐	๑๘๓ บาท สลึง เฟื้อง
นา ๘๐๐ ไร่	ฉลาย	๑๑๐๔๐๐๐	๒๐๗ บาท
	แตก	๑๒๒๐๐๐๐	๒๒๘ บาท ๓ สลึง
	โข้น	๑๔๖๔๐๐๐	๒๗๔ บาท ๒ สลึง
	หัก	๑๗๐๘๐๐๐	๓๒๐ บาท สลึง
	บอด	๒๕๔๔๐๐๐	๔๗๗ บาท

ตาย ๑๒ ค่ากระเชียณอายุผู้ตาย

	บช้ำ	๖๐๘๐๐๐	๑๕๒	บาท	
	ฟก	๗๒๖๐๐๐	๑๘๑	บาท	๒ สลึง
	ช้ำดำ	๘๕๒๐๐๐	๒๑๓	บาท	
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๙๗๘๐๐๐	๒๔๔	บาท	๒ สลึง
ไม่ คม	ฉลาย	๑๑๐๔๐๐๐	๒๗๖	บาท	
นา ๘๐๐ ไร่	แตก	๑๒๒๐๐๐๐	๓๐๕	บาท	
	โข้น	๑๔๖๔๐๐๐	๓๖๖	บาท	
	หัก	๑๗๐๘๐๐๐	๔๒๗	บาท	
	บอด	๒๕๔๔๐๐๐	๕๓๖	บาท	

ตาย ๑๒ ค่า กระเษียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๖๐๘๐๐๐	๓๐๔	บาท
	ฟก	๗๒๖๐๐๐	๓๖๓	บาท
	ช้ำดำ	๘๕๒๐๐๐	๔๒๖	บาท
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๙๗๘๐๐๐	๔๘๙	บาท
มี คม	ฉลาด	๑๑๐๔๐๐๐	๕๕๒	บาท
นา ๘๐๐ ไร่	แตก	๑๒๒๐๐๐๐	๖๑๐	บาท
	โข้น	๑๔๖๔๐๐๐	๗๓๒	บาท
	หัก	๑๗๐๘๐๐๐	๘๕๔	บาท
	บอด	๒๕๔๔๐๐๐	๑๒๗๒	บาท

ตาย ๑๒ ค่า กระเษียณ อายุ ผู้ ตาย

	เลมิด	๑๔๖๐๐๐๐	๕๘ บาท สลึง เฟื้อง ๖๒๕ เบี้ย
	ค่า	๒๙๒๐๐๐	๓๖ บาท สลึง
	บช้ำ	๖๖๒๐๐๐	๘๒ บาท ๓ สลึง
	ฟก	๗๘๙๐๐๐	๙๘ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	ช้ำดำ	๙๒๘๐๐๐	๑๑๖ บาท
นา ๑๐๐๐ ไร่ ศักดิ์มือ	ทรับ	๑๐๖๗๐๐๐	๑๓๓ บาท สลึง เฟื้อง
	ฉลาย	๑๒๐๖๐๐๐	๑๕๐ บาท ๓ สลึง
	แตก	๑๓๓๐๐๐๐	๑๖๖ บาท สลึง
	โข้น	๑๕๙๖๐๐๐	๑๙๙ บาท ๒ สลึง
	หัก	๑๘๖๒๐๐๐	๒๓๒ บาท ๓ สลึง
	บอด	๒๗๖๖๐๐๐	๓๔๕ บาท ๓ สลึง
	ตาย	๑๓ ค่ากระเชียณอายุ ผู้ตาย	
	บช้ำ	๖๖๒๐๐๐	๑๒๔ บาท เฟื้อง
	ฟก	๗๘๙๐๐	๑๔๗ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	ช้ำดำ	๙๒๘๐๐๐	๑๗๔ บาท
ศักดิ์ไม้ นา ๑๐๐๐ ไร่	ทรับ	๑๐๖๗๐๐๐	๒๐๐ บาท ๕๐๐ เบี้ย
	ฉลาย	๑๒๐๖๐๐๐	๒๒๖ บาท เฟื้อง
	แตก	๑๓๓๐๐๐๐	๒๔๙ บาท สลึง เฟื้อง
	โข้น	๑๕๙๖๐๐๐	๒๙๙ บาท สลึง
	หัก	๑๘๖๒๐๐๐	๓๔๙ บาท เฟื้อง
	บอด	๒๗๖๖๐๐๐	๕๑๘ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	ตาย	๑๓ ค่ากระเชียณอายุ ผู้ตาย	

	บช้ำ	๖๖๒๐๐๐	๑๖๕ บาท ๒ สลึง
	ฟก	๗๘๙๐๐๐	๑๙๗ บาท สลึง
	ช้ำดำ	๙๒๘๐๐๐	๒๓๒ บาท
ศักดิ์ เหล็ก ไม่ คม นา ๑๐๐๐ ไร่	ทรับ	๑๐๖๗๐๐๐	๒๖๖ บาท ๓ สลึง
	ฉลาย	๑๒๐๖๐๐๐	๓๐๑ บาท ๒ สลึง
	แตก	๑๓๓๐๐๐๐	๓๓๒ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๑๕๙๖๐๐๐	๓๙๙ บาท
	หัก	๑๘๖๒๐๐๐	๔๖๕ บาท ๒ สลึง
	บอด	๒๗๖๖๐๐๐	๖๙๑ บาท ๒ สลึง
	ตาย	๑๓	ค่า กระ เชียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๖๖๒๐๐๐	๓๓๑ บาท
	ฟก	๗๘๙๐๐๐	๓๙๔ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๙๒๘๐๐๐	๔๖๔ บาท
ศักดิ์ เหล็ก มี คม นา ๑๐๐๐ ไร่	ทรับ	๑๐๖๗๐๐๐	๕๓๓ บาท ๒ สลึง
	ฉลาย	๑๒๐๖๐๐๐	๖๐๓ บาท
	แตก	๑๓๓๐๐๐๐	๖๖๕ บาท
	โข้น	๑๕๙๖๐๐๐	๗๙๘ บาท
	หัก	๑๘๖๒๐๐๐	๙๓๑ บาท
	บอก	๒๗๖๖๐๐๐	๑๓๘๓ บาท
	ตาย	๑๓	ค่า กระเชียน อายุ ผู้ ตาย

	เลมิด	๑๕๘๐๐๐๐	๖๓ บาท เฟื้อง ๑๘๗๕ เบี้ย
	ค่า	๓๑๖๐๐๐	๓๙ บาท ๒ สลึง
	บช้ำ	๗๑๖๐๐๐	๘๙ บาท ๒ สลึง
	ฟก	๘๕๒๐๐๐	๑๐๖ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๑๐๐๔๐๐๐	๑๒๕ บาท ๒ สลึง
นา ๑๒๐๐ ไร่ ศักดิ์ มือ	ทรับ	๑๑๕๖๐๐๐	๑๔๔ บาท ๒ สลึง
	ฉลาย	๑๓๐๘๐๐๐	๑๖๓ บาท ๒ สลึง
	แตก	๑๔๔๐๐๐๐	๑๘๐ บาท
	โข้น	๑๗๒๘๐๐๐	๒๑๖ บาท
	หัก	๑๐๑๖๐๐๐	๒๕๒ บาท
	บอด	๒๙๘๘๐๐๐	๓๗๓ บาท ๒ สลึง

ตาย ๑๔ ค่า กระเษียณ อายุ ผู้ตาย

	บช้ำ	๗๑๖๐๐๐	๑๓๔ บาท สลึง
	ฟก	๘๕๒๐๐๐	๑๕๙ บาท ๓ สลึง
	ช้ำดำ	๑๐๐๔๐๐๐	๑๘๘ บาท สลึง
ศักดิ์ ไม้ นา ๑๒๐๐ ไร่	ทรับ	๑๑๕๖๐๐๐	๒๑๖ บาท ๓ สลึง
	ฉลาย	๑๓๐๘๐๐๐	๒๔๕ บาท สลึง
	แตก	๑๔๔๐๐๐๐	๒๗๐ บาท
	โข้น	๑๗๒๘๐๐๐	๓๒๔ บาท
	หัก	๒๐๑๖๐๐๐	๓๗๘ บาท
	บอด	๒๙๘๘๐๐๐	๕๖๐ บาท สลึง

ตาย ๑๔ ค่า กระเษียณ อายุ ผู้ตาย

	บช้ำ	๗๑๖๐๐๐	๑๗๙ บาท
	ฟก	๘๕๒๐๐๐	๒๑๓ บาท
	ช้ำดำ	๑๐๐๔๐๐๐	๒๕๑ บาท
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๑๑๕๖๐๐๐	๒๘๙ บาท
ไม่ คม	ฉลาย	๑๓๐๘๐๐๐	๓๒๗ บาท
นา ๑๒๐๐ ไร่	แตก	๑๔๔๐๐๐๐	๓๖๐ บาท
	โข้น	๑๗๒๘๐๐๐	๔๓๒ บาท
	หัก	๒๐๑๖๐๐๐	๕๐๔ บาท
	บอด	๒๙๘๘๐๐๐	๗๔๗ บาท
	ตาย	๑๔ ค่า กระเบียณ อายุ ผู้ตาย	

	บช้ำ	๗๑๖๐๐๐	๓๕๘ บาท
	ฟก	๘๕๒๐๐๐	๔๒๖ บาท
	ช้ำดำ	๑๐๐๔๐๐๐	๕๐๒ บาท
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๑๑๕๖๐๐๐	๕๗๘ บาท
มี คม	ฉลาย	๑๓๐๘๐๐๐	๖๕๔ บาท
นา ๑๒๐๐ ไร่	แตก	๑๔๔๐๐๐๐	๗๒๐ บาท
	โข้น	๑๗๒๘๐๐๐	๘๖๔ บาท
	หัก	๒๐๑๖๐๐๐	๑๐๐๘ บาท
	บอด	๒๙๘๘๐๐๐	๑๔๙๔ บาท
	ตาย	๑๔ ค่า กระเบียณ อายุ ผู้ตาย	

	เลมิด	๑๗๐๐๐๐๐	๖๘ บาท
	ค่า	๓๔๐๐๐๐	๔๒ บาท ๒ สลึง
	บช้ำ	๗๗๐๐๐๐	๙๖ บาท สลึง
	ฟก	๙๑๕๐๐๐	๑๑๔ บาท สลึง เฟื้อง
	ช้ำดำ	๑๐๘๐๐๐๐	๑๓๕ บาท
นา ๑๔๐๐ ไร่ ศักดิ์ มือ	ทรับ	๑๒๔๕๐๐๐	๑๕๕ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	ฉลาย	๑๔๑๐๐๐๐	๑๗๖ บาท สลึง
	แตก	๑๕๕๐๐๐๐	๑๙๓ บาท ๓ สลึง
	โข้น	๑๘๖๐๐๐๐	๒๓๒ บาท ๒ สลึง
	หัก	๒๑๗๐๐๐๐	๒๗๑ บาท สลึง
	บอด	๓๒๑๐๐๐๐	๔๐๑ บาท สลึง

ตาย ๑๕ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๗๗๐๐๐๐	๑๔๔ บาท สลึง เฟื้อง
	ฟก	๙๑๕๐๐๐	๑๗๑ บาท ๒ สลึง ๕๐๐ เบี้ย
	ช้ำดำ	๑๐๘๐๐๐	๒๐๒ บาท ๒ สลึง
ศักดิ์ ไม้ นา ๑๔๐๐ ไร่	ทรับ	๑๒๔๕๐๐๐	๒๓๓ บาท สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	ฉลาย	๑๔๑๐๐๐๐	๒๖๔ บาท สลึง เฟื้อง
	แตก	๑๕๕๐๐๐๐	๒๙๐ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	โข้น	๑๘๖๐๐๐๐	๓๔๘ บาท ๓ สลึง
	หัก	๒๑๗๐๐๐๐	๔๐๖ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	บอด	๓๒๑๐๐๐๐	๖๐๑ บาท สลึง เฟื้อง

ตาย ๑๕ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๗๗๐๐๐๐	๑๙๒ บาท ๒ สลึง
	ฟก	๙๑๕๐๐๐	๒๒๘ บาท ๓ สลึง
	ช้ำดำ	๑๐๘๐๐๐๐	๒๗๐ บาท
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๑๒๔๕๐๐๐	๓๑๑ บาท สลึง
ไม่ คม	ฉลาย	๑๔๑๐๐๐๐	๓๕๒ บาท ๒ สลึง
นา ๑๔๐๐ ไร่	แตก	๑๕๕๐๐๐๐	๓๘๗ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๑๘๖๐๐๐๐	๔๖๕ บาท
	หัก	๒๑๗๐๐๐๐	๕๔๒ บาท ๒ สลึง
	บอด	๓๒๑๐๐๐๐	๘๐๒ บาท ๒ สลึง

ตาย ๑๕ ค่า กระเชียน อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๗๗๐๐๐๐	๓๘๕ บาท
	ฟก	๙๑๕๐๐๐	๔๕๗ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๑๐๘๐๐๐๐	๕๔๐ บาท
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๑๒๔๕๐๐๐	๖๒๒ บาท ๒ สลึง
มี คม	ฉลาย	๔๑๑๐๐๐๐	๗๐๕ บาท
นา ๑๔๐๐ ไร่	แตก	๑๕๕๐๐๐๐	๗๗๕ บาท
	โข้น	๑๘๖๐๐๐๐	๙๓๐ บาท
	หัก	๒๑๗๐๐๐๐	๑๐๘๕ บาท
	บอด	๓๒๑๐๐๐๐	๑๖๐๕ บาท

ตาย ๑๕ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	เลมิด	๑๗๖๐๐๐๐	๗๐ บาท สลึง เฟื้อง ๖๒๕ เบี้ย
	ด่า	๓๕๒๐๐๐	๔๔ บาท
	บช้ำ	๗๙๗๐๐๐	๙๙ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	ฟก	๙๔๖๕๐๐	๑๑๘ บาท สลึง ๕๐๐ เบี้ย
	ช้ำดำ	๑๑๑๘๐๐๐	๑๓๙ บาท ๓ สลึง
นา ๑๕๐๐ ไร่	ทรับ	๑๒๘๙๕๐๐	๑๖๑ บาท เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
ศักด มือ	ฉลาย	๑๔๖๑๐๐๐	๑๘๒ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	แตก	๑๖๐๕๐๐๐	๒๐๐ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	โข้น	๑๙๒๖๐๐๐	๒๔๐ บาท ๓ สลึง
	หัก	๒๒๔๗๐๐๐	๒๘๐ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	บอด	๓๓๒๑๐๐๐	๔๑๕ บาท เฟื้อง
	ตาย	๑๕ ค่า กึ่งกระเบียณ อายุ ผู้ตาย	

	บช้ำ	๗๙๗๐๐๐	๑๔๙ บาท สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	ฟก	๙๔๖๕๐๐	๑๗๗ บาท สลึง เฟื้อง ๗๕๐ เบี้ย
	ช้ำดำ	๑๑๑๘๐๐๐	๒๐๙ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
ศักดิ์ ไม้	ทรับ	๑๒๘๙๕๐๐	๒๔๑ บาท ๓ สลึง ๒๕๐ เบี้ย
นา ๑๕๐๐ ไร่	ฉลาย	๑๔๖๑๐๐๐	๒๗๓ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	แตก	๑๖๐๕๐๐๐	๓๐๐ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	โข้น	๑๙๒๖๐๐๐	๓๖๑ บาท เฟื้อง
	หัก	๒๒๔๗๐๐๐	๔๒๑ บาท สลึง ๕๐๐ เบี้ย
	บอด	๓๓๒๑๐๐๐	๖๒๒ บาท ๒ สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	ตาย	๑๕ ค่า กึ่ง กระเบียณ อายุ ผู้ ตาย	

	บช้ำ	๗๙๗๐๐๐	๑๙๙	บาท		สลึง
	ฟก	๙๔๖๕๐๐	๒๓๖	บาท	๒	สลึง เฟื้อง
	ช้ำดำ	๑๑๑๘๐๐๐	๒๗๙	บาท	๒	สลึง
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๑๒๘๙๕๐๐	๓๒๒	บาท		สลึง เฟื้อง
ไม่ คม	ฉลาย	๑๔๖๑๐๐๐	๓๖๕	บาท		สลึง
นา ๑๕๐๐ ไร่	แตก	๑๖๐๕๐๐๐	๔๐๑	บาท		สลึง
	โข้น	๑๙๒๖๐๐๐	๔๘๑	บาท	๒	สลึง
	หัก	๒๒๔๗๐๐๐	๕๖๑	บาท	๓	สลึง
	บอด	๓๓๒๑๐๐๐	๘๓๐	บาท		สลึง
	ตาย	๑๕ ค่า กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย				

	บช้ำ	๗๙๗๐๐๐	๓๙๘	บาท	๒	สลึง
	ฟก	๙๔๖๕๐๐	๔๗๓	บาท		สลึง
	ช้ำดำ	๑๑๑๘๐๐๐	๕๕๙	บาท		
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๑๒๘๙๕๐๐	๖๔๔	บาท	๓	สลึง
มี คม	ฉลาย	๑๔๖๑๐๐๐	๗๓๐	บาท	๒	สลึง
นา ๑๕๐๐ ไร่	แตก	๑๖๐๕๐๐๐	๘๐๒	บาท	๒	สลึง
	โข้น	๑๙๒๖๐๐๐	๙๖๓	บาท		
	หัก	๒๒๔๗๐๐๐	๑๑๒๒	บาท	๒	สลึง
	บอด	๓๓๒๑๐๐	๑๖๖๐	บาท	๒	สลึง
	ตาย	๑๕ ค่า กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย				

	เลมิด	๑๘๒๐๐๐๐	๗๒ บาท ๓ สลึง ๑๒๕๐ เบี้ย
	ค่า	๓๖๔๐๐๐	๔๕ บาท ๒ สลึง
	บช้ำ	๘๒๔๐๐๐	๑๐๓ บาท
	ฟก	๙๗๘๐๐๐	๑๒๒ บาท สลึง
	ช้ำดำ	๑๑๕๖๐๐๐	๑๔๔ บาท ๒ สลึง
นา ๑๖๐๐ ไร่	ทรับ	๑๓๓๔๐๐๐	๑๖๖ บาท ๓ สลึง
ศักดิ์ มือ	ฉลาย	๑๕๑๒๐๐๐	๑๘๙ บาท
	แตก	๑๖๖๐๐๐๐	๒๐๗ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๑๙๙๒๐๐๐	๒๔๙ บาท
	หัก	๒๓๒๔๐๐๐	๒๙๐ บาท ๒ สลึง
	บอด	๓๔๓๒๐๐๐	๔๒๙ บาท
	ตาย	๑๖	ค่า กระเษียณ อายุ ผู้ตาย

	บช้ำ	๘๒๔๐๐๐	๑๕๔ บาท ๒ สลึง
	ฟก	๙๗๘๐๐๐	๑๘๓ บาท สลึง เฟื้อง
	ช้ำ ดำ	๑๑๕๖๐๐๐	๒๑๖ บาท ๓ สลึง
ศักดิ์ไม้	ทรับ	๑๓๓๔๐๐๐	๒๕๐ บาท เฟื้อง
นา ๑๖๐๐ ไร่	ฉลาย	๑๕๑๒๐๐๐	๒๘๓ บาท ๒ สลึง
	แตก	๑๖๖๐๐๐๐	๓๑๑ บาท สลึง
	โข้น	๑๙๙๒๐๐๐	๓๗๓ บาท ๒ สลึง
	หัก	๒๓๒๔๐๐๐	๔๓๕ บาท ๓ สลึง
	บอด	๓๔๓๒๐๐๐	๖๔๓ บาท ๒ สลึง
	ตาย	๑๖	ค่า กระเษียณ อายุ ผู้ตาย

	บช้ำ	๘๒๔๐๐๐	๒๐๖ บาท
	ฟก	๙๗๘๐๐๐	๒๔๔ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๑๑๕๖๐๐๐	๒๘๙ บาท
ศักดิ์ เหล็ก ไม่ คม นา ๑๖๐๐ ไร่	ทรับ	๑๓๓๔๐๐๐	๓๓๓ บาท ๒ สลึง
	ฉลาย	๑๕๑๒๐๐๐	๓๗๘ บาท
	แตก	๑๖๖๐๐๐๐	๔๑๕ บาท
	โข้น	๑๙๙๒๐๐๐	๔๙๘ บาท
	หัก	๒๓๒๔๐๐๐	๕๘๑ บาท
	บอด	๓๔๓๒๐๐๐	๘๕๘ บาท
	ตาย	๑๖	ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๘๒๔๐๐๐	๔๑๒ บาท
	ฟก	๙๗๘๐๐๐	๔๘๙ บาท
	ช้ำดำ	๑๑๕๖๐๐๐	๕๗๘ บาท
ศักดิ์ เหล็ก มี คม นา ๑๖๐๐ ไร่	ทรับ	๑๓๓๔๐๐๐	๖๖๗ บาท
	ฉลาย	๑๕๑๒๐๐๐	๗๕๖ บาท
	แตก	๑๖๖๐๐๐๐	๘๓๐ บาท
	โข้น	๑๙๙๒๐๐๐	๙๙๖ บาท
	หัก	๒๓๒๔๐๐๐	๑๑๖๒ บาท
	บอด	๓๔๓๒๐๐๐	๑๗๑๖ บาท
	ตาย	๑๖	ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	เลมิด	๑๙๔๐๐๐๐	๗๗ บาท ๒ สลึง ๒๕๐๐ เบี้ย
	ค่า	๓๘๘๐๐๐	๔๘ บาท ๒ สลึง
	บช้ำ	๘๗๘๐๐๐	๑๐๙ บาท ๓ สลึง
	ฟก	๑๐๔๑๐๐๐	๑๓๐ บาท เฟื้อง
	ช้ำดำ	๑๒๓๒๐๐๐	๑๕๔ บาท
นา ๑๘๐๐ ไร่ ศักดิ์ มือ	ทรับ	๑๔๒๓๐๐๐	๑๗๗ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	ฉลาย	๑๖๑๔๐๐๐	๒๐๑ บาท ๓ สลึง
	แตก	๑๗๗๐๐๐๐	๒๒๑ บาท สลึง
	โข้น	๒๑๒๔๐๐๐	๒๖๕ บาท ๒ สลึง
	หัก	๒๔๗๘๐๐๐	๓๐๙ บาท ๔ สลึง
	บอด	๓๖๕๔๐๐๐	๔๕๖ บาท ๓ สลึง
	ตาย	๑๗ ค่ากระเชียณอายุ ผู้ตาย	

	บช้ำ	๘๗๘๐๐๐	๑๖๔ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	ฟก	๑๐๔๑๐๐๐	๑๙๕ บาท เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	ช้ำดำ	๑๒๓๒๐๐๐	๒๓๑ บาท
ศักดิ์ไม้ นา ๑๘๐๐ ไร่	ทรับ	๑๔๒๓๐๐๐	๒๖๖ บาท ๓ สลึง ๕๐๐ เบี้ย
	ฉลาย	๑๖๑๔๐๐๐	๓๐๒ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	แตก	๑๗๗๐๐๐๐	๓๓๑ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	โข้น	๒๑๒๔๐๐๐	๓๙๘ บาท สลึง
	หัก	๒๔๗๘๐๐๐	๔๖๔ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	บอด	๓๖๕๔๐๐๐	๖๘๕ บาท เฟื้อง
	ตาย	๑๗ ค่ากระเชียณอายุ ผู้ตาย	

	บช้ำ	๘๗๘๐๐๐	๒๑๙ บาท	๒ สลึง
	ฟก	๑๐๔๑๐๐๐	๒๖๐ บาท	สลึง
	ช้ำดำ	๑๒๓๒๐๐๐	๓๐๘ บาท	
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๑๔๒๓๐๐๐	๓๕๕ บาท	๓ สลึง
ไม่ คม	ฉลาย	๑๖๑๔๐๐๐	๔๑๓ บาท	๒ สลึง
นา ๑๘๐๐ ไร่	แตก	๑๗๗๐๐๐๐	๔๔๒ บาท	๒ สลึง
	โข้น	๒๑๒๔๐๐๐	๕๓๑ บาท	
	หัก	๒๔๗๘๐๐๐	๖๑๙ บาท	๒ สลึง
	บอด	๓๖๕๔๐๐๐	๙๑๓ บาท	๒ สลึง
	ตาย	๑๗	ค่ากระเชียณ อายุ ผู้ ตาย	

	บช้ำ	๘๗๘๐๐๐	๔๓๙ บาท	
	พ่ก	๑๐๔๑๐๐๐	๕๒๐ บาท	๒ สลึง
	ช้ำดำ	๑๒๓๒๐๐๐	๖๑๖ บาท	
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๑๔๒๓๐๐๐	๗๑๑ บาท	๒ สลึง
มีคม	ฉลาย	๑๖๑๔๐๐๐	๘๐๗ บาท	
นา ๑๘๐๐ ไร่	แตก	๑๗๗๐๐๐๐	๘๘๕ บาท	
	โข้น	๒๑๒๔๐๐๐	๑๐๖๒ บาท	
	หัก	๒๔๗๘๐๐๐	๑๒๓๙ บาท	
	บอด	๓๖๕๔๐๐๐	๑๘๒๗ บาท	
	ตาย	๑๗	ค่ากระเชียณ อายุ ผู้ ตาย	

	เลมิด ๒๐๖๐๐๐๐	๘๒ บาท สลึง เฟื้อง ๖๒๕ เบี้ย	
	ด่า ๔๑๒๐๐๐	๕๑ บาท ๒ สลึง	
	บช้า ๙๓๒๐๐๐	๑๑๖ บาท ๒ สลึง	
	ฟก ๑๑๐๔๐๐๐	๑๓๘ บาท	
	ช้ำดำ ๑๓๐๘๐๐๐	๑๖๓ บาท ๒ สลึง	
นา ๒๐๐๐ ไร่ ศักดิ์ มือ	ทรับ ๑๕๑๒๐๐๐	๑๘๙ บาท	
	ฉลาย ๑๗๑๖๐๐๐	๒๑๔ บาท ๒ สลึง	
	แตก ๑๘๘๐๐๐๐	๒๓๕ บาท	
	โข้น ๒๒๕๖๐๐๐	๒๘๒ บาท	
	หัก ๒๖๓๒๐๐๐	๓๒๙ บาท	
	บอด ๓๘๗๖๐๐๐	๔๘๔ บาท ๒ สลึง	
	ตาย ๑๘	ค่ากระเษียณ อายุ ผู้ ตาย	

	บช้ำ ๙๓๒๐๐๐	๑๗๔ บาท ๓ สลึง
	ฟก ๑๑๐๔๐๐๐	๒๐๗ บาท
	ช้ำดำ ๑๓๐๘๐๐๐	๒๔๕ บาท สลึง
ศักดิ์ ไม้ นา ๒๐๐๐ ไร่	ทรับ ๑๕๑๒๐๐๐	๒๘๓ บาท ๒ สลึง
	ฉลาย ๑๗๑๖๐๐๐	๓๒๑ บาท ๓ สลึง
	แตก ๑๘๘๐๐๐๐	๓๕๒ บาท ๒ สลึง
	โข้น ๒๒๕๖๐๐๐	๔๒๓ บาท
	หัก ๒๖๓๒๐๐๐	๔๙๓ บาท ๓ สลึง
	บอด ๓๘๗๖๐๐๐	๗๒๖ บาท ๓ สลึง
	ตาย ๑๘	ค่า กระเษียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๙๓๒๐๐๐	๒๓๓ บาท
	ฟก	๑๑๐๔๐๐๐	๒๗๖ บาท
	ช้ำดำ	๑๓๐๘๐๐๐	๓๒๗ บาท
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๑๕๑๒๐๐๐	๓๗๘ บาท
ไม่ คม	ฉลาย	๑๗๑๖๐๐๐	๔๒๙ บาท
นา ๒๐๐๐ ไร่	แตก	๑๘๘๐๐๐๐	๔๗๐ บาท
	โข้น	๒๒๕๖๐๐๐	๕๖๔ บาท
	หัก	๒๖๓๒๐๐๐	๖๕๘ บาท
	บอด	๓๘๗๖๐๐๐	๙๖๙ บาท
	ตาย	๑๘ ค่ากระเชียณ อายุ ผู้ตาย	

	บช้ำ	๙๓๒๐๐๐	๔๖๖ บาท
	ฟก	๑๑๐๔๐๐๐	๕๕๒ บาท
	ช้ำดำ	๑๓๐๘๐๐๐	๖๕๔ บาท
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๑๕๑๒๐๐๐	๗๕๖ บาท
มี คม	ฉลาย	๑๗๑๖๐๐๐	๘๕๘ บาท
นา ๒๐๐๐ ไร่	แตก	๑๘๘๐๐๐๐	๙๔๐ บาท
	โข้น	๒๒๕๖๐๐๐	๑๑๒๘ บาท
	หัก	๒๖๓๒๐๐๐	๑๓๑๖ บาท
	บอด	๓๗๘๖๐๐๐	๑๙๓๘ บาท
	ตาย	๑๘ ค่ากระเชียณ อายุ ผู้ตาย	

	เลมิด	๒๑๘๐๐๐๐	๘๗ บาท เฟื้อง ๑๘๗๕ เบี้ย
	ค่า	๔๓๖๐๐๐	๕๔ บาท ๒ สลึง
	บช้า	๙๘๖๐๐๐	๑๒๓ บาท สลึง
	ฟก	๑๑๖๗๐๐๐	๑๔๕ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	ช้ำดำ	๑๓๘๔๐๐๐	๑๗๓ บาท
นา ๒๒๐๐ ไร่	ทรับ	๑๖๐๑๐๐๐	๒๐๐ บาท เฟื้อง
ศักดิ์ มือ	ฉงาย	๑๘๐๘๐๐๐	๒๒๖ บาท
	แตก	๑๙๙๐๐๐๐	๒๔๘ บาท ๓ สลึง
	โข้น	๒๓๘๘๐๐๐	๒๙๘ บาท ๒ สลึง
	หัก	๒๗๘๖๐๐๐	๓๔๘ บาท สลึง
	บอด	๔๐๙๘๐๐๐	๕๑๒ บาท สลึง
	ตาย	๑๙ ค่า กระเษียณ อายุ ผู้ ตา ย	

	บช้า	๙๘๖๐๐๐	๑๘๔ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	ฟก	๑๑๖๗๐๐๐	๒๑๘ บาท ๓ สลึง ๕๐๐ เบี้ย
	ช้ำดำ	๑๓๘๔๐๐๐	๒๕๙ บาท ๒ สลึง
ศักดิ์ ไม้	ทรับ	๑๖๐๑๐๐๐	๓๐๐ บาท ๕๐๐ เบี้ย
นา ๒๒๐๐ ไร่	ฉลาย	๑๘๐๘๐๐๐	๓๓๙ บาท
	แตก	๑๙๙๐๐๐๐	๓๗๓ บาท เฟื้อง
	โข้น	๒๓๘๘๐๐๐	๔๔๗ บาท ๓ สลึง
	หัก	๒๗๘๖๐๐๐	๕๒๒ บาท สลึง เฟื้อง
	บอด	๔๐๙๘๐๐๐	๗๖๘ บาท สลึง เฟื้อง
	ตาย	๑๙ ค่า กระเษียณ อายุ ผู้ ตาย	

	บช้ำ	๙๘๖๐๐๐	๒๔๖ บาท ๒ สลึง
	ฟก	๑๑๖๗๐๐๐	๒๙๑ บาท ๓ สลึง
	ช้ำดำ	๑๓๘๔๐๐๐	๓๔๖ บาท
ศักดิ์เหล็ก	ทรับ	๑๖๐๑๐๐๐	๔๐๐ บาท สลึง
ไม่คม	ฉลาย	๑๘๐๘๐๐๐	๔๕๒ บาท
นา ๒๒๐๐	แตก	๑๙๙๐๐๐๐	๔๙๗ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๒๓๘๘๐๐๐	๕๙๗ บาท
	หัก	๒๗๘๖๐๐๐	๖๙๖ บาท ๒ สลึง
	บอด	๔๐๙๘๐๐๐	๑๐๒๔ บาท ๒ สลึง

ตาย ๑๙ ค่ากระเษียณอายุผู้ตาย

	บช้ำ	๙๘๖๐๐๐	๔๙๓ บาท
	ฟก	๑๑๖๗๐๐๐	๕๘๓ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๑๓๘๔๐๐๐	๖๙๒ บาท
ศักดิ์เหล็ก	ทรับ	๑๖๐๑๐๐๐	๘๐๐ บาท ๒ สลึง
มีคม	ฉลาย	๑๘๐๘๐๐๐	๙๐๔ บาท
นา ๒๒๐๐	แตก	๑๙๙๐๐๐๐	๙๙๕ บาท
	โข้น	๒๓๘๘๐๐๐	๑๑๙๔ บาท
	หัก	๒๗๘๖๐๐๐	๑๓๙๓ บาท
	บอด	๔๐๙๘๐๐๐	๒๐๔๙ บาท

ตาย ๑๙ ค่ากระเษียณอายุผู้ตาย

	เลมิด	๒๓๐๐๐๐๐	๙๒ บาท	
	ค่า	๔๖๐๐๐๐	๔๕ บาท ๒ สลึง	
	บช้ำ	๑๐๔๐๐๐๐	๑๓๐ บาท	
	ฟก	๑๒๓๐๐๐๐	๑๕๓ บาท ๓ สลึง	
	ช้ำดำ	๑๔๖๐๐๐๐	๑๘๒ บาท ๒ สลึง	
นา ๒๔๐๐ ไร่	ทรับ	๑๖๙๐๐๐๐	๒๑๑ บาท สลึง	
ศักดิ์ มือ	ฉลาย	๑๙๒๐๐๐๐	๒๔๐ บาท	
	แตก	๒๑๐๐๐๐๐	๒๖๒ บาท ๒ สลึง	
	โข้น	๒๕๒๐๐๐๐	๓๑๕ บาท	
	หัก	๒๙๔๐๐๐๐	๓๖๗ บาท ๒ สลึง	
	บอด	๔๓๒๐๐๐๐	๕๔๐ บาท	
	ตาย	๒๐	ค่า กระเชียณอายุ ผู้ตาย	

	บช้ำ	๑๐๔๐๐๐๐	๑๙๕ บาท	
	ฟก	๑๒๓๐๐๐๐	๒๓๐ บาท ๒ สลึง	เฟื้อง
	ช้ำดำ	๑๔๖๐๐๐๐	๒๗๓ บาท ๓ สลึง	
ศักดิ์ ไม้	ทรับ	๑๖๙๐๐๐๐	๓๑๖ บาท ๓ สลึง	เฟื้อง
นา ๒๔๐๐ ไร่	ฉลาย	๑๙๒๐๐๐๐	๓๖๐ บาท	
	แตก	๒๑๐๐๐๐๐	๓๙๓ บาท ๓ สลึง	
	โข้น	๒๕๒๐๐๐๐	๔๗๒ บาท ๒ สลึง	
	หัก	๒๙๔๐๐๐๐	๕๕๑ บาท สลึง	
	บอด	๔๓๒๐๐๐๐	๘๑๐ บาท	
	ตาย	๒๐	ค่า กระเชียณอายุ ผู้ตาย	

	บช้ำ	๑๐๔๐๐๐๐	๒๖๐ บาท
	ฟก	๑๒๓๐๐๐๐	๓๐๗ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๑๔๖๐๐๐๐	๓๖๕ บาท
ศักดิ์ เหล็ก ไม่คม นา๒๔๐๐ ไร่	ทรับ	๑๖๙๐๐๐๐	๔๒๒ บาท ๒ สลึง
	ฉลาย	๑๙๒๐๐๐๐	๔๘๐ บาท
	แตก	๒๑๐๐๐๐๐	๕๒๕ บาท
	โข้น	๒๕๒๐๐๐๐	๖๓๐ บาท
	หัก	๒๙๔๐๐๐๐	๗๓๕ บาท
	บอด	๔๓๒๐๐๐๐	๑๐๘๔ บาท
	ตาย	๒๐ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ตาย	

	บช้ำ	๑๐๔๐๐๐๐	๕๒๐ บาท
	ฟก	๑๒๓๐๐๐๐	๖๑๕ บาท
	ช้ำดำ	๑๔๖๐๐๐๐	๗๓๐ บาท
ศักดิ์ เหล็ก มีคม นา๒๔๐๐	ทรับ	๑๖๙๐๐๐๐	๘๔๕ บาท
	ฉลาย	๑๙๒๐๐๐๐	๙๖๐ บาท
	แตก	๒๑๐๐๐๐๐	๑๐๕๐ บาท
	โข้น	๒๕๒๐๐๐๐	๑๒๖๐ บาท
	หัก	๒๙๔๐๐๐๐	๑๔๗๐ บาท
	บอด	๔๓๒๐๐๐๐	๒๑๖๐ บาท
	ตาย ๒๐ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ตาย		

	เลมิด	๒๓๖๐๐๐๐	๙๔ บาท สลึง เพื้อง ๖๒๕ เบี้ย
	ด่า	๔๗๒๐๐๐	๕๙ บาท
	บช้ำ	๑๐๖๗๐๐๐	๑๓๓ บาท สลึง เพื้อง
	ฟก	๑๒๖๑๕๐๐	๑๕๗ บาท ๒ สลึง เพื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	ช้ำดำ	๑๔๙๘๐๐๐	๑๘๗ บาท สลึง
นา ๒๕๐๐ ไร่ ศักดิ์ มือ	ทรับ	๑๗๓๔๕๐๐	๒๑๖ บาท ๓ สลึง ๕๐๐ เบี้ย
	ฉลาย	๑๙๗๑๐๐๐	๒๔๖ บาท สลึง เพื้อง
	แตก	๒๑๕๐๐๐	๒๖๙ บาท สลึง เพื้อง
	โข้น	๒๕๘๖๐๐๐	๓๒๓ บาท สลึง เพื้อง
	หัก	๓๐๑๗๐๐๐	๓๗๗ บาท เพื้อง
	บอด	๔๔๓๑๐๐๐	๕๕๓ บาท ๓ สลึงเพื้อง
	ตาย	๒๐ ค่ากึ่งกระเษียณ อายุ ผู้ตาย	

	บช้ำ	๑๐๖๗๐๐๐	๒๐๐ บาท ๕๐๐ เบี้ย
	ฟก	๑๒๖๑๕๐๐	๒๓๖ บาท ๒ สลึง ๒๕๐ เบี้ย
	ช้ำดำ	๑๔๙๘๐๐๐	๒๘๐ บาท ๓ สลึง เพื้อง
ศักดิ์ไม้ นา ๒๕๐๐ ไร่	ทรับ	๑๗๓๔๕๐๐	๓๒๕ บาท เพื้อง ๗๕๐ เบี้ย
	ฉลาย	๑๙๗๑๐๐๐	๓๖๙ บาท ๒ สลึง ๕๐๐ เบี้ย
	แตก	๒๑๕๕๐๐๐	๔๐๔ บาท ๕๐๐ เบี้ย
	โข้น	๒๕๘๖๐๐๐	๔๘๔ บาท ๓ สลึง เพื้อง
	หัก	๓๐๑๗๐๐๐	๕๖๕ บาท ๒ สลึง เพื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	บอด	๔๔๓๑๐๐๐	๘๓๐ บาท ๓ สลึง ๕๐๐ เบี้ย

ตาย ๒๐ ค่ากึ่ง กระเษียณอายุ ผู้ตาย

	บช้ำ	๑๐๖๗๐๐๐	๒๖๖	บาท	๓	สลึง
	ฟก	๑๒๖๑๕๐๐	๓๑๕	บาท		สลึง เฟื้อง
	ช้ำดำ	๑๔๙๘๐๐๐	๓๗๔	บาท	๒	สลึง
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๑๗๓๔๕๐๐	๔๓๓	บาท	๒	สลึง เฟื้อง
ไม่ คม	ฉลาย	๑๙๗๑๐๐๐	๔๙๒	บาท	๓	สลึง
นา ๒๕๐๐ ไร่	แตก	๒๑๕๕๐๐๐	๕๓๘	บาท	๓	สลึง
	โข้น	๒๕๘๖๐๐๐	๖๔๖	บาท	๒	สลึง
	หัก	๓๐๑๗๐๐๐	๗๔๔	บาท		สลึง
	บอด	๔๓๑๐๐๐๐	๑๑๐๗	บาท	๓	สลึง

ตาย ๒๐ ค่า กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๑๐๖๗๐๐๐	๕๓๓	บาท	๒	สลึง
	ฟก	๑๒๖๑๕๐๐	๖๓๐	บาท	๓	สลึง
	ช้ำดำ	๑๔๙๘๐๐๐	๗๔๙	บาท		
ศักดิ์เหล็ก	ทรับ	๑๗๓๔๕๐๐	๘๖๗	บาท		สลึง
มี คม	ฉลาย	๑๙๗๑๐๐๐	๙๘๕	บาท	๒	สลึง
นา ๒๕๐๐ ไร่	แตก	๒๑๕๕๐๐๐	๑๐๗๗	บาท	๒	สลึง
	โข้น	๒๕๘๖๐๐๐	๑๒๙๓	บาท		
	หัก	๓๐๑๗๐๐๐	๑๕๐๘	บาท	๒	สลึง
	บอด	๔๓๑๐๐๐๐	๒๒๑๕	บาท	๒	สลึง

ตาย ๒๐ ค่า กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	เลมิด	๒๔๒๐๐๐๐	๙๖ บาท ๓ สลึง ๑๒๕๐ เบี้ย
	ค่า	๔๘๔๐๐๐	๖๐ บาท ๒ สลึง
	บช้ำ	๑๐๙๔๐๐๐	๑๓๖ บาท ๓ สลึง
	ฟก	๑๒๙๓๐๐๐	๑๖๑ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	ช้ำดำ	๑๕๓๖๐๐๐	๑๙๒ บาท
นา ๒๖๐๐ ไร่	ทรับ	๑๗๗๙๐๐๐	๒๒๒ บาท สลึง เฟื้อง
ศักดิ์ มือ	ฉลาย	๒๐๒๒๐๐๐	๒๕๒ บาท ๓ สลึง
	แตก	๒๒๑๐๐๐๐	๒๗๖ บาท สลึง
	โข้น	๒๖๕๒๐๐๐	๓๓๑ บาท ๒ สลึง
	หัก	๓๐๙๔๐๐๐	๓๘๖ บาท ๓ สลึง
	บอด	๔๕๔๒๐๐๐	๕๖๗ บาท ๓ สลึง
	ตาย	๒๑ ค่ากระเษียณ อายุ ผู้ ตาย	

	บช้ำ	๑๑๐๙๔๐๐๐	๒๐๕ บาท เฟื้อง
	ฟก	๑๒๙๓๐๐๐	๒๔๒ บาท สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	ช้ำดำ	๑๕๓๖๐๐๐	๒๘๘ บาท
ศักดิ์ไม้	ทรับ	๑๗๗๙๐๐๐	๓๓๓ บาท ๒ สลึง ๕๐๐ เบี้ย
นา ๒๖๐๐ ไร่	ฉลาย	๒๐๒๒๐๐๐	๓๗๙ บาท เฟื้อง
	แตก	๒๒๑๐๐๐๐	๔๑๔ บาท สลึง เฟื้อง
	โข้น	๒๖๕๒๐๐๐	๔๙๗ บาท สลึง
	หัก	๓๐๙๔๐๐๐	๕๘๐ บาท เฟื้อง
	บอด	๔๕๔๒๐๐๐	๘๕๑ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	ตาย	๒๑ ค่า กระเษียณ อายุ ผู้ ตาย	

	บช้ำ	๑๐๙๔๐๐๐	๒๗๓ บาท ๒ สลึง
	ฟก	๑๒๙๓๐๐๐	๓๒๓ บาท สลึง
	ช้ำดำ	๑๕๓๖๐๐๐	๓๘๔ บาท
ศักดิ์ เหล็ก ไม่ คม นา ๒๖๐๐ ไร่	ทรับ	๑๗๗๙๐๐๐	๔๔๔ บาท ๓ สลึง
	ฉลาย	๒๐๒๒๐๐๐	๕๐๕ บาท ๒ สลึง
	แตก	๒๒๑๐๐๐๐	๕๕๒ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๒๖๕๒๐๐๐	๖๖๓ บาท
	หัก	๓๐๙๔๐๐๐	๗๗๓ บาท ๒ สลึง
	บอด	๔๕๔๒๐๐๐	๑๑๓ บาท ๒ สลึง
	ตาย	๒๑ ค่า กระเษียณ อายุ ผู้ ตาย	

	บช้ำ	๑๐๙๔๐๐๐	๕๔๗ บาท
	ฟก	๑๒๙๓๐๐๐	๖๔๖ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๑๕๓๖๐๐๐	๗๖๘ บาท
ศักดิ์เหล็ก มีคม นา ๒๖๐๐ ไร่	ทรับ	๑๗๗๙๐๐๐	๘๘๙ บาท ๒ สลึง
	ฉลาย	๒๐๒๒๐๐๐	๑๐๑๑ บาท
	แตก	๒๒๑๐๐๐๐	๑๑๐๕ บาท
	โข้น	๒๖๕๒๐๐๐	๑๓๒๖ บาท
	หัก	๓๐๙๔๐๐๐	๑๕๔๗ บาท
	บอด	๔๕๔๒๐๐๐	๒๒๗๑ บาท
	ตาย	๒๑ ค่า กระเษียณ อายุ ผู้ ตาย	

	เลมิด	๒๕๔๐๐๐๐	๑๐๑ บาท ๒ สลึง ๒๕๐๐ เบี้ย
	ด่า	๕๐๘๐๐๐	๖๓ บาท ๒ สลึง
	บช้ำ	๑๑๔๘๐๐๐	๑๔๓ บาท ๒ สลึง
	ฟก	๑๓๕๖๐๐๐	๑๖๙ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๑๖๑๒๐๐๐	๒๐๔ บาท ๒ สลึง
	ทรับ	๑๘๖๘๐๐๐	๒๓๓ บาท ๒ สลึง
ศักดิ์ มือ	ฉลาย	๒๑๒๔๐๐๐	๒๖๕ บาท ๒ สลึง
นา ๒๘๐๐ ไร่	แตก	๒๓๒๐๐๐๐	๒๙๐ บาท
	โข้น	๒๗๘๔๐๐๐	๓๔๘ บาท
	หัก	๓๒๔๘๐๐๐	๔๐๖ บาท
	บอด	๔๗๖๔๐๐๐	๕๙๕ บาท ๒ สลึง
	ตาย	๒๒ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย	

	บช้ำ	๑๑๔๘๐๐๐	๒๑๕ บาท สลึง
	ฟก	๑๓๕๖๐๐๐	๒๕๔ บาท สลึง
	ช้ำดำ	๑๖๑๒๐๐๐	๓๐๒ บาท สลึง
ศักดิ์ ไม้	ทรับ	๑๘๖๘๐๐๐	๓๔๙ บาท สลึง
นา ๒๘๐๐ ไร่	ฉลาย	๒๑๒๔๐๐๐	๓๙๘ บาท สลึง
	แตก	๒๓๒๐๐๐๐	๔๓๕ บาท
	โข้น	๒๗๘๔๐๐๐	๕๒๒ บาท
	หัก	๓๒๔๘๐๐๐	๖๐๙ บาท
	บอด	๔๗๖๔๐๐๐	๘๙๓ บาท สลึง
	ตาย	๒๒ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย	

	บช้ำ	๑๑๔๘๐๐๐	๒๘๗ บาท
	ฟก	๑๓๕๖๐๐๐	๓๓๙ บาท
	ช้ำดำ	๑๖๑๒๐๐๐	๔๐๓ บาท
ศักดิ์ เหล็ก ไม่คม นา ๒๘๐๐ ไร่	ทรับ	๑๘๖๘๐๐๐	๔๖๗ บาท
	ฉลาย	๒๑๒๔๐๐๐	๕๓๑ บาท
	แตก	๒๓๒๐๐๐๐	๕๘๐ บาท
	โข้น	๒๗๘๔๐๐๐	๖๙๖ บาท
	หัก	๓๒๔๘๐๐๐	๘๑๒ บาท
	บอด	๔๗๖๔๐๐๐	๑๑๙๑ บาท

ตาย ๒๒ ค่า กระ เชียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๑๑๔๘๐๐๐	๕๗๔ บาท
	ฟก	๑๓๕๖๐๐๐	๖๗๘ บาท
	ช้ำดำ	๑๖๑๒๐๐๐	๘๐๖ บาท
ศักดิ์ เหล็ก มีคม นา ๒๘๐๐ ไร่	ทรับ	๑๘๖๘๐๐๐	๙๓๔ บาท
	ฉลาย	๒๑๒๔๐๐๐	๑๐๖๒ บาท
	แตก	๒๓๒๐๐๐๐	๑๑๒๐ บาท
	โข้น	๒๗๘๔๐๐๐	๑๓๙๒ บาท
	หัก	๓๒๔๘๐๐๐	๑๖๒๔ บาท
	บอด	๔๗๖๔๐๐๐	๒๓๘๒ บาท

ตาย ๒๒ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ตาย

	เลมิด	๒๖[illegible]๐๐๐	๑๐๖ บาท สลึง เฟื้อง ๖๒๕ เบี้ย
	ค่า	๕๓๒๐๐๐	๖๖ บาท ๒ สลึง
	บ ช้ำ	๑๒๐๒๐๐๐	๑๕๐ บาท สลึง
	ฟก	๑๔๑๙๐๐๐	๑๗๗ บาท สลึง เฟื้อง
	ช้ำดำ	๑๖๘๘๐๐๐	๒๑๑ บาท
นา ๓๐๐๐ ไร่	ทรับ	๑๙๕๗๐๐๐	๒๔๔ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
ศักดิ์ มือ	ฉลาย	๒๒๒๖๐๐๐	๒๗๘ บาท สลึง
	แตก	๒๔๓๐๐๐๐	๓๐๓ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๒๙๑๖๐๐๐	๓๖๔ บาท ๒ สลึง
	หัก	๓๔๐๒๐๐๐	๔๒๕ บาท สลึง
	บอด	๔๙๘๖๐๐๐	๖๒๓ บาท สลึง

ตาย ๒๓ ค่า กระเษียณ อายุ ผู้ ตาย

	บ ช้ำ	๑๒๐๒๐๐๐	๒๒๕ บาท สลึง เฟื้อง
	ฟก	๑๔๑๙๐๐๐	๒๖๖ บาท ๕๐๐ เบี้ย
	ช้ำ ดำ	๑๖๘๘๐๐๐	๓๑๖ บาท ๒ สลึง
ศักดิ์ ไม้	ทรับ	๑๙๕๗๐๐๐	๓๖๖ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
นา ๓๐๐๐ ไร่	ฉลาย	๒๒๒๖๐๐๐	๔๑๗ บาท สลึง เฟื้อง
	แตก	๒๔๓๐๐๐๐	๔๕๕ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	โข้น	๒๙๑๖๐๐๐	๕๔๖ บาท ๓ สลึง
	หัก	๓๔๐๒๐๐๐	๗๓๗ บาท ๓ สลึง
	บอด	๔๙๘๖๐๐๐	๙๓๔ บาท ๓ สลึง เฟื้อง

ตาย ๒๓ ค่า กระเษียณ อายุ ผู้ ตาย

	บซ้ำ	๑๒๐๒๐๐๐	๓๐๐ บาท ๒ สลึง
	ฟก	๑๔๑๙๐๐๐	๓๕๔ บาท ๓ สลึง
	ช้ำ ดำ	๑๖๘๘๐๐๐	๔๒๒ บาท
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๑๙๕๗๐๐๐	๔๘๙ บาท สลึง
ไม่ คม	ฉลาย	๒๒๒๖๐๐๐	๕๕๖ บาท ๒ สลึง
นา ๓๐๐๐ ไร่	แตก	๒๔๓๐๐๐๐	๖๐๗ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๒๙๑๖๐๐๐	๗๒๙ บาท
	หัก	๓๔๐๒๐๐๐	๘๕๐ บาท ๒ สลึง
	บอด	๔๙๘๖๐๐๐	๑๒๔๖ บาท ๒ สลึง
	ตาย	๒๕ ค่า กระเชียณอายุ ผู้ ตาย	

	บซ้ำ	๑๒๐๒๐๐๐	๖๐๑ บาท
	ฟก	๑๔๑๙๐๐๐	๗๐๙ บาท ๒ สลึง
	ช้ำ ดำ	๑๖๘๘๐๐๐	๘๔๔ บาท
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๑๙๕๗๐๐๐	๙๗๘ บาท ๒ สลึง
มี คม	ฉลาย	๒๒๒๖๐๐๐	๑๑๑๓ บาท
นา ๓๐๐๐ ไร่	แตก	๒๔๓๐๐๐๐	๑๒๑๕ บาท
	โข้น	๒๙๑๖๐๐๐	๑๔๕๘ บาท
	หัก	๓๔๐๒๐๐๐	๑๗๐๑ บาท
	บอด	๔๙๘๖๐๐๐	๒๔๙๓ บาท
	ตาย	๒๓ ค่า กระเชียณอายุ ผู้ ตาย	

	เลมิด	๒๙๖๐๐๐๐	๑๑๘ บาท สลึง เฟื้อง ๖๒๕ เบี้ย
	ค่า	๕๙๒๐๐๐	๗๔ บาท
	บช้ำ	๑๓๓๗๐๐๐	๑๖๗ บาท เฟื้อง
	ฟก	๑๕๗๖๕๐๐	๑๙๗ บาท ๕๐๐ เบี้ย
	ช้ำ ดำ	๑๘๗๘๐๐๐	๒๓๔ บาท ๓ สลึง
นา ๓๕๐๐ ไร่ ศักดิ์ มือ	ทรับ	๒๑๗๙๕๐๐	๒๗๒ บาท สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	ฉลาย	๒๔๘๑๐๐๐	๓๑๐ บาท เฟื้อง
	แตก	๒๗๐๕๐๐๐	๓๓๘ บาท เฟื้อง
	โข้น	๓๒๔๖๐๐๐	๔๐๕ บาท ๓ สลึง
	หัก	๓๗๘๗๐๐๐	๔๗๓ บาท สลึง เฟื้อง
	บอด	๕๕๔๑๐๐๐	๖๙๒ บาท ๒ สลึง เฟื้อง

ตาย ๒๕ ค่า กึ่ง กระเชียณอายุผู้ตาย

	บช้ำ	๑๓๓๗๐๐๐	๒๕๐ บาท ๒ สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	ฟก	๑๕๗๖๕๐๐	๒๙๕ บาท ๒ สลึง ๗๕๐ เบี้ย
	ช้ำ ดำ	๑๘๗๘๐๐๐	๓๕๒ บาท เฟื้อง
ศักดิ์ ไม้ นา ๓๕๐๐ ไร่	ทรับ	๒๑๗๙๕๐๐	๔๐๘ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	ฉลาย	๒๔๘๑๐๐๐	๔๖๕ บาท เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	แตก	๒๗๐๕๐๐๐	๕๐๗ บาท เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	โข้น	๓๒๔๖๐๐๐	๖๐๘ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	หัก	๓๗๘๗๐๐๐	๗๑๐ บาท ๕๐๐ เบี้ย
	บอด	๕๕๔๑๐๐๐	๑๐๓๘ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย

ตาย ๒๕ ค่า กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ตาย

	บช้ำ	๑๓๓๗๐๐๐	๓๓๔	บาท	สลึง	
	ฟก	๑๕๗๖๕๐๐	๓๙๔	บาท		เฟื้อง
	ช้ำดำ	๑๘๗๘๐๐๐	๔๖๙	บาท	๒ สลึง	
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๒๑๗๙๕๐๐	๕๔๔	บาท	๓ สลึง	เฟื้อง
ไม่คม	ฉลาย	๒๔๘๑๐๐๐	๖๒๐	บาท	สลึง	
นา ๓๕๐๐ ไร่	แตก	๒๗๐๕๐๐๐	๖๗๖	บาท	สลึง	
	โข้น	๓๒๔๖๐๐๐	๘๑๑	บาท	๒ สลึง	
	หัก	๓๗๘๗๐๐๐	๙๔๖	บาท	๓ สลึง	
	บอด	๕๕๔๑๐๐๐	๑๓๙๕	บาท	สลึง	

ตาย ๒๕ ค่า กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ตาย

	บช้ำ	๑๓๓๗๐๐๐	๖๖๘	บาท	๒ สลึง
	ฟก	๑๕๘๖๕๐๐	๗๘๘	บาท	สลึง
	ช้ำดำ	๑๘๗๘๐๐๐	๙๓๙	บาท	
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๒๑๗๙๕๐๐	๑๐๘๙	บาท	๓ สลึง
มีคม	ฉลาย	๒๔๘๑๐๐๐	๑๒๔๐	บาท	๒ สลึง
นา ๓๕๐๐ ไร่	แตก	๒๗๐๕๐๐๐	๑๓๕๒	บาท	๒ สลึง
	โข้น	๓๒๔๖๐๐๐	๑๖๒๓	บาท	
	หัก	๓๗๘๗๐๐๐	๑๘๙๓	บาท	๒ สลึง
	บอด	๕๕๔๑๐๐๐	๒๗๗๐	บาท	๒ สลึง

ตาย ๒๕ ค่า กึ่ง กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	เลมิด	๓๐๒๐๐๐๐	๑๒๐ บาท ๓ สลึง ๑๒๕๐ เบี้ย
	ด่ำ	๖๐๔๐๐๐	๗๕ บาท ๒ สลึง
	บช้ำ	๑๓๖๔๐๐๐	๑๗๐ บาท ๒ สลึง
	ฟก	๑๖๐๘๐๐๐	๒๐๑ บาท
	ช้ำดำ	๑๙๑๖๐๐๐	๒๓๙ บาท ๒ สลึง
นา ๓๖๐๐ ไร่	ทรับ	๒๒๒๔๐๐๐	๒๗๘ บาท
ศักดิ์ มือ	ฉลาย	๒๕๓๒๐๐๐	๓๑๖ บาท ๒ สลึง
	แตก	๒๗๖๐๐๐๐	๓๔๕ บาท
	โข้น	๓๓๑๒๐๐๐	๔๑๔ บาท
	หัก	๓๘๖๔๐๐๐	๔๘๓ บาท
	บอด	๕๖๕๒๐๐๐	๗๐๖ บาท ๒ สลึง

ตาย ๒๖ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๑๓๖๔๐๐๐	๒๕๕ บาท ๓ สลึง
	ฟก	๑๖๐๘๐๐๐	๓๐๑ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๑๙๑๖๐๐๐	๒๕๙ บาท สลึง
ศักดิ์ไม้	ทรับ	๒๒๒๔๐๐๐	๔๑๗ บาท
นา ๓๖๐๐ ไร่	ฉลาย	๒๕๓๒๐๐๐	๔๗๔ บาท ๓ สลึง
	แตก	๒๗๖๐๐๐๐	๕๑๗ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๓๓๑๒๐๐๐	๖๒๑ บาท
	หัก	๓๘๖๔๐๐๐	๗๒๔ บาท ๒ สลึง
	บอด	๕๖๕๒๐๐๐	๑๐๕๙ บาท ๓ สลึง

ตาย ๒๖ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๑๓๖๔๐๐๐	๓๔๑ บาท
	ฟก	๑๖๐๘๐๐๐	๔๐๒ บาท
	ช้ำดำ	๑๙๑๖๐๐๐	๔๗๙ บาท
ศักดิ์ เหล็ก ไม่ คม นา ๓๖๐๐ ไร่	ทรับ	๒๒๒๔๐๐๐	๕๕๖ บาท
	ฉลาย	๒๕๓๒๐๐๐	๖๓๓ บาท
	แตก	๒๗๖๐๐๐๐	๖๙๐ บาท
	โข้น	๓๓๑๒๐๐๐	๘๒๘ บาท
	หัก	๓๘๖๔๐๐๐	๙๖๖ บาท
	บอด	๕๖๕๒๐๐๐	๑๔๑๓ บาท
	ตาย	๒๖ ค่า กระเษียณ อายุ ผู้ ตาย	

	บช้ำ	๑๓๖๔๐๐๐	๖๘๒ บาท
	ฟก	๑๖๐๘๐๐๐	๘๐๔ บาท
	ช้ำดำ	๑๙๑๖๐๐๐	๙๕๘ บาท
ศักด เหล็ก มี คม นา ๓๖๐๐ ไร่	ทรับ	๒๒๒๔๐๐๐	๑๑๑๒ บาท
	ฉลาย	๒๕๓๒๐๐๐	๑๒๖๖ บาท
	แตก	๒๗๖๐๐๐๐	๑๓๘๐ บาท
	โข้น	๓๓๑๒๐๐๐	๑๖๕๖ บาท
	หัก	๓๘๖๔๐๐๐	๑๙๓๒ บาท
	บอด	๕๖๕๒๐๐๐	๒๘๒๖ บาท
	ตาย	๒๖ ค่า กระเษียณ อายุ ผู้ ตาย	

	เลมิด	๓๒๖๐๐๐๐	๑๓๐ บาท สลึง เฟื้อง ๖๒๕ เบี้ย
	ค่า	๖๕๒๐๐๐๐	๘๑ บาท ๒ สลึง
	บซ้ำ	๑๔๗๒๐๐๐	๑๘๔ บาท
	ฟก	๑๗๓๔๐๐๐	๒๑๖ บาท ๓ สลึง
	ช้ำดำ	๒๐๖๘๐๐๐	๒๕๘ บาท ๒ สลึง
นา ๔๐๐๐ ไร่ ศักดิ์ มือ	ทรับ	๒๔๐๒๐๐๐	๓๐๐ บาท สลึง
	ฉลาย	๒๗๓๖๐๐๐	๓๔๒ บาท
	แตก	๒๙๘๐๐๐๐	๓๗๒ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๓๕๗๖๐๐๐	๔๔๗ บาท
	หัก	๔๑๗๒๐๐๐	๕๒๑ บาท ๒ สลึง
	บอด	๖๐๙๖๐๐๐	๗๖๒ บาท
	ตาย	๒๘ ค่า กระเชียณ อา ยุ ผู้ ตาย	

	บซ้ำ	๑๔๗๒๐๐๐	๒๗๖ บาท
	ฟก	๑๗๓๔๐๐๐	๓๒๕ บาท เฟื้อง
	ช้ำดำ	๒๐๖๘๐๐๐	๓๘๗ บาท ๓ สลึง
ศักดิ์ไม้ นา ๔๐๐๐ ไร่	ทรับ	๒๔๐๒๐๐๐	๔๕๐ บาท สลึง เฟื้อง
	ฉลาย	๒๗๓๖๐๐๐	๕๑๓ บาท
	แตก	๒๙๘๐๐๐๐	๕๕๘ บาท ๓ สลึง
	โข้น	๓๕๗๖๐๐๐	๖๗๐ บาท ๒ สลึง
	หัก	๔๑๗๒๐๐๐	๗๘๒ บาท สลึง
	บอด	๖๐๙๖๐๐๐	๑๑๔๓ บาท
	ตาย	๒๘ ค่า กระเชียณ อา ยุ ผู้ ตาย	

	บช้ำ	๑๔๗๒๐๐๐	๓๖๘ บาท
	ฟก	๑๗๓๔๐๐๐	๔๓๓ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๒๐๖๘๐๐๐	๕๑๗ บาท
ศักดิ์เหล็ก	ทรับ	๒๔๐๒๐๐๐	๖๐๐ บาท ๒ สลึง
ไม่คม	ฉลาย	๒๗๓๖๐๐๐	๖๘๔ บาท
นา ๔๐๐๐ ไร่	แตก	๒๙๘๐๐๐๐	๗๔๕ บาท
	โข้น	๓๕๗๖๐๐๐	๘๙๔ บาท
	หัก	๔๑๗๒๐๐๐	๑๐๔๓ บาท
	บอด	๖๐๙๖๐๐๐	๑๕๒๔ บาท
	ตาย	๒๘	ค่ากระเชียณอายุผู้ตาย

	บช้ำ	๑๔๗๒๐๐๐	๗๓๖ บาท
	ฟก	๑๗๓๔๐๐๐	๘๖๗ บาท
ศักดิ์เหล็ก	ทรับ	๒๔๐๒๐๐๐	๑๒๐๑ บาท
มีคม	ฉลาย	๒๗๓๖๐๐๐	๑๓๖๔ บาท
นา ๔๐๐๐ ไร่	แตก	๒๙๘๐๐๐๐	๑๔๙๐ บาท
	โข้น	๓๕๗๖๐๐๐	๑๗๘๘ บาท
	หัก	๔๑๗๒๐๐๐	๒๐๘๖ บาท
	บอด	๖๐๙๖๐๐๐	๓๐๔๘ บาท
	ตาย	๒๘	ค่ากระเชียณอายุผู้ตาย

	เลมิด	๓๘๖๐๐๐๐	๑๕๔ บาท สลึง เฟื้อง ๖๒๕ เบี้ย
	ค่า	๗๗๒๐๐๐	๙๖ บาท ๒ สลึง
	บช้ำ	๑๗๔๒๐๐๐	๒๑๗ บาท ๓ สลึง
	ฟก	๒๐๔๙๐๐๐	๒๙๖ บาท เฟื้อง
	ช้ำดำ	๒๔๔๘๐๐๐	๓๐๖ บาท
นา ๕๐๐๐ ไร่ ศักดิ์ มือ	ทรับ	๒๘๔๗๐๐๐	๓๕๕ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	ฉลาย	๓๒๔๖๐๐๐	๔๐๕ บาท ๓ สลึง
	แตก	๓๕๓๐๐๐๐	๔๔๑ บาท สลึง
	โข้น	๔๒๓๖๐๐๐	๕๒๙ บาท ๒ สลึง
	หัก	๔๙๔๒๐๐๐	๖๑๗ บาท ๓ สลึง
	บอด	๗๒๐๖๐๐๐	๙๐๐ บาท ๓ สลึง
	ตาย	๓๓	ค่า กระเษียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๑๗๔๒๐๐๐	๓๒๖ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	ฟก	๒๐๔๙๐๐๐	๔๔๔ บาท เฟื้อง ๕๐๐ เบี้ย
	ช้ำดำ	๒๔๔๘๐๐๐	๔๕๙ บาท
ศักดิ์ ไม้ นา ๕๐๐๐ ไร่	ทรับ	๒๘๔๗๐๐๐	๕๓๓ บาท ๓ สลึง ๕๐๐ เบี้ย
	ฉลาย	๓๒๔๖๐๐๐	๖๐๘ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	แตก	๓๕๓๐๐๐๐	๖๖๑ บาท ๓ สลึง เฟื้อง
	โข้น	๔๒๓๖๐๐๐	๗๙๔ บาท สลึง
	หัก	๔๙๔๒๐๐๐	๙๒๖ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
	บอด	๗๒๐๖๐๐๐	๑๓๕๑ บาท เฟื้อง
	ตาย	๓๓	ค่า กระเษียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้ำ	๑๗๔๒๐๐๐	๔๓๕ บาท ๒ สลึง
	ฟก	๒๐๔๙๐๐๐	๕๙๒ บาท สลึง
	ช้ำดำ	๒๔๔๘๐๐๐	๖๑๒ บาท
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๒๘๔๗๐๐๐	๗๑๑ บาท ๓ สลึง
ไม่คม	ฉลาย	๓๒๔๖๐๐๐	๘๑๑ บาท ๒ สลึง
นา ๕๐๐๐ ไร่	แตก	๓๕๓๐๐๐๐	๘๘๒ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๔๒๓๖๐๐๐	๑๐๕๙ บาท
	หัก	๔๙๔๒๐๐๐	๑๒๓๕ บาท ๒ สลึง
	บอด	๗๒๐๖๐๐๐	๑๘๐๑ บาท ๒ สลึง
	ตาย	๓๓	ค่ากระเชียณ อายุ ผู้ตาย

	บช้ำ	๑๗๔๒๐๐๐	๘๗๑ บาท
	ฟก	๒๐๔๙๐๐๐	๑๑๘๔ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๒๔๔๘๐๐๐	๑๒๒๔ บาท
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๒๘๔๗๐๐๐	๑๔๒๓ บาท ๒ สลึง
มี คม	ฉลาย	๓๒๔๖๐๐๐	๑๖๒๓ บาท
นา ๕๐๐๐ ไร่	แตก	๓๕๓๐๐๐๐	๑๗๖๕ บาท
	โข้น	๔๒๓๖๐๐๐	๒๑๑๘ บาท
	หัก	๔๙๔๒๐๐๐	๒๔๗๑ บาท
	บอด	๗๒๐๖๐๐๐	๓๖๐๓ บาท
	ตาย	๓๓	ค่ากระเชียณอายุ ผู้ตาย

	เลมิด	๖๘๖๐๐๐๐	๒๗๔ บาท สลึง เฟื้อง ๖๒๕ เบี้ย
	ด่า	๑๓๗๒๐๐๐	๑๗๑ บาท ๒ สลึง
	บช้า	๓๐๙๒๐๐๐	๓๘๖ บาท ๒ สลึง
	ฟก	๓๖๒๔๐๐๐	๔๕๓ บาท
	ช้ำดำ	๔๓๔๘๐๐๐	๕๔๓ บาท ๒ สลึง
นา ๑๐๐๐๐ ไร่ ศักดิ์ มือ	ทรับ	๕๐๗๒๐๐๐	๖๓๔ บาท
	ฉลาย	๕๗๙๖๐๐๐	๗๒๔ บาท ๒ สลึง
	แตก	๖๒๘๐๐๐๐	๗๘๕ บาท
	โข้น	๗๕๓๖๐๐๐	๙๔๒ บาท
	หัก	๘๗๙๒๐๐๐	๑๐๙๙ บาท
	บอด	๑๒๗๕๖๐๐๐	๑๕๙๔ บาท ๒ สลึง

ตาย ๕๘ ค่า กระเชียณอายุ ผู้ตาย

	บช้ำ	๓๐๙๒๐๐๐	๕๗๙ บาท ๓ สลึง
	ฟก	๓๖๒๔๐๐๐	๖๗๙ บาท ๒ สลึง
	ช้ำดำ	๔๓๔๘๐๐๐	๘๑๕ บาท สลึง
ศักดิ์ ไม้ นา ๑๐๐๐๐ ไร่	ทรับ	๕๐๗๒๐๐๐	๙๕๑ บาท
	ฉลาย	๕๗๙๖๐๐๐	๑๐๘๖ บาท ๓ สลึง
	แตก	๖๒๘๐๐๐๐	๑๑๗๗ บาท ๒ สลึง
	โข้น	๗๕๓๖๐๐๐	๑๔๑๓ บาท
	หัก	๘๗๙๒๐๐๐	๑๖๔๘ บาท ๒ สลึง
	บอด	๑๒๗๕๖๐๐๐	๒๓๙๑ บาท ๓ สลึง

ตาย ๕๘ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย

	บช้า	๓๐๙๒๐๐๐	๗๗๓ บาท
	ฟก	๓๖๒๔๐๐๐	๙๐๖ บาท
	ช้ำดำ	๔๓๔๘๐๐๐	๑๐๘๗ บาท
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๕๐๗๒๐๐๐	๑๒๖๘ บาท
ไม่ คม	ฉลาย	๕๗๙๖๐๐๐	๑๔๔๙ บาท
นา ๑๐๐๐๐ ไร่	แตก	๖๒๘๐๐๐๐	๑๕๗๐ บาท
	โข้น	๙๕๓๖๐๐๐	๑๘๘๔ บาท
	หัก	๘๗๙๒๐๐๐	๒๑๙๘ บาท
	บอด	๑๒๗๕๖๐๐๐	๓๑๘๙ บาท
	ตาย	๕๘ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย	
	บช้า	๓๐๙๒๐๐๐	๑๕๔๖ บาท
	ฟก	๓๖๒๔๐๐๐	๑๘๑๒ บาท
	ช้ำดำ	๔๓๔๘๐๐๐	๒๑๗๔ บาท
ศักดิ์ เหล็ก	ทรับ	๕๐๗๒๐๐๐	๒๕๓๖ บาท
มี คม	ฉลาย	๕๗๙๖๐๐๐	๒๘๙๘ บาท
นา ๑๐๐๐๐ ไร่	แตก	๖๒๘๐๐๐๐	๓๑๔๐ บาท
	โข้น	๗๕๓๖๐๐๐	๓๗๖๘ บาท
	หัก	๘๗๙๒๐๐๐	๔๓๙๖ บาท
	บอด	๑๒๗๕๖๐๐๐	๖๒๙๘ บาท
	ตาย	๕๘ ค่า กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย	

ถ้า ชาย หญิง ชก ตีฟันแทงกันตายด้วยศักดิ์มือศักดิ์ไม้ ศักดิ์ เหล็ก ท่าน ให้ ปรับ ตาม กระเชียณ อายุ ผู้ ตาย ชาย หญิง ที่ มี แจ้ง อยู่ใน นี้คือ

ผู้ ชาย อายุ

๑ เดือน ๒ เดือน ๓ เดือน	๖ บาท
๔ เดือน ๕ เดือน ๖ เดือน	๘ บาท
๗ เดือน ๘ เดือน ๙ เดือน	๑๐ บาท
๑๐ เดือน ๑๑ เดือน	๑๒ บาท

สิ้นเดือน

๑	ขวบ	๒	ขวบ	๑๖ บาท
๓	ขวบ	๔	ขวบ	๒๐ บาท
๕	ขวบ	๖	ขวบ	๒๔ บาท
๗	ขวบ	๘	ขวบ	๓๒ บาท
๙	ขวบ	๑๕	ขวบ	๔๔ บาท
๑๖	ขวบ	๒๐	ขวบ	๔๘ บาท
๒๑	ขวบ	๒๕	ขวบ	๕๒ บาท
๒๖	ขวบ	๔๐	ขวบ	๕๖ บาท
๔๑	ขวบ	๔๕	ขวบ	๕๒ บาท
๔๖	ขวบ	๕๐	ขวบ	๔๘ บาท
๕๑	ขวบ	๕๕	ขวบ	๔๐ บาท
๕๖	ขวบ	๖๐	ขวบ	๓๒ บาท
๖๑	ขวบ	๖๕	ขวบ	๒๔ บาท

๖๖	ขวบ	๗๐	ขวบ	๑๖	บาท
๗๑	ขวบ	๗๕	ขวบ	๑๒	บาท
๗๖	ขวบ	๘๐	ขวบ	๑๐	บาท
๘๑	ขวบ	๘๕	ขวบ	๘	บาท
๘๖	ขวบ	๙๐	ขวบ	๖	บาท
๙๑	ขวบ	๑๐๐	ขวบ	๔	บาท

สิ้นขวบ

ผู้หญิง อายุ

๑ เดือน ๒ เดือน ๓ เดือน	๔	บาท
๔ เดือน ๕ เดือน ๖ เดือน	๖	บาท
๗ เดือน ๘ เดือน ๙ เดือน	๘	บาท
๑๐ เดือน ๑๑ เดือน	๑๐	บาท

สิ้นเดือน

๑	ขวบ	๒	ขวบ	๑๒	บาท
๓	ขวบ	๔	ขวบ	๑๖	บาท
๕	ขอบ	๖	ขวบ	๒๐	บาท
๗	ขวบ	๘	ขวบ	๒๘	บาท
๙	ขวบ	๑๐	ขวบ	๓๒	บาท
๑๑	ขวบ	๑๕	ขวบ	๓๖	บาท
๑๖	ขวบ	๒๐	ขวบ	๔๐	บาท
๒๑	ขวบ	๓๐	ขวบ	๔๘	บาท
๓๑	ขวบ	๓๕	ขวบ	๔๔	บาท

๓๖	ขวบ	๔๐	ขวบ	๔๐ บาท
๔๑	ขวบ	๔๕	ขวบ	๓๖ บาท
๔๖	ขวบ	๕๐	ขวบ	๓๒ บาท
๕๑	ขวบ	๕๕	ขวบ	๒๘ บาท
๕๖	ขวบ	๖๐	ขวบ	๒๔ บาท
๖๑	ขวบ	๖๕	ขวบ	๑๖ บาท
๖๖	ขวบ	๗๐	ขวบ	๑๒ บาท
๗๑	ขวบ	๗๕	ขวบ	๑๐ บาท
๗๖	ขวบ	๘๐	ขวบ	๘ บาท
๘๑	ขวบ	๘๕	ขวบ	๖ บาท
๘๖	ขวบ	๙๐	ขวบ	๔ บาท
๙๑	ขวบ	๑๐๐	ขวบ	๓ บาท

สิ้นขวบ

ถ้า ผู้ ตาย นั้น เดิม จักษุ พิกาล ข้าง ๑ ก็ ดี หูหนวก ก็ ดี ให้ เอา เบี้ย กระเชียญ อายุ ผู้ ตาย ทำ ๖ ส่วน ลด เสีย ส่วน ๑ เอา ๕ ส่วน ถ้า มือ เท้า พิกาล ข้าง ๑ ก็ ดี ให้ ลดค่า ลง ส่วน ๑ เอา ๓ ส่วน ถ้า จักษุ มือ พิกาล ๒ ข้าง ก็ ดี ให้ ลด ค่า ลง ๒ ส่วน เอา ส่วน ๑ ถ้า แล เท้า พิกาล ทั้ง ๒ ข้าง ให้ ลด ค่า ลง ส่วน ๑ เอา ส่วน ๑ ถ้า เกิด โรค เห็น จะ รักษา หาย พลัน ให้ ลด ค่า ลง ส่วน ๑ เอา ๖ ส่วน ถ้า แล ผู้ ตาย เดิม เปน โรค จะ รักษา นาน หาย ให้ ลด ค่า ลง ส่วน ๑ เอา ๔ ส่วน ถ้า เปน โรค ลำบาก จะรักษาไม่ หาย ให้ ลดค่าลง ๒ ส่วนเอา ๒ ส่วน ถ้า ผู้ ตาย นั้น เดิม เปนบ้าละเมอ แล บ้าหมู เหงา เงื่อง ให้ ลด ค่า ลง ส่วน ๑ เอา ๒ ส่วน

เปน สินไหม พินัย ส่วน สินไหมให้ แก่ บิดา มารดา ญาติ พี่ น้อง ผู้ตายไปให้ตระลาการ เมื่อ จะ ลง สินไหม พินัยให้ ใต่ สวน ดู ผู้ตาย นั้น เดิม จะ มีโรค แล พิกาล ฤๅ เปน บ้าใบ้สิ่งใด บ้าง ให้ใต่ สวน โดย ยุติธรรม ถ้า มิ เปน โรค แล พิ การ บ้าใบ้สิ่งใด ก็ให้ปรับ เต็ม ค่า กระเษียณ อายุแห่ง ผู้ตาย นั้น

ถ้า ชาย หญิง วิวาท ตี ด่า กันผู้ใด แก้ผ้านุ่ง ท่านให้เปน ทุรา จาร ถ้า หญิง สาว หา ผัว มิได้ให้ไหม ผู้ทำ เปน เบี้ย ๗๐๐๐๐ ทวี คูณ ถ้าชาย ดุจ หญิง สาว นั้น ถ้า เปน หญิงหม้ายให้ไหม เปน เบี้ย ๑๗๐๐๐๐ ทวีคูณ ถ้า วิวาท กัน มิ บาด เจ็บโทษ สิ่งใด หนักให้เอา สิ่ง นั้น ตั้ง ปรับไหม

วิวาท ตี กัน ถูก ที่ สำคัญ ตาย นั้น มี ๘ แห่ง คือ ถูก ที่ กำด้น ๑ ต้นฅอ ๑ จมูก ๑ แสก หน้า ๑ เพรียง หู ๑ ปลาย คาง ๑ ชายโครง ๑ ขา กันไตร ๑

วิวาท ฟัน แทง กัน ถูก ที่ สำ คัญ ตาย นั้น มี ๘ แห่ง คือ ถูก ที่ ฅอ ๑ ฅอ หอย ๑ ไหล่ รวบ ๑ รัก แร้ ๑ ราว นม ๑ ทรวง อก ๑ พุง ๑ ไข่ ดัน ๑ ถ้า ตี กัน ด้วยไม้กระ บอง ไม้คลี ไม้ด้ำ จอบ ด้ำ ขวาน ไม้ศอก สรรพไม้ อันใหญ่ ก็ ดี ต้อง ที่ สำ คัญ ตายให้เอา เปน ตาย ด้วย เหล็ก ถ้าไม่ ถูก ที่ สำ คัญ ที่ ตาย แล ตาย นั้นให้เอา เปน ตี ตาย ด้วยไม้

วิวาท ตี ฟัน แทง กันได้ชื่อ ว่า สาหัศ คือ ถูก หู ขาด ทั้ง ๒ ข้าง ก็ ดี ตา บอด ทั้ง ๒ ข้าง ก็ ดี ข้อ มือ หัก แขน หัก ทั้ง ๒ ข้าง ก็ ดี แข้ง ขา หัก ทั้ง ๒ ข้าง ก็ ดี ลิ้น ด้วน จมูก ด้วน ก็ ดี ได้ชื่อ ว่า สาหัศให้ไหม

จตุรคูณ ถ้า ขาด ข้าง ๑ วิ่น ข้าง ๑ ได้ชื่อ ว่า สาหัสให้ไหม ตรีคูณ ถ้าช้ำน่วม ทั้ง ตัว ลำ บาก ปาง ตาย ก็ ดี หนัง ตา ขาด วิ่น จมูก ขาด แหว่ง ก็ ดี ให้ไหม ทวีคูณ ถ้า ถูก แจ้ง เปน แผลให้ เสีย โฉม ให้ไหม ทวีคูณ

ลักโคให้ปรับไหม ตาม พิกัด ดัง นี้ ถ้าโค พู่ ค่า ตัว ละ ๑๒ บาท นาง โค ค่า ตัว ละ ๑๘ บาท ลูก ตาม แม่ ตัว พู่ ค่า ตัว ละ ๖ บาท ลูก ตาม แม่ ตัว เมีย ค่า ตัว ละ ๑๐ บาท

ลักกระบือให้ปรับไหมตามพิกัด ดังนี้ ถ้า กระบือ พู่ ค่า ตัว ละ ๒๔ บาท นาง กระ บือ ค่า ตัวละ ๓๖ บาท ลูก ตาม แม่ พู่ ค่า ตัว ละ ๑๒ บาท ลูก ตาม แม่ ตัว เมีย ค่า ตัว ละ ๑๘ บาท ถ้าได้โค กระ บือ คืน มา ยัง เจ้า ของ ให้ ไหม ๒ ต่อ กึ่ง ถ้า มิได้ตัว คืนให้ไหม ๓ ต่อ กึ่ง แล้วให้ศัก สิ่ง อัน ลัก ไว้ณ อก ให้รู้ว่าโจร แล้วให้เอา ตัว จำไว้ณ คุก ให้เอา บุตร์ภรรยา มา เร่ง สินไหม พินัย

หญิง นอกใจผัว จะไถ่โทษ

นุ่ง ร่าง แห	๒๐๐๐๐๐	๘	บาท
ศัก แก้ม	๕๐๐๐๐๐	๒๐	บาท
โกน ตะแลงแกง	๒๕๐๐๐๐	๑๐	บาท
เฉลว ปะหน้า	๑๕๐๐๐๐	๖	บาท
ทัดดอกชะบาแดง ๒ หู	๑๕๐๐๐๐	๖	บาท

ถ้า จะ ลงโทษ ผู้ร้าย ถึง ตัดตีน สินมือ แล ทวน ด้วย ลวดหนังไม้หวาย ศัก แก้ม ศัก หน้า นั้น คือไถ่โทษ

นุ่ง ร่าง แห	๒๐๐๐๐๐	๘	บาท

โกนตะแลงแกง	๒๕๐๐๐๐	๑๐	บาท
เฉลวปะหน้า	๑๕๐๐๐๐	๖	บาท
ทัดดอกชะบา	๑๕๐๐๐๐	๖	บาท

ต้นศอให้ไถ่โดยเบี้ยเลมิดตามบันดาศักดิ์ ถ้าจะไถ่โทษ

ตัดปาก	๗๕๐๐๐๐	๓๐	บาท
ตัดข้อมือ	๗๕๐๐๐๐	๓๐	บาท
ตัดนิ้วเท้านิ้วละ	๑๕๐๐๐๐	๖	บาท
ตัดนิ้วมือนิ้วละ	๑๕๐๐๐๐	๖	บาท
ศักอก	๑๕๐๐๐๐	๖	บาท
ศักแก้ม	๕๐๐๐๐๐	๒๐	บาท
ศักหน้า	๕๐๐๐๐๐	๒๐	บาท

ไถ่ โทษขึ้น ขาหย่าง ผจาน ตามเบี้ย กระเชียณอายุถ้าจะ ไถ่ไม้หวาย ลวดหนัง ๓ ที่ต่อแสนๆ ละ ๔ บาท เบี้ยแสนหลวง ๕ ที่ต่อ แสนๆ ละ ๔ บาท เบี้ยแสนราษฎร์ ๑๐ ที่ต่อแสนๆ ละ ๔ บาท

แต่นา ๕ ไร่ถึงนา ๒๐ ไร่

จำ โซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้า ถีบ ท่าน	๓๔๐๐๐๐	๔๒ บาท ๒ สลึง
จำคาจำคลัง ท่าน	๓๐๐๐๐๐	๓๗ บาท ๒ สลึง
จิกผม จำตรวน ท่าน	๒๘๐๐๐๐	๓๕ บาท
จำขื่อ ท่าน	๒๖๐๐๐๐	๓๒ บาท ๒ สลึง
เอาเชือกมัดผูกศอท่าน	๒๕๖๐๐๐	๓๒ บาท
เอาผ้ามัดผูกศอท่าน	๒๐๔๘๐๐	๒๕ บาท ๒ สลึง ๘๐๐ เบี้ย
ฉุดลากท่าน	๑๐๖๖๖๖	๑๓ บาท สลึง ๖๖๖ เบี้ย

นา ๒๕ ไร่

จำโซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน	๓๗๐๙๐๙	๔๖ บาท สลึง ๙๐๙ เบี้ย
จำคาจำคลังท่าน	๓๒๗๒๗๒	๔๐ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๒๗๒ เบี้ย
จิกผมจำตรวนท่าน	๓๐๘๐๐๐	๓๘ บาท ๒ สลึง
จำขื่อท่าน	๒๘๖๐๐๐	๓๕ บาท ๒ สลึง
เอาเชือกมัดผูกคอท่าน	๒๗๙๒๗๒	๓๔ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๒๗๒ เบี้ย
เอาผ้ามัดผูกคอท่าน	๒๒๓๔๑๖	๒๗ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๔๑๖ เบี้ย
ฉุดลากท่าน	๑๐๖๖๖๖	๑๓ บาท สลึง ๖๖๖ เบี้ย

นา ๓๐ ไร่

จำโซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน	๔๐๑๘๑๘	๕๐ บาท เฟื้อง ๘๑๘ เบี้ย
จำคาจำคลังท่าน	๓๕๔๕๔๔	๔๔ บาท สลึง ๕๔๔ เบี้ย
จิกผมจำตรวนท่าน	๓๓๖๐๐๐	๔๒ บาท
จำขื่อท่าน	๓๑๒๐๐๐	๓๙ บาท
เอาเชือกมัดผูกคอท่าน	๓๐๒๕๔๔	๓๗ บาท ๓ สลึง ๕๔๔ เบี้ย
เอาผ้ามัดผูกคอท่าน	๒๔๒๐๓๒	๓๐ บาท สลึง ๓๒ เบี้ย
ฉุดลากท่าน	๑๐๖๖๖๖	๑๓ บาท สลึง ๖๖๖ เบี้ย

นา ๕๐ ไร่

จำโซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน	๔๓๒๗๒๗	๕๔ บาท ๗๒๗ เบี้ย
จำคาจำคลังท่าน	๓๘๑๘๑๖	๔๗ บาท ๒ สลึง เฟื้อง ๘๑๖ เบี้ย
จิกผมจำตรวนท่าน	๓๖๔๐๐๐	๔๕ บาท ๒ สลึง
จำขื่อท่าน	๓๓๘๐๐๐	๔๒ บาท สลึง

เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน	๓๒๕๘๑๖	๔๐ บาท	๒ สลึง	เฟื้อง	๘๑๖ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก คอ ท่าน	๒๖๐๖๕๒	๓๒ บาท	๒ สลึง		๖๕๒ เบี้ย
ฉุด สา กท่าน	๑๐๖๖๖๖	๑๓ บาท	สลึง		๖๖๖ เบี้ย

นา ๘๐ ไร่

จำโซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน	๔๖๓๖๓๖	๕๗ บาท	๓ สลึง	เฟื้อง	๖๓๖ เบี้ย
จำคา จำ คลัง ท่าน	๔๐๙๐๘๘	๕๑ บาท		เฟื้อง	๘๘ เบี้ย
จิก ผม จำตรวน ท่าน	๓๙๒๐๐๐	๔๙ บาท			
จำขื่อ ท่าน	๓๖๔๐๐๐	๔๕ บาท	๒ สลึง		
เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน	๓๔๙๐๘๘	๔๓ บาท	๒ สลึง	เฟื้อง	๘๘ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก คอ ท่าน	๒๗๙๒๖๘	๓๔ บาท	๓ สลึง	เฟื้อง	๒๖๘ เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน	๑๐๖๖๖๖	๑๓ บาท	สลึง		๖๖๖ เบี้ย

นา ๑๐๐ ไร่

จำ โซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน	๔๙๔๕๔๕	๖๑ บาท	๓ สลึง		๕๔๕ เบี้ย
จำ คา จำ คลัง ท่าน	๔๓๖๓๖๐	๕๔ บาท	๒ สลึง		๓๖๐ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน	๔๒๐๐๐๐	๕๒ บาท	๒ สลึง		
จำ ขื่อ ท่าน	๓๙๐๐๐๐	๔๘ บาท	๓ สลึง		
เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน	๓๗๒๓๖๐	๔๖ บาท	๒ สลึง		๓๖๐ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก คอ ท่าน	๒๙๗๘๘๘	๓๗ บาท		เฟื้อง	๘๘๘ เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน	๑๐๖๖๖๖	๑๓ บาท	สลึง		๖๖๖ เบี้ย

นา ๔๕๐ ไร่

จำโซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน	๕๒๕๔๕๔ ๔๙ บาท ๒ สลึงเฟื้อง ๔๕๔ เบี้ย
จำคา จำคลัง ท่าน	๔๖๓๖๓๒ ๕๗ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๖๓๒ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน	๔๔๘๐๐๐ ๕๖ บาท
จำ ขื่อ ท่าน	๔๑๖๐๐๐ ๕๒ บาท
เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน	๓๙๕๖๓๒ ๔๙ บาท สลึง เฟื้อง ๖๓๒ เบี้ย
เอาผ้ามัด ผูก คอ ท่าน	๓๑๖๕๐๔ ๓๙ บาท ๒ สลึง ๕๐๔ เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน	๑๐๖๖๖๖ ๑๓ บาท สลึง ๖๖๖ เบี้ย

นา ๒๐๐ ไร่

จำโซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน	๕๕๖๓๖๓ ๖๙ บาท ๒ สลึง ๓๖๓ เบี้ย
จำ คา จำคลัง ท่าน	๔๙๐๙๐๔ ๖๑ บาท สลึง ๙๐๔ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน	๔๗๖๐๐๐ ๕๙ บาท ๒ สลึง
จำ ขื่อ ท่าน	๔๔๒๐๐๐ ๕๕ บาท สลึง
เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน	๔๑๘๙๐๔ ๕๒ บาท สลึง ๙๐๔ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก คอ ท่าน	๓๓๕๑๒๐ ๔๑ บาท ๓ สลึงเฟื้อง ๑๒๐ เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน	๑๑๗๓๓๒ ๑๔ บาท ๒ สลึงเฟื้อง ๓๓๒ เบี้ย

นา ๒๕๐ ไร่

จำโซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน	๕๘๗๒๗๒ ๗๓ บาท สลึงเฟื้อง ๒๗๒ เบี้ย
จำ คา จำ คลัง ท่าน	๕๑๘๑๗๖ ๖๔ บาท ๓ สลึง ๑๗๖ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน	๕๐๔๐๐๐ ๖๓ บาท
จำ ขื่อ ท่าน	๔๖๘๐๐๐ ๕๘ บาท ๒ สลึง

เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน	๔๔๒๑๗๖ ๕๕ บาท	สลึง ๑๗๖ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก คอ ท่าน	๓๕๓๗๔๐ ๔๔ บาท	เฟื้อง ๗๔๐ เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน	๑๔๖๖๖๖ ๑๘ บาท	สลึง ๖๖๖ เบี้ย

นา ๓๐๐ ไร่

จำโซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน	๖๑๘๑๘๑ ๗๗ บาท	สลึง ๑๘๑ เบี้ย
จำ คา จำ คลัง ท่าน	๕๔๕๔๔๘ ๖๘ บาท	เฟื้อง ๔๔๘ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน	๕๓๒๐๐๐ ๖๖ บาท ๒ สลึง	
จำ ขื่อ ท่าน	๔๙๔๐๐๐ ๖๑ บาท ๓ สลึง	
เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน	๔๖๕๔๔๘ ๕๘ บาท	เฟื้อง ๔๔๘ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก คอ ท่าน	๓๗๒๓๕๖ ๔๖ บาท ๒ สลึง	๓๕๖ เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน	๑๗๖๐๐๐ ๒๒ บาท	

นา ๓๕๐ ไร่

จำโซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน	๖๔๙๐๙๐ ๘๑ บาท	เฟื้อง ๙๐ เบี้ย
จำ คา จำ คลัง ท่าน	๕๗๒๗๒๐ ๗๑ บาท ๒ สลึง	๗๒๐ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน	๕๖๐๐๐๐ ๗๐ บาท	
จำ ขื่อ ท่าน	๕๒๐๐๐๐ ๖๕ บาท	
เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน	๒๘๘๗๔๐ ๖๑ บาท	๗๔๐ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก คอ ท่าน	๓๙๐๙๙๒ ๔๘ บาท ๓ สลึง	๙๙๒ เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน	๒๐๕๓๓๕ ๒๕ บาท ๒ สลึงเฟื้อง	๓๓๕ เบี้ย

นา ๔๐๐ ไร่

จำโซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน ๗๖๙๙๙๙ ๘๕ บาท
จำ คา จำ คลัง ท่าน ๕๙๙๙๙๒ ๗๔ บาท ๓ สลึงเฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน ๕๘๘๐๐๐ ๗๑ บาท ๒ สลึง
จำ ขื่อ ท่าน ๕๔๖๐๐๐ ๖๙ บาท
เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน ๕๑๑๙๙๒ ๖๓ บาท ๓ สลึงเฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก คอ ท่าน ๔๐๙๕๙๒ ๕๑ บาท เฟื้อง ๕๙๒ เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน ๒๓๔๖๖๖ ๒๙ บาท สลึง ๖๖๖ เบี้ย

นา ๕๐๐ ไร่

จำโซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน ๘๑๙๙๙๙ ๙๐ บาท
จำ คา จำ คลัง ท่าน ๖๓๗๙๙๒ ๗๙ บาท ๒ สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน ๖๒๔๐๐๐ ๗๘ บาท
จำขื่อ ท่าน ๕๘๑๐๐๐ ๗๒ บาท ๒ สลึง เฟื้อง
เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน ๕๔๙๙๙๒ ๖๘ บาท ๒ สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก คอ ท่าน ๔๓๙๙๙๒ ๕๔ บาท ๓ สลึงเฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน ๒๔๗๔๗๒ ๓๐ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๔๗๒ เบี้ย

นา ๖๐๐ ไร่

จำโซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน ๗๕๙๙๙๙ ๙๕ บาท
จำ คา จำ คลัง ท่าน ๖๗๕๙๙๒ ๘๔ บาท สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน ๖๖๐๐๐๐ ๘๒ บาท ๒ สลึง
จำ ขื่อ ท่าน ๖๑๖๐๐๐ ๗๗ บาท

เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน	๕๘๗๙๙๒	๗๓	บาท สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก คอ ท่าน	๗๔๐๓๙๒	๕๘	บาท ๓ สลึง ๓๙๒ เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน	๒๖๐๐๕๖	๓๒	บาท ๒ สลึง ๕๖ เบี้ย

นา ๘๐๐ ไร่

จำ โซร่ ผ้า ฟาด ศีร์ษะ เท้า ถีบ ท่าน	๘๓๙๙๙๙	๑๐๕	บาท
จำ คา จำ คลัง ท่าน	๗๕๑๙๙๒	๙๓	บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน	๗๓๒๐๐๐	๙๑	บาท ๒ สลึง
จำ ขื่อ ท่าน	๖๘๖๐๐๐	๘๕	บาท ๓ สลึง
เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน	๖๖๓๙๙๒	๘๓	บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก คอ ท่าน	๕๓๑๑๙๒	๖๖	บาท สลึง เฟื้อง ๑๙๒ เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน	๒๘๕๘๘๘	๓๒	บาท ๒ สลึง เฟื้อง ๘๘๘ เบี้ย

นา ๑๐๐๐ ไร่

จำ โซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน	๙๑๙๙๙๙	๑๑๕	บาท
จำ คา จำ คลัง ท่าน	๘๒๗๙๙๒	๑๐๓	บาท สลึงเฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน	๘๐๔๐๐๐	๑๐๐	บาท ๒ สลึง
จำ ขื่อ ท่าน	๗๕๖๐๐๐	๙๔	บาท ๒ สลึง
เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน	๗๓๙๙๙๒	๙๒	บาท สลึงเฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก คอ ท่าน	๕๙๑๙๙๒	๗๓	บาท ๓ สลึงเฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
ฉุก ลาก ท่าน	๓๑๑๕๔๐	๓๘	บาท ๓ สลึงเฟื้อง ๕๔๐ เบี้ย

นา ๑๒๐๐ ไร่

จำ โซร่ ผ้า ฟาด ศีร์ษะเท้า ถีบ ท่าน	๙๙๙๙๙๙	๑๒๕ บาท
จำ คา จำ คลัง ท่าน	๙๐๓๙๙๒	๑๑๒ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน	๘๗๖๐๐๐	๑๐๙ บาท ๒ สลึง
จำ ขื่อ ท่าน	๘๒๖๐๐๐	๑๐๓ บาท สลึง
เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน	๘๑๕๙๙๒	๑๐๑ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก คอ ท่าน	๖๕๒๗๙๒	๘๑ บาท ๒ สลึง ๗๙๒ เบี้ย
ฉุก ลาก ท่าน	๒๓๗๐๘๒	๔๒ บาท เฟื้อง ๘๒ เบี้ย

นา ๑๔๐๐ ไร่

จำ โซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบ ท่าน	๑๐๗๙๙๙๙	๑๓๕ บาท
จำ คา จำ คลัง ท่าน	๙๗๙๙๙๒	๑๒๒ บาท สลึงเฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน	๙๔๘๐๐๐	๑๑๘ บาท ๒ สลึง
จำ ขื่อ ท่าน	๘๙๖๐๐๐	๑๑๒ บาท
เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน	๘๙๑๙๙๒	๑๑๑ บาท ๒ สลึงเฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก คอ ท่าน	๗๑๓๕๙๒	๘๙ บาท เฟื้อง ๕๙๒ เบี้ย
ฉุด ลากท่าน	๓๗๖๐๐๐	๔๗ บาท

นา ๑๕๐๐ ไร่

จำ โซร่ ผ้า ฟาด ศีร์ษะ เท้า ถีบ ท่าน	๑๑๑๙๙๙๙	๑๔๐ บาท
จำ คา จำคลัง ท่าน	๑๐๑๗๙๙๒	๑๒๗ บาท เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน	๙๘๔๐๐๐	๑๒๓ บาท
จำ ขื่อ ท่าน	๙๓๑๐๐๐	๑๑๖ บาท สลึง เฟื้อง

เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน ๙๒๙๙๙๒ ๑๑๖ บาท เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก คอ ท่าน ๗๔๓๙๙๒ ๙๒ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
ฉุก ลาก ท่าน ๓๗๕๔๗๒ ๔๖ บาท ๓ สลึงเฟื้อง ๔๗๒ เบี้ย

นา ๑๖๐๐ ไร่

จำ โซ่ร์ ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน ๑๑๕๙๙๙๙ ๑๔๕ บาท
จำ คา จำ คลัง ท่าน ๑๐๕๕๙๙๒ ๑๓๑ บาท ๓ สลึงเฟื้อง ๙๒ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน ๑๐๒๐๐๐๐ ๑๒๗ บาท ๒ สลึง
จำ ขื่อ ท่าน ๙๖๖๐๐๐ ๑๒๐ บาท ๓ สลึง
เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน ๙๖๗๙๙๒ ๑๒๐ บาท ๓ สลึงเฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูกคอท่าน ๗๗๔๓๙๒ ๙๖ บาท ๓ สลึง ๓๙๒ เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน ๓๘๘๒๗๖ ๔๘ บาท ๒ สลึง ๒๗๖ เบี้ย

นา ๑๘๐๐ ไร่

จำโซ่ร์ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน ๑๒๓๙๙๙๙ ๑๕๕ บาท
จำ คา จำ คลัง ท่าน ๑๑๓๑๙๙๒ ๑๔๑ บาท สลึงเฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน ๑๐๙๒๐๐๐ ๑๓๖ บาท ๒ สลึง
จำ ขื่อ ท่าน ๑๐๓๖๐๐๐ ๑๒๙ บาท ๒ สลึง
เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน ๑๐๔๓๙๙๒ ๑๓๐ บาท สลึงเฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก คอ ท่าน ๘๓๕๑๙๒ ๑๐๔ บาท สลึงเฟื้อง ๑๙๒ เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน ๔๑๓๘๘๘ ๕๑ บาท ๒ สลึงเฟื้อง ๘๘๘ เบี้ย

นา ๒๐๐๐ ไร่

จำ โซร่ ผ้าฟาดศีร์ษะเท้า ถีบท่าน	๑๓๑๙๙๙๙	๑๖๕ บาท
จำ คา จำ คลัง ท่าน	๑๒๐๗๙๙๒	๑๕๐ บาท ๓ สลึงเพื้อง ๙๙๒ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน	๑๑๖๔๐๐๐	๑๔๕ บาท ๒ สลึง
จำ ขื่อ ท่าน	๑๑๐๖๐๐๐	๑๓๘ บาท สลึง
เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน	๑๑๑๙๙๙๒	๑๓๙ บาท ๓ สลึง เพื้อง ๙๙๒ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก คอ ท่าน	๘๙๕๙๙๒	๑๑๑ บาท ๓ สลึงเพื้อง ๙๙๒ เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน	๔๓๙๔๗๒	๕๔ บาท ๓ สลึง เพื้อง ๔๗๒ เบี้ย

นา ๒๒๐๐ ไร่

จำ โซร่ ผ้า ฟาด ศีร์ษะเท้า ถีบท่าน	๑๓๙๙๙๙๙	๑๗๕ บาท
จำ คา จำ คลัง ท่าน	๑๒๘๓๙๙๒	๑๖๐ บาท สลึงเพื้อง ๘๙๒ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน	๑๒๓๖๐๐๐	๑๕๔ บาท ๒ สลึง
จำ ขื่อ ท่าน	๑๑๗๖๐๐๐	๑๒๗ บาท
เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน	๑๑๙๕๙๙๒	๑๔๙ บาท สลึงเพื้อง ๙๙๒ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก คอ ท่าน	๙๕๖๙๙๒	๑๑๙ บาท ๒ สลึง ๙๙๒ เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน	๔๖๕๐๘๒	๕๘ บาท เพื้อง ๘๒ เบี้ย

นา ๒๔๐๐ ไร่

จำโซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน	๑๔๗๙๙๙๙	๑๘๕ บาท
จำคาจำคลัง ท่าน	๑๓๕๙๙๙๒	๑๖๙ บาท ๓ สลึงเพื้อง ๙๙๒ เบี้ย
จิกผมจำตรวน ท่าน	๑๓๐๘๐๐๐	๑๖๓ บาท ๒ สลึง
จำ ขื่อ ท่าน	๑๒๔๖๐๐๐	๑๕๕ บาท ๓ สลึง

เอา เชือก มัดผูกคอ ท่าน ๑๒๗๑๙๙๒ ๑๕๘ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย

เอา ผ้า มัด ผูกคอ ท่าน ๑๐๑๗๕๙๒ ๑๒๗ บาท เฟื้อง ๕๙๒ เบี้ย

ฉุด ลาก ท่าน ๔๙๐๖๖๖ ๖๑ บาท สลึง ๖๖๖ เบี้ย

นา ๒๕๐๐ ไร่

จำ โซร่ ผ้า ฟาด ศีร์ษะ เท้า ถีบ ท่าน ๑๕๑๙๙๙๑ ๙๐ บาท

จ่า คา จำ คลัง ท่าน ๑๓๙๗๙๙๒ ๑๗๔ บาท ๒ สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย

จิกผมจำตรวนท่าน ๑๓๔๔๐๐๐ ๑๖๘ บาท

จำขื่อท่าน ๑๒๘๑๐๐๐ ๑๖๐ บาท เฟื้อง

เอาเชือกมัดผูกคอท่าน ๑๓๐๙๙๙๒ ๑๖๓ บาท ๒ สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย

เอาผ้ามัดผูกคอท่าน ๑๐๔๗๙๙๒ ๑๓๐ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย

ฉุด ลาก ท่าน ๕๐๓๔๗๒ ๖๒ บาท ๓ สลึงเฟื้อง ๔๗๒ เบี้ย

นา ๒๖๐๐ ไร่

จำโซร่ผ้าฟาดศรีษะเท้าถีบท่าน ๑๕๕๙๙๙๙ ๑๙๕ บาท

จำ คา จำ คลัง ท่าน ๑๔๓๕๙๙๒ ๑๗๙ บาท สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย

จิก ผม จำ ตรวน ท่าน ๑๓๘๐๐๐๐ ๑๗๒ บาท ๒ สลึง

จำ ขื่อ ท่าน ๑๓๑๖๐๐๐ ๑๖๔ บาท ๒ สลึง

เอา เชือก มัดผูกคอท่าน ๑๓๔๗๙๙๒ ๑๖๘ บาท สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย

เอาผ้ามัดผูกคอท่าน ๑๑๗๘๓๙๒ ๑๓๔ บาท ๓ สลึง ๓๙๒ เบี้ย

ฉุด ลาก ท่าน ๕๑๖๒๗๘ ๖๔ บาท ๒ สลึง ๒๗๘ เบี้ย

นา ๒๘๐๐ ไร่

จำโซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน	๑๖๓๙๙๙๙	๒๐๕ บาท
จำ คา จำ คลัง ท่าน	๑๕๑๑๙๙๒	๑๘๘ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๙๓๒ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน	๑๔๕๒๐๐๐	๑๘๑ บาท ๒ สลึง
จำ ขื่อ ท่าน	๑๓๘๖๐๐๐	๑๗๓ บาท สลึง
เอาเชือกมัดผูกฅอท่าน	๑๔๒๓๙๙๒	๑๗๗ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
เอาผ้ามัดผูกฅอท่าน	๑๔๑๙๗๙๒	๑๔๒ บาท สลึง เฟื้อง ๗๙๒ เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน	๕๔๒๘๘๘	๖๗ บาท ๒ สลึง เฟื้อง ๘๘๘ เบี้ย

นา ๓๐๐๐ ไร่

จำ โซร่ ผ้า ฟาด ศีร์ษะ เท้าถีบ ท่าน	๑๗๑๙๙๙๙	๒๑๕ บาท
จำ คา จำ คลัง ท่าน	๑๕๘๗๙๙๒	๑๙๘ บาท สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน	๑๕๒๔๐๐๐	๑๙๐ บาท ๒ สลึง
จำ ขื่อ ท่าน	๑๔๕๖๐๐๐	๑๘๒ บาท
เอา เชือก มัด ผูก ฅอ ท่าน	๑๔๙๙๙๙๒	๑๘๗ บาท สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก ฅอ ท่าน	๑๒๒๐๕๙๒	๑๔๙ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๕๙๒ เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน	๕๖๗๔๗๒	๗๐ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๔๗๒ เบี้ย

นา ๓๕๐๐ ไร่

จำโซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน	๑๙๑๙๙๙๙	๒๔๐ บาท
จำ คา จำ คลัง ท่าน	๑๗๗๗๙๙๒	๒๒๒ บาท เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน	๑๗๐๔๐๐๐	๒๑๓ บาท
จำขื่อท่าน	๑๖๘๙๙๙๒	๒๐๓ บาท ๓ สลึง เฟื้อง

เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน ๑๖๙๐๐๑๒ ๒๑๑ บาท สลึง ๑๒ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก คอ ท่าน ๑๓๗๒๕๙๒ ๑๖๘ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๕๙๒ เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน ๖๓๑๔๗๒ ๗๘ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๔๗๒ เบี้ย

นา ๓๖๐๐ ไร่

จำโซร่ผ้าฟาดศีร์ษะ เท้าถีบท่าน ๑๙๕๙๙๙๙ ๒๔๕ บาท
จำ คา จำ คลัง ท่าน ๑๘๑๕๙๙๒ ๒๒๖ บาท ๓ สลึงเฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน ๑๗๔๐๐๐๐ ๒๑๗ บาท ๒ สลึง
จำ ขื่อ ท่าน ๑๖๖๖๐๐๐ ๒๐๘ บาท สลึง
เอาเชือกมัดผูกคอท่าน ๑๗๒๗๙๙๒ ๒๑๕ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
เอาผ้ามัดผูกคอท่าน ๑๔๐๒๙๙๒ ๑๗๒ บาท ๓ สลึง ๙๙๒ เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน ๖๔๔๒๗๘ ๘๔ บาท ๒๗๘ เบี้ย

นา ๔๐๐๐ ไร่

จำโซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน ๒๑๑๙๙๙๙ ๒๕๖ บาท
จำ คา จำ คลัง ท่าน ๑๙๖๗๙๙๒ ๒๔๕ บาท ๒ สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
จิก ผม จำตรวน ท่าน ๑๘๘๔๐๐๐ ๒๓๕ บาท ๒ สลึง
จำ ขื่อ ท่าน ๑๘๐๖๐๐๐ ๒๒๕ บาท ๓ สลึง
เอาเชือกมัดผูกคอท่าน ๑๘๗๙๙๙๒ ๒๓๔ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก คอ ท่าน ๑๕๒๔๕๙๒ ๑๘๗ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๕๙๒ เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน ๖๙๕๔๗๒ ๘๖ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ๔๗๒ เบี้ย

นา ๕๐๐๐ ไร่

จำโซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน	๒๕๑๙๙๙๙	๓๑๕ บาท
จำ คา จำ คลัง ท่าน	๒๓๔๗๙๙๒	๒๙๓ บาท สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน	๒๒๔๔๐๐๐	๒๘๐ บาท ๒ สลึง
จำ ขื่อ ท่าน	๒๑๕๖๐๐๐	๒๖๙ บาท ๒ สลึง
เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน	๒๒๕๙๙๙๒	๒๘๒ บาท สลึง เฟื้อง ๙๙๒ เบี้ย
เอาผ้ามัดผูกคอท่าน	๑๘๒๘๕๙๒	๒๒๕ บาท ๓ สลึงเฟื้อง ๕๙๒เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน	๘๒๓๔๗๒	๑๐๒ บาท ๓ สลึงเฟื้อง๔๗๒เบี้ย

นา ๑๐๐๐๐ ไร่

จำโซร่ผ้าฟาดศีร์ษะเท้าถีบท่าน	๔๕๑๙๙๙๙	๕๖๕ บาท
จำ คา จำ คลัง ท่าน	๔๒๔๗๙๙๒	๕๓๐ บาท ๓ สลึงเฟื้อง ๙๙๒เบี้ย
จิก ผม จำ ตรวน ท่าน	๔๐๔๔๐๐๐	๕๐๕ บาท ๒ สลึง
จำ ขื่อ ท่าน	๓๙๐๖๐๐๐	๔๘๘ บาท สลึง
เอา เชือก มัด ผูก คอ ท่าน	๔๑๕๙๙๙๒	๕๑๙ บาท ๓ สลึงเฟื้อง๙๙๒ เบี้ย
เอา ผ้า มัด ผูก คอ ท่าน	๓๓๔๘๕๙๒	๔๑๕ บาท ๓ สลึง ๕๙๒ เบี้ย
ฉุด ลาก ท่าน	๑๔๖๓๔๗๒	๑๘๒ บาท๓ สลึงเฟื้อง ๔๗๒ เบี้ย

เบี้ย กรมศักดิ์ ที่ มี อยู่ ใน เล่ม นี้ ตั้ง แต่ เบี้ย บช้า จน ถึง ตา บอด นั้น ยัง หา ได้ ทวี เบี้ย ศักดิ์ไม้ ศักดิ์ เหล็กไม่คม ศักดิ์ เหล็กมีคม ขึ้นไม่ เปน แต่ เบี้ย ศักดิ์ มือ แต่ เรือน เงิน นั้น ทวี ขึ้น เต็ม ที่ ตาม ถาน ศักดิ์ไม้ ศักดิ์เหล็ก ไม่ คม ศักดิ์ เหล็ก มีคม เสร็จ แล้ว ถ้า ผู้ อ่าน มีความ สงไสยก็ลอง ทำ สอบ ดู ตาม ที่ บอกไว้ ข้าง ต้น นั้น เทอญ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี

สี่แยกราชวิถี ถนนสามเสน พระนคร

นายเฉลียว จันทรทรัพย์ ผู้พิมพ์, ผู้โฆษณา

พ.ศ. ๒๕๑๓

